

ને વાજખી હુક મલયા હોયતો પરસંગ પડે તારે તેઓ પોતાનાં વડીલોનાં માન, કુટુંબ પરિવારનાં સુખ, દોસત આગતાઓના ક્ષાએદા, પાર પહોસીઓનાં રખશણુ તથા દેશીઓનાં કલાણુ ખાટે (ધણુ ખરા દેશીઓ ધારેછે તે કરતાં) અતીધણું કરી શકેછે, એમ ઉપર નાણુવેળા સરખા પુરુષોના મનમાં ઉતારવાને એવા સ્ત્રીઓની કમાલીઅતના દાખલા ધણુ અસર કરનારા થઈ પરેછે. એક કુલવંતી પારસી બાનું જે પોતાની બેહુનીઓને તરીકા વધેલા તથા પોતાના ટોલા અને દેશીઓની હાલત શુધરેલી જોવાને સદા આરજીમંદ રેહેછે તથા એવી મતલબના કામોને પોતાની શક્તી મુજબ મદદ કરવાને દીલ શુરદો રાખેછે, તે બાનુની મરજ થઈ કે એવા દાખલા કોઈ કોઈ વાર અને ભાગી તુટી રીતે આપવામાં આવેછે, તે કરતાં થોડાકનો સંગ્રહ કરી તે એક પુસતકમાં રચવા હોયતો, તેથી ધણુ ક્ષાએદો થાય. એવું પુસતક આઠા વીચાર રાખનારા પુરુષોની સામને ધરવાને સદા કામ આવે એટલુંજ નહી, પણ તેથી આપણા લોકોના, તેમાં મુખીઅ કરી પારસીઓના, ધરગણુ વાંચવા લાએક ગરથોમાં હુમેરો થાય, સ્ત્રીઓને ગમત સાથે ગનાન મળે, નાધલી અબલાઓને ખુશી આપનારો અભયાસ અને ઉમરે પોંદુએલી બાઈઓને કીરતી મેલવવાની હોંસ થાય. એવું એકાદું પુસતક બનાવવામાં આવેતો એ બાઈએ પોતાની પાસથી સારી મદદ કરીને લોકોમાં ઘણીજ સસતી કીમતે તેનો ફેલા

વો કરાવવાની તઈઆરી બતાવી. તે મુજબ આ નાથ
લો ગરંથ રચવામાં આવ્યોછે.

સ્ત્રીઓ વીશે વગર આધારે આડા વીચારો આપના
રાઓને હલકા પાડવા સાડૂ સ્ત્રીઓની તારીફ કરવાની ને
મ હીયાં રાખી નથી. એ ગરંથને મદદ કરનારી બાઈ
ની ઇચ્છા એટલીજ કે તેની પંથનીઓ કેવી સફરમી દી
કરીઓ, કેવી મેહુરબાંન બેહુનો, કેવી પતીવરતા બાએડી
ઓ, કેવી લાએકીવાળી ઘર ધણીઆણીઓ, કેવી રૂડી
માતાઓ, કેવી કુટુંબ પરવર સગીઓ, કેવી માયાલુ સા
હેલીઓ, કેવી ભલી પડોસણો, કેવી દેશહીતકારી ત
થા તમામ આદમી જાતનું ભલું આહુનારી સ્ત્રીઓ, અ
થવા દુકામાં કહીએતો કુનીઆમા કેવાં પરોપકારી તથા કી
મતી પરાણી છે, તે પોતાની મેલે દેખાઈ આવે એમ એ
ગરંથ તઈઆર કરવો. એ બાઈની એ ઇચ્છા બર લાવ
વાને બનાવનારે પોતાની શક્તી મુજબ મેહુનત કીધીછે.
એમાં જેટલી વાત દાખલ કીધીછે તે ઉપરાંત આગળા ત
થા હાલ જમાનાની બીજી ઘણી વાતો વધારી શકાતે, સ્ત્રી
ઓની ઘણી મનશક્તી અને ઉત્તમ ગુણોની મોહટી કી
મત બતાવવાને ભોપાલવાળી સેકંદર બેગમ, જંહાસીની
મરનાર રાણી, તથા જોવાલીઅરવાળી બાઈજાબાઈ સર
ખી હીમતવાંત અને હુશીઆર, અમેરીકાવાળી મીસટ
રીસ સ્ટો સરખી કાબેલ અને પરોપકારી, ઇંગલંડવાળી
મીસટરીસ જેમીસન સરખી શુધરાઈને આહુનારી, મદમ

ફેફર સરખી જગત પરસીધ હીમતવાન મુસાફર, ફરાંસ વાળી જરજ સાંડ સરખી ગનાની અને ઉંડા વીચારવાળી ઝોરતો ઈતીઆદીના દાખલા આપી શકાત. પણ આ નાખલાં પુસતકનાં કદ પરમાણે એમાં જોટલું સમાઈ શકે યુંછે તેટલુંજ એની મતલબ સારૂ થાય છે. એ પુસતક વાંચ્યા બાદ નાજુક પંથનીઓની શક્તી, લાએદી, ઉપયોગી પણાં તથા હુક વીશે દેશી લોકો પોતાના વીચાર શુધારશે કે નહીં અને સ્ત્રીઓના સદગુણોના લાભ પોતાની મંડલીને મળે એવા ઈલાજો કરશે કે નહીં તે તેલોકની સારાં માઠાંનો ફરક પીછાણવા તથા પોતાનાં ખરાં સુખ સામાં છે તે સમજવાની શક્તીપર આધાર રાખેછે.

આ ગરંથની એક હજાર નકલ છપાવી પરગટ કીધી છે. દરએક નકલની કીમત એટલી થોડી લેતી કરીછે કે એ સંધી નકલો અપી જાય તોખી એની છપાઈ, બંધામણ તથા કાગલનો ખર્ચ માન માન નીકળી રહેશે. પણ એ પુસતક જે વાંચનારી આલમને પસંદ પડશે અને તે સંબંધી રાખેલી મતલબ થોડે હીરસેખી બર આવશેતો એને મદદ કરનાર પરોપકારી બાનુને અતી મોહારો લાભ થવા જોવી ખુશી ઉપજશે.

આ ઝાપડીનું માલિકપણું ધારા મુજબ સરકારમાં નોંધાયું છે
અને એના માલિકની પરવાનગી વીનાં એ
છાપવાને કોઇને હક અથવા છૂટ નથી.

સાંકલિકા.

	પૃ.
ખાહારાણી વીકટોરીઆ	૧
મીસ નાઇટીંગેલ	૮
મીસટરીસ માનટેગીઝી	૧૬
લેડી હેસ્ટીંગસ	૨૪
મીસટરીસ સ્મીથ	૨૬
લેડી લાધામ	૨૮
રાણી શીનીયા	૩૦
ક્રાંકોટેસ આપ સાલીસપરી	૩૬
મીસટરીસ ગારબોલડ	૪૨
મીસટરીસ હમીનસન	૪૪
મીસટરીસ હાવરડ	૫૧
મીસ કારલોંગ	૫૪
ડએસ આપ કેવનશાએર	૫૬
લેડી નીક્સકેલ	૬૦
મીસટરીસ બ્લાકઝેલ	૬૮
મીસ મેર	૭૦
આગનીસ હોટ્ટ	૭૪
રાણી કારોલાઇન	૭૬
મડમ ડી આરબલે	૭૭
એક ડાહી મા	૮૮
મીસટરીસ શ્રાઈ	૯૦
મારગરેટ ડોગલાસ	૯૮

લેડી એક	સર. ૧૦૦
એક બાહદુર બાએડી	૧૧૦
સારીકા	૧૧૧
તારાબાઇ	૧૧૩
કુમારપાનની રાણી	૧૧૬
દુરગાવતી	૧૧૮
અકબદશાહ પાદશાહની રાણી	૧૨૭
પદમાંની	૧૨૬
દેવલદી	૧૩૦
સુજતાના રીશ્તઆ બેગમ	૧૩૫
રૂપનગરની રાજકુનેઆ	૧૩૮
મીરાબાઇ	૧૪૦
જસમા	૧૪૧
ગનોરની રાણી	૧૪૪
પન્ના	૧૪૬
મઇનજદેવી	૧૫૦
ગોતીબીબી	૧૫૨
પુતાની મા	૧૫૪
અવીઆર	૧૫૬
રજપુતણી રાહદારી	૧૫૮
શ્રી બીકાનીરની રાણી	૧૬૧
આંદબીબી	૧૬૭
મીનાબાઇ	૧૬૮
કીશન કુમારી	૧૭૨
અહાનીઆબાઇ	૧૭૬
પાનથીઆ	૧૮૮
જેનીઆ	૧૮૫
કારનીલીઆ	૧૮૮

ગોરશીઆ.. ..	..	..	સરે. ૨૦૭
ખારીઆ.. ..	..	..	.. ૨૦૭
ગાલપરનીઆ.. ..	..	..	.. ૨૧૨
મા ખાપને ધવાડનારી હીકરીઆ.. ..	..	..	.. ૨૧૪
હીપેશીઆ.. ..	..	..	.. ૨૧૬
આપીનેસ આં યુડોશીઆ.. ..	..	..	.. ૨૧૮
રોમેનસ આરછરસની બાએડી.. ..	..	..	.. ૨૨૭
અમલસોનયા.. ..	..	..	.. ૨૨૫
પાટેમીએના.. ..	..	..	.. ૨૩૦
ગીનાબીઆ.. ..	..	..	.. ૨૩૨
આબાનની બાએડી.. ..	..	..	.. ૨૩૪
કાલા તથા એપેરા.. ..	..	..	.. ૨૪૧
ગોમેદા.. ..	..	..	.. ૨૪૫
મીન.. ..	..	..	.. ૨૪૬
હુલીના કોરનારો.. ..	..	..	.. ૨૪૪
મરાયા આગનેસી.. ..	..	..	.. ૨૫૧
સમયસુચકતા વાળી મા.. ..	..	..	.. ૨૫૪
હેનગોધન.. ..	..	..	.. ૨૫૬
કાંજીટેસ પોટોકા.. ..	..	..	.. ૨૬૦
એક રૂશીઆન શાહમદી.. ..	..	..	.. ૨૬૨
પરાસકોવી લોપોલોશ.. ..	..	..	.. ૨૬૫
મડમ ગરોશીઅસ.. ..	..	..	.. ૨૭૬
મડમ પારનીનેલડટ.. ..	..	..	.. ૨૮૦
ઈસામેલા.. ..	..	..	.. ૨૮૧
આગસ્ટાઈના.. ..	..	..	.. ૨૮૮
એક દેઆનતદાર વીધવા.. ..	..	..	.. ૨૯૦
રાણી એલીએનાર.. ..	..	..	.. ૨૯૧
બુવેરીઆની ડ્રોસ.. ..	..	..	.. ૨૯૬

મડમ કાપામટાકા.....	..	..	મુદ્ર. ૨૮૮
કારોનાઇન હરશેલ.....	..	..	.. ૭૦૨
એક દેશ હીતકારી અમલા.....	..	..	.. ૭૦૭
હામિન ..	..	..	.. ૭૦૫
સીપીલા.....	..	..	.. ૭૧૧
જોઆન આપ આરક.....	..	..	.. ૭૧૨
કાનરકાનરીઆ હી સીએલો.....	..	..	.. ૭૨૨
અજાનચી રેમોનડ.....	..	..	.. ૭૨૫
પરીનસેસ આપ કોનટ.....	..	..	.. ૭૨૦
મડમ હી મીરામીઅન.....	..	..	.. ૭૩૧
હેનરીએટ ગારડન.....	..	..	.. ૭૪૧
છનીવીવી.....	..	..	.. ૭૪૫
લા અજાનડ.....	..	..	.. ૭૫૬
મડમ રોજાન.....	..	..	.. ૭૫૮
મડમ બોનાપાર્ટ.....	..	..	.. ૭૭૨
કાંજિટેસ લાવાસેટ.....	..	..	.. ૭૭૬
મડમ રહેલ.....	..	..	.. ૭૮૫
મડમ ગીઝો.....	..	..	.. ૭૮૬
સમપ્રમુચકતા વાળી સ્ત્રી.....	..	..	.. ૭૮૨
એક દેઆનનદારે સ્ત્રી.....	..	..	.. ૭૮૭
ખરી હાઈ.....	..	..	.. ૭૮૫
મારકેસા આસોલી.....	..	..	.. ૭૮૬
મીસ્ટરીસ ઊઆગીગરન.....	..	..	.. ૪૦૬
મીસ્ટરીસ ઊએર.....	..	..	.. ૪૦૮
કાકટર ઇનીગ્યેય પ્લાકગ્યેલ.....	..	..	.. ૪૨૦
મીસ્ટરીસ પાટન.....	..	..	.. ૪૨૭
મા બાપને અચરત સરીખી મદદ કરનારી સીકરી.....	..	..	.. ૪૨૧

સદગુણી સ્ત્રી ઓ.

માહારાણી વીકટોરીયા.

આપણી માહારાણી વીકટોરીયા તા. ૨૪ મી મે
એ સને ૧૮૧૯ ને દીને જનમી હતી. એના બાપ રીક
ક આવ હેંટ એને નાથલી મેલી ખરણ પાર્મીઆ. એને
કેળવવાનું સંધું કામ એની માને માથે પડીકું. એ કામ કરવા
સંબંધી તે માએ હમુર રાખી નહી. વીકટોરીયા તા. ૨૦
મી જુન ૧૮૩૭ ને દીને બરીટીશ સલ્તનતની વડી થઈ.
એને તાજ પેહરાવવાની કીરીયા તા. ૨૮ મી જુન ૧૮૩૮
ને દીને થઈ. એ તામદાર બાનુના લગન એના સગા શ્રી
જરમનીના - સેકસકોબરગ તથા ગોથાયાગ્રા પદીનસ આલ
બરટ સાથે તા. ૧૦ મી ફેબ્રુઆરી ૧૮૪૦ ને દીને થયાં.

હાલ જમાનાના પેટુલી પદવીના હાકમોની સજ્જા
વીકટોરીયા એક ઝલકતું ગોહર છે. ઇંગ્લંડના રાજવડેપ
નો એ રાણી પુર પરકાશતો સીનારો છે. જેટલા બુદ્ધિ
પર એ રાજ કરે છે તેટલા બધાપર એના કોઈ વડવાએ ક
ધી અમલ કીમો નોહનો. એની કારકીરદીના વખતે
બરીટીશ સલ્તનતનું બલ જેટલું મોહકુ છે તે કરતાં વધુ

કોઈ બીજા રાજા રાણીના વખતમાં નોહતું. એના દા
 બુ જોડેલો થોડોજો છે તે કરતાં જોડાદે કોઈ બીજા રાજવા
 બાનો નથી. એના સાથા તજે પરજાની આબાદાનીનો
 જોયો વધારો થાયછે તે કરતાં સરસ કોઈ આગળા બરી
 દીરા હાકમના વખતમાં થયું હોય એમ દીસતું નથી. એ
 સંધા સખ્યોને લીધે વીકટોરીઆ રાણી વાજબીની રાહ
 આ જમાનાની પેહલી સ્ત્રી ગણાયછે. એ નામદાર સ્ત્રી
 નો રાણી તરીકેનો ટુક હવાલબી આ ગરંથમાં દાખલ હ
 રી શકાતો નથી. એના વખતને લગતી રાજદોઆરી બી
 નાઓ તહુરેવાર તથા પુપકલ છે. તેઓનું વરણન કરવાનું
 કામ તવારીખ બનાવનારનું છે. અતરેતો ફક્ત થોડીક
 એવીજ બીનાઓ જણાવવાની મતલબ રાખીછે કે તેઓ
 થી માલુમ પડે જે વીકટોરીઆ જેવી માહા કીરતીવાંન
 રાણી છે તેવીજ પરતાપી સ્ત્રી છે. વળી એ સ્ત્રીના સદગુણો
 નું વીસતારી વરણન કરવાને પણ હાલ બનતું નથી. સખ
 બ કે એ જે નેક કામો કરેછે તે ઘણી ઘેળા એકાએક જ
 હુરમાં આવી શકતાં નથી. પણ જે કાંઈ જણાયુંછે તે પર
 થી કેહવાને બની આવેછે કે ખાએડી, મા, પડોસણ ઇતી
 આદી તરીકે વીકટોરીઆ માહારાણી નકલ કરવા જોગ સ્ત્રી
 છે. ફુનીઆમાં પેહલા દરજ્જાના રાજની લાએક વારસ
 થવાને એ બાનુએ નાપપણથી નીશાંનો બતાવી હતી. સી
 ના નાજુક બાંધા યોગની કમરત કરવાને એ આલસ હ
 રતી નોહતી. મોહટાં કુલની શાહજાદીના મનને ઘટતો
 ઝલકાટ મલે તેવી વીદીઆ ભણવાને નાપુરૂની બતાવ
 તી નોહતી. પેહલે દરજ્જાની બાનુને જોજ આપે એવી
 નીતી અને સદાયરજો વીશેના સખકો લેવાને કંસી ગફલ

ત કરતી નોહતી. રાણી થવા આગમ્ય મોહટા જોડા
અને ઘટતો પોશાક પેહરી સઘલી રૂતુઓમાં મેદાનપર એ
કેવી શીતાબ ચાલતી હતી તે ઘણા ઘરડાઓ હજીર ધ્યાન
કરેછે. એક વેળા પોતાની પાસના પર્ણસા ખરચાઈ રેહવા
બાદ કાંઈ કપડું લેવાને એનો ઘણો શોખ થયો. તે ઉધાર
આપવાને દુકાનદાર બજાઈ થયો. પણ તે વસતુ ઉધાર લ
ઈ એક રીતે કરજદાર થવાને એણે કેવા ઠરાવથી ના પા
ડીકં હતું તે ઘણાં લોકને ખબર છે.

વીકટોરીઆ રાણીમાં એક દેવ ઘણી વખાણવા જો
ગ છે. તે સમજેછે કે હરેક કામ વીશે ઠરાવેલે વખતે હા
જર થવાની સંધાં આદમીઓની કરજ છે. તેવાં કામો સં
બંધી જ લોકો કસી આગેવાની કરવાનાં હોય ત્યોત્યો
મુખીઅ કરી એ કરજ વીશે કસી ગફલત કરવી સજાવાર
નથી. ઠરાવેલા વખતપર તેવાં લોકો ધેઆંત નહી રાખ
વાથી તેવાં કામો મનમાનતી રીતે થઈ શકતાં નથી. વ
ળી તેઓએ અસુર કીધાથી બીજાં ઘણાં લોકોના કારોબાર
માં આગવડ થાયે તથા તેઓના લાભને નુકસાંન વટીક
પોહયે. એમ સમજી આપણી રાણી હરેક કામ સારૂ ઠ
રાવેલે વખતે મુકરર કરેલી જગોએ હાજર થાયેછે. કોઈ
વેળા અકસમાત ટીલ થાયે તો તે વીગે દીલગીરી જણાવ
વા વગર રેહતી નથી.

સંપત્તી મુજબ ખરચ કરવો વીકટોરીઆ પોતાની તે
હકીક કરજ સમજેછે. નાઈપણમાં પારલામેન્ટથી એને
મલતા લવાજમા વીગે લોકોના એવો વીચાર હતો કે ઉ
જર પરમાંણે એને ઘણા વધારે પર્ણસા મલતા હતા. એ
પર્ણસાની રકમ જો ખરેખર પ્રધારેજ હોયે તોબી એને તે

મલીઆથી હાલ કોઈને નાખુશ થવાનું કારણ રહ્યું ન
 થી. કેમકે તેવા પદસાને એ રાજકનેઆએ ઘણા વખા
 ણુવા જોગ ઉપીઓગ કીધા હતા. તેમાંથી એ બાનુ પોતાના
 દરજ્જા જોગનો ધરતો ખરચ કરતી. જે કાંઈ બાંધી રેહતું
 તેમાંથી મા બાપનું કરજ આપતી. એ નામદારની એવી
 કરકસર તથા દેઆનતદારી સદા કાએમ રહેલી જાણવામાં
 આવીછે. આગળા બરીટીશ રાજાએને જે લવાજમા મ
 લતો હતા તે સંધે એશ આરામમાં ખરચવા ઉપરાંત તે
 એ ઉડાઉપણે મોહકુંકરજ કરતા હતા. તે કરજને બોલે
 રહ્યેતપર પડતો તેથી લોકો નાખુશ થતાં. તે કરજ આ
 પતી વખત પારલામેન્ટની સભા એવો કરોધ બતાવતી કે
 તેથી તેવા કરજદારોને માફ લાગતું. પણ વીક્ટોરીઆ રા
 જીએ આજ સુધી એક રોકડાનું કરજ કીધું નથી. પોતા
 ની ઉમરમાં તથા કબીલામાં વધારો થવા છતાં પોતાને મ
 લતા લવાજમા મધેથી આખરુ મુજબનો ખરચ એ બાનુ ક
 રતી આવીછે. તે ખરચ એવી કરકસરથી કરેછે કે દાન
 પુન તથા સંખાવત કરવાને સદા કાંઈ ફાનલ પાડેછે. વી
 દીઆ તથા હુનર વાળાં આદમીઓને એ બાનુની મદદ
 મહેલે. ગરીબ નાચારોને અગતની સાહેતા કરવાથી એ
 કબુ હાથ ખેંચતી નથી. પોતાના સેવકોની આકરી મુજબ
 તેઓને બખરીશ આપવાને સુકતી નથી. એ શાહજાદી
 કદરદાન રોકાંણી હોવા વીથે કસો શક નથી. રૂશીઆની
 છેલલી લડાઈને વખત શ્રી કરીમીઆના જખમી તથા કા
 એલી શીપાહીઓને માટે ગરમ કપડાં, મુરબા, બીસકોટ
 વીગરેની વસતુના મોહટા જઠા પોતાની ખાનગી પુછમાં
 થી એણે પોહચતા કીધા હતા, તેની દેશી લોકને ઈઆં

૬ હજી. પોતાની ચાકરીમાં જખમી થયેલા શીપાહીઓની ખબર લેવા તથા તેઓને દેલામાં આપવાને કાળે બરાબરમાં ફરતાં એ ઘણી વેળા નજર પડીછે. તેવે સમયે ઘટતું નજર આવે તેવાં આદમીને પોતાની ગાંઠથી નવાજવા અથવા પોતાના ભરથારની ખામીને બખરીશ કરાવવાને એ ચુકતી નથી. પરજનાં લોકોનું કલાણુ થાયે તેવાં કામોને નાંણાંની મદદ કરવાને નામદાર વીકટોરીયાએ કીધી ના પાડેલું જાણવામાં આવીઈ નથી. સુધરાઈ તથા વીધીઆ હુતરના ફેલાવાની ગોઠવણો સંબંધી આગેવાની લેવાને એણે કબ્જુ આલસ કીધી નથી. પરજ હપીઓગી કામો સાથે એનું નામ સદા કેવું જોડાયેલું રહેછે તે વારેવાર સઉકોઈના સાંભળવામાં આવેછે. એ બાનુ પરો પકારી હોવા વીશેની તહરેવાર વાતો ચાલેલીછે. પોતાના મોહનોની આસપાસનાં ગામડાંઓમાં વસનારાં ગરીબ લોકોની એ સદા બરદાસ રાખેછે. તેઓની ઝુકડીઓમાં જઈ તેઓની ખબર લીએછે. તેઓનાં છોકરાંઓને રવીવારને દીવસે એકઠાં કરી ધરમ તથા નીતી સંબંધી સારા સબકો આપતી એ ઘણી વેળા જણાઈછે. એ મોહટે દરજજેની બાનુમાં મગરૂરી અથવા વડાઈનો એક અંશબી નજર આવતો નથી. પોતે સદા ગંભીરાઈ તથા નમરતાથી રહેછે. પોતાની કોઈ સાહેલીઓ અથવા ઓળખીતીઓનેબી કસો અનઘટતો લાડ કરવા દેતી નથી.

ભરથારની બાએડી તરીકે એ કુલવાંન સ્ત્રીની આપણુ જોટલી વખાણુ કરીએ તેટલી ઘટતી છે. એનો દરજજો અતી ઘણો મોહટો છે. એનું કુલ પરીનસ આલબરટ ફરતાં ઘણું નામીયું છે. તે શાહજાદનો મરતબો અને જા

હાજલાલી સરવે એ વરે છે. પણ બાએડી તરીકે તેની સાથે એ એવી રીતે ચાલે છે કે જાણે એનાં સરવે સુખ અને ખરતબો ભરથાર વરેજ હોય. મોહબત, માયા, વફાદારી તથા સાહેસાઈથી માહારાણી વીકટોરીઆ પોતાના ભરથારને એટલું બધું સુખ આપે છે તથા તેને એટલો બધો મધન રાખે છે કે તેથી જોઆદ કોઈની અદના અથવા આલા પુરૂષની બાએડી કરતી હોય નહીં. પોતાની ચાલથી ભરથારને સુખી રાખવો તથા પોતાના વગથી તેનો ખરતબો વફાવો એની સદા ખાએશ છે. એ પતીવરતા બાનુની આતો એક સાધારણ વખાણ છે કે ઇંગલંડના રાજ દનારાં રાજ રાણીઓની ઈજતને જ બદનામીનો ડાગ થયું તુલક લાગેલો રહ્યોતો તે બીલકુલ ઘોઈ નાખવાનું માન વીકટોરીઆને ઘટે છે. એના રાજની કીરતીના સરવેથી કટકા શતરૂબી એ બાનુની આબરૂપર એકબી સખુ ન લઈ જવાને કસું કારણ મેલવી શકીઆ નથી. એની લાએડીથી આસપાસનાં સંધાં લોકોપર સારી અસર થઈ છે જેથી સંધાં પહુરેજગાર લોકો એનીપર કીદા રેહ છે.

વીકટોરીઆ રાણીને ખાતા તરીકે જોતાં આપણને હરખ ઉપજ્યા વીના રેહતો નથી. એનાં બચાં કેવાં નીકળવાને લોકો ઉનેદ રાખે છે તેપર ઘેઆંન આપી તે બચાંઓની ઘટતી તરબીઅત કરવાને એ કસી ખાતી રાખતી નથી. પોતાના કુવરો તથા કનેઆએને સલુક તથા આબરૂથી દરજ્જે જાળવવા શીખવાને એ સદા સમજવતી આવી છે. બચાંઓ પોતાના દરજ્જાની શુભાની અઅથવા તકુબરી કરી આડાં નહીં ચાલે તે વીશે ઘટતી તકેદારી એ રાખતી આવી છે. તેઓ દેશના ધારાને માન આ

પે તથા આપખુદીથી ગરીબ આદમીઓના હક પર કમો હુ
મલો નહી કરે તે બાબે ઘણી ચોકસાઈ રાખેછે. એનો વ
હો કુવર પરીનસ આવ વેલસ જે એના રાજનો વારસ છે
તે એક વેળા નદી કાંઠે ફરતો હતો. તાંહાં પાસેના ગામ
માં એક છોકરો રેતીના ઢગ કરી રમતો હતો. તે ઢગ એ
ક બે વાર એ કુવરે ભાંજી નાખીઆ. ગામડીઆના છો
કરાએ સમજાવીને તથા ગુસ્સે થઈને એ કુવરને વારીઆ.
પણ પોતાના દરબજા પર બુસતાક રહી કુવરે હસું ખાની
ઈ નહી. તેણે ફરીનેખી પેલા છોકરાની રમતમાં ખલલ
કીધી. તે છોકરાએ ખીજવાઈને કુવરને ઝુકી વટે ખુબ
મારીઆ. સુલ્લી આંખ અને લાલ કોઠું લઈ કુવર મા પા
સે ગીઆ. તાંહાં પોતાના હાલ વીશે ફરીઆદ કીધી. મા
એ તે વીશે સખખ ખુઠીઆ. ખરું કારણ જાણી લઈ તે બો
લી કે કુવરને કમો હક નહી હતો કે પેલા છોકરાને હલાક
કરે. કુવરની આડી માલ માટે તેને સજા થઈ તે ઘટતી
જ હતી. તે જ નહી થઈ હોતે તો એ પોતે તેને શાસન
કરતે. એમ બોલી પેલા છોકરાને તેરી મંગાવીઆ. તેને
બુતલગ ધમકાવીઆ અથવા બીધરાવીઆ નહી. હેતથી તે
ની હીમતની વખાણ કીધી. સમજાવીને કહીક કે એ વે
ળા તેણે જે કાંઈ કીધું હતું તેની માફતા નહી. પણ ફરીથી
તેમ કરવું નહી. કેમકે હરેક બચાંને જો કોઈથી કુખ થા
એ તો પોતાનાં વડાં પાસે જઈ ફરીઆદ કરી તે વીગેની
દાદ આહવી જોઈએ. એમ નકરતે પોતે મારામારી કરવા
થી છોકરાંઓને આગળ જતે ભુંડી ટેવ પડેછે. તેઓ હરે
ક બાબદનો પોતાનો ઇનસાફ પોતેજ કરવા જાએછે. તેણ
થએથી અનેક પરકારની ખરાબી નીપજે. એટલીથી

ખામણુ આપી તે છોકરાને છોડી મેલીઓ. એ શીખ્યા
 મણુ ગુસ્સાથી નહી પણ તે છોકરાના હીત માટેજ આપી
 હતી. તે વીશેની સામેતી એકે તે છોકરાને સારી કેળવણી
 મલવા સાડ રાણીએ તકેદારી રાખી. પોતાનાં સંધાં બચાં
 એને વીદીઆ હુનર શીખવવાપર એ બાનુ સદા ખંતી
 છે. પરીનસ આવ વેલસ એક પહુલો હુશીઆર શાહજાદો
 ગણાએછે. તેનાં ગનાનમાં વધારો થવા સાડ મુસાફરી
 કરવાને એ ખાતાએ તેને બલામણુ કીધીછે. તે મુજબ ચાલી
 એ શાહજાદો જુદા જુદા મુલુકોમો ફરી તાહાનાં રાજપાટ
 તથા લોકોની રીત ભાત વીશે જાહીતકારી મેલવતો રેહુછે.
 એ રાણીનો બીજો કુવર ચાલકુરેડ દરીઆ વરધીનુ કામ
 શીખવા તથા દરીઆઈ ફેમના સરદારનો એહુદો ચલાવ
 વાને લાએક થવા સાડ ફનીઆની આસપાસ સફર કરવા
 નીકળેલોછે. તે વીશે દેશી લોકો અનજાણાં હશે નહીં.
 એની વડી કનેઆ શ્રી પુરુશીઆના શાહજાદાની બાએ
 હી ઘણી ગુણવંતી તથા કાબેલ છે એમ આપણે સાંભ
 બીઉંછે. બીજી કનેઆબી સરવે પરકારે લાએકી વા
 બી જીવાન અબલા છે. વીકરોરીઆ રાણીનાં છોકરાંને જ
 રીતે ઉધારવામાં આવેછે તેથી તેઓ આગળ જતે બંલું કે
 હવાડનારાં નીકળવાની ઉમેદ રેહુછે. એ બચાંએના શી
 ખશકો સંધી પરકારે લાએક હોવા વીશે રાણી એકસાઈ
 રાખેછે. તેઓ અબીઆસમાં કેવો વધારો કરેછે તે વીશે
 ની એ ખુખપરછ કરતી રેહુછે. એલમ હુનર તથા બીજાં
 સારાં કામો સાડ મલતી મીજલસોમાં જતી વેળા માહારા
 ણી બચાંએને સાથે તેડી જાએછે. તાંહાં પોતાના કામ
 ના દખલાથી તેઓને પરમાંણીક થવાને ઉસકેરેછે.

ધસવર કરેને વીકટોરીઆ સરખી સદગુણી રાણી
આપણે માથે ઘણું સુધી જીવતી રહે !

મીસ નાઈટીંગેલ.

કુતીઆના મામલાપર ઘેઆન રાખનારા લોકોને
દીસતુંછે કે આદમી જાતનાં જલાં માટેના કામો સંબંધી
સ્ત્રીપંથ અનેક પરકારે ઉપીઓગી છે. હાલ જમાનામાં એ
વાં ઉપીઓગીપણા માટે પરખીઆત થએલી ખુખીઆ સ્ત્રી
ઓમાંની એક મીસ ફ્લારેનસ નાઈટીંગેલ છે. શ્રી ઈંગ
લંડ મધે હામપશાએર પરાંતવાળાં એક પુરાણા અને આ
ખરદાર કુટુંબની એ બાઈ મોહટી શોભા છે. તવંગર ખા
બાંપે એની કેળવણી સાડ પધસા ખરચવા તથા ખખરદા
રી કરવામાં કસુર દીધી નહી. એની જાતી શક્તી સરસ
હાવાથી કેળવણીનો લાભ એને જલદીથી અને સારી પઠે
પરાપત થયો. શીખશકો પાસેથી અને ચોપડીઓમાંથી મ
લેલાં ગનાનને મુસાફરી કરી એણે પુખ્ત કીધું. હાલ જ
માનામાં મુધરેલા દેશ મધે મોહટે વાઘેના દોલતમંદ બાપ
ની દીકરીને શોભા આપનારાં જ વાના તે મીસ નાઈટી
ંગેલમાં એકડાં મલેલાં ઉતાવળે દીસીઆં. તે કાંઈ એમ
નહી કે જાતી ખુબસુરતીને વધારે દેખામણી કરવાને એ
બાઈએ દીમતી ધરેણાં તથા ઉંચાં કપડાં ઘણાં સંધરીઆં.
એમ નહી કે દોલતની વખાણ કરાવવા સાડ ખાનાં પી
નાં અને રંગ રાગ કીધા. એમ નહી કે જાહોજલાલી બ
તાવવાને દીમતી રાખ રચીલાંથી શીનગારેલાં મંદીરોમાં

વાસો કીધો. એમ નહી કે સાહેલીઓમાં સરસ થવાને
 એકાદી ગાડીઓ અને તેજ ઘોડાઓ રાખીઆ. એમ
 નહી કે મોહટાં બાઈ કેહવાડવા સાડ મોલા અને વ
 ગવાળો વર સોધીઓ. મીસનાઈટીંગેલ એવી તહરાંની
 મોહટાઈ સોધતે તો તે સરવે સેહનમાં તેને મલી શકતે. પ
 છુ એ રૂડી બુધીની બાનુએ કાંઈ બીજીજ તહરેની મોહ
 ટાઈપર પેઆર કીધો. એણે પોતાનાં સુંદર અને નાજુક
 શરીરને નાજુક યણુ ઘણી મેહનત ભરેલાં કામોમાં કસ
 વા માંડીહાં. ગનાનનો ઉપીઓગ આદમી જાતનાં બલાં
 સાડ કરવાની ઈચ્છા બતાવી. દોલતને ગરીબોના રક્ષણ
 સાડ ખરઆતી કીધી. કુરસતનો વખત આડાં ભાએગ
 ના અને કુખી દરદી લોકોની દાદ લેવા તથા તેઓને સુ
 ખ આરામ આપવામાં રોકવા લાગી. દુકાંમાં કહીએ
 તો મીસ ફારેનસ નાઈટીંગેલ પોતાના તન મનની શ
 કતી, દોલત, કાજુ, અનુભવ તથા સંધા બીજાં બલને આ
 દમી જાતની હાલત સુધારવા તથા પોતાના કરતાં ઓછાં
 ભાએગવાળાંઓના કુખમાં ઘટારો તથા સુખ આરામમાં
 વધારો કરવાના કામ સાડ વાપરવાને સદા તઈઆર રહી
 છે. એ જીએ ઘણીવાર મોહટાં ખાનાંની મીનલસો પડ
 તી મેલી નાઆર કાએલી આદમીઓના બીછાણા પાસે બે
 સી તેઓને દવા આપવા તથા ખવાડવાની મેહનત લી
 ધીછે. નાચ રંગમાં શામેલ થવાનું વીસરી નઈ કોઈ કુ
 ખીઆરાંઓની અરજ સાંભળવામાં રોકાઈછે. ગીત રાગ
 ની મહનત લેવા કરતાં કોઈ નાવારસ આદમીને મરતી
 વખત તેની આગળ રહી તેને દેલાસો આપીને વખત
 ગુજારીઓછે. શેવ અને ગમત કરવા નવા કરતાં કોઈ

અશકત આદમીની મુશકેલાત મટાડવા જવાનાં કામ એ બાઈ પસંદ કરતી આવી છે. ગરીબ પહોસીઓને આશરો આપતી રહી છે. એ પરમાંણે ભલી મેહનત કરતાં એની ઉમર આસરે છતરીસ વરસની થવા આવી. એ વી મેહનત એવી ગુપત અને એકમારગી રીતે કરતી હતી કે એ બાઈની ખુબી એનાં ઓળખીતાંઓને તથા એનાથી કાંઈદો પામનારાંઓનેજ માતરે જાણાં એલી હતી. પણ હવે એક એવો બનાવ બનીઓ કે તેથી મીસ નાઈટીંગેલની કીરતી આખી ફુનીઆમાં આશકારાં થઈ. યે હી મુદત થઈ ઇંગલંડ, ફ્રાન્સ, ઈટલી અને સ્પાઈની આની સરકારે ફ્રીઆનની સામને કરેલી લડાઈ વીશે સરવે કોઈને ઇઆદ હશે. એ લંડાઈમાં ગએલાં ઇંગરેજ લશકરનાં સુખ તથા આરામની બાબદમાં સતાવાળાઓ એ ચલાવેલી તહરેવાર બેદાદી વીશે સરવે કોઈએ થોડુંક ઇં સાબળીઈ હશે. એ બેદાદી એટલીબધી વધી ગઈતી કે ફ્રાન્સના સાથે લડતાં જટલાં માણુશે મારીઆં ગીઆં તે કરતાં તરણ ગણુ વધારે એવી બેદાદીનો ભોગ થયાં. એ બેદાદી વીશે ઇંગલંડમાં જલદીથી ખબર આવી. હીજ વાતની ફરીઆદ સાથે આ ફરીઆદ મુખીઆ હતી કે હા સપીટાલોમાં દરદી તથા જખમીઓની કોઈ દરકાર કરતું નોહતું. તે બીઆરાઓ અગતના - ઇલાજ અને આરામ વગર ટોળાંને ટોળાં મરણ પામતા હતા. વઈદો એટલા થોડા હતા કે તેઓથી પોંદમી વળાતું નહી. બીજા ઇં તથા તેવો બીજો સામન ઓછો હતો. સફાઈ તથા સુવડાઈ રાખવાને કસા ઇલાજ કરવામાં આવીઆના નહી. કાંઈક તથા જખમી શીપાહીઓ કલાકના કલાક મુ

ધી લોહી લુહાંન અને દરદથી હેરાન થતા ગલીચ હાલ
તમાં જાંહાં પડીઆ તાંહાંજ પડીઆ રેહતા. કોઈને હંચ
કીને કાંઈ હલકાં બીછાણાપર નાખવામાં આવતો તે તે
ના કપડાં બદલાવવાની કોઈ તંભા કરતું નોહતું. કોઈ
તેનો જખમ સંભારતું નોહતું. કોઈ તેને દવા દાટ તથા
કવત આપનારૂં ખાતું પોહ્યાડતું નોહતું. તે મરણ પા
મેતો દેલાસાના સકુન બોલનાર કોઈ દીસતું નોહતું. એ
હાસપીટાલમાં ચાકરી કરનારા જે જીજ્ઞાસુ આદમી હતા તે
એપરવા, નાકદર અને છાકટા હતા. તેઓની સારી ખ
બરદારીથી જે હજારો છવ બનચવા જોઈતાતા તે તેઓ
ની આલસ અને ગફલતથી બરબાદ ગીઆ. એ મીશાલ
ની ફરીઆદ જારે ચાલી તારે લડાઈની જગોએની હાસ
પીટાલ સુધારવાની જરૂરીઆત વીશે ચોતરફથી પોકાર ઉડી
આ. એ સુધારો કરવા વીશેની તકરારને લગતાં તહરેવાર
મત પડીઆં. તેમાં આ વાત સરવે કોઈએ કબુલ રાખી
કે દરદી લોકોની સરવેથી સરસ બરદાસ કરનાર તથા કુ
ખને વખત સહી સારો દેલાસો આપનાર સ્ત્રી હોએછે.
માટે એવો વીચાર ચાલીએ કે લડાઈની જગોની હાસ
પીટાલમાં દરદી તથા જખમી લોકોની માહાવજત કરવા
ને થોડીક સ્ત્રીઓ હોએતો સારું. તે સુજળ કેટલીક આખ
રૂદાર અને પરોપકારી સ્ત્રીઓએ લડાઈના મથક તરફ જ
વાની મરજ બતાવી. તેઓમાંથી જેઓ પુરતી રીતે કા
મ લાએક હોએ તેઓને. ચુંટી દાહડી તેઓની વડી અ
ને ઉપરીના ચોહરો લેવાને મીસ ફારેનસ નાઈટીંગેલે
કબુલ કીધું. એ જખમ બરેલાં કામ માટે મીસ નાઈટી
ંગેલ પોતાના મોભા, લાગવગ અને વાકેફદારીથી પુરત

રીતે લાએક હતી. શ્રી લંડન, એડીનબરો તથા બીજાં નો
 હાં ચેહરોની હાસપીટાલો તથા બંદીવાનોને સુધારવાની
 જગાએ એ જોઈ વળેલી હતી. તાંહાંનો વહીવટ એને
 સારી પદે માલુમ હતો. તેમાં જે શુધારા કરવા જોઈએ
 તેપર એણે ઘટતું ધેખ્યાન આપીડું હતું. તે ઉપરાંત શ્રી
 જરમનીની એક હાસપીટાલમાં પોતાની ખુશીથી ફેટલાક
 મહીના સુખી દાઈ તરીકે દરદીઓની આકરી કીધી હતી.
 લંડન મધે બીમાર સી શીખશકો સાથે સ્થાપેલાં એક ખાતાં
 નો દારોબાર ચલાવીએ હતો. એ પરમાંણે સરવે પરકારે
 લાએક થએલી એ બાનુ તથા એના હાથ હેડલ કામ કર
 નારી આડતીસ સીએ તા ૦ ૨૩ મી અક્ટોબર ૧૮૫૪
 ને દીને ઇંગલંડથી રવાના થઈ. તેની છ અડવાડીઆં પ
 છી નજીક પચાસ સ્ત્રીઓની એક બીજી ટોલી એન દાર
 ઇ સાથે ગઈ. એ જલી એરતો જે રૂઠાં કામ સાથે જ
 તી હતી તેપર નેધા રાખી રાહમાં હાકમો તથા પરજના
 લોકોએ તેઓને ઘણું માન આપીડું. તે વીશે અતરે કસું લ
 ખવાની જરૂર નથી. મીસ નાઈટીંગેલે પોતાની સંગતી
 એ સાથે શ્રી સ્કુટેરીની હાસપીટાલમાં કામ કરવાનો ક
 રાવ કીવો. એ પરમાંણે એ બાહુર એરતે ધરને આ
 રામ, કાબેલ લોકોની વાત વગતની મહુજ તથા બીજાં
 અનેક પરકારનાં સુખ છોડી ખુનરેજી તથા માદગીની જ
 ગોએ આવી પોતાનું સુકામ કીધું કે જાંહાં પોતાની સંગતી
 એ શીવાએ બીજી કોઈ સીએ મલી શકે નહી. તાંહાં સ
 હવારથી સાંહાંજ સુધી અગનાની, ચીયરેહાલ, લોહીકુહા
 ન, મરતતોલ, કાએલી અને કમકમાટ ભરેલા નજીસ
 લોકોની આકરી અને બરદાસ કરવાનું કામ શરૂ પીધું ન

સરૂઆતમાં જ મીસ નાઈટિંગેલને ઘણી હરકતો ધઈ. હા સપીટાલનો કારોબાર ઠરીડાંમ કરતાં તેને દીસીડ કે વઈદ ક, કમીસરી તથા લશકર ખાતાંવાળાઓ અગતને વખત એકસંખી બતાવતા નોહતા. તેથી હાસપીટાલના કામને અતીશે હરકત પોહચતી હતી. તેમજ હાસપીટાલના વઈદો, ઉપરીઓ, દવા આપનારાઓ, ખોરાકી આપનારાઓને એક બીજામાં પુરતો બનાવ હતો નહી. તેઓ પેહલાં મીસનાઈટિંગેલ સાથેથી પાપરા ઉતરીયા નહી. તેઓનો સંબો કારોબાર ધીકારવા જોગ હાલતમાં હતો. એ સખમોથી એ બાઈને ઘણો કંટાળો તથા બેજારી આવી. કેટલાક તરાએત આદમીઓથી એની જોડવણુને ટેકો મલતે નહીતો એના ઉર્પીઓગીપણામાં ઘણો ઘટારો ધઈ પડતો.

મીસ નાઈટિંગેલ પોતાની સંગતીઓ સાથે એક ફેકાં છાપર મલી હાસપીટાલની હાલત તથા હાજત વીશે મન મુખો કરતી. સંધુ કામ ચલાવવાને જોડવણુ કરી તે મુજબ અમલ કરવાને હુકમ આપતી. સંધા હેવાલ વીશે ઇંગલંડ ખાતેના સતાવાળાઓ તથા બીજા પોતાના મીતરો અને વગવાળાં ઓળખીતાંઓને કાગળો લખતી. એ સ્ત્રીને આરથી ધાંચ હજાર કાએલી અને દરદી આદમીઓની ઘણી પરકારની ગરજપર ઘેઆંન આપવું પડતું. તે એવી જગોએ કે જાંહાંનો સંબો કારોબાર ઉપર લાણવવા મુજબ તદન અંધેર અને બીગરોહો હતો. તેવા લોકોને સારૂ જીવનમુએ હાસપીટાલોમાં ખામુખા હાજર જોઈએ તે માં ગવામાં આવે તારે મલતીતી નહી. એક વખત દવા ખુટી પડેલી, બીજી વખત અગતનાં કપડાં ઘટી પડેલાં. તીજી વખત માદાં લોકને લાએકની ખોરાકી મલે નહી. તે

લોકોનાં કપડાં ધોનાર કોઈ હોય્ને નહીં. એ પરમાંણે દરદો
અને કાચેલી લોકની મોહટી સંખીઆનો ઇલાજ કરવા
માં મીસ નાઈટિંગેલને મુશકેલીઆત નહીં. તેવા લોકની
સંખીઆમાં દનપર દન વધારો થતો ગીઆથી, તે મુશકેલીઆ
તથી વધી. રાત દાહડો ભારી રંજ ખેચવાથી તથા ધુરા મ
રજો ગાંઝેબ આપવાથી એની કેટલીક સંગતીઓ અશક્ત
થઈ પડી. થોડો જાણીઓ પાછી પોતાને દેશ ગઈ. તાજુ
બી માતરે એટલીજ છે કે એવી રંજ અને ચીંતામાં મીસ
નાઈટિંગેલ સરખી સુખ અને લાડમાં ઉધરેલી નાજુક સ્ત્રી
કેમ ટકી શકી. એનું દેખાઈતું કોમલ શરીર જાણે ફોલાદનુ
ઘડેલું હતું. એ સ્ત્રીના હૃદયમાં જાણે ફરેસતાના ઠરાવ
નો અંશ ઉતરેલો હતો. એ કોઈબી મેહનતથી ઇંટાળી ન
હી. કસીબી મુશકેલીઆતથી નાહીમત થઈ નહીં. પોતે મા
થે લીવેલું કામ પૂર પાડવાપર મકમપણે ખંતી રહી. એની
કોશિશ અને તદ્દનીર આગળ સંધી મુશકેલીઆનો આસ
તે આસતે મઠી ગઈ. દરદી લોકોને સાજા કરી શકે એવી
દવા દાડ, તેઓને શક્તી આપે એવો સારો ખોરાક, તેઓ
ને ગરમી અને સુખ આપે એવાં કપડાં, તેઓનું મન વે
રાએ એવી કીતાબો, એ બાનુની મેહનતથી પોહચતી થ
વા લાગી. એ બાઈ દ્રાએલી અને જખમી લોકોનાં બી
છાણાં પાસે ખોટી રહી રાત દાહડો તેઓની આકરી કરતી.
ધારી અને કસાએલી છાતીવાળાઓનેબી કમકમાટ છુટે
એવાં દરદ અને જખમવાળાં આદમીઓની આગળ થં
ડે હૃદયે ધીરજથી ઉભી રેહતી. જમ મા પેઆરથી અ
ને હસતે મોહડે બચાંની વેડ કરે તેમ એવાં આદમીઓ
ની એ સ્ત્રી વેડ કરતી. જે કોઈ મરતતોલ થવા અ

હું હોએ તેનો જરાબી દંમ રેહ તાંહાં સુધી તેની પામેથી ખીસતીતી નહી. ગમે એવો યુરો મરજ હોએ પણ તે પોતાને ઉડવાની ધાસતો તો એના એઆલમાંથી નો હતી. પોતાની બરદાસ તણે પડેલા સંધા લોકોને વાસતે તેઓની હાલત મુનબનુ જુક જુક ખાનુ પકાવવા ના બબરમીખાનાંની ગોડવણુથી એણે છીધી. તાંહાંથી વખતસર સઉને ખાનુ પોહઆડવાની તાકીદ રાખતી. તે લોકોના કપડાં ધોવાડવાની તદબીરથી એણેજ છીધી. ઘટ તે વખતે કપડાં ધોવાઈ આવે તેટલા માટે તેહકીક કરતી. રાતને સમે વધદો તથા બીજા ઓહદેદારો ઉંધી જતા તા. રે હાસપીટાલમાં પડેલા માડાં ભાએગના લોકો જોઈને હુવા દેતા કે એક રોજાન ચેહુરેની માતા હાથમાં બતી લઈ દર રોજ તેઓની ખબર લેતી હતી. તે માતા ખીસ નાઈટીંગેલ હતી. મોહુટે પરોટીએથી મધરાત સુધીની ભાદે મેહનતથી જાંણે રાજ થઈ હોએ નહી માટે સુવા જવાની અગાઉ તે આખી હાસપીટાલમાં કેટલાક માઈલ સુધી હારેદાર પડેલા લોકોની પાસે એકલી ફરી વળતી. એ બાનુ પોતે આરામ કરવાની અગાઉ જાતે તપાસતી કે સરવે કોઈને જોઈતી વસતુ પોહઆડેલીછે કે નહી. કોઈને ફક્ત અગતની વસતુનો ખપ પડીઓછે કે નહી. જીવતાંના ઈલાજ કરવા અને આરામ આપવાને એ બાનું જમ એ કસાઈ રાખતી તેમ સુવેલાને આબરૂથી ફક્નાવાની ગોઠવણુ કરવાને ભુલતીતી નહી. એવી સંધી પરકારે મેહરબાં ન બાનુની બરદાસ તણે પડેલાઓ તેની ઉપર હરઘડી આફરીન કરે તે વાતથી હનું. કેહેછે જ કાએલી તથા દરદી લોકો દર રોજ ખીસ નાઈટીંગેલનો પાકીજ ચેહુરો જો

વાને ઇંતેજાર હતા. દર એક જણ તેનો એકબી શબ્દ સાંભળવાને આરજીમંદ રહેતો. સહ કોઈને તે એટલીતો વાહલી લાગતી કે તેઓ પાસેથી જરે તે ચાલી જાયે તા રે ઘણા જણાઓ તેના આરાને બોસા દેતા હતા !

ઉપર જણાવવા. પરમાંણે જખમ, તાપ, મોરચી, ઠંડી, અનવસતરના વાંધા તથા અનેક પરકારની બેદાદીથી મો હોતે જાંહાં વાસો કીધો હતો તાંહાંથી તેને એક દયાલુ અ ને ડાહી તથા મેહનતુ સ્ત્રીએ હાંકી દાહડીકું. બરીદંન ની હોરમત જાળવનારાં લરાકરનો બનચાવ થવા લાગો. નીરાશ થતાં લોકોને ધીરજ આવી. કીકરમંદ લોકોને ની રાંત થઈ. એ પરમાંણે એક ઘણે બારીક સમે પોતાના દે શીઓના કીમતી જાન બનચાવવા તથા દેશી સરકારને ભા રે ધાસતી અને મોહટી હીનપસતીથી છોડવવાનાં કામમાં મીસ નાઈટગેલ મુખીઅ હુથીઆર થઈ પડી. એણે જ કામ કીધું તે જુવું તેવું નોહતું તે માટે એના દેશી ઓ એને જોડેલો બદ્દો આપતે તેટલો થોડો હતો. લડા ઈ થઈ રહી તારે એ પોતાને દેશ જવા પાછી ફરી. એને તે દેશમાં બાઆબરૂથી લેવાને તઈઆરી થતી હતી. પણ એ બાઈ જવી રૂડી તેવીજ સાદી છે. તેણે જ કાંઈ નેક કા મ કીધું તે પોતાની એક ફરજ સમજીને કીધું. કોઈપર કોઓ ઉપકાર કીધેલો ધારીકું નહી. પોતાની તારીફ કરાવ વાનુ એને પસંદ આવીકું નહી. માટે એને જાન આ પવાની તઈઆરી કરનારાઓ ન જાણે તેમ એ બાઈ ગુપ ત રીતે પોતાના દેશમાં દાખલ થઈ. જેમ પોતાના પરોપ કારીપણે કુનીઆનાં લોકને તાજુબ કીધાં હતાં તેમ સા દાઈથી કીધાં. પણ એના વફાદાર દેશીઓએ એની

દગારી માટે કાંઈબી કરી રાખવાને અગત્યનું પારીઠં. એ દારણુ સાડ શ્રી લંડન મેલે તા. ૨૯ મી નવેમ્બર ૧૮૫૫ ને દીને એક દબદબા ભરેલી જાહેર સભા ભરાઈ. તાંહાં મીસનાઈટીંગેલનાં મોહટાં પરાકરમ વીશે ઘટતી સત્વતી થ મા પછી ઠરાવ થયો કે બરીટીશ સલતનતમાં વસનારાં લોકોમાં ઉધરાણુ કરી એક પુંજ ઉભી કરવી. તે પુંજમાં થી મીસ નાઈટીંગેલને નામે એક ખાતુ સ્થાપવું. તાંહાં સ્ત્રીઓને હાસપીટાલનુ કામ કરવા શીખવાની તરબીઅત આપવી. એ ઠરાવ મુજબ દુનીઆના સંધા ભાગમાં વસનારી બરીટીશ પરબએ એ ઉધરાણુમાં નાણાં ભરી આં. એ વીગે એક બીના જાણવાનગછે. જે ગરીબ શી પાહી તથા તેવા બીજા લોકને વાસતે મીસ નાઈટીંગેલે બેહુ દ રંજ ખેંચી હતી તે લોકે તે બાનુની ઇઆદગારી માટે ના કામ સાડ પોતાની શક્તી મુજબ જગરથી નાણાં ભરી આભાર માંનીએ.

મીસ ફ્લારેનસ નાઈટીંગેલ હવડાં પોતાની રૂડી રીત મુજબનાં કામે કરીને વખત મુજરેછે. હાસપીટાલો ને લગતી કેટલીક બાબદો વીશે એણે એક ક્રીમતી પુસ્તક પરગટ દીધુંકે. તે હાસપીટાલોનુ કામ અલાવનારાંઓને ઘણું ઉપીઓગી થવાનુ.

મીસ્ટરીસ માનટેગીઊ.

લેડી મેરી ઉચ્ચરટલી માનટેગીઊ ડીઉક આપ કોંગસ
ટનની વડી દીકરી હતી. એ કાબેલ ઉમરાજદી ઈ૦ સ૦
૧૬૯૦ ના વરસમાં જનમી હતી. એ ચાર વરસની થઈ
એટલાંમાં માઠાં બાપ્તિસ્મ એની મા મરણ પામી. એના બાપ
એનીપર ધણે ભાપાણુ હતો. પણ એને ઉંચી કેળવણી
આપવાને તેણે જાહેર ખુબરદારી રાખેલી માણુમ પડતી
નથી. લેડી મેરીએ કેળવણીની ખુટ જાતી ઉઠીઓગે કરી
મટાડી. તે કેટલીક ભાપાઓમાં પુરવીણુ થઈ. વીસ વર
સની થવા આગમચ તરણુમા બનાવવા, કવેતો જોડવા અ
ને ગરંથ લખવાનુ કામ શરૂ કરીયું. ઈ૦ સ૦ ૧૭૧૨ માં
તે મીસ્ટર એડવરડ ઉચ્ચરટલી માનટેગીઊ નામના એક ધ
રસથ સાથે પરણી. તવારીખ લખનારાઓ જણાવેછે કે એ
વેલા લેડી મેરીના જોવી ખુબસુરતી તથા વાત ચીતની લે
હજત કોઈ બીજી સ્ત્રીમાં દીસતી નોહતી. હોસન તથા હુ
શીઆરીએ કરી મોહટ મોહટી મંડલીઓમાં તેનુ તેજ મા
રતું. લગન થયા પછી થોડી મુદતે મીસ્ટર માનટેગીઊ શ્રી
સ્કમબોલની દરબાર ખાતેના એલચી ઠરીઓ. એ વખતે
ઈરોપખંડનો મામલો સમાધાની બરેલો નોહતો. ખુસાફરી
કરવાનુ કામ ખુશકેલીઅત બરેલું હતું. પણ મીસ્ટરીસ
માનટેગીઊએ ગનાન મરિ રાખેલા શોખને લીધે કરી અ
ગવડની દરકાર કરીધી નહી. બરથાર સાથે ખુસાફરી કરવા
નો કરાવ કરી પોતાને દેશથી નીકળી. એ ઘણી ઘણીઆ
ણી જુદે જુદે દેશ ફરીને શ્રી સ્કમબોલ ગીઆં. તાંહાંથી
મીસ્ટરીસ માનટેગીઊએ પોતાની ખુસાફરીમાં જોએલી આ

બધે ઈતીઆદી સંબંધી શ્રી ઇંગલંડ મધેના પોતાના કાબેલ
 મીતરો તથા સાહેલીઓ સાથે ઢાગન પતરનો વેહવાર ચ
 લાવીઓ. સનસારી, રાજદોષ્યારી તથા નીતીની બાબદે
 વીશે રંગીલું વરણન કરવાની તથા ખુબ તરફ લગાવી તેઓપ
 ર ઘટતો વીચાર આપવાની લેહી મેરીની ઉમદા શક્તી એ
 પતરોપરથી નજર આવેછે. ટરકીમાં રેહતાં તેણે જોઈ
 કે તે દેશના ગામડીઆ લોકોમાં શીતલાનો મરન જાહલ્લે
 ઉપદ્રવ કરતો નોહતો. એ વખતે ગઈ શીતલા મેલવાની
 રીત કાંઈ જાહેર થએલી નોહતી. ટરક લોકોનેબી તે રીત
 ખબર નોહતી. પણ તે લોક સાધરણ સહીએડની સારા
 માં સારી રસી એક કાટલાં અથવા દાબડીમાં એકડી કરી
 રાખતાં. સપટેંબર માસમાં ગરમીનો ઉપદ્રવ જરા તરમ
 મડીઆ પછી જ્યોની મરજી હોએ તેઓનાં છોકરાંને એ
 રસીથી સહીએડ કાહડવામાં આવતા. તે કાહડવાની રી
 ત ઘણું કરીને હાલમાં ગઈશીતલા મેલવાની રીત જીવીજ
 હતી. એ પરમાંણે મેલેલા શીતલા કોઈ પરકારે જાન
 પીડાકારી થતા નોહતા. અચાંચોને તરણ દીવસ હલકો
 તાવ આવે તે શીવાએ સઘલો વખત તેઓ ફરતાં રમતાં
 રેહતાં. સહીએડ સુકાયા પછી કસાં ચાટાં રેહતાંતાં ન
 હી. એવા સહીએડથી જીવની ખરાબીતો ઘણીજ પોડી
 થતી. સહીએડનો જુરો ઉપદ્રવ ઘટાડવાની એ રીતી મી
 સટરીસ માનટેગીજને ઘણી સારી લાગી. પોતાના દેશી ઇં
 ગરેજોમાં તે દાખલ કરવી ફાએદમંદ ધારીઈ. તે ફાએદા
 નો અખતરો પેહલે પોતાના દીકરાપર એ હીમતવાંન બા
 નુએ કરી બતાવીઓ. પછી બુધ્ધી અને કલમને જોરે એ
 ગુપારો ઇંગલંડમાં દાખલ કરાવીઓ. ઈ૦ સ૦ ૧૭૧૮

ના વરસમે મીસટર માનદેગીઝને સ્ટ્રમબોલથી પાછો ખે
લાવીઓ. પાછો ફરતાં તેણે તથા બાએડીએ કેટલાંક દેશો
જેયાં. એ પછી મીસટરીસ માનદેગીઝએ એલમનો અ
લીઆસ કરવા તથા પુસ્તકો વીગરે લખવામાં વખત શુ
ભરવા માંડીઓ. પાછળથી એ સ્ત્રીની તનદરોસતીમાં બી
ગાડ થતો ચાલીઓ. ઇં ૧૭૩૮ માં ભરધારની ર
જથી એ શ્રી ઇરોપખંડ ગઈ. કેટલીક મુસાફરી કરવા પ
છી એણે શ્રી વેનીસ મુલુકમાં લોવર મધે વામો દીધો. તાં
હાંના લોકોનો પેચાર એણે હાંસેલ દીધો. ગામડાંનાં લો
કોને પાઉં માખન તથા તેવી બીજી ઘરગતુ ઉપીઓગની
વસતુઓ બનાવવા શીખવીઓ. તેઓની અવસ્થા શુધા
રવાની કોશેશ દીધી. તેના બદલામાં તે લોકો એને મા
તા સરખું માન આપવા લાગાં. એ જગેએથી મીસટરી
સ માનદેગીઝએ ભરધાર તથા સગીઓ અને સાહેલીઓ
સાથે ધાગજ પતરનો વેહવાર ચાલુ રાખીઓ. એ પતરો
કાંઈ ખાલી ટાહેલાં અથવા અરીપરી વાતોના પીનણુ નો
હતાં. તે સંધાં વાંચનારને ગનાન તથા ઉમદા શીખામણ
આપે એવાં હતાં. ઇંગરેજ ભાષા જાણનારાં લોક તે પત
રો ઘણી હાંસથી વાંચેછે. ઇં ૧૭૪૧ માં મીસટર
માનદેગીઝ મરણ પામીઓ. તે પછી પોતાની દીકરી કાંઉ
ટેસ આવ બીહટની મીનતને લીધે મીસટરીસ માનદેગી
ઝ પાછી ઇંગલંડ આવી, તાહાં ઇં ૧૭૪૨ માં એ
મરણ પામી. એ બનાવથી તે મરનારનાં સંધાં ખેગો ત
થા કાબેલ અને દરજજવાળાં રોસતો તથા ઝોજખીતાંઓ
ને બહુ દુખ થયું.

હેરી મેરી ઉઅરટલી માનદેગીઝના પતરોનો સંધર ઇં

સં ૧૭૬૩ માં છપાયેલો તે ઉપરાંત એ કાબેલ બાનુના રાધા પુસ્તકોના પાંચ વાલમ ઈં ૧૮૦૩ માં છપાઈ પરગટ થયા તે છપાવનારની જે કાઈ ભુલ સૂઝ તથા ખામીઓ હતી તે સુધારી તથા જે કાઈ વાચવા ભોગ બી નાઓ રહી ગઈ હતી તે ઉમેરીને એની દીકરીના દોતરા લારડ હુઆરનકલીફે તેની બીજી આવૃત્તી બાહર પાડી એ પુસ્તક પર દીકા કરનાર આ જમાનાનો એક ઘણો કાબેલ વીદીઆરથી વીચાર આપે છે જે “કાગળ પતરો લખવામાં લેડી મેરીથી કોઈ સરસ થયું નથી અને તેની બરોબરી કરનાર ઘણા થોડાજ જણ હશે એના પતરોમાં નવી નવી તથા તદરેવાર બાબતો વીશે કહેલા વરણન તથા ફની આમાં સરવે શ્રી-સારી પઠે જોઈ તેમાંથી વાચવાભોગ બીનાનું જોવા દરવાની એ બાનુની શક્તી જે એ પતરોમાં નજર આવે છે, તથા તે બીનાઓ પર આપેલા નોંતેબર અને વાંચની વીચારો તથા તે લખવાની પસંદ પડવાને ગ સહીસ અને કાએદા મુજબની મુતરી એબારતનો જે આપણે વીચાર કરીએ તો ઈંગલંડના કોઈબી પતર લખનારાઓ કરતા લેડી મેરીને ઉતરતે દરબજેની આપણથી ગણી શકાએ નહીં ” જોવાની, વીચારવાની તથા વરણન કરવાની એ બાનુની એવી શક્તીને લીધે ઈંગલંડના કાબેલ લોકોની સફા એ અમર રહેવાની કાબેલ લખનારી તરીકે જે દરબજે એ ભોગવતી હતી તેથી ઘણા વીદવાન લોકો એની દોસતી રાખવાને માન ભગેલું સમજતા હતા તેઓમાંના કેટલાક જણને ગરબો હતીઆદી બનાવવામાં એની સારી સલાહ તથા મતનો ફાએદો મલતો મીસતરીસ માનટેગીઉ દરેક અગતની શુધરાઈ કરવા

ની બાબદમાં આગેવાન હતી. તે વીશેનો એક મોતેબર દાખલો એલો શીતલા મેલવાની પેહેલ કાહડવા વીશેનો ઉપર આપીએછે. એ અને એવા બીજા શુધારા કરવા માં ખાતરે મુરખ અને અગનાનીજ નહી પણ દાહયા અ ને કામેલમાં ખપનારા લોકોથીબી એને અડઅણ થતી. શીતલા મેલવાની બાબદ પાદરીઓએ વાએજી કરવાની જ ગાંએથી લોકોને ભમાવયા કે ઈસ્વરના હુકુમથી જે કાંઈ બ નેછે તેપર આપણે અખતીઆર ચલાવવાની કોશેશ કર વાથી પાપી કરમ કરેલું કેહેવાએ. લોકોને ઉસકેરી શીત લા મેલવાની રીત તેઓ પાસે નાપસંદ કરાવવાને ધરમના ઉપાધીઆઓએ એવી કોશેશ છીધી. વધદાથીબી એ બાનુ ને કંટાળા ભરેલી હરકત નડી હતી. તે વધદા તથા બી જાંએની ખાતરી કરવા સારૂ લેડી મેરીએ કેટલાક જણા ની હજુર પોતાની દીકરીને એ રીત પરખાંજી શીતલા મેળી કાએદા બતાવીઓ. એની એવી કોશેશ અને કરાવ તથા કામેલીઅત આગળ સંધી અડઅણો મટી ગઈ, અને શુ ધારા ચાલુ થયા. એ શેઆંણી બાનુ સ્ત્રી કેળવણીની મો હતી હીમાત કરનારી હતી. પોતાના કબીલાની છોકરીઓ આગળ જતાં ખુશી તથા સુખી રેહ અને સારી બાએડી ઓ તથા લાએડીવાળી ખાતાઓ મઘ થકે તેવી કેળવણી તેઓને અપાવવાને તેહકીક કરતી. એનો વીઆર હોના કે ઉપીએગી કેળવણી જેવું સારૂ શ્રીઓના હુકમાં બીજું કાંઈજ નથી. ઈજત સંબંધી એ બાઈની એવી રીત હતી કે જેની કમબખતી હોએ તેજ એની સાથે બેમુલાન્ અ લવાની કાંઈબી કોશેશ કરે. એની આપઅખતીઆરીની વખાણવાબેગ હતી.

લેડી હેસટીંગસ.

લેડી ઈલીઝબેથ હેસટીંગસ હન્ટીંગટનના અરલ ડી
 ઓફીલસની દીકરી હતી. તે તા. ૧૯ મી એપ્રિલ ૧૬૮૨
 ને દીને જનમી હતી. એ બાઈ સારી ઇંગ્લીશ તથા સમ
 જવાબી સ્ત્રી હતી. તે કદી પસંદ નોહતી, જા તથા બા
 પની તરફથી મલેલી મીલકતની ઉપજ તેણે ધરમ ધેર્યાન
 અને દાન ખુબ કરવામાં વાપરી. એ ઉપજ દર વરમના
 આમરે તીસ હજાર રૂપીઆ નોટલી હતી. પણ સમજથી
 ચાલી એટલી રકમમાંથી તેણે તારીફ લાગેલ મોહરો કાઢે
 દીધાં. લેડી હેસટીંગસનો ઇનુન એવો હતો કે પેહલાં વા
 જખીપણાંપર અને પછી સખાવતપર વીચાર રાખવો.
 આખી જીંદગી સુધી તેણે એજ ઇનુનપર અમલ કરીને. તે
 પોતાના કુટુંબ પરીવાર, દોસત આશના અને માકર ન
 કરોની બરદાસ પેહલાં કરતી. પછી ગરીબ નાચાર લોક
 ની દાદ લેતી. તારબાદ બીજી સખાવત કરતી. પોતાના
 કુટુંબના આદમીઓને આબરૂદાર અવસથામાં રાખવાને
 લેડી હેસટીંગસ સદા મરજી રાખતી હતી. એ મરજી ખુ
 બજ ગરીબ સગાંઓને લવાજમા અથવા બખરીશ તરીકે
 હજારો રૂપીઆના અવેજ નોટલી રકમ આપતી હતી, એ
 વી બખરીશ પોતાની સાહેલીઓને તથા ઓલખીતાં આ
 બરૂદાર લોકોનેબી કરતી હતી. માકર નકરોપર દયાને
 રૂપે રાખેલી મેહરબાનીથી એ બાનુના ધરનાં ટોર તથા બી
 જાં તેવાં જનવર વટીક વેગલાં નોહતાં. ગરીબોની બરદા
 સ એ સ્ત્રી ઘણી કાલજથી કરતી. તેવાં લોકોને ઘર મદદ
 મોકલીને અથવા અગત હોએતો તેઓને પોતાને મકાને

આણીને તેઓનું રખસાણું કરતી. તેઓને ખાનુ, કપડાં, દવા દારૂ તથા પઈસા છુટથી આપતી. કેટલાં જણાને વરસે દાહડે લવાજમા આપતી. બીજાંઓનું કરજ સુકાવતી. તુરત ભીરમાં હોય્ને તેઓને રક્તમયંધ જખ્ખશીશ કરતી. ગરીબ વીઢીઆરથીઓને ઓંશરો આપતી. ધરમ ખાતાની નીશાણોને નીભાવતી. ધરમ નીતીના કામો સાડ મોહટો ખરચ કરતી. એવાં જુદાં જુદાં કામો સાડ એણે આપતાં કરેલાં નાંણાં ખરેખર ઉપીઓગી થતાં હતાં કે નહી તે વીજે જાતે તલાશ કરતી. કાંઈ વેરથ નહી જવા દેવાને ખખરદારી રાખતી. એટલાં બધાં કામોને જેમ બને તેમ ધણી મદદ કરવા સાડ એ બાઈ અંગતનો ખરચ ધણી કરકસરથી કરતી. પણ તે કરસર એવી દાહપણુ ભરેલી રીતે કરતી કે કોઈ તેને કનજીસ કહી શકે નહી. એ લાએકી વાલી સ્ત્રી જેવી પરોપકારી તેવીજ નમરતા ભરેલી અને મીલણુસાર હતી. એ જેબી મીજલસમાં બીરાજતી તાંહાં એ ની સાલેસાઈ તથા મીકા શખ્ખોથી સરવે કોઈને ખુશી ઉપજતી. પાછળથી એની છાતીમાં જમની તરફ દરદ થયું. તે ડાકટરે કાપવાથી પેહલાંનો એને કાંઈ આરામ થતો જણાયો. પણ અંતે ધણી કુખી થઈ મરણ પામી. મરતી વેળા દરદથી ધણી અકળાઈ. પણ આસપાસનાં આદમીઓને દીલગીરી નહી ઉપજાવવા તથા આકરોને તસદી નહી આપવાને ઠરાવ રાખી સંધું દરદ સજીરીથી ખમીડ. મરવાની ઘડી સુધી ચીત કેકાંણે રાખી સઉને સારી સલાહ આપતી રહી. અંતે તા૦ ૨૨ મી દીસેમબર ૧૭૩૯ ને દીને એ સદગુણી બાઈ મરણ પામી.

મીસટરીસ સ્મીથ.

મીસટરીસ શારલોટી સ્મીથ તા. ૦ ૪ થી મેએ ૧૭૪૯ ને દીને જનમી હતી. એનો બાપ મીસટર ટરનર એક વ્યાખ્યાદાર તવંગર ઘરસથ હતો. શારલોટીને નાધલી મે લી એની મા મરણ પાંખી. બાપે એની કેળવણી માટે પ ઈસાતો ઘણા ખર્ચીઆ. પણ ખર્ચ કરવા જટલી ખબ રદારી રાખી નહી. તોખી પોતાનાં ચપલ મન તથા ઉદી એગે કરી એ વ્યવસાયે વીદીઆ જલદી હાંમેલ કીધી. કવેતો તથા કીસ્સા લખનારી તરીકે એ પરખીઆત થવા લાગી, એ વ્યાસરે પંદર વરસની થઈ તારે એના બાપે બીજી બાએડી કરવાનો ઠરાવ કીધો. શારલોટીને સારી હા લતમાં રાખવાની મતલબથી એના હેતુઓએ એનેખી પર છાવવાની મરજી કીધી. તેઓએ એ વ્યવસાય લેલું મા હીડ' ખરું. પણ તે ભલાં માટે જે જોખમ ભરેલું કામ કી ધું તેમાં ઘટતી ખબરદારી રાખી નહી. તેઓએ ઉતાવળ કરી એના લગન એક વેપારીના દીકરા તથા ભાગીઆ ના મે મીસટર સ્મીથ સાથે કીધાં. આગળ જતાં એ ભરથાર અનસમજ તથા ઉડાઉ માણસ પડીઓ. તેણે પોતાના કા મ કાજપર ઝાણું ધેઆન આપીડ' નહી. બાએડી છોક રાંનાં સુખ એનની ફીકર રાખવાને બદલે પોતે એશ આ રામમાં પડીઓ. તેનો બાપ મરણ પાંખીઓ તારે એલું શુચવણ ભરેલું ઉડલ કરી ગીઓ કે કોઈ જે લાએરે તેનો એક સરખો અરથ ઉડારી શકીઆ નહી. એથી બીઆરે સ્મીથ કજીઓ લડવાના વમલમાં પડીઓ. જે કાંઈ મી લકત હાથમાં હતી તે લાખના બાર હજાર કરવાનાં કામે

માં તેણે સાફ કરી નાખી. અંતે તેને તુરંગમાં જડું પડી
 ઠં. તાંહાં તેની પતીવરતા બાએડીએ તેને એકત્રે મેલીએ
 નહી. ઉડાઉ તથા બેકદર ભરથારોની બાએડીએબી ઘ
 છી વેલા ભરથારોપર મોહટો પેઆર રાખેછે. તેમ એ બા
 ઇએ કીધું. તેણે વરના બંદીખાનાનું કુખ પોતાને સરખી
 ખે'ચીડ'. વળી ભરથારની કમાઈપર રાખેલી આશા ભટ્ટ
 ધઈ તારે પોતાની કોશેશપર પોતાનાં ગુલરાનનો આધાર
 રહ્યો. ભરથાર તથા છોકરાંનું પાલન કરવાનો સંધે બો
 જોબી એ સ્ત્રીને માથે પડીએ. સુખ ચેન અને જાહોજ
 લાલીમાંથી એ પરમાંણે છેક નબળી અવસ્થામાં આવી પ
 ડવાથી મીસ્ટરીસ રમીયને સંતાપ થયો ખરો. પણ તેણે
 હીમત છોડી નહી. પોતાની બુધ્ધી અને કલમને હુથી
 આરે કબીલાનું પાલન થવા જોગ કમાઈ તેણે કીધી. તે
 બંદીખાનામાં ભરથારની માકરી કરી પરવારીને છોકરાંએ
 ની ખબરદારી કરતી. તે કામથી ફારગ થઈ કલમ કસતી.
 એ પરમાંણે એ નાજુક સ્ત્રી ઘણી રંજ ખેચી કુટુંબનો ની
 ભાવ કરતી. અંતે મીસ્ટર રમીયની સંધી મતા વેમાઈ.
 એ ઘણીપર મોહટો હારેસો પડવા છતાં થોડોબી સુધરીએ
 નહી. તે દનપર દન વધારે માડો હાલ પકડતો ગીએ.
 તેવીસ તેવીસ વરસ સુધી તેની ચાલથી નીપજતું સંધું કુખ
 મીસ્ટરીસ રમીયે પોતાંથી બને તેમ સેહીડ'. તેટલાં તે
 નાં બચાંએની સંખીએબી ઘણી વધી ગઈ. અંતે ભરથા
 રથી છુટી પડવાની આઈન ફરજ થઈ. તે પછી એ બાનુ
 છોકરાંએને સાથે લઈ શ્રી મીએસ્ટરની નજીક એક નાપ
 લાં ઘરમાં જઈ રહી. એ જગોએ બચાંએને પાલવા ત
 થા કેળવવાની સંધી ફરજે એ બાઈએ હીમતથી ઉડાવી.

તેઓને સાત કોઈખી મેહનત કરવાથી કંટાળી નહી. એ સ્ત્રીની સંધી આવકનો આધાર તેની કલમપર હતો. તેણે એક પછી એક પરગટ કરેલાં કવેતો તથા કીરસા લોકોને પસંદ પડતા થયા. તેની આવકમાંથી કુટુંબનુ ગુજરાન આખરૂં ભરેલી રીતે કરવાને એ બાઈ શક્તીવાન થઈ. એની ઉપર પડતાં કુખથી મળેલો અનુભવ એણે બીજાં લોકોને હુશીઆર કરવામાં વાપરીઓ. એને કજીઓ લડતાં ધનસાકની ઢીલથી થયેલી સરખી ખરાબી તથા એના ભરથારે અવીચારીપણે ઉઠાવેલાં જવા કદંગાં કામોથી પોહ્યતાં નુકસાન વીશે એ બાનુએ પોતાના કીરસામાં સારી તાલથી રમુજ વરણન કીધુંછે. તેજ પરમાંણે જીદા જીદા દેખાવ તથા રીત ભાતના નકસા એણે રસીલી એબારતમાં ઉતારેલા કેહવામાં આવેછે. એ હીમતવાન કાબેલ રો તા. ૨૮ મી અકટોબર, ૧૮૦૬ ને દીને ખરણ પાંખી.

ઉંઝા કુલની, તવંગર મા બાપોની બરદાસ તમે સુખ બેનમાં પળેલી, રૂડી ચાલવાળી નાંજીક સ્ત્રીઓપર માફાં ભાએજે તંગી આવી પડે, તે સમે તે સ્ત્રીઓ પહુડેલી હોએતો, પોતે આપઅખતીઆર રેહવાને તથા કબીલાનું આખરૂંથી ગુજરાન કરવાને તથા કુલની લાજ નીભાવવાને, બલકે વધારવાને, તેઓ કેવી શક્તીવાન થાયેછે તે વીશેની કાંઈક સમજ શારલોટી સ્મીથના ઉપલા હેવાલથી પડેછે.

લેડી લાધામ.

હંદીગડના છડા અરલની ઇલીઝિબેથ નામની એક દી
કરી હતી. અરલે એ દીકરીને સર જમસ લાધામ સાથે
પરણાવી. ઘણી ઘણીઆંણી અરસપરસ પેઆરથી રેહવા
લાગાં. એ સ્ત્રી મોહટી ઉમરાવજાદી હતી તે સર જમસ
સરખા ઉતરતી પદવીના પુરૂષની બાએડી થઈ, તે વીગે ભ
રંધાર કાંઈખી મનમાં લાવે તારે એ નમરતાવાળી બાઈ તે
મ નહીં કરવાને તેને કેહતી. કેમકે એ પુરૂષની બાએ
ડી તરીકે સંસારમાં જે ફરજજે તે ભોગવતી હતી તેથી પુ
રતી રાજી અને મઘન હતી. એમ બોલી સદાં એવી રી
તે ચાલતી કે તેથી સઉ કોઈ સમજે કે ભરધારની પદવી
થી તે ખરેખર ઘણી મઘન રેહતી હતી. સંધાં એળખી
તાંએ સાથે એ માયાથી ચાલતી. એ સર જમસ લાધા
મની બીજી બાએડી હતી. તેની આગળી બાએડીને પ્રેટ
નાં કેટલાંક છોકરાં જીવતાં હતાં. તેઓને એ બીજી બા
એડીએ પેહલાંથીજ પોતાના પેટનાં બચાંએ સરખાં ગણ
વા માંડીઆં. મરણની છેલ્લી ઘડી સુધી એ બચાંએની
એવી કદર ખાધી કે જાણેતા જાની કદરનેખી ગોપા વીસ
રાવી નાખે. ઇલીઝિબેથે એ બચાંએપર મેહુરબાંની રા
ખી એટલુંજ નહીં. તેઓની મરનાર મા જાણે એ બાઈ
ની સગી વડી બેહુન હુએ તેવાં માનથી એ તેની ઇઆદ
કરતી. બચરવાળ પુરૂષો જે બાએડીએ કરેતા એવીજ બા
એડીએ મલેથી તેઓનુ જીવતર પરખાણુ. એ લાએડીવાળી
બાનુ શીતલાના જુરા મરજથી ઇ. સ. ૧૬૬૪ ના વરસમાં
મરણ પામી. ભરધારને દીલગીર થતાં જોઈ એ બોલી કે “હુ

નીઆમાં આપણ સાથે આવીઆં નોહતાં. આપણ હી આંથી સાથે જવાની વકીળી રાખી શકતાં નથી. પેણ હું ખુશી છું કે હું જાંહું જાઉં છું તાંહું તમે અંતે આવશો. ” એવા શબ્દોથી ભરથારને દેલામો આપવા તથા તેની દી લગીરીનો ઘટારો કરવાને તજવીજ કીધી. એના મરણ પછી માલુંમ પડીઉં કે એ બાઈ જવી લાએકીવાળી ધર ધણીઆંણી, પતીવરતા બાએડી અને મેહુરબાંન મા હી તેવીજ પરોપકારી સી હતી. એની પછવાડે રહતાં બે હદ લોકોની માહેતમથી જણાયું કે ગરીબોને આશરો આપવા તથા લાઆરોનુ પાળણ કરવાને એ બાઈએ ગુપતપણે ધાંધ થોડું કીધું નોહતું. એ મરણ પાંખી તારેજ એની મોહટી સખાવત જાહેર થઈ.

રાણી પ્રીલીપા.

પુરૂષ ગમે એવી મોહટી અને જીરરતવાળી અવસ્થામાં હોએ, પણ તેની બાએડી જો સદગુણી હોએતો તેની મોહટાઈ તથા જીરરતમા વધારો થયા વીના રેહતો નથી. ઈંગલંડનો રાજા તીજો એહઉઅરડ હીમત, હુશીઆરી અને બાહુરી માટે વખણાયો. તે પોતાની પરજનો માનીતો તથા પારકા મુલુકોને ફતેહ કરનાર હોવાથી ઘણા કીરતીવાંન કેહવાયો. તેના જીવી નામદારી એ દેશના ઘણા રાજાઓએ મેળવી નથી. પણ તે નામદાર મરદના હકનો સંભાળ કરવા, તેની પરજનો પેઆર સંધરવા, તેના સેવકોની વજાદારી ટકાવવા, તેના કુશમનોને હરાવવા, પ

રાજની આબાદની વધારી તેની આએપતમાં હુંમેરો દર
વા, તેની કુતેહને દયાથી શીતગાર આપવા તથા તેવીજ
બીજી બાબદોમાં તેની મુખીઆ મદદગાર અને ખરી દો
સત તેની લાએકીવાળી બાએડી ફીલીપો હતી.

રાણી ફીલીપા ઉર્ધ્વલીઆમ આવ હેનાલટની દીકરી હ
તી. તે ઈ. સ. ૧૩૧૨ માં જનમી હતી. ઘટતી ઉમરે પો
હતેથી તેના લગન એડઉઅરડ રાજ સાથે થયાં. બહી રા
ણી નીકર્જવાની નીશાનો ફીલીપાએ પેહલાંથીજ બતાવવા
માંડી. એક વેળા ઘોડસ્વારોની કસરતનો તમાશો એડઉઅ
રડ રાજએ કરાવીઓ. તે તમાશો જોવાને રાણી તથા તેની
સાહેલીઓને બેસવા સાડ બનાવેલો ઉંચો માચરો એકા
એક નીચે ફેટી પડીઓ. આકળા સવભાવનો એડઉઅરડ
રાજ ધભરાયો અને ગુસ્સે થયો. તે માચરો બનાવનાર
મીસતરીને મોહટી સજા કરવાને ઠરાવ કીધો. એ કળ
થી રાણીને કાંઈક જોખમ થયોતો ખરો. પણ તેણે ઘણી
મીનતથી ભરથારને સમજાવીઓ કે એ બનાવમાં મીસત
રીની કસી તકસીર કેહવાએ નહી. એ અકસમાત માટે
તેને કસુંબી કુખ આપવું ઘટે નહી. એ પરમાંણે તે બીચા
રા મીસતરીનો બંચાવ થયો.

જીવાન એડઉઅરડ હકદાર રાજ હતો. પણ લારડ
મારટીમર નામનો ઉમરાવ તથા તેના સંગતીઓ સઘલો
અખતીઆર પોતાના હવાલામાં રાખી બેઠા હતા. તેઓ
થી પોતાનો છુટકારો કરવાને એડઉઅરડે કરેલી ગોઠવણ
માં ફીલીપાની સલાહ કામ આવી. રાજ સવતંતર થયા
પછી તેની આએપતમાં વધારો કરવાને રાણીએ દુર અં
દેશાથી ઘટતી તદખીર કીધી. ઇંગલંડ દેશનો વેપાર વણજ

વધારવાને તેણે કોશેશ કીધી. કારખાનાં સ્થાપીઆં. પોતાના જનમ દેશથી જાંત કેમપ તથા બીજા નામીઆ ફલેમી શ વનકરોને ઇંગલંડ ખોલાવીઆ. તેઓના દેશમાં બનતાં હતાં તેવાં કપડાં વણવાનુ કામ ઇંગલંડમાં ચાલુ કીધું. જે કોઈ નવી સોધો'કરે તેઓને આશરો આપવાનુ દીલ બતાવીડ'. જુદા જુદા ધંનધાદારીઓ સપથી ચાલે તેવું કીધું. એ પરમાંણે પરજનાં લોકના ઉદીઓગ તથા સંપત્તી અંને રાજની પેદાસમાં વધારો કીધો. જેમ લોકોનો ધંનધો તેમ જ તેઓની ગમત વધારવાના કામમાં રાણી મદદ કરતી રહી. ફીલીપાના આશરા હેઠલ ઘણી વાર જોવા લાગ્યેક ખેલ તથા તમાશા થતા હતા.

એડવર્ડરડ રાજ પેહલી વાર ફરાનસની લડાઈમાં ગુંથે લો હતો તારે તેને નાંણાની તાણ પડી. રાણીએ પોતાના ઘરેણાં ગીરવી મુકી બેબેવાર રાજને નાંણું કહડાવી આપી ડ'. ભરથારની નજીક રેહવા સાડ તેણે પોતાનુ મકાન શ્રી ફલાન્ડરસમાં કીધું. એ લડાઈથી પાછે ફરી રાજ પોતાની રાણી સાથે પોતાની રાજધાનીમાં આવી પુગો. તે દીને તા હાનો કીલ્લેદાર પોતાના કામ ઉપરથી ગેરહાજર હતો. તે ને ખબર નોહતી કે રાજ એકાએક આવી લાગશે. તે નીરભયથી મહજ કરવાને બાહર ગમ્યેલો હતો. તેને જોઈ હાથ તળેનાં ખાણુઓએબી તેમજ કીધું હતું. કોઈ ફરામન હોય્તો સેહલથી કીલ્લો પોતાને હાથ કરી શકે એવો મામ લો રાજએ જોયો. પોતાના અમલદારની એવી ગફલતથી રાજ ઘણો ગુસ્સે થયો. એવા બેપરવા આદમીને સજા કરવાની તેણે તદ્દપ્પારી બતાવી. પણ આંદમી માતરે કેવું જુલ કરનારૂં પસંજી છે તેપર વીચાર કરી ફીલીપાએ ભરથાર

ને તેના ઇરાદાથી વારીએ. ઘણી મેહનતે પેલા ગાફેલ આ
દમીને મોહટી સજાની પીડાથી બંધાવીએ.

એડવૅરડ રાજા બીજીવાર ફ્રાન્સની લડાઈપર ગીએ
તારે સંધે રાજકારોબાર ફીલીપાને સાંપીએ. એ સમે રા
ણીએ રાજકારોબારી તથા સેનાપતીનું કામ એક સરખી હુ
શીઆરીથી ચલાવીઈ. લોકોના જાન માલની સલામતી
તથા તેઓને અદલ ઇનસાફ મલવા સાથે એકસાઈ રાખી.
એડવૅરડ રાજાની ગેરહાજરીનું ટાંકણું જોઈ સ્કાટ લો
કના રાજા ડેવીડ બ્રસને ઇંગલંડ દેશપર હુમલો કરવાની
હાંસ થઈ. પણ જો એક ગરુડની માદા પોતાનો માળો
જાળવે તેમ ફીલીપા ઇંગલંડ જાળવી બેઠી હતી. ડેવીડ બ
્રસની સ્વારીની ખબર એ રાણીને ખડતાં વેતન તેની સા
મને થવાની એણે તઈઆરી કીધી. જલદીથી એક ફોજ
એકઠી કરી એાતર તરફ કુચ કીધી. તેને સ્કાટ લોકનુ લ
સકર શ્રી ડહરામ આગલ મલીઈ. તે લસકર કરતાં રાણી
ની ફોજ ઘણી નાથલી હતી. તોખી પોતાના સરદાર લાર
ડ પરસીની મદદથી તે લસકર સાથે તેણે લડાઈ કીધી. તે
ના માંજીશોએ પોતાની નાજની સેનાપતીની હીમત અને
ચંચળાઈથી હસકેરાઈ મોહટી બાહુકરી બતાવી. સ્કાટ લ
સકર હારીઈ. તેઓનો રાજા ડેવીડ બ્રસ કેદ પકડાયો. ફી
લીપા રાણી વીચારતી હતી કે આદમી ગમે એટલું કરે તો
બી ખુદા તાલાની મદદ વીનાં કરી કતેહ મલી શકે નહી.
માટે બીજી સંધી તઈઆરી કરવા સાથે તે સાહેબની મદ
દ માંગવાને તે ચુકી નહી. સંધે વખત તે સાહેબની બંદ
ગી કરી તેની જનાબમાં અરજ ગુજારતી હતી કે તે પરવ
રદીગાર તેના કામપર નેધા રાખે.

વધારવાને તેણે કોશેશ કીધી. કારખાનાં સ્થાપીઆં, પોતાના જનમ દેશથી જાન કેમપ તથા બીજા નામીઆ ફલેમી ગ વનકરોને ઇંગલંડ બોલાવીઆ. તેઓના દેશમાં બનત હતા તેવાં કપડાં વણવાનુ કામ ઇંગલંડમાં ચાલુ કીધું. તે કોઈ નવી સોધા'કરે તેઓને આશરો આપવાનુ દોલ બુલ વીડ. જુદા જુદા ધંનધાદારીઓ સપથી ચાલે તેયું કીએ પરમાણે પરજનાં લોકના ઉદ્દીઓગ તથા સંપત્તી અ રાજની પેદાસમાં વધારો કીયો. જેમ લોકોનો ધંનધો તે જ તેઓની ગમત વધારવાના કામમાં રાણી મદદ કરતી હી. ફીલીયાના આશરો હેડલ ધણીવાર જોવા લાગ્યેક, તથા તમાશા થતા હતા.

એડવર્ડરડ રાજ પેહલી વાર ફ્રાન્સની લડાઈ-લો હતો તારે તેને નાંણાની તાણુ પડી. રાણીએ પે ઘરેણાં ગીરવી સુકી બેબેવાર રાજને નાંણું કહડાવી ઉં. જરથારની નચક રેહવા સાઝ તેણે પોતાનુ મઠ ફલાનડરસમાં કીધું. એ લડાઈથી પાછો ફરી રાજ રાણી સાથે પોતાની રાજધાનીમાં આવી ખુશો. તે હાનો કીલ્લેદાર પોતાના કામ ઉપરથી ગેરહાજર ને ખખર નોહતી કે રાજ એકાએક આવી નીરભયથી મહજ કરવાને બાહર ગએલો હતો. હાથ તજેનાં ખાણુઓએબી તેમજ કીધું હતું. હાએતો સેહલથી કીલ્લો પોતાને હાથ ફરી લો રાજએ જોયો. પોતાના અમલદારની રાજ ઘણો ગુસ્સે થયો. એવા બેપરવાઆ ની તેણે તઈઆરી બતાવી. પણ આદ લ કરનારૂં પરાંણી છે તેપર વીચાર ફરી

તથી તે લોકને વાસતે માફી માગી. રાણીની રીતથી એ
ડહમ્મરડનુ દીલ નરમ થયું. તે બોલીએ કે “કીલીપા આ
વેળા તમે કોઈ બીજા કંઈક હોતો વધારે સારું. તમે એ
વી રીતે મીનત કીધી છે કે હું તમોને નાપાડી શકતો નથી.
માટે એ બંધવાએને હું તમોને સોંપુ છું. એએનું તમારે
ગમે તે કરો.” કીલીપાએ તુરત તે બીચારાએને પોતા
ના એરડામાં મંગાવીએ. તાંહાં તેએની ગરદનમાંથી દો
રડાં કાઢી નખાવીએ. તેએને નવાં કપડાં પેહરાવીએ.
સુતરૂં ભોજણ જમાંડીલું. કેટલીક બખશીશ આપી. દેલા
સો ઇંધ ખુશી સાથે તેએને ઘર પાછા મોકલીએ. એ ને
ક કામથી એ રાણીને હમેશ દેકે એવી કીરતી મલી.

કરેંચ લોકોનો રાજા જાન લનડનમાં કેદ પડેલો હતો
તારે કીલીપા રાણીએ તેની એવી સારી આવજત કીધી કે
તે પોતાના દેશ તથા આગળ દોસતોની જીદાઈ ઘણે દર
જળે લુલી ગીએ. એ રાજાને બેગાના દેશમાં કેદખાન
ની જગાએ કીલીપા રાણી મેહરબાંન દોસતની માફક થ
ઈ પડી હતી. એ રાણીના દેલાસાથી તેનું દીલ રીનતું. એ
ની માયાથી તેને ખુશી ઉપજતી. એની બરદાસથી તેને
આરામ મલતો. એ પરમાંણે જેનું દેશ કીતવાથી એડહમ્મ
રડ રાજાની નામદારી વધી તેને કેદખાંને સુખી રાખવાથી
કીલીપા રાણીની નામદારીમાં વધારો થયો.

કીલીપા જેવી દાનાવ, દયાલુ અને હીમતવાંન તેવીજ
ચોખી દેખાનતવાળી હતી. સરવે કોઈનો હુકમ અદા કર
વામાં તે ઘણી ચોક્કસ હતી. ધરમ ખાતાંએમાં જે કાંઈ
ભરીઈ હોએ તે ઉતાવળે પગાર કરવાને ચુકતીતી નહી. તે
ણે મરતી વખતે ભરથારને તરણ અરજો કીધી. તે બોલી

ઉપલી લડાઈથી કારગ થઈ ફીલીપા ભરથારને મલવા સાડ શ્રી કરાનસ તરફ ગઈ. પોતાની ગેરહાજરીમાં રાજની જાળવણી તથા કેદ પડેલા સ્કાટ રાજની ચોકી માટે થતો બંદોબસત કરી ગઈ. તે કરાનસ પોહતી તારે તેના ભરથારે કાલેસ શેહર ફતેહ કીધેલું હતું. એ શેહરમાના ફરેચ લસકરે ઘણા ઠરાવથી એડવૅચરડની સામને લડાઈ કીધી હતી. તેઓની બાહુરીથી એ રાજ ખુબ ખીજવાયો હતો. વાસતે તે શેહર સધું તારાજ કરવાને એણે પેહલાં ઠરાવ કીધો હતો. પણ પાછળથી માતરે છ મુખીએ શેહરીઓના ભાગ લઈ રાજ થવાને દીલ કીધું. તે શેહરનાં આજેજ થ એલાં લોકે એ શરત કબુલ રાખી. ઠરાવેલે દીવસે છ મુખીએ પુરપો હાથમાં શેહરની કુંચી લઈ ગળાંમાં દોરડાં નાખી ઉંગાડે પગે તેઓના ફતેહ કરનારની આગળ આવી આ. તેઓને તતકાલ ગરદન મારવાને એડવૅચરડનો હુકમ થયો. પણ તેની દયાલુ બાએડી તે દેશહીતકારી પુરપો ના કામની કીમત વધારે સારી પઠે સમજતી હતી. પોતાના દેશી લાઈ બેહુનોનાં ભલાં માટે જીવ આપવાને તઈ આર થનારાઓની એ રૂડી સ્ત્રીને વધારે કદર હતી. એ વા પરોપકારી લોકોને જીવથી મારવા કરતાં તેઓને જીવત દાન બખ્શવામાં વધારે કીરતી છે એમ એ દાનાવ બાનુ સમજતી હતી. તેણે જોયું કે ભરથાર ઘણા ખીજવાયેલો હતો. પેલા માઠાં બાએગના ફરેચ પુરપોની બાબદ તેના સરદારોએ જે કાંઈ સમજાવત કીધી તે વેરથ ગઈ. તારે એ નામદાર બાનુ ભરથારની નજીક આવી. ગુંઠણ મંદીએ બેસી આંખોમાં આંશુ લાવી ચરન ગુજરી. જેમ પોતાના જીવને વાસતે માફી માગે તેમ કાલાવાલા અને મીન

તથી તે લોકને વાસતે માફી આગી. રાણીની રીતથી એ ઉઠ્યરડનુ દીલ નરમ થયું. તે બોલીએ કે “ફીલીપા આ વેળા તમે કોઈ બીજા દેશાંણે હાતેતો વધારે સારું. તમે એ વી રીતે મીનત કીધીછે કે હું તમોને નાપાડી શકતો નથી. માટે એ બંધવાએને હું તમોને સોંપુછું. એએાનુ તમારે ગમે તે કરો.” ફીલીપાએ તુરત તે બીચારાએને પોતા ના ચોરડામાં મંગાવીઆ. તાંહાં તેએાની ગરદનમાંથી દો રડાં કાહડી નખાવીઆં. તેએાને નવાં કપડાં પેહરાવીઆં. સુતરું ભોજણુ જમાંડીઉ. કેટલીક બખશીશ આપી, દેલા સો દઈ ખુશી સાથે તેએાને ઘર પાછા મોકલીઆ. એ ને ક કામથી એ રાણીને હમેશા ટકે એવી કીરતી મલી.

કરેંચ લોકોનો રાજા જાન લનડનમાં કેદ પડેલો હતો તારે ફીલીપા રાણીએ તેની એવી સારી આવજત કીધી કે તે પોતાના દેશ તથા આગળા દોસતોની જુદાઈ ઘણે દર જાણે લુલી ગીએ. એ રાજાને બેગાના દેશમાં કેદખાના ની જગોએ ફીલીપા રાણી મેહરખાંન દોસતની માફક થઈ પડી હતી. એ રાણીના દેલાસાથી તેનુ દીલ રીજતું. એ ની માયાથી તેને ખુશી ઉપજતી. એની બરદાસથી તેને આરામ મલતો. એ પરમાંણે જેનું દેશ ઝીતવાથી એઉઠ્ય રડ રાજાની નામદારી વધી તેને કેદખાંને સુખી રાખવાથી ફીલીપા રાણીની નામદારીમાં વધારો થયો.

ફીલીપા જીવી દાનાવ, દયાલુ અને હીમતવાંન તેવીજ એખી દેખાનતવાળી હતી. સરવે કોઈનો હક અદા કરવામાં તે ઘણી ચોક્સ હતી. ધરમ ખાતાંએમાં જ કાંઈ ભરીઉં હોએ તે ઉતાવળે પગાર કરવાને ચુકતીતી નહી. તે જે મરતી વખતે ભરથારને તરણુ અરજે કીધી. તે બોલી

કે “ હું તમે (ભરથાર) પામે માંગુ છું જે આ દેશના આ
થવા પરદેશના જે કોઈ વેપારીઓ પામેથી તેઓનો માલ
લેવાને મેં જે કાંઈ કશુલાત કીધી હોય તે તમે મનજીર
રાખજો અને તેઓનું તથા બીજા કોઈ લોકોનું જે કાંઈ લે
હોયું મારીપર રહીગીઈ હોય તે તમે પગાર કરજો. બીજું
મેં આ દેશમાં અથવા ઇરોપખંડમાં ધરમની જગા ઈતી
આદી સંબંધી બખશીશ કીધી હોય તે તમારે મેવકોને
જે કાંઈ વારમો આપીઓ હોય તે તમે આદા કરાવજો.
તીજી અરજ એ છે જે ઈશ્વરની મરજીથી તમે હક થાવો
તારે તમારી કબ્જ મારી જોડે કરાવજો.” એ પછી એ ના
મદાર બાનુએ પરવરદીગારની જનાબમાં બંદગી ગુજરી પો
તાંનો પાક રૂહુ તે સાહેબને હવાલે કીધો. ફીલીપા રાણીનું
મરણ ઈ. સ. ૧૩૬૨ માં થયું.

કાંઠિટેરા આવ સાલીસબરી.

ઉપલી વાતમાં કહેલા રાજા એડવિઅરડના વખતમાં
એક વેળા સ્કોટ લોકના પાદશાહે દુર્ધડ નદીને કાંઠે આવે
લા ઉચ્ચારકના કીલ્લાપર ઘેરો નાખીઓ. એ કીલ્લા તથા
તેની આસપાસની જગાનો ધણી લારડ સાલીસબરી હતો.
તેણેલાંબી સુદત સુધી આબરૂ તથા વફાદારીથી એડવિઅરડ
રાજાની આકરી બજાવી હતી. તે આકરીના બદલામાં તે
ના લગન વખતે એ વતન ભેટ મલીઈ હતું. રાજાની ત
રફથી ફરાનસ દેશમાં લડાઈ કરતાં એ લારડ કેદ પકડાએ
પો હતો. તેના મકાનપર આ વેળા જપતી થઈ તારે તે શ્રી

૬. પારીસમાં બંદીવાન પડેલો હતો. પણ તેની લાએદ્રીવાળી ખુબસુરત બાનુ કાયેરાઈન એ ઉચ્ચારકના કીલ્લામાં હાજર હતી. તેણે બનીઈ તાંહાંસુધી કીલ્લાનો સારી પકે બંધાવ દીધો. તે વખત પોતાની સાથે જ કોઈ હતાં તેઓને ખુબ દેલાસો આપીએ. ભએને વખત હીમતવાંત ઓર તના નરમ નેનોની ઇશારત તથા મીઠી જીબાનના નરમ શબ્દોથી મરદોને લડાઈ કરવાને જટલી ઉલટ આપી શકાએ તે સરવે એ કોંછોરે પોતાના સેવકોને આપી. પણ કુશમનોની દબાણ વધવાથી એ બાઈને બીજી મદદની જ રૂંદે થઈ. તેણે પોતાના ભરથારના સગા સર ઉઈલીઅમ માનટેદીઈને હુકુમ કીધો કે તેણે જઈ એડઉમરડ રાજાને એ મામલાની ખબર કરવી અને મદદ માંગવી. રાજાને એ ખબર પડતાંજ લસકર સાથે ઉચ્ચારકના કીલ્લા તરફ કુચ કીધી. તેને આવવાની ખબર સાંભળી રુકાટ ઢોકો તે કીલ્લા આગળથી નાહડા. રાજા કીલ્લાની નજીક આવી પોહતો તારે કાયેરાઈને ઘરવાળા ખોલવા મુકાવીઆ. તે રાજાની મુલાકાત સાડ બાહરે આવી. તેનાં ત્રાજીક અને કદાવર શરીર, ધાંણા ખુબસુરત એહરા તથા મુલાખીન વાતોથી સરવે કોઈ હેરાંત રહ્યા. કોંછોરે ગુઠણ મંટીએ બેસી રાજાને નમશકાર કીધો. પછી તે સરવેને કીલ્લામાં તેડી ગઈ. એ સુંદરીના ઉમદા દેખાવથી રાજાના મનપર ઘણી અસર થઈ. તેને લાગું જ એવી રૂપારી તથા રૂડી જુધીવાળી ઓરત બીજી ક્રેયે હાથે નહી. એ લાએદ્રીવાળી બાનુએ રાજાને હાથપગ ધોવા તથા ખાનું તઈઆર થાયે તેટલાં તે અચ્છી તહરે રમેલાં દીવાનખાનામાં કાંઈ ગમત કરવાને અરજ કીધી. પણ રાજાના મનમાં તે વખત

તે જ ખેડ્યાલ ભમતો હતો તે શીવાએ તેને બીજું કસુ ગ
 મીઠું નહી. તે એક કોરે જઈ ઉંડા વીચારમાં પડીઓ.
 કાંઉદેસ બીજા સરદારોને મુખારકબાદી દેવા તથા તેઓ
 ની માવજત કરાવવાને આસપાસ ફરવા લાગી. તે કામ
 થઈ રહ્યા પછી તેણે જોયુંકે રાજા હજુર પોતાના અંદેશા
 થી ફારગ થયો નોહતો. મારે તુરત તેની આગળ જઈ બો
 લી. કે “ મેહરબાંન સાહેબ તમે સું વમાસન કરોછો ?
 તમારા ફરામનો તમારું નામ સાંભળતાં પીક ફેરવી ના
 હસી ગીઓ. તમારી કીરતીમાં વધારો થયો. એવો આન
 નો રૂહો દીવસ છે. એ દીવસે તમે તો રામસની ફરવી ધ
 રેછે. વાસતે સંધા અંદેશાને દુર કરી ખુશાલ થાવો. ”
 રાજાએ ઉતર વાગીઓ કે “ ઓ વાહલી બાનુ હું તમેને
 ખરું કહુંકે હું આ કીલજામાં દાખલ થયો તારથી મારા
 દીલમાં એકાએક કાંઈ ખેડ્યાલ ઉપજીઓછે. હું નહી કહી
 શકતો કે તેનો અંત કેવો આવશે. મગર હું તે ખેડ્યાલ
 ને એકદમ વીસરી જઈ શકતો નથી. કાંઉદેસ બોલી કે
 “ સાહેબ તમે તો પોતાના સેવકોને ધીરજ આપવાને સદા
 ખુશ રેહવું જોઈએ. પરવરદીગારે તમારાં કામોમાં આન
 સુધી તમેને ફતેહ બખશીછે. તમે મોહટી બુનરગીએ
 પોહતી સરવેના માનીતા રાજા થયાછો. સ્કાટ લોકોથી ત
 મેને કસું તુકસાન અથવા હરકત થઈ હોએનો તેનો બદલો
 તમે હવે પછી લઈ શક્યો. મારે હું અરજ કરુંકે ત
 મો આ વેળા ખુશાલ થાવો. મેહરબાંની કરી જમવાના
 ઓરડામાં ચાલો. તમારે વાસતે બાનુ તઈઆર છે. ” રા
 જાએ જવાબ દીધો કે “ ઓ બાનુ મારા દીલમાં કાંઈ બી
 જાન વાતનો વીચાર બેઠોછે જે તમે જાણતાં નથી. તે

ખરેખર એન છે કે તમારી માયાણી રીતી, તમારાં સંપુરણ
ડાહાપણ, તમારાં સંકુલ, તમારાં ઉદાર મન અને તમારાં
અતી મોહટાં હોસને મારાં દીલમાં એકાએક મોહબતનો
ભારી મોહલો ઉડાડીએ. જો તમે મારીપર વળતી મો
હબત કરશો નહીં તો મારો જાન નીકળી જશે.” રાજાની
એવી વાતનો કાલિદેવે ધીરજથી જવાબ દીધો કે “ નામદા
ર પાદશાહ તમે કહો છો તે ખરું હશે. પણ તમે મને લો
ભાવવું નહીં. તમારા સરખા મોહટાં મનવાળા અને બા
હુર રાજા મને પોતાના ભરથારને વીસરી જવાને સલા
હ આપ્યો નહીં, કે જે ભરથારે આટલી બધી વફાદારી
થી તમારી આકરી કીધી છે અને જે તમારે લીધે હાલ કેદ
પડેલો છે. ખરેખર એવું કીધાથી તમારી કીરતીમાં કમો
વધારો થવાનો નથી અથવા કમોળી સારો ફેલ નીપજવા
નો નથી. પણ એની વીરુધ્ધ તમોને ઘટે છે કે જો હું એવાં
કરતુકકરું તો તમે મને કપકો આપી સજા કરાવો. ” એ
પરમાંજો શાંતીથી પણ મક્કમ અવાજે રાજાને શુદ્ધીમાં લા
વવા જોગ વાત કહી એ પતીવરતા બાએડી તુરન તેની
આગમથી જતી રહી. આનુ પરીસવાની શીતાબી કરા
વી. સંધુ તઈઆર થએથી બે આર સરદારોની સાથે પા
છી આવી રાજાને મીઠે અવાજે અરજ કીધી કે “ સાહે
બ આનું ખાવાનો વખત થઈ ગીઓ. તમે ઘણા લુખા
થયા હશે. આજો હવે હાથ પગ ધોઈને જમવા બેશો ” રા
જાએ મુગો મુગો તેમ કીધું. જમવાતો બેઠો, પણ તેને ક
સું આનુ ભાવીઈ નહીં. નેક હેઠાએતવાળી કાંઉટેસનાં
મોહ તરફ જોવાનીબી તેની તાકાત રહી નહીં. તેનો એ
હરો જરદ જોઈ તેના સરદારોબી વખાસનમાં પડીઆ કે

કધી નહીં ને એ દીને એમ સું. ખાનુ ખાધા પછી રાજા
આખો દીવસ તે કોલ્લામાં રહ્યો. તેને કાંઈ સુઝ પડી
ઉં નહીં. એક તરફથી તે વીચાર કરવા લાગો કે “ એ
વી રીતે દીલ લગાડીને આવી પતીવરતા બાઈને મારા પુ
રા વફાદાર અને સદા અચ્છી ચાકરી બજાવનાર મેવક સ
રખા ભરથારથી જુદો પાડવાનું કામ કરવું મને ઘટે ન
હી. ” બીજી તરફથી મોહબતનો આતશ તેના મનપર
એવી અસર કરતો હતો કે જાંજો સંધી લાએકી તથા ફર
જને એકદમ વીસરી જત્યે. એવી હાલતમાં બીજા દીવ
સની બામદાદ થઈ. પાઘશાહ દુશ્મનોને હુંબાલે જવા સા
રૂ તે કોલ્લામાંથી રવાનગી લેવાને તઈઆર થયો. બાહર
નીકળતી વેળા કાંઉટેસની બેટ લેતાં તે ધીરા મીજબથી બો
લીઓ કે “ મારી વાહલી લેડી, જાંહાંસુધી હું પાછો ફરું તાં
હાંસુધી તમોને ઇસવરની પાસબાનીમાં સોંપુછું. હું અર
જ ગુજાઈછું કે મેં તમોને જે કાંઈ કહ્યું છે તે વીજી તમો
સારી પઠે વીચાર કરશો અને મેહરબાની કરી કાંઈ જુદો
જ બવાબ આપશો. ” કાંઉટેસ નરમ અવાજે મનજુતી
ધી બોલી કે “ ઓ મહારાજા હું ઈશ્વર પાસે અરજ કરૂં
છું કે તે સાહેબ તમોને સદા ખુશી સાથે રાખે અને તમા
રાં નેક દીલમાંથી ખુરા વીચાર ફર કરે. હું પોતે તો મારી
તથા તમારી દેઆનતદારી જળવાએ, તેવી રીતે તમો જે
હાં પહુનાની સરવે સેવા બજાવવાને સદા તઈઆર છું,
તથા તઈઆર રહીશ. ”

એ પરમાંજો પોતાની દેઆનતદારી જળવવાને કાંઉટેસના
પક્કા ડરાવના શબ્દો સાંભળી એડઉઅરડ રાજા રવાને થ
યો. ફર થયા પછી વખત જતે તેનું દીલ નરમ પડીક. મન

સાથે વીચાર કરતાં કાયેરાઈનની નેકીની કીમત તે સારી પડે કરી શકીઓ. તેના પતીવરતાપ્રણાએ હવે રાજના દીલ માં સારો વીચાર ઉપજાવીઓ. કાંઠેસનો ભરથાર બંદીખા નેથી છુટવા પછી એ બાનુને માન આપવા રાજાએ સને ૧૩૪૩ ના આગસ્ટ મહીનામાં એક મોહરી મેનબાંની કી ધી. તાંહાં એ બાહુર લેડી પોતાના પેઆરા ભરથાર સાથે પુરાં માનથી બીરાજ. તાંહાં આખી મીનલસમાં એ પતી વરતા બાઈ બેમુલાં જવેહરની માફક પરકાશતી હતી. એ બાનુને જતરેબી દરબારમાં અથવા બીજે કેકાંજી રાજાની ન જીક આવવું પડતું તારે જેમ બને તેમ થોડો શીનગાર કરતી તથા એવી રીતે માલતી કે તેના હોસન અથવા ન ખરાંથી રાજના દીલપર નવેસરથી કસી અસર થાય નહી.

એ પરમાંજી એ નામદાર કાંઠેસ આવ સાલીસબરી એ પોતાના દેશના તથા પોતાના જમાનાના એક મોહટા નામદાર રાજાથી પોતાની દામનને એવાં ડાહ્યાપણ ભરેલી રીતે સંભાળી કે તે રાજાને પોતાપર નાખુશ કરવાને બદલે તેના દીલમાં પોતા વીશે આફરીનનો જુસ્સો ઉપજાવી ઓ. કાયેરાઈને પોતાના સદગુણે કરી સ્વરૂપને વધારે સો હામણું કીધું. ઈજત સંભાળવાની હીમત, કરાવ અને અતુરાઈનો એવો દાખલો એ ઉમરાવજાદીએ બતાવેલોછે કે કોઈબી લાએકીવાળી બાનુ તેની કીમત ઘણી મોહટી ગણી આ વીના રેહશે નહી.

મીસ્ટરીસ બારબોલડ.

ડાક્ટર જાન એડીનન્ટી દીકરી આના લીટીશીઆ બા રબોલડ ઈ. સ. ૧૭૫૩ માં જન્મી હતી. એ સને એ નો બાપ નીશાલ ભણાવતો હતો. તાંહાં તેણે દીકરીને એવી કેળવણી આપી કે તેથી તેની કુદરતી શક્તી પરકાશ પામી. ઈ. સ. ૧૭૭૩ માં એ અબલાએ પોતાના પરચુરણ કવીતાનો એક ગરંથ છપાવી પરગટ કીધો. એ ગરંથ વાંચનારાંએને ઘણો રસીકો લાગ્યો. તેના મોહરો અપ નીકળવાથી એક વરસમાં તેની ચાર આવૃત્તી છપાઈ. તે ઉપરાંત પરચુરણ બાબદોનો એક બીજો ગરંથ એણે પરગટ કીધો. ઈ. સ. ૧૭૭૪ માં રોશનાઉટ બારબોલડ નામના પાદરી સાથે તેના લગન થયાં. એ પુરુષ સફેદ પરાંતના પા લગરેવ ગામમાં નીશાલ ભણાવતો હતો. તેની કામેલ બા એડીએ એ નીશાલ ચલાવવાના કામમાં તેને મદદ આપી. બલકે તવારીખ લખનારાંએના ભણાવવા પરમાંણે તો એ નીશાલ મીસ્ટરીસ બારબોલડથી નીબી શકી. ઈ. સ. ૧૭૭૫ ના વરસમાં એ સ્ત્રીએ નીતો તથા ધરમને લગતી બાબદોના બે ગરંથો પરગટ કીધા. એ ગરંથો નાઘલાં છોકરાંને ઘણા ઉપીઓગી હતા. ઈ. સ. ૧૭૮૫ ના વરસમાં ઇરોપખંડમાં યુસાફરી કરી આવવા પછી મીસ્ટર તથા મીસ્ટરીસ બારબોલડ હામપરેડમાં રહ્યાં. એ જગ્યાએ મીસ્ટરીસ બારબોલડે તે વખતની રાજદોઆરી તથા બીજી બાબદો વીગેનાં કેટલાંક એપાનીઆં છપાવીઆં. છોકરાંએને કામ આવે એવો “ ઇવીનીંગસ આટ હામ ” નામનો એક સારો ગરંથ એનો બાપ રચતો હતો. તે કા

મમાં એ દીકરીએ મોહટી મદદ આપી. એકીનસાઈડ ત
થા કાલીનસ નામના કવીએ વીશે દીકા સાથના નીબંધો
એ સીએ લખીઆ. ૬૦ સ૦ ૧૮૦૨ ના વરસમાં એના વ
રને લનડનની પલેસમાં પાદરીનો ઓહરો મલીએ. તાંહાં
એ બાઈએ જુદાં જુદાં પુસ્તકોમાંથી કેટલાક વાંચવા લાએ
ક નીબંધોનો સંધર કીધો. તે વીશે પોતાની તરફથી દીબા
આ તરીકે એક બીના લખી સરવેનો એક ગરંથ એણે છ
પાવીએ. તારબાદ નામીયા દીસ્સા લખનાર રીચરડસન
તુ પુરતાંત લખી કાહડી તે ગરંથ કરતાના કાગળ પતરો
સાથે છપાવીડ'. મીસ્ટર બારબોલડ ૬૦ સ૦ ૧૮૦૮ માં
મરણ પાંખીએ. જે બાએડીએ સદા તેના કામમાં મદદ,
કમાઈમાં હુમેરો તથા મુખમાં વગારો દીરો હતો તેને એ
મરણથી બહુ સંતાપ ઉપજ્યો. એ વીશેનો ગમ એ બા
તુએ પોતાનાં કવેતોમાં લખાવીએછે. જે મરદની તે
સંગતી હતી તેની જુદાઈનો એઆલ દુર કરવાનો ઈલા
જ માતરે વાંચવા લખવાથીજ હતો. મીસ્ટરીસ બારબોલ
ડે ને ઈલાજ અખતીઆર કીરો. કેટલાક ઈંગરેજ લખના
રાએની બનાવેલી સારી સારી વાતોનો સંધર કરી તે લખ
નારાએની છંદગીના હેવાલ તથા તે વીશે એક નીબંધ પો
તે લખી સરવે છપાવીડ'. એવી બહી રીતે છંદગી ગુનરયા
પછી એ કાબેલ તથા મેહનતુ સ્ત્રી તા૦ ૯મી મારચ ૧૮૨૫
ને દીને મરણ પાંખી. વીચાર તથા કલપણાં કરવાની એ
બાઈની શક્તી ઘણી મોહટી કેહવામાં આવીછે. કાબેલી
અત તથા સલુકને લીરે મોહટા તથા નામીયા લોકોની મી
તરાઈ એણે હામેલ દીરી હતી. મીસ્ટર ચારલસ જેમસ
ફાક્સ જેવો માહાપુરુષ એ સ્ત્રીની વખાણ કરનાર હતો.

પહોડેલી લાએકીવાળી સ્ત્રીઓ બાપ તથા ભરથાર વીગે રેના ધંધામાં કેવી સાહેતા કરનારી તથા તેઓની સંપત્તી માં વધારો કરનારી થાએછે તે વીગેના બેહુદ દાખલાઓ માં મીસટરીસ બારબોલડબી એક છે.

મીસટરીસ હચીનસન.

મીસટરીસ હુસી હચીનસન સર આલન આપસ લી નામના એક દયાલુ બારોનેટની દીકરી હતી. તે તા. ૨૯ મી જાન્યુઆરી ૧૬૨૦ ને દીને લંડનના ટાઉઅર મધે જ નમી હતી. એ છોકરીની મનશક્તી સારે મારગે લગાડવાને મા બાપે મેહનત લીધી. એને કેળવણી આપવા માટે તેઓએ કરેલો ખર્ચ તથા પોતાના સદાચરણોથી બતાવેલી નીતી વેરથ ગઈ નહી. હુસી રૂઠી બુધ્ધીની ગનાની દીકરી નીકળી. નીતીના કાનુનો એના મનમાં મજબુત પેવસ થયા. હુસી કેહતી કે તેની મા નાકપણમાં તેને જ લો ઉપદેશ કરતી હતી તથા ખુબી વધારનારાં ભાવણો સાંભળવાને લઈ જતી હતી તેથી તેનું દીલ નીતીની રાહ પર વેહલું દોડીઉં હતું. એ સદગુણી છોકરીનો પીતા સને ૧૬૩૦ માં મરણ પામીઓ. સને ૧૬૩૮ માં જાન હચીનસન નામના એક લાએકીવાળા જીવાન ઘરસથ સાથે એના લગન થયાં. એ ઘરસથ સર ટામસ હચીનસનનો વહો દીકરો હતો. હુસી સારી કાંતીવાળી અબલા હતી ખરી. પણ મીસટર હચીનસને તેના શરીરના રૂપ કરતાં મનના રૂડા ગુણો પર વધારે નજર રાખી હતી. કેહ્યું જ

એએના લગન થવાની તઈઆરી હતી તેટલાં હુસીને શી તલા આવીઆ. એ જુરો મરજ ઘણો કુખદાએક થયો. હુસી મરતો મરતી બંચીગઈ. તેનો જીવતો બનચીએ. પણ શરીરની શોભા સંધી જતી રહી. તેનો દેખાવ જવો સોહામણો હતો તેવો ડરામણો થઈ પડીએ. સહ કોઈએ એકસ ધારીકે કે જ મરદે તેને બાએડી સાડ પસંદ કીધી હતી તે ધણી એવે તેને કજીલ રાખે નહી. એમ જો બને તો એ સ્ત્રીના નજીકના ખેશોબી તે ધણીને દબાવવાને ઘટું ધારતા નોહતા. પણ મીસ્ટર હચીનસન જે ખરી ઉતમ સમજવાળો પુરુષ હતો તેણે તો જીદોજ દેખાવ કીધો. હુસી જેવી મોહોતની ચુંગાલથી બંચી તેવીજ તેને બાએડી કરી લેવાને મીસ્ટર હચીનસને તાકીદ કીધી. તેએના લગન કરનાર પાદરી હુસીનો એહરો તથા શરીર જેઈ કમક માટ ખાવા લાગો. પણ મીસ્ટર હચીનસન તો ખુશી થતો હતો કે હુસીની જે કમાલીઅતની તે વધારે દરકાર કરતો હતો તે સંધી સલામત હતી. તેની કાબેલીઅત તથા ખુબીને શીતલાનો મરજ કસી આંખ લગાડી શકીએ નોહતો. જે મરદે એ બાઈનુ રૂપ જતે તેની રૂડી ખસલત માટેજ તેને કજીલ રાખી હતી તેની નેકીનો બદલોતેને પાછળથી મલીએ. કેહવાને ખુશાલી લાગેછે કે જતન તથા પરવરદીગારની મેહરબાનીથી હુસી તદન સાજ થઈ. તેને આગળના જેવીજ ખુબસુરત થએલી મીસ્ટર હચીનસને જેઈ. લગન થયા પછી એ ધણી ધણીઆંણી ધરમ નીતીની બાબદોનો અબીઆસ કરતાં તથા પોતાના દેશના તે વખતના ગરબરાટ ભરેલા રાજદોઆરી મામલાની હાલત તપાસતાં વખત ગુજરતાં હતાં. એ મામલો અંતે ધણો

બીગડીઓ. પેહલા આરલસ રાજા તથા તેની પારલાનેન,
 ૮ વચે લડાઈ ઉડી ઘણા ખરા પરખીઆત લે કો એક અ
 થવા બીજી બોરકુ થઈ ગીઆ. મીસટર હચીનસને પાર
 લાનેનટની તરફેન કીધી એ ઘરસથ એ લડાઈમાં પડી
 ઓ તારથી તે મરણ પામીઓ તાહા સરી એની બાએડી
 એને મુખીઅ સલાહ આપનાર તથા મદદ કરનાર હતી
 પેહલા કાઈ લડાઈના સામન વીરો મોસટર હચીનસને
 રાજાના માણુશે સાથે ઝઘડો થયો. તાર પછી જનદીથી રા
 જાના લસકરના કેટલાક માણુગોએ આવી એઓના આઉ
 થોરપના વતનપર હુમ્મો કીધો. એ બામે મીસટર હચીનસ
 નને આગળથી ખબર ધઈતી. તે પોતાની કીમતી ચીજ વમ
 ત સંતાડી નાહસી ગીઓ. બે તરણ દીવસ પછી બાએડી
 તેને જઈ મલી. એઓ સને ૧૬૪૨ ના અક્ટોબર મહીના
 માં પાછાં પોતાને મકાને આવીઆં. એહનહીલની લડાઈ
 પછી ધાસતી વધવાને લીધે નાર્દીધામ પરાંતના રેહવાસીઓએ
 મીલીશીઆ ફોજ ઉભી કીધી તેમાં જાન હચીનસને લક્ટે
 નેનટ કરનલ તથા તેના ભાઈ જરજને નેજર કરાવીઆ. મી
 સટરીમ હચીનસને છોકરાસાથે આઉથોરપથી નાર્દીધામ જઈ
 ભરથાર આગળ રહી. નાર્દીધામ નગરનો કીલ્લો ધણો અ
 ગતનો હતો. તે જાળવી રાખી ઉપીઓગી કરવાની પાર
 લામેનટવાળાઓની મરજ હતી. તેઓએ મીસટર જાન હ
 ચીનસને તે કીલ્લાનો ગવરનર કરાવીઓ. તેણે એ ઓ
 હદે તા૦ ૨૯ મી જુન ૧૬૪૩ ને દીને લીધો. નાર્દીધામ
 નો કીલ્લો સમારવા તથા મજબુત કરવા તથા તેમાં લડા
 ઈનો સરંજામ ભરવાને એ ધણીએ પોતાની ગાંઠથી ધણો
 ખર્ચ કીધો. મીસટરીસ હચીનસને નીરાત અને એ

લમનો અબીઆસ છોડી લડાઈની ગરબરમા અને બધી
ખાતા અરખી લગોએ ગેહુ પડીક, તે વીચે તેણે કમી
દીલગીરી બતાવી નહીં. ભરમાગે આવે લીંબેલુ કામ પાર
પાડવામા એ કેવી મદદ કરી ગકે તેન માટે એ બાઈ અ
રેશે કરતી હતી. ચોરો વખત નતે રાતની તરકરામા
એને તે કીલનાપર હુનમે કુવાને બની આવીકે. પણ
પ્રતન હસીતમને તેએને નહમાડીઆ લડાઈને વખત
એ ઘણી નસપ્રતની અરદારી કર્નેા હતેા તાગે એની બાએ
ડી વધદનુ કામ કરતી હતી એ કામ કુવાને તે પોતા
ની મા પામેરી શાખી હતી તેણે નખસી શીખાલીએના

ધારે કોઈ બીજા બાએડી કરે નહી. તેણે તદબીરથી જાણી લીધું કે તેના ભરથાર તરફ સતાવાળાઓ કેવી નબર રાખતા હતા. પછી પોતાના બાઈ તથા બીજા મીતરોનો વગ લગાડી એ બાનુએ ઘણી મેહનતે મીસ્ટર હચીનસનનો છવ બંધાવીઓ. થોડો વખત જતે પારલામેન્ટની સભા એ એક એવો ધારો કરવા માંગીઓ કે તેથી મીસ્ટર હચીનસનની મીલકતપર કરનો મોહટો બોલે પડતે. તે ધારાનો અટકાવ કરાવવાને તેણે બાએડીને લનડન મોકલી. તાંહાં તે ઘણી હુશીઆરી તથા ચોકસાઈથી રહી. એ વખતે રાજની તરફવાળા એના એક ખેત્રે એના ઘણી સંબંધી કેટલીક ધાસતી ભરેલી વાતો કહી. તેણે જણાવી જઈ કે તે સંબંધી ધાસતીથી મીસ્ટર હચીનસનને બંધાવવાનો એકજ ઈલાજ હતો. તે એકે એ બાનુનો ભરથાર એની સાથે સંબંધી સુજ સમજાણ કરતો હતો. માટે મીસ્ટર હચીનસનના જે મીતરો આગળ રાજની વીચ હતા તેઓને વીશે એ બાઈ જે કાંઈ જાણતી હોએ તે કહી રેવું. પણ એ હીમતવાન અને વીસવાસુ સ્ત્રીએ ભરથારની સલામતીની ખાતરથી તે ભરથારના મીતરોને કુબારવાને સાફ ના પાડીજ. જો એ ચાહતે તો પોતાનાં કુહુંબને મોહટો લાભ કરવા જોગ રીતે કેટલીક બીનાં જાહેર કરી શકતે. પણ નાનુનાસેબ રીતે કસો ફાએદો મેળવવાને એણે દીલથી ધીકાર કીધો.

મીસ્ટર હચીનસનને માફી તો બખ્શવામાં આવી હતી. પણ એ ઘણી તથા એની બાએડી પોતાના આગળા મીતરોની તરફ મક્કમ રહ્યાં હતાં તથા પોતાનાં આગળાં કામો વીશે કસો પસતાવો કરતાં નોહતાં તેથી રાજની

સને ઘણી કરકસર રાખી તે કસર એવી રીતે દીધી કે
પઈસાનો બંચાવ કરવા છતાં પાકીઆ કામો દીધા તથા ધ
ણીની શોભા વધારી જેમ ધણીના પઈસાનો બંચાવ કર
વા તેમજ તેને સારી સલાહ અને કીમતી મદદ આપવા
મા એ બાએડી સદા આગેવાન હતી

લડાઈ બધ થયા પછી મીસટર હચીનસન તથા બા
એડી પોતાને વતન નજર રહ્યા તાહા તેઓ તે વનન મ
ખારવા તથા એક બીજાના સુખમાં વધારો અને આમણ
સના લોકનું કલાણું કરવામાં ગુથાયા તેઓએ સુખીઆ ક
રી નીતી તથા સુખ એવનો વધારો કરવાને મેહનત લીધી
નાચારોને આશરો આપી ઉદીઓગી કરવા તથા ખેરડા લો
કોને સારી રાહપર લાવવાને ઇલાજ દીધા ૬૦ સં ૧૬૬૦
ના વરસમાં નાટીયામના રેહવાસીઓ તથા તે નગરની પ
હોસમાં પડેલા લસકર વએ કાઈ ગેરસમજુતી થઈ તે
સમજથી લમકરના શીપાહીઓ તે શેહરપર હુમલો કરવા
ની તઈઆરીપર આવીઆ શેહરીઓએ સામા લડવાને
ઠરાવ દીધો એ પરમાણે મોહટુ નુકસાન અને ખુનરેજ
થવાની નીશાન નજર આવી તે સધાનો અટકાવ મી
સટરીસ હચીનસનની દાનાઈથી થયો તે પેહલા શેહરમાં
ગઈ તાહા થઈ લસકરમાં ગઈ બવે તરફવાળાઓને સ
મજવી તથા શીખામણુ દઈ નરમ પાડીઆ અને ફીસાદ
નો અત આપીઓ

ઈગલડમાં બીજા ચારલસ રાજાને તાજ આપીઉ અ
ને પાદશાહી હકુમત પાછી ચાલુ થઈ તારે મીમટર હચી
નસન કાઈક ધાસતીમાં પડીઓ એ સને એના બલા મા
ટે એની બાએડીએ એટલી બધી મેહનત દીધી કે તેથી વ

ધારે કોઈ બીજી બાએડી કરે નહી. તેણે તદ્દનીરથી જાંણી લીધું કે તેના ભરથાર તરફ સતાવાળાઓ કેવી નજર રાખતા હતા. પછી પોતાના બાઈ તથા બીજા મીતરોનો વગ લગાડી એ બાનુએ ઘણી મેહનતે મીસ્ટર હચીનસનનો છવ બંધાવીઓ. થોડો વખત જતે પારલામેન્ટની સભા એ એક એવો ધારો કરવા માંગીઓ કે તેથી મીસ્ટર હચીનસનની મીલકતપર કરનો મોહટો બેજો પડતે. તે ધારાનો અટકાવ કરાવવાને તેણે બાએડીને લનડન મોકલી. તાંહાં તે ઘણી હુશીઆરી તથા ચોકસાઈથી રહી. એ વખતે રાજની તરફવાળા એના એક બેથે એના ઘણી સંબંધી કેટલીક ધાસતી ભરેલી વાતો કહી. તેણે જાણાવી કે તે સંધી ધાસતીથી મીસ્ટર હચીનસનને બંધાવવાનો એકજ ઈલાજ હતો. તે એકે એ બાનુનો ભરથાર એની સામે સંધી સુજ સમજણ કરતો હતો. માટે મીસ્ટર હચીનસનના જે મીતરો આગળ રાજની વીરુધ્ધ હતા તેઓને વીથે એ બાઈ જે કાંઈ જાંણતી હોએ તે કહી દેહું. પણ એ હીમતવાન અને વીસવાસુ સ્ત્રીએ ભરથારની સલામતીની ખાતરબી તે ભરથારના મીતરોને કુબારવાને સાફ ના પાડીહું. જો એ આહતે તો પોતાનાં કુટુંબને મોહટો લાભ કરવા જેગ રીતે કેટલીક બીનાં જાહેર કરી શકતે. પણ નામુનાસેબ રીતે કસો ફાએદો મેળવવાને એણે દીલથી ધીકાર કીધો.

મીસ્ટર હચીનસનને માફી તો બખ્શવામાં આવી હતી. પણ એ ઘણી તથા એની બાએડી પોતાના આગળા મીતરોની તરફ મક્કમ રહ્યાં હતાં તથા પોતાનાં આગળાં કામે વીથે કસો પસતાવો કરતાં નોહતાં તેથી રાજની

તરફવાળાઓએ તેઓપર કરડી નજર રાખી. તેઓએ તા. ૧૧ મી અક્ટોબર ૧૬૬૩ ને દીને વગર વાંકે મીસ ટર હીનસનને પકડી ટાઉઅરમાં બંધ કીધો. એથી મીસ ટરીસ હીનસનને બહુ દુખ થયું. પણ તેટલાં માટે તે વીલાપ કરતી બેસી રહી નહી. જુદા જુદા ઓહિયોદારો ને તાંહાં જઈ ભરથારના છુટકારા સાડું અરજ કીધી. એ ની અરજથી સરવે કોઈનાં મન પીગળીયાં. પણ સર હા. ૦ બેનેટ નામનો રાજનો નવો સેક્રેટરી સમજાવ્યો નહી. કે ટલાક નીચ લોકો પોતાના સવારથ સાડુ યુરખ ધણીઓ ને આડુ અવડું સમજાવી સારાં માણુઓને દુખ આપવા ને આચકો ખાતા નથી તેઓમાનો એ સેક્રેટરીબી હતો. એવા આદમીની હરકતને લીધે એ બાઈ ભરથારનો છુટ કરો કરાવામાં નીરાશ થઈ તારે તે ભરથારની આગળ રહી તેની ચાકરી કરવા માંડી. એ કામમાંથી તેને કુટલી હુરકતો થઈ. ટાઉઅરમાં જવા વીશે તેને એક દરતાં વધારે વખત અટકાવ થયો. પણ હીમત રાખી અરજીઓ કરી તે વીશેની છુટ ફરી ફરીને મેળવી. અંતે મીસ ટર હીનસનને શ્રી ક્રેંટ મથે સાનડાઉન કાસલમાં લઈ ગીઆ. બાએડી તેની પછવાડે ગઈ. તેણે ભરથારની સાથે તે કી હલામાં કેદ રેહવાને પરવાનગી મેળવવા ધણી મીનત કીધી, તે સંધી વેરથ ગઈ. નાચારે શ્રી ડીલમાં મકાન કીધું. તાંહાંથી એ બાઈ તથા તેની એક દીકરી દરરોજ ભારે રંજ ખેંચી ચાલતાં સાનડાઉન જતાં. એ પરમાંણે બાએડી તથા દીકરીની ખરદાસ તથા દેલાસાથી બીચારા હીનસન ને કાંઈક સુખ મલતું હતું. તેઓ સંધાં સાથે બેસી પરમ પુસ્તક વાંચતાં. મીસ ટરીસ હીનસન ભરથારને સાડુ

અનેક પરકારની વેદના તથા સખતી મુજે મોહડે ખેંચ
તી હતી. તે કાંઈ ઘણું અગતના કામ સાડ પોતાને વ
તન આઉયોરપ ગમ્મેલી હતી તેટલાં મીસ્ટર હચીનસન
ને તાવ આવીએ. એ તાવથી તે એક અઠવાડીયાંની
મુદતમાં તા૦ ૧૧ મી સપ્ટેમ્બર ૧૬૬૪ ને દીને મરણ
પાંખીએ. મરતી વખતે અરજ કીધી કે “ મારી બાએડી
બીજી સ્ત્રીએ કરતાં ઘણી પરકારે સરસ છે માટે એ વખ
તેબી તેણે પોતાનું સરસપણું બતાવવું. ” મતલબ એકે
તેના મરણથી બાએડીએ અતીથે ગમખારી અથવા રડા
પીટ કરવું નહી. ભરથારની એ અરજપર તેણે અમલ
કીધો. જે આકૃત ગુજરી તે સજીરીથી ખમી. હુસી હ
ચીનસન ભરથારના ગુણો ઈઆદ કરી રડવા બેસવા કર
તાં કાંઈ બીજી રીતે ભરથારપર હેત કરવામાં રોકાઈ. તે
રીત એકે એ બાનુએ પોતાના સદગુણે કરી જેને જીવતાં
સુખી રાખીએ હતો તેને મરવા પછી અમર કરવાને પો
તાંની કલમ ચલાવી. તેણે તે ભરથારનું વૃક્તાંત લખીડું.
તે એટલું રસીકું છે કે સડ હોંસથી વાંચે. એ પરમાંગે
એક મરદનું નામ તેના પરાકરમેએ નહી તેટલું તેની બા
એડીના સદગુણે પરખીઆત થયું.

મીસ્ટરીસ હાવરડ.

માણં ભાએગવાળાં, દુખીઆરાં અને બંદીવાન લોકો
ના દયાલુ મીતર જન હાવરડનાં પરોપકારીપણાં વીગે ધ
ણાં. આણે, સાંભળીડું. એ મરદની બીજી બાએડી. હ

નરીએટા એના સુખનું સાચું મુલ હતી. ઈં ૨૦ ૧૭૫૮ માં એ ત્રીસ વરસનો થયો તારે તે બાએટી સાથે પરણીઓ. એ સ્ત્રી મોહટે વાઘેનાં પધસાદાર માબાપની દીકરી હતી. એણે મોજ મહુજ અને એશ આરામ ઘણો ભોગવીઓ હતો. પણ માબાપના લાડથી તે કસી પાંતીએ નકારી થઈ નહી. અઘરીટ ધુમધામ અને ઉડાઉપણથી તદન વેગલી હતી. સ્વભાવે રાંક તથા મીલણસાર હતી. દીલની મા યાલુ અને કદરવાળી હતી. પરોપદારી કામો કરવાને પોતાના કુખલંજણ ભરથારની સાથે ખુશીથી શામેલ થતી હતી. આદમી જાતની સખતીમાં ઘટારો અને આરામ માં વધારો કરવાનું પુન હમેશ સુધી રકે એવા ખજાના સ રખું એ બાઈ સમજતી હતી. એ ભણે ખજાનો એકઠો કરવાની મતલબથી અંગત તથા ઘરનો ખર્ચ કરકસરથી કરતી. કરકસર સાથે કલા કઉશલથી કામ લેતી. તેના ઘર નાં રાચ રચીલાં સાદાં અને સસતાં હતાં. પણ તે એવી રીતે પસંદ કરતી તથા ગોડવતી કે સરવે ઘણાં શોભીતાં લાગતાં. ઘરમાં સન વીગરેનું જે કાંઈ કાપડ જોઈએ તે એ બાઈ પોતાના ઉપરીપણા દેહળ ગરીબ પડોસીઓ પામે વણાવતી. એમ કીધાથી એને મન માનતો માલ મલતો અને તે બીચારાંઓને કમાઈ થતી. મીસટરીસ હાવરડ નાં ગાંઓને કપડાં આપવા, લુખાંઓને જમાડવા અને દરદીઓની દવા કરવા હર વેળા તઈઆર રેહતી. એ મતલબ સાચું તે પોતાનો શોખ અને સુખ પડતાં મેલવાને આનાકાની કરતી નોહતી. તે વીશેની કેટલીક જાંણવાન્નેગ વાતો છે. કેહેછે જે પરણીઆ પછી એ સ્ત્રીએ પોતાના ઘરેણાં વેચી નાખીઆં. તેની ઉપજ ભરથારને હવાલે કી

ધી ક્રેદાનપુતના કામો સારૂ તે ખરચવામાં આવે. એક વખત મીસ્ટર હાવરડે પોતાનો વરસ દાહડાનો હંસાખ ન કી કીધો. તે વખતે નાંણાંની એક નાધલી રકમ ફાજલ પડેલી તેને ખાલુખ પડી. તેણે બાએડીને કહીઉં કે મરજી હોએતો તે રકમમાંથી તે બાઈએ કોઈ જગોની શેલ કરવા જવું. પણ એ લાએડીવાળી સ્ત્રીએ એવી શેલ કરતાં કોઈ બીજી વધારે ઉંચ જાતની મહુજા ભોગવવાને ખાએશ કીધી. તેણે ભરધારને કહ્યું કે “વાહલા મેં શેલ કરવા જવાને બદલે એ નાંણું એક નાધલું સરખું ઘર બાંધવાના કામ સારૂ ખરચીઉં હોએતો કોઈ ગરીબ આદમીનું કુટુંબ કે વું ખુશી થઈ તેમાં રહેશે ! ” એ પરમાંણે પોતે શેલ ગમત અને મહુજા કરવાથી પહુરેજ કરી એ બાનુ પરોપકારી કામો કરતી હતી. મીસ્ટરીસ હાવરડ જીવી દાનપુત કરનારી તેવીજ ભક્તીવાંન સ્ત્રી હતી. રામસની અને ઉજાણી કરવાની મીજલસોમાં તે ઘણી વેળા એકમારગી અને ઉંડા વીચારમાં પડેલી દીસતી. સહ કોઈ હસી ખુશી અને બેફીકરાઈમાં હોએ તારે એ સ્ત્રી એવા ગંભીર બેઆલમાં પડવાના સખખ જાંણવાને મીસ્ટર હાવરડ કેટલીક વાર તદબીરથી કોશેશ કરતો. તારે તેની ખાતરી થતીકે એવે સમેબી ઈસ્વર તરફ ચીત લગાડવા અને નીતીની બાબદોપર વીચાર કરવા શીવાએ તેનું મન બીજાં કસાંપર ભમવું નોહતું. એવી ભક્તીમાંન અને દયાલુ બાએડી ઉપર જણાવયા પરમાંણે ધણીનાં સુખનું સારૂ સુખ થઈ પડે તે ઘટતુંજ છે. જારે અવકાશ મલતો તારે એ ધણી ધણીઆં છી ધણો વખત સુધી સાથે બેસી આદમી જાતનું કલાણુ કરવાના કામો વીશે મનસુબો કરતાં હતાં. તે મનસુબાને વ

ખત થએલી ઘણીખરી ગોઠવણો મીસટર હાવરડે પાછળથી અમલમાં આણી. પણ તેની નેક હેઠાએતવાળી બાનુ તે સરવે જોવાને જીવી નહી. એ સદગુણી સ્ત્રી ઈં ૨૦ ૧૭૬૫ ના મારચ મેહીનામાં મરણ પામી.

મીસ ડારલીંગ.

ઈંગલેંડના નોર્થમખરલેંડ પરગણાના કાનારા પામ કારન ટાપુઓને લગતા બરાઉનસમન ખડકની દીવાડાંડી વાળાં ઘરમાં ગરેસ ડારલીંગ તારીખ ૨૪ મી નવેમ્બર ૧૮૧૫ ને દીને જનમીં હતી. એ દીવાડાંડીવાળા એના બાપ હેલ્લીઅમ ડારલીંગને એની પહેસના બીજા ખડક નામે લાંગસ્ટોનપર ઈં ૨૦ ૧૮૨૬ થી રાખવામાં આવી એ. ગરેસ વચલાં કદની, નાજુક શરીરની, એક મારગી અને પરોપકારી જીવાન સ્ત્રી હતી. બાપનાં ગરીબ મીતરો શીવાએ બીજાં કોઈ તેને ઓળખતાં નોહતાં. પણ ભારે આકૃતમાં પડેલાં આદમીઓના જાન દયાની રાહે બન આવવા સાફ પોતાના જીવને મોહટા ભએમાં નાખી હાં સધી કોશેશ કરવાને લીધે તે સંધાં લોકોના માનને લાએ ક થઈ. તે વીશે અપ્પતેસર બીના અતરે પરગટ કીધીછે.

શ્રી કારનના પચીસ ટાપુ છે. તાંહાં જીવ લીલોતરી શીવાએ સરવે જગા ઉજડ છે. એ ખડકોની હંચી અને અતી ડરામણી કટણોની આસપાસ મછીખાઉ પખ્ખશી એ શીવાએ બીજા કાંઈ વસતી નથી. એ ખડકોની આ ગજ પાંણીની ભારે તાંણ હોવાથી ઘણીવાર બારકસો ભાગા

માં આવીઆંછે. ગરેસની આસરે બાવીસ વરસની ઉમર હતી તારે ફારફરશાએ નામની આસરે ૩૦૦) ટનની એક આગબોટ શ્રી હલથી હંડી જવાને તા ૦ ૫ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૩૮ ને દીને નીકળી. તેમાં ઉતાડ ખલાસી મલી ૬૩) આદમીઓ હતાં. થોડી રાહ કાપવાબાદ સાંચો જોખમાયાથી તેનું બલ કમતર થવા લાગું. બીજા દીને સાંહાંજ પડતાં તે બીલકુલ નકામો થઈ પડીઓ. એ વખતે ભારી તોફાન તથા વરસાત હતો તેથી આસપાસ કાંઈ દીસતું નોહતું. પવન તથા પાંજીની તાંજુપર બારકસ ઘસેડાયું. ફારનની દીવા ડાંડીની નજીક મોજા ખડકપર અથડાતા જોઈ કપતાંનને ધાસતી પડી કે તે બારકસ ઉતાવળે ખરાબાપર લાગવાનું. તે બારકસને એ ટાપુઓ અને મોહરા દીનારા વચે લઈ જવાને ઘણીબી કોશેશ થઈ. પણ સુકાનથી કશું વળીડ નહી. અંતે પાછળી રાતે ચાર વાગતે તે ખડક સાથે જોરથી અથડીઈ. એ સમયે થોડાક ખલાસીઓ પોતાની ફરજ બજાવવા દરતાં છવ બ નચાવવાને વધારે તદબીર રાખતા હતા. તેઓ એક બોટ ઉતારી ચાલતા થયા. બાકી રહેલાં સંધાં જાણું રડવા પડીઆં. તેવામાં બારકસ ફરીને ખડક સાથે અથડીઈ. તેના બે દુકડા થયા. માછળો ભાગ કપતાંન તથા તેની બાએડી અને કેટલાક ઉતાડઓ સાથે પાંજીમાં ડુબી ગીઓ. આગળો ભાગ નવ માંજુશો સાથે ખડકપર અટકી રહ્યો. તેની આસપાસ જોરથી મોજા મારતા હતા. હવતાં આદમીઓ હરે પલે સમુદરમાં ઘસડાઈ જવાની ધાસતીમાં હતાં. લાંગરેટોનની દીવાડાંડીમાં મીસદર ડારવીંગ તથા તેની ગાએડી અને છોકરી શીવાએ ચોથું કોઈ હતું ન

હી. તેઓએ જોયું કે એ બીચારાં લોક એક માઈલની વે
ગલાઈપર હતાં. તોફાનનું જોર એવું હતું કે તેઓની મ
દદે જવાને કોઈની છાતી ચાલે નહીં. તે એટલા સુધી કે
દાહારો મહડતાં એક ઘણીએ પચાસ રૂપિયા જેટલું ઈના
મ આપવા છતાં ભલભલા મછીનારોએબી કીનારેથી પગ
બાહર કાઢીવાને નાપાડીઢ. વાસતે દરીઓ ખેડવામાં
નામીયા થએલા કોઈ પુરૂષોબી એ વખતે હીમત કરી જ
રીઓમાં બોટ ઝોકાવી પેલાંઓની મદદે જતે તો તેઓની
તારીફમાં હુમેરો થતે. મગર એ મોહટા જોખમ ભરેલું
કામ બાવીસ વરસની એક જુવાન અબલાએ બેગરનપણે
માથે લીધું તારે આપણે તેની હીમત તથા દયાની કેવી તા
રીફ કરીએ ! ઉઘલીઅમ ઠારલીંગ એક હીમતવાંન તથા
ખુબ હસાએલો પુરૂષ હોવા છતાં એ કામ કરવાને તેની
છાતી ચાલી નહીં. પણ તેની દીકરી ગરેસ તે કામ સા
રૂ આગળ પડી. માની મદદથી એક બોટ પાંણીમાં ઉતા
રી. બાપને તેમાં સાથે લઈ તે આગળ વધી. તેણે પો
તાને માથે કેટલો જોખમ ખેંચીઓ હતો તેનો શુભાર ક
રનારાંઓએ ઇઆદ રાખ્યું કે બોટનો સમો હતે નહીં
તો તે બોટને પેલાં આદમીઓની નજીક પોંહચવાની આ
શા મુતલગ રહેતે નહીં. પાછું ફરતાં ભરતીનો સમો થ
વાનો હતો. માટે બોટને પાછી કીનારે લાવતાં ઘણાં આ
દમીઓએ હુલેશાં મારવાની જરૂર હતી. વાસતે એ આ
દમીઓને જો એ બાપ દીકરી પોતાની બોટમાં લઈ શકતે
નહીતો તોફાનથી તેઓને પોતાને બનચવું સુશકેલ થઈ
પડતે. ગરેસ અને તેનો બાપ અતીઘણી મેહનતથી પે
લા ખરાબા પાસે પોંહતાં. તાંહાં બોટને બોબાવતાં નવી

મુશકેલીમ્મત પડી. મોજાના જોરથી ઉંચે નીચે ઉછળવા થી તે ખોટ ધારદાર ખરાબા સાથે અથડી હર પલે ભાગવાની ધાસતી હતી. પણ ગરેસની રૂડી ઈચ્છા મુજબ તે ને ઈસ્વરે ફતેહ બખ્ષી. પેલાં નવે આદમીઓને સહી સલામત પોતાની સાથે લઈ તે પોંછી ફરી. એ આદમીઓ પોતાને સાડ મદદ આવતી જોઈ ઘણાં ખુશી થતાં હતાં. તેઓએ જારે જાંણીઈ કે તે મદદ કરનારાઓમાં એક જાણતો નાણુક સ્ત્રી હતી અને તેની ઉલટથીજ તે ઓના બંચાવનુ કામ થયું હતું તારે ઘણા જાણીની આભારી આંખોમાંથી આંશુ વરસીયાં. દીવા ડાંડી પોહતા પછીની સમુદરનુ જોર નરમ પડીઈ નહી. મારે પેલાં લોકો એ દીવસ સુધી તાંહાંજ રહ્યાં. પાછળથી જમ તેમ દીનારેથી એક ખોટ તે લોકની મદદે નીકળી હતી. તે તે ફાંનથી હટી એજ જગાએ આવી. તેમાંના માણુશોની હી આંજ થોખીઆં. ડારલીંગના ઘરમાં એ પરમાંણે વીસ પરોણાં એકાએક થઈ ગીઆં. તેઓની જરવાસ કરવાનુ કામ કાંઈ સેહલુ નોહતું. પણ તેની દીકરીની મેહનત અને કારોબાર આગળ સહ સેહલું થઈ પડીઈ. તેણે એ લોકની સરવે પરકારે સારી માવજત દીધી. એટલા સુધી કે પોતે ઘણી નાતવાન છતાં ભોંએપર સુઈ પોતાનુ બીછાણું બીજી સ્ત્રીને આપીઈ. સંધાં લોકને ખવાડવા પીવાડવામાં પણ એવીજ ઉદારતા બતાવી.

ગરેસ ડારલીંગનુ પરોપકારી કામ આખા ઈરોપમાં મસહુર થયું. મોહુટાં અને નામીયાં લોકો તેની મુલાકાતને આવીઆં. તેને માન દેવાને તેઓ તહુરેવાર નજરાંણા લઈ આવતાં. નરથમજરલંડના ડીક્રિ તથા તેની

બાનુએ એ બાહુર સ્ત્રી તથા તેના માબાપને મેનબાંન
 બોલાવી કેટલાક દીવસ સુધી પોતાનાં મંદીરમાં રાખીઆં.
 તેઓએ ગરેસને એક સુનાના ઘડીઆલનું નજરાંણું આ
 પીઢ. “હીઉમેન સોસાઈટી” નામની દયાનું કામ કરના
 રી મંડલીએ એ સ્ત્રીના ઉપકાર માંનીઓ. તે મંડલીના
 સરનશીને એક સુનાની ટીપાટ તેને ભેટ કીધી. લોકોએ
 ઉઘરાંણું કરી આસરે રૂ.૭૦૦૦) જેટલી રકમ ભેગી કરી માં
 ન પતર સાથે તેને આપી. તેની શબીના મોહુટો ખપ
 નીકળીઓ. તેને પોતાને જોવાને એટલાં બધાં લોક આ
 રજીમંદ થયાં કે લંડન શેહરના એક નામીયા નાટકશાલા
 વાળાએ અરજ કીધી કે જેમ પેલાં આકૃતમાં પડેલાં આ
 દમીઓને બંધાવવાને દરીએ જતી વખતે બોટમાં બેઠેલી
 હતી તેમ નાટકશાલામાં બેસી દેખાડેતો એક મોહુટી રક
 મ તેને આપવામાં આવે. પણ ગરેસે તદન બેગરબપણે જ
 રૂડું કામ કીધું હતું તે માટે કસીબી વડાઈ ભરેલો દેખાવ
 કરવાને તેણે સાફ ના પાડીઢ. વધારે તારીફ લાએક બીના
 એ છે કે એટલી બધી શાબાશી મલીઆ છતાં ગરેસ પોતાની
 અસલ નમરતા તથા સાલેસાઈ વીસરી ગઈ નહી. તેને મ
 લતાં માનથી તેના મનપર એટલીજ અસર થઈ કે હરેક
 હાલતમાં પોતાની ફરજ બજાવીઆથી આદમીને સારો ફે
 જ મલેછે. સંપત્તી થવા છતાં તે પોતાની ગરીબ જીંદગીમાં
 જ રહી. આગળની આફ્ર ધરના કારોબારમાં માને મ
 દદ કરવામાં પોતાની મોહુટાઈ અને સુખ સમજતી રહી.
 દુકામાં કહીએ છીએકે એ બાઈની પાછળી ચાલથી લોકને સં
 તોષ થયો કે તેઓએ સંધુ માન એક ખરી લાએકીવાળી
 સ્ત્રીને આપીઢ હતું.

ઉપર પરમાંણેની ગરેસની વાત જણાવતાં જેવી ખુશી ઉપજે છે તેમજ તેનો અંત લાવતાં દીલગીરી લાગે છે. અફસોસ છે કે એ લાએદ્રીવાળી બાનુ લાંબી સુદત સુધી જીવી નહી. તે ખર્ધના મરજથી તા. ૨૦ મી અફ ટોબર ૧૮૪૨ ને દીને મરણ પામી. એની આગમ્ય પોતાના કબીલાના સઘલાં આદમીઓને બોલાવી હેતથી તે એને થોડી થોડી બખરીશ આપી હતી. બાદીની ખુંજ બાપને આપી એ બાઈ સ્વરગવાસી થઈ. માદગીને વખત નરથંમબરલંડના ડીકિકની બાનુ તથા બીજાં મોહટાં લોક તેને જોવાને આવીઆં હતાં. તેની લાસને અવલ મંજલ પોહુઆડતી વેળા કાણુ તથા આબરૂવાળાં લોકો તેની સાથે ચાલી બતાવતાં હતાં કે આ દુનીઆમાં “ કોઈબી હાલત અથવા દરબજથી માન અથવા શરર્મીદગી ઉપજતી નથી, મગર પોતાની ફરજ અદા કરવામાંજ સંધી વાખવાખી છે. ”

ડચેસ આવ દેવનશાયર.

જરજઆના તે ડચેસ આવ દેવનશાયર પોતાના ગ્રોખ માફક બરીદીશ ઉમરા અને બીજા મોહટે વાપેના લોકોની બાનુઓની સફમાં પોશાક ઈતીઆદી સંબંધી રીત ભાતનો ફરફાર કરાવવાની શક્તી માટે પરખીઆત થઈ ગઈ છે. એ ડચેસના દરબજ તથા સ્વાદને માન આપીને ઉમરાજદીઓ તથા બીજા કુલવાંન સ્ત્રીઓ તેની રીત ભાતની નકલ કરવાને તઈઆર રેહતી. પોતાની પંથની

ઓની સમજપર મેલવેલો એ કાણુ એ નામદાર બાનુએ એક ઘણી ઉત્તમ શુધરાઈ કરવા સાડ વાપરીઓ. બરીટી શ લોકોમાં ઘણેખરે દેકાંણુ એવી ચાલ હતી કે જ્યારે તથી ખરચ આપવાને બની આવે તે ભાડુતી ધવાડનારી પામે પોતાનાં બચાંઓને ધવાડતી. એથી બચાંઓના ઉકમાં થતા અવગુણો સમજી લઈ એ માડી ચાલ તરફ કરાવવાને જરૂરઆનાએ ઠરાવ દીધો. તે વીગે પોતાની સાહેલીઓ તથા ઓળખીતીઓને ખુબ સમજાવી. માતાઓએ પોતાનાં વાહુલાં બાલકોને પોતે ધવાડવાના મોહટા ફાએદા વીશે ઘણીએક દલીલો આપી તેઓની ખાતરી દીધી. એ ઉએમે શીખામણુ દેવાની પેહલ કાહુડી તેમજ તે શીખામણુપર અમલ કરવાની આજેવાંની લીધી. એ નામદારે પોતાનાં બચાંઓને પોતે ધવાડીઆં. તેમજ વગ લગાડી તથા મેહનત કરી બીજી ઉમરાળદીઓ અને માતાખર સ્ત્રીઓ પાસેથી તેમ કરાવીઈ. એ મોહટી અગતની શુધરાઈ કરવા માટે એ દાનાવ ઉએસ ઘણી વખણાઈ. એ બીનાથી આપણને સમજ પડેછે કે મોહટા દરજ્જાની ગેઆંણી બાનુઓ પોતાની આસપાસની બાઈઓપર ફાએદા ભરેલી રીતે કાણુ ચલાવીયાથી નામદારી મેલવેછે.

લેડી નીઠીસરેલ.

બરીટીશ મુલુકના ખરતરફ થએલાં સ્ટુઅર્ટ વર્ગના રાજકુઆરને હકુમત પાછી અપાવવાને કેટલાક લોકો ઇ૦ સ૦ ૧૭૧૫ માં ફરેલી. ઐંગ્લેશાં. લાર્ડ નીઠીસરેલ

શામેલ હતો. એ ઉમરાવને સરકારે કેદ પકડ્યા પછી તે ની તપાસ કીધી. તેનાપર દંગો કરવાનો વાંક સાબેત થયાથી તેને ગરદન ખારવાનો હુકમ થયો. એ વખત એની નાનવર બાએડીએ એના છુટકારા માટે કરેલી મેહનતને લીધે અમર કીરતી મેલવીછે.

ભરથારની હાલત વીશે લેડી નીડીસડેલને ખબર મળતાં વેતન એ બાનુ સ્ટ્રાટલંડ મનેતાં પોતાના બાપીકાં ઘરમાંથી નીકળી શ્રી લંડન ખાતે રવાના થઈ. એ વખત સી આલાની ભર રૂઠુ હતી. સંધા રસતા બરફે ભરાઈ ગી આથી ડાકની ગાડીએ વઢીક ફરતી બંધ પડેલી હતી. માટે એ લેડીને શ્રી નીયુકાસલથી લંડન સુધીની આસરે ૩૦૦ માઈલની લાંબી મંનલ યોડાની પીડપર ફરવી પડી. જે ઉમરાવનીએ સુખ એનથી જીંદગી કાહડેલી તેને એવી ખુસાફરીને વખત તાહડ, થાક અને બીજી સખતીથી કેટલી પીડા થઈ હશે વાઝ ? પણ તેણે ઠરાવ કીધો હતો કે હરેક દુખ સોસી ભરથારનો જીવ બંચાવવાને તનવીન કરવી; તેમ ન બનેતો અંતે તેની નજીક રહી મોહતની છેલ્લી ઘડી સુધી તેની ખીદમત કરવી. વાસતે એ બાઈએ પોતાંપર જીવરતી કોઈબી પીડાને ખેઆલમાં લીધી નહી. લંડન પોહતા પછી પેહલા જીરજ રાજને અરજી કીધી. રાજની મનાઈ હોવાથી તે અરજી તેને પોહચાડવાને કોઈ એ હીમત કીધી નહી. વાસતે એ બાઈ પોતે કેટલીક ખુશકેલીઅતથી રાજની નજીક ગઈ. ગુડજી મંટીએ બેસી તે અરજી આપી. દુખ ભરેલાં આંશુ વરસાવી વીનંતી કીધી કે ભરથારને માફી મેલે. પણ રાજએ ગેરસલુકાઈ કરી એ બાનુને અપમાનથી ઠંકેલી કહડાવી. એવી

સંધી કોશશ વેરથ ગઈ તારે ભરથારને બંદીખાનેથી નહ
સાડી મેલવા શીવાએ તેનો જીવ બચાવવાનો બીજો ક્રમો
ઈલાજ રહ્યો નહી. સ્ત્રીનો વેશ લઈ નાહસી જવાને કે
ટલીક દલીલોથી લારડ નીડીસડેલને કમુલ કરાવીઈ. ૫
છી તે ગોડવણુ વીશે એક વીસવાસુ ખીદમતગાર નામે
ઈવાનસ તથા બીજી બે સ્ત્રીઓ નામે મીસ્ટરીસ મીલસ
તથા મીસ્ટરીસ મારગનની મદદ માંગી. લારડ નીડીસ
ડેલને તા. ૨૪ મી ફેબ્રુઆરી ૧૭૧૬ ને દીને ગરદન મા
રવાનો હતો. તેની આગળી સાંહુજ તેની લેડી, મીસ્ટ
રીસ મીલસ તથા મારગનને ભાડૂતી ગાડીમાં બેસાડી પો
તાની સાથે લંડનના ટાઉઅરમાં લઈ ગઈ. એ વખત ભ
રથારના છુટકારા સાડ કરેલી તદખીર વીશે તેણે હાથે લ
ખેલા પતરમાંથી જાણવાજોગ સાર અતરે ઉતારી લીધોછે.

“ મીસ્ટરીસ મીલસ તથા મારગનને જે કામ કરવા
ને મેં કહ્યું હતું તે વીશે વીચાર કરવા વગરજ તેઓ હા
બોલી હતી. તે વીશે હવે વીચાર કરી છેલ્લી ઘડીએ ના
પાડે નહી માટે ગાડીમાં તેઓને વાતે લગાડી રાખી. ટા
ઉઅરમાં પોહતેથી પેહલા મીસ્ટરીસ મારગનને મારા
છીની તજક લઈ ગઈ, કારણ કે મારી સાથે એકજ આદ
મીને અંદર લઈ જવાની છુટ હતી. મીસ્ટરીસ મીલસ
નો વેશ લઈ લારડ નીડીસડેલ બાહર નીકળનાર હતો.
માટે એ સી પોતાના કપડા મારા ભરથાર સાડ કાહડે તા
રે એને પેહરવાના કપડા મેં મીસ્ટરીસ મારગનને પેહરા
વી લીધા હતાં. તે કપડા ભરથારની કોઠરીમાં કહડાવીને
મીસ્ટરીસ મારગનને હું પાછી બાહર લઈ ગઈ. આસપા
સના લોકને કમો શક ઉપજે નહી એટલા સાડ હું અમસ

થકા કાલાવાલા કરી તેને કેહતી હતી કે ‘ મારી ખીદમત ગારને ઉતાવળે મોકલજે કે તે મને શીનગાર કરાવે. હું આજ રાતરે મારા ભરથાર વીશે અરજી પોહચાડવાની છું. કેમકે આવતી કાલે તેમ કરવાને વખત રેહશે નહીં.’ એવી રીતે મીસ્ટરીસ મારગનને બાહર કાહાડી હું મીલસને અંદર લઈ ગઈ. તે રડતી રડતી અંદર ચાલી. તેણે મોહડાં આગળ આપેલા રૂમાલ ધરીએ કે મારો ધણીબી બાહર નીકળતાં તેમજ કરે. એ સ્ત્રીને હમેલ હતા, માટે તે કદમા મારા ધણી ના સરખી દીસતી હતી. માતરે તેના તથા મારા ભરથારનાં ભવાના રંગમાં જુન ફેર હતો. એટલા માટે મેં ભરથારનાં ભવાંને થોડાં રંગીઆં. તેનું માથું મીસ્ટરીસ મીલસના સરખું દેખાવા સાડ તેને પેહરાવવાને એ સ્ત્રી ના બાલ જેવી ટોપી મેં સાથે લીધી હતી. મેં મારા ધણીના મોહડાંપર સફેદ રંગ લગાડીએ. તેને ઘાહુડી બોલવાને વખત મળીએ નહીં. તથી તેમી એવી રીતે રંગી કે સાંહાંજને વખત દીસે નહીં. એ માટેનો રંગો સામ ન આગળે દીવમે મેં બંદીખાને લઈ નઈ રાખીએ હતા. તે જગેએના ચોકીદારોને મેં થોડી બખરીશ આપી હતી. તેઓ મારીપર દયા લાવતાં હતા. મારાં કામ વીશે જાહજી ખબરદારી રાખવાને દરસત ધારતા નોહતા. તેઓને વધારે ગફલતમાં નાખવા સાડ મેં સમજાવીએ હતા કે મારા ધણીનો તથા બીજા બંદીવાંનોનો છુટકારો થવાની ઉમેદ હતી. મીસ્ટરીસ મીલસને પોશાક મારા ભરથારને વાસતે કહડાવીએ. મીસ્ટરીસ મારગનવાળો પોશાક તેને પેહરાવી હું તેને પાછી બાહર મેલી આવી, જતાં જતાં હું બોલીકે ‘મારી વાહલી મીસ્ટરીસ

કાથેરાઈન તમે ઉતાવળે જઈ મારી ખીદમતગારને મોકલ
લી દેવો. તેણે ઘણું મોડું કીધુંછે. અરજી આપવાનો વખત
મને મલશે નહીં. અફસોસ કે તે આજ એટલી બધી બેફામ
રહીછે. તે આવે તાંહાં સુધી મને દર પડવાની નથી. મારે તમે વેહલાં જાવો.’ એવા દાકલુતી બરેલા
મારા શબદો સાંભળી ચોકીદારોની બાએડી છોકરીઓ મારે વાસતે ધણી દીલગીર થતી દેખાઈ. પેહરાગીરે
સલુકથી દરવાજા ઉઠાડીઓ. મેં પાછી અંદર જઈ મારા ભરથારને ધાગરા તથા ગઢિઅન અને ટોપી પેહરાવી તઈઆર કીધો.
મેં બતીને વખત અંધારે બાહર નીકળી જવાનું ઠાંકણું સાંધીકે. લારડને મોહડે રૂમાલ આડો
ધરાવી તેનું નામ મીસ્ટરીસ બેટી રાખીકે. તેનો હાથ ઝાલી હું લઈ ચાલી. આગળ વધતાં હું બોલીકે ‘પેઆરી મીસ્ટરીસ
બેટી તું શીતાબ જ અને મારી ખીદમતગારને ફરમાવ કે જીવ નાખતી હીઆં આવે. આજની દીલથી તેણે
મારી મોહડી ખરાબી કીધીછે. અરજી પોહચાડવાનો વખત થઈ ગીઓ. મને કાલે માહેતમ દરવી પડશે.’
પેહરાગીરે દરવાજા ઉઠાડીઓ. દાદપરથી ઉતરતાં મને ઈવાનસ મલી. તેને હુવાલે મેં મારા ધણીને કીધો.
ચોકીદારો ચોકે નહીં મારે એક વાર પાછી મારા ધણીની કોઠરીમાં જવાની અગત થડી. હું અકળાતી ઘભરાતી પાછી ઉપર ગઈ. મને દુખી થતાં જોઈ સઉ કોઈ વધારે દયા કરવા લાગ્યાં. હું મારા ભરથારવાળી કોઠરીમાં કોઈ સાથે વાત કરતી હોઈ તેમ થોડા શબદો બોલતી હતી.
પછી મારા ધણીના જેવું ઘાટું કાહડી તે વીશેનો જવાબ દેતી હતી. અંતે જાણે તેની રજા લઈને હું બા

હુર નીકળી. બારણું બંધ કરતાં માહેલી તરફ જોઈ બોલીકે
 ' મારા વાહલા ધણી, જો બનશે તો હું મોડી રાતે પાછી
 આવશ; પણ રાત્રિખર બંધ હશે તો સહવારનું પોહર પડ
 તાં આવશ. ચાહવું ખુદાનું છે. તો મારી સાથે માફી પ-
 તર લેતી આવશ. ' એમ બોલી બારણાની દોરી એવી રી
 તે ખેંચી કે સાંકળ માંહેથી બેરવાયે. પછી ચોકીદારોને
 કહ્યું કે મારો ધણી ઇસ્વરની ભક્તી કરેછે તે કામ પુરૂ થા
 એ તાંહાં સુધી તેને હરકત કરશો નહી. બતી પણ તે માં
 બે તારેજ લઈ જાશે.

" હું બાહર નીકળી ગાડીમાં બેસી ઘર આવી. પ
 છી ઈવાનસની સાથે લારડને સંતાવાની જગ્યાએ ગઈ. એ
 ક ગરીબ સ્ત્રી જે તે બંદીખાનાના ચોકીદારની સામનેજ રે
 હતી હતી તેના ઘરમાં તે છુપીએ હતો. તે કુદી
 માં હોમે બીછાંણાપર ગુપ ગુપ બેસી રહી રાત કાહાડી.
 વખતસર જે મલીઠ તે ખાઈ બે દીવસ ગુજરીયા. પ
 છી મીસદરીસ મીલસ આવી હોમે બેનીસના એલચી
 ને મકાને તેડી ગઈ. એ વીશે તે એલચીને કસી ખખ
 ર કીધીતી નહી. તેના એક ચાકરે મારા ધણીને પોતાના
 ઓરડામાં સંતાડીએ. તરણ દાહડા પછી તે એલચીના
 ભાઈને લાવવા સાડ તેની ગાડી ડોવર બંદર ગઈ. એક
 ખીદમતગારનો વેશ લઈ મારો ધણી વગર હરકતે તે ગા
 ડી સાથે ડોવર પોંહતો. તાંહાંથી એક નાવ કરી મારો ભ
 રથાર શ્રી કરાનસ ગીએ. તે નાવના ખજાસીએ માંહે
 માંહે બોલતા હતા કે ' બારકસ એવુતો શીતાબ આલેચ
 કે કોઈ ધણીને નાહસી જવું હાએ તો તેને એથી સરસ
 સમો મલે નહી. "

લેડી નીડીસરેલ પોતે એક ભલા આદમીનાં ઘરમાં સંતાઈ રહી. તાંહાં એને ખબર મળી જે ભરથાર સહી સલામત શ્રી કરાનસ પોહતો હતો. તાર પછી એ બાઈએ પોતાના દોસતોની મારફતે સરકાર પામે એવું કબુલ કરાવવાની તબવીબ કીધી કે ભરથારનો જીવ બનચાવવાને તદબીર કરવાથી એણે કોઈ મોહટો અપરાધ કીવેલો કેહવાએ નહી, માટે એનું વતન એના છોકરાના કાએદા સાથે સલામત રહે. પણ જરૂર રાખએ એ વાત ગુસ્સાથી દનકારી કાહડી. કેટલીક નેસ્સા ભરેળી તકરાર ચાલયા પછી એવો કરાવ થયો કે એ બાઈની સોધ કરવાનું પડતું મેલવું. પણ એ જે ઇંગલંડ અથવા સ્કોટલંડમાં ફરતી હરતી નજર પડે તો એને કેદ પકડવામાં આવે. હવે મુશું મુશું ભરાઈ બેસવું એ બાઈને ઠીક લાગું નહી. એણે વીચાર કીવો કે એ પરમાંણે એક દેકાંણે ભરાઈ રહેવાથી તેનો એકનો એક દીકરો કંગાલ થઈ જશે. માટે એ લાએકીવાળી બાનુ ભરથાર તરફ ફરજ અદા કરવાનો નેખમ ખેંચવા પછી દીકરાના કાએદા માટે ફરજ અદા કરવા પછવાડે લાગી. એ દીકરાને પોતાના ખેસો સાથે સ્કોટલંડ રાખી આવી હતી. આ બીના બાંણુવાળેગ છે કે એના ભરથારે એને ઉતાવળે તેડાવી હતી તારે ઘમસટમાં પડી કસી ભુલ કીધીતી નહી. એણે દુર અંદેશાથી વીચાર કીવોતો કે કદાચ એના ઘરના અંચીતા ગાડા લેવામાં આવે. માટે કબીલાને લગતાં સંધાં કાગલ પતરો તથા બીજી કીમતી વસ્તુ બાગમાં સંતાડી હતી. એણે એ કામ કીધું તે ઠીકજ થયું. કેમકે એ ઇંગલંડ તરફ રવાને થયાને થોડા દીવસ ગુજરીઆ બાદ એના ઘરના ગાડા લેવામાં આવીઆ હતા.

હવે એ બાઈ સંતાવાની જગ્યાએથી નીકલી એક યોડા પર સ્વાર થઈ. પોતાની સાથે માતરે એ આકરડીઓને લઈ સ્કાટલંડ જવા લાગી. તેને સહ લોક ઓળખતાં હતાં મારે વાટમાં એવે દેકાંણે વીશામે. લેતી કે જાહાં જાણ આવ જવ હોએ નહી. ઘર પોહતેથી પેલાં કાગલ પતર ઈતીઆદી રાતને વખત બાહર કાહડી શ્રી ટરાકડ્યેર મો કલી દીધાં. એની હીલચાલની ખબર રાજાને થયાથી તે ચીરડાઈને બોલીઓ કે "એ સ્ત્રી મારી બોહસપર જે ગમે છે તે કરે છે અને ઇરોપમાં હરેક બીજી સ્ત્રી કરતાં એ મને વધારે તોબા બોલાવે છે." એમ બોલી એ બાઈને કેદ પકડવાને હુકમ દીધો. પણ લેડી નીડીસડેલની હુશીઆરી આગળ તે વેરથ ગીઓ. તે સહીસલામત પાછી જનડન પોહતી. તાંહાં પોતે તથા દીકરો યોડા દીવસ સંતાઈ રહ્યાં. એક હફતો વીતા પછી એ બંધે જણાં કરાનસ જઈ લારડ નીડીસડેલને મલીઆં. તાંહાંથી સંધાં જણાં શ્રી રોમ ગીઆં. એઓની બાપીકી મીલકત સરકારે જપત કીધાથી એઓ કાંઈક મીસકીન હાલતમાં આવીઆં હતાં. મગર લેડી નીડીસડેલ જેવી પતીવરતા બાનુને ભરથારની જાંદગી સરખી દીમતી વસ્તુ તથા તેની સંગત જેવું સુખ બીજું કાંઈ જ નોહતું. એ બાઈએ ભરથારનો છુટકારો કીધો પછી તેની સાથે ત્રીસ વરસ સુધી પરદેશમાં જાદગાંની ગુન્તરી. એ ઈં ૨૦ ૧૭૪૯ માં શ્રી રોમ મધે મરણ પાંખી. તે પછી પાંચ વરસે લારડ નીડીસડેલ મરણ પાંખીઓ.

ઉપર જણાવેલી બીના પરમાંણે લેડી નીડીસડેલે હીમ મત અને હીકમતથી ભરથારનો જીવ જોયા જમની સુગાલમાંથી પાછો એવી લીધો હતો. એ મોહટાં પરાકરમ

માટે એ ઉમરાળદીની વખાણુ બરીટન દેશ મધે આજ મુખી તાજ રહીછે.

મીસટરીસ બલાકઉએલ.

મીસટરીસ ઇલીઝબેથ બલાકઉએલ એક સ્કાય વેપારીની દીકરી હતી. એ શ્રી આબરડીનવાળા ડાક્ટર આ લેક્ટ્રાનડર બલાકઉએલ સાથે પરણી. ડાક્ટરના ધંધામાં આશા રાખવા નેટલો નફો નહીં થવાથી ડાક્ટર બલાકઉએલ તે ધંધો છોડી લનડન મધે એક છાપખાનાંમાં ચાકરી રહ્યો. ચાકરી નહીં પાલવી તારે પોતે છાપગર થયો. પણ એ ધંધામાં ઘણુ નુકસાન થવાથી એ ખીચારો કરબદ્ધ ર થઈ ગીઓ. માગનારે એને તુરંગમાં નખાવીઓ. કોઈ દોસત અથવા સગાએ એને મદદ કરવાનુ મન દીધું નહીં. તે સમયે એની ભલી બાએડી એનો છુટકારો કરનારી થઈ. કાંઈબી આબરૂ ભરેલો ઇલાજ કરીભરથારને કે દખાંનેથી છોડવવાની આરજીથી એ સ્ત્રી ચારે તરફ જોવા લાગી. તેના જાણવામાં આવીઈ કે દવાના કામ સા રૂ વપરાતી જડીઓ અને આહુડોના ટુક વરણુન સાથેના ચીતારોની એક કીતાબનીવઈદ લોકોને ઘણી ગરબ હતી. એવી ચોપડી બનાવવાનુ કામ એ સ્ત્રીએ માથે લીધું. એ નવાઈ સરખાં માહુબારત કામમાં મીસટરીસ બલાકઉએલે અતી ઘણી મેહનત કીધી. એ સ્ત્રી પેહલાં તાબાં આહો મેલવી તેઓના નકસો કાગલપર ચીતારતી. ચીતાર સા રી પડે પાડ્યા પછી તે બરોબર તાંબાંના પતરાંપર બારી

ક કોતરતી. કોતરીને તે ચીતારોના વરણન સાથે તેઓ
ની નકલો પોતેજ છાપી કાઢડતી. છાપેલી નકલોને તહ
રેવાર રંગથી એ બાઈ રંગતી. એ પરમાંણે નહી મના
એ એવી મેહનત કરી મીસ્ટરીસ બલાકઉચ્ચેલે પોતા
નાં પુસ્તકનો પેહલો ભાગ ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૭ માં તથા બી
જે ભાગ સને ૧૭૩૮ માં પરગટ કીધો. એ પુસ્તકમાં
જુદી જુદી જાતનાં પાંચમો આલોના નકસા તેઓનાં વર
ણન તથા ઉપીચોગ વીશેની બીના સાથે છાપેલા હતા.
એ પુસ્તક રચવામાંથી એ બાઈએ ઘણી ખબરદારી તથા
ચોકસાઈ રાખી હતી. તે સરવે કોઈએ પસંદ કીધું. મી
સ્ટરીસ બલાકઉચ્ચેલે જે તારીફ લાએક મતલબ સાડ એ
ટલી બંધી મેહનત અને કાબેલીઅતનો ખરચ કીધો હ
તો તે મતલબ પાર પડી. પુસ્તકની આવકમાંથી ભરથાર
નો છુટકારો કરવાને તથા કેટલું સુધી તેને નર્મીત રાખવા
ને એ બાનુ શક્તીવાન થઈ. પણ એ સદગુણી બાઈએ
દુખ સાથે જોયું કે તે ભરથાર મારગસર બેઠો નહી. તે
પોતાની રીત માફક નુકસાનકારક કામો માથે લેતોજ ર
હ્યો. અંતે તે કબીલા સાથે શ્રી સુઈડન ગીઓ. તે દેશ
ના રાજાને તાંહાં કેટલુંક સુધી આકરી કીધી. પણ પાછળ
થી તે હાકમને શક ગીઓ કે સરકારની સાંમને દંગો ક
રાવવાના કાવતરાંમાં ડાકટર બલાકઉચ્ચેલ સામેલ હતો.
એ શક ઉપરથી એ બીચારો સને ૧૭૪૭ ના વરસમાં ફાં
સી ગીઓ.

મીસ મોર.

મીસ હાના મોર ૬૦ સ૦ ૧૭૪૫ ના વરસમાં રટે પલટન નામની જગોએ જનમી હતી. એનો બાપ જોકબ મોરસ્કુ ખાસદરનો ધંધો કરતો હતો. હાના નાધપણથી વીદીઆ અભીઆસ કરવા સાથે ધરમ ઘેઘ્યાંનપર ચીત લ ગાડતી હતી. સમજમાં આવેથી પરોપકારને એણે દીલ સાથે ધરીએ. વીદીઆ અભીઆસપર એટલો શોખ હતો કે દેહની કાહેલી ચાલવા છતાં એ કામ સાડ મેહન ત કરવાને કસુર રાખતીતી નહી. આગળ જતે તે એક કાબેલ સ્ત્રી નીકળી. તેણે કીસ્સા તથા કવેતો જોડીઆં. એ કીસ્સા તથા કવેતોની પાછળ જમાંનામાં ગમે એવી કીમત થાએ. પણ હાનાના વખતમાં તો તેઓ થકી જોડ નારને તથા વાંચનારને કાએદો થયો. એ સ્ત્રીની કલમ થી જ કાંઈ લખાતું તેની મતલબ લોકોમાં સલાહ સંપજ, ઉદીઓગ, ઈમાનદારી, બકતી અને નીતીનો વધારો કરવાની હતી. એ મતલબ કેટલી પાર પડીતે આ બીનાપર થી જણાએછે કે એના શણાખરા ગરંથોની હેજરો અને થોડાએકની લાખો નકલો ખપી. કેટલાકના પારકી ભાષાઓમાં તરજુમા થયા. તે વખતના દીકા કરનારાઓએ એના કવેતો તથા કીસ્સાઓને પસંદ કીધા. લોકોએ તે હુંસથી વાંચીઆ. દેશમાં સલાહ સંપજ તથા નીતી ઇતીઆદીનો અંચાવ તથા વધારો થયો. હાનાની કીરતી સંધા લોકોમાં ફેલાવા લાગી. તેની કાબેલીઅત તથા દાનાઈ ની સરવે ફેકાંણે વખાણ થવા માંડી. કેળવણી આપવા ના કામ સંબંધી તેની સમજ એટલી ઉમદા ગણાઈ કે રા

જાની દીકરી પારલોટીને કેળવણી આપવા વીશે ગોડવ
ણ લખી કાઢવાને એને અરજ થઈ. એ બાબે એનું
મત પસંદ પડતું થયું. હાનાની જે કલમથી લોકોને ગમ
ત મલી તથા તેઓની હાલતમાં શુધારા થયા તે કલમથી
એને ઘણું જાન મલકેલું એટલું જ નહીં. ઉપર જણાવયા
પરમાંજે એના ગરંથોના મોહટો ખપ ચાલયાથી એને ક
માઈબી ઘણી થઈ. એ કમાઈ એટલી બધી હતી કે હા
નાએ જીવતાં છુટથી ખરચ ખુટણ તથા દાન ધરમ કીલે
હતો. તે છતાં. મરતી વખતે આસરે તરણ લાખ રૂપે
આ જટલી પુંજ તે મેલી ગઈ. જે બાઈને પરવરદીગારે
રૂડી બુધ્ધી તથા તે બુધ્ધીને હુથીઆરે સંપત્તી બખ્શી હ
તી તે બાઈ તે કીરતારની બખ્શીશ પોતાના કરતાં આ
છાં ભાએગવાળાંઓના કલાણસાડ ખરચવાને લુલી નહીં.
મોહટા લોકોની રીત શુધારવા અને તેઓની લાએકીમાં
વધારો કરવાની કોશેશ કરનારી હાના ગરીબ આદમીઓ
ને ઉદીઓગ અને નીતી વીશે સારા સખકો આપવાને
પંછાત રહી નહીં. મોહટાં ચેહરોથી દુર માહેલા પરાંત
માં ઘણે ઢેકાંજે ધરમના ઉપાધીઆ સરકાર પામેથી ખુસા
રા લઈ પોતાને હવાલેનાં આદમીઓના કાએદા સાડ ક
સું કામ કરતા નોહતા. હાનાએ ઘણાં દુખથી જોયું કે
એક પાદરી એશ આરામમાં જ વખત કાહાડતો. બીજો
છાકટો થઈને જ પડી રેહતો. તીજો મારામારીથી કોહું રં
ગીને જ શોભીતો બનતો. એથો કેળવણીના કામમાં આ
ડે આવીને જ નામીઓ થતો હતો. જોહાં સરકારી ખુસા
રા ખાતાર ધરમના ઉપાધીઆ એવા નાલાએક તોહાંનાં
લોકની અવસ્થા અતીશે ખરાબ હોએ તમાં ન્યાઈ સી ?

ગરીબ લોકો આલસુ, કંગાલ, જાલમ અને નીતીથી ઉલટાં
 આલનારાં હતાં. જમીનદારો તથા સંપત્તીવાળા ખેડૂતો મુ
 રખ, હઠીલા અને શુધરાઈની સામને થનારા હતા. એ
 વાં કેટલાંક દેકાંણાંનાં લોકોની હાલત શુધારવાને હાનાએ
 પોતાની બેહુન મારફત સાથે વીચાર* કીધો. તે બેહુનની
 સાથે હાના પોતાના મકાનની પહોંસનાં ગામડાંઓમાં ફર
 વા લાગી. એ બાઈએ વીચારીકે કે એ શુધારો કરવાનું
 સરવેથી સરસ અને મુખીએ અથીઆર ધરમ નીતીનું ગ
 નાન થશે. એ ગનાન તથા બીજી અમતની ઉપીઓગી
 કેળવણી આપવાની નીશાલો સ્થાપવાનો તેણે ઠરાવ કી
 ધો. તે ઠરાવ મુજબ કામ કરવાની બાબદ જરે ગરીબ લો
 કોને દેકાંણે આણીઆ તારે પઈસાદાર લોકોથી અડચણ
 થવા લાગી. એક જમીનદારે એ સ્ત્રીને જણાવીકે કે તે
 ના ગામમાં ધરમ નીતી દાખલ કરવાની કોશેશ એણે મેહ
 રબાંની કરી પડતી મેલવી. કેમકે તેનો પક્કો વીચાર હ
 તો કે ધરમથી લોકો આલસુ અને રીકામ થઈ જાએ! બી
 જા કેટલા જણાં બીજાં નજીવા દારણેથી કેળવણીની બી
 લકુલ સામને થયા. એક બે પરાંતો તો એવી જંગલી હા
 લતમાં હતાં કે પોલીસના માણુશોએ હાના તથા મારફ
 ને જણાવીકે કે તે જગાએ શુધરાઈ કરવા જવાનો ખેઆ
 લ એ સ્ત્રીઓએ પડતો મેલવો. કેમકે તાંહાંનાં જંગલી સ
 રખા રેહવાસીઓ એઓને કાંઈ ઈજા કરવા આહેતો તે
 માંણુગો એઓનો બંચાવ કરી શકતે નહીં! પણ હઠીલાં
 અને જાલમ લોકોની આડી ચાલ તથા સતાવાળાઓની
 દુરખલતાથી હાનાએ હીમત છોડી નહી. પોતેધારેલાં
 કામ વીશે ઈસ્વરની સાહેતાપર જરોમો રાખી તેણે કોશે

શા દોષી. અહલના જોરે કરી મુરખ લોકોની હડ દુર દી
ધી. મુખરાઈપર આવવાને તેઓને શાંતીથી સમજતવી
આં. તે લોકોને કાએદો સાંમાં હતો તે વીગે ખુબ ખો
લાઓ કરી તે મુજબ ચાલવાને તેઓને ઉસકેરીઆં. એ પ
રમાંજે જુદાં જુદાં ગામડાંઓમાં નીચાઓ સ્થાપી. વખ
ત નતે તે નીચાઓમાં હોદ્દાઓની સંખ્યાઆ વધી ગઈ.
તેવાં સેંકડો શીખનારાંઓને ઝડે શીખગદોની ખુટ પડી.
એ ખુટ પુરવાનુ કામ હાનાઓએ જાણે દીધું. કેટલીક હુ
શીઆર હોદ્દાઓને એ જાણ્યે પોતાની જાતી મેહનન
તથા એની મેહન જારદાની જદદથી કેળવણી આપી. તે
કેળવણી એવી રીતે આપી કે શીખનારીઓ થોડી મુદત
માં શીખગદોનુ કામ કરવાને ચકનીયાંન થઈ. એવી ની
શાઓને હાના પોતાના પઈસા તથા મેહનતથી આચરો
આપની રહી. ખીજાં હોદ્દાઓની સમજતવી ઉચ્ચાણાની દી
નમાં રકમ બરાવતી રહી. જે ગામડાંઓમાં આલસ, દાં
ડગાર્થ તથા બેરનીની આગળ આલની હતી તાંહા હાના
એ કરેલી મુખરાઈથી હવે દેહીઓગ, સલાહ, સંપત્તિ અને
લાએદી દીસવા લાગી, હાના મોર ધરમનીની અને કેળ
વણીના ફેલાવા સાથે બીજાં પ્રોપકારી કામોખી કરતી. ગ
રીબ નાચારોને ખાવાનુ, કપડાં તથા દવા દાક બખચવા
ને એ સદા આગળ થતી. પોને કેળવેલી તથા દરાવેલી
શીખગદોની જારફને એ વસતુઓ જુદાં જુદાં ગામડાંમાં
લોકોને પેહચાણી. મુજામનો ધંજા કાહડી નખાવવાને જ
લામોનો રેતુ ઝીર ધીર કદારકસન તથા તેઓને જાણ
હુ પીના ધીર કદારકસન જે મેહનન કરત હતા તે
ને હાનાએ સમજાવી દેહી આપીએ તે જાણ્યે

જે એક અસર થવા જોગ કવેત જોડીઉં. એના વખત માં ફરાનસ દેશમાં રાજદોઆરી મામલા વીશે માલેલી ગ રબરની તથા તે દેશવાળી જાકોબીન દોલીવાળાઓના વી ચારની માંડી અસર પોતાના દેશમાં નહી થવા દેવાને તથા એ દેશમાં સમાધાની કાએમ રાખવાને એ બાનુએ પોતાની કલમથી સારી કોશેશ કીધી. એ બાબે એણે લખેલાં ચો પાંનીઆં એવાંતો વાંચવા લાએક થઈ પડીઆં કે આ વા તમાં પેહુલાં જણાવયા મુજબ તેમનાં કેટલાંકની લાખો ન કસો ખંપી ગઈ. એ નામીથી સ્ત્રી તા૦ ૭ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૩૩ ને દીને અઠીઆસી વરસની ઉમરે મરણ પામી. જીવતાં જે ધરમનાં કામોપર ચાંહુ રાખતી તે કામોને મરતી વેળા આશરો આપવાને ભુલી નહી. પોતાની આસરે તરણ લાખ રૂપેઆ જેટલી પુંજમાથી એક લાખ રૂપેઆ જેટલી રકમ જીદાં જીદાં ધરમખાતાંઓમાં આપી. બા કીની દોલત ઘટ્ટી રીતે પોતાના ખેશોને વેંદુંથી આપી.

આગનીરા હોટાટ.

મહદમી સદીની આખેરીમાં શ્રી નારકંમપટન શાએ રવાળા હોટાટ નામના એક અમીરને કાંઈ જમીનના ૬ ટકા વીશે રીંગસરેલ નામના એક પુત્ર સાથે વાંધો પડી ઓ. તેઓએ એ વાંધો પતાવવા સાડ તે જમાનાની રી ત મુજબનો ઈલાજ કીધો. તેઓ વચે-કરાવ થયો કે જે જગો વીશે વાંધો હતો તાંહાં જઈ એ બંધે દાવાદારોએ જી ધ કરવી. તે જીધમાં જે ઝીતે તે એ જગોનો માલેક થા

એ. પણ જે દીવસ એવી જુથ કરવાને ઠરાવેલો હતો તે દીવસ હોટાટ માદો પડીઓ. લડાઈ કરવા જઈ શકાએ એટલી શક્તી તેને રહી નહી. એ સળબથી તે ઘણો દી લગીર થયો. લડાઈમાં ન ગએથી જમીન ખોલી પડતે એ ટહુંજ નહી પણ કદાચ તેની મરદાનગીપર બરો આવતે. તેનો હરીફ કુગરાતે કે બીવો તેથી માદો પડવાને બાહાને લડવાના અખારા કીધા. એ બાબે એની લાએકીવાળી દીકરી આગનીસે ખુબ વીચાર કીધો. તેના મનમાં આ વીડંજ બાપની મીલકત અથવા આબરુમાં કસો ઘટારો થવા દેવો નહી. જે કામ કરવાને હોટાટ અશક્ત હતો તે બજાવવાને તેની હીમતવાંન દીકરી આગનીમે ઠરાવ કીવો. "તેણે પગથી માથાં સુધી બખતર પેહરીઈ". લડાઈ નાં હુથીઆર બાંધી બાપના ઘોડાપર સ્વાર થઈ. લડાઈ નાં મેદાનમાં જઈ રીંગસડેલ સાથે જુથ કરવા માંડી. ધણી કસાકસી ભરેલી લડાઈ થયા પછી બાહુકુર આગની શે રીંગસડેલને ઘોડાપરથી નીચે નાખીઓ. તે મરદ ની એ પડીઓ તારે તેની હરીફે તેને શરમાવીઓ. પોતાનું ખરું નામ નીશાન જાહેર કરી બતાવીઈ કે રીંગસડેલ એ જ્યોરતના હાથથી હારીઓ હતા. બાપની મીલકત તથા હોરમત બંચાવનાર એ બાહુકુર સ્ત્રી જે કબીલામાં પરણી તે લોક એના કામથી એવાં મગરૂર હતાં, કે તે વીશે ની ઇઆદગારી કાએમ રાખવા સારૂ એ પરાકરમ બતાવે એવી પોતાની એલખની નીશાન તેઓએ પડાની

રાણી કારોલાઈન.

ઇંગલંડના રાજા બીજા જાર્જની રાણી કારોલાઈન પોતાનાં માણસોપર રેહમ નજર રાખનારી શેડાંણી હતી. એવી સારી માલની નક્કલ કરવાને એ રાંણી પોતાનાં છાકરાંઓને પણ શીખવતી હતી. એ બાબદમાં છાકરાંઓ એની ભલામનથી ઉલટાં ચાલે તારે તેઓને ફેકાંણે લાવવાને એ ઘટતો ઇલાજ કરતી. એ રાંણીની વડી દીકરીને એક નકારી ટેવ પડી. એ રાજકનેઆ જારે સુવા જાએ તારે પોતે બીછાણાપર લેટી હજુરમાં રેહનારી એક ક્ષી સ્ત્રી પાસે કાંઈ ચોપડી વંચાવે. પોતાને ઉંઘ આવે તાંહાંમુધી એ પરમાંણે વાંચવાનું ચાલુ રખાવતી. એની એવી માલથી પેલી બાઈઓને ઘણી હેરાંનગતી થતી. પણ રાજકનેઆને નાખુશ કરવાથી કરીને તે બીચારીઓ મુગે મોહડે તેનો જીજુમ ખમતો હતી. એક વેળા એક સ્ત્રી ધાડેલી હતી. તે છતાં રાજકનેઆએ તેની પાસે એ પુ કામ લાંબો વખત કરાવયાથી તે બેહોશ થઈ પડી ગઈ. દીકરીની એ નકારી ટેવ વીશે રાણીને ખબર થઈ. એ એમ છોડાવવાનો ઘટતો ઇલાજ કારોલાઈને તુરત કીધો. રાતના શુવા, જતી વખતે તેણે દીકરીને પોતાની હજુર બોલાવી. પોતે બીછાણાપર લેટીને દીકરીને એક ચોપડી વાંચવા હુકમ કીધો. રાજકનેઆએ થોડોવાર તે કામ કીધું. પછી ઉભી રેહતાં થાકી ગઈ મારે માના મોહડાં તરફ જોવા લાગી કે બેસવા કેહેતો સારું. પણ રાંણીએતો માતરે એટલું કહ્યું કે “ ચાલો આગળ વાંચો. ” થોડા વાર વાંચી રાજકનેઆ ફરીને થોળી. તે જોઈ રાંણીએ પે

હાંની માફક ફરમાવીઉં કે “ આગળ વાંચો આગળ વાંચો.” એ પરમાંણે રાજકનેઆ તરણ ચાર વાર થોબી અને સંધીવાર રાણીએ એકજ સરખો હુકમ ફીધો. અંતે રાજકનેઆ હાંકતી હાંકતી ફરીઆદ કરવા લાગી કે ઉભી રે હતાં તથા વાંચતાં તેને ઘણી થાક ચહુડી હતી. એ વાત સાંભળી રાણીએ તુરત જવાબ દીધો કે “ તમે એકજ રા તમાં એ પરમાંણે થાકી ગીઆં તારે તમારી હજુરમાં રેહ નારીઓને દરરોજ એવું કામ કરવું પડેછે તેથી તે બીઆ રીઓને કેટલી બધી ઈજા થતી હશે વાઝ ? વાસતે મારી દીકરી તમે સમજવું જોઈએ કે તમારી ખીદમતગારોને અતીશે થાક ચહુડે એવી રીતે તમે પોતે આરામથી ગમત કરવી નામુનાસેબછે.” એટલું કહી કારોબાઈને દીકરીને ર જા આપી. એને મા પાસથી મલેલી શીખામણ નકામી ગઈ નહી.

મકમ ડી આરબલે.

શ્રી ઇંગલંડના નામીયા ગાએન શાસતરી ડાક્ટર ખરનેની ફ્રાંસીસ નામની દીકરી હતી. ડાક્ટર ખરનેના ગુણે માટે તે જમાનામાં વીદીઆ હુનર માટે નામીયા થએલા તેના દેગીઓ સાથે તેને દોસતી થઈ હતી. એ દોસતો ઘણીવાર તેના ઘરમાં જોગા થતા. એ કાબેલ મંડુ લીમાં થતી વાત અને તકરારથી ડાક્ટર ખરનેના કબીલા પર સારી અસર થએલી માલુમ પડેછે. તેનાં ઘણાંખરાં છોકરાં વીદીઆ હુનરમાં પુરવીણુ તથા પરખીઆત થયાં.

એ છોકરાંઓમાંની સરવેથી નામીયી ફરાંસીસ હતી. કાંઈ સમયથી તે છેક આઠ વરસની થઈ તાંહાં. સુધીતો મુલાકારો વઢીક જાણતો નોહતો. પણ જાતે બાહોશ તથા મેહનતુ હતી. એ નામલી હતી તેટલાં એની મા મરણ પામી. બાપે ફક્ત લખવા તથા વાંચવાં શીવાયે બીજું કશું એને શીખાડીઈ નહી. નીશાલે શોખશકોની મદદથી જ શીખવું જોઈતું હતું તે જાતી મેહનતે એને મેહનો ને પુછીને પુરું કરવાની એને ફરજ થઈ. ઉલટથી વીદીઆ ભણવાને એકવાર શેરૂ, કીધું એટલે કસીબી હરકત અથવા મુશકેલીઅતને લીધે તે કામથી પાછી હટી નહી. પંદર વરસની વયેની થતાં સુધીમાં ગરંથો લખવા તથા પુસ્તકોની ખુબી ઇતીઆદી વીશે ટીકા કરવાને શક્તીવાંન થઈ. એ સમે એના બાપે બીજા બાએડી કીધી. તે બાએડીએ ફરાંસીસની કીસ્સા લખવાની ટેવ છોડાવવાને તજવીજ કીધી. ફરાંસીસને એમ હરકત થયાથી પોતાનું કામ છુપું ચલાવવું પડીઈ. તે એટલા સુધી કે "ઈવીલાઈના" નામનો નામીઓ કીસ્સો જ્યો એ અબલા સહને જાણીતી થઈ તે છપાઈ બાહર પડીઓ. સંધા પંડીતો અંને બીજા વાંચનારાઓ તે ગરંથની ઘણી તારીફ કરવા લાગા. પણ ડાક્ટર અરનેના અતલગના મીતરોને બલકે તેને પોતાનેબી ખબર નોહતી કે એ સંધી તારીફોની શરમાઉ તથા એક મારગી દીકરીને ઘટતી હતી. તે ચોપડી લખનારીને તો માતરે બસો રૂપેઆ જટલી રકમ મલી. પણ છાપગરને હજારોનો લાભ થયો. ઇંગલંડ મધે હાલમા જમ કાહની કીસ્સા ઘણી વેળા હંચ જાતની રમુજ સાથે વાંચનારને કીમતી ખબર તથા ઉતમ શીખામણ આપેછે તેમ

મીસ બરેનની કીતાબ પરગટ થતી વખતે નોહતું. તે વે
 જાના દીરસાઓમાં એરી ચીખાવલી વાતો શીવાએ બી
 જું કમું દીસતું નોહતું. આબરુદાર લોકો એવા દીરસા
 હાથમાં લેવાને હીનુ સમજતા. કાબેલ લોકો તે વાંચ
 વાધી વખત ખોવા જેવું જાણતા. પહરેજગાર લોકો તે
 વી બાબદોને નીતીનો ભંગ કરનારી કેહતા. ગમત અને
 ગનાન આપવાની જે એક કલા તે નાલાએક કારીગરોને
 હાથ પડયાથી એ પરમાંણે ધીકાર પાંખતી હતી. તે ધીકાર
 રથી એ અગતની કલાને એક ડાહી જીવાન સ્ત્રીએ છોડ
 વી. સંધા નામીયા ટીકા કરનારાઓએ “ ઇલીલાઈના ”
 ગરંથની એખારત, બીના અને ધપ્ છપની ખુબ વખાણ
 કીધી. મોહટા દરજજના અને વીઈવાંન લોકો તેમાંની
 રસીલી બાબદોપર દીલ લગાડવા લાગા. તે ગરંથ ખરી
 દનારાં માતખર અને મોભાવાળાં આદમીઓની ગાડી થો
 ડા સાથની રલીઆમણી ઠઠ તે પુસ્તક છાપનાર તથા વે
 અનારને તાંહાં મલવા લાગી. સહ કોઈ તે ગરંથ કરતા
 નુ નામ પુછવા લાગાં. પણ તે ધણીને જે ગરંથથી હજ
 રોનો નફો થયો તે બનાવનારનું નામ તે પોતેબી જાણતો
 નોહતો. ગરંથ બનાવનારીએ તે ધણી સાથે સંવેસો મલા
 વતાં પોતાનું અરૂં નામ ઠામ છુપાવીઈ હતું. પણ તે વી
 થે મીસ ફ્રાંસીસ બરનેની બેહનો અનજાણી નોહતી. તે
 પુસ્તક લખાતું હતું તારે તે બેહનો તે વીશે મસખરી કર
 તી હતી. પણ હવે તેઓનાં દીલમાં ખુશાલી સમાઈ ન
 હી. ડાક્ટર બરને દીકરીની હાલત વીશે બરોબર જાણી
 તો થયો તારે હરખનાં આંશુ વરસાવા પડીઓ. તે દીક
 રીનો એક કાબેલ મીતર મીસટર ફ્રીસપ જેણે તેની જી

ધીને પરકાશ આપવા પીતા સરખી ખબરદારી રાખી હતી તે પેઆરથી કુરવા લાગે કે તેની લાડકી ફાનીએ એ ગરંથની બનાવટ તેનાથીબી છુપી રાખી હતી. બીજાં ઓળખીતાંઓ પણ આફરીનના અવાજ સાથે દીલમાં ઓછું આવવાની વાતો કરવા લાગ્યાં. મીસ બરને જાંહાં ગઈ તાંહાં તેને શાબાશી મલવા લાગ્યાં. તેણે બનાવેલું પુસ્તક સહ કોઈના હાથમાં અથવા મેજ પર દેખાતું. એવી વા ખવાખીથી મીસ બરનેનું માથું કસું ફરીકે નહી. તેની નમરતા અથવા સાદાઈમાં ઘટારો થયો નહી. તે કોઈને જાણીતી નોહતી તે વખતની માફકજ ફુનીઆમાં પરખી આત થએલે વખતેબી શરમાઈ અને એક મારગી દીસતી. “ઈવીલાઈના” પરગટ થપાને ચાર વરસ ગુમરયા પછી એટલે ઈ ૨૦ ૧૭૮૨ માં એ કાબેલ બાનુનો “સી સીલીઆ” નામનો બીજો ફીરસો પરગટ થયો. એ વખત છાપગરના હાથ પર તે ઠગાઈ નહી. વખત પરમાંણે તે પુસ્તકની એને સારી કીમત મલી. તે છપાવવાની ખબર લોકોને આગલથી થઈ હતી. તે બાહર પડવાની સહ રાહ જોતાં હતાં. કેહેછે જે સર વાલટર રકાટ જે વા માહા બુધ્ધીવાન ફીરસા લખનારે છપાવવા ધારેલાં કોઈબી પુસ્તક માટે લોકોએ એ કરતાં વધારે આતુરતા બતાવી નોહતી. પણ “સીસીલીઆ” સંબંધી લોકોને જે અતી મોહટી ઉમેદ હતી તે પુરતી રીતે બર આવી. સરવે જણે કચ્છલ રાખીકે માબારત ઇંગરેજ ફીરસાઓમાં એબી એક ગણાવાનો.

મીસ બરનેની ઉમર ત્રીસ વરસની થવા આવી. એ વખતે એના કાબેલ તથા હેતુ મીતરો જેવાકે ડાકટ

૨ જાનસન તથા મીસ્ટર કરીસપ ઇતીઆદીના મરણથી
 એને ઘણો ખેદ થયો. પણ એવાં મોહોત કરતાં વધારે
 નુકસાન એ બાઈને પોતાના વીઆરની એક ભુલથી તથા
 એના બાપની ફોફટની વડાઈથી થયું. એ બાબદ એવી
 છે કે તેથી બીજાંએને સારી ચેતવણી મલવી જોઈએ.
 લારડ લાનસડાઉનની એક બેઠન મીસ્ટરીસ ડીલાનીને
 મલવા સાડ મીસ બરને ગએલી હતી. તે સમે મી
 સ્ટરીસ ડીલાનીને તાંહાં એ અબલાને રાજાં રાંછી સાથે
 બેઠ થઈ. તે પછી રાંછીની ખીદમતગારને! ચોહદો
 મીસ બરનેને આપવાને ફરમાએસ થઈ. ફરાંસીસે ધાચી
 પાકી મરજી કીધી. પણ એ બાબદમાં એનો બાપ ઘણો
 ઉતાવળો થયો. તેના કુસલાવીઆથી મીસ બરનેએ
 તે ચોહદો કબુલ રાખીઓ. પણ તેમ કીધાથી તેણે
 ધરનુ સુખ, આરામ, દોસત આશનાઓની સંગતની ખુ
 શાલી, વીદીઆ અલીઆસની મહજા, આપઅખતીઆ
 રીના ફાએદા, બુધ્ધી બલે નામીચુ થવાની જોગવાઈ સર
 વે ખોઈ દીધાં. પોતાના જમાનામાં ઇંગલંડના લોકની સ
 રવેથી માનીતી કોરસા લખનારીનો માન બરેલો ખેતાબ
 છોડી ખીદમતગારનો ખેતાબ તેણે પકડીઓ. પોતાને મ
 કાને સાહેબે ચોખથી રેહવાને દેકાણે પારકી જગોએ તાબે
 દારીમાં રેહવું પડીડં. મોહટા દરજ્જાની પદસાવાળી
 ઉમરાળદીઓ અને શેડાણીઓની સંગતમાં આબરૂથી વ
 ખત ગુજારવાને બદલે રાંછીની એક નીચ મનવાળી કુંઝ
 રી જરમન ખીદમતગારના હાથ હેઠલ ઝુરવું પડીડં. મો
 જ મહજાને બદલે ઘણી વખત ખીદમત બજાવતાં ભુખે
 દાલ દાહડવાની ફરજ થઈ. દુકામાં કહીએતો ને આદ

મીની બુધ્ધી સરસ અને કલમ તેજ તે દુર અંદેશો કરવા
 વીના કુતકો મારી આપઅખતીઆરી છોડી ધુતધામને
 સાફ પરઆધીન થવા જાએ તેનાપર પડતાં સરખાં સંધાં
 કુખ રાણીની ચાકરીમાં મીસ બરનેપર પડીઆં. મોહટા
 કાએદા છોડી રાતદીન મેહનત ભરેલી એવી શુભામી સર
 ખી ચાકરી અખતીઆર કરવાના બદલામાં મીસ બરને
 ને ખાવા પીવા સાથે બે હજાર રૂપીઆ જટલું વરસાંન
 અને ખીદમતમાં એક ચાકર મલીઓ. એ પરમાંણે એ
 બાનુએ પાંચ વરસ કાહાડીઆં. તેટલાં તેનીથી ઘસો અ
 ભીઆસ થઈ શકીઓ નહી. કોઈબી પુસતક લખવાને
 તેને છુટ મલી નહી. તે જો આપઅખતીઆર રહી હ
 તેતો એક કાબેલ પુરૂષના ધારવા પરમાંણે કદાચ એટલી
 મુદતમાં કલમની મારફતે એટલી દોલત મેલવી શકતે કે
 તેની ઉપજ એના સાલીઆંના જટલી થતે. બાકી એ
 સાલીઆંનુતો રાણીની ખીદમતગાર તરીકે ચોભણ શાભ
 છુના કપડાં અને ઘરેણા લેવાના ખરચમાંજ પુરૂ થઈ રે
 હતું. તનદરોસતીની ખરાબી તથા અપટ અને ખેસ
 મજ લોકના હાર ઝંજોટાથી દીલને કુખ થયું તે વટાવ
 માં. એ બીઆરી વારેવાર મન સાથે પસતાવો કરી બોલ
 તી કે "હું કેવી માઠાં ભાએગવાળી કે મારો અસલ ધં
 ઘો, પુરાણા મીતરો, ખેડીકરાઈથી જંદગી ગુજરવાનું, મારી
 મરજી મુજબ ઉંઘવાનું તથા જાંહાં ગમે તાંહાં કરવાનું મે
 લી આવાં બુરાં બંદીખાનામાં આવી ફસીયું. અરે ! ઈ
 સ્વર ! મારો એવો હાલ સા મારે થયો ? આ વખત તા
 બેદારીમાં જટલાં સુખ હું ભોગવુંહું, તે કરતાં અતીથણા
 વધારે સુખ સ્વતંતર રહીને હું કોઈ પરકારે ભોગવી શકતે

નહી સું ? જન્મ એક નરમ થએલા સીંહના નાખનાં દો
રી પોઈ માણુશે તેને હીઆં તાંહાં લઈ જાએ તેમજ જે
લોકો મારી આપજાપતીઆરીને વખત મારા તાપ અ
ને દબદબાથી અદબમાં રહી તાજુબ થતે તેઓ હવડાં મ
ને તુચ્છકારીને હાલ હવાલ કરેછે. મને હીઆં કશું
માન અને કરી મહજ મલતી નથી. જે બુધ્ધી અને
કાબેલીઅત માટે ઘણાં લોક' ફીદા હતાં તે વીશે હીઆં
કોઈ પુછતુંખી નથી. રાજના મંદીરની કલા અને આવ
ડતી નથી. જ્યો નાધપણથીજ ખુશામત અને તામે
દારી કરવાને સીખેલાંછે તેઓની બરોબરી મારાથી થઈ
શકતી નથી. ”

એ પરમાંજે દીલપર સુસતી, મનપર ગમ સાથે મી
સ ફ્રાંસીસ બરને વખત કાહડતી હતી. તે એવી દુ
ખી હાલતમાં હતી તોખી પોતાનુ કામ બજાવવામાં કસુર
કરતી નોહતી. રાણીને દીલથી માન આપવા અને તે
ની સંધી ખીદમત બજાવવાને એ સદગુણી સ્ત્રી સદા કો
શેશ કરતી. એની માદગી તથા દીલગીરી છતાં ડાકટર
બરનેએ એને ચાકરી છોડવા દીધી નહી. જાંજે રાજ રા
ણીની શુલામી ફ્રાંસીસ સરખી દીકરીનાં સુખ બલકે હ
ઈઆતી કરતાં કેટલી બધી વધારે કીમતની તે ગણતો હો
એ ! અંતે વઈદે બલતવારીથી કહીઈ કે તેની દીકરી જે
રાણીની ચાકરી છોડે નહીતે તે દીકરીની જંદગી વીશે ની
રાસ થવું પડે. વઈદનુ એવું મત જાણી ફ્રાંસીસની હાલ
ત બામે ગામનાં લોક કકલવા લાગાં. ડાકટર બરને ખીવો.
અંતે ઘણી મુશકેલીઅતથી એવો ઠરાવ થયો કે મીસ બર
નેએ રાજ નામું આપવું. તે રાજનામુ કબુલ રાખતાં

રાણીએ હીલાં બાહુના કીધાં. પછી ખીસ બરનેને રજા
આપવાના દીવશના વાગ્યેદા કીધા. અંતે ડાકટર બરને
ધાસતી ખાઈ બજાઈ થયો તારેજ બીચારી ફરાંસીસનો છુ
ટકો થયો. પાંચ વરસની વફાદારી ભરેલી ચાકરી વીશે
વીચાર કરી, લોકોનાં મતનો ડર રાખી; રાજાએ એને
દર વરસે એક હજાર રૂપૈયા નેટલો લવાનમો આપવા
નો હુકમ કીધો. તે રાણીની મરજી પડે તાંહાં સુધી આ
પવાની શરત હતી. ચાકરી છોડ્યા પછી સ્વતંત્રપણા
તથા નીરાંતથી જે સારો ફરકાર થયો જોઈએ તે ફરાંસીસ
ના શરીરપર જલદીયો થયો. ગુસાકરી કરવાથી એનું ભે
જી પાછું તાજી થયું. ઘેરો વખત જતે એને એક ફરેંચ
જેતરલ નામે કાંઠે ડી આરબલે સાથે પીછાંજી થઈ. એ
વખત ફરાંસમાં ચાલેલાં તોફાનને લીધે તાંહાંથી નાહસી
આવેલા નાખીયા પુરુષોમાંનો એખી એક હતો. તે મોહ
ટાં કુલ સાથે ઉંચી કેળવણી અને સારાં સજીવ ધરાવતો
હતો. તેની સાથે ફરાંસીસ ઈ. સ. ૧૭૮૩ માં પરણી.
રાણીની મરજીમાં આવે તાંહાં સુધી દર વરસે આસરે
એક હજાર રૂપૈયા નેટલો બેટો લવાનમો મલવા શીવા
એ સંસાર ચલાવવાને એ જોડાં પાસે બીજી કસી દોલત
હતી નહી. પણ ખીસ બરને (હવે મડમ ડી આરબલે)
ની કલમ તેઓની મોહટી દોલત હતી. એ બાઈએ કલ
મને જોરે કરેલી નાખલી નાખલી કમાઈતો આપણુ હુસા
બમાં લેતાં નથી. પણ ઈ. સ. ૧૭૮૫ માં “કમીલા”
નામનો ફીરસો તેણે છપાવીઓ. એ ફીરસાથી મડમ ડી
આરબલેને ત્રીસ હજાર રૂપૈયા કરતાં વધારે નફો થયો.
જે ભરથારને પોતાની કાબેલીઅતથી ઘણું દુનન પાલતી

તેને પોતાની ચાલે ખુશીથી ભરપુર રાખવાને એ બાઈ પ
છાત નોહતી. બાએડી તરીકે તેને માટે ઘરનાં સંધા કા
મે એ બરોબર કરતી. તેને આનંદ ઉપજે એવી રમુજ
આપવાને ચીંતામાં રહેતી. ૪૦ સં ૧૮૦૨ માં કાંઉટ
ડી આરબલે ફ્રાન્સ ગીએ. તાંહાં ફ્રેંચ લસકરમાં તે
ને ચાકરી મલી. પણ બાએડીના જનમ દેશની સામને
નહી લડવાને તેણે શરત કીધી. એ વીશે બોનાપાર્ટને
ખબર થઈ તારે તેણે એ કાંઉટને ચાકરીથી પાછો બરતરફ
કીરો. પણ તેની આગળી સરકારી ચાકરીના બદલામાં
આસરે છમે રૂપીઆ નેટલું વરસાન આપવાને તે રાજ
મુખે કમુલ કીધું. એ કાંઉટ શ્રી ઇંગલંડથી નીકળીએ તા
રે એવી શરત હતી કે એક વરસની અંદર તેનાથી પાછો
તે દેશમાં બંધ શકાય નહી. માટે તેને ફ્રાન્સમાં જ અ
ટકવું પડીકું. બાએડીએ તેને એકમે મેલીએ નહી.
એ બારીક વખતની લડાઈ અને તોફાનની કસી ચીતા
ન રાખતે એ બાઈ પોતાના નાથલા દીકરાને લઈ પારીસ
ગઈ એ પછી તુરંત લડાઈ ચાલુ થયાને લીધે મડમ ડી
આરબલેને ૪૦ સં ૧૮૦૩ થી ૧૮૧૨ મુધી શ્રી પારીસ
માં થોબલું પડીકું. એ લાંબો વખત સુધી એના ભરથાર
ને ઉપર જણાવેલો લવાબમે તથા દીવાની ખાતામાં એક
ચાકરીનો નાથલો મુસારો માતરે મલતો હતો. એટલી
રકમમાંથી માટી બાઈએ તથા એક છોકરાનું શુજરાન ક
રવું મુશકેલ પડીકું. તેઓ ઘણી ગરીબ અવસ્થામાં આ
વી પડીઆં. પણ મડમ ડી આરબલેએ સચુરી છોડી
નહી. ફરકસરથી વખત કાહડીએ. બરી સખતીથી કાં
ઈ બંચાવી છોકરાને કેળવણી આપવાનું કામબી ચલાવી

ઉં. એ મા તથા દીકરો ઇં ૦ સં ૧૮૧૨ માં પાછાં ઇંગ
લંડ આવીઓ. મડમ ડી આરબલેને પોતાના જનમ દે
શપર એટલો બધો પેચ્ચાર હતો કે તે દેશના કીનારાપર
પોંહ્યતાંજ ગુઠણ મંદીએ બેસી જમીનપરથી એક કાંકરી
લઈ મોહમાં નાખી ચુસવા લાગી. એ નામદાર સ્ત્રીએ
લખેલી “ધી ઉચ્ચાનડર” નામની કીતાબ ઇં ૦ સં ૧૮૧૪
માં છપાઈ. તેથી તેને આસરે પંદર હજાર રૂપિયા જેટ
લો નફો થયો. બોનાપાર્ટનો પરાજય થયા પછી કાંઉટ ડી
આરબલેને તેના દેશી રાજના લસકર ખાતાંમાં સારો ઓ
હો મળીઓ. મડમ ડી આરબલે પાછી પારીસ ગઈ.
તાંહાં ઘણી આબરૂ તથા આરામથી એ રેહવા લાગી. ના
મીયાં લોકો એની સંગત સોધતાં. તેટલાં બોનાપાર્ટ
એલબાથી પાછો ફરાનસમાં આવીઓ. એ સખબથી ઉ
ભી થએલી લડાઈમાં જનરલ ડી આરબલેએ ઘણી બાહુ
કુરી દીધી. પણ તે ઘરડો થયલો હતો. તેને એક ઘોડા
ની લાત વાગાથી ઘણો કુખદાએક જખમ થયો. તે સમા
રવાનુ કામ કરનાર અનધડ વઈદે તેમાં ખરાબી વધારી.
એ સમે મડમ ડી આરબલે લડાઈ થવાની જગાએથી ફેંટ
લીક દુર હતી. તે ભરથારની માડી અવસ્થા વીશે સાંભ
ળીને કુખી થઈ. પોતાને મક્કનેથી ભરથારની મદદે જવા
નીકળી. પાંચ દીવસ ડીકટ મુસાફરી કીધા પછો તે મરદ
ના બીછાણાં પાસે આવી લાગી. તાંહાં તેની ઘણી આવ
જત દીધી. પણ એ ઘણી ઘણીઆંણીની ખાતરી થઈકે
જનરલ ડી આરબલે હવે ચાકરી કરવા લાએક હતો ન
હી. માંદે તેઓ ઇંગલંડ ગીઓ. તાંહાં પતીવરતા બાએ
ડીની ખુરબાની ભરેલી ખરદાસનાં સુખ કેટલીક મુદત સુ

ધી ભોગવીઆ પછી તે જનરલ સને ૧૮૧૮ માં મરણ પાં
 મીઓ. એ મરણથી મડમ ડી આરબલેને મોહટી ગમ
 ગીની ઉપજી. તે બીચારીને દલાસો એકના એક દીકરા
 થી હતો. તે આગળ જતે માખાપનુ નામ રાખનારો ની
 કળવાની ઉમેદ હતી. પણ જર જીવાનીમાં આવી તેબી
 મરણ પાંમીઓ. એ આફતબી મડમ ડી આરબલેએ બ
 નીક' તેમ સજીરીથી સહન કીધી. એ સ્ત્રીએ ૪૦ સં
 ૧૮૩૨ માં પોતાના બાપ ડાક્ટર બરનેનુ વરતાંત છપા
 વીક'. એ શીવાએ એ બાઈ બીજાં કેટલાંક પુસ્તકોની
 બનાવનાર હતી. તે સંધાંઓમાંથી માતરે "ઈવીલાઈના"
 તથા "સીસીલીઆ" ની વખાણ ઇંગરેજમાં હજુર સુધી
 તાજ રહીછે. એ પુસ્તકો હવડાંબી વાંચનારને લેહજત
 આપેછે એટલુજ નહી, પણ એઓ પરગટ થયાથી એઓ
 ના લખનારના દેશને ફાએદો થયોછે. ઉપર જણાવીક'
 તેમ એ ગરંથ કરતાના કીસ્સા પરગટ થયાની આગમચ
 એવી કીતાબો જ નાંપસંદી તથા ધીકારમાં પડેલી હતી
 તેમાંથી મીસબરનેએ તેઓનો છુટકારો કીધો. એક કા
 બેલ વીદીઆરથી લીચાર આપેછે જ એ સ્ત્રીએ "પેહલ વે
 હલાં.બતાવી આપીક'કે નીતી અને સુલાઝાની હદમાં
 પુરતી રીતે રહીને ભારે ખુશ મસખરી સાથે લનડનના
 ખાસોઆમની ચાલ ચલણ તથા રીતભાત વીશેના કીસ્સા
 લખાઈ શકેછે. લખવાની એક ઉપીઓગી તથા ખુશી ઉ
 પજાવનારી રીતને જ બદનામી ચોંટેલી હતી તે એણે
 ઘોઈ આપી. વીદીઆની બાબદમાં પુરૂષોની બરોબર દર
 જગે મેલવવાનો જ સી પંથનો હક તે એને સાબેત કરી
 આપીઓ." એવી સ્ત્રી પંથની બહુ કરતા તા૦ ૬ ડી જ

નીવારી ૧૮૫૦ ને દીને મરણ પાંખી. મડમ હી આર બસે જ્યે કાબેલ લખનારી તેવીજ મીલનસાર સાહેલી હતી. જની સાથે દોસનીનો ગાંઠ બાંધતી તેની સાથે દોસતી નીલાવવાને પોતાથી બનતી તજવીજ કરતી. કો ઇનીબી મેહુરબાંનીના આભાર માનવાને પછાત રેહતી નહતી. બાપપર એટલું હેત રાખતી કે તેનું વરણન અ તરે થઈ શકતું નથી. ભરથારની બાએડી તરીકે ઉતમ હતી તે આપણે ઉપર જોયું છે. આ તરીકે એ બાનુની ચાલ વખાણવા લાએક હતી. દીકરાને અતીવણા પેઆરથી ઉછેરવા, તેને સારી કેલવણી આપવા, તેના વીદીઆ અ ભીઆસપર નજર રાખવા તથા તેનો લાભ વધે એવા કુ ર અંદેશાથી સારી જોડવણ કરવા સંબંધી એ બાઈએ ક સી પાંતીનો કંટાણો ખાધોતો નહી. મડમ હી આરબસે કાબેલ અને સેઆંણી લખનાર, વફાદાર દીકરી, પતીવર તા બાએડી, મેહુરબાંન આ, હેતવંતી મેહુન, માપાણુ સાહેલી અને રાંધી પરકારે સદગુણી સ્ત્રી તરીકે નકલ કરવા જોગ આરત થઈ ગઈ છે.

એક ડાહી મા.

શ્રી બરીટન દેશમાં એક વેળા મરકી ચાલી. એ મ રન એવો હતો કે તેથી પેહુલાં આદમીને સખત તાવ આવતો. થોડાવારમાં તેનો ઉપદ્રવ ઘણો વધી જઈ શરી ર સુખ આવતું. તારપછી બીજે અથવા ત્રીજે દીવસે તે આદમી મરણ પાંખતું. કારેગી નામનાં એક ગામમાં એ

ક ધરનાં આદમીઓને એ મરજ વારા ફરતી ઉડવાથી સં
ધાં ધરડાં તથા જીવાન માંજુયો મરજુ યાંમીઆં. તે સમે
તે ધરની સામી બાજુએ રેહનારી એક સ્ત્રીને એક-રાતે
જોરથી તાવ આવીઓ. સહવાર પડતાં તે ઘણો વધી ગી
ઓ. સાંહાંજ સુધીમાં શરીરે સોજો આવીઓ. તે સ્ત્રીની
ખાતરી થઈ કે પેલો કુષ્ટ મરજ તેને ઉડીઓ હતો. એ
વખતે એનો ભરથાર કાંઈ કામ સાડ બાહર ગીએલો હ
તો. ધરમાં એ બીચારી પોતે ત્યાંજે નીંધેલા છોકરા શી
વાએ કોઈ નહતું. ધરતો તાવ આવી મરતતોલ દરદ
થવા છતાં એ બાઈએ હીમન છોડી નહી. બચાંઓની
સલામતી સાડ ને ઘંટતો ઈલાજ તે કરવાને ડાહુપણથી
છાતી ચલાવી. તેણે અંદેશો કીધો કે વધારે વખત ધરમાં
રેહવાથી તે બચાંઓને એ મરજ ઉડશે. માટે તેણે ધર
માંથી બાહર જવાને ઠરાવ કીધો. મરવા આગમ્ય પો
તાનાં વાહલાં બચાંઓને પેટમાં આંપવાને અતીઘણી ઈચ્છા
થઈ. પણ મરજ એટલે બધે દરજજે વધી પડીઓ હતો
કે છોકરાંઓ માતરે પાસે આવવાથી કદાચ તે તેઓને ઉ
ડતે. વાસતે તેઓને હલાક નહી થવા દેવાની સાવચેતી
રાખવાની ફરજ આંગળ એ ખુદરતી જોરાવર ઈચ્છાને પ
ડતી મેલી. બાહરથી સાંકળ દઈ તે છોકરાઓને ઓરડા
માં બંધ કીધા. દાદરપરથી ઉતરી ઉતાવળે ધરની બાહર
ગઈ. છોકરાંઓએ વીચાર્યું કે તે થોડો વાર કોઈ જગે જ
તી હશે. તેઓ બારી આગળથી માને હાંકો મારી સલાં
મ કરવા લાગા. તેઓના સાધ સાબળી એ બાઈનું દીલ
ભરાઈ આંખોમાં આંશુ આવીઆં. પણ તેઓની તરફ
ફરીને જોયુંબી નહી કે રખેને તેઓને પાસામાં નહી દાખ

વાનો ઠરાવ કાચો થઈ જાય. એ બાઈને જ્યો લુભીદા કરવાના હતાં તેઓને ઘર ગઈ. તાંહાં બે દીવશ કુખી થયા પછી એ દાનાવ અને બાહુદુર સી મરણ પામી.

મીસ્ટરીસ પ્રાઈ.

પરોપકાર માટે નામીયી થયેલી ઈલીઝેબેથ ફ્રાઈ તા. ૨૧ મી મેએ ૧૯૮૦ ને દીને નારીય નગરમાં જન્મ મી હતી. એના મા બાપ કુએકર ટોલાનાં હતાં. ઈલી ઝેબેથ એક મારગી અને શાંત સવભાવવાળી હતી. તે સતર વરસની થઈ તેટલાં તેના મનમાં વીચારો ઉપજતા કે “ જો આ દુનીઆમાં હું લાંબો વખત જીવવાની હોઉં તો ઈશ્વર કરેને માઠી અવસથાને હું હીમતથી ખમી શકું, બી જાંઆદમીઓનું કુખ ટાળવાને મારાંથો જે બને તે કરું, લોકોનું કલાણ કરવાને મારી સંધી શકતી વાપરું, મારા હવસો ગેઆનના કબજામાં રાખું તથા મને જે કાંઈ વાજબી લાગે તેને મનજીતીથી વળગી રેહું! ” એવા વીચારો આ ગળ જતે મનજીત થયા. અમેરીકાવાળા કુએકર ઉછરેલી અ મ સેવરીએ શ્રી નારીયમાં તા. ૪ થી ફેબ્રુઆરી ૧૯૯૮ ને દીને નીતી શાસતરપર એક મોતેબર ભાષણ કીધું. એ ભાષણની ઈલીઝેબેથના મગજપર ખુબ અસર થઈ. કાંઈ પુનતુ કામ કરવાની તેને હોંસ થઈ. એ જીવાન સીના ખ વાસજ પરમાતુ હતો. કુખી લોકપર દયા આણી તેઓને પીડાથી છોડવવાને એ ઘણી વખત કોગેશ કરતી હતી. પણ જરે પરવારતાં અને બેપરવા આદમીઓની સંગત થ

તી તારે એ પોતાનો ઘણો વખત નકામી દોર ધામમાં ગુ
માવતી. મીસટર સેવરીના બાપણે તેવી ગફલતથી એને
છોડવી. વખત નહીં જોવાની જરૂર એણે દીડી. એ અ
રલહામ તથા નારીયનાં નામાર તથા મોંઘાં લોકની ખબર
લેવા લાગી. એવાં લોકને એનો આગરો મલતો થયો. ઈ
લીઝબેથ તેઓની આગળ બેસી ધરમ પુસ્તક વાંચતી. તે
ઓના બચાંઓને કેળવણી આપવા સારૂ એ બાઈએ પો
તાનાં ઘરમાં નીશાલ સ્થાપી. થોડાવારમાં તે નીશાલમાં
શીખવા આવનારાંઓની સંખ્યા આ ઘણી વધી ગઈ. બીજી
જગો બાંડે લેવાની જરૂર થઈ. સીતેર છોકરાંને એ એક
હી તપાસતી તથા કેળવણી આપતી હતી.

ઈલીઝબેથ ફરાઈ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦) ના વરસમાં જો
સફ ફરાઈ નામના એક કુએકર વેપારી સાથે પરણી. લગ
ન થયા પછી ઘરના ખટલાનો કારોબાર ચલાવવા તથા પો
તાની રીત મુજબ ગરીબોનું રક્ષણ કરવામાં નવ વરસ ગુ
જારીઆં. ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૬ માં એનો કબીલો એસેક્સ પ
રાંતમાં પલાસેટ મધે જઈ રહેઓ. તાંહાં છોકરીઓને કેળ
વણી આપવાની એક નીચાલ સરસ પાપાપર એણે ઉતા
વળે સ્થાપી. બીજાં દાન પુનના કાનેબી કરવા માંડીઆં.
ગરીબ નામાર લોકોને સારૂ એક વખારમાં સુંદરી, ફલાને
લ, અંગરખા ઈતીઆદી ભરી રાખીઆં. તેઓને દરદને
વખત આપવા સારૂ દવા દાડતો મોહટો જહો એક એ
રડામાં એકદો કીધો. કુદરતો સીઆલો પડે તારે મેંકદો
ગરીબ માંણુગો તેને તાંહાં આવી સેરવો પી જતાં હતાં.
નજરસતા અને ગલીચ ગલીઓમાંથી પડે માણી કુદરતો
સીદીડીઓ ચહી આસપાસનાં નાવારસ લોકને

એ બાઈ નતી. તાંહાં તેઓની હાજત અને સંકટની વા
તો પોતાને કાને સાંભળતી. તેઓને જોઈતી અમતની
વસ્તુ તુરત પોહ્યાડતી. જેઓના દીકરા નકારા અને
ભરથારો લુંડા હતા તેઓની દયા ખાતી. તેવા નકારા ત
થા લુંડાઓને શુધારવાને ઇલાજ કરતી. તે કામમા ઘણી
વેળા એ બાઈ ક્ષેત્ર પાંખતી. એક વખત ઠંડી અતી
સે પડતી હતી. ઇલીઝબેથ બીમાર હતી. તેને ચાલ
વાને શક્તી નોહતી. પણ તેણે વીચાર કીધો કે તેનીપ
ર આધાર રાખનારાં ગરીબ લોકોને ગરમ કપડાં વીનાં ધ
ણી પીડા થશે. એ કપડાં વેંહુચી આપવાનું કામ તેની
પોતાની માફક કોઈ બીજું કરતે નહી. વાસતે એ બાઈ
પોતે ગાડીમાં બેડી. પેલાં લાચાર લોકોને સાડ કપડાંના
ગાંસડા સાથે લીધા. તેઓની નજીક બઈ તે કપડાં વેંહુ
ચી આપી તેઓને ઠાહડની પીડાથી છોડવીઆં. દુર રાહ
પરથી આવતાં જતાં લોકોનેબી ખાવા પેહરવાની એવીજ
બખશીશ એ ધરમાત્રુ બાઈને તાંહાંથી મલતી. મીસટરી
સ ફરાઈ ગઈશીતલા ઠાહડવાના કામ પછવાડે ઘણી ખંતી
હતી. ગઈશીતલા મેલવાને તેને સારી પકે આવડતું હતું.
આસપાસનાં ગામડાંઓમાં ફરી એ શીતલા મેલવાની સ
ઉને ભલામન કરતી. 'શીતલા મેલવાનું કામ અને તાંહાં
સુધી પોતાંને હાથે કરતી. તે મેલયા બાદ લોકોની જે ત
રબીઅત કરવી ઘટે તે આગળ રહીને કરતી. એ પર
માંણે તે ગામડાંઓમાંથી સહીએડનો કુટ મરજ તદન
નાબુદ થયો.

ઈલીઝબેથ દરદીઓની દવા કરવા, 'તથા નાચારોને
ખવાડવા પેહરાવવાથીજ રાજ થઈ નહી. લોકોને નીતી

શાસતરના સબકો આપવાનું કામ એણે અતી મોહટી અગતનું જાણીકું. તે કામ બને તાંહાં સુધી પોતે કરવા ને કસુર રાખી નહી. કુએકર લોકે તેને ધરમોપદેશક તરીકે કમુલ રાખી. તેની બોલવાની તથા વીચારવાની શક્તિઓ ઘણી સરસ હતી. ઉલટની મારી તેણે એ શક્તિ એનો સારો ઉપોચોગ કર્યો. નીતી શાસતરપર તેણે કે રેલાં ભાષણોપર લોકો ઘેઘ્યાંન આપવા લાગ્યાં. ઘણાખરાં સાંભળનારાંએના મનપર તેઓ થકી ગુણગારી અસર થઈ. ઈલાકેએયની એબાદત તથા વાઅઅન કરવાની રીતની તારીફ થવા લાગી કેમકે તેઓ થકી સુધરનારાંએની સંખ્યા આ કાંઈ નાંહની નોહતી.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૨ માં મીસ્ટરીસ કુરાઈનો કબીલો પલાસેટથી સેન્ટ મીવડરેડસકોર્ટ ગીઓ. નીઉગેટના બંદીખાનાની હાલત ઘણી ખાલી હોવાની એને ખબર થઈ. તે ખબર સાંભળી એ બાઈ તે જગોએ ગઈ. જઈને જોયુંતો આસરે એકસો નેવું ચોરસવાર જેટલી જગોપર ચાર ચોરડામાં તરણસો બંદીવાન સ્ત્રીઓને તેઓનાં છોકરાં સાથે કેદ કરીવેલી હતી. તેઓમાની કેટલીકની તપાસ આંખેલી, બાકીનીઓની થવાની હતી. પણ સંધી બાધીઓ સાથે કેદ હતી. એવી સાંકળી જગોમાં એટલાં બધાં અપરાધી તથા નીરપરાધી આદમીઓને સાથે રાખવાં કેવું નાઅનામેબ હતું. તાંહાં તેઓને રાંધવા, ખાવા, નાહવાને કેવી અડચણો પડે, ગીઅ થપાથી તાંહાં કેવો કમકમાટ બરેઓ રોગ પેદા થાએ, તે વીગે વાંચનારેજ વીચાર કરવો. બંદીવાંનો સંધાંચીયરેહાલ, તેઓની આમડી મેલ અને મરજથી ખરાબ, તેઓનો અંગે દેખાવ હાલ હવાલ અને

ડરામણો હતો. બંદીખાનાંને ઉપરી તેઓની હાલત પર કસું ધેડ્યાન આપતો નોહતો. તે અમલદાર તથા તે ખાતાંને ધરમનો ઉપાધીઓ એવું મત ધરાવતા હતા કે એ બંદીવાનો કબ્જુ શુધરી શકે નહીં. એવો માલો હાલ જોઈ મીસ્ટરીસ ફરાઈ ઘણી દીલગીર થઈ. પોતાથી બની આવતી મદદ બીચારાં બંદીવાંને છીધી. કેટલીક સારી શીખામણ તેઓને આપી રખસુદ લીધી. એ વરસમાં મીસ્ટરીસ ફરાઈ તરણ ચારવાર એ બંદીખાનામાં એજ પ રમાંજો નઈ આવી. પણ તે બંદીખાનુ શુધારવાનો પકકો બંદોબસત ઈં ૨૦ ૧૮૧૬ માં કરવા માંડીઓ. એ વરસમાંથી તેજો જોઈકે બંદીવાને આગળની માફકુન શખવામાં આવતી હતી. તેઓ સંધી નહીંઓ આલસુ ઉડાઉ, કજીઆખોર અને બેરડી હતી. પેહલીવાર એવો મામલો જોઈ તે ઝુગી ઝુગી પાછી ગઈ. બીજીવાર તેઓની સુલાકાત છીધી તારે તદબીરથી તેઓની આગળ ધરમ પ્રસતકમાંથી એક બે બીના વાંચી. તે તેઓને સમજ પડવાને એવી અસર કરવા જોગ સારી દલીલો આપી કે સાં જાનનારીઓએ ઝુગે મોહડે તેનાં બોલવાપર ચીત લગાડી ઉં. એમ કરતાં વખત જતે તેઓ શુધરાઈની રાહ પર આવી, તારે તેઓનાં જ્યાંઓને તથા તેઓમાંથી જ કોઈ પચીસ વરસની અંદરની હાએ તેઓને નીતીશાસતર તથા બીજી ઉપીઓગી બાબતોના સબકો આપવાને નીશાલ રથાપવાનો એ બાઈ બંદોબસત કરવા લાગી. એની માયાલુ રીતને લીધે એ નીશાલનુ કામ ઘણુ સાચું ચાલે ઉં. મોહડી ઉમરની ઓરતો પણ તેના સબકોનો ફાએ દો મેલવવાને ખાએશ કરવા લાગી. જેઓ આલસુ, જુ

ગારી, ચીથરેહાલ, ફીસાદી અને નઠારી હતી તે મીસ્ટરીસ ફ્રાઈડની બખ્શીશ તથા મેહનતથી સાનશોદતની તથા ઉદ્યોગી થઈ પડી. ૬૦ સં ૧૮૧૭ માં મીસ્ટરીસ ફ્રાઈડની મેહનતથી સ્ત્રીઓની એક મંડલી ઉભી થઈ. નીલગેટ બંદીખાના મધેની સ્ત્રીઓની અવસ્થા શુધારવાની એ મંડલીની મતલબ હતી. એ મંડલીના ઉપરીપણા હેઠળ તે બંદીવાંને કપડાં તથા સારી તરબીઅત આપવા અને સહકર્મી રેહવા તથા બધો ઉદમ કરવા શીખવવાનું કામ ચાલીડું. એ કામ બનવું બુશકેલ ધારી સહ પેહલાં હસી કરતા હતા. પણ મીસ્ટરીસ ફ્રાઈડની મેહનત તથા દાહુપણથી તે મંડલીને થતી ફતેહ જોઈ તે હસી કરનારાઓને અને શરમાવું પડીડું. તેની આપણ રીતથી સંધી બંદીવાનો તેને આધીન રહી. ધરમ શાસતર સંબંધી સબકોપર ધેઆન આપી સહ કોઈ કાએદાસર ચાલી. તેઓ દુરાચરણો છોડી સદાચરણી થઈ. તેઓએ ચોંપ રાખી ઉદ્યોગ કરવા માંડીઓ. એ બંદીવાનોએ બનાવેલાં કપડાં તથા બીજાં હુજારોની કીમતનો સામન બાહર ખપવા લાગો. એ પરમાંણે બીલકુલ બીગડી ગીએ લાંબોને મીસ્ટરીસ ફ્રાઈડએ નીતી અને ઉદ્યોગને હીઆરે ફનીઆને લાએકનાં આદમી બનાવીઆં. તે બંદીખાનુ જોવા આવનારાં સરવે લોકો આફરીન કરતાં કે તે ધુરાં લક્ષણવાળાં આદમીઓને રાખવાનું બંદીખાનું નહી, પણ સમારગે ચાલનારાં લોકની ઉદ્યોગ શાલા હતી ! તાંહાં શીપાહીઓ અને ચાબક મારનારાઓની નહી, પણ માયાલુ અને હુનરવાળી મીસ્ટરીસ ફ્રાઈડની માફરી ઉપીઓગી હતી. તે બંદીવાનો એવીતો કાએદા

સર ચાલનારી થઈ ગઈ કે દેશનીકાળ થએલીઓની જતી વખતે સાંનશોકતનાં આદમીઓની માફક ચાલ ચલાવી વાહનપર જતી; નહીં કે આગળની માફક તેઓ જતી વખતે ખીજવાઈને સરવે ચીજની ભાંજફોડ અને ગાળ ગણાય કરે. તેઓને દેલામે અને શીખામણ આપવા તથા બીજી અગતની સારૂતા કરવા મીસ્ટરીસ ફરાઈ તેઓની સાથે વાહન સુધી જતી. એ છેલ્લું કામ જરી રાખવાને એ બાનુએ સ્ત્રીઓની એક બીજી મંડલી ઉભી કીધી. તે હજુર કાએમ છે. તેઓથી, દેશનીકાળ થતી બંદીવાનોને ખાવાનું કપડાં વીગરે મલેછે. આગળ એ વી માઠાં ભાએગની બંદીવાનોમાંથી કેટલીક જણીઓ ને એક બીજીની સાથે ભારી સાંકળથી બાંધી વાહન પર લઈ જવામાં આવતી હતી. એ ખરાબ ચાલ મીસ્ટરીસ ફરાઈની મેહનતથી બંધ પડી. વળી ધાવતાં બચાંઓને કેટલીક વખત તેઓની માએ સાથે જ વા દેવાની મનાઈ થતી. મીસ્ટરીસ ફરાઈએ ઉભી કરેલી ઉપર જણાવેલી મંડલીની અધીકારીઓથી એવી દુખીઆરી માએને દાદ મલવા લાગી. એ પરમાંજે ખરાં ધરમાતુ કામે કરતાં કેટલાંક વરમ 'નીકળી ગીઆં. મીસ્ટરીસ ફરાઈએ સંવે દેખાંજે દાન ધરમ તથા શુધારા કરવાનું ચાલુ રાખીડં. એની વખાણ ચોતરફ ફેલાઈ. પારલામેન્ટની સભાએ એનો ઉપકાર માંનીઓ. હાકમ ઉમરા સરવે એને માન આપવા લાગ્યા. પારકા દેશોમાં એની દીરતી વધી. તાંહાંના રાજ કરનારાઓ બંદીખાના શુધારવા વીજે એની સલાહ પુછવા લાગ્યા. રૂશીઆની રાણીએ પોતાના દેશનાં દેવાનાંઓનો દલાલ કરવાની

બાબદમાં એનું મત પુછાવીઉં. એણે આપેલી સલાહ પર તે રાણીએ તુરત અમલ કીધો. તે રાણી મીસ્ટરીસ ક્રાઇને રૂશીઆમાં આવેલી જોવાને સદા આરજીઅંદ રેહતી. એ પરમાત્મ દાહીસીએ ઇંગલંડ મધે ઉભી કરેલી સરંખી સ્ત્રીઓની મંડલીઓ, રૂશીઆ, પુરૂશીઆ, હાલંડ તથા સારડીનીઆ મધે સ્થાપવામાં આવી. તે પોતે ઇંગલંડ, સ્કોટલંડ તથા આયેરલંડનાં સંધાં મુખીઅ બંદીખાનાંઓમાં ફરી વળી. સંધે ઢેકાંણેનાં બંદીવાનોના તનમનની અવસ્થા શુધારવાને ધણી મેહનત કીધી. બીજાં હરેક પરોપકારી કામમાં બાગ લેતી રહી. ફ્રાંસીની સજા તથા ગુલામી ધર્મો કાહડી નખાવવા, બંદીવાન સ્ત્રીઓને દેશનીદાળ કરતાં મરદોના હવાલામાં રાખવાની ચાલ તરક કરાવવા તથા નાધલી વચ્ચેની બંદીવાનોને સારો ઉદ્યોગ શીખવવાની બાબદોની તે સદા હીમાત કરતી રહી. જે કાંઈ પોતાથી બનતું તે જાતે કરતી. જે પોતાથી નહીં બને તે બીજાંઓ પાસે કરાવવાને મેહનત લેતી. સજાની મુદત પૂરી થતે બંદીખાનેથી છુટી થતી સ્ત્રીઓ કાંઈ ધંધે લાગે. તેટલાં તેઓને રાખવા સાચું એક મકાન એણે ઉભું કરાવીઉંકે તેઓ પાછી રખડતી રઝડતી થઈ ગુનાહમાં પડે નહીં. લંડનમાંની બીગડતી હોકરીઓને શુધારવાને એક નીશાલ કંહડાવી. ગરીબ લોકોને મેહનતુ અંતે કરકસરવાળાં થવાને ઉલટ આપનારી મંડલીઓ જો જોએ સ્થાપી. સ્ત્રીઓને વાસ્તે જટલું બની શકે એટલે દરજ્જે સ્ત્રીઓના કારોબારથી ચાલતાં બંદીખાના સ્થાપેલાં જોવાની મીસ્ટરીસ ક્રાઇની મરજી હતી. તે મુજબનું કામ એની મેહનતથી શરૂ થયું. ૪૦ સં ૧૮૩૬

માં શ્રી હજીવીન શેહર મધે એવું બંદીખાનુ ચાલુ થયું. ૪
 રસી તથા ગરનસી ટાપુઓમાંના બંદીખાનાં શુધારવાને
 એણે તરણ તરણ વરસ સુધી મેહનત કીધી. તે મેહનત
 થી મનમાનતો ફેરફાર થયો. ગરેટ બરીટનના કીનારાપર
 જુદે જુદે ફેકાણે પાસબાનીને સાડ રાખેલાં લસકરનાં
 માંછુઓને વાંચવા સાડ સરકારે પુસ્તકો પોહ્યતાં કરવા
 ની જરૂર એણે જોઈ. તે મુજબ કરાવવાને યતન કીરો.
 એની બકામનપર સરકારે ઘેઘ્યાંન આપીડં ૬૦ સૌ
 ૧૮૩૬ માં પચાસ હજાર પુસ્તકો જુદે જુદે ફેકાંણે વેંહ
 ચાયાં. સ્કાટલેન્ડના બંદીખાનાઓમાં કેટલાક કેદીઓને
 કેટલાક હીવસ અંધારી કોઠરીઓમાં કેદ કરવામાં આવ
 તા. એ ધાતકી રીત મીમટરીસ ક્રાઈએ નાપસંદ કીરી.
 બંદીવાનોને શુધારવાની પોતાની માયાલું રીતથી એ રીત
 કેવી જુદી તથા નીરહીઓગી હતી તે સહ કોઈની આ
 તરી થાએ તેમ બતાવી આપીડં. ૬૦ સૌ ૧૮૩૬ થી
 ૧૮૪૩ સુધી એ બાઈ શ્રી કરાનસ, સુઈટ્ઝરલેન્ડ, હાલેન્ડ,
 ડેનમારક, વીગરે દેશોમાં ફરી વળી. તાંહાં ઉપર જણાવે
 લાં સરખાં ધરમના કામો પોતાની બહી રીત મુજબ કી
 ધાં. લામાર, ડુખી દરદી અને બંદીવાન લોકોની જાણે
 મા હોએ તેમ સંને ફેકાણે એણે કામો કીધાં. ‘એવાં લો
 કોને બકતીવાન, ઉદીઓગી, સલુકમંદ અને દયાલુ કરવા
 ને ખુબ મેહનત લીધી. ઘણા અનુભવવાળાં આદમી
 ઓળી જ લોકોને કધી નહી શુધરે એટલાં બીગડેલાં કેહ
 તાં હતાં તેઓનેથી શુધારવાને એણે કોશેશ કીધી. તે
 કોશેશમાં એ પરોપકારી બાઈ ઘણીખરી ક્તેહ પામી. એ
 સદગુણી રીએ માંતરીસ વરસ સુધી આદમી જાતના ૬

લાણુ માટે મેહનત લીધી તથા રંજ ખેંચી. તારપછી તા ૧૪ મી ડિસેમ્બર ૧૮૪૫ ને દીને તે મરણ પામી. એ ની કીસ્તી કેવી મોહટી તે, એના કામો ઉપર સંમેપમાં કહ્યાંછે, તેપરથી વીચારી શકાશે. એવી એરતોથી સ્ત્રી ખંધને કેટલું માન મળેછે તે આપોઆપ નજર આવેછે.

મારગરેટ દોગલાસ.

સ્કાટલેન્ડના રાજા મેહલા નેમસે પાદશાહી કાણુ વધારવા સાડ ઉમરા અને બીજા લોકનુ બલ તોડવાને મોહટી કોશેશ લીધી. એ સખબથી ઘણા લોક સાથે તેને કુશમની થઈ. એવા કુશમનોના ફીતુરનો તે રાજા અંતે ભોગ થયો. ઈ ૦ સ ૦ ૧૪૩૭ માં શ્રી પરડની પડોસમાં તે પોતાના કુટુંબ સાથે રહેતો હતો. તે સમે તેના પાસે કમું લસ કરું હતું નહીં. તેને એકત્રો જોઈ તેના શત્રુઓએ એકા એક ધસારો કરી આવી તેને જીવથી મારીઓ. એ રાજાના મરણુ વખત તેની રાણીની એક ખીદમતગાર નામે મા રગરેટ દોગલાસ પોતાની મોહટી હીમત અને રાજા તરફ ઉદારતા ભરેલી વફાદારી માટે નામીથી થઈ. રાતને સમે રાજાના શત્રુઓને ધસારો કરી આવતા જોઈ દરવાજો બંધ કરવાને એ સ્ત્રી બારણા આગળ દોડી ગઈ. તાંહાં તેણે જોયું કે બારણાને દેવાનો લાકો કોઈ દગાખોર લઈ ગીડું હતું. પેલા ખુનીઓ નજીક આવી પોહતા. બારણું બંધ રાખી શકવાનો બીજો કંસો ઈલાજ સુધ પડ્યો નહીં. તારે એ નીમખ હલાલ સ્ત્રીએ લાકાનીબગેએ તુરત પોતાનો

સાથે શીખવવાનું કામ આછી તહરે કીધું. એ કામ સં
 બંધી એવી કોશેશ તથા ચોંપ રાખી કે તે દીકરીઓ ઉમ
 રે પોહ્યતાં ઘટતી કેળવણીથી બેનસીબ રહી નહી. ઇંગ
 રેજ સરકારે અધ્યાનસ્થાનમાં જે મોહટી લડાઈ ધીધી તે
 સમે એ લેડી વીશેષ નામીથી થઈ. એ સરકારે કાબુલ
 ફતેહ કીધા પછી થોડો વખત જંતે તાંહાંના રેહવાસીઓ
 ઘણા બેદીલ નજર આવીયા. એ સરકારે શાહ સુળ
 નામના પાદશાહને ગાદીએ બેસાડીઓ હતો. તે પાદશા
 હપર તાંહાંની પરજ નારાજ હતી. તેની તથા ઇંગરેજો
 ની સામને ઈ. સ. ૧૮૪૧ ના વરસના અક્ટોબર મ
 હીનામાં હુલડ થવા માંડીલું. એ હુલડ બેસાડવાને સ
 ર રાબરટ સેલને તેના લસકર સાથે કાબુલથી માહેલાં પ
 રાંતો તરફ મોકલીઓ. તે પછી બે તરણ દીવસમાં લેડી
 સેલ ભરથારને જઈ મલવાની વકીમાં હતી. પણ બના
 વ એવો બનીઓ કે એ મેલાપ લાંબો વખત સુધી મુલ
 તવી રહ્યો. થોડા વારમાં ખબર મલી કે અધ્યાન લોક
 સામને ધયાધી સર રાબરટ સેલ જખમી થયો હતો. એ
 ખબરથી લેડી સેલ ઘણી દુખી થઈ. ભરથારનાં દુખને
 વખત તેને મદદ કરી શકાએ એટલી નજીક નહી હોવા
 થી એ સ્ત્રી ઘણો બળાષો કરવા લાગી. એ વેળા એની
 દીકરી મીસટરીસ સ્ટુઅરટ તથા તેનો ભરથાર એની સા
 થે કાબુલમાં હતાં. એ શેહરના ફીસાદી ~~અમલદારો~~
 દીકરી જમાઈને વાસતે પણ લેડી સેલને ~~સુલટાન~~ ~~ફતેહ~~ ~~કી~~ ~~ફતેહ~~
 હી. જે બાએડી ભંયને વખત ~~ફરજ~~ રાખે, સંક
 ને સમે સેઆણપણ વાપરી જાણે, ~~ફરજ~~ રાખે, સંક
 રવાનો ઇલાજ કરી દેખાડે, જરે ~~ફરજ~~ દસિ તારે મો

અને મોહાંપર ખરાબ જખમો થયા હતા. તેનો ઈલાજ કરવા તથા તેની બાએડીને દીવાસો અને ધીરજ આપવાનું કામ લેડી સેત્રે થંડાં મગજ અને ખુબ મેહનતથી સારી પડે કીધું.

કપતાંન રુદુઅરદના જખમ થોડા રૂજયા નહી એટલાં કાબુલીઓનું તોફાન ઘણું વધી પડીડું. ઈંગરેજ સતાવાળાઓની ખાતરી થઈ કે શાહ મુજ્ત તથા તેના હીમાતીઓની સામને દંગો કરવાને તે દેશના સંધા લોકોએ કમર બાંધી હતી. એ સનાવાળાઓને કીડવાની બાહરનું મોદીખાનુ છોડી દેવું પડીડું. સીઆચો માથે આવી ઓ. ગામનાં લોકો એઓને ખોરાકી પોહચતી કરે નહી એવું મુકરર લાગું. 'લુખમરો પડવાની ધાસતી આવી. એ વે સમે લેડી સેત્ર તથા તેના સરખા વીચારવાળા કેટલા અમલદારોની સલાહ એમ હતી કે લસકરી છાવણી છોડી દેવી. જરૂર પડેતો લડાઈ કરતા કરતાખી બાલાહીસાર જવું. તે કીડતો એટલો નાથતો હતો કે થોડાં લસકરથી જળથી જીકાતે. બાકીનું લસકર ખોરાકી તથા મારાને વાસતે છાપો મારવા આસપાસ જઈ શકતે. પણ જેઓના હાતમાં તુખનીઆસી હતી તેઓને એ સલાહ ખસંદ આવી નહી. જરે દુકાળ આલીઓ તારે આદમી અને ટોર મોહાંટી હલાકી પામવા લાગાં. ગામડી સરદારો સાથે સમજુતી કરવાની વેતરણ કરતાં સર ઉઠલીઅમ મેકનાગટન દગાથી મારીઓ ગીઓ. લેડી સેત્રે આગળથીજ એતાવીડું હતું કે તે લોકપર કસો. ખી ઈતજાર રાખવો નકામો હતો. વાસતે હવે તે બાઈ વધારે દીવગીર થઈ. પણ કસો ચારો રહ્યોતો નહી માટે જેમ બને તેમ તે આકૃત પોતે સહન કીધી. એ વીચે

હી મેકનાગઠનને ખબર કરી દેલાસો દેવાનું બારી
 ક કામ એનેજ સોંપવામાં આવીકે. સહ કોઈ ની
 રાશ અને નાહીમત થવા લાગ્યાં તે વેળા એ સ્ત્રીએ હી
 મત છોડી નહી. સારા શબ્દોથી બીજાઓને હુશીઆર
 કરીયા. જસુસો રાખી તેઓને મોહટી બખશીશ આપી ત
 થા બીજી તદબીર કરી એ બાનુએ જલાલાબાદ ખાતે પો
 તાના ભરથાર સાથે સંધેસો ચાલુ રાખીઓ. જનરલ સ
 ર રાબરદ સેલ એ વખતે તે કીલ્લો સારી મરદાનગીથી
 જાળવી બેઠો હતો. તેને બાએડી પાસેથી જ પતરો મલ
 ત્યાં તેમાં ઘણી કીમતી ખબર આવતી. તે ખબરો એવી
 વીગતવાર તથા ચોકસ હતી કે એ સરદાર હીનદુસ્થાનના
 ગવરનર જનરલ તથા સેનાપતી જોગ જ કાગલો લખતો તે
 માં બાએડીના પતરના ફકરા ઉતારી લેતો. તેઓપર સર
 દારની ગોઠવણનો આધાર રેહતો. પાછળથી માલુમ પડી
 કે એ વખતે કાબુલથી મલતા બીજા કોઈ કાગલોમાં લે
 ડી મેલના જેવી ચોકસ તથા કામજોગ ખબર આવતી
 નોહતી.

કાબુલમાંનાં બરીદીશ લસકરના છેક હાલહવાલ ધાયા
 તારે બાકી રહેલાઓએ તે શેહર છોડી જવાની પેરવી કરી
 થી. અકબરખાન નામના સરદાર સાથે બંદોબસત કરી
 સને ૧૮૪૨ ના જાનેવારી મહીનામાં તેઓ જલાલાબાદ
 તરફ જવા નીકળીયા. હરોલમાં જનારી દુક્ટી સાથે લેડી
 સેલ તથા તેની દીકરી મોહેસ્વાર થઈ ચાલવા લાગી. એ વ
 ખતે જર્મીન સંધી બરફથી ભરેલી હતી. ધુમસ ઘણો પ
 ઠતો હતો. ખાધા પીધાનું કશું હતું નહી. પરાણી માત
 રે દેરાન અને બેજાર હતું. લસકરી છાવણીમાંથી છેલ્લી

રૂ પેટ આગળ બાંધી રાખી હતી. તેમાં એ બાનુ હરેક અગતની બીના નોધતી. એ નોધ કાજુલની લડાઈની ત વારીખ લખનારને ઘણીજ કીમતી થઈ પડીછે. અકબર ખાનના હવાલામાં કેદ રેહવાને બારીક સમે હાહપણુ ત ધા શાંતીથી એણે ફરીને બનાવીડ' કે જે સરદાર એકઝો કાજુલમાં બરીદીશ લોકની નોક સંભાળી રહ્યો હતો તેની બાએડી તેના દેશીઓને તેના સરખીજ કીમતની હતી. એ સ્ત્રી પોતાની સાથના બંદીવાનોની ખુબ ખબરદારી રાખતી. ગામડી સરદારોના જાલમ તથા કપટી ખવાસથી એના સં ગતીએ ઘણી ધાસતી ખાતા હતા તારે એ તેઓને હીમ ત આપતી. એ સરદારોની ચાલ વીશે તેઓ કસો શક લઈ બંતા તારે તેમ નહી કરવા અને સાફ દીલ બતાવવા ને એ તેઓને ભલામન કરતી. દુર અંદેશો કરી એ દા નાવ બાઈ એઓને સમજાવતી હતી કે એઓએ કાચી છાતી તથા બેવીસવાસુપણું બતાવીને દુશમનોને જાલમી કરવાને ઓર વધારે હીમતવાંન અથવા ગુસ્સા ભરેલા થવા જેવું કરવું નહી. બંદીખાનેયીબી એ બાઈ પોતાના દેશીઓનું કામ શુધારવાને તદખીર રાખતી હતી. ઇંગરે જ સરદારની નોક અને ઇજત મોટું અતીશે દાલજ બતા વતી હતી. પોતાનો જીવ જોખમમાં રેહ એવી રીતેના કો ઈ ઈલાજથીબી ઇંગરેજોનું કામ શુધરવું હોએતો તે ઈલાજ બ તાવવાને તથા તે અમલમાં લાવવાને જાલતવારીથી ભલા મન કરવાને કસુર કરતી નોહતી. એક સમેના એઆમ પરથી એને એવું લાગુ કે તે સમે બરીદીશ લસકર લડાઈ કરતેતો ઘણો ફાએદો થતે. એ સમે એ લેડી ઘણી કાહેલી તથા નાતવાંન હતી. તેબી સખતીથી હીને સતાવાળા

ડીઆ હાએ. એ વીચારથી તેણે કેટલીક બંદુકો મંગાવી. બંદીવાનો સાથે જ શીપાહીઓ કેદ હતા તેઓને કહ્યું કે તેઓએ તે હુથીઆરો ઉઠાવવાં અને જેમ લડાઈના કામ માં જાતેલા હાએ તેવું ડોલ બતાવી હરોલમાં ચાલવું. પણ એમ કરવાને તે શીપાહીઓએ આમકો ખાધો. તેઓ તથા બીજા અમલદારો બીધા કે એમ કરતાં તેઓ જો અ કબરખાંનના હાથમાં પકડાએતો કામ બરુ મુશકેલ થઈ પડે. તે આકળો સરદાર પોતાની સામને લડાઈ કરનારને જીવધી મારીઆ વીના રેહ નહી. પણ લેડી સેચે સંધી બીના એક પલકારામાં વીચારી લીધી. તેણે અંદેશો ઠી ધો કે ટીલ થઈતો ઓર વધારે ખરાબી થવાની. તે બંદીવાનો નાહીમત થાએ તો તે રખેવાળબી છાતી નબલી ક રે અથવાતો વધારે લાલચ કરી કાંઈ નવાં મકર કરે. એ મ વીચારી એ દાનાવ અને હીમતવાંન સ્ત્રી કપતાંન લા રેનસ તરફ ફરીને બોલી કે “તમે મારા હાથમાં એક બંદુક આપો. હું એ શીપાહીઓની ટોલીની હરોલમાં ચાલશ અને તેઓના સરદારનું કામ કરશ. ” એવા મ રદાનગી ભરેલા સખુનો વેરથ ગીઆ નહી. પેલા શીપાહીઓ તથા બીજાઓએ હીમત પકડી. બંદીવાનોની સ વારી આગળ ચાલી. એ તરણ વાર પાછાં કેદ પકડાવા ની આણી સુકીઆ પછી તેઓ સર રીચરડ' શેકસપીઅર ની ટુકડીને જઈ મલીઆં. લેડી સેલ પોતાના ભરથારને મલી. તેણે ઉમેદ રાખવા મુજબ ઇંગરેજ વાવટો પાછો અકધાનસ્થાનમાં ફેરવે સાથે ઉડતાં તેણે જોયો.

લેડી સેચે કાબુલમાં કેવી હીમત તથા હુશીઆરી રા ખી તે વીચે આ જગોએ વીસતારી વરણુન કરવાને બન

તું નથી. પણ એ બાબદ વાંચનારાંએને સારી પદે સમજ પડવા સારૂ તેના બે નામીયા દેશીઓના મત અતરે ઠાંકીઆંછે. મરનાર-સર રાબરટ પીલ પારલામેન્ટની સભામાં બોલીઓ હતો કે “સર રાબરટ સેલને વીશે બોલતાં હું જે એક સ્ત્રીને વીશે ખારી તરફથી વખાણુ કરું નહીતો અનધટું થાય. તે સ્ત્રી એ સરદારની બાએડી લેડી સેલ છે. તેણે પોતાના પંથને ઝલકાટ આપીઓછે. સર રાબરટ તથા લેડી સેલનુ નામ આ દેશના લોકને ખુબ જાણીતું રેહવાનું. તા૦ ૭ મી નવેમ્બરથી કાણુલની પડોસમાં બનેલી બીનાઓની લેડી સેલે લખેલી નોંધ ખારા હાથમાં છે. એ નોંધ કરતાં વધારે ઉદારતા તથા હીમત બતાવનાર બીતાનો દસતાવેજ કણુ ખારા વાંચવામાં આવીઓ નથી.” એ પરમાંણે લેડી સેલની તેના સરવેથી સરસ રાજકારોબારી દેશીએ તારીફ દીધી, તેમજ તેના સરવેથી નામીયા અને કાબેલ દેશી પેહુલવાંને પણ તેની વખાણુ દીધી હતી. મરનાર ડીડક આવ ઉએલીંગટન એમ બોલેલો કેહવામાં આવેછે કે જે લેડી સેલને સેનાપતીનું કામ સોંપેલું હતેતો કાણુલમાં ગુજરેલી આકત કધી નીપજતે નહીં! જે નામદાર બાનુને મોહટા મોભાદાર તથા અનુભવવાળા વીચારી પુરૂષોએ એવી શાબાશી આપી તેને સરકારથીજી સારો લતીજી મલીઓ. એનીપર ગુજરેલી સખતી તથા એણે કરેલાં મોહટાં પરાકરમ ખારે નામદાર રાંછીએ દર વરસે પાંચસો પાંઉડ (પાંચ હજાર રૂપૈયા) લેખેનો લવાજમો એને આપતો દીધો. સને ૧૮૪૪ ના વરસમાં યુનાઈટેડ સરવીસ ઇન્સ્ટીટ્યુશનવાળાઓએ એને તે ખાતાની સભાસદ ઠરાવી. એ સંધાં માન અને

કાએદાથી લેડી સેલ કસી કુગરાઈ નહીં. તેતો અચરતી બતાવવા લાગી કે તેના દેશીઓ તેની એટલી બધી તારી કે સા માટે કરતા હતા. તેણે બતાવેલી હીમત અને દુર અંદેશાને તે માતરે સાધારણ હુશીઆરી ગણતી હતી. એ બાનુનુ મત કીમતી સમજ કેટલીક બાબદોપર એની સલાહ પુછવામાં આવતી. પણ એ સદગુણી સ્ત્રી કેહતી કે “મારો ભોળ માતરે મારાં દોતરાંઓને માટે મોજાં શુંક વાનો છે. રાજ કારોબારમાં માથું ધાલવાને મને મુતલગ હોંસ નથી.” ખરી મન શક્તી તથા મોહટી હીમત અને સમજ સાથે આ કેટલી બધી સાદાઈ !

કાબુલથી આવીઆ પાછી લેડી સેલ યોહોવાર પોતા ને દેશ જઈ પાછી હીંદુસ્થાનમાં આવી. એનો બાહુદુર ભરથાર સર રાખરટ સેલ પંજાબની પેહલી લડાઈને વખત શ્રી મુડખી આગળ જીધ કરતાં તા. ૧૮ મી દીસેમબર ૧૮૪૫ ને દીને મારયો ગીઓ. તારપછી છ સાત વરસ જીવરતે લેડી સેલની તંનદરોસતીમાં બીગાડ થતો ચાલી ઓ. તે વઈદની સલાહથી પાણી ફેર બદલ કરવા સા. ૧૮૫૩ ના વરસની શરૂઆતમાં કેપ આવ ગુડ હોપ ગઈ. તાંહાં તા. ૬ ડી જુલાઈને દીને મરણ પાંખી.

એક બાહુદુર બાએડી.

એવું જણાવવામાં આવીઈંછે કે ગઈ સદીમાં નામી ચો આડમીરલ લારડ રોડની એક વેળા ફરેઓના વાહનો ના કાફલા સાથે લડાઈ કરતો હતો. એ વેળા મોહટાં કે

કપર લડાઈમાં ગુતેલો એક તોપચી જખમી થયાથી તેને નીચે મોકલવામાં આવ્યો. તેની ખાલી પડેલી જગોએ રહી તેનું કામ કરવાને તેની બાહુકર બાએડીએ દરાવ દીધા. તે તુરત તુતકપર જઈ બીજા તોપચીઓ સાથે મલી કામ કરવા લાગી. તેની મેહનત, હીમત અને ધીરજ જોઈ આડમીરલ તાબુબ થતો હતો, તેવાંમાં એ સ્ત્રી બોલી કે, "સારુબ તમે સું એવું ધારોછો કે હું ફરે" અ લોકથી બીહું છું ? " એટલું બોલી પાછી કામપર વેચ્યાન આપવા લાગી. ખરેખર તે કુશમનોથી બીલકુલ ધાસતી ખાતીતી નહી. લડાઈ પુરી થતે સરવે કોઈએ એકરાર દીધો કે એ એરતે તેના બરધારની જગો બરી મરદાનગીથી રાખી હતી. તેના એવાં કામ માટે આડમીરલે તેને દસ ગીની નું ઇનામ આપીડં.

સારીકા.

હુનીઆમાં સંધા બીજા ધરમે કરતાં બુદ્ધ ધરમ વધારે ફેલાયેલોછે. આ પુરૂષવીપર વસનાર આદમો જાતની વસતીમાંનો એક તરતીઆંઉશ ભાગ કરતાંબી વધારે જણા એ ધરમ પાલનારાં છે. એ ધરમ ફેલાવવા માટે નાનીઆ ઘપેલાઓમાં બે ધણીઓ મુખીઅ હતા. તેઓના નામ સારી પુત્ર તથા મોઘલાણા કરી હતાં. એ પુરૂષો તેઓના વડા ગુરૂ બુદ્ધની જમની તથા દાબી બાબુ, સરખા ગણાતા હતા. સારી પુત્રના એલમ હુશીઆરી અને દાહપણની ધણી તારીફ થાયેછે. એ માહાબુધ્ધીવાન પુરૂષ કાબેલ મા

નેા કાબેલ દીકરો કેહવાતો હતો. તે માનુ નામ સારી
અથવા સારીકાન્કરીને હતું. તે વીદીઆ બહેલી હતી.
આરે વેદમાં પુરવીણ હતી. એટલીતો કાબેલ હતી કે હરે
કે ડીકટ બાબદની તકરાર બાઈઓ સાથે કરે તેમાં એ
સરમ પડતી હતી. તે દીશીઆ નામના એક કાબેલ બ
રામણ સાથે પરણી હતી. એઓને પેટે ઉપર બહાવેલો
પુતર અવતરીઓ. તેનુ નામતો ઉપતીશીઅ કરી રાખીઈ
હતું. પણ એ પુતરને ઉછેરવા તથા કેળવવા સંબંધી તેની
માએ સુખીઆ અબરદારી રાખેલી દીસેછે. હવે જે પુરૂ
ષને બાલપણમાં સમજી અને કાબેલ માની કેળવણીનો
લાભ મેલે તેને બીજી સું જોઈએ વારૂ? એ દાહી માનો
દીકરો દાહ્યો નીકળીઓ અને નામીઓ થયો. સારીકાની
કાબેલીઅત અને સદ્ગુણોની તેના દીકરાપર જે સારી અ
સર થઈ તે બુદ્ધ ધરમ પાલનારાઓએ ઘણી કીમતી ધારેલી
માલુમ પડેછે. એ સબબથી તે દીકરાને તેના બાપના ક
રતાં તેની માના નામે ઓળખાતો કીધો હોય તેમાં તાજી
બ થવાનુ કાંઈ નથી. જાંહાંસુધી બુદ્ધ ધરમ પાલનારી જે
હુદ સંખીઆમાથી એક આદમીબી જીવતું રેહશે તાંહાં
સુધી સારી પુત્રની માના સદ્ગુણોની વખાણ કાએમ રેહ
વાની. જાંહાં તુલીક એ ધરમના ફેલાવાની ઈઆદ આ
ધરથીપર રેહશે તાંહાંસુધી રૂડી બુધ્ધીની સારીકાનુ નામ
વીસરાવાનુ નથી.

તારાબાઈ.

એ ખુબસુરત સ્ત્રી શ્રી બેદનૌરવાળાં રાવ શુરતનું ની. દીકરી હતી. ઇસવી સનેની, તેરમી સદીમાં સુલતાન અલ્લાઉદ્દીને એ રાજના વડીલાને તેઓના અસલ વતનમાંથી હાહડી મુકીઆ. તેઓએ મંધીઅ હીંદુસ્થાનમાં જઈ બનાસ નદીને કાંઠે શ્રી ટોંકયોડાનુ પરાંત પોતાને હવાલે લીધું. લીલા નામના અકુધાન સરદારે શુરતનના હાથમાંથી ચોડાખી છીનવી લીધું. એ પરમાંલે એની દીકરી તારાબાઈ ઉમરની થઈ તે વેળા એ કબીલાના સ્વાધીનમાં ખાતરે બેડનૌર નામની જગા રહેલી હતી. તારાબાઈના કુટુંબપર ગુજરેલી એવી અશીબતથી તેનું દીલ ઉકળવા લાગું. તે જાતે ઘણી હીમતવાન હતી. પોતાના વડીલાની બાહુકુરી સાંભળી તેઓની કીરતી પાછી તાજ કરવાને તેને શુર છુટું. બાપના હાથમાંથી ગમ્મેલો અલુક ઝીતી આપવાને પોતાથી બનતી સમઘી કોશેશ કરવાને તેણે ઠરાવ દીધો. સ્ત્રીના પોશાક તથા ધંધો એ કારણસર પડતો ને લીઓ. લડાઈના ઘોડાપર બેસવા તથા હુધીઆરોનો ઉપોગ કરવા શીખી. એ હુનરોમાં તે જલદીથી એટલી હુશીઆર થઈકે આરે પગે દોડતે ઘોડે પીઠ તરફથી જાંહાં આડે તાંહાં આબાદ તીર ખારવાને તેને કસું ડીકટ લાગતું નહી. તીર કમાન બાંધી જલદ કાઢીઆવાડી ઘોડાપર બેસી પોતાના બાપના સેવકો સાથે અકુધાંનોની સામને લડાઈ કરવાને તે જવા લાગી. એ બેગાનાઓ પાસેથી ઘોડા પાછુ હાથ કરવાને એ સ્ત્રી કરતાં એના કબીલાનાં કોઈ બીજાં આદમીઓ વધારે આરજુમંદ હતાં નહી.

રાજસ્થાનના વડા રાજા રાના રાએમલના તીજ દીકરા
 જેમલે એ અબલા સાથે લગન કરવાને એલતેમાસ દી
 ધી. તેના જવાબમાં એ કુટુંબ હીતકારી બાનુએ તે રાજ
 કુવરને કેહવાડીકે “થોડા પાછુ જીતી આપ એટલે હું
 તારી યદ્ધશઃ” તેણે એ શરત કબુલ કીધી. પણ તે બજા
 વવા આગમ્ય તારાબાઈને બાએડી કરવાની વેતરણમાં
 ફરવા લાગે. એ ચાલ તે મોહટાં મનવાળી બાઈને પસં
 દ આવી નહી. એના બાપને પણ તેની ચાલથી કરોધ
 આવીઓ માટે તે બાપે તેને જીવથી મારીઓ. મરનાર
 ને પીરથીરાજ નામને એક ભાઈ હતો. તે આ વેળા શ્રી
 મારવારમાં દેશનીકાજ યએલો હતો. તેણે કેટલાંક દેલા
 વરીના કામો કરી પોતાના રીશે ભરાએલા બાપનુ મન મ
 નાવીકે હતું. તેને ભાઈના મરણની ખબર યદ્ધ તારે તા
 રાબાઈને પરણવાનુ બીકું પોતે ઝડકીકે. એ સરદારની
 મરદાનગી ઘણે ઠેકાંણે જણાએલી હતી. બીજી પરકારે
 બી તે લાએડીવાળો પુરૂષ હતો. તારાબાઈએ એને ભર
 થાર માટે પસંદ કીધો. પોતાના બાપની સલાહ તથા પ
 રવાંનગી લઈ એ બાઈએ તેની સાથે લગન કીધાં. લગ
 ન થવા આગમ્ય તારાબાઈના માગવાથી પીરથીરાજ સતં
 ધરમથી એકરાર કીધો કે તારાના બાપને એ સરદાર “શ્રી
 થોડા પાછું જીતી આપે નહીતો તે ખરો રજપુત નહી.”
 લગન થયા પછી તારાબાઈએ ભરથારને ઈઆદ આપી કે
 તેણે પોતાનો કોલ પાલવો. મુરા પીરથીરાજ મોહરમના
 દીવસપર તે કામ માટે સવારી કરવાને વીચાર રાખીઓ.
 પાંચસો મુરા સરદારોને લઈ તે કામ સાડુ ઠરાવેલે વખતે
 રવાને થવા નીકળીઓ. તે સમે તેની રૂડી બાએડી તે

ના બચ્ચે તથા કીરતીમાં ભાગ લેવાને બજીદ થઈ. હુથી આરો બાંધી લડાઈના ઘોડાપર સવાર થઈ એ બાઈ ધણી સાથે ચાલતી થઈ. જે વખતે તાજીઆ ચોકમાં ઉતારે લા હતા તે વખતે એ શુરાં જોડાંની સવારી શ્રી ઘોડા બંધ પોહતી. સંધાં લસકરને બાહર રાખી પીરથીરાજ તથા તારાબાઈ અને તેઓના એક વીસવાસુ સવાર મલી તરણુ જણા તુરત તે નગરમાં દાખલ થયાં. તાજીઆ અકધાની હાકમના મેહલની નજીક આવીઆ તેટલાં એ તરણુ જણાં તે સાથના લોકને જઈ મલીઆં. પેણા હાકમ પણ જલદીથી તે લોક સાથે બેગા થયો. પેલાં તરણુ બેગાનાં આદમી કોણુ હતાં તે વીશે તે હાકમ પુછપરછ કરવા લાગો. તેવામાં પીરથીરાજના બાલા તથા તારાબાઈના વી જલી સરખા તીરના જખમોયી તે તુરત આખ બરોબર થયો. એ ખુખીઅ ડુશમનને મારપા પછી તેઓ પાછાં પોતાનાં લસકર તરફ રવાને થયાં. મારે ઘોડે જતાં હતાં તાંહાં દરવાજામાં એક મોહટો હાથી ઉભેલો હતા, તેથી તેઓને અડચણ થઈ. તારાબાઈએ ચીત ઠેકાંણે રાખી કસોખી ધભરાટ થવા દીવો નહી. પોતાની તલવાર ખેંચી એ નામદાર બાનુએ તે બાદી જાનવરપર હુમલો કીલો. ખુબ ઝડક કરી એક જખમ એવો કીલો કે તેની મુતનો ટુકડો છુટો પડીઓ. તે જાનવર અકળાઈને દરવાજા બાહર નાહું. મારગ તુરત મોકળો થયો. તરણુડે સવારો જઈ પોતાના સાથને મલીઆં. એ પછી તે સંધાંએ તે નગરપર હુમલો કીલો. સામને આવનાર અકધાની લસકરને શીકસત દીધી. જેઓ નાહડા તે બંચી આ. બાકીના પીરથીરાજ તથા તારાબાઈની બાહુકરીના

ભોગ થયા. તારાબાઈનો બાપ પોતાની દીકરીની તદબીર, હીમત અને હુનરે કરી પાછો શ્રી થોડાનો માલેક થયો. મરનાર અફધાની સરદારના એક ભાઈએ તે નગર પાછું લેવાને કોશેશ કરતાં જાન ખોયો.

એ પરમાંજે થોડા લીધા પછી તારાબાઈ પોતાના ભરધાર સાથે ઘણાએક વખાણવા લાએક કામો કરતી રહી. તે ભરધારના સુખ તથા કીરતીનું એ બાઈ ઘણું કીમતી હુધીઆર હતું. અરસ પરસના પેઆર અને મદદથી તે એાની હંદગી આનંદકારક રીતે ગુનરવાની ઉમેદ હતી. પણ તે હંદગીએ તેએાને એવો આનંદ ભોગવવાને લાંબો વખત આપીએા નહી. પીરથીરાજના એક ખેશે દગાથી જોહર ખવાડી તેના જીવ લીધો. જે ધણીને પોતાનાં સંધાં સુખ દુખનો બાગીએા ગણતી હતી તથા જેને સદાનો પોતાનો સંગતી સમજતી હતી તેના મરણ પછી દુનીઆમાં જીવવાને તારાબાઈએ દીલ કીધું નહી. પોતાના લોકની રીત ગુનખ સતી થવાને તેણે દરસ્ત ધાર્યું. પોતાના વાહલાની લાસને પોતાની જોદમાં દાખી એ પતીવરતા બાનુ બલી બુદ્ધ. તારાબાઈ તથા પીરથીરાજની કીરતી રજવાડામાં ઘણી ફેલાએલીછે. એ સખીલાં ધણી ધણીઆંણીની તારીફની વાતો લોકો પેઆરથી કરેછે.

કુમારપાલની રાણી.

શ્રી અનહીલપુરનો રાજા કુમારપાલ શ્રી મીવારની એ રાજકનેઆ સાથે પરણેએા હતા. એ સીસોદની પોતી.

કો બાપીકો ધરમ સરવેથી સારો ગણતી હતી. એ ધરમ ના કાનુન મુજબ ચાલીઆથીજ પોતાનુ તારણ થશે એમ સમજતી હતી. વાસતે એ ધરમપર મુસત રહેવાને તે નો ઠરાવ હતો. એ બાઈને ભરથારને તાંહાંથી તેરું આ વીડું. તેણે સાંભળીકું હતું કે કુમારપાલ રાજ્યએ કબુલા ત કીધી હતી જે તેની રાણીઓ તેના મેહલમાં દાખલ થાએ તે આગમચ તેઓએ એ રાજના કોઈ હુમાચારીઅ નામના ગુરૂના મડમાં જઈ જેન ધરમની તાલીમ લીએ. વાસતે એ રાજ કનેઆને પોતીકા બાપીકા ધરમ વીશે અં દેશે થતો હતો. તેણે જણાવીકું કે તે ધરમ સંબંધી તેના એતેકાદને કસીબી ખલલ પોંદચવા જરૂં હોએતો તે શ્રી પટન જવાને રાજ નોહતી. એ રાણીના એવો ઠરાવ જાણીને કુમારપાલના ધરનો ગાર જપદેવ જે એને તડવા આવીઓ હતો, તે જામીન થયો કે ધરમ સંબંધીએ સ્ત્રી ને કસી અડચણ થશે નહી. એવી જામીનગીરીપર ભરો સો રાખી એ બાઈ ભરથારને તાંહાં ગઈ. તેને પટન ન ગરમાં આવીઆની ખબર સાંભળી હુમાચારીય રાજ પા સે ગીઓ. તેણે ફરીઆદ કીધી કે “સીસોદની રાણી ક બુ મને મલવાને આવી નથી.” એ ઉપરથી એ ગુરૂને તાંહાં જવાને રાજ્યએ સીસોદનીને હુકમ કીયો. એ રાણી ધણીને આધીન રહેવાને મરજી રાખતી હતી. પોતાના કામથી તે ધણીને ખુશી કરવાને તે બાઈની આરજી હતી. પણ ધરમ આચાર સંબંધી પોતાનો એતેકાદ છોડવાને તે હો ના પાડીકું. તાર પછી એ રાણી એ બાબદ ફીફરમં દ રેહપાથી માદી પડી. કેટલીક ગોરાણીઓ તેને જીવાને આવી. તેઓ એની બેમારીના સખબ જાણી ધણી દીલ

ગીર થઈ. ઠાંઈ યુક્તી કરી તેઓએ પોતાના સરખો પો
 શાક એ રાણીને પેહરાવીઓ અને તેને પોતાની સાથે મે
 હલ બાહર તેડી ગઈ. જારે જયદેવ ગોરને એ વીથેની
 ખબર થઈ તારે તેણે પોતાની કચુલાત ઝુજળ તે રાણીને
 પાછી તેને ઘર પોહ્યાડવાને ઘટતુ વીચારીઉં. રાતને વ
 ખત કેટલાક ભાટોએ મલી કોઠની દેવાલમાં બાંકુ પાડી
 ઉં. તેમાથી રાણીને બાહર કાહડી આગળ ચાલીઆ.
 કુમારપાલ રાજાને એ વીથેની ખબર થઈ તારે આસરે એ
 હજાર સવારોને સાથે લઈ તે પેલાં નાહસી જનારાંઓને
 ફુંબાલે લાગે. શ્રી ઈંદરના કીલ્લાનીઆસરે મંદર માઈલની
 વેગજાંઈપર એ રાજા પોતાની રાણીની નજીક આવી પોહતો.
 તે સમે જયદેવે રાણીને કહ્યું કે, " જો તમે શ્રી ઈંદર મ
 થે દાખલ થશોતો તમે બંચીઆં એમ જાણવું. મારી સાથે
 બસો સવારો છે. તેઓમાંનો એકબીઆદમી જાંહાંસુધી
 જીવતો રેહશે તાંહાંસુધી કોઈ તમેને હાથ લગાડી શકશે
 નહી. માટે વેહલાં થાવો. " પણ એ બાઈ જીવી પોતા
 ના ધરમપર ચુસત હતી અને જોર જીલુમ અથવા કુની
 આની કોઈ લાલચને લીધે કોઈ પારકો ધરમ કચુલ કરવા
 ને જીટણું ના પસંદ રાખતી હતી તેટલી તેણે આ વખત
 હીમત બતાવી નહી. પોતાની ફુંબાલે આવનાર મોહટાં લ
 સકરને જોઈ તે ઘભરાઈ. તોખી ધરમ અને ઈંજત જા
 એ એવી રીતે પોતાના અનસમજ ભરથારને હાથ પડવા
 કરતાં તેણે પોતાની જીંદગીનો અંત આણવો બેહતર ધા
 રીઉં. વાસતે તેણે આપઘાત દીધો. કુમારપાલ રાજા ની
 રાશ થઈ પાછો પોતાને મકાને ગીઓ.

દુરગાવતી.

અકબરશાહ પાદશાહના વખતમાં શ્રી ગુરરા (હાલ માં છટાક) મધે દુરગાવતી નામની એક પરતાપી રાણી રાજ કરતી હતી. રાજ ચલાવનારાં આદમીમાં જોઈતી સઘલી કમાલીઅત એ રાણીમાં હતી. એણે દાહપણ દુશી આરી અને અદલપણે અમલ કીધાથી ગુરરાની રહ્યેત ધણી સારી અવસથામાં આવી.

દીકલીના ચેહનશાહનો એક મુખો નામે આસકખા ન શ્રી ગુરરાની આબાદી તથા દોલત વીચે સાંભળી તાંહાં છુટ કરવાને લોભાવો, એ મુશુકને તાબેના ગામડાં તથા નગરોપર ધણી વેળા છાપો મારી તાંહાંનાં મુજેહ બરેલા રે હવાસીઓને તેણે હલાક કીધાં. એવી રીતે મલતી છુટ ફાંટથી ન ધરાતે અંતે એ મુશુક પોતાને તાબે કરી લેવા ને. તેણે ડરાવ કીધો. આસરે છ હજાર સવાર તથા બાર હજાર પેદલ લસકર સાથે તેણે એ મરાંતપર સવારી કીધી. એની આગમચ ધણુ મુધી કોઈ દુશમને એ મુશુક પર મદાઈ કીચેલી નહીં મારે એ વખતની આકૃતથી સઘલા રેહવાસીઓ બહુ ધભરાયા. પણ તેઓની બાહુર રાણીએ એ દુશમનોની સામને થવાને આઠ હજાર પેદલ તથા પોંડા અને હાથીનુ લસકર તઈઆર કીધું. તેણે પોતાના કુવર રાજ બીઅરશાહનેબી લડાઈને વાસતે કમર બંધાવી અને દહેરીથી કામ કરવાને ઉપદેશ કીધો. તેણે પોતે એક ખાસ હાથીના હાઉદાપર સવાર થઈ તીર કમાન અને ભાલો ઉડાવીઓ. તેના લસકરે ધણુ મુધી લડાઈનુ મેદાન જીતું નહીં. પણ રાણીએ કરેલી ઉસકરનીથી સવતંતરપણાં

ના આતશ તેઓના દીલમાં ધકધકવા લાગેા. સરવે જ
 હો દુશ્મનોની સામને લડી જીવ આપવાને ઠરાવ કીધો.
 તેઓ લડાઈ કરવાને એટલાતો આતુર થયા કે તેઓને કે
 કાંણાસર રાખતાં કુરંગાવતીને ઘણી મેહનત પડી. મેહલા
 જ ધસારામાં તેણે છસો મુસલમાન સવારોને ખાખ ખ
 રોબર કરી નાખીઆ. સાંહજ સુધી લડાઈ કરી એ દીને
 ફતેહ મેલવી. એ ફતેહનો ફાએદો લેવાને એ રાણીએ
 વીચાર રાખીઓ. લસકરને ફરમાવીડંજ થોડોવાર આ
 મુદગી લઈ તાજું ધવું કે દુશ્મનોનું કામ સુધારવાને તે
 ઓને વખત મલે નહી તેટલાં રાતને વખત તેઓપર હુ
 મલો કરવાને બની આવે. એ તેના ઘટતા વીચારપર
 અમલ કરવાની આડે તેના વજર તથા બીજા અમલદા
 રો થયા. તેઓમાં કુરંગાવતીના નેટલી હુશીઆરી તથા
 હીમત હતી નહી. તેઓએ કહીયું કે રાંછીની તરફ આ
 રીઆં ગએલાં લસકરને ભુમીદા કરવામાં આવે તાંહાંસુ
 ધી લડાઈ મોકુફ રાખવી. એ વાત રાંછીએ લાચારીએ
 કબુલ કીધી. અને મુરદાંને ફેંકાંજો પાડ્યા પછી લડાઈ
 પાછી ચાલુ કરવાને તેણે ખાએશ કીધી. તેણે પોતાના
 સરવ સરદારોની વારાફરતી ખીનત કીધી કે મુસલમાન
 લોકો શીકસત ખાઈ ધભરાએલા હતા તેટલાં તે લોકની
 છાવણીપર હુમલો કરવાને તેઓએ મદદ કરવી. પણ
 એ સીની એ સારી જાઠવણને કોઈએ ટેકો આપીઓ ન
 હી. તેઓ એવી ઉમેદમાં રહ્યા કે મુસલમાન લોકો પો
 તાની મેલે જતા રેહશે. તેઓને જલદીથી સમજ પડી કે
 એવો ખેઆલ રાખવામાં તેઓ ઠગાયા હતા. આસફ
 ખાને જોઈ લીધું કે તેની હરીફ જોકે આરત સોખી કાંઈ

જેવું તેવું આદમી હતું નહી. આગળે દીવસે મલેલી શી
કસતથી તે ઘણો દીલગીર હતો. જ્યેષ્ઠ અને તેમ તે નામે
સીનેા ડાઘ ધોઈ નાખવા માંગતો હતો. તેણે પોતાના તો
પપ્પાના સાથે દુરગાવતીની ફોજ તરફ ધસારો કીધો. એ
ને આવતાં અટકાવવાને તે હુનરમંદ રાણીએ કેટલાક
સવારો સાથે એક સાંકળા મારગ આગળ સક્રિય થઈ.
તોપની મદદથી તે મારગ સાફ કરી મોગલો ખેલ
લાં મેદાનમાં આવીયા. તાંહાં દુરગાવતીનું ઘણું ખર્ચું
લસકર લડાઈને વાસતે તઈઆર હતું. એ લસકરની હ
રોલમાં રાણીનો કુવર બીઆરશાહ હતો. તેણે દુશમનો
ને આવતાં વેતજ તેઓપર હુમલો કીધો. ઘણી મરદાન
ગીધી બે બે વાર તેઓને મારી હટાવીયા. પણ તીજ
વાર તેને સખત જખમ લાગાથી ઘણું લોહી ગીડું. તે
બેહોશ થઈ પોતાનાં ઘોડાપરથી પડવા લાગો. દુરગાવતી
એ જોયુંકે કુવર મરતતોલ થયો, તારે હાથીપરથી પોકાર
મારી હુકમ કીયોકે તેને પછવાડે લઈ જાએ. એવું તે બો
લી એટલાં-ઘણાંએક આદમીઓ તાંહાં એકઠાં થયાં. તે
ઓમાના ઘોડાજ નણા રાણીનો હુકમ બજાવવાને અન
બાકીનાતો તેવે મસે લડાઈની જંગલથી છુટી જવાને મ
રજી રાખતા હતા. એ પરમાંણે એ કુવર જખમી થયા
થી તથા ઘણા માણસો પોતાની જગાએથી ખીસી ગીયા
થી બાકી રહેલાં લસકરમાં ઘભરાટ પેદા થયો. તે લસકર
નાહસવા લાગું. એવે સમયે એ હીમતવાન રાણીની નજી
ક તરણ સોથી વધારે સવાર રહયાતા નહી. પણ તેથી દ
રગાવતી કસી પરકારે બીધી નહી. પોતાનો હાથી આ
સપાસ રોલાવીને દુશમનોપર તે મોત વરસાવવા લાગી.

તે બાંહેધી ધસારો કરતી તાંહાં બુસલમાંનોના દીલ દેહશ
 ત ભરેલાં થતાં. એવાંમાં તેની આંખમાં એક તીર લાગે.
 એ બુરા જખમથીબી તે બે કાંઈ કુખી થયા જવું બતાવે
 તેા દુશમનોની સેહજમાં ચહુડતી થઈ જાયે, માટે ઘણી
 ધીરજથી સધલું કુખ ખમીઈ. તે તીર પોતાને હાથે પા
 છો ખેંચી કાહુડવાની કોશેશ કીધી. તીરતો બાહર કાહ
 ડીઓ પણ તેની આણી એ રાણીની આંખમાં લાગી
 ને રહી ગઈ. તેવામાં એક બીજો તીર તેની ગરદ
 નમાં નેરથી લાગે. તેબી એ સુરી ઓરતે પોતાને હાથે
 બાહર ખેંચી કાહુડીઓ, એ પરમાંજે એ લડાએક બાનુ
 એ છાતી તથા ધીરજ બતાવવામાં કસું બાકી રાખીઈ ન
 હી. પણ ઘણુ લોહી ગીઆથી તેને મગજે ચકરી આવ
 વા લાગી. તેજે હાઉદમાં આનીમેર પેલીમેર ઝોડા ખા
 ધા. જરે જરા હુશીઆર થઈ તારે તેનો વફાદાર સરદા
 ર નામે આધર જે તેનો હાથી હાંકતો હતો અને જોની
 બરી હીમતથી ઘણા શતરૂઓને મારી હટાવીઆ હતા,
 તેજે અરજ કીધી કે હવે કસી ઉમેદ રહીતી નહી માટે
 મેદાનમાંથી પાછાં જવું. પણ એ બલામન તેજે નામન
 જુર રાખી. તે બોલી કે અંખરુંછે કે આપણુ લડાઈતો
 હારીઆં; પણ દુશમનોને હાથ પડી હોરમત ખોવી સાડું
 નથી. આપણે સ્વતંતર રેહવાને આટલું બધું કીધા પછી
 હવે કુખમાં થોડેવાર હંદગી ભોગવવાને છવીએ તે સું
 કામનું ? હુંતો એ પસંદ કરતી નથી. વાસતે તું શીતાબી
 કર અને મેં તુને આટલે મોહટે દરજજે પોંહ્યાડીઓછે
 તેના બદલામા હવડાં મારો હુકમ બજાવી વફાદારી કર.
 તું મને તારાં ખતજરથી માર કે આપઘાત કરવાને મને

ફરત થાએ નહી. ” પણ એ સરદારથી એવો હુકમ બ
જાવી શકાયો નહી. રાણીને વીથે તેને ઘણું લાગું. આં
ખોમાં આંશુ લાવી તે બોલીઓ કે “ આ તેજ ચાલનો
જોરાવર હાથી જલદીથી નાહસી તમોને સલામતીની જ
ગાએ લઈ જઈ શકશે, વાસતે એને હાંકી જવાને મને ર
જા આપો. ” દુરગાવતીએ જોયું કે આસપાસ દુશમનો
નો ધસારો ધણો થયો હતો અને આધર મમતાને લીધે
તેનું કહ્યું સાબળતો નહતો. માટે એ બાઈને કેદ પકડા
વું પડતે. વાસતે તેણે પોતેજ વાંકો વળી આધર પાસેથી
ખંજર ખેંચી લીધું. પોતાના મીઠાં કલેજમાં જખમ ક
રી એ રાણીએ પોતાના કીમતી જીવનો અંત આણીઓ.
આસફખાન તે દીને ફાવીઓ. પણ દુરગાવતીની રીત
જોઈ એ રાણીના છ સરદારોએ સ્ત્રી કરતાં બદતર કેહવા
વાને ઘટતું વીચારીઈ નહી. તેઓ પોતાની જગાએ મક
મ ઉભા રહ્યા. પોતાની ડાહી, હુશીઆર, હીમતવાંન, હુ
નરમંદ અને ધીરજવાળી રૂડી રાણીના મરણનું વેર લેવા
ની કામમાં તેઓ ખાસ ગીઆ.

અહમદશાહ પાદશાહની રાણી.

શ્રી શુજાતના પાદશાહ અહમદશાહે વાવેલાઓનું
વતન લઈ મેલીકં. તારપછી એ ટોલાના બે મરદોનામે
વહુરાજી તથા જોડોજીએ પોતા ગરાસ પાછાં મેળવવાની
મતલબથી એ પાદશાહની સામને લડાઈ કરીઆ કીધી.
તેઓ રાત અને દીન અમદાવાદની આસપાસના ગામડાં-

એા લુટતા રહ્યા. જે કોઈ આદમી હાથ લાગે તેને એ લોકો પકડી લઈ જતા હતા. અહમદશાહે તેઓને કેદ પકડવાને ઘણીબી કોશેશ કીધી પણ કસું વલીઈ નહી. બીજા હાથપર તેઓ કોઈ પરકારે એ પાદશાહપર એવી અસર કરી શકીઆ નહી કે જેથી તેઓને પોતાનુ ગરા સ પાછું મલે. એમ કરતાં એક શુકરવારને દીને પાદશાહની માનીતી રાણી તથા કેટલાક અમીરોની બેગમોની સવારી શેહર બાહરની એક મસીદમાં જવાને નીકળી. તે વખતે એ ગરાસીઆઓના એક સંગતીએ તેઓને સંમ જાવીઈ કે એ સવારીને જ્ કેદ પકડવામાં આવેતો સેજ માં તેઓનુ કામ થાય. વાસતે એ સવારી જરે મસીદ આગળ જઈ પોંહતી તારે વાપેલાના સવારો રાણી તથા બીજા એારતોની ગાડીની આસપાસ ફરી વળીઆ. તે એા કોણ હતા અને સું મામતા હતા તે વીશે રાણીએ તે એાને પુછીઈ. તેઓએ જવાબ દીવો કે તેઓ વહરો ત થા જેઠો હતા જેઓની બાપીકી જમીન તેઓને મલતી નાહતી માટે તેઓ જીવપર આવેલા હતા. સંધી ગાડી એા પોતાને મકાને હાંકી જવાને તેઓએ ઠરાવ બતાવી એા. રાણીએ એવો મામલો જોઈ તેઓને સમજાવવાને દાહપણુ જરેલી કોશેશ કીધી. તે શાંતીથી બોલી કે “ત એા જો મારી ઇનત લેશોંતો હું જીવ આપીશ. પણ જો મ ને છુટી મેલશોંતો હું શેહરમાં જઈ પુરત તમારૂ ગરાસ ત મારે હવાલે કરાવીશ.” એ કબુલાત પાલવાને રાણીએ સોગંદ લીધા. તેની વાતપર જરોસો લાવી વાપેલાઓ દુર થયા. રાણીના લસકરે એ લોકને છેટેથી જોયા હતા. તે લસકર લડાઈ કરવાને નજીક આવી લાગું. અલબત્તાં રાં

ણી ને આહુતેતો તે લસકરની મદદથી પેલા રજપુતોને ઈ
જા પોહ્યાડી પોતાની કબુલાત રદ કરી શકતે. પણ ગમે
એવી હાલતમાંથી એકવાર ને વચન આપીએ તો બન
તાં સુધી પાલવાને એ રાણીએ વધારે ઘટતું જાણીઉં. તે
મુજબ આલવાને તેણે ઠરાવ દીધો. પોતાના માણસોને
તાકીદ દીધી કે વાઘેલાએને કોઈ અડકે નહી. તે પછી
એ રાણી પાછી શેહરમાં આવી તારે એક મારગી અને ઉં
એ મોહુડે રહી. પોતાના ઢેકાણાપર રાતને વખત બતી
કરવા દીધી નહી. પાદશાહને ખબર થઈ કે રાણી ઘણી
ઉદાસ અને નાખુશ બેઠી હતી. તે રાણી પાસે આવી એમ થ
વાનો સબબ પૂછવા લાગો. રાણીએ સંધી હકીકત કહીસંભ
ળાવી અને બોલી કે “ મેં મારો કોલ આપેલોછે માટે ત
મે તો બંધે ભાઈએને તેડાવી તેઓની જાગીર તેઓને સ
પુરદ કરો. તેઓ ને મારી ગાડી હાંકી જતેતો પછી
પાદશાહની ઈજાત કાંઈ રહેતે. ” એ પરમાંણે ઘણીએક
હલીલથી પાદશાહને સમજાવી વાઘેલાઓનું વતન તેઓને
સવાધીન કરાવીઉં. એ રાણીએ અકસમાત સંકટમાં આ
વી ગીઆથી લાચારીએ આપેલો કોલની પાલીએ. તે
નાપર દગાથી ફાંદો માડી બરજેરી કરી એવો કોલ લેના
રાઓને તે સજા કરાવી શકતે તથા પોતે કસા ઠપકામાં
આવીઆ વગર તે કોલ રદ કરી શકતે તોખી તેણું કસું તે
ણે કીધું નહી. ને એકવાર બોલી તે સત ઈમાનથી કીધું.
કબુલાત પાલવાનો એ કાંઈ નવો તેવો દાખ્યો નથી. તે
પાલનારી સ્ત્રીની લાએકી કેવી મોહુદી તે વીશે લખવા
રતાં વાંચનારે વીચાર કીધાથી વધારે સારી પઠે સમજશે.

પદમાની.

ચીતારના રાજા લખમસીંહના બાલપણમાં તેનો કાકા ભીમસીંહ રાજા દારોબાર કરનો હતો. ભીમસીંહ સેલાનના રાજા હમીરશંકરની દીકરી પદમાની સાથે પરણેલો હતો. એ સ્ત્રી ખુબસુરતી તથા કાબેલીઅત માટે સઘણે ઠેકાંએ જાણીતી થઈ. પદમાનોના રાજા અલાહદીને શ્રી ચીતારપર પેહલી ચડાઈ કીધી તારે જંથે બોરકુવાળા ધણે વખત લડાઈ કરીને થાકા. અલાહદીને તે લડાઈ બંધ કરવાને મરજી બતાવી. તે એવી બોલીથી કે ભીમસીંહની કીમતી બાએડી પદમાનીને હદીઆ તરીકે ચીતારવાળા બાએ તેને આપવી. અલબત્તાં એ માંગણી રજપુતોએ ધીદારથી નામનજુર રાખી. જરે પાધરી માંગણીથી અલાહદીનની નીચ મતલબ બર આવી નહી તારે તે કારણ સાચું તેણે મક્કર રમવા માંડીઆં. તેણે જણાવીકે પદમાની આપી દેવાને રજપુતો તદન નારાજ બહુ તારે તો એ પદમાન તે રૂપારી બાનુને એકવાર જોયાથી ચૂલ થવાનો. એ મુજબ તે સ્ત્રીને આઈનાની મારફતે અલાહદીનની નજરે પાડવાને ઠરાવ થયો. રજપુત સરદારપર વીસવાસ રાખવાનું ડોલ બતાવી, અલાહદીન પોતાના જીવ માંણુશે સાથે શ્રી ચીતારના કીલ્લામાં આવીએ. જણે પોતાની ઈચ્છા તુરૂપત કરી તે તાંહાંથી પાંછો નવા લાગો. એ વેળા ભીમસીંહના ઉપર એણે રાખેલા ભરોસા કસતાં એનીપર વધારે ભરોસો રાખવાની તે રજપુત સરદારે હીમત કીધી. પોતાનાં જાજાં માણુગો લીધા વગર તે અલાહદીનને બાહર મેલવા આવીએ. તે પદમાનની તો

એણું કરાવવાની આરબુજ હઈ. તણે રજપુતાને આપે
લી મેહનંત વીરો દીલગીરી બતાવી તથા તેવો બોજ મંડ
ર ભરેલી ખીડી વાતો કરવા માંડી. એ પરમાંણે ભીમસીં
હને નભરવસ કરી કીલલાની બાહર દુર સુધી લઈ ગી
ઓ. તાંહાં તેણે દગાથી છુપું લસકર રાખેણું હતું. તે લ
સકરે એકાએક બાહર થઈ ભીમસીંહને કેદ પકડી લીધો.
તેઓ તેને અકધાનોની છાવણીમાં લઈ ગીઆ. જાંહાંસુ
ધી પદમાનીને અલાહદીનને હવાલે કરવામાં આવે નહી
તાંહાંસુધી તેના વરનો છુટકો નહી કરવાને એ બેધમા
ન પકાને પકકો ઠરાવ બણાવીઓ. એ બનાવથી શ્રી ચી
તોરવાળાં સંધા લોક ધણાં ઉદ્ધસ રહ્યાં. પદમાનીને આ
ખી ભીમસીંહનો છુટકારો કરવો કે નહી, તે વીગે ચરચા
ચાલી. તે પતીવરતા બાઈ જે ભરથારને પોતાના છવ ક
રતાં વધારે પેઆરો ગણતી હતી તેણે તે વાહલા વરનો
છુટકારો કરવા સાઝ પોતે હરેક વીપતી ખમવાને પોતા
ની તઈઆરી બતાવી. તેના ડાહ્યાપણે એ વેળા તેને સા
દી મદદ કીધી. સંધા બીજા ઈલાજ ધરેથી ગરજન પડે
તો પોતાની પાક દામન જાળવવાને જે અંતનો ઈલાજ
તે એ બાઈએ ધારી રાખીઓ. પછી તેણે પોતાના બાપી
કા બે બેશો નામે ગોરા તથા વાદલને બોલાવીઆ. એ
ઓ સાથે મલી ભરથારની હાલત વીરો ખુબ વીચાર કરી
એક તદખીર કીધી. તે એવી હતી કે ખુદ કરેતો તેથી
જે બાઈની હોરમત તથા જાનનો બનચાવ અને એના
ભરથારનો છુટકો થવાની સડને ઉમેદ આવી. પદમાની
ની સલાહથી રજપુતાએ અલાહદીનને કેહવાડીકે જે દી
ને તે શેહરની નાકાબંદી આગળથી પોતાની છાવણીમાં

જશે તે દીને પદમાની તેની નજીક આવશે; તથા એ બા
 તુની આખર મુજબ તેની સાથે કેટલીક સાહેલીઓ તથા
 ખીદમતગારો છેક દીલ્લી સુધી તથા બીજીઓ પકાનોની
 છાવણી સુધી તેને મુકવાને આવશે, મારે અલાઉદ્દીને ધ
 ઠતો બંદોબસત રાખવો કે કોઈ મરદબેમુલાઝે એ જનાના
 ની નજીક આવે નહી. પછી ઠરાવેલે વખતે સાતસો પર
 દેપોશ પાલખી અલાઉદ્દીનની છાવણી તરફ રવાને થઈ.
 તે પાલખીઓમાં કાંઈ પદમાની અને તેની સાહેલીઓ ત
 થા આકરડીઓ નોહતી. પણ તેમાંની દરએકમાં શ્રી ચી
 તોરનો એકક બાહુર પેહલવાન હતો. તે દર એકને ઉં
 ચકનારા છ છ હુધીઆરબંધ લડાએક શીપાહીઓ હતા,
 નએઓ હમાલોનો વેશ લીધો હતો. તેઓ પાલખીઓ
 ઉડાવી કીલ્લાની બાહર નીકળીઆ. સંધી સવારીએ પકા
 ણની છાવણીમાં પોહતેથી પરદાથી ધાંકેલા તંબુઓમાં ઉતા
 રો કીધો. તાંહાં ભીમસીંહ તથા તેની બાએડીને હેલલી
 મુલાકાત કરવાને અરધા કલાકની મેહતલ આપવામાં
 આવી. થોડો વખત વીતા પછી જાણે કેટલાંક બધરાં પા
 છાં જતાં હોએ તેમ ભીમસીંહને એક પાલખીમાં બેસાડી
 ચીતોરનાં કીલ્લા તરફ કેટલીક બીજી પાલખીઓ સાથે ર
 વાને કીધો. બાકીના બધરાંનો સુઆંગ લેનારાઓ જાણે
 પદમાની સાથે દીલ્લી જવાનાં હોએ તેમ ખોટી રહ્યા.
 હવે અલાઉદ્દીનતો ભીમસીંહને છુટો મેલવાની મરજી રા
 ખતોતોજ નહી. તેણે જુઓ પાડી કે તે રજપુત એટલો
 બધો વખત સું કરીઆ કરતો હતો. તેના ખીદમતગારો
 તેનાં બરાડવાની મતલબ સમજી ગીઆ. ભીમસીંહને
 પકડવાની ધારનાથી તેઓ પેલા તંબુમાં ધુસીઆ. તાંહાં

ભીમસીંહ તથા પદમાની અને બીજી સ્ત્રીઓને દેકાંજી તે
 ખીદમતગારોએ હુથીઆરબંધ અને લડાએક શીપાહીઓ
 ને જોયા. પડાંની મકર અને ફરેબ-સંધો એક રજપુતની
 ની તદબીર આગળ વેરથ ગીએલો જાણી અલાઉદ્દીન તા
 જીવ થયો અને ઘણો ખીજવાયો. પેલી પાછી ફરેલી પાલ
 ખીએનેા ફુંબાલો પકડવાને તેણે તાકીદનો હુકમ દીધો.
 તે હુકમ બજાવનાર લસકરની વચે પેલા બાર્કી રહેલા
 નીમખ હુલાલ રજપુત શીપાહીઓએ આવી એ લસકર
 ને આગળ વધવાથી થોખાવીડં. કુશમનોની સંખીઆ
 અતીઘણી વધારે હોવાથી એ બીચારા સંધા જણા કપાઈ
 ગીઆ. પણ તેટલાં ભીમસીંહ તો, તેને વાસતે તઈઆ
 ર રાખેલા ઘોડાપર સવાર થઈ ચીતારમાં જતો રહ્યો.
 તેને ફુંબાલે આવનાર પઠાની લસકર સાથે લડાઈ કરવા
 ને રજપુતોની એક ફોજ બાહર આવી. એ વખતે એ
 જ પુનરેજ બરેલી સખત લડાઈ થઈ. એ લડાઈમાં ર
 જપુતોને વધારે નુકસાન થયું. પણ અલાઉદ્દીને જોયું કે તે
 ના લસકરનો કાંઈ ઘોડો ઘાંજી થયોતો નહી. તે સાથે સા
 મનેવાળાએ પોતાની રાંછીની ઈજત અને જાનની ખાત
 ર હેલલી ધડી સુધી લડવાને ઠરાવ કરી બેઠેલા દીસીઆ.
 મારે તે પોતાની રાજધાની તરફ પાછો ફરીએ. રૂપારી પ
 દમાનીએ જે ભરથારના છુટકારા સાડ આટલું બધુ દાહ
 પણ ખરચીડં હતું તેની સંગતના સુખ થોડોજવાર ભોગવી
 આં. તે ભરથારનો શતરૂ પોતાની ફોજમાં હુમેરો કરી
 પાછો ચીતાર તરફ આવીએ. ભીમસીંહે બનતાં સુધી
 તદબીર તથા લડાઈ કરીને પોતાના મુલુક તથા કુટુંબનો બં
 માવ કરવાને કોથેરા દીધી. પણ તે સરવે નીસફલ ગઈ.

તેના એક શીવાએ સંધા દીકરા એ રણમાં મારીઆ ગી
આ. ને દીકરો જીવતો રહ્યો તેને પોતાની આલાદનુ
નામ કાએમ રાખવા સારૂ કેલવારા તરફ મોકલી દીધો.
પછી જીવ કરી મરણ પાંખવાને એ સરદાર પોતે તઈઆ
ર થયો. તની આગમચ તેની સરવે પરકારે પરમાણીક
બાએડી પોતાના દેશી લોકની રીત મુજબ બલી મુઠ. ભી
મર્સીહ લડાઈમાં ઉતરી કુશમનોની ખાતર નીશાં થવા ને
ગ કામો કીધા પછી મારીઆ ગીઆ.

દેવલદી.

દીલ્લીના ચાહન વડંધના છેલ્લા હાફ રાજા પીરધી
રાજા શ્રી મેહોબાના ચંડેલ વંધના રાજા પરમાલપર ચલ
ઈ કીધી. તારે ચંડેલનુ ઘણું લસકર પેહલીજ લડાઈમાં માર
રખું ગીઈ. પીરધીરાજની સરવે પરકારે ફતેહ થવાનું ડોલ
દેખાવા લાગું. એવી સંકટમાં પરમાલ આવી ગીઆ તા
રે તેણે પોતાની રાણી માલનદેવીની સલાહથી પીરધીરાજ
ની રજા લઈ લડાઈ થોડેવાર મોકુફ કીધી. પરમાલે એક
સેવકની ઉસકરનીધી પોતાના બે નાનીઆ સરદાર ભાઈએ
ને દેશનીકાળ કીધા હતા. તેઓના નામ આલા તથા ઉ
દીલા કરીને હતાં. તેઓએ શ્રી કનોજ બઈ તાહાંના રા
જાની આકરી કરવા માંડી હતી. પરમાલે આ લડાઈને સ
મે એ સરદારોની મદદની ઘણી જરૂર જાણી. તેઓને બો
લાવી મંગાવીઆ વીના કસો દીરગ રહ્યો નહી. એ સર
દારોને તેડવા બનાર જાએ તેઓની નજીક પોહતેથી તેઓ

ની ઘટતી સમુતી કીધી અને પરમાલ તથા માલનદેવીની તરફથી જાણવીકે કે એ સંકટની વેળા તેઓ વીના મેહો બાનો બંધાવ તથા ચંડેલના વંડખનો નીબાવ થવાનો ન હો. એ વાત સાંભળી પેલા બે ભાઈઓમાંથી આલા બે લીઓકે “નાસ થાએ મેહોબાનો ! અને નખોઠ જાએ ચંડેલનુ ! કે જોજો હુમેને બીન તકસીર હુમારાં વતનથી દુર કીધા, જો કે હુમારા બાપે તેના રાજનો વધારો કરી અંતે તેની આકરીમાં જીવ ખોયો. તેને કહેલો કે હવે કીલ્લીના લસકરની સામને પોતે સરદાર થઈ લડાઈ કરે. હુમારાં સર મેહોબાના થાંબા હતા. હુમે ગોંદ લોકને હાં કી કાહુડી તેઓના દેવગર તથા ચંદબારીના કીલ્લા એ રાજને સવાધીન કરી આપીઆ. જાફુનવાળાઓની સામને હુમેજ લડાઈ નીલાવી, હીનડોન લુટીકે અને કુતેદના મેદાનમાં એ રાજનો ઝુંડો ઉઠો કીધો. કચવાહવા બાની કુતેહ થવાનો મેં અટકાવ કીધો અને તે સુલતાનના સરદારોને મારી નહસાડીઆ. ગાધાની લડાઈબી હુમેજ જીતીઆ, અને એ રાજમાં રીવાનો વધારો કીધો. શ્રી અંતરવેદમાં હુમે આગ લગાડી અને ખીરાત પરાંતનાં શેહરો જમીન બરોબર કરી નાખીઆં. હુમારા પીતા જો સરાલે દસ રાજઓ પાસેથી મોહટી લુટ મેહોબાને આણી આપી, એટલું બધું હુમે લોકે કીધું તેના અવેનમાં હુમેને પોતાનાં વતનમાંથી કાહુડી મુદીઆ. એ રાજની આકરીમાં હું સાત વેળા જખમી થયો અને મારા પના મરણ પછી ચાલીસ લડાઈ મેં મારી તથા મને ઈ ઈ સાત સાત વખત ઝીનપતરો લઈ પરમાલ ખબરી લઈ ગીઓ હતો. તરણ તરણ વખતે

તેના એક શીવાએ સંધા દીકરા એ રણમાં મારીઆ ગી
આ. ને દીકરો જીવતો રહ્યો તેને પોતાની ઓલાદનુ
નામ કાએમ રાખવા સાડ કેલવારા તરફ મોકલી દીધો.
પછી જીવ કરી મરણ પાંખવાને એ સરદાર પોતે તઈઆ
ર થયો. તની આગમચ તેની સરવે પરકારે પરમાણીક
આએડી પોતાના દેશી લોકની રીત મુજબ બલી મુઈ. તી
મસીહ લડાઈમાં ઉતરી કુશમનોની ખાતર નીશાં થવા ને
ગ કામે ધીપા પછી મારીઆ ગીઆ.

દેવલદી.

દીલ્લીના ઓહન વડંપના છેલ્લા હાંડુ રાજા પીરધી
રાજા શ્રી મેહોબાના અંદેલ વંડિયાના રાજા પરમાલપર ચટા
ઈ દીધી. તારે અંદેલનુ ઘણું લસકર પેહલોજ લડાઈમાં મા
ર્યું ગીડ. પીરધીરાજની સરવે પરકારે કતેહ થવાનું હોલ
દેખાવા લાગું. એવી સંકટમાં પરમાલ આવી ગીઆ તા
રે તેણે પોતાની રાણી માલનદેવીની સલાહથી પીરધીરાજ
ની રજા લઈ લડાઈ યોદોવાર મોકુફ દીધી. પરમાલે એક
સેવકની ઉસકેરનીથી પોતાના બે નામીયા સરદાર ભાઈએ
ને દેશનીકાળ દીધા હતા. તેઓના નામ આલા તથા ઉ
દીલા દરીને હતાં. તેઓએ શ્રી કનોજ તઈ તાહાંના રા
જાની આકરી કરવા માંડી હતી. પરમાલે આ લડાઈને સ
મે એ સરદારોની મદદની ઘણી તરફ જાણી. તેઓને બો
લાવી મંગાવીઆ વીત્તા કસો દીરગ રહ્યો નહી. એ સર
દારોને તેડવા જનાર ભાટે તેઓની નજીક પોહતેથી તેઓ

૨ ગુજરાતે જીલમ તથા ગેરદનસાફી એ બાઈને ઈઆદ હતી. પણ તે સાથે બાટે ઉપર નાણાવયા સરખો કોલ તે છે માલનદેવી રાણીને આપેલોબી તેને ઈઆદ હતો. કુટુંબને ધમેલાં નુકસાનથી એ બાઈનું દીલ આજુરદે હતું ખરું. પણ જે મુશુક સાથે તે કુટુંબની ગોળા અને કીરતી જોડાએલી હતી તે પારકાને હાથ નવાની ધાસતી વીશેની અખર સાંભળી તે વધારે આજુરદે દીલની થઈ. પરમાલની માલ પરમાણેતો એ બાઈપર તથા તેના દીકરાઓપર તે નોઈનસાફની રાહે કસો દાવો રહ્યોનો નહી. પણ ચંદેલના વંઉચની મરવત એ બાઈ એકદમ વીસરી ગઈ નહી. તે રાજ વંઉચની જુરાઈ જુલી જઈ જલાઈ એ મોહટાં મનવાળી રત્નપુત્રીએ ઈઆદ કીધી. તેણે દીકરાઓને ક

કાંઠે આવીઓ હતા. એ પરભાંણે તેના વડંપનુ નામ મેં નીભાવીઉં તેના બદલામાં હું દેશનીકાળ થયો.” એ સર દાર ભાઈઓએ પોતાપર ગુજરેલા જીલમ તથા ગેરઈનસા ફી વીશે એવી વાતો કહી ચંદેલ પાસે જવાને ના પાડી ઉં. તેવારે તેઓને બોલાવવા આવનાર ભાટે તેઓને ત દબીરથી સમજવા માંડીઆ. તે બોલીઓ કે “પરમાલ જારે નાધલો હતા તારે તેનો પીતા તેને જસરાજની રખે વાલીમાં મેલી ગીઓ. એ તમારો બાપ તેના પીતા સર યો થયો. વાસતે દુર દશાને વખત તે તમેને બોલાવેછે તારે તમે જસરાજના દીકરાઓએ તેને તરફ કરવો ધ ટે નહી. જ રજપુત સંકટને સમે પોતાના રાજાને પડ તો મેલે તે નરગમાં જશે. વાસતે તમારા બાપની વફા દારી તમારે સર ચહુડાવો. તમારા જનમની વખતે જ રાજાએ હજારોનો ખરચ કીધો તેની સંકટની વેળા કનો જમાં રેહવાને હું તમે ઘટતું જાણોછો ? માલનદેવી રાણી જ તમેને પોતાનાં બચાંની માફકજ ગણેછે તે બચ્છ ધ ધને તમેને બોલાવેછે. વળી મેહોબાના રાજપર કાંઈ આફત આવે તારે તમારા જાન તેનાથી કાંઈ જીદા નહી એમ તમારી મા દેવલદી વારેવાર બોલેલીછે. માટે તે મુજબ હવડાં ચાલવાને એ બાઈને કહેવાને રાણીએ મ ને ફરમાવીઉંછે. જ આદમી પોતાનો બોલ પાલે નહી તેનો ધરથીપર તીરસકાર થઈ ચંદેરોકાલ સુધી તે નરગમાં પડીઉં રહશે.”

માલનદેવી રાણીની તરફનો એવો પેગામ ભાટે કહ્યો તારે દેવલદી પાસેના ઓરડામાં હતી. તેણે સંધું સાંભળી ઉં અને રાજા તરફ તેની માયા દોડી. તેના દીકરાઓપ

૨ ગુનરેલો જીલમ તથા ગેરધનસાફી એ બાઈને ધમ્માદ હતી. પણ તે સાથે બાટે ઉપર જણાવવા સરખો કોલ તે જો માલનદેવી રાણીને આપેલોબી તેને ધમ્માદ હતો. કુટુંબને થયેલાં નુકસાનથી એ બાઈનું દીલ આજીરદે હતું ખરું. પણ જે સુલુક સાથે તે કુટુંબની શોભા અને દીરતી જોડાએલી હતી તે પારકાને હાથ જવાની ધાસતી વીશેની અબર સાંભળી તે વધારે આજીરદે દીલની થઈ. પરમાલની આલ પરમાંજોતો એ બાઈપર તથા તેના દીકરાઓપર તે નો ધનસાફીની રાહ કસો દાવો રહ્યોતો નહી. પણ અંદાજ ના વંઉધની ખરવત એ બાઈ એકદમ વીસરી ગઈ નહી. તે રાજ વંઉધની બુરાઈ ભુલી જઈ જલાઈ એ મોહતાં મ નવાળી રજપુતણીએ ધમ્માદ કીધી. “તેજો દીકરાઓને કહ્યું કે “આપણું સંધાંએ જલદીથી મેહોબા જવું જોઈએ.” માને મોહડેથી એવા અબરો નીકળતા સાંભળી આલા સુપકીદો રહ્યો. પણ ઉદીલાએ જવાબ દીધો કે “મેહોબાને દઈતનો હવાજો ! આપણને કુખી કરી તાંહાંથી કાહુડી મેલયાનો દાહડો આપણે વીસરી ગીઆં કે તાંહાં પાછાં જઈએ ! તે સુલુક નીલે કે પડી ભાગે, પણ આપણને તો સંધું સરખું છે. માફ ગામતો હવે કનોજ છે.”

દીકરાને એમ કહેતાં સાંભળી દેવલદી નાખુશ થઈ. તે કુખથી પોકાર કરી બોલી કે “ઈસવરે મને વાંઝણી રાખી હોતતો સારું ! રજપુતોની રીત છોરી પોતાના રાજાને સંકટની વેળા સાહેતા કરવાને ના પાડનાર દીકરા મારે પેટે અવતરીઆ નોહત તો બહુ ! ” તેનું હૃદય ગમથી ફાટવા લાગું. આંખો આસમાન તરફ કરી તે બોલી કે “ઓ સુરપકીના સાહેબ ! તે મું બીનાકરના કબીલાની શો

ભાને! નાસ કરનારા આ લોકને જનમ દેવા સાક્ષી મા
રી પાસે મા તરીકે કુપ્ત ખખાવીડંકે ! ઓ ! નાલાએક
બચાંઓ ! ખરા રત્નપુત્રોનું દીલતો લડાઈનું નામ સાંભળતાં
જ ખુશી થાએછે. પણ તમે નીચ કાંઈ જસરાજના દી
કરા હોએ નહીં ! કોઈ હલકો આદમી ચોરીથી મારાં પા
સાંમાં ભરાયો હશે, તેની ઓલાદથી તમે અવતરીઆ હ
શો." માને મોહુરથી નીકળતા એવા તાના અને શીખા
મણના સખુનોથી તે ખરા રત્નપુત્રોપર તુરત અસર થઈ,
તેના ઠપકાથી તેઓના ચેહરા ફીકા પડીઆ. પણ તેઓ
ના દીલમાં તેઓના વડીલોની ખરી ખુબીનો આતશ ઝ
મકવા માંડીઓ. તુરત ઉભા થઈ તેઓ એક બીજ સાથે
બોલીઆ કે " જરે આપણુ મેહોબાના બંચાવમાં મારપા
જશું અથવા જખમી થઈ એવાં પરાકરમે કરશું કે તેથી
આપણા નામ અમર થાએ—જરે આપણાં સર લડાઈના
મેદાનમાં ખાક મલશે, જરે રણમાં આપણુ બાહુકુર લો
કની સાથે બગલગીરી કરશું અને ચોહનવાળાના પેહલવા
નોની નજીક મરદાનગી ખરચી બેહુના લોહીને ઝલકતાં
કરશું, તારેજ આપણી માતાજી ખુશી થશે. " એમ બોલી
તેઓ સંધાં મેહોબા જવાની તઈઆરી કરવા લાગાં, તાં
હાં પોહતા પછી એ બંધે શુરા બાઈઓ લડાઈમાં જવા ની
કળીઆ તારે તેઓની મા દેવલદીએ મધન થઈ તેઓને
આશીરવાદ દીધા. તે બોલી કે " તમે તમારાં કામથી ત
મારી માના કુધને જસ આપજો. તમેએ આધેલુ ની
મખ હલાલ કરજો. તમારા રાજની ખાતર તમારાં સર
જાએતો ચીંતા નહીં, કેમકે તમેને સ્વરગમાં તાજ મલ
શે. " એ સરદારોએ પોતાની માની એ શીખામણુપર સ

દાની માફક અમલ કીધો. તેઓએ એવી બાહુદુરીના કા
મો કીધાં કે તેથી તેઓ તથા તેઓની મોહટાં મનવાળી
માના નામ અમર થયાં.

સુલતાના રીજ્યા બેગમ.

દીલ્લીનો રાજા રખનુદીન પોતાના ઓહદાને લાએક
નહી હોવાથી તેને ૬૦ સ૦ ૧૨૩૬ માં બરતરફ કરી તે
ની બેહુન રીજ્યા બેગમને પાઠશાહત આપવામાં આવી.
એણું જણાવવામાં આવીછે કે રાજાનું કામ કરવાને એ બે
ગમ સંધી પરકારે લાએક હતી. કોરાન વાંચી જાણવા શી
વાએ વીદીઆનું બીજું કસ્ટુ જોર ધરાવતી નોહતી. પણ
રાજકારોબાર ચલાવવાના હુનરથી એવી વાકેફગાર હતી
કે તેનો બાપ સમસુદીન અલતમશ લડાઈના કામપર
જતો હતો તારે દીકરાએને પડતા મેલી રીજ્યાને હક
મત સોંપી જતો હતો. એ શાહજાદી તે હકમત એવી
સારી રીતે ચલાવતી હતી કે તેથી નારાજ થવાને કોઈને
કારણ મલતુતુ નહી. એના ભાઈ રખનુદીનને તખ્તપર
થી ઉઠાડી મેલનારાઓ બે ટોલીમાં વેંહ્યાએલા હતા. એ
ક ટોલીનો વડો એ સુલતાનાના બાપ તથા ભાઈના વ
ખતનો વજર હતો. રીજ્યાને તખ્ત મેલીઆથી એ
ટોલીવાળાઓ નારાજ થયા. તકરારથી તેઓનું કમું વડી
ઉં નહી તારે જોર અન્નમાવવાને તેઓ બાહર પડીયા
તેઓએ લસકર સમેત દીલ્લી તરફ કુચ કીધી. તાંહાં એ
હતેથી તે ઘેહર ઉપર ઘેરો નાખીઓ. રીજ્યાની રાજ

આવેલાં લસકરને શીકસત દીધી. રીઝ્યાએ જ્યુકે જે
 ૨ ચાલી શકીઈ નહી, તારે તેણે તદબીર કામે લગાડી. એ
 બેગમે પોતાના ફીતુરી ફુશમનોને એવી અવસ્થામાં આ
 ણીઆ કે તેઓ પોત પોતામાંજ લડી જુદા પડીઆ. ૫
 છી સુલતાના તેઓપર સેહલથી ફાવી. કેટલાકને સજા
 રી તબલા કીધા. બીજાઓને માફી બખ્શી પોતાની ત
 રફ કરી લીધા. એ પરમાંજે બખેડાનો અંત આણી પો
 તાનો અમલ ચાલુ કીધો. તે અમલને ટેકો આપવાને
 હીમત તથા દાનાઈથી ઘટતા ઇલાજ કીધા. એ બાઈ સુ
 લતાનનો પોશાક પેહરી હર રોજ ઠરાવેલે વખતે તખત
 પર આવી બેસતી. જે કોઈ આદમી કામસર હાજર થ
 તું તેની વાતપર ઘેઆંન આપતી. આગળા હાકમોના વ
 ખતમાં ચાલેલી બેદાદી એણે ઠાલી શુધારો આમેજ કરવાને
 કોશેશ કીધી. દાએદામાં સારા ફેરફાર કરાવીઆ. અગત
 ના મુકદ્દમાં એ પોતાની જાતે મુકવતી. ઇનસાફનુ સંધુ કા
 મકાજ અદલપણે થવાને ખબરદારી રાખતી. રઈઅતની
 આબાદીમાં વધારો કરવાને બંદોબસત કરતી. એ બેગમ
 ની એટલી બધી ભલાઈ છતાં કપટી ફુશમનોથી એને આ
 કેબત હાની પોંહતી. પોતાના યોડસવારના લસકરના સ
 રદારની વફાદારી તથા લાએકી માટે એ સુલતાના તેનાપ
 ર ધણી મેહરબાંની રાખતી હતી. તેણે તે અમલદારને
 ઓહદે વધારીઓ અને અંતે અમીરઉલ આમરાનો દર
 નજે બખ્શીઓ. બેગમ જરે ઘોડાપર સવાર થતી તારે
 એ વફાદાર ઉમરાવ તેને ટેકો આપતો હતો. એ ધણી
 જે હબશી વંડવનો હતો તેને એવી સારી હાલતે પોંહચે
 લો જેઈ સુલતાનાના આગળા ફુશમનોનેજ નહી પણ બી

ડાઈ થઈ. માઠાં બાએગે બીજી લડાઈમાં રીજીઆ તથા તેનો ભરથાર કેદ પકડાંયાં. તે બંધે જાણાને તેઓના શ તરૂઓએ જલદીથી કતલ કીધાં. રીજીઆ બેગમે આસરે સાડા તરણ વરસ રાજ કીધું.

રૂપનગરની રાજકનેઆ.

અઉરંગઝેબ પાદશાહ ઘણી શક્તી અને ઘણી બદી માટે પરખીઆત થયેલો છે. એ પાદશાહે શ્રી રૂપનગરની રાજ કનેઆ સાથે પરણવાની ખાએશ કીધી. તેણે એ રજપુતણીનું માણું મોકલીઢું. એ અબલા જીવી રૂપાળી તેવીજ ડાહી તથા હીમતવાંન હતી. જે ટોલામા અવતરી તથા ઉધરી હતી તેમાંજ છંદગી ગુજારવાને આબરૂ ભરેલુ તથા ઘટારત છે, એમ તે વીચારતી હતી. પોતાને પસંદ પડતો પરમાણીક વર લેવાથીજ સુખી થવાનું છે એમ તે સમજતી હતી. અઉરંગઝેબ પરાઈ જાતનો પુરૂષ હતો એ ટલુંજ નહી પણ તેનામા તહરેવાર એમ હતી. માટે એ મોહ્યાં મનવાળી રાજકનેઆને તે બીલકુલ નાપસંદ હતો. હવે અઉરંગઝેબે એ રજપુતણીનું માણું મોકલીઢું તારેતો એવીજ ખાતરી રાખી હતી કે તેના માંગવા વીશે કસો વાંધો નીકળશે નહી. માટે એ કનેઆને તેડી લાવવાને બે હજાર માણુશનું લસકર રવાને કીધું હતું. પણ પેલી છાતીવાળી અબલાએ પોતાનાં કામથી ખતાવી આપીઢકે તે પાદશાહ પોતાના મન સાથે કેટલો નકામો મલકાતો હતો. એ બાઈએ વીચાર કીધો કે અઉરંગઝે

જે કહેલાં માગાંનો ઇનકાર કરવાની એના બાપમાં શક્તી નોહતી. માટે એ અબલાએ પોતાના ટોલાના બીજા શુરા મરદની મદદ માંગી. ઉદેખેરનો નામીએ રાના રાજસીંહ પોતાની બાહુકુરી તથા લાએડી માટે વખણાએલો હતો. તેના જોમનો એક પતર એ રજપુતણીએ તઈઆ ર કીધો. તેમાં બીજી બીના સાથે લખીઈ કે “ રતનહં સ મું અરગલાની માદા થાય ? નીરમલ એલાદની રજપુતણી મું વાંદર રૂપી બેગાનાની બાએડી થાય ? ” અને બણાવીઈ કે એમ જ થાયતો તે ઠીક નહી. વાસતે એ બાઈએ અરજ કીધી કે એ માહારાજાએ આવી એ બાનુનો બંચાવ કરવો અને તેણે પોતે એને પરણવી. એ બાઈની એ અરજપર માહારાજા ઘેઆન આપે નહીતો. અઉરંગજેબને હાથ પડવા કરતાં પોતાના જાનનો અંત આણવાનો ઠરાવ તેણે રાજસીંહને બણાવીઓ. એ હી મતવાન સ્ત્રીની એવી તદબીરનુ પરીણામ મન માંનતુ ઉતરીઈ. રાજસીંહ કેટલાક સબબોને લીરે અઉરંગજેબપર નાખુશ થએલોજ હતો. તેણે એ રજપુતણીનો પેગામ જીલ કીધો. કેટલાક ચુંનદા સવારો સાથે તે રૂપનગરપર ઉતરી પડીઓ. અઉરંગજેબનાં લસકરને કતલ કરી પોતાની હાથ ધરતી બાએડીને ઝડકથી પોતાની રાજધાની માં લઈ ગીઓ. સંધા રજપુતોએ એ ધણી ધણીઆંણીના કામની વખાણ કીધી. માહારાજાના સંધા સરદારોએ ખુશીથી કમર બાંધી કે એવી મરદાનગીથી જ રૂડી રાણીને આણી હતી તેનો અંત સુધી બંચાવ કરવો.

મીરાબાઈ.

મીવારનો રાજા કુંભો શ્રી મારવારના મેરતાવાળા રા
 થોરની દીકરી મીરાબાઈ સાથે પરણીએ હોતો. એ બાઈ
 આ દેશના ઘણા નામીયાં કુલના રાજાની બાએડી છતાં
 તેટલીજ ધીરતીથી ધરાઈ નહી. આ કુનીઆમાં મોહટો
 દરજ્જો મેલવી મોજ મઝા કરવા શીવાએ બીજાંબી કામો
 પર ચીત લગાડવાની જરૂર છે એમ તે વીચારતી હતી. એ
 સ્ત્રીને મુખીએ લોભ ભક્તીવાંન થવાનો હતો. પોતાના
 ધરમના ફરમાન મુજબ ઇસ્વરને ભજવો એને તે જગત
 કરતાની ધીરતી ગાવી એ બાઈને સદા પસંદ હતું. શરીર
 ની ઘણી ખુબસુરત તથા મનની ભગતીમાન હોવાથી એ બા
 નુએ પોતાના જમાનાની “સરવેથી રૂપાળી તથા પહુરેજગા
 ર રાણી” નો માન ભરેલો ખેતાબ મેલવીએ. એ બા
 ઈ પહુડેલી હતી. તેણે ઘણાંક કવેતો જોડીઆં. ઈસવર
 ની તારીફમાં બનાવેલો તેના કેટલાંક પદ તથા દોહરા હ
 જીર સલામત છે. તેઓની ઘણી તારીફ થાયેછે, તેનો
 ભરથાર બાહુકરી સાથે નેક કામો કરવા માટે વખણાયે
 લો છે. કેટલાક લોકના ધારયા પરમાંણે એ બાએડીના સ
 દગુણોની અસર તેના ભરથારપર થઈ હશે. મીરાબાઈ કુ
 રસતને વખત જગત કરતાપર ઘેઆંન આપતી. પોતા
 ની ફરજ સું તે સમજવાને કોશેશ કરવામાં કસુર રાખતી
 નોહતી. તેના જોડલાં રસીલાં ગીતોથી વાકેફકાર લો
 કોને સમજાયેછે કે એ બાઈની એ કારણસરની કોશેશ
 થી તેના મનને ઘણા લાભ થયો હશે. ખરેખર! જે કો
 ઈ આદમીથી બની શકે તેણે ભક્તીમાન રહી સુરપડીના

સાહેબની કુદરત પીછાણુવા તથા આ કુનીચ્માંમાં પોતાની અવસથા કેવી છે અને તે આયંદે કેવી થશે તે વીશે અંદેશો કરી, જે નેક મારગ સુજે તે પરમાંણે ચાલવા, તથા તેમ ચાલતાં હરદમ પોતાના પેદા કરનારનું નામ હેતથી હીરમાં ધરી, તેની સત્વતી કરવામાં વખત કાહડવા કરતાં, આ સંસારમાં બીજી કાંઈબી વધારે સુખ દાએક દી સતું નથી. રૂડી મોરાબાઈએ એવાં કીમતી સુખનો મારગ પકડીએ તે ઘટતુંજ કીધું. તેના કામ અને રીતથી તેને પોતાનેતો લાભજ થયો. તે સાથે તેની નકલ કરવાને બીજાં એને ભલામણ કરવાને ઘટતું ધારવામાં આવીઈંછે. એ સદગુણી બાઈનું નામ સદા માનથી લેવાએછે. જેના ધન લાએગ હશે તેજ એના સરખાં કામોપર ચીત લગાડશે.

જસમા.

ઈં સનેની અગીઆરમી સદીની આખેરીમાં સોલંખી વડંપનો રાજા સીધરાજ શ્રી અનહીલપુર મધે રાજ કરતો હતો. એક વેળા શ્રી માલવાનો કોઈ રેહવાસી એ રાજા પાસે આવીએ. તેણે તલાવ કુવા વીગરે ખણના રા માલવાના એડ લોકની નાતની જસમા નામની એક સ્ત્રીની ખુબસુરતીની ઘણી વખાણ કીધી. એ ઘણીની વાત સાંભળી રાજાએ તે નાનની એડણને હાથ કરવાને મન કીધું. એ મતલબ બર લાવવાને તેણે પોતાના માણુ શોની મારફતે ઘણી તદબીર કીધી. પણ તે સરવે વેરથ ગઈ. જે કામ બીજાં આદમીઓની મારફતે નહી બની

ઉં તે પોતે કરવાને સીધરાજ ઠરાવ કીધો. એ દારણસ
 ૨ એ રાજા શ્રી પટન મધે એક તલાવ ખણવા નીકળી
 યો. તેણે પોતાના બાણેજ કુધમલને ફરમાવીઉં કે એ
 કામ સાડ શ્રી માલવેયી યોડ તથા યોડણોને બોલાવી
 લાવવાં. એ કુકમ સાથે જસમા સંબંધી પોતાની છુપી મ
 તલબ વીશે સીધરાજ તાકીદ કીધી. કુધમલ એ કામ સા
 ડ રવાને થયો. માલવા પોહતેથી જસમા રેહતી હતી તે
 ગામમાં તે ગીચો. જસમાને મકાને જઈ જણાવીઉં કે
 “સોલંખી રાજા સીધરાજ શ્રી પટન મધે એક મોહટો તલા
 વ ખણાવેછે તેને યોડ તથા યોડણોનો ખપ પડીચોછે.”
 એ વાત સાંભળી જસમાએ પોતાની જાતનાં કેટલાંક માં
 છુશો એકઠાં કીધાં. તે માણસો તથા જસમાં અને તેના
 ભરથાર કુધમલની સાથે પટન આવીયાં. તેઓની ખબ
 ૨ સાંભળી સીધરાજ ખુશી થવા લાગો. તેણે કુકમ કીધો
 કે બીજાં યોડ લોકને ગામ બાહર મકાન આપવું અને જ
 સમાને મેહલમાં તેડી લાવવી. તે સુબળ રાજાના મંદીર
 માં જવાને જસમાને જલામન થઈ. પણ એ પતીવરતા
 સ્ત્રીએ તેમ કરવાને નાપાડીઉં. તે બોલી કે “મેહલમાં સુ
 વું રાણીઓનેજ છાજે. બાકી મારા સરખી મજુરેતો
 ભોંયેપર સુવું ઠીક છે.” આગળ તલાવ ખણવાનું કામ આ
 લીઉં. તે કામપર પોતે ખબરદારી રાખવાને બાહુને રા
 જા તાંહાં આવવા લાગો. જસમાને તેણે નજરે જોઈ. તે
 તું સરસ કદ, સુખરો અને નખરાં જોઈ રાજા ઘણો લો
 ભાયો. તેને પોતાને હાથ કરવાને આગળ કરતાં વધારે ખા
 એશમંદ થયો. તેની પાસે જઈ તાલ જોઈ મફરથી તે બો
 લીચો કે “જસમાં તું બહુ નાજુક છે માટે આવો ભારી

એને ઉપાડીશમાં, કેમકે તેથી તુને કુખ થશે. " જસમા એ સુલાગ્રાથી જવાબ દીધો કે ચીંતા નહી. પછી વળી એ રાત્રીએ એ દેખાનતદાર સીને સાડ બીજો ફાંદો નાખીએ. એણે તેને કહ્યું કે "બીજા એકાદા દામ કરે છે એટલે બસ, તું એ દામ રહવા દઈ તારા દીકરાની ખબરદારી રાખ." જસમાએ ધીરજથી જવાબ દીધો કે " મેં આમલીનાં ઝાડની ડાલીએ ઝોલલી ખાંધી તેમાં તે છોકરાને સુવાડેએછે. તેને આવતાં જતાં હું હીમકા દેઉં છું એટલે બસ છે."

ઉપર બહાવીઆ પરમાંણેની તથા બીજા તહરેવાર તદખીરથી જસમાને ફાંદામાં લેવાને સીધરાજ કોશેશ કીધી. તેની મતલબ સમજી જઈ જસમા કોઈખી વાતે તેના ફાંદામાં ફસી નહી. અતિ તલાવનુ દામ પુરું થયું તારે સીધરાજ બીજાં સંધાં એક લોકની મજુરી સુકવી અપાવી તેઓને પોતાને ગામ જવાને ફરમાવીઉં. પણ જસમાની મજુરી પગાર કીધી નહી. રાત્રીએ તેને કહેવાડીઉં તેના પઈસા સુકવતાં વીલમ લાગશે તેટલાં તેણે પટનમાં ઘોળવું. જસમા એ ધીલનુ કારણ સમજી ગઈ. તે હરેક બીજા વસતુ કરતાં ઈજત વધારે પેચ્ચારી ગણતી હતી. તેણે ઈજતને ધાસતીમાં નાખવા કરતાં હલાલ મેક નતના પઈસાપર પાંછી ફેરવવાને વધારે મન કીધું. મજુરી લીધા વગરજ પોતાનાં નાતીજાંઓ સાથે તે પાછી રવાના થઈ ગામ જવા લાગી. સીધરાજને એ વીચ ખબર પડી તારે તેની સંધી ધીરજ જતી રહી. તે દેખ્યાં જોતો શુભરાહ થઈ ગીએ કે કમુંખી પાપ કર્યું છે એ નહી. તદખીર અને ફેસલાવનાયો ન

બા હાંસેલ થઈ નહીં તે જોર જીલમથી કરવાને તેણે દસ વ કીધો. કેટલાંક હુધીઆરબંધ માણસો સમૈત તે પેલાં ઓડ લોકને ફુંખાવે ગીઓ. મોટેરા નામની જગા આ ગળ તેઓ તેને મલીઓ. તેના માણસોએ બીયારાં કેટલાંક ઓડ લોકને કતલ કીધાં. જસમાએ એ સંધું જોઈ લીધું. રાજાની લુંડી નીવટાથી-પોતાની પાક દામનને બાંળવાને બીજો કસો ઈલાજ રહ્યો નહીં. લાચારે પોતાના પેટમાં છરી મારી પતીવરતાપણાનો બંધાવ કીધો. એ પરમાંણે એ રૂડી સ્ત્રીએ પોતાની આબરૂનો નીલાવ કીધો. જે બાઈ ઈજતને પેચ્ચારી કરે, તે હાદીઓગને મોહટી દાલત, ગરીબ બુપડીને મોહટાં મંદીર બરોબર, સુકા રોટલાને હજાર નેઆમત સરખો, જોએપર બીજાનેની ચટાઈને ઈમતી પલંગપર બીજાવેલાં નરમ ગરમ ખી નાણે એમ નામદાર જસમાના હવાલ -

જગોએ આવી તેમાંથી ભાએગી કીનારે ઉતરી તેટલાં તે
ની પછવાડે લાગેલું લસકર પણ આવી પોહતું. એ વખતે
તે એ લડાએક સ્ત્રી પાસે થોડીજ ફોજ બાકી રહેલી હતી.
તે ફોજને દુશમને જલદીથી હરાવી એ દીલ્લો પણ રાણીના
હાથમાંથી લીધો. ઉપર જણાવીએ છે તેમ દોસત મહમ
દખાન જીતી તેના મુલુકપર તેટલીજ તેના હોસનપર
નજર રાખતો હતો. તેણે કીલ્લામાં દાખલ થયા પછી રા
ણીને કેહવાડી કે જો તે બાઈની મરજી હોયતો હજી
રખી તે રાણી રહી શકે. તે એમકે તેણે એ કુતેહમંદ દો
સત સાથે લગન કરવાં અને પોતાના મુલુકપર તેમજ એ
મરદના દીલપર હકુમત કરવી. એ દરખાસ એ રાણીને
નાપસંદ થઈ. પણ તે વીશે જાહેરમાં નાપાડેતો જાસતી
શુનરવામાં કસો શકે હતો નહીં. કારણકે તે મરદ જવા
બને વાસતે નીચેના ઓરડામાંજ બેસી હતો. માટે એ
રાણીએ તેની માગણી કબુલ રાખવા વીશે તેને જણાવી
કે અને તેની મરદાનગી વીશે કેટલાક તારીફ ભરેલા સ
ખુનો કેહવાડીઆ. લગન કરવા સંબંધી તેણે બે કલાક
ની મેહતલ માંગી કે પોતાને લાએકની તકવારી કરવા
ને બની આવે.

એ પરમાંણે ઉપલા વખતમાં બંધે તરફ વાળાંઓએ
પોત પોતાથી બનતી તકવારી કીધી, રંજુના નગારાંની જ
જોએ શાદીની ખુશાલીના સરોદ નીકળવા લાગા. અને
દોસત મહમદને ઉપર તેડવાનો પેગામ આવીએ. રા
ણીની તરફથી મહેલો લગનનો વાગો તથા કીમતી જવેહે
રની માલા તથા એક કલગીર એ વખતે એ ખાનનાં આં
ગપર હતી. તે તુરત ઉપર ગીએ. જોય સું કે તેણે જ

તારીફ સાંભળી હતી તે કરતાંબી રાંણીનો હોસન તથા નખરાં સુરસ હતાં. પેલીએ તેને બેસવાને કહ્યું. તે મલત ધતો અને રાણીની ખુબસુરતી જોતો વાતમાં પડી ગ્યો એટલે ધણો વખત નહીં જણાએ તેમ નીકળી ગી ગ્યો. અંતે તેનો એહરો જરદ થવા લાગો. આંગમાં ભા રે અગત ઉડવાની તેણે ફરીઆદ કરવા માંડી. પંખા ત થા પાણી તુરત હાજર કીધાં. પણ તેથી કાંઈ વલીઈ ન હી. કંટાલીને લગનનો વાગો તેણે કાહડવા માંડીગ્યો. એ સમે રાણીએ તેને કહ્યું કે “ખાન તું સાંભળ કે તારાં મોતનો વખત નજીબ આવીગ્યોછે. આપણી શાદી અને મરણ એકજ વખતે થવાનાં. જે કપડાં તારાં આંગમાં પેહરેલાંછે તેને જોર પાએલુંછે, કારણકે મને ખરાબ કરવાની સખતીથી બનચવાને બીજો કસોબી મારગ તેં મારે હાથ રેહવા દીધોતો નહી.” એ હેવાલ સાંભળી આસપાસનાં સંધાં લોક દેહશતમંદ થયાં. તેવામાં અગાસીને લગતા કંગારાપરથી રાણીએ નીચે નદીમાં નખાવી દીધું. દોસત મહમદને ભોપાલ તરફ લઈ જવા લાગા. પણ તે તફડી તફડીને રસતામાંજ મરણ પામીગ્યો.

પન્ના.

મીવારનો રાના વીકરમાજીત પરજને પસંદ પડતો હાકમ નહી હોવાથી તેના સરદારોએ સપ કરી તેનો અમલ છીનવી લીધો. એ સરદારોએ તેના સાવકા ભાઈ બનબીરને રાજકારભાર સોંપવાને આસરેઈ સં ૧૫૫૦

માં ગોડવણુ કીધી. બનબીરના હાથમાં એકવાર સતા
આવી એટલે તે પાછી મેલવા ગમીઈ નહી. તેણે વીકરમા
છત તથા તેના નાથલા બાલક ઉદેસીહને મારવાને ઠરા
વ કીધો. એક દીને રાતના ઉદેસીહ જમીને સુતો એટ
લાં રાઉલામાંથી ભારી કુખ ભરેલી ચીચારી નીકળતી તે
ની પન્ના નામની દાઈએ. સાંભળી, એ બાલક જમી રે
હયાં પછી વધેલું આનુ પાછું લઈ જવાને એક બારી (હ
ન્તમ) તે ઓરડામાં તુરત આવીઓ. તેને પુછતાં એ દા
ઈને ખબર થઈ જ રાના વીકરમાછતને કતલ કીધો તે
સળબથી એ ચીચારી નીકળી હતી. સેઆણી પન્નાએ
તુરત સમજ લીધું કે જ લોભી આદમીએ રાનાને માર
યો તે તેના કુવર ઉદેસીહને જીવતાં રેહવા દશે નહી. મા
ટે નાથલા કુવરને જલદીથી મેવાના કંડીઆમાં સુવાડી
ઓ. તેપર કેટલાંક પાતરાં વીગરે નાખી પેલા બારીને
કરમાવીડકે તે કંડીઓ લઈ તુરત કીલ્લાની બાહર જવું.
પછી એ નીમખ હલાલ દાઈએ પોતાના પેટના બાલકને
તે રાજકુવરની જગાએ મેલીઓ. એ સંધી ગોડવણુ વી
શે વીચાર તથા અમલ કરવાનુ કામ એક પલકારામાં કર
વું પડીઈ. તે ભાએગે પુરું થઈ રહ્યું તેટલાં ખુની બન
બીર તે ઓરડામાં આવી રાજકુવરને વીશે પુછવા લાગો.
તે વખતના મામલા પરમાંણે અલબતાં એ ઓરતથી અ
વાજ કાહડી શકાયો નહી. તોપણ હીમત રાખીને તે
ણે પેલાં પારણા તરફ આંગલી બતાવી. તે બીચારી જોએ
સુંકે પોતાના વાહલાં બચાનાં-પેટમાં ખુની હથીઆર પેવ
સ થયું. એના ભેદ વીશે કોઈને ખબર હતી નહી. રા
જકુવર ઉદેસીહ ખરેખર મારીઓ ગીઓ હોએ તેમ રાવે

લાતાં સંધાં આદમીઓએ માહાતમ કીધી. મરનારની લા
સને અગનીદા કીધા પછી, પન્નાનુ દીલ જોકે અતીશે
દીલગીર હતું તોખી પોતાના શાહજહાના બંચાવનુ કામ
પુરું કરવા સંબંધી તેણે દીલ કીધી નહી. પેલો બારી તે
બાલકને શ્રી ચીતારથી થોડા ગાઉની વેગબાઈપર બીરીસ
નદીને કાંઠે લઈ જઈ એક ઢેકાંણે ખોદી રહ્યો હતો. ખો
ડ કરતાં પન્નાખી તાંહાં જઈ લાગી. બંધે જણા શ્રી દેવ
લા તરફ ગીઆં. પન્નાએ તાંહાંના થાકોર સીંહરાવનો
આશરો માંગીઓ. તે ધણીએ ધાસતી ખાઈ તે અરજ
ના કબુલ રાખી. તારે પન્ના કુંગરપુર ગઈ. એ જગોના
રાજા રાવલ એશકરણે તે બાલકને માટે કાલજી બતા
વી. પણ તે બોલીઓ કે તેના ચેહરમાં તેને રાખવાધી
તેના તથા રાજાનો પોતાનોખી જાન ભયમાં રેહશે. પછી
એ વફાદાર રજપુતણી ઈંદરનો લાંબો રસતો લઈ આરાવ
લીની વેઆરની આડી અવડી રાહ કાપી એ જગોના રે
હવાસી બીલ લોકોની મદદથી શ્રી કોમલમીર પોંહતી. એ
વી લાંબી અને ડીકટ મંજલ કરવામાં તેણે હીમત અને
શહપણ વાપરીઈ હતું. તેની મતલબ શ્રી કોમલમીરના
હાકમનો આશરો માંગવાની હતી. એ અમલદાર દી
પરા ગનાતનો હતો. તેનુ નામ આશાશાહ કરી હતું.
પન્નાએ તેની ચુલાકાત કરી સંધો હેવાલ કહી જણાવીઓ.
પેલા બાલક રાજકુવરને તેના ખોલામાં મેલી બોલીકે આ
શાશાહે પોતાના રાજાની રખેવાલી કરવી. એ વાત સાં
ભળી આશાશાહ બીહવા તથા ઘબરાંવા લાગો. પણ તે
ની મા તે જગોએ હાજર હતી. તે સ્ત્રી પોતાના રાજા ત
રફની ફરજ સારી પઠે સમજતી હતી. તે ફરજ અદા

રવાની હીમતથી તેનામાં હતી. દીકરાની હીમકારી રી
ત જોઈ તેણે તેને ખુબ ધમકાવીઓ. તે બોલીકે “વક્ષાદા
ર આદમી સંકટ તથા ભયેની દરકાર કબુ કરતાં નથી.
એ કુવર સંગાનો દોતરો અને તારો રાજ થાએછે. મા
ટે (એને બંધાવીઆથી) ઇસવર કરચેતો તાર કલાણ થ
શે.” માની શીખામણ સાંભળી તે દેપરાએ ઉદેસીહને પો
તાનો ભતરીજો કહી ઘરમાં રાખીઓ. એ પરમાંણે એ
રાજકુવરને દેકાણે પાંડીઆ પછી મેહુરખાંત દીલની પન્ના
એ મન સાથે બેઆવ કીધો જ “હવે મારે હીઆં રેહવું
ઘટે નહી.” સખબકે દેપરા ગનાતના બચાં પામે રજપુત
ણી દાઈ જોઈલોકોને કાંઈ શક ઉપજાઆ વીના રેહ નહી.
માટે તે હીમત કરી તાંહાંથી જતી રહી. એ માતા રૂ
ખી દાઈની આપણ જટલી વખાણ કરીએ તેટલી થોડી છે.
દેખઈતુંછે કે પોતાને હવાલેનાં બાલકની સલામતી માટે
એ બાઈએ જેવું નુકસાન, કુખ, સંકટ તથા સખતી બેગ
રજપણે ખમીઆં તેમ કોઈ કદાચન કોઈ બીજી દાઈએ
કીધું હશે. એ ઉતરતી પદવીની પણ મોહટી યુજ્જેરગીને
લાએકની ઉદાર અને હીમતવાંત હીંદવાણીના પરાકરમ
થી દેશી સ્ત્રીઓને મગરૂર રેહવાને ઘટતો સખબ મહેછે.
રૂડી પન્નાની કીરતી તેના નામરાસીઆં બેમુલાં નવેહુર
ની માફક હમેશા ઝલકતી રેહવાની. તેનું મીઠું નામ
આદમી જાતને સદા પેઆરું લાગવાનું. ઉંચાં પાણીના
પન્નાની માફક સરવે સદગુણી સ્ત્રીઓ એ રજપુતણીનું ના
મ—પન્ના—છાતીએ ધરી પોતાને શોભા આપવાની.

મઈનલદેવી.

અત્યારે અદલ ઈનસાફ જોવો હોયતો મલાવ જોઈ આવો” એવી કેહવાત શ્રી ગુજરાત તથા દ્રાહીઆવાડ પરાંતમાં ચાલેલી છે. એ કેહવાત એક સ્ત્રીના સદગુણે નીકળી છે. તે સીનુ નામ આ નાધલા ગરંથમાં નોધવા જોગ લાગે છે.

સોલંખી રાજા કરણે વેરાગ લીધા પછી શ્રી અનહીલપુરમાં થોડોવાર બખેરો ચાલીઆબાદ તે પરાંતની હકુમત એ રાજાની રાણી મઈનલદેવીને સોંપવામાં આવી. એ રાણી રાજકારોબારીને લાએકના રૂડા ગુણો ધરાવતી હતી. પરજાનું બધું એના દીલથી વેગણું નોહડું. લોકોના હક બળવાએ, તેઓને આરામ તથા અદલ ઈનસાફ મહે તે કારણે સાડ ઈલાજો કરવાપર એ ખંતી હતી. પરજાના ઉપીઓગ સાડ તેણે કેટલાંક બાંધ કામો બનાવી આં. તેમાં શ્રી ઘોલકા મહેનો મલાવ અથવા મીનલ તલાવખી એણે બંધાવીઓ. એ બંધાવતી વખતે મઈનલદેવીએ પોતાના અદલ ઈનસાફનો એક ઘણો તારીફ લાએક દાખલો બતાવીઓ જેથી આ વાતને મથાએ જણાવેલી કેહવાત નીકળી. એ તલાવની પુરવ દશાએ એક કસબજીનું ઘર હતું. તે ઘરની જગે તલાવના કામમાં લીધો હોયતો તલાવનો દેખાવ સરખો અને સોભીતો થાય એ એવું લાગું. મારે ઘણી મોહટી કીમત આપીનેથી તે જગે વેચાતી લેવાને એ રાણીએ મરજી બતાવી. પણ તે કસબજી તે વેચવાને ના પાડીડું. એ સ્ત્રીએ જણાવીડું કે તલાવ બંધાવીયાથી રાણીની ઈઆદગારી જેમ રહી જશે તે

મન તે વીશેના કામમાં હરકત નાખવાથી એ સ્ત્રીની ઇચ્છા દગારી રેહવાની ! ખરેખર એ પરમાંણે ભલાંની ભલાઈ તથા ભુડાંની ભુડાઈની વાતની ઇચ્છાદગારી આ જમાના સુધી રહી ગઈ છે. તે કસબણે જગો આપી નહી. તેથી તલાવ ખેડોલ થયો. રાણી પોતે સતાવાળી હતી. તે જ ચાહતે તે કરી શકતે. તે ઇચ્છતે તો એકદમ ખરજેરીથી પેલી કસબણનું ધર પોતાને સવાધીન લઈ શકતે. તેમ ક રવા સંબંધી કોઈ રાણીનો વાંક કાહડતે નહી. કેમકે ક સબણ ખાલી હુબતની ખારેલી મોહટી કીમત લઈનેખી તે જગો આપવાને ના પાડતી હતી. જો સારાં કામને વાસતે તે જગો જોઈતી હતી તેનો વીચાર કરતાંતો લોકો એાર રાણીની તરફેન કરતે અને લાચારીએ ખરજેરી કરવા વીશે કદાચ તેની વખાણ કરતે. પણ રાણીએ જુદો જ મારગ પકડીઓ. કસબણે તેનું અપમાન કીધું તે વીશે કમું મનમાં આણીડું નહી. લોકોની વખાણપર દીલ કીધું નહી. પોતાની મરજીમાં હરકત થઈ તેની દરગુજર કીધી. તેણે આટલીજ વાતનો વીચાર કીધો કે, તે જગો ની માલેક ગમે એવાં ઘટતાં અથવા અનઘટતાં કારણુ સાડ તે જગો આપવાને ના પાડે; પણ જાંહાંસુધી તે એા રત તે જગોની માલેક તાંહાંસુધી કોઈએ તેનીપર ખરજેરી કરવી ઘટે નહી. ગમે એવાં સારાં કામ સાડું તે જગો જોઈએ પણ માલેકને નારાજ કરીને તે લીધાથી ખે ઇ નસાફી થાએ. એવો વીચાર કરી એ દાનાવ રાણીએ તે જગો પડતી મેલી તલાવનું કામ ચલાવીડું. એમ કીધાથી તે તલાવ કાંઈક ખેડોલ થયો ખરો. પણ મઈનલ દેવીએ વાજબીપણે ચાલયાથી પોતાનાં નામને ઘણી શોભા

આપી. એ રાણીએ બીજાં સારાં કામો નહીં કીધાં હોતે તોપણ એટલું એક અદલ ઈનસાફતુ કામ એની ઈઆદ ગારી કાએમ રાખવાને બસ છે.

માતીબીબી.

શ્રી ભોપાલના ખુની અને દંગાખોર દીવાન મુરીદ મહુમદખાને કાવતરાંથી તાહુનાં નવાબ હુધઆત મહુમદ તથા તેના દીકરાને પોતાના તાબેદાર સરખા કરી નાખી આ હતા. એ દીવાને પોતાનો દસત કાએમ કરવા સા રૂ વજર મહુમદ નામના બાહુદુર અને લોકોના માનીતા સરદારને કતલ કરવાને કાવતરું કીધું. એ સરદાર નવા બના પીતરાઈ બાઈનો દીકરો થતો હતો. એનું ખુન કરવા વીશેનું કાવતરું બહુર પડી ગીઠું. એ ખુન કરવાનું કામ ચીનપોરબારીના કીલ્લેદારે માથે લીધું હતું. તેને સજા કરી વજર મહુમદ ભોપાલ તરફ આવવાની તઈઆરી કરવા લાગો. દીવાન મુરીદ મહુમદ જોયું કે વજર મહુમદ ને છેડીઆથી તેની કમબખતી નજીક આવી ગઈ. એ સબબથી તે ઘણો બીધો. એવે સમે નવાબની હુકમત પાએમાલ કરી નાખીનેબી પોતાનો બંઆવ કરવાને એ દીવાને આમકો આધો નહી. તેણે મરાઠાઓને પોતાની મદદે બોલાવીઆ. સીંધીઆનો એક સરદાર નામે બાલા રામ આંગલીઆ કેટલાંક લસકર સાથે તે તરફ ગીઆ. દીવાને ભોપાલ તથા ફતેહગરના કીલ્લા એ મરાઠાઓને સવાધીન કીધા. પછી મરાઠાઓએ ઈસલામગરનો કીલ્લો

માંગીઓ, તેપણુ આપવાને એ દીવાને કબુલ કીધું. મરાડી લસકર તેની જપતી કરવાને ચાલીકે. એ પરમાંણે ભોપાલનો સંગો સુલુક એક લુચ્છા દીવાનની ધાતકી અં ને હીમદારી ચાલને લીધે બેગાનાઓને હાથ થઈ પડતે. તેવા માઠા બનાવનો અટકાવ એક ઓરતથી થયો. વજર મહમદની એક સગી નામે મોતીબીબી ઈસલામગરમાં હતી. તેણે મરાડાઓને લગતી સંધી બીના જાણી લીધી. એ ઓરતે તે વખતે એવું કામ કીધું કે તેણે તે જગાના કોઈ મરદથી થઈ શકીકે નહી. બેગાનાઓને આવતા જોઈ તે પોદાર મારીને બોલીકે “ સુરીદ મહમદખાન કોણુ થાએકે કે તે ધણી એ પરમાંણે ભોપાલને લગતા કીલ્લા ઓ પારકા લોકને આપી રહે ? મગર હું જ જગામાં રે હુંહું તે કોઈને હાથ જવા દઈશ નહી. ” એટલું બોલી તેણે દરવાજા બંધ કરાવીઆ. કીલ્લાપરની તોપો દુશમનોની સામને ગોડવાવી તેઓપર મારો ચલાવીઓ. એ ઓરતે પોતાની વાત તથા કામથી કીલ્લામાંનાં લસકરને એવી હીમત આપી કે તેઓએ ખુબ ઉસકેરાઈને સારી પડે લડાઈ કીધી. મરાડાઓને મારખાઈ તે જગાએથી પાછુ કરવાને ફરજ થઈ. એ પરમાંણે મોતીબીબીની મરદાંત ગીથી ઈસલામગરનો બંચાવ થયો. એ અગતનો કીલ્લો પોતાને હાથ રેહ્યાથી વજર મહમદને ભોપાલનુ રાજ જાળવવાના કામમાં ઘણું સવલ પડીકે.

પુતાની મા.

રજયાડામાં જન્મલ તથા પુતાના નામેા ઘેરે ઘેર જાણીતાં છે. અકબરશાહ પાદશાહે શ્રી ચીતારને ખરાબ કીધું તે વખત એ જગાના બંચાવ માટે જે બાહુકુરી ભરેલાં કામેા એ ધણીઓએ કીધા તેથી તેઓએ અમર વાખવા ખી મેલવી. જાંહાંસુધી રજપુતાની નામદારી ફુનીઆમાં ગવાશે તાંહાંસુધી એ કીરતીવાન પેહલવાનોનાં નામેા ધ વ્યાદ રેહવાનાં. પોતાના રાજા તથા દેશના હીત માટે એ લોકોએ જેટલી હીમત, દોરી વ્યને જીગર ખતાવી તથા નુકસાન ખમીઆં તે કરનાં જ્યાદે કોઈ સ્વદેશ હી તકારીએ કીધું હશે નહીં. એઓના પરાકરમોની, એ નામદારોના દેશીઓએજ નહીં પણ, અકબરશાહ સરખા હરીફ પોતાની ઠલમથી ધણી સતુતી કીધેલી છે. તે ઉપરાંત તેઓની ધવ્યાદગારી સાડ એ પાદશાહે દીલ્લીના કીલ્લા ને દરવાજા વ્યામન સામન બે હાથીઓપર એ બંધેને સુવારી કરાવેલાં પુતલાં ગોડવાવીઆં હતાં. એવા નામદાર પુરૂષોને વીશે લખતાં આ વાત લુલી શકાતી નથી કે એઓના કામ ધણે દરજજે સીના સદગુણોથી નીપજ્યાં હતાં.

પુતાનો બાપ મરણ પાંખીઓ તારે એ સોલ વરસની મિએનો હતો. એની રખેવાળી તથા બરદાસ કરવાનુ કામ એની લાએકીવાળી માને સર ઉતરીઈ. એ ઓરતે દીકરાને તેના બાહુકુર બાપના સરખો પરખાંણીક વ્યને રજપુત લોકની હોરમત વધારે તેવો કરવાને કાંઈ બાકી રાખીઈ નહીં. તે ઉખરે પોંહતો તારે કીરતી મેલવવાનાં કા

મેા કરવાને તેની માએ સદા ઉસકેરીઓ. હવે અકબરની દબાણથી ચીતોરની હાલત ઘણી નબલી થઈ. તે દુશ્મનોને હાથ જવાની ધાસતી ઘણી વધી. તે સમે એ દેશ હીતકારી બાઈએ પોતાના દીકરાને મજબુત ભલામણ કીધી કે તેણે કમર બાંધી દુશ્મનોને તારાજ કરવાને અથવાતો ચીતોરની ખાતર પોતે જીવ આપવાને ઠરાવ કરવો. એ સ્ત્રી એ પરમાંણે ભલામણ કરીનેજ મુગી બેઠી નહી. તેણે અંરેશો કીધો કે રખેને તેની વહુની એ દીકરાપર કાંઈ જુદીજ અસર થાએ કે જયી પોતાના જીવ રગોના નામને કસી ઝાંખ લાગે. માટે તે વહુના હાથ મા એક ભાનો આપીઓ. પોતેબી તેણું લડાઈતું હુધીઆર ઉડાવીડું. તેને જોઈ બીજી રજપુતણીઓબી તેમ કરવાને ઉસકેરાઈ. તે રાંધીઓએ પોતાના દેશના સંભાળ માટે કમર બાંધી. ઘણીક નાજનીઓના ગુલાબી દ્રખશારા પર સવદેશના પેઆરનો જોરસો અમકવા લાગે. તે પેઆરે કરી તેઓના નાજીક શરીર જોરાવર બની ગીઓ. તેઓ કોટ બાહર નીકળી દુશ્મનો સાથે લડાઈ કરવા લાગી. એ પરમાંણે પોતાના દેશનો બંચાવ કરતાં પુતાની મા તથા બાએડી અને તેઓની સંગતીઓ મરણ પાંખી. રજપુતોએ પોતાની મા બેહુત અને બાએડીઓને સવદેશના હીત માટે એવાં કામો કરતાં જોઈ તારે તેઓ પોતાના જીવ વીશે એકદમ લાતંબા થયા. પોતાની મોહુટી અને દરરોજ વધતી ફોજ તથા તે ફોજ કાએમ રાખવા માટે ખરચ કરવાની શક્તી ઘણી હોવાથી અકબરે ચીતોરતો લીધું. પણ તેની ખાતર જમા થઈ કે જોઓની મા તથા બાએડી પોતાના દીકરા તથા ભરથારોને, સવદેશ

માટેના પેચ્ચાર પોતાના જીવ કરતાં વધારે ગણવા શીખ
વે તેઓપર મેલવેલી કૃતેહ કેટલીક શીકસત ખાવા કરતાં
બદતર છે.

અવીચાર.

મલબારી લોકોમાં અવીચાર નામની એક ફીલસૂફી
થઈ ગઈ છે. એના મા બાપ નેક ખસલતનાં તથા વીઢ
પાન હતાં. અવીચાર સુધાં તેઓનાં સાત છોકરાં હતાં.
તે સાતે જાણાં પોતાની લુપ્ધી તથા એલમ માટે નામી
આં થયાં હતાં. એઓ કીઆ જમાનામાં થઈ ગીઆં તે
વીશે ચોકસ નથી. પણ કેટલીક બીનાઓપરથી ધારવા
માં આવેલું છે કે અવીચાર આસરે ૬૦ સનની નવમી
સદીમાં થઈ ગઈ હશે. એ કાબેલ ચોર તામીલ ભાષા
સારી પઠે બોલી તથા લખી જાણતી હતી. એ ભાષામાં
તેણે કવેતો જોડીઆં હતાં. તેણે રસાન શાસતર વીગરે
ના અલીઆસબી કીવો હતો. પણ નીતી શાસતરપર
તેણે વીવેશ ધેઆન આપીઈ હતું. એ કીમતી એલમમાં
તેણે ઘણો સારો વધારો કીવેલો કેહવાએ છે. અવીચાર
ની કાબેલીઅત તથા દાનાઈ માટે મલબારી લોકો ઘણા મ
ગરૂર રહે છે. કેટલેક કેદાંણેતો તેને દેવીના સરખું માન
આપવામાં આવે છે. એ બાઈ નીતી શાસતર ભણી ઇસ
વરને પીછાણવા તથા તે સાહેબની સેવા કરવાપર અતી
ઘણી ખંતી હતી. જે ઉતમ ગનાન હાંસેલ કીધાથી એ
બાઈ સદા ખુશી રેહી શકતી હતી, તેનો થોડો ઘણો લા

તે આદમી જાતને મને એવી મેહનત લેવાને એ ભલી
ત્રી ચુકી નહી. તેણે પોતાના દેશીઓને વાસતે, તેમાં
મુખીઅ કરી છોકરાં તેજા જીવાન આદમીઓને વાસતે,
તામીલ ભાષામાં કેટલાંક નામલાં પુસતકો લખીઆં હતાં.
એ પુસતકોની ખીના ઉપીઓગી હોવાથી નીચાસોમાં શી
ખવવાની ચોપડીઓ તરીકે તેઓ હજુર કામ આવેછે.
એ પુસતકો બનાવવા સંબંધી શેઆણી અવિચારે એવી
નેમ રાખેલી ધારવામાં આવેછે કે પોતાના દેશીઓને સં
સાર ઉપીઓગી થવા સાથે નીતીની રીતે ચાલનારાં કર
વાં. એ પુસતકોમાં કેવી શીખામણો લખેલીછે તે વાંચના
રાંઓને સમજ પડવા સાડ તેઓમાના થોડાક વાકીઅ
અતરે ટાંકીઆછે. એ વાકીઅઓપર ધેઆન આપી
આપી કાએદોજ થશે.

વીદીઆમાં સદા વધારો કરતાં રેહવું.

વીદીઆ સરવેથી વધારે ટકનારી દોલત છે.

વીદીઆની મુખીઅ મતલબ સારાં માકાંનો કરક
જાણવાની છે.

હીમત છોડવી નહી.

તમારો ભેદ કોઈને કેહવો નહી.

સંગત માતર નેક આદમીની કરવી.

કોઈનું હેશાન વીસરવું નહી.

તમારાં કુશમન વટીકનેબી ઠગવું નહી.

તમારૂં દીલ નીરમલ હશે નહીતો મીઠી ઉંધ આવ
શે નહી.

દેશના કાએદા મુજબ ચાલવું.

સાડું નામ મેલવવાને કોશેશ કરવી.

તમારાં કુટુંબને શરમાવું પડે, એવું કસું કરવું નહીં.
 ગમે એવા ગરીબ હોયે તોખી સદા સત ધરમથી ચાલવું.
 પોતાનાં ઘર કરતાં કોઈ બીજું મકાન વધારે સાડું
 ધારવું નહીં.

ધરમાં સલાહ સંપન્નથી રેહવા સરખું સુખ બીજું કાં
 ઈ નથી.

તમારા પાર પડોસીઓ તથા દેશીઓ સાથે હલી મ
 લીને રેહવું.

ગરીબ અને અદના આદમીઓ સાથેખી મીઠાસથી
 બોલવું.

તમારી દોલતનો સારો ઉપીઓગ કરવો.

ધરમ કરવાથી કોઈને અટકાવવું નહીં.

મુલાઝો સી પંથનુ સરવેથી સરસ હથીઆર છે.

મીઠો સ્વભાવ સ્ત્રીની મોહટી શોભા છે.

જેની બાએડી ભુંડી તેને પોતાના બોલામાં આગ
 લાગેલી રેહવા સરખું દુખ છે.

ઈસવરની હસતી ના કબુલ રાખવી નહીં.

ઈસવર વીશે અપમાનથી બોલવું નહીં.

ઈસવરને સદા વલગી રેહવું.

ઈસવરની ભક્તી કરતાં રેહવું.

ઈસવરના કાએદાને માન આપવું.

ઈસવરને ખુશી કેમ કરવો તે વીશે સદા વીચારમાં
 રેહવું.

ઈસવર જેનાપર ગુસ્સે થશે તેનો નીભાવ કોઈ બી
 જાંથી થઈ શકવાનો નથી.

રજપુતણી રાહદારી.

આ આતરે લખેલી રસીલી વાત શ્રી કોઠાવાળા ના
મીચા સરદાર જાલીમર્મીહે જાહેર કીમેલી કહેવાયછે.

શ્રી પચપાહરના જંગલમાંથી એક દીને એક રજપુત
ણી પોતાના ભરથારને સાડ ખાવાનું લઈને ખેતરભણી જ
તી હતી. તેવામાં એક રીછ તેને મલીઓ. એ જાનવ
રે તે સ્ત્રીને જોતાંજ પોતાના આગળા બે પગ ઉંચા કરી
મથન થતો તેની તરફ આવવા માંડીહું. તે પેલી સ્ત્રીપર
કે તેની સાથનાં ખાનાપર ચુંગાલ ખાવાને ઈરાદો રાખ
તો હતો તે વીશે કાંઈ ચોક્કસ નથી. પણ તેને આવતો
જોઈ પેલી સ્ત્રી ખુતલગ ધભરાઈ નહી. ચીત ઠેકાણે રાખી
તે જાનવરના હુમલાથી બનતાં સુધી ઈંચાવ કરવાને તેણે
તુરત ઠરાવ કીધો. તે ધીરજથી પાછી હટી એક મોહટાં
આડ પાસે ગઈ. રીછ પણ તેને કુંબાળેજ રહ્યો. એ પ
રમાણે તે બંને જણાં કેટલોક વાર સુધી તે આડની આસ
પાસ ફરીઆ કીધાં. એવી મેહનત તથા ચીંતાથી એ સ્ત્રી
ને થાક ચહુડવા લાગી. રીછ તેના કુંબાલો મેલી જાએ
એલું લાગું નહી. વધારેતાર ફેરી ખાવાને શકતી રહી ન
હી તારે એ ઓરતે વધારે હીમત કરી પેલાં જાનવરનાં
આંગપર ધસારો કીધો. અડકથી તેના આગળા પગ પોતા
ના હાથમાં પકડી લીધા. તે પગ મન્યજુત આલી એવા
જોરથી દાબીઆ કે તે દબાણથી તેના ફગમનને ઘણું દુખ
થયું. તે દુખથી તે મોહટે અવાળે બરાડવા લાગો. તે
ણે પોતાની ટુકરી ગરદન હલાવી પોતાની સુનથી પેલી સ્ત્રી
ના હાથથી છુટવાને ઘણીબી વેતરણ કીધી. પણ એ ઓ

રતના કવત તથા હુશીઆરી આગળ તે જાનવરનું કસું વ
લીકું નહી. એ ઐરત એવી આપદમાં પડેલી હતી તે
વામાં તે રસતે થઈને એક પરદેશી શીપાહી શ્રી ગંગરા
હિનની છાવણી તરફ જતો હતો. તેને હાંક ખારી એ ઐ
રતે કહ્યું કે “જરા હીયાં આવ અને આ જાનવરથી મ
ને થોડોવાર છુટી થવા દે.” એ શબ્દો તે એવી ધીરજથી
તથા ચીંતાની કસીબી નીચાન બતાવીઆ વગર બોલી
કે તેને મદદ કરવાને કસી અડચણ જવું પેલા શીપાહીને
લાગું નહી. જ જાનવરને એક સ્ત્રી દેખાઈતી સેહલાઈથી
થોળાવી શકીતી તેને પકડી રાખવાને એ શીપાહીએ કસું
ખુશકેલ સરખું ધાર્યું નહી. તેણે વેહલો વેહલો આવી
તે રીકને ઝાલીઆ. પછી તે સ્ત્રી દુર જવા લાગી. પણ
તેણે વીસ પચીસ ડગલાં ભરીઆં નહી એટલાંમાં પેલા
શીપાહીએ સમજી લીધું કે તેનામાં પેલી સીના જીવી હી
મત અને કવત હતું નહી. તે મોહરે પોદારે તેને પાછી.
તેડવા લાગો. તે બોલીઆ કે તેનાથી પોતાના હરીફને
પકડી રાખી શકાતોતો નહી. એ શીપાહીને મોહાડેથી એ
વા શબ્દો સાંભળી તે સ્ત્રીએ રમુજથી હસીને જવાબ દીધો
કે જરા હીમત રાખીને તેણે તે જાનવરને પકડી રાખવું.
એટલું બોલી તે જતી રહી. પણ જલદીથી પોતાના વર
ને લઈ તે જગેએ તે પાછી આવી. તેના વરે પોતાની
ગંડુકથી તે રીકને જમીન બરોબર કીધો.

એ પરમાંણે લખને વખત ધાસતી ન ખાતે ચીત કે
કાણે રાખી હીમતથી કામ કીધાથી એક ઐરતે રીક સ
રખાં ઘણાં જોરાવર અને ઘાતકી જાનવરથી પોતાનો બં
માવ કીધો.

શ્રી બીકાનીરની રાણી.

અકબરશાહ પાદશાહે મુકરર કીરેલા નવરોજ અથવા ખુશ રોજના તેહવારપર એ પાદશાહની ફરમાસથી તેના દીલ્લી મહેના મેહલમાં મોહટી જતરા ભરાતી હતી. એ જતરામાં જવાને ઓરતો શીવાએ કોઈને છુટ મલતી તી નહી. તાંહાં વેપારીઓની બાએડીઓ સઘલા મુલુક માં બનતી કામ તથા શીનગાર જોગની બાત બાતની વસતુઓ વેચવાને મેલતી. દરબારની તથા બીજી મોહટે વાઘેની બાનુઓ તે વસતુઓમાંથી જે પસંદ પડે તે ખરીદતી. મોગલ વહિયનો રાજા આ દેશની સ્ત્રીઓને ગમત સાથે ગનાન આપવા જવી જતરા એ મીસાલ હર વરસ ભરાવે એ તેની બુદ્ધીને માન મલે એવું છે એમ પેહલાં દીસેછે. પણ સારી પહે તલાસ કીધાથી તવારીખ વાંચના રને દીલગીરી લાગીઆ વીના રેહતી નથી કે એ જતરા સાથે અકબરશાહની એક નીમ મતલબ મોહટે ઈલાકો રાખતી હતી. એ જતરામાં કોઈબી મરદને નહી જવા દેવાને તેણે હુકમ કરેલો જણી કોઈ એવું વીચારશે કે ઓરતો મુલાબ સાથે ખુરી છુટથી એ જતરાની મજા તથા ફા એલા ભોગવી શકે એટલા માટે એવો બંદોબસત તેણે કીધો હશે. પણ એ બંદોબસત તેણે પોતાની સગવડને સા રૂબ કીવેલો લાગેછે. એ જતરામાં કોઈ મરદને નહી સા મેલ થવા દેવાને તેણે કરેલો કાએદો તે પોતેજ તોડતો હતો. સ્ત્રીનો વેપ લઈ બીજી તમાશગીરો સાથે એ પાદશાહ તે જતરામાં ભેલાતો હતો. તાંહાં પોતાના ભુંડ હવ સને ગુરૂપત કરવાનાં પાપમાં પડવાની કોઈ જોગવાઈ તે

નવા દેતોતો નહી. એક દીને એ પાદશાહે શ્રી બીકાની
 રત્ના નામદાર રાજા પીરધીરાજની બાએડીપર બુરી નન
 ર દોડાવી એ બાનુ જેમ અતીઘણી સુંદર તેમજ પુરી
 પતીવરતા હતી તે જતરા જોઈ પાછી બાહેર નવા લા
 ગી. બાહેર નીકળવાના રસનો નેહલના કેટલાએક એ
 રણએની ગલો ઝુંચીએનાથી ફરાવેલો હતો એવા રમ
 તામા તે સુદરો આગળ ચાલી તેવાંમા એક દેખાણે અ
 કબર તેની નજીક જાહેર થયો તેણે શુકણ મંડીએ બેઠી
 એ બાનુનો તામેદાર હોવાનો એકરાર કરીયો. પોતાની પા
 પી મરજી નજાવી ઘણુંક મકર ભરેલું ફોસલાવુ કરવા લા
 ગો. પણ તેણે કહેલા મીઠા બોલ અને આપવા માગેલી
 કીમતી લાલચપર એ નેક દીલની છાતી વાળી સ્ત્રીએ
 પુરો ધીકાર નાખીઓ. તેણે ધીરજ રાખી પોતાની નાજી
 ક કમરેથી એક ખનજર બાહેર કાઢીડી. તે વીનલી સ
 રખાં હુથીઆરને હીમતથી એ બાનુએ અકબરની છાતી
 આગળ ધરીડ. પછી એ પાદશાહની એ ખરાબ દેવથી
 તેના નામને લાગતી એજ વીગે તથા એવી દેવથી નોંપત
 તાં માકાં પરણામ વીશે તેને સારો ઉપદેશ કરીયો. બલત
 વારીથી ઘટતો ઠપકો આપી એ બાઈને જેમ ઘટતું દીસીડ
 તેવા સોમંદ લેવાને એણે પાદશાહને ફરજ પાડી કે એ મરદ
 એ વખત પછી એવી બુરી ચાલ એ રજપુતણીના ટોલાની
 કોઈ બીજી સ્ત્રી સાથે કયુ ચલાવે નહી. એ પરમાણે એ
 બાનુએ પોતાની હારમતનો ખંચાવ કરીયો. હીમત તથા
 દેખાનતદારીથી પોતાના કુલની શોભામાં વધારો કરીયો.
 ધીરજ અને દાનાઈથી પોતાની નાતીલીઓની ઈજતના સં
 લાળ માટે એક મનજીવ જનમીગીરી લીધી.

ચાંદબીબી.

ઈં ૨૦ ૧૫૯૫ માં શ્રી અહમદનગરનો રાજા ખાં હારાન મરણ પામીયો. તેની હકુમત લેવાને ચાર જુદા જુદા દાવાદાર ઉભા થયા. એએમાંથી જેના હાથમાં નગર હતું તેણે દીલ્લીવાળા મોગલોને મદદે બોલાવીઆ. એ મોગલો આગળથીજ દખણપર તરાપ મારતા રહેતાતા. માટે તે મતલબને મલતી આ જોગવાઈ તેએએ ખાઈ નહી. અકબર પાદશાહના દીકરા મોરાદ તથા પરધાન મીરજાંખાંનની સરદારી તળે જે મોહટી ફોજ શ્રી ગુનરાત તથા માલવા તરફથી શ્રી અહમદનગરની નજીક આવી લાગી. પણ તેટલામાં એએને બોલાવનાર ધણીને એ નગરમાંથી નાહસી જવાની ફરજ થઈ હતી, અને કારોબાર સંચો ચાંદબીબી નામની એક એરતને હાથ થઈ ગી એા હતો. એ જોગમ એ નગરના આગળા હાકમ હસન નીજમશાહની દીકરી થતી હતી. તેને શોલાપુર શેહર રીતમાં આપી ઈં. ૨૦ ૧૫૬૪ માં બીજાપુરવાળા અલી અબદીલ સાથે પરણાવી હતી. પણ એનો ભરથાર મરણ પામેથી થોડાં વરસ જતે એ ખાઈ પાછી અહમદનગરમાં આવી રહી હતી. તેણે એ વેળાએ નગર પોતાના નાધલા ભતરીજા બાહદર નીજમશાહની વતી જાળવી રાખવાને ઠરાવ કીયો.

આ દેશની એરતોમાં ચાંદબીબીએ સારી જુદી તથા મરદાંનગી માટે ઘણી વખાણ મેલવી છે. અહમદનગર ઝીતવા આવનાર મોગલોની સામને થવાને એ ખાઈએ ડાહપણ તથા હુનરથી ઘટતા ઈલાજ કીધા. શ્રી બીજાપુર

ના રાજ તથા બીજા હરીશને એ બેગમે ખોલલી રીતે સ
મજતવીકે કે માહોમાહેનો કચ્છો પડતો મેલી સંધાંએ એ
ક સંપ થઈ બેગાના કુશમનની સામને લડવામાં ને તેઓ
નો લાભ હતો. એ પરમાંએ સમજાવતાં એ બાઈએ આ
પેલી દલીલો વેરથ ગઈ નહી. મોગલ લોકો એ શેહરની
નાકાંબંદી કરવા આંડતા હતા તેટલાં નીહાંગ નામનો એક
હુબશી સરદાર પોતાનાં લસકર સાથે તેમાં દાખલ થયો.
આંદબીબીના બીજા હરીફ પાણુ બીજાપુરવાજાનાં લસકર
સાથે મલી મોગલોની સામને ગીચ્યા. મોગલોએ પોતા
ની વીરૂધ્ધ એવો મામલો જોયો તારે આંપતી કોશેશ કરવા
લાગા. પાણુ આંદબીબીની કોશેશ દાંઈ તેઓનીના કરતાં
નબલી નોહતી. એ બાનુએ લડાઈની સંધી ગોઠવણુ પો
તાનાં ઉપરીપણા હેઠલ રાખી. તે ગોઠવણુ અમલમાં કેમ
આવતી હતી તે વીશે પોતેજ સારી આંપથી તપાસ કરતી
રહી. શેહરમાં દાખલ થવાને મોગલોને બે બે સુરાંગો ક
રતા જાણીને પોતેબી સામી સુરાંગો ફરાવી, તેઓને નીસ
ફલ કીધા. પાણુ તેઓની એક તીજી સુરાંગે અસર કીધી.
તે ઉડીઆથી આંદબીબીના કેટલાએક બેલદારો માર્યા ગ
યા અને કોટની દેવાલમાં એક ઠેકાંએ બાંકું પડીકે. એણું
જોઈ તે જગાપરનું આંદબીબીનું લસકર ધબરાયું. પાણુ એ
સુલતાના જેવી અકલવાળી તેવીજ હીમત તથા સમય
સુમકતાવાળી હતી. એ માહો બનાવ જોતાંવારજ પોતા
નાં આદર્ભીઓને હીમત આપવાને પોતે તે જગાએ દોડી
ગઈ. એ વખતે તેના દીલમાં બખતર તથા હાથમાં ના
ગી તલવાર તથા પાસે બીજાં હથીઆર હતાં. પોતાના
જન અથવા શરીરને જોખમ પોહમવાની ફરસીબી ધાસ

તી નકરતે આગળ પડી સંધા આદમીઓને બેફીકરાઈથી કામ કરવાને હિસકેરીઆં. સુલતાનાની હીમત અને કામ જોઈ તેના સેવકો તેની નજીક આવીઆં. સામનેથી હીલાં કરવા આવનાર લસકરપર તેઓએ ઝોલી તથા તીરનો એવો વરસાત વરસાવ્યો કે તે લસકરની કેટલીએક ઉલટ પોતાની મેળે નરમ પડી ગઈ. ચાંદબીબીની તરફવાળાઓને મોગસો સાથે સાંહાંજ મુધી ખુબ લડાઈ થયા પછી મોગસોએજ થોડોવાર પાછું હટવાને બેહતર જાંણ્યું. એ પરમાંજે મલેલી જોગવાઈનો ફાએરો લેવાને ચાંદબીબી મુકી નહી. આખા દીવસની બારે મેહનત તથા માથાં ફાપાળી જાણે મુતલગ થાકી નહી હોય તેમ એ બાનુએ રાતને વખત મોતે આગળ રહીને દેવાલમાં પડેલું બાકું પાછું પુરાવી લીધું. ફુશમનોના હુમલાથી તે તરફનો બંધાવ થવાને બીજો ઘટતો બંદાબસતબી કીધો. સહુવાર પડતાં શાહજાદો મોરાદ જોઈને અચરત થયો કે તેજો મુતલગ ધારીયુંતું નહી તેમ એક આરતે તેને નામોરાદ કીયો હતો. એ શાહજાદાને બીજીવાર સુરાંગ કરવાને વખત મલે તેટલાંતો બીજાપુરવાળાનું તથા પેશા બીજા બે સરદારોનું લસકર નજીક આવી લાગું. તેઓ સાથે લડાઈ કરવાનું શ
 ■ ભરેલું પરીણામ અજભાવવાને મોરાદે આનાકાની કીધી. બીજા હાથપર ચાંદબીબીએબી જોયું કે તેના મલતી આગેપર લાંબો વખત ભરોસો રાખવો દરસત નોહતું. વાસતે બનેતો આખર ભરેલી રીતે લડાઈ બંધ કરવાને એ બાઈ રાજ થઈ. સુતેહના કોલકરાર ચાલુ થયા. અહમદનગરવાળા પાસેથી દીલ્લીના પાદશાહે થોડુંની વાત પર જીતી લીધેલાં બીરારનાં પરાંતપર તે પાદશાહે દાવો ન

ના રાત્ર તથા બીજા હરીફોને એ બેગને ખોલવી રીતે સ
મન્તવીઢં કે માહોમાહેનો કચ્છો પડતો મેલી સંધાંએ એ
■ સંપ થઈ બેગાના દુશ્મનની સામને લડવામાંજ તેઓ
ના લાલ હતો. એ પરમાંણે સમજાવતાં એ બાઈએ આ
પેલી ફર્લોલો વેરથ ગઈ નહી. મોગલ લોકો એ શેહરની
નાકાંબંદી કરવા માંડતા હતા તેટલાં નીહાંગ નામનો એક
હુખશી સરદાર પોતાનાં લસકર સાથે તેમાં દાખલ થયો.
આંદખીખીના બીજા હરીફ પછુ બીજાપુરવાજાનાં લસકર
સાથે મલી મોગલોની સામને ગીઆ. મોગલોએ પોતા
ની વીરૂધ્ધ એવો મામલો જોયો તારે આંપતી કોશેશ કરવા
લાગા., પછુ આંદખીખીની કોશેશ કાંઈ તેઓનીના કરતાં
નબલી નાહતી. એ બાનુએ લડાઈની સંધી ગોઠવણુ પો
તાનાં ઉપરીપણુ હેડલ રાખી. તે ગોઠવણુ અમલમાં કેમ
આવતી હતી તે વીશે પોતેજ સારી ચોંપથી તપાસ કરતી
રહી. શેહરમાં દાખલ થવાને મોગલોને બે બે સુરાંગો ક
રતા જાણીને પોતેખી સામી સુરાંગો કરાવી, તેઓને નીસ
ફલ દીધા. પછુ તેઓની એક તીજ સુરાંગે અસર દીધી.
તે ઉડીઆથી આંદખીખીના કેટલાએક બેલદારો માર્યા ગ
યા અને કોટની દેવાલમાં એક ઠેકાંણે બાંકુ પડીઢં. એવું
જોઈ તે જગાપરનું આંદખીખીનુ લસકર ઘભરાયું. પછુ એ
સુલતાના જેવી અકલવાખી તેવીજ હીમત તથા સમય
સુચકતાવાળી હતી. એ માહે બનાવ જોતાંવારજ પોતા
નાં આદમીઓને હીમત આપવાને પોતે તે જગાએ દોડી
ગઈ. એ વખતે તેના દીલમાં જખતર તથા હાથમાં ના
ગી તલવાર તથા પાસે બીજાં હથોડીઆર હતાં. પોતાના
જાન અથવા શરીરને જોખમ પોંદ્યવાની કસીબી ધાસ

તી નકરતે આગળ પડી સંધા આદખીબીને બેફીકરાઈથી
કામ કરવાને ઉસકેરીઆં. સુલતાનાની હીમત અને કા
મ જોઈ તેના-સેવકો તેની નજીક આવીઆં. સામનેથી
હીલાં કરવા આવનાર લસકરપર તેઓએ જોલી તથા તી
રનો એવો વરસાત વરસાવથો કે તે લસકરની કેટલીએક
ઢલટ પોતાની મેળે નરમ પડી ગઈ. આંદખીબીની તરફવા
ળાઓને મોગસો સાથે સાંહાંજ મુઘી ખુબ લડાઈ થયા
પછી મોગસોએ જ્યોરોવાર પાછું હટવાને બેહતર જાણ્યું.
એ પરમાંજો મલેલી જોગવાઈનો કાએરો લેવાને આંદખીબી
મુકી નહી. આખા દીવસની બારે મેહનત તથા માથાં
કુખાણથી જાણે મુતલગ થાકી નહી હોય તેમ એ બાનુએ
રાતને વખત પોતે આગળ રહીને દેવાલમાં પડેલું બાકું પા
છું પુરાવી લીધું. કુશમનોના હુમલાથી તે તરફનો ખંભાવ
થવાને બીજો ઘટતો બંદોબસતબી કીધો. સહુવાર પડતાં
શાહજાદો મોરાદ જોઈને અચરત થયો કે તેણે મુતલગ
ધારીયુંતું નહી તેમ એક ઓરતે તેને નામોરાદ કીતો હતો.
એ શાહજાદાને બીજવાર સુરાંગ કરવાને વખત મલે તેટ
લાંતો બીજાપુરવાળાનું તથા પેલા બીજા જે સરદારોનું લ
સકર નજીક આવી લાગું. તેઓ સાથે લડાઈ કરવાનું શ
ક ભરેલું પરીણામ અજમાવવાને મોરાદ આનાકાની કી
ધી. બીજા હાથપર આંદખીબીએબી જોયું કે તેના મલતી
આઓપર લાંબો વખત ભરોસો રાખવો દરસત નોહતું.
વાસતે બનેતો આગર ભરેલી રીતે લડાઈ બંધ કરવાને
એ બાઈ રાજ થઈ. સુજેહના કોલકરાર ચાલુ થયા. અ
હમદનગરવાળા પાસેથી દીકરીના પાદશાહે થોડુંની વાત
પર ઝીતી લીધેલાં બીરાદનાં પરાંતપર તે પાદશાહે દાવો ન

હી કરવાને કળુલાત આપી અને બંધો વચ્ચે સુલેહ થઈ.

ઉપલી સુલેહનો વખત ભાષ્યેએ ચાલુ થયો તેટલાં અહમદનગરમાં પાછો ક્રીતનો ઉડીઓ. આંદળીબીએ જે આદમીને વડો પરધાન કીયો તે બેવકા પુરૂષ તેની સામનેજ નાકરમાની કરવા લાગો. તેની નાલાયકે ચાલમાં તે એકલો ફાવી શકે એવું લાગુ નહીં તારે તેણે શાહુજદા મોરાદને મદદે બોલાવોઓ. એ ધણીને પણ બીરાતની હુક વીગે દખ્ખણવાળા રાજાઓ સાથે વાંધો ચાલતો હતો. માટે તે જલદીથી અહમદનગર તરફ પાછો આવીઓ. એ સમે મોરાદ તથા ખાન દેશનો રાજા એક તરફ અને આંદળીબી તથા બીજાપુર અને ગોલકંડાના રાજાઓ બીજા તરફ હતાં. બંધે બોરડુવાળાંઓને એક ભારે લડાઈ થઈ. એ લડાઈ બે દીવસ ચાલુ રહી. પણ તેમાં બંધે લસકર સરખાં ઉતરેલાં દીસેછે. મોગલોએ ફતેહ મેલવવાની બડાઈ કીધી ખરી. પણ તે ફતેહ એવી નોહતી કે જ્યાં તેઓ આગળ કસું કામ કરી શકે.

શાહુજદા મોરાદની પાસે મોહુડુ લસકર હોવા છતાં ઉપર જણાવીઆ પરમાંણે લાંબો વખત સુધી એ સરદાર એક આરતની સામને કસું કરી શકીઓ નહીં તેથી, તથા એ શાહુજદા અને મીરજાંખાન વચ્ચે વાંધો પડ્યાથી અકબરશાહ પાદશાહને નાખુશી ઉપજી. તેણે બંધે જણાવે પાંછા બોલાવયા. તાર પછી સધલા મામલા વીગે એ ફસાઈ કરવા સારૂ એ પાદશાહે પોતાના અગ્રુલ ફાજલ નામના કાબેલ અને દાનાવ અમલદારને દખ્ખણ તરફ રવાને કીયો. તેને હુકમ હતો કે અગત પડેતો સેનાપતી તુ કામ તેણે પોતે ચલાવવું. પણ આંદળીબી સરખી હુ

શીખ્યાર ચોરતની સાંભને તેખી એકલો કસું કરી શકીઓ નહી. અંતે અકબરશાહને શ્રી પંજખથી દખલ તરફ આવવાને ફરજ થઈ. બહરાનખોહર સુધી પોહતેથી પાદ શાહે પોતાના બીજ દીકરા ડાનીઅલ તથા મીરજાંખાનની સરદારી હેડલ એક મોહટી ફેજ અહમદનગર ક્તેહ કરવા ને મોકલી. એ પરખાંણે દીલ્લીના પાદશાહનું સંધુ બલ એક સ્ત્રીની સાંભને લગાડવામાં આવીઈ. તે છતાં પણ એ બાહેરના દુસખનોથી આંદખીખી આજ ધાસતી રાખતી તી નહી. પણ માહેલા વેરીઓના ફીતનાથી તેને ઘણી બેજારી આવી. નીહાંગ નામનો જે હુખશી સરદાર આ ગળ તેની કુમક કરતો હતો તે એ વેજા તેની સાંભને થઈ અહમદનગરપર ઘેરો નાખતો હતો. મોગલો આવી લાગાથી તે ફર ધયો ખરો. પણ જાંહાં સુધી પોતાના લોકો માં એકસપ નહી તાંહાં સુધી અકબર સરખા ઘણા કા બુવાળા દુશખન સાથે લડાઈ કરવાથી સારો ફેજ કાહડવા ની આશા આંદખીખીથી રાખી શકાઈ નહી. માટે સુલે હના કોલકરાર કરવાને એ દાનાવ બાનુએ વીચાર દો ધો. પણ તેટલાં એ બાનુના વેરીઓએ કેટલાક શીપાહી ઓને બંધાવી એનુ ખુન કરાવીઈ. એ ખુનીઓએ જે ને એ પરખાંણે દગાથી મરાવી તે બાઈની કીમત તેઓને ઉતાવળે સમજ પડી. અહમદનગરની જે ખરી બંચાવ નારી તે જીવતી રહી નહી એટલે તે શેહર ક્તેહ કરવાને મોગલોને અતીથે સેહેલ થઈ પડીઈ. તેઓએ ચોડાજ વારમાં અહમદનગર હાથ કીધું. સાંભને થનારાઓને કત લ કરી તેઓનો માલ મતા લુટી લીધો. આંદખીખીના બત રીજને કેદ પકડી ગોવાલીઅર ખાતે મોકલવામાં આવીઓ.

માંદબીબી ઝોતમ સમજ, મોહટી બાહુકરી અને પોતાના કુલના લાભ તથા હોરમત સાડુ ઘણી કાલજીથી રાજકારોબાર તથા લડાઈ મલાવીઆ પછી ઈં ૨૦ ૧૬૦૦) માં મરણ પામી. તેના પરાકરમે ભરતખંડમાં સંધે દેશં છે ગવામછે તથા સદા ગવાતાં રેહ્યો.

મીનાબાઈ.

શ્રી ધારના મુલુકના રાજા અનંદરાવ પુઆરે ઈં ૨૦ ૧૭૯૭ માં હુકુમત કરવા માંડી તે થોડું સુધી ભારે વેદના ભરેલુ રાજ કરી મરણ પામ્યો. તે પછી તેની લાએ કીવાળી વીધવા મીનાબાઈ રાજની માલિક થઈ.

મીનાબાઈ ઉંચા કુલવાળાંની દીકરી હતી. ભરધારના મરણ વખતે તે હુમેલદાર હતી. શીંધીઆ તથા હોલકરની સરદાર તથા મરનાર અનંદરાવના બાપની તરફવાળાં કેટલાંક લોક આગળથીજ ધારની ગાદીના હુશમન હતા. તે સાથે મુસરીરાવ નામનો એક હલકી તોખમનો સરદાર તે રાજ નપત કરવાનાં કાવતરાં કરતો રહ્યોતો. એવા બાહુરના તથા માહેના હુશમનોથી એ બાઈ ઘણી દીકટ અવરથામાં પડી. પણ તેણે સજીરી રાખી દાનાઈથી કામ દીધું. તેને સરવે કરતાં વધારે ધાસતી મુસરીરાવથી હતી.

ભરથારની હુકમતપર તેનો હક મકમ થયે. એ બાઈની તરફથી ધારનો દીકરો જાગવી બેમનાર અમલદારખી એ રાજકુવરના જનમની ખબર માંજાશે ખુશી થયો. તે દીકરોદાર હીમતથી મુસારીરાવની મામને લગઈ કમવા લાગે. મુસારીરાવે જારે જોયું કે જોર જીજીમથી અને કમું વચગે ન હી, તારે તે ફેલ ફેરેખ રમવા લાગે. તેજે મીનાબાઈની તામેદારી કમુવ રાખવાની વાત દીવી અને મીનત દીધી કે તેજે શ્રી ધાર આવી રાજ અગવડું તેનીપર લીમવા સ રાખી મીનાબાઈ તે તરફ ગઈ. પણ યેગ દગલબાજે તેને દીકરામાં જવા દીધી નહી, તેથી તેને ગેહરમાં રેહ

વ કરવો અને એ રાણીને પોતાને વીરો ઠસીબી કીકર રાખવી નહી. એ પરમાંણે ઓસતવારીથી કામ કરવાને થયલી ભલામણુ મુજબ ચાલી તે કીલ્લેદારે મુરારીરાવ સાથે લડાઈ ચાલુ રાખી. મુરારીરાવે કીલ્લો લેવાને વેરથ મેહુ નત કીધા પછી તેણે સાંભળયું કે ગુજરાતથી તેની સામને લસકર આવતું હતું સખળ કે મીનાબાઈ પોતાના કામ સારૂ તદ્દખીર કરવામાં કસું બાકી રાખતીતી નહી. તેના હુક નેમ નેમ વધારે જોખમમાં પડતો લાગેો તેમ તેમ ના ઉમેદ થવાને બદલે વધારે વધારે ધીરજ તથા હીમત બતાવી. તે હુકનો જંખાવ કરવાને જોખી ઘટતા એલાજ સુઝીઆ તે કીધા. તેણે પોતાની આસપાસના રાજવાળાઓની મદદ માંગી. સીંધીઆને કેહવાડીકે ગઈ ગુજરી બીના વીસ રી જઈ એ વખત તેણે અનંદરાવના વારસનો જંખાવ કરવો. એ બાહુદુર ઓરતે બરીટીશ સરકારનો આશરોળી માંગયો. એની અરજ પર તે બંને રાજવાળાઓએ ધેઆન આપીકે નહી. પણ ગાએકુવાડ સરકારને તાંહું એ બાઈ નાં ખેશ હતાં. તેઓની સીકારશથી તે સરકારે થોડી ફોજ એની મદદે મોકલી. તે ફોજને આવવાની ખબર સાંભળતાં બેતજ મુરારીરાવ ધાર આગળથી પોતાનો અસબાળ ઉઠાવી નાહકો. એ મદદ મોકલતાં ગાએકુવાડે એવી આશા રાખી હતી કે આખંદે ધારનુ રાજ વરોડરાની સરકાર નુ તાબેદાર થઈ રેહશે. પણ એ મતલબ કધી પાર પડી નહી. તોખી એ સરકારના લસકરની મદદથી ધારમાં પુ આરની હુકમતનો નીભાવ થયો.

મીનાબાઈએ ગુજરાતવાળા મીતરોની મદદથી પોતાનો મુલુક જાળવીઓ. પોતાના દુશમનો તથા દગાબોર મુ

સારીરાવની ચાલથી તેનો ખજનો ખાલી થઈ ગીઓ હતો; માટે લસકરનો ખર્ચ ચલાવવા સારૂ મરાઠાઓની રીત મુજબ આસપાસનાં મુલુકમાં સવારી કરવાને તેને ફરજ થઈ હતી. એ કામ બનતાં સુધી પોતાને હીનુ નહીં લાગે તેમ એ રાણીએ કીધું.

મીનાબાઈએ પોતાના કુવરને વાસતે ગાદીતા બંચાવી. પણ તે કુવર ઘણું સુધી જીવીઓ નહીં. વાસતે એ રાણીએ પોતાની નાતના કાએદા મુજબ પોતાની બેહનના દીકરાને દત્તપુત્ર લીધો. તેને રામચંદર પુઆરનુ નામ આપી ગાદીનો ખાલેક ઠરાવીઓ. મુસારીરાવ ઘણું સુધી વેરથ લડાઈ કીધા પછી લાચાર થઈ દુર જતો રહ્યો અને થોડા વખત પછી મરણ પામ્યો.

ઉપલા બનાવ પછી આસપાસના કેટલાક સરદારોથી ધારની ગાદી ધાસતીમાં રહી. આગળા વખતમાં ધારની સરદાર ખાસેથી કુકસીનું પરાંત છીનવી લેનાર એક મુસલમાન સરદાર તથા કેટલાક પીડારાઓ અને સૌધીઆ પોતે ધારપર દબાણ કરતા રહ્યા. પણ મીનાબાઈ જે ઉમરે નાહની પણ દાનાઈએ જીવરગ અને જાતે ઓરત તોખી મરદાનગીમાં પુરી હતી, તેણે ડાહપણ તથા હુશીઆરીથી પોતાનો બંચાવ સારી પકે કર્યા કીધો. આસરે ૬૦ સં ૧૮૧૭ નાં વરસમાં બરીટીરા લસકર માલવા પરાંતમાં દાખલ થયું. મીનાબાઈ જે સદા હુશીઆરી રાખી કામ કરતી હતી, તે એ સમયે પોતાનો કાએદો તપાસવાને મુકી નહીં. તેણે બલતવારીથી સૌધીઆને કેદવાડીકે કે નાણાની જામીનગીરીમાં શ્રી બદનાવરનુ પુરગઠું આપવામાં આવીકે હતું તે નાણાં ધારની સરદાર

કીધા બાદ સીંધીઆ તે પરગણું દાબી બેઠો હતો તે કીક ન હતી. વાસતે તે પરગણું ધારની સરકારને પાછું હવાલે કરું તથા પીનડારા સરદાર પાસેથી બરસીઆનું પરાંત પાછું લેવાને સીંધીઆએ મદદ આપવી. જો એ રાણીની વાનબી એલનેમાસ કબુલ રાખવામાં આવે નહીતો ઇંગરેજ સરકારને વચ્ચે નાખવાની ફરજ થવાની એમ તેણે જણાવ્યું. એ વેળા ગાએકુવાડ સરકારની મરજી ઇંગરેજને એ મામલા વચ્ચે નહી પડવા દેવાની હતી. મારે એ સરકારે વગ ચલાવીઆથી બદનાવરનું પરગણું મીનાબાઈને પાછું મલયું તથા બરસીઆનું પરગણું પાછું લેવાના કામમાં તેને મદદ કરવાને સીંધીઆએ કબુલાત આપી. પણ એ છેલ્લું કહેલું પરગણું પીનડારાએ સાથે લડાઈ કરી તેઓને તારાજ કરનાર ઇંગરેજોના હાથમાં જલદીથી આવ્યું. તેઓએ તે ધારની સરકારને બખ્શીશ તરીકે આપ્યું તથા ધારનાં રાજને પોતાની બાંએધરીમાં લીધું.

એ પછી સદગુણી મીનાબાઈ ઇંગરેજ સાથે વફાદારી તથા હેતથી ચાલી. એ બાઈ જીવી બાહુદુર તેવીજ લાએ કીવાળી હોવાથી એણે સચાઈ, સખાવત, નમરતા, તથા પરોપકારીપણું મારે એવું સાઈ નામ મેલવીઉંછે કે તેની ઇઆદગારી આ દેશનાં લોકમાં ઘણું સુધી રેહશે.

કીશન કુંમારી.

રજપુત ટોલામાં શ્રી ઉદેપુરના રાનાનું વડેપ ઘણું ઉંચું તથા કીરતીવાન ગણાયુંછે. આગળા વખતમાં એ રા

નાઓ રાજસ્થાનનો ઘણાખરા ભાગપર હુકુમત કરતા હતા. એ વહિંચ વાળાઓ સાથે લગનની રાહ સગાઈ તથા બીજી પરકારની નીસબત રાખવી સંધા રજપુતો ઘણું માન ભરેલુ સમજતા આવીઆછે. એ વંડિયનો માહુરા ના બીમસીંહ ચાલતી સદીની શુરૂઆતમાં રાજ કરતો હતો. તેની ક્રીશન કુમારી નામની એક દીકરી હતી. એ રાજ કનેઆ ઉંચી ઓલાદનો સાથે ઘણી ખુબસુરત તથા રૂડી જુબી વાળી હતી. એ ઘણી નાધલી હતી તેટલાંજ આ દેશની રીત પરમાંણે એને શ્રી જોદપુરના રાજા બીમસીંહ સાથે પરણાવાની વાત થઈ હતી. પણ એઓના લગન થવા આગમ્ય બીમસીંહ મરણ પામીઓ. તેને કેકાંણે તેનો સગો માનસીંહ જોદપુરનો રાજા થયા. મરનાર બીમસીંહનો પરધાન સવાઈ સીંહ પોતાના કાંઈ સવારથ સાથે એ રાજાને હરેક રીતે વેદનામાં નાખવાને ઈચ્છતો હતો. તેણે બીજાં કાવતરાં કરવા ઉપરાંત શ્રી જોદપુરના રાજા જગતસીંહને ફરેબથી સમજાવીઓ કે જોદપુરની સુંદર રાજ કનેઆ સાથે લગન કરી તેણે સુખ ભોગવવું. એ કનેઆની બહુ તારીફ થતી એ રાજાએ સાંભળી હતી તેથી એનું દીલ આગળથીજ એ અબલાપર લાગેલું હતું. સવાઈસીંહના ફરેબથી તે વધારે લલચાઓ અને વુરત ક્રીશન કુમારીનું માથું મોકલીડું. એ પરમાંણે તેઓ ના લગનનો ખંદોબસત નકી થવા આવીઓ. તારે પેલા મકરબાજ પરધાને પોતાના રાજા માનસીંહને ઉસકેરીઓ કે બીમસીંહના વારસ તરીકે ક્રીશન કુમારીને પરણવાનો તેનોજ હુક હતો, તે જવા દેવો નહીં અને જુધ કરીને બી એ ચંદર રૂપી કનેઆથી પોતાના મંદીરને શીનગારવું.

માનસીહનેથી કીશન કુમારી ઘણી પસંદ હતી. તેણે એ રાજ કનેચ્છા વીશે બલતવારીથી દાવો કીધો. એ પરમાં જે જ્ઞપુર તથા જ્ઞેદપુરના રાજાઓ વચ્ચે હરીફાઈ ચાલી. એ હરીફાઈનું શેવટ લડાઈ કીધા વીના આવે નહીં એવું દીસ્યું. બંધે તરફ વાળાઓએ લસકર તઈઆર કીધાં એ લડાઈથી રાજસથાનમાં ઘણો બીગાડ થયો. પેહલાં જ્ઞપુર વાળાની ફતેહ થઈ. માનસીહને જ્ઞેદપુરમાંથી નાહસી જવું પડ્યું. સવાઈસીંહે પોતાનો સવારથ સાંધવાને ઘોડ લસીહ નામના એક બાલકને ગાદીએ બેસાડીઓ. પણ પાછળથી માનસીહના ભાએગે જોર કીધું. તેની ચહુડતી થઈ. સવાઈસીંહ જોર છોડી નાગપોર નાહસી ગયો. તાંહાં માનસીંહે તેને તેનાજ એક આગળા લાલચુ સંગા તી નામે અમીરખાનને હાથે કતલ કરાવયો. અંતે એ લડાઈના ભારી ખરચ તથા નુકસાનથી બંધે તરફવાળા કં ટાળીઓ. મુસેહ દરવાની બલામણુ તેઓએ કબુલ રાખી, એ મુસેહની એક શરત એવી હતી કે જગતસીંહે માનસીહની દીકરી સાથે તથા માનસીંહે જગતસીંહની બે હન સાથે લગન કરવાં અને એ લડાઈ ઉડવાનું જ સુખી અ દારણ, કીશન કુમારી, તેની કોઈ રીતે આખરી લાવવી કે કરીને તેને બાહાને ફીતનો ઉઠે નહીં.

ઉપર જણાવેલી શરત પરમાંજે કીશન કુમારીને મારી નખાવવાનું કામ કરવાને અમીરખાને માથે લીધું. તેણે બીમસીંહ રાનાને ઘણી રીતે સંમજાવીઓ કે તેણે પોતાની દીકરીનો અંત આણવો. અમીરખાને તેને કહ્યું કે એ દીકરીનાં લગન કોઈ બીજા રજપુત સાથે થાએતો ઉપર જણાવેલા જ્ઞપુર તથા જ્ઞેદપુરના કબુવાળા રાજાઓ

ને હીનુ લાગે. તેઓ એ કનેઆ પરણનાર તથા પરણા
વનારના શતરૂ થઈ લડાઈ કરે. બીજા હાથપર જે કોઈ
એ કનેઆ પરણે નહીતો રાનાના કબીલામાં કુમારી દીક
રી રહ્યાથી તેને ઘણી નામોશી લાગવાં સરખું થાય. એ
વી ઘણીબી સમજાવત અમીરખાને કીધી. પણ માહારા
નાએ પોતાની દીકરીનો પરાણ લેવાને અથવા તે બીચારીને
આપઘાત કરવા સોડ સલાહ આપવાને સાફ ના પાડ્યું.
એ પરમાંણે એણું પાતકી કામ કરવાને માહારાનાએ ઈન
કાર કીધો ખરો. પણ તેના અજીતસીંહ નામના સરદારે
અમીરખાનને મદદ આપવાને કબુલ કીધું. એ બંધેની
કુવટ મતલબમાં રાનાની આંદખાઈ નામની બેહુન સામે
લ થઈ. એ નીરદયાલુ મકરે ઓરતે પોતાની ભતરીજીને
તહરેવાર રીતે ફોસલાવી. તેણે એ ભતરીજીને કહ્યું કે
એને લીધે રાજસથાનમાં ઘણી મુદત સુધી આલેલા ફીસાફ
નુ ગેવટ આણવાનુ તથા એના બાપના રાજની સલામતી
અને કુલની હોરમત જાળવવાનું એના હાથમાં હતું તે
એમ કે ઉદારતાની રાહ એ જે પોતાંનો પરાણ ઘાત કરે
તો એના હીન નસીબથી થતી ખરાબીની બદનામીમાંથી
એના કુટુંબીઓ છુટે. એ ભુંડી કુઈનાં એવાં મકરે પેલી મે
હરખાંન મનવાળી નાજુક કનેઆપર પુરતી અસર કીધી.
પોતાના બાપના લાભ અને હોરમત તથા પોતાના દેશી
એના કલાણ સાડ તે મરવાને તઈઆર થઈ. એક જોર
નાં પેઆલાંએ કરી અસર કીધી નહી તારે બીજું અને
બીજાંથી કસુ વલીડ નહી તારે તીજું પેઆલું તેણે પીધું.
તે પીતાં બોલી કે “મારે સાડ નાધપણથી ઠરાવી રાખેલાં
લગન હાવાં થાયછે !”

રોબરી કોઈએ કીધી નથી મનુષ્ય જાતને અમરતી ઉપ
જાવવા સારૂ મહાણીની વાતોના કોઈ એવી એવી બીના
એ લખાએલી છે કે તેથી સમજાએ નહીં કોઈ કોઈ વખત
ઝરદ તથા ઝોરતે પોતાના દેશના હીન કાન્ટે આગ અ
ને પાણીમા પડી પેતાના પરાણના ભોગ આપીઆ રાય
પણ તેવી કાહાણીઓમા કરેલા કનપીન પરાકરને બી એ ર
જપુતણીએ કહેવા મામ આમે સુકાબનો કરવા લાએક નથી
કેમકે તેવા પરાકરનો કરનારને ઉચ્ચ તથા હીનત આપ
વાને હજારો બલકે લાખો લોકો ગાળાગી અને આફરીન
ના અવાજ કરતા હતા, જે તે પરાકરમ કરનારાએને જ
વ કરતા પેઆરા લાગતા હતા પણ એ રજપુતણીનેતો
એવી શાળાશીનો બદનો વઢીક મળીઓતો નહીં એના
અમુલીઅ જીવનો ભોગ આપતા ફુનીઆની આફરીનના
અવાજે એને કમ્સો દેવાઓ આપ્યોનો નહીં. એનાથી
ઉપકારી થતાઓના દયા તરેલા નોહડા એની ઉલલી નજ
રે પડ્યાતા નહીં પણ વખાણ કરનારી ફુનીઆને ખબ
ર નહીં તેમ એકાત ઝોરડાના ગુપતપણામા એની ઠાક
ણના ખરાસની ભુડી હુડની મદર તરેલી નજર આગળ
એણે પોતાના મીઠા જીવને કરવા જેદેગથી બરબાદ કીધો
મોતનું પેઆણું પીતા એ ઉદાર દીનની અળસ બોલીકે
"મારા બાપ, મારા રાજ, મારા દેશીએને સારૂ આ કામ
કરૂં." " અને પેઆણાએ કસી અમર કીધી નહીં, જાણે
ફુનીઆપર જે નોહડો સરાય તે લીંગે એનવણી આપવા
તુ કામ ઈસવરથી એને મળ્યુ હોએ. જે આપણ દીન
ની અળસ બોલી કે " ઉરુડની ખાતર પણ માગે વામ
તે નાપપણી કરાવે ન લગન આવા થાયડે." અને એનો

એ પરમાણુ એક કુમલી વયની દનેઆએ પોતાના બાપ તથા રાજા અને દેશીઓની ખાતર બેગરબણે પોતાની પેઆરી હંદગીના અંત આણીઓ. તેના મોત વીશે લોકને ખબર થતાંજ સરવે નાણાં કકલવા લાગ્યાં. તેની ખુબસુરતી, સાલેસાઈ તથા પરોપકારી પણાની તારીફ કરી સંધ્યાં લોક તેના મોતની આગેવાની કરનારાંઓપર લેઆનત વરસાવવા લાગ્યાં.

દીશન કુમારી સરખી વીરલી રનપુતણીની હાલતની ઉપર જણાવેલી વાત વાંચી કોણ આદમીનું હૃદયું ધરાવનાર ગમ અને આફરીનનો જુસ્સો જણાવગે નહીં ? એના દેવતા રૂપી પરાણનો ધાત એટલા માટે થયો કે તેથી દર્દી સરખાં આદમીઓ જીવતાં રહ્યાં, અને એનો ચંદર સરખો મુખડો કરમાઈ એનું સીનારા સરખું બદન એટલાજ માટે ખાખ મલયું કે કાળાં મોહડાંવાળાંઓની કાળાં કરતુકથી ખરડાએલી દેહ કાએમ રેહી, એ વાત સું આદમી જાતને થોડી ગમગીની ઉપજવનારી છે ! અને એલું કરતાં એની જાતી ઉદારતા તથા પરોપકારીપણા શીવાએ એને બીજી કોઈજ ઉલટ નહીં એમ જારે આપણ જાણીએ તારે એનું કામ કેટલું વધારે શાખાશી ભરેલું કહ્યે ! ઘણા બાહુ દુર સરદારો પોતાના દેશીઓની વખાણના અવાજ સાંભળતા લડાઈના મેદાનમાં ઝાંકાવી મરણ પાંખીઆછે. ઘણા કાએલ રાજદોઆરી લોકોએ પોતાના દેશી ભાઈઓની નજર આગળ કીરતી સમજી પોતાના લાભ ખોયાછે. ઘણા સાધુએ બીજી દુનીઆમાં સવરગ મલવાની આશાથી પોતાના જાતભાઈઓની હજુરમાં કુફરોના ભોગ યયા છે. પણ જાણ્યામેજે આપણ દેશની વીરલી નારીની જ

રોબરી કોઈએ કીધી નથી. મનુષ્ય જાતને અચરતી ઉપ
જાવવા સાડ કાંહાંણીની વાતોમાં કોઈ એવી એવી બીના
એ લખાએલી છે કે તેથી સમજાએ જે કોઈ કોઈ વખત
મરદ તથા ઓરતે પોતાના દેશના હીત કાળે આગ અ
ને પાણીમાં પડી પોતાના પરણના ભોગ આપીઆ હોય.
પણ તેવી કાંહાંણીઓમાં કહેલાં કલપીત પરાકરમોની એ ર
જપુતણીએ કરેલાં કામ સાથે મુકાબલો કરવા લાએક નથી.
કેમકે તેવાં પરાકરમો કરનારને હલક તથા હીમત આપ
વાને હજારો બલકે લાખો લોકો શાખાશી અને આફરીન
ના અવાજ કરતા હતા, જે તે પરાકરમ કરનારાઓને જ
વ કરતાં પેઆરા લાગતા હતા. પણ એ રજપુતણીનેતો
એવી શાખાશીનો બદલો વટીક મલીઓતો નહી. એના
અમુલીઅ જીવનો ભોગ આપતાં ફુનીઆની આફરીનના
અવાજ એને કરસો દેલામો આપયોનો નહી. એનાંથી
ઉપકારી થતાંઓના દયા ભરેલાં મોહણ એની ઉલલી નજ
રે પડ્યાંતાં નહી. પણ વખાણ કરનારી ફુનીઆને ખબ
ર નહી તેમ એકાંત ઓરડાના શુપતપણામાં એની ઠાક
ણના ખવાસની હુંડી ફુઈની મકર ભરેલી નજર આગળ
એણે પોતાના મીઠા જીવને કડવાં જેદરથી બરબાદ કીધો.
મોતનું પેઆણું પીતાં એ ઉદાર દીલની અબલા બોલીકે
“મારા બાપ, મારા રાજા, મારા દેશીઓને સાડ આ કામ
કરું છું !” બંને પેઆલાંએ કસી અસર કીધી નહી; જાણે
ફુનીઆપર જે મોહરો સરાપ તે વીશે ચેતવણી આપવા
નું કામ ઇસવરથી એને મલયું હોએ ! એ આધાઉ દીલ
ની અબલા બોલી કે “ ઉદ્દેપુરની ખાતર ! પણ મારે વાસ
તે નાથપણથી ઠરાવેલાં લગન આવાં થાય છે !” અને

પરાણ તે કીરતારને હવાલે થયો. એનું એ કાંમ કેવું કહી
 યે અને એની ઇચ્છાદગારી કાએમ રાખવાને સું કરીએ !
 લડાએક પેહલવાનો, કાબેલ ફીલસુરો, પહરેનગાર સાધુ
 ઓ, દેશ હીતકારી લોકો, કીરતીવાન રાજાઓ, પરોપકારી
 આદર્શીઓ, એ સરવેને વાસતે કીમતી અને ઘણું સુધી ટ
 કે એવી ઇમારતો તથા બીજી ઇચ્છાદગારીની નીશાનો બ
 નાવવામાં આવીછે. પણ એ પરતાપી નારીની કીરતી
 માટે એવી નહીતો એથી વધારે રહીઆમતી અને સરવે
 થી વધારે ટકનારી નીશાન બનેલીછે. જો દીને એણે પોતા
 ના પવીતર આતમાને એનાં સુંદર શરીરથી જુદો પાડ્યો
 તે દીનેથી એની ઇચ્છાદગારીના લેખ આદર્શીનાં વક્ષાદાર
 દોલની તખતીપર એવા ઉંડા કોતરાયાછે કે આખરીના વ
 ખત સુધી તે કશું ભુલસરાશે નહીં.

ઓ ! કીશન કુમારી ! ઓ ! વીરલી હીંદવાણી ! દેશી
 સ્ત્રીઓની હીમાત કરનારાઓને તારાં પણોતાં નામની કે
 ટલી હીમત ! તારાં પરોપકારી કામથી તેઓને કેવી મદ
 ! તારાં મીઠાં નામનો અરથ, ખુબસુરત, નીરદોષ અને
 ગરબ અબલા, માહા માયાણુ દીકરી, મેહરબાંન બેહન,
 ઇચ્છા હીતકારી સગી, ઉત્તમ અને ઉદાર મનવાળી સ્ત્રી
 ને થઈ શકેછે. તારાં પરાકરમથી, તેં કરેલા આપધાતથી
 ॥ દેશની નારીઓના ગુણ ગવાએછે, તેઓનો તરીકો
 છે અને તેઓના હીતમાટે મેહનત કરનારાઓને ઉતા
 ને કૃતેહ મલેછે. એવી જો તું રૂડી રાજ કનેઆ તેનું ના
 તારી દેશી બેહનીઓ સદા ઘણા પેચાર અને મોહટાં
 નથી લેશે. ધનછે ! રે કીશન કુમારી ધનછે તુને તથા
 ! જનમ દેનારી માતાને !

અહાલીઆબાઈ.

હોલકર વડંપનુ રાજ સ્થાપનાર મલાવરાવનો દોતરો માલીરાવ આસરે નવ માસ હકુમત કરી ઈ० સ० ૧૭૬૬ માં મરણ પામીઆ. તેની પીડનાં કાંઈ છોકરાં હતાં નહી. તેને ફેકાંણે રાજ કરવાનો હક તેની મા અહાલીઆબાઈ નો થયો. મરનાર માલીરાવનો દતપુત્ર ઠરાવવાનો અખતીઆરખી એજ રાણીનો હતો. પણ મલારરાવના એક પરધાન ગંગાધર ન્હસવંતે પોતાની મતલબ જળવાયે તેવા એક છોકરાને ગાંદીએ બેસાડવાને યુક્તી કીધી. એ પરધાને અહાલીઆબાઈને કહ્યું કે “બાઈ તમે રાજ ચલાવવાને પુરાં જુખીવાન તથા નેક છેવો. તોપણ તમે ત્રી હોવાથી ગાંદી તમારે સવાધીન કરાએ નહી.” એવાં ફેલમાં ફતેહ પામવા સાચું તેણે પુનાવાળા રાઘોબા દાદાને મોહટી લાંચની આશા આપી પોતાની તરફ કરી લીધો. પછી અહાલીઆબાઈ પાસેથી છેલ્લો જવાબ માંગીઆ. તેણે ઉમેદ રાખી હતી કે એ બાઈની મરણ હશે નહી તો પણ ધાસતીથી સંધું કબુલ કરશે. પણ અહાલીઆબાઈએ તેને સાચું જણાવીડંકે “તમારી સંધો ગોઠવણ હોલકરના વડંપને હીનુ લગાડનારી છે માટે હું તે કબુલ સમ્મતી નથી. તમે એ રાઘોબા દાદાને આપવા ધારેલું નજરાણું મને પસંદ નથી. તે ધણીને મારા સસરાના મુકુદના દારોબારમાં પડવાને કસી જરૂર નથી. મલારરાવના સરવ વારસ મરણ પામીઆ છે. તેઓમના એકની વીધવા તથા બીજાની મા તરીકે ગાંદીનો માલેક ઠરાવવાને મારો એકલીનોન હક છે. તે વાજખી હક હું હરેક હા”

તમાં જળવીશ." એ હીમતવાંન બાઈ જેમ બોલી તેમ જ ચાલી. તેને ખબર થઈ કે રાધોબા દાદા લડાઈની ત. ઈચ્છારી કરતો હતો; માટે પોતાના કુટુંબના વીસવાસુ પ રધાનો સાથે મનસુબો કરી તે સરદારને કેહવાડીકે "સી સાથે લડવાથી તમોને કબ્જ કીરતી મલનાર નથી પણ ક દામ નામોશી લાગશે. ને કરતાં તમારો મરજી લડાઈ ક રવાપરજ હશેતો મારા વફાદાર સરદારો તમારી ખબર સા રી પડે લેશે." એ વેળા હોલકરનું સંધું લસકર એ બાઈ પર ફીકા હતું. તેઓને લડાઈના કામ સાડ ઉસકેરવાને તેઓની મરદારી પોતે કરવાનો એણે ઠરાવ જણાવીઓ. તે મુજબ એણે પોતાના ખાસ હાથીપર હાઉદો બાંધી લડાઈના હથીઆર મેલવાને હુકમ કીધો. બીજા હાથ પર રાધોબા દાદાની લડાઈની ધુમધામ બીજા મરાડા સ રદારોને ગમી નહી. ગંગાધર જસવંત સરખા બેવફા અ મલદારની તરફેન કરવા સાડ એ રાધોબા સાથે સામેલ થવા ને ગોવાલીઅરના રાજા માધજ સીંધીઆ તથા નાગપોરના રાજા જતનોજી ભોંસલાએ સાફ ના પાડ્યું. તે ઉપરાંત રાધો બાના દાદા પુનાવાળા માધુરાવ પેશવાનેની દુર અંદેશા વાળી અહાલીઆબાઈએ સમલી કેફીઅત લખી વાળી હ તી. તેણે હુકમ મોકલીઓકે રાધોબાએ હોલકરની લા એકીવાળી રાણીને કસી પરકારે ઈજ્જ પોંદ્યાડવી નહી. એ પરમાણે બતવાથી એ સરદાર ચુપકીદો બેહો.

અહાલીઆબાઈએ કરેલા ઠરાવ મુજબ છાતીરાખી કામ કીધાથી તેનો વાજખી હક જળવાયો. તારખાદ એ રાણીએ સંધો રાજ કારોબાર એવી ઉતમ રીતે ચલાવ્યોકે તેથી તેનું નામ આખાં હિંદુસ્થાનમાં વખણાયું. તુકાજ હો

લકર નામના એક પરખીઆત અને સરવને પસંદ પડતા સરદારને પોતાના સેનાપતી ઠરાવીઓ. સ્ત્રી તરીકે જેને કા મો પોતાથી સારી પેઠે બની શકે નહી તે એ ધણીને સોં પીઓં. બીજીબી કારોબાર ઘટતું લાગુ તેમ વેંહથી લીધો. કેટલાક લોકે વીચાર્યું કે રાજની સત્તા એ હાથે વેંહમાઈ પડયાથી નુકસાન થશે. પણ ત્રીસ વરસના અનુભવથી માલુમ પડીકે કે તુકાજીની વફાદારી તથા અહાલીઆબાઈની આમોશો અને સેઆણુપણથી હોલકર સરકારનો કા રોબાર એ રાણીના વખતમાં જેવો સારો ચાલીઓ તેથી સરસ કાંઈ બીજે વખતે ચાલીઓ નોહતો. જરે તુકાજી ની લાએકીની પુરી પરીખશા થઈ તારે અહાલીઆબાઈએ તેને પોતાના રાજનો વારસ ઠરાવીઓ. હોલકરનો જે એ કરોડ રૂપૈઆનો ખાનગી ખજાનો હતો તે તથા વરસ દા હુકે ચાર લાખ રૂપૈઆની ખાસ મીલકત અહાલીઆબાઈએ પોતાના હવાલામાં રાખી. બાકી જે કાંઈ પેદાસ થાએ તે એ રાણી સરકારી ખજાના ખાતે વસુલ કરાવ તી. પોતાની સઘલી ખાનગી આવક દાન ધરમના કા મમાં ખરચતી. પોતાને હવાલેના મુલુકનો ગામખા તાં તથા લસકર ખાતાનો ખરચ પુરો થતાં સરકારી આ વક્રમાંથી જે કાંઈ બાકી રેહતું તે અગત પડે તારે પારકાં દેશમાં કામે લાગેલાં હોલકરનાં લસકરને સાડ મોકલતી. એ સઘલી આવક તથા ખરચનો ચોક્કસ હસાળ રખાવ વાને ખજારદારી કરતી. શુધ્ધી બવે કરી એ બાઈએ પો તાના મુલુકમાં પોતાનો અમલ અછી તહરે ફેલાવીઓ તથા બીજાં રાજવાળાઓ સાયની નીસબત માન ભરેલી ક હી એના વર્ગિયા શી થતા તેઓના બીજીગાપટામ

નાગપોર, લખનો, તથા કલકત્તાની સરકારોને તાંહાં રેહ
તા હતા. એના વખતમાં આ મોહટાં દેશમાં બનેલી સ
ધલી અગતની બીનાઓ સાથે એ બાઈ ઇલાકો રાખતી
હતી. પારકાં રાજવાળાઓથી માન મેલવી તેણે ઇનદોર
ના રાજને પેહલી પદવીનું કીધું. બનતાંસુધી એ બાઈ સ
દા નરમ દોરી રાખી કામ લેતી. પણ જરે ધમકી દેવા
ની જરૂર પડે તારે તેમ કરવાની હીમત સદા એનામાં ન
જર આવતી. ગરાસીઆ તથા બીલ લોકના સરદારો સાથ
એ રાણીએ એવી હુશીઆરી તથા ઘટતી ખબરદારીથી જ
દોખસત કીધો કે તે બેરડા તથા આડી ચાલવાળા લોકોને
રાજ રાખતાં એણે પોતાની રહ્યોતનો લાભ સારી પદે
જાળવીઓ. દયાલુ અમલ અને અદલ ઇનસાફી પર
જાને સુખી કરવાની એની નેમ હતી. પરધાનો તથા અ
મલદારો પસંદ કરવામાં સદા તેઓની ઠાબેલીઅત તથા
લાએકીપર ઘેઆન રાખતી. કોઈ કસી આડી ચાલ અ
લાવતો મારુંમ પડેતો તેને અપખથપાતપણે ઘટતી સજા
કરાવવાને પછાત રેહતીતી નહી. અહાલીઆબાઈ દરરો
જ ઘણા કલાક સુધી દરબારમાં બેસી રાજનુ કામ કામ ક
રતી. રાજ કારોબાર ચલાવવા સંબંધી તેનો સુખીઅ કા
નુન એ હતો કે જેમ બને તેમ રહ્યોત પાસથી થોડો કર
લેવો. જ જ લોકો હોલકરની સરકારને ખંણી આપતા
હતા તેઓપરબી એટલી રેહમ નજર રાખતી કે તેઓ ખંણી
ભરતાં સદા ઘણી ટીલ કરતા હતા. એ રાણી ગામડાંના અ
ધીકારીઓ તથા વતનદારોના હકને નીભાવતી. અગત પ
ડેતો દરએક આદમીની ફરીઆદ પોતે સાંભળતી. ઘણા
અરજદારોના સુકકમાં ખંચ તથા અદાલતોપર સોંપતી. ૫

છુ કોઈનીબી અરજ સાંભળવાને ના પાડતીતી નહી. ૨
 ઈચ્છતને અદલ ઈનસાફ અપાવવાને એટલીતો આરજી
 રાખતી કે તેણે ઠરાવેલા અમલદારોએ કીધેલા સુકાદાની
 વીરૂધ તેની જનાબમાં અરજ થતીતો તેપર ધેઆન આપી
 ધીરજ તથા ખામોશીથી હરેક નાધલી બાબદ વટીકની ત
 પાસ કરતી. ઈસવર તથા આદમીજત તરફ પોતાની ફ
 રજ અદા કરવામાં પછાત રેહતીતી નહી. ઈસવરની કુરૂ
 પા તથા સાહેતા વીના પોતાના નેક ઈરાદા સુખબના કા
 મ સારી પઢે પાર ઉતરે નહી તથા અંતકાલે પોતાનું રખ
 શણુ થાય નહી; માટે દુનીઆનાં કામથી પરવારી એ રાણી
 દેવ ધરમના કામો તથા નીતીની વાતોપર લખ્ખશ આપ
 તી. એ પરોટીઉં પડતાં ઉઠતી અને બાપીકા ધરમના
 બતાવીઆ સુખબ ઈસવરની ભકતી તથા દાન પુન કરતી.
 તારબાદ ખાનુ ખાઈ પાછી ભકતી કરવામાં મસગુલ થતી
 અથવા નીતીની વાતો કરતી અને સાંભળતી. તે પછી
 થોડોવાર આરામ કરતી, આસરે બે કલાકને અમલે કપ
 હાં પેહરી દરબારમાં જતી. તાંહાં સાંહાંજના છ કલાક સુધી
 સરકારી કામ કાજ કરતી. પછી નવ વાગા સુધીનો વખત
 જમવા તથા ધરમ ધેઆંનના કામમાં ગુજરી પાછી દરબા
 ર ભરતી. તાંહાં અગીઆર વાગા સુધી કામ કાજ કરીને
 ઉંઘવાને જતી. તે સદા કેહતીકે “ પોતાનો અખતીઆ
 ૨ હું કેવી રીતે ચલાઉંજું તેનો હસાબ મારે ઈસવરને આ
 પવો પડશે. ”

અહાલીઆખાઈએ પોતાના દેશનો મારહોલો કારોબાર
 એવી અછી રીતે ચલાવીઆ કે સંધી પરજી તેનીપર ફીદા
 રહી તેને માતા સરખી ગણનાં હતાં. પરજીની આબાદી

જેમ જેમ વધે તેમ તેમ તે ખુશી થતી. સરાફો, વેપારી
ઓ, જમીનદારો તથા જેઠોની દોલતનો વધારો થયો
સાંભળી તે મથન થતી. કોઈની માલ મીલકતપર પોતે
કસી લાલચ રાખતીતી નહીં અથવા પોતાના સેવકોને રા
ખવા દેતીતી નહીં. પરંતુ લાભ જાળવવા તથા તેઓ
ને આશરો આપવાને એ રાણી કેટલી આરજીમંદ હતી
તે વીશેના ઘણાક જાણવા જોગ દાખલા છે તેઓમાંથી એ
કે જે અતરે ટાંકીઆછે.

તુકાજી હોલકર એક વેળા ઇનદોરની નજીક ઊંઘણી
કરી પડેલો હતો. તે સમે દેવીચંદ નામનો એક માતખર શા
હુકાર છોકરાં વગરનો મરણ પાંખીઓ. અતલબીઆ લો
કની ઉસકેરણીથી તુકાજીએ કેટલાક દેશી રાજાઓની રી
ત સુખ્ય મરનારની દોલતનો કેટલોએક હીસો સરકારના
ખરચ સાડા માંગીઓ. એ વેળા મરનારની વીધવા બીજા
સંધા ઉપાએ પડતા મેલી માહીસીર ગઈ. તાંહાં તેણે અ
હાલીઆબાઈનો આશરો માંગીઓ. એ રાણીએ તે બાઈ
નો સંધો હેવાલ સાંભળી લીધો. રાણીએ તેને તુરત તેના
જરથારની વારસ ઠરાવી અને સંધી ફીકર દુર કરવાને ક
હ્યું. એક પોશાક આપી ફરમાવીકે કે તેણે નર્મીત થઈ
પોતાને મકાને જવું. પછી તુકાજીપર હુકુમ મોકલીઓ કે
તેણે ઊઘણી ઈંચકી ચેહરથી દુર જવું અને અનઘટતા છા
પાથી રઈઅતને હલાક કરવી નહીં. એ પરમાણે તે વી
ધવા સુખી થઈ તથા અહાલીઆબાઈની વખાણમાં વધા
રો થયો.

એક તવંગર સરાફ નામે શુભ ખેમદાસ સીરોંજમાં મરણ
પાંખીઓ. તાંહાંના સરકારી કારોબારીએ મરનારની વીધવા

પાસથી તરણ લાખ રૂપીઆ માંગીઆ. તે સાથે એવી ધાસ
તી આપી કે એ રકમ જે ઉતાવળે આપવામાં આવે નહી
તો ખરનારની સંધી દોલત સરકાર ખાતે જપત થવાની.
તે બાઈ દત્તપુત્ર લેવા માંગતી હતી. તે વીશે પણ એ અ
મલદારે ઉપલી રકમ મલે તાંહાંસુધી અટકાવ કીધો. એ
ઉપરથી, તે બાઈ પોતે લેવા ધારેલા દત્તપુત્ર તથા ખીજાં સ
ગાંએ સાથે શ્રી માહીસીર ગઈ. તેણે અહાલીઆબાઈ
આગળ ફરીઆદ કરી દાદ માહી. રાણીએ તેઓને એ
ક દીવસખી કસા અંદેશામા રાખીઆં નહી. પેલા જુલુ
મગાર કારભારીને તુરત ચાંકરીથી બરતરફ કીધો. પેલી
બાઈના દત્તપુત્રને કાએમ કીધો. એ અરબદાર એરતે
આપવા માંગેલું નજરાનુંખી લેવાને રાણીએ ના પાડીઉં.
પેલા દત્તપુત્રને પોતાના ખોલામાં બેસાડી કપડાં તથા જ
નસ પેહરાવી. તેને પાલખી નશીન કરી તેના બેશો સા
થે તેને મકાને રવાને કીધો. એ હેવાલ સાંભળી વાટે જ
તાં રાહદારીઓ તથા સીરોંજનાં સંધાં રેહવાસીઓ રાણી
પર હુવા કરવા લાગ્યાં.

શ્રી કેરગોંગમાં તાપીદાસ તથા કાસીદાસ નામના બે
નાણાવટીઓ આસરે એકજ વખતે મરણ પામીઆ. તે
ઓની સુમારે ચાર લાખ રૂપૈઆ જેટલી ખીરાસ હતી.
તેઓનાં કાંઈ બચાં હતાં નહી. તાપીદાસની વીધવા અ
હાલીઆબાઈ પાસે આવી કેહવા લાગી જે “તમારા રાજ
ના આશરા હેઠલ મારા ભાઈ તથા બરથારે મેલવેલી દો
લત ખાનાર કોઈ રહ્યું નથી. માટે તે સરવે હું તમોને
નજર કરવા માગુંછું.” પણ એ દોલત લેવાને અહાલીઆ
બાઈએ સાફ ના પાડીઉં. એ પરજા હીતકારી રાણીએ

પેલી બાઈને જણાવીડંકે તેને જો દોલતનો બીજો કસો ખૂબ હોય નહીં તો તે દાન ધરમ કરવામાં વાપરવી. તે મુજબ તે બાઈએ કીધું. તેણે કોરગંગા નદીપર ઘાટ ચૂંચવા ફતરની સીરી બનાવી તથા એક દેહડું બંધાવીડં જ થી તેની ધૂઆદગારી રહી ગઈ છે.

અહાલીઆબાઈ પરાણી માતરને મુખ્ય આપવા તથા ખુશી કરવામાં મોહડું પુનનું કામ સમજતી. એ રૂંડી સમજ મુજબના કામો કરવામાં એ પરતાપી રાણી પોતાના વડીલોથી મલેલો ખજનો વાપરતી હતી. તે દોલતમાંથી તેણે દેહડું બંધાવીઆં તથા બરામણોને દાન આપીડં એટલુંજ નહીં, પણ રસતા બંધાવીઆ, ધરમશાલાઓ રચી, કુવા તલાવો બનાવીઆ તથા ટાંકીઓ અને કુંડીઓ બંધાવી. એવાં ઉપીઓગી કામો પોતાના મુલુકમાંજ નહીં પણ ઉગમન તરફ શ્રી નગરનાથ થીતે પસંચ મમાં શ્રી કુવારકા અને એતર તરફ શ્રી કેદરનાથથી તે દખણ તરફ શ્રી રામેસર સુધી તેના ધરમાતુપણાંની નીશાનો છે. તે સદા ગરીબ લોકને જમાડતી. કેટલાક તે હવારોને દીવસે સઉથી હલકી વરણના લોકનેબી ઉજાણી કરાવી ખુશી કરતી. થંડીની રૂતમાં પોતાના સેવકો તથા બીજાં ગરીબ લોકોને એ રાણી કપડાં આપતી હતી. ગરમીની મોસમમાં તેનાં આદમીઓ પાંછી લઈ દેકાણે દેકાંણે ઉભા રેહતાં કે તરસેઆં રાહદારીઓ તથા જાનવરો તાજાં ધાય. ઘણી વેળા એકુતો જોઈને ધભરાઈ જતા કે અહાલીઆબાઈનાં માણસો એકાએક આવી તેઓના બલદોની જુસડીઓ છોડી પાણી પાવા મંડી જતા. હવાના પરંદાંબી એ રાણીની સખાવતથી વેગળાં નોહતાં.

એવાં સંધી પરકારનાં પુનેનો દોમં દુનીઆમાં પોતાની વ
ડાઈ જણાવવાને નહી પણ ખાસ ફરજ સમજીનેજ તે ક
રતી હતી. ઘન ધરમ અને નેદી કરવી, તે પોતાના કીર
તાર તરફ ફરજ સમજીનેજ કરવી અને તે માટે કસી વ
ખાણ કરાવવાની આશા રાખવી નહી, એવો એ બાઈ
નો કાનુન હતો. એ રાણીના સદ્ગુણોની કોઈ વખા
ણ કરતું તો તે વીશે તે તુરત અટકાવ કરતી. એક સ
મે એક બહુરામણે એ બાઈના બલાં દામોના હેવાલનુ
એક પુસતક બનાવીડું. તેમાં એની ઘણી તારીફ કીધી
હતી. તેમાંની સંધી બીનાં એ બાઈએ સાંભળી લીધી.
પછી તે બોલીકે “હું એક પાપી સ્ત્રી છું અને એટલી બધી
તારીફને લાએક નથી.” એટલું કહી પેલું પુસતક નરબ
દા નદીમાં નખાવી દીધું, અને પેલા બરામણની કસી
ખબર લીધી નહી. એ પરમાંણે બેગરબણે બલાઈ કર
નારી માહાપરતાથી રાણી લાંબી મુદત સુધી રાજ કીધા પ
છી ઈ० સ० ૧૭૬૫ માં મરણ પામી. એ રાણી ઘણું
ધણું આ દુનીઆંથી ગુજરી ગઈછે. પણ તેનુ નામ હજુર
જીવતુંછે અને તે ઘણુ સુધી લીસરાએ એવું લાગતું નથી.
અહાલીઆખાઈ ને સરવે કોઈ પેઆરથી ઇઆદ કરેછે.
તેની કાબેલીઅત, હીમત, અદલ ઈનસાફ, સખાવત, ઈ
તીઆદીની તારીફ સરવે ઠેકાણે થાયછે.

પાનથીઆ.

પાદશાહુઓના પાદશાહ કેપુશરોએ જારે શ્રી આ સીરીઆ મુલુકપર ચટાઈ કીધી તારે કુશમનોની સામને લડતાં એક વખત તેના લસકરને હાથ કેટલાક ખજાના તથા બીજા સામન સાથે કેટલીક ઓરતો આવી ગઈ, તે જમાનાની રીત મુજબ તે લસકરે બીજા માલ સાથે એ સ્ત્રીઓને લુટ તરીકે વેંડી લીધી. તેઓમાં એક ઓરત જે ધણે ઉંચે દરજ્જાની તથા ખુબસુરત હતી તે પાદશાહુને વાસતે રાખવામાં આવી. એ ઓરતનું નામ પાંનથી આ હતું. તે સુસીઆન લોકના હાકમ આબરાહિમની બાએડી થતી હતી. જે લડાઈમાં તે કેદ પકડાઈ તે થયા ની આગમન તેના ભરથાર પોતાના વડા બાબીલોનીઆના પાદશાહુનાં ઠાંઈ કામ સાડ બાકટરીઆના પાદશાહુની દરબાર ખાતે ગયો હતો.

સાંહાંજને વખત પાદશાહ કેપુશરોને બીજી સઘલી હકીગત સાથે પાનથીઆ વીથેની ખબર કરવામાં આવી. તે ખબર કરનાર અમલદાર બોલીઓ કે “એ બાનુ ઉંચી છુનીઆદની, શોબીતાં કદની, જોરાવર બાંધાની, ખુબસુરત એહરેની એવી નખરાં ભરેલી નાજની છે કે તેના જેવી કોઈ બીજી હોય નહીં.” પણ આદમી જાતના હક તથા લા એકીના કાનુન વીથે દાનાવ કેપુશરો પાદશાહ પોતાની આસપાસનાં આદમીઓ કરતાં વધારે સમજ ધરાવતો હતો. તેણે દુર અંદેશો કરી એ ઓરતને પોતાની બાંદી કરવાને નાપસંદ કીધું. તેણે પેલા અમલદારને હુકમ કીધો કે એ બાનુની ખુબ તહરે જળવણી કરવી. પાંનથીઆ

ના એ રખેવાલ પોતાની નીતી વીગે પાદશાહની આગ
 ખતો ઘણું ડમર કરતો હતો. પણ તેણે પાંનથીઆપર જુરી
 નજર દોડાવી. એ સમજી બાનુએ પેહલાંતો આદમી
 જાતની ખાત્રી તરફ નેધા કરી વીચારીકે એકાએક ફરી
 આદ કરવી દરશત નહી. મારે એ ગુમરાહ મરદને અછી
 તહરે એટલુંજ જણાવયું કે તે કેવી પતીવરતા હતી. તેની
 ભલાઈથી પેસો મરદ મન સાથે લજવાપાને બદલે સાત્રી
 ધાસતી આપવા લાગો. જો એ બાઈ રાજી થઈને તેની મ
 રજી રાખે નહી તો બરજેરીથી એને ઠેકાંણે લાવવાની
 વાત તેણે કહી. તે સાંભળી વધારે વખત ખામોશ રે
 હવાને પાંનથીઆને દરશત લાગું નહી. તેણે એક ખીદમત
 ગારની મારફતે સધલો હેવાલ પાદશાહને જાહેર કરાવી
 એ. કેખુશરોએ તુરત તે વીશે ઘટતી ચોકસાઈ કીધી. તે
 નાલાએક અમલદારને દુર કરી તે બાઈને નર્મીત રેહવા
 ને કેહવાડીકે. એ પાદશાહની એવી લાએકી જોઈ પાન
 થીઆ આફરીન કરવા લાગી. તેણે મન સાથે વીચારયું
 કે “એવાજ પાદશાહની સેવા કરવી મારા ભરથારને સજ
 વાર છે. ” પછી તેણે એ નામદાર પાદશાહને જણાવીકે કે
 “જો તમે મારા ભરથારને તેડાવવાને મને રજા આપશોતો
 હું હીમતથી ફહુંધું કે તે તમારો વીસવાસુ સેવક થઈ રેહ
 થો. એ મારો ભરથાર પોતાના આગળ પાદશાહનો ખે
 રખા હતો. પણ હાલ જ ધણી પાદશાહી કરેછે તે એ
 વો નાલાએક છે કે મારા ભરથારથી મને છુટી પાડવાને
 તેણે એક વેળા વેતરણ કીધી હતી. વાસતે એવા નાલા
 એક આદમીને મેલી એ મારો ભરથાર મોહટી ખુશીથી
 તમારી ફરમાબરદારી અખતીઆર કરશે.” એ વાત

ભગી પાદશાહે તેને પોતાના ભરથારને તેણવવાને રજા આપી. લાએકીવાળી પાંથીઆએ ઠરાવી રાખેલી નીશાન કરી આબરાહેટસને બોલાવીઓ. તે નીશાન જોઈ આબરાહેટસ એ હજાર સવારો સાથે કેમ્બુશરોની છાવણીમાં આવીઓ.

આબરાહેટસ તથા પાંથીઆએ એક બીજાં સાથે હેતના આલીગત કીધાં. તે બાનુએ પોતાનો સઘલો હેવાલ કહી કેમ્બુશરોની દાદ ઈનસાફ તથા સલુકની ઘટલી તારી કીધી. તે સાંભળી આબરાહેટસનું દીલ આકરીનના જોડેસાથી ભરાઈ આવીઈ. તે આતુરતાથી બાએડીને પુછવા લાગો કે એવા આભારનો બદલો કેમ આપવો. પાંથીઆએ જવાબ દીધો કે એ પાદશાહની ફરમાબરદારી કંબુલ કરી તેની એવી રીતે સેવા બજાવવી કે જ્યાં તે ખુશ થાય. પાંથીઆની ભલામણપર તેણે અમલ કીધો. પાદશાહની હજુરમાં જઈ કુરનશ બજાવી તેની સેવા કરવાની રજા માંગી. પાદશાહે તેની વાત કંબુલ રાખી અને આશીસ દઈ કહ્યું કે આજ “ રાતે જઈ તમે પોતાની બાનુ સાથે બાનુ આવો. કોઈ બીજો દીને આપણ પોતાના મીતરો સાથે આપણી દોસતી થવા વીશે મેનબાની ફરશું.”

એ પરમાણે પાંથીઆએ કુશમનોની વએબી હીમત તથા દાનાઈથી પોતાની ઈનતનો બંચાવ કીધો. એ બાબદમાં પોતાપર થયેલો ઉપકાર વાળવાને એ રૂડી સ્ત્રીએ ઠરાવ કીધો. એની ઉસકેરણીથી આબરાહેટસે કેમ્બુશરોની આકરી પુરતાં જીગરથી કરવા માંડી. એકવાર શતરૂની સામને લડવાને મોકલું લસકર એ પાદશાહે તઈઆર કીધું.

આપણુપર કેટલો ઉપકાર કીધેલોછે તે તમે ઇચ્છાદ રાખજો. જારે તેના આદર્શોએ તેને વાસતે મને ચુંટી કાઢી, તારે મને બાંધી અથવા બાંધેડી તરીકે રાખવાને તેણે સાફ ના પાડ્યું. પોતાની ભોજનધના સરખા દરબજાથી તેણે મને રાખી અને તમારે હુવાલે કીધી. જે સરદાર મારો ચોકી દાર હતો અને જેણે મારીપર બદ નજર કીધી હતી, તે પાદશાહની તરફથી બીડું ઝડકી આ લડાઈ સંબંધી મોહું કામ કરવાને ગયોછે. પણ મેં પાદશાહને કહેલુંછે કે ‘એ સરદાર કરતાં મારો ભરથાર વધારે વફાદાર સેવક તથા મીતર થઈ શકશે.’ વાસતે મારું તેણે બોલેલું વેરથ જ એ નહીં એણે તમે કરજો.” એવા ઉત્તમ સંખુનો બાંધેડીને મોહુરથી નીકળતા સાંભળી આબરાહેટસ ધણો મધન થયો. તે તે બાંધેડીના સરપર હાથ મેલી આસમાન તરફ નજર કરી પરાધના કરવા લાગે કે “ઓ! ઇસવર તું એવી બખ્શીશ કરજે કે હું પાનથીઆને લાંબેકનો ભરથાર તથા કેપ્રુશરોને લાંબેકનો મીતર કેહવાઉં.” એટલું બોલી તે પોતાની લડાઈની રથમાં સવાર થયો. પાનથીઆની રજા લઈ રવાને થયો. પાનથીઆ તેની પછ વાડે જવા લાગી. પણ આબરાહેટસે પાછુ ફરી તેને જોઈ તારે મીનત કીધી કે તેણે પોતાને મકાને જવું. તેણી ખીદમતગારો તુરત તેણે ગાડીમાં બેસાડી તેને ઠેકાણે લઈ ગઈ. એ વખતે એ ધણી ધણી ‘પેઆરનો દે

નોની સાથે ખુબ લડાઈ કરવા લાગો. કેપુશરોએબી જો
યું કે તે ઘણી ખબરદારી તથા મરદાનગીથી કામ બજાવ
તો હતો. લડાઈ ખલાસ થઈ તારે આબરાહેસ પાદશા
હની નજરે પડીઓ નહી. પુછપરછ કરતાં માહુંમ પડી
ઉં કે કુશમનોની ઉપર હુમલો કરતાં તે બાહદુર સરદાર
કપાઈ ગયો હતો અને તેની પતીવરતા બાએડી તેની લા
સને લાવી માહેતમ કરતી બેડી હતી. એ બીના સાંભ
ળી કેપુશરો અતીસે દીલગીર થયો. તે કેટલોક જરૂરી
આત સામન લઈ એ સરદારો સાથે તુરત પાંનથીઆની ન
જીક ગીઓ. એ બાઈ વાહાલા ભરથારનુ માયું મોહબત
થી પોતાના ખેલાપર લઈ વીલાપ કરતી બેડી હતી. તે
દેખાવ જોઈ પાદશાહની આંખોમાં પાંખી આવીડું.
તે બોલીઓ કે “અરે ! નેક મરદ તારો અંત આવીઓ
મું ? ” એલું બોલી તે મરનારનો હાથ પકડવા ગીઓ. તે
હાથ ધાંકેલાં કપડાંમાંથી બાહર ખેંચાઈ આવીઓ. પાન
થીઆએ કુખની ચીચારી મારી. તે હાથ પાછો ગોડવી
બોલી કે “ઓ પાદશાહ સંધા ભાગ એવીજ અવસથામાં
છે વાસતે જોડને મું કરશે ? ” પાદશાહએ એ ઓરતને ધ
ણા દેલાસો દીધો. પોતાની સાથે લાવેલો સામન હાનર
દીધો. પાનથીઆને ગમે એવી રીતે તે લાસને અવલ
મંજી પોહચાડવાને બીમું ને કાંઈ જોઈએ તે તુરત હા
નર કરવાને માણ્યોને હુકુંમ દીધો. પાનથીઆને પોતા
ને ગમે તાંહાં રેહવા તથા જવાને સંધી મદદ કરવાની ત
થા તેને કોઈબી પરકારે મોહતાબદાર નહી રાખવાનો પા
દશાહે ખાતરી આપી. પાનથીઆએ કહ્યું કે “પાદશાહ
કેપુશરો તમો ખાતર જમા રાખો કે હું કાંહાં અને કોણ

ત્રી પાસે જવા માંડુંડું તે વીશે તમે અનજાણા રહેશે નહીં.”

એ પછી પાદશાહ દીલગીર થતા પોતાને મકાને ગી
ઓ. તે મન સાથે ઘણો અફસોસ કરવા લાગો કે આ
વાં સપવાળાં ઘણી ઘણીઆંણી આવી કુખ ઉપજવા ભેગ
રીતે એક બીજાંથી જીદાં થયાં. તે પાછો ફર્યા પછી પા
નથીઆએ પોતાની એક ખાસ દાઈ શીવાએ સરવ કોઈ
ને દુર જવાને હુકમ કીધો. તે દાઈને ફરમાવીકે “હું
જીવી મરણ પાતું તેવી મને મારા ભરથાર સાથે એકજ
કક્કનમાં લપેટી અવલ મંજલ પોંદ્યાડવાની ગોઠવણ કર
જ.” તે દાઈએ તેને ઘણીખી સમજાવી કે પોતાનો કીમ
તી જાન ભરખાદ કરવો નહીં. પણ એ પતીવરતા બાતુ
ની સમજમાં એવુંજ ઉતરીકે આ કુનીઆમાં જે ભ
રથારની સાથે એકસંપથી સુખમાં જીંદગી ગુજરી હતી તે
ની સાથેજ આ કુનીઆંથી ગુજરી જવું બેહતર હતું. મા
ટે એક તલવારથી પોતાને મરતતોલ જખમ કીધો. પોતા
નું સર પેઆરથી ભરથારની છાતીપર મેલી પરાણુ સુકી
ઓ. કેખુસરો પાદશાહને એ વીશે ખબર થઈ તારે તે
નામદાર વધારે મમગીન થયો. એવાં રૂડાં જોડાં ઉપર તે
આફરીન કરવા લાગો. તેની ઉમેદ એટલીજ રહી ગઈ
કે તે તેઓને લાએકને લતીજ પોંદ્યાડી શકે એટલોવા
ર તેઓ જીવીઆં નહીં. પાંથીઆની મરણ મુજબ તેને
ના ભરથાર સાથે અવલ મંજલ પોંદ્યાડાવી. તેઓની
સ મેલવાની જગાએ એક દી ૬ મ બનાવી
ઓની લગ્નાદગીરી માટેના ૧ ૭ કોતરા

મેનીઆ.

ધરાણુ દેશના પાદશાહુ અરદેશરના વખતમાં એ રા
જને તાબેના ઇઓલીઆ પરાંતનો હાકમ ઝેનીસ મરણુ
પાંખીઓ. તેની કાબેલ તથા શુરી વીધવાએ તેની હુકુમત
ચલાવવાનો વીચાર રાખીઓ. તે તરફનો પાદશાહનો સુ
ખો જોને યુનાની લોકો કરનાબેજસ કરી કહેતા હતા તે
જે ઝેનીસની જગાએ કોઈ બીજા મરદને હાકમ કરાવવા
ની મરજી કીધી. તે જાંણી ઝેનીસની વીધવા પોતાની
સાથે કેટલોક હુદીઓ લઈ પોતાની વીસવાસુ દાઈઓ સા
થે તે સુખાની હુજુરમાં ગઈ. ઘટતો તાજમ તવાજો કરી
પેશો હુદીઓ નજર કરી એ બાઈએ પોતાના મરનાર ભ
રથારનુ કામ ચલાવવાને પરવાનગી આહી. પોતાની એ
લતેમાસને ટેકો આપવાને તેણે કરનાબેજસને કહ્યું કે
“મારો ભરથાર તમારો જાની દોસત હતો. મેહસુલ ભ
રવામાં તે સદા વખતસર તઈઆર રેહતો. એટલા માટે
તમો તેની તારીફ કરી માન આપતા હતા. હવે હુંબી તે
ની માફકજ તમારી સેવા કરી શકું તો ઇઓલીઆની હ
કુમત ચલાવવાને તમો બીજો આદમી સા આટે કરાવો ?
તમે વડી રાખવા પરમાંજે આગળ ચાલતાં હું સરવ કા
મ કરી શકું નહી તો હરેક વખતે મને બરતરફ કરી બી
જાં આદમીને તે કામ સારૂ કરાવવાને તમો યુખતીઆર
છેવો.”

મેનીઆનુ ઉપર જણાવવા યુજબનું અસર કરવા જો
ગ બાપણુ સાંભળી કરનાબેજસે તેને હુકુમત સોંપવાને મ
રજી કીધી. આગળા ધરાણી લોકો ઓસ્તાની કમાલીઅ

ની પાસે જવા માંગું છું તે વીશે તમે અનગ્રાણુ રહેશે નહીં.”

એ પછી પાદશાહ દીલગીર થતો પોતાને મક્કાને ગી
ઓ. તે મન સાથે ઘણો અફસોસ કરવા લાગો કે આ
વાં સપવાળાં ધણી ધણીઆંણી આવી કુખ ઉપજવા ભેગ
રીતે એક બીજાંથી જીદાં થયાં. તે પાછો ફર્યા પછી પા
નથીઆએ પોતાની એક ખાસ દાઈ શીવાએ સરવ કોઈ
ને દુર જવાને હુકમ કીધો. તે દાઈને ફરમાવી કે “હું
જીવી મરણ પામું તેવી મને મારા ભરથાર સાથે એકજ
કક્કતમાં લપેટી અવલ મંજલ પોંડ્યાડવાની જોડવણુ કર
જ.” તે દાઈએ તેને ઘણીબી સમજાવી કે પોતાનો કીમ
તી જાન ખરબાદ કરવો નહીં. પણ એ પતીવરતા બાનુ
ની સમજમાં એવુંજ ઉતરી કે આ દુનીઆમાં જ ભ
રથારની સાથે એકસંપથી સુખમાં જીવુંગી ગુજરી હતી તે
તી સાથેજ આ દુનીઆંથી ગુજરી જવું જેહતર હતું. મા
ટે એક તલવારથી પોતાને મરતતોલ જખમ કીધો. પોતા
નું સર પેઆરથી ભરથારની છાતીપર મેલી પરાણુ મુકી
ઓ. કેપ્રુશરો ‘પાદશાહને એ વીશે ખબર થઈ તારે તે
નામદાર વધારે ગમગીન થયો. એવાં રૂડાં જોડાં ઉપર તે
આફરીન કરવા લાગો. તેની ઉમેદ એટલીજ રહી ગઈ
કે તે તેઓને લાએકને લતીજ પોંડ્યાડી શકે એટલોવા
ર તેઓ જીવીઆં નહીં. પાંચીઆની મરણ મુજબ તેને તે
ના ભરથાર સાથે અવલ મંજલ પોંડ્યાડાવી. તેઓની લા
સ મેલવાની જગોએ એક કીમતી રથંબ બનાવી તેપર તે
ઓની ઇઆદગીરી માટેના લેખ પાદશાહ કોતરાવીઆ.

જેનીઆ.

ધરાણુ દેશના પાદશાહુ અરદેશરના વખતમાં એ રા
જને તાબેના ઇઓલીઆ પરાંતનો હાકમ ઝેનીસ મરણ
પાંખીઓ. તેની કાબેલ તથા શુરી વીધવાએ તેની હકુમત
ચલાવવાનો વીચાર રાખીઓ. તે તરફનો પાદશાહુનો સુ
ખો જને યુનાની લોકો કરનાબેજસ કરી કેહતા હતા તે
જો ઝેનીસની જગોએ કોઈ બીજા મરદને હાકમ ઠરાવવા
ની મરજી કીધી. તે જાણી ઝેનીસની વીધવા પોતાની
સાથે કેટલોક હુદીઓ લઈ પોતાની વીસવાસુ દાઈઓ સા
થે તે સુખાની હજુરમાં ગઈ. ઘટતો તાલમ તવાળો કરી
પેત્રો હુદીઓ નજર કરી એ બાઈએ પોતાના મરનાર ભ
રથારનુ કામ ચલાવવાને પરવાનગી આહી. પોતાની એ
લતેમાસને ટેકો આપવાને તેજો કરનાબેજસને કહયું કે
“મારો ભરથાર તમારો જાની દોસત હતો. મેહસુલ ભ
રવામાં તે સદા વખતસર તઈઆર રેહતો. એટલા માટે
તમો તેની તારીફ કરી માન આપતા હતા. હવે હુંબી તે
ની માફકજ તમારી સેવા કરી શકું તો ઇઓલીઆની હ
કુમત ચલાવવાને તમો બીજો આદમી સા માટે ઠરાવો ?
તમે વધી રાખવા પરમાંજો આગળ ચાલતાં હું સરવ કા
મ કરી શકું નહી તો હરેક વખતે મને બરતરફ કરી બી
જાં આદમીને તે કામ સાફ ઠરાવવાને તમો મુખતીઆર
છેવો. ”

જેનીઆનુ ઉપર જણાવવા મુજબનું અસર કરવા નો
ગ ભાગણુ સાંભળી કરનાબેજસે તેને હકુમત સોંપવાને મ
રજી કીધી. આગળા ધરાણી લોકો ઓરતોની કમાલીઅ

ત તથા દરજ્જા વીચે ધણું સારું મત ધરાવતા હતા માટે એ મરજી મુજબ ચામલ કરવાને એ સુખાએ કસી અડચણ જોઈ નહીં. હકુમત પોતાને હાથ આપવા પછી મુખ્યાને મેહસુલ ભરવાની બાબદમાં મેનીઆ પોતાના ભરધારની માફક વખતસર તઈઆર રેહતી. તે ઉપરાંત ફરનાબેગસને રાજી રાખવાને હુરેક મુલાકાતને વખત તે બાઈ તેને ઠાંઈ નજરાણું આપતી હતી. એ આહુદદાર જતરે તેના ગામમાં આવતો તારે હુરેક બીજા તેના હાથ તલેના હાકમ કરતાં મેનીઆ તેની વધારે સારી બરદાશત કરતી હતી. તેણે પોતાના ભરધારને તાબેનો આગળો મુલુક સધલો આસતવારીથી જાળવી રાખીઓ. શ્રી લાંરીસા, હેમાકટીસસ તથા કલોના વીગરેનાં બંદરો જીતી લઈ તે મુલુકમાં વધારો કીધો. એ શેહરોપર હુમલા કરનાર લસકરની સરદારી મેનીઆએ પોતે કીધી હતી. જુધને વખત કોણ કોણ દીલભરીથી કામ કરતા હતા તે વીશે પોતાની લડાઈ કરવાની ગાડીમાંથી એ નજર રાખતી હતી. જ્યો સારી ચાકરી બજાવે તેઓને ઘટતી શાખા શી તથા બખશીશ આપવાથી પછાત રેહતી નોહતી. એ પરમાંણે તે કાબુવાળી રાણી તથા લસકરની માનીતી સરદાર થઈ.

ઈરાણને તાબેના મુલુકપર છાપો મારનાર મીસીઅન તથા પીસીડીઅન લોકોને સજા કરવાને ફરનાબેગસે જતરે જતરે અટાઈ કીધી તારે તારે મેનીઆ પોતાની કેટલી કે ફોજ સાથે તેને મદદ કરવાને જતી હતી. એ બાઈની લડાઈમાં મરદાનગી તથા રાજ કારોબાર ચલાવવામાં સારી સમજ જોઈને ફરનાબેગસ તેનો મરતબો વધારતો.

રહ્યો તથા ફેટલીક વખત અગતના કામ વીરો મસલત કરવાને બરેલી કચેરીમાં બા આખરૂથી તેને બોલાવી હતી. એ પરમાંણે એ બાનુએ ચાલીસ વરસની ઉમર થતાં સુધી ઈબત, હુશીઆરી અને બાહુકુરીથી સંધા કામો બજાવીઆં. પણ એની મોહુટી કમાલીઅતન એના કુખનું કારણ થયું. એના જમાઈ નામે મીડીઆસથી એની ચહુડતી દયા દેખી શકાઈ નહી. તેણે પોતે રાજનો માલેક થવાને મરજી કીધી. અદેખાઈ તથા લોભનો મારેલો એક રાતરે તે મેનીઆના સુવાના એરડામાં ગીએ. તેણે પોતાની મેહરબાંન સામુને ગુંગરાવીને મારી નાખી. તે બાઈનો સોલ વરસની વયનો એક ઘણો ખુબસુરત અં ને દેલાવર દીકરો હતો. તે આગળ જતે પોતાની લાએ કીવાળી માના જોવા નીકળે એવી ઉમેદ હતી. તેને પણ પેલા અંડાલે ધાર માર્યો.

મેનીઆ ત્રયા તેના દીકરાનું ખુબ કીધા પછી મીડી આસ પોતે હાકમ થવાને ગોઠવણ કરવા લાગો. સ્કેપ સીસ તથા ગરજસ નામની બે જગોએના મનખુત કીલ્લાઓમાં મરનાર મેનીઆએ પોતાનો ઘણો ખરો ખજાનો રાખેલો હતો. તે બંધે કીલ્લા તે નીમખહુરામ મરદ પેહલાં હાથ કીધા. તારખાદ બીજી જગાએ તાબામાં લેવાને કોશેશ કરવા લાગો. પણ તાંહાંના કીલ્લેદારોએ તેની મરજી મુજબ ચાલવાને ના પાડીઉં. ફરનાબેનસ નો જ કાંઈ હુકમ આવે તે મુજબ કામ કરવાને તેઓ એ ઠરાવ રાખીઓ. એ ઉપરથી મીડીઆસને ફરજ પડી કે કોઈ રીતે ફરનાબેનસને પોતાની તરફ ખેંચવો. તેણે એ સુખાને સાડ મોહુટો હદીઓ તઈઆર કરી તેની

સાથે અરજ મોકલી કે મેનીઆને તાબેનો મુલુક તેને હવાલે કરવો. હવે મેનીઆનો મરણ પાંમેલી હતી. પણ તેના સદ્ગુણો તેની પછવાડે જીવતા હતા. તે સદ્ગુણો યાદ રાખી કરનાબેનસે તેનું ખુન કરનારની અરજ ધીકારી કાઢી. પેલો હદીઓ પાછો મોકલી કેહવાડીકે કે “એ હદીઓ તથા એના મોકલનારને હું મારી મેળે મારે સવાધીન લેવું તાંહાં સુધી મીડીઆસે પોતેજ તે રાખવો.” એ સુખ્યાએ એકરાર કીધો કે “ઈઆતો હું મેનીઆના ખુનનો બદલો લઈશ અથવા તો તેમ કરતાં મારો પોતાનો જીવ આપીશ.” મીડીઆસનું એ પછી સું થયું તે વીશે નો સંબો હેવાલ લાંબો હોવાને લીધે અતરે લખીએ નથી. આટલું જણાવવું બસ છે કે એ ધણીને કરનાબેનસ થી ઉપલો જવાબ મલીઆ પછી તે ઘણો ઘભરાયો અને ઈરાણની સરદાર સાથે કુશમની રાખનાર એક યુનાની સરદારનો આશરો આહુયો. તેણે એવો આશરો આપી એ કે મીડીઆસ પાસે જ કાંઈ હતું તે ઝાટી લઈ તેને ભીખારી હાલે રખડતો મેલીઓ. તે અંતે હીનપસતી ભરેલી અવસથામાં મરણ પાંમીઓ.

કારનીલીઆ.

પુરાતન રોમના લોકો બાહુદરી, એલમ હુનર તથા બીજા ઉત્તમ ગુણો માટે કુનીઆમાં પરખીઆત થયા હતા. એ નામીઆ લોકોમાં સીપીએ આફરીકેનસ નામનો એક માહાકીરતીવાન પેહલવાન થઈ ગીઓ હતો. તે

જે એક ઘણે બારીક સમે રોમની હાથઆતીનેા બંચાવ
છીધો હતો. એવાં મોહ્યં કામ માટે તેણે અમર નામ
મેલવીઠં. તેની કારનીલીઆ નામની એક દીકરી હતી.
એ દીકરી ઉંચા કુલ સાથે ઘણું રૂપ અને સારી બુધ્ધી ધ
રાવતી હતી. તે વીદીઆ ભણી હતી. દાનાઈ તથા સ
ભીચ્યતા તેનાથી વેગળાં મોહતાં. એવી શુભવંતી અબ
લાના માગાં ઘણે મોહટ મોહટે ઢેકાંણેથી આવયાં હતાં.
તે માંગા મોકલનારાઓમાં એક કાબુવાળો રાજાખી હતો.
પણ એ રોચ્છાની કારનીલીઆએ પોતાને માથે તાજ મે
લી અનેક પરકારની જંગલ ભરેલી મોહટાઈવાળી રા
ણી થવાને મન કીધું નહીં. પોતાના એક પરમાણીક દેશી
અમલદારની બાએડી થવાને તેણે પસંદ કીધું. તેણે જ
ને ભરથાર કીધો તેનું નામ ટાઈટસ સેમકરોનીઅસ ગરા
કસ કરી હતું. એ પરમાણે પોતાને ગમતો ભરથાર લેવા
ને કરેલા ચુકાદા માટે કારનીલીઆને પાછળથી કસો પ
સતાવો થયો નહીં. સખબ એવો ચુકાદો કરતાં, ખરું સુ
ખ કોણથી મલશે, તેજ વીશે એ સ્ત્રીએ મુખીઅ વીચાર
કીધો હતો.

કારનીલીઆ નાથપણમાં જ વીદીઆ ભણી હતી તે
માં આખી છંદગી સુધી ઉંમેરો કરતી રહી. તેનાં લખે
લાં કેટલાંક પતરોની તેના નામીયા દેશી ફીલસુફ સીસી
રોએ ઘણી તારીફ કીધીછે. એ બાઈ પોતાની મીજલચને
ભણેલા આદમીઓથી સદા શીનગારતી હતી. પોતાની
રૂડી ચાલથી તેવાં આદમીઓનું દનપરદન વધારે માન મે
લવતી હતી. પણ આ જગાએ એને કાબેલ સ્ત્રી કરતાં
લાએડીવાળી બાએડી તથા મા તરીકે ઓળખાવવાની

તલબ છે. વાંચનારાંઓએ જાણવું કે તેના બરથારે પેતાના પરજા સ્તાક દેશમાં સહીધી ઉંચે દરજ્જેના ઓહદા મેલવીઆ હતા; પણ તેનાં સંસારનાં સુખનો મુખીઅ આધાર તેની બાએડી હતી. તે બાએડીથી તે સદા ખુશી અને મધન રેહતો હતો.

કારનીલીઆનાં સંધાં બચાં સારી બુધ્ધીવાળાં હતાં. તેઓમાંથી બે દીકરા નામે ટાઈબીરીઅસ ગરાકસ તથા કેઅસ ગરાકસ ઘણા નામીઆ થયા. એ બંધે ભાઈઓએ પોતાના ગરીબ દેશીઓના હક તથા છુટાપણુ જાળવવા તથા તેઓના સુખમાં વધારો કરવાને ઠરાવ રાખ્યો. હતો. તે ઠરાવ મુજબ કામ કરતાં તેઓએ પોતાના પેઆરા છવ આપી તે દેશીઓને સદાના આભારી કીધા. એવાં બેગરજ પરોપકારીપણું માટે તેઓએ જાડુક ટકનારી કીરતી મેલવી. એ કીરતીના પાપે તેઓની રૂડી માએ રચ્યો હતો. કારનીલીઆ ઘણીવાર ઠપકો આપી દીકરાઓને કહતી હતી કે “હું દીલગીર છું કે આજ સુધી મને સરવ કોઈ સીપીઓની દીકરી તરીકેન ઓળખેછે અને ગરાકાઈની મા તરીકે હું મુતલગ પરખીઆત થઈ નથી.” એ ઠપકો તે દીકરાઓપર કાંઈ નકામો પડતોતો નહી. તેની અસર એવી થઈ કે એ દીકરાઓ ઘણા નામદાર નીકળ્યા. તેઓના પરાકરમોને લીધે રોમના લોકોએ તેઓની માને માન દેવા સાડ એક પુતલું બનાવીડ. તે ક જાહેર ચોકમાં ગોડવીડ. તે ઉપર “ગરાકાઈની રનીલીઆ” કરી લેખ કોતરાવયા. એ નામદાર બહુર સુધીની એજ નામથી પરસીધ છે. કારનીલીઆના દીકરાઓને નામીઆ થવાને ઉપર ન

મુજબ ઉસકેરણી કરીનેજ છાની રેહતી નાહતી. પણ તે ઉસકેરણી મુજબના થવાને તેઓને શક્તીવાન કરવા સારૂ તેઓને સારી કેળવણી આપવાને મેહન ત લેતી હતી. બલકે એ છોકરાઓની મુખીઆ શીખશક તે પોતેજ હતી. તે એટલા સુધી કે જાણીતા લોકો બોલતા હતા કે " પરવરદીગારે એ છોકરાઓને નવાઈ સરખાં સારાં મગજ આપીઆથી એવી બખ્શીશ કીધી હતી કે તેવી મોહટી બખ્શીશ થોડાંજ આઠમીઓને થાયછે. તોપણ એવાં મગજ કરતાંને કારનીલીઆ સરખી કાબેલ તથા સમજી મા તેઓના હુકમાં વધારે સરસ બખ્શીશ હતી." પોતાના દેશનો ફુશમનોથી બંધાવ કરી તે દેશના કાએદને જ્ઞાન આપવા, દેશી લોકોની અવસથા શુધારવા, સતીઆવાદી ચાલવા સારૂ હીમત તથા સરવ પરકારે લાએકી કરવા સારૂ મરજી રાખવા વીશેની શીખામણુ એ મા પાસથી દીકરાઓને નીત મલતી હતી. હુકમાં કહુપેતો દીકરાઓ સારાં કાનો કરવા માટે નામીઆ થાય અને પોતાની બુનીઆદીને સારૂ કેહવાડે એવા નીકળે તેમાં કારનીલીઆ મોહટી ચોખા સમજતી હતી. એક ત વંગર સોદાગરની બાએડી કારનીલીઆની સાહેલી હતી. એક વખત તે એને મલવાને આવી. સ્ત્રીઓની રીત મુજબ તેણે પોતાનાં હાથમાં ઘરેનાં કારનીલીઆને બતાવીઆં. તેવાં ઘરેનાથી જાણે કેટલીક મોહટાઈ હોય તેમ તે સોદાગરણીએ પોતાને મોહડે પોતાની ઘણી તારીફ કીધી. પછી કારનીલીઆને કહ્યું કે " મેહન તમારૂં જરીઆન સું છે તે મેહરબાંની કરીને મને જોવા દેવો." એ વાત સાંભળી કારનીલીઆએ તે વીગે થોડોવાર કસો જવાબ આપ્યો ન

હી. તેટલાં તેના દીકરા જે નીચાલે ભણવા ગએલા હતા તેઓને ઘર તરફ પાછાં આવતા તેણે જોયા. તેઓ તરફ આંગળી બતાવી મગરૂરીથી તેણે પેલી સોદાગરણીને કહ્યું કે “ બાઈ જોવો આ મારાં સહથી કીમતી અને શો ભીતાં અભુપણ છે ! ” ખરેખર ! એવી સારી સમજવાળી માતાના બંધાંઓ ગુણવંતાં નીકળવાં જોઈએ. તેવાં બંધાં લોકનું ભલું કીધાથી કીરતીવાન તથા પાછલા જમાનાના લોકને સારો દાખલો બતાવનારાં થઈ જાયે તેમાં કશી નવાઈ નથી. એવાં બંધાંઓ એકવાર આસમાનના ચક્રરથી પોતાના મા બાપની અગાઉ ગુજરી જાયે તોખી તેઓની વાખવાખી લોકોમાં કાએમ રેહવાથી તે મા બાપને દેલાસો મળેછે. એ વીશે કારનીલીઆની હાલતથી સમજ પડશે. ગરાકાઈના મરણ પછી એક દરજ્જાવાળી સ્ત્રી કારનીલીઆને મલવાને આવી. એના દીકરાઓના મરણ લીધે એને માડાં ભાએગની કહી તે સ્ત્રી ગમખારી કરવા લાગી. પણ કારનીલીઆએ ઠંડે પેટે અને ધીરે અવાજે તેને જવાબ દીધો કે “ જોહન જે ઓરતના ગરાકાઈ સરખા દીકરા થયા હોય તેને માડાં ભાએગની ગણવી જોઈએ નહીં.”

વાંચનારી અકલમંદ બાઈઓએ ઉપલી બીનાપરથી સમજ લીધું હશે કે કારનીલીઆ સરખી નામીયા અને મોહટા નામદાર બાપની દીકરી વીદીઆ ભણી પોતાના ભરથારને સુખ આપવા તથા પોતાના બંધાંઓને સારી કેળવણી આપી તેઓને ઉદાર તથા હીમતવાન અને સમ્રાટ જે ચાલનારાં કરવામાં પોતાની ખાસ ફરજ તથા મોહોટી શોભા સમજતી હતી. તે બંધાંઓની લાએડી પોતાની

મોહકાઈ તથા વાખવાખી જાણતી હતી. શ્રી રોમની એ નામદાર બાનુની એવી સમજ કેવી કાએદેમંદ હતી તે પાછળા જમાનામાં રહી ગયલી તેની યાદગારીપરથી મા લુખ પડેછે. ઉમેદ છે કે એવી નેક સમજની નકલ કરનારાં આપણા દેશમાં થોડાંજ જાણું થશે નહીં.

પોરશીઆ.

શ્રી રોમ મધે પેહલાં પરજાસ્તાક હકુમત ચાલતી હતી. તેને બધે તાંહાં શેહનશાહ સ્થાપવાને નામીઆ સરદાર જુલીઆસ સીજરે મરજ કીધી. સ્વતંત્રપણાને માહ નારા સરદારોને એ કામ બીજકુલ નાપસંદ હતું. તેઓ એ સીજરને જીવથી મારવાને સપ કીધે. એ કામમાં ત્રારકસ બુરૂસ નામનો એક દેશહીતકારી મરદ યામેલ થયો. લોકો એણું લખી ગયાછે કે સીજરે બુરૂસપર ઘણી રીતે ઉપકાર કીધો હતો. તે છતાં એ કાંમમાં એ યામેલ થયો તેનો સખમ એટલોજ કે એ સરદાર હરેક બીજ વસતુ કરતાં પોતાના દેશની અસહ નીતી અને-છુટાપણાને ઘણો માહતો હતો. સીજર સરખા લોબી આદર્મને મારીનેબી એ વેળા પોતાના દેશીઓના હક તથા છુટાપણાનો બંચાવ કરવાને તેને કનુ અનઘટતું લાગું નહીં. એ કામ સખંધી તે પોતાના મલતીઆઓ સાથે જોડવલુ કરવા લાગો. તે સમે તેની બાએદી નામે પોરશીઆના નેશાં આવયું કે તે ઘણો અદેશાનંદ તથા ચીંતાતુર રહેતો હતો. કોઈ કોઈ વેળા તે ઉંઘમાંથી બઝી ઉઠે. કોઈકર

મ હાથમાં લીધું હોય તેની જાણે દસી ખખર ન હોય તે
 મ પોતાના મન સાથે કાંઈ બીજું બાબદના ખેંચાલમાં
 પડે. એ ધણીની એવી હાલત થવાનું કારણ પોરશીઆ
 ને મુતલગ સમજ પડ્યું નહીં. એ બાઈબી મોહટી કુલ
 વાંન સ્ત્રી હતી. જાતે ચેઆણી તથા વીદીઆ બણેલી હ
 તી. બંધે જણાં ધણી ધણીઆણી તરીકે સારા એખલા
 સધી રેહતાં હતાં. બુરૂટસ કાંઈબી વાત બાએડીથી છુપી
 રાખતો નોહતો. માટે આ વેળા પોરશીઆ હેરાન રેહ
 વા લાગી કે સું હશે. તેણે ભરથારનો ભેદ જાણવાને ખા
 એશ કીધી. બારીક વાતમાં સ્ત્રીનો વીસવાસ કરાય ન
 હી એવો ભરથારનો વીચાર હતો તે જાણી તેના મન
 માં આહું આવ્યું. પાછળથી થુંડી પડી દીલ સાથે ખે
 આલ કીધો કે “મેહલાંતો હું મારી પોતાની તપાસ કરી
 નેહ કે ભરથારનો ભેદ જાણીઆ પછી તે ગુપ્ત રાખવા
 ને મારામાં હીમત તથા સજુરી છે કે નહીં.” પોતાની એ
 વી શકતી વીશે તેણે એ પરમાંણે અજમાએશ કીધી. પો
 તાના આરડામાં જઈ તેણે સંધી ચાકરડીઓને બાહર મો
 કલી દીધી. એક વેહતાં હુથીઆરથી પોતાની જાંગમાં ઉ
 ડો જખમ કીધો. તે જખમથી તેને તાવ આવયો તથા
 ધણી હેરાન થવા લાગી. તેની બીમારીનો સખખ ભરથા
 રે ધણા દીવસ સુધી પુછીઆ કીધો. પણ પોરશીઆએ ક
 સો ખોલાસો કીધો નહીં. એક દીને બુરૂટસ પણો બજ
 દ થયો. તારે બાએડીએ તેને કહ્યું કે ધણા દીવસ સુ
 ધી તેને કાંઈ વાતના અંદેશ તથા ફોફરમાં જોયાથી તે જ
 ખમ કરવો પડ્યો હતો. એટલું બોલી તે અંદેશ તથા
 ફોફરનો સખખ જાણવાની ખાએશ બતાવી. પણ બુરૂટ

સે આગળની માફક જીવવાની વીચાર જણાવયો કે બારીક બીના
 વીશે ચોરતનો વીસવાસ કરવો. મુનાસેબ નોહતું. એ
 પું સાંભળી પોરશીઆએ બરડસને કહ્યું કે “ હું જખ
 મી થયાની મતલબ તમોનેથી જણાવવામાં આવશે નહી.”
 એ સખુનો સાંભળી બરડસ ઘણો આજુરદે થયો. બા
 એડીને મનાવીને તેની બીજારીનું કારણ જાણવા માંગ્યું.
 પોરશીઆએ જોયું કે ભરથાર હવે સમજુતીપર આવયો
 હતો. માટે તે બોલી કે “વાહલા બરડસ” તમોએ મને
 એક સ્ત્રી તરીકે સંગતી કરવાને જ નહી પણ આખી જીં
 દગી સુધી તમારી કુખ સુખની ભાગીઆણું બનાવવાની
 મતલબથી મારી સાથે લગન કીધેલાં છે. તમારી એ મતલ
 બ નીસફલ જાએ તેવું કસું આજ સુધી મેં કીધું નથી. પ
 લ્ય તમો જો તમારા છુપા અંદેશા અને છુપી વાતો મને
 જાણવા દેવો નહી તો તમોને મારા પેચાર તથા વીસવા
 સુપણાની સામેતી કેમ મલી થકે વાર ? મગર સ્ત્રી જ
 તનો ભરોસો કરવો તમોને એકવાર નામુનાસેબ લાગે છે.
 પણ તમો કબુલ કરશો કે, ઉંચી બુનીઆદી, ઉતમ કેળવ
 ણી તથા નેક સંગતથી સ્ત્રીઓની એવી ખામી મટી જાય
 છે. હવે હું તો કેટો સરખા ઠરાવવાળા નામદાર બાપ
 ની દીકરી છું. વીદીઆબી બહેલી છું. તે ઉપરાંત હું ત
 મોને જણાઉં છું કે તમારો ભેદ જાળવવાને હું કેટલી શક
 તીવાન છું. મારી એવી શક્તી તપાસવાને આ ભપકા
 ર જખમ મેં પોતાના આંગમાં કીધો છે. કેમકે એટલું જ
 હું કરવાની હીમત તથા સજુરી મારીથી રાખી શકાયતો
 પછી તમારો ભેદ જાળવવાનું મુશકેલ હોયજ નહી.” બા
 એડીના પેચાર તથા ઠરાવ વીસેના એવા સખુનો સાંભ

જી બુરટસનુ દીલ પુરૂં પીગળયુ. તે તુરત ઈસવરની આગળ હાથ જોડી અરજ કરવા લાગો કે તેણે ધારેલું કામ પાર પડે અને પોરશીઆ સરખી પતીવરતા બાએડીને લાએકનો ભરથાર સદા થઈ રહે. તેણે સંધી હકીગત બાએડીને કહી. તે સાંભળી તે વીથેના જોખમથી પોરશીઆ પેહલાંતો ઘણી ઘભરાઈ. પણ તે ભેદ છુપો રાખવાને કોલ આપી સુકી હતી, માટે કસી ગરબર કીધી નહી. સી જરને કતલ કરવાને એક ખંજર લઈ બુરટસ બાહેર જવા લાગો તારે એ બાઈનુ નાજુક દીલ વળી ફીકર. તથા અંદેશાથી ધુનવા લાગું. પણ પોતાનો વચન યાદ કરી છાતી મકમ કરી તે મુંગી બેડી. પોતાની ચાલથી એવું કસું કીધું નહી કે બીજાં કોઈ આદમીને કસો ભરાંત ઉપજ. એ પરમાંણે સીજરનુ ખુન થયું. મરનારના સંગ તીએએ તે ખુન કરનારાઓની દુશમની પકડી, રૂમી લોકો બે ટોલીમાં વેંહ્યાઈ ગયા. અંતે બુરટસની ટોલી નો પરાજય થયો. એ ઘણી ફારસેલીઆની લડાઈમાં હારમા પછી દુશમનોને હાથ પડી સુલી જવા કરતાં પોતાને હાથે ખનજર મારી મરણ પામ્યો. એ પછી પોરશીઆએ જીવતું રહેવાને મુનાસેબ ધારયું નહી. કેહેછે જ આપઘાત કરવાનો બીજો કસો ઈલાન રહ્યો નહી તારે બલતો આતશ ગળી એ સીએ પેતાનો અંત આણ્યો.

પોરશીઆએ ભરથારના વીસવાસને લાએક થવાને ઉપર જણાવયા મુજબનો ઈલાન કીધો. તેનો ભેદ છુપો રાખવાને ઘટતી સજુરી તથા હીમત રાખી. ઘણાં ખરાં બઈરાંઓની રીત પરમાંણે બારીક સમે ગરબર અને મજાદ કરી તે ભેદ કેહવાને લીધે પસતાવો કરવા અથવા

રંજીદા યવા સરખું કસું કારણ ભરથારને આપયું નહીં. એવી ચાલ માટે વીચારમંદ લોકો એ બાઈની તારીફ કરવાને ઘટતું ધારતા આવયાંછે.

આરીઆ.

રોમના શેહનશાહ કલાડીઅસના વખતમાં શ્રી ઇલી રીઆ પરાંતની હકુમત એ શેહનશાહનો ઠરાવેલો મુખો સીરકેના ખીટસ ચલાવતો હતો. એ ઝોહદેદારની આ રીઆ નામની બાએડી હતી. તે જીવાન, રૂપાળી અને મીલનસાર હતી. ભરથારપર અતીથણી મોહબત રાખતી હતી. કોઈબી આકૃત અથવા કુખને સમે પોતાના મોહડાંપર દીલગીરીને અસર કરવા દેતી નોહતી, કે રખે ને તેને ઉદાસ બેઈ ભરથારનું દીલ આજુરદે થાય. જા તે ઘણી નાજુક તથા લાડથી મોજમાં ઉધરેલી, તોબી બાએડી તથા મા તરીકે ફરજ અદા કરવાને વખત, કોઈબી મેહનત અથવા સખતીથી એ બાઈ થાકી અથવા કંટાલી જતી દીસતી નોહતી. એક વેળા કોઈ જુરા મરનથી તેના દીકરો તથા ભરથાર બંધે સાથે કાહેલી પડયા. તે વેળા એ સ્ત્રીએ પોતાના નાજુક શરીરપર ભારી રંજ એવી બંધેની ચાકરી કીધી. એ બાનુએ વીચાર કોધા કે માદાં આદમીને મા તથા બાએડીની ભરદાશતની અસર સેં કરો દાઈ તથા ચાકરડીઓની ખીદમત કરતાં વધારે કાએ દેમંદ છે. માટે લાંબી સુદત સુધી રાત દાહડો તે એક આરડામાંથી બીજા આરડામાં જતી હતી. ભરથાર તથા દી

કરાના બીછાણા પાસ બેસી ચોઢી કરતી હતી. તેઓને આરામ તથા દેલાસો મલે તે માટે સરવે ઈલાજ પોતાને હાથે જાતે કરતી હતી. એ પરમાંણે ભારી રંજ બેંચતી વખત એ બાઈને આશાબી નોહતી કે તે કુપટ મરજથી તેના કુટુંબના બે સરવથી પેઆરા જાનનો બંચાવ થશે. પણ પરવરદીગારે તેની રંજનો બદલો કેટલેક દરજજે આપીઓ. તેનો લાડકો દીકરોતો મરણ પાંખીઓ. પણ તેના વાહલા ભરથારનો બંચાવ થયો. એ મરદને તે બુરા મરજથી એવી નાતવાની થઈ હતી કે તેને દીકરાના મરણની ખબર કરવી દરશત ધારવામાં આવ્યું નહીં. એ વે સમે આરીઆએ ઘણાં ડાહ્યપણ તથા હીમતથી કામ કીધું. ઘણીની આખરુ સુજબ તે બચાંને અવલ મંજલ પોહ્યાડવાની તઈઆરી એવી રીતે કીધી કે પીટસને તે વીશે કસી ખબર પડી નહીં. જોકે એ કજથી આરીઆ નુ દીલ ગમમાં ગીરફતાર હતું તોખી સમુરી અખતીઆર કરી તે રાખેતા સુજબ ભરથારની હજુરમાં રહીને તેની આકરી કરયા કીધી જ્યો તેને કસો ભરાંત ગીઓ નહીં. પીટીસ જારે પોતાના દીકરા વીશે કાંઈ પુછપરછ કરતો હોતો તારે આરીઆને માતરીકે જ કુખ થતું હતું તે બાએ ડીના પેઆરથી તે દાખેલું રાખતી હતી. ભરથારને દેલાસો મલે તેવા જવાબ આપી તે કહેતી કે “હું પેઆરા તે બચું સારીપડે છે.” તેમ કહી હરેક બાહને તે પાસેના ઓરડામાં જતી. તાંહાં ગમનાં આંશુની નેહર ચલાવી પોતાનાં હૃદયને હલકું કરતી. પાછી વરની પાસે આવી તેની આકરી કરતી. પીટસ પુર સારી હાલતમાં આવયો. તાંહાંસુધી તેનાં બચાંની કજ વીશે તેની દાનાવ બાએડીએ તેને

કસી ખબર થવા દીધી નહી. એ પરમાંણે એ ધણી ધ
ણીઆણી અરસ પરસની પરીતીમાં વખત કાઢડતાં હતાં.
તેટલાં એક બનાવ બનીઓ જ્યો ત્યોની છંદગીનો કુ
ખદાયક અંત આવ્યો.

કલાડીઅસ શેહનશાહ પાસથી હુકુમત છોનવી લેવા
ને રકરીબોનીએનસ નામના સરદારની ઉસકેરણીથી ડા
લમેશીઆમાં બલવો ઉઠ્યો. તેમાં પીટસ માંડાં બાએગે
શામેલ થયો. એ કામનુ શેવટ બલવો કરનારાઓની વીરૂ
ધ ઉતર્યું. રકરીબોનીએનસ લડાઈમાં માર્યો ગીઓ.
તેનો સંગતી પીટસ કેદ પકડાયો. તેની તપાસ કરી તેને
સજા કરવા સાડ તેને મળખુત ચોકી પેહરા સાથે રોમ
મેકલવાને હુકુમ થયો. જે ધણીપર રાત દાહડો ફીદા
અને જેના વગર છંદગી વેરાંન, તે ભરથારના એવા હા
લ થયા તેથી, તથા તેની એવી દુરદથાને વખત તેની ખી
દમત કરવાને તેની સાથે એકજ વાહનમાં રોમ જવા સા
ડ કરેલી અરજ વેરથ ગઈ તેથી, બીચારી આરીઆ
ને કેટલું દુખ થયું હશે તે સેહલથી વીચારી શકશે. પી
ટસને લઈ જનારાં વાહનને ઉપડવાની તઈઆરી થઈતા
રે તેની સજાત બાએડી પોતાની મલકતી આંખોમાં દુખ
નાં આંશુ લાવી, પોતાનો કોમલ એહરો કુમળાવી, ના
જુક હાથ જેડી પોતાના ભરથારના ચોકીદારને અરજ ક
રવા લાગીકે, “તમારા બંદીવાન સરખી પદવીના આદ
મીની ખીદમતમાં તમે કોઈ ચાકરતો આપશો ખરા.
કાંએકે સુબા સરખા ઓહદેદારને અગતનાં કામકાજ સં
બંધી પીડા કરવાને તમે ધટ્યું ધારશે નહી. વાસતે એ
ની ચાકરી કરવાનું જે અને સોંપગોતો બીજાં હરેક આદ

મી કરતાં હું તે કામ વધારે સારી પઢે કરી શકીશ. તમે મોને ખરચનો ઉગારો થશે તથા કસી વાતે બેન્ટરી આ વશે નહીં. હું તમેને ખાતરી આપું છું કે મારાં પર દયા તથા મેહરબાની કરી મારી અરજ કબુલ કરશે તો તે માટે તમેને કબુલ પસતાવો થશે નહીં.” એ પરમાણે આરી આંખે ઘણી આજ્ઞા દીધી. પણ તેથી કાંઈ વળ્યું નહીં. વાહનનું લાંગર ઉપડતું જોઈ ભરથારથી જુદી પડવાના એ આલથી તેનું દીલ અતીસે કુખાયું. તેની સાથે જવાને બીજો કસો ઈલાજ રહ્યો નહીં તારે અંતે મહીમારની તર ભાડે દીધી. તેમાં બેસી પેલાં વાહનની નજીક રહી આરી આ પોતાના ભરથાર સાથે રોમ પોહતી.

રોમ પોહતા પછી આરીઆંખે ભરથારના છુટકારા સાફ શેહનશાહની બાંએડી મીસાલાઈનાને અરજ દીધી. તે રાણીએ એ બીચારીની અરજ સાંભળી નહીં. બીજી સંધી ફોરેશબી નીસફા ગઈ. પીટસનો વાંક સાબેત થયાથી તેને નીસએ મારી નાખવાને હુકમ થયો. આરી આની આલથી માલુમ પડ્યું કે જે ભરથારને તે પોતાના જીવ કરતાં વધારે ગણતી હતી, તેની હયાતી બાદ એ બાતુ એક ઘડી જીવે નહીં. તેના ખેશો એવો મામલો જોઈ તેને સમજાવવા લાગ્યા. તેઓએ તેને બલામણુ દીધી કે સજુરી અખતીઆર કરી છાણું બેસવું. પણ આરી આંખે તેઓને સાફ કહ્યું કે “મારું સુખ દુખ મારા ભરથાર સાથે મલેલું છે. મારો જીવ તેના જીવમાં ભેજેલો છે. વાસતે તેની કબજાદ હું કબુલ જીવનાર નથી.” તેના એવો ઠરાવ જાણી લાગતાં વલગતાં લોકો તેના બંધાવ માટે ચોકી કરવા લાગ્યાં. પણ તેઓને એણે જણાવ્યું કે કે

ઈબી ઈલાનથી તેઓ તેને ભરથાર સાથે મરવાથી અટકાવી શકવાના નહી. એવું બોલી તેણે પોતાનું ગરીબ જોરથી દેવાલ સાથે પટકીડું. એમ કીધાથી તે મરણ પામી નહી તોબી ઘણો વખત સુધી બેહોશ રહી. જારે પાછી શુધીમાં આવી તારે આસપાસનાંઓને કહેવા લાગી જ “તમેઓ જોયું હશે કે મારા વાહલા પીટસની સાથે મરવાથી મને અટકાવવામાં તમે કેટલાં યોડાં ફાવી શકશો. ” એવું જોઈ તેઓએ એ બાઈની મરણ પડે તેમ કરવા દીધું. કલાડીઅસ ચેહનશાહ જોકે ઘણી રીતે એબી અલ હતો તોબી દયાના યોડાંક અંશ તેનામાં હતાં. તેણે એ ફીદા થતી બાએડીને તેના ભરથારના છેલલા દીવ સોમાં સાથે રેહવાને રજા આપી. પીટસ બંદીખાને પડે લો હતો. તેની છાંછી મોતને કાંકે આવેલી હતી. તે વે સમે આવી રૂડી બાએડીથી તેના કંદખાનામાં તેને ધણું સુખ મળતું હતું. એ ઘણીને જાહેરમાં સુલી દેવા કરતાં બનેતો તેના હાથેજ તેના જીવનો અંત લાવવાની છુટ હતી. તે ધારણસર એક ખનજર તેની નજીક રાખવામાં આવ્યું હતું. પણ એ વેળા પીટસની સંધી હીમત નતી રહીતી. જારે પોતાની સદગુણી બાએડી તરફ તે જોતો તારે મરવાને બીલકુલ નારાજ થતો. આરીઆએ જોયું કે ભરથારની છાતી કાચી થતી હતી. તે પરમાંણે ઠરયું તો પછી તેનો જાન ઘણી બેહોશમતીથી નલાદને હાથે બરબાદ થાય. મારે આરીઆએ તેની પાસનું ખનજર પોતે લીધું. તે હથીઆર પોતાના નાજીક હાથમાં મળ્યું ત પકડી ભરથારને હીમત આપવાને ઠરાવ કીધો. તે ભરથારપર પેઆર વીશેના કેટલાક શબ્દો, બોલીઆ પછી,

પેલું ખંજર એ સ્ત્રીએ પોતાના મીઠાં કલેજામાં માર્યું. તે પાછું ખેંચી કાઢતાં પોતાની રસીલી જખાંનથી છેલલાં શબ્દો એમ બોલી કે “મારા પેચ્ચારા પીટસ તમે જોવે કે એ કામ કાંઈ ઘણું દુખ ભરેલું નથી. વાસતે તમેજી એ પરમાંણે કરો!” એ મુનબ એ ધણી ધણીઆની સાથે મરણ પાંખમાં.

કાલકૂરનીઆ.

રોમનો નાંમીઆ વીદીઆરથી તથા નયાપ શાસત રી નાધલો પલીની ૬૦૨૦ ફર માં જનમીઆ તથા ૨૦ ૧૧૩ માં મરણ પાંખો. એ ધણી ઉંચે દરજ્જાનાં સરકારી આહુદા પામ્યો હતો. પણ તેના આનંદનું મુલ તેની બાએડી કાલકૂરનીઆ હતી. તે બાએડીનાં સદગુણોની તેણે ધણી રીતે તારીફ દીધેલી કેહવાએછે. એ બાએડી સંબંધી તેણે લંબેલા એકજ પતરની બીનાં અતરે ટાંકી છે. તેપરથી તે બાએડીની લાએકી પીછાનવાને વાંચના રાંએને બની આવશે.

“કાલકૂરનીઆની કુઈ હીસપુલા જોગ લા૦ પલીની.

“તમે સંધી પરકારે નેકીની નીશાન છે તથા તમે તમારા સદાચરણી બાઈપર ઘણું હેત રાખતાં હતાં. તેની દીકરી (નાં બંધે માબાપનું કાંમ તમે કીધું) ને તમારી દીકરીને મરતબે રાખી, માટે તમે જાંણ્યાથી ખચીત ખુશી થશે કે તે પોતાનાં બાપ બપાવા તથા તમને સાદું કે હવાડનારી નીકલીછે. તે ધણી બુધ્ધીવાંન છે. તે પરનો

કારોબાર તારીફ લાગ્યેક કરકસરથી કરેછે. મને તે પુરાં હે તથી આહેછે. તે સાથે મારાંપર પેઘ્યાર બતાવવા સાડ વી દીઆપર શોક રાખેછે. તેણે મારાં પુસ્તકોનો સંધર કી ઘેછે. તે પુસ્તકો તે સદા વાંચેછે. બલકે તેમની બી નાં મોહડે બોલવાને શીખેછે. જરે હું કોઈનાં મુકદ્દમાં સંબંધી લાપણુ કરવાનો હાવું તારે તે ઘણી ચીંતા રાખેછે. તેમ જરે હું ઝીતું છું તારે તે કાંઈ થોડી મધન થતી નથી. મારી કેવી વખાણુ થાયછે, મને કેવી શાખાશી મલેછે, મારા લાપણોપરથી કેવા મુકદ્દા થાયછે તે જાણવા સાડ તે આ દમીઆ રાખેછે. હું જાહેરમાં લાપણુ કરવાનો હોઉં છું તારે જુરખો નાખીને તે જમ બને તેમ મારી નજીક રેહછે અને મને જે શાખાશી મલે તે હાંસથી સાંભળેછે. મારાં બે તો તે ગાયછે. વગર સીખવે તે બેતો વર્જનતરોમાં ઉતારે છે. મોહબત માતરે તેનો શીખશક છે.

“એ સખમોપરથી હું ખચીત ધારું છું કે હમારું સુખ કાએમ રહશે તથા તેમાં વધારો થશે. મારી જીવાની તથા ખુબસુરતી (જે ફનાં થતારછે તેઓ) ને લીધે નહીં, પણ મારાં નાંમના અલકાટને લીધે તે મને આહેછે. તમારા હાથ હેડલ ઉછેરેલી તથા તમારી સીખામણથી કેળવાયેલી સ્ત્રી એવીજ સમજવાળી થવી જોઈએ. તમારા ઘરમાં તેણે નેકી તથા ખુબી માતર દીડી હતી. મને (જરથારને) આહવાને તમોએ તેણે સમજાવી હતી. મારી માને તમો માતા સરખી ગણતાં હતાં તથી તમોએ મને નાંધપણમાં વખાણી સારે મારજે લગાડ્યો કે મારી બાએડી મને હવડાં જેવો પુરૂષ ધારેછે તેવો હું નીકળું. વાસતે હમો બંધે જણાં તમારો ઉપકાર માંનીએ છીએ.

હું એટલામાટે ઉપકાર માનું છું કે તમોએ એવી રૂઢી બા
એડી મને અપાવી. તે એટલામાટે ઉપકાર માને છે કે તે
ને તમે મારા સરખો ભરથાર અપાવ્યો. ”

એ પતરપરથી પલીનીનો ભરથાર તરીકેનો હરખ
સહેજમાં દેખાઈ આવે છે. પોતાનાં મુરબીઓથી કુલવંતી
અબલાઓને નાથપણમાં સારી કેળવણી મળી હોય તો
મોહટપણમાં તેઓ કુલની લાજ વધારનારી નીકળે છે તે
વીશે રોમી પલીની કાંઈ જોવા તેવો સાખશી નથી. જો વા
લીઓનાં હાથમાં છોકરાંની સગાઈ કરવાની મુખતીઆ
રી રહે છે, તેઓ જોએને ઘણી ધણીઆણી કરવા માંગતા
હોય તેઓનાં સ્વભાવ તથા અરસપરસનાં ગુણો તપાસી
ને પછી તે સગાઈ કરે તો તેથી છોકરાંઓ મુખી થઈ તે
વાલીઓને કેવી કુવા દે છે, તેથી પલીની તથા કાલકરની
આ સરખાં જોડાં વીશેની ઉપલી બીનાં પરથી દીસતું છે.

માંખાપને ધવાડનારી દીકરીઓ.

શ્રી રોમ મધે આગળા વખતમાં એક આખરૂદાર
સ્રીને કાંઈ અનૈયાય સાડ કાંસી દેવાનો હુકમ થયો. એ
સ્રી કુલવંતી તથા ઘણી ખુબસુરત હતી તેથી તુરંગના ઉ
પરીને દયા આવી. તેણે એ સ્રીને કાંસી દેવાંથી આચકો
ખાધો અને લુખે મરવા દેવાનો વીચાર રાખ્યો. તે દ
યાલુ આદમીએ એ માઠાં ભાએગની સ્રીની એક દીકરીને
એની આગળ જવાં આંવવાને રજા આપી. માને સાડ
કસું ખાતું બંદીખાનામાં નહીં લેઈ જવા દેવાની મતલબ

ધી એ દીકરીપર ઘણી જપતી રા. રૂપામાં આવી હતી. એ દીકરી દાહાડામાં કેટલી વખત મા પાસ આવતી જતી રહી. એ પરમાંણે ઘણા દીવસ ગુજરી ગયા. વડી રાખ્યા મુજબ-પેલી સ્ત્રી ભુજે મરણ પામી નહી. ઘણી મુદત સુધી તે મરે હેવું દીસીયુંબી નહી. જલર તેને સારી હાલત માં જોઈ અચરત થવા લાગે. તેણે આમણે કરતાં વધારે ચોકસાઈ રાખી કે ખાવાની કસીબી વસ્તુ બંદીખાનાંમાં જઈ શકે નહી. તેમ કીધાથી પણ કાંઈ વળીઈ નહી. દીકરીનાં હેતુ આગળ જલરની ચોકસાઈ વેરથ ગઈ. પેલી સ્ત્રીના આવરંદા મુતલંગ યોછા થતા દીસીઆ નહી. એ ક દીને મા દીકરી બંધે સાથે બંદીખાનાંમાં હતાં. તે સમયે તેઓ સું કરતાં હતાં તે જલરે તદબીરથી ચીમાઈને જોયું. જોઈને તે તાજુબ થયે અને આકરીન કરવા લાગે. પેલી પુનવાન દીકરી પોતાનાં બદનનાં રસથી માનેા છવ બંધાવતી હતી. જેમ મા નાથલાં બાલકને હેતથી ધવાડે તેમ એ સકરમી દીકરી પોતાની માને ધવાડતી હતી. એ છોકરીની આ અચરત સરખી તથા બહી મુકતી વીચે તે જલરે સતાવાગાઓને ખબર દીધી. તેઓબી તાજુબ થઈ આકરીન કરવા લાગ્યા. એવી સદગુહી દીકરીનાં કાંમને તેઓ ઘણું પસંદ કરતા હતા એમ બતાવવા સાર કાંઈ કરવાને તેઓએ કરાવ ફીક્રા. તેઓએ એ દીકરીની ખાતર તેની માને મોતની સજાથી માફી બખડી તે પસંદ તે મા દીકરી બાંહુંટીથી છવે તાંહુંટી સરકરે પરમે તેઓનું પ્રાણન કરવાને હુકમ દણે. એઓએ એ નેક દીકરીને જાન આપયું. પરમે મન દીધું. જે જગાએ તેની માનું બંદીખાંડું હતું.

શીખશાશુરતુ કામ તેણે ચલાવયું. એ કામ કાંઈ નાહ
તુ નોહતું. અફલાતુન તથા આરીસઠાઠાલીસ જેવા
મોહક ફીલસુફોના માભારત એલમની તાલીમ એ બાનુ
પોતાનાં નીચાલીઆએને આપતી હતી.

હીપેશીઆ ઘણી ખુબસુરત, ઉમરે ભરે જુવાન, ખુ
શીની અપજ તથા દીલની ઉદાર હોવાથી ઘણાક મોહક
ફરજનેના તથા માતબર પુરોએ ધારયું કે તેઓમાંથી જ
બી એ જીને બાએડી ફરી પોતાના ઘરને ચીનગારે તે ધ
ણે ભોએગવાન કહેવાય. પણ એ ઉંચા મનવાળી બા
નુએ ફનીઆની ધુમધામ અથવા મોજપર યોરો-૨ પેઆર
દોડાવીએ હતો. આદંબી જાતની બુધ્ધીને પરકાશ આ
પવા, સુસુર તુરક તેઓની ફરજ તેઓને સમજાવવા સા
ર નેહનન કરવા તથા તે દીરતારની ભગતી કરવામાં પો
તાનો પ્રખેત જુઓરવો એ બાધને ઘણું પસંદ હતું. એ
ની મોહકી લાએકી તથા કાએલીઆતની તારીફ ચોતરફ
ફેલાઈ હતી. ફરજગવાળાં તથા તવંમર આદંબીએ તે
ની સંગતનો કાએદો ભોગવવાને ઇતિજાર હતાં. એવાં
મોકો તેની મુલાકાત સાડ વારેવાર આવતાં. તેઓનાં
મારી યોડા અને ખીદમતમારોની બારી કડ દર રોજ હી
પેશીઆના બારણા આગળ મલતી હતી. એવું જોઈ સી
દંદાબાદનો વડો પાદરી એ બાનુની અદેખાઈ કરવા લા
ગો. એ પાદરી ઘણી પરકારે એબીઅલ તથા પોતાના
ઓધાને નાલાએક હતો. તેની લોબી તથા ફીતને ઉ
પજવનારી ચાલથી તે ચેહુરમાના વડા દીવાની મોહક
સાથે તેને અનખનાવે ચાલતો હતો. એ નાચએક
ગીએ પોતાના મલતીઆ ધરંમના ઉપાધીઆએને

અનસમજ લોકોને ભભાવીઆ કે પેલા વડા ઓહદેદાર ની સાથે એને અનબનાવ ચાલવાનું કારણ હીપેશીઆ હું. તે ફીસાદીઆઓ પોતાના વડાની મતલબ સમજ ગયા. તેઓએ લાએકીવાળી હીપેશીઆને જીવથી મારવાને ઠરાવ કીધો. લેંટના તેહવારને વખત એક દીને એ બાનુ બાહર જતી હતી. તે વેળા તે ફીસાદીઆઓએ હુલડ કીધું. તેઓએ હીપેશીઆને ગાદીમાંથી એ ચી કાહડી ધાતકીપણે તેનું ખુન કીધું. જણાવવાને કમ કૃમાટ છુટેછે કે પેલા પાતકી ધરમના ઉપાધીઆના કરૂ મલતીઆઓએ એ સદગુણી સ્ત્રીનું માસ ખુપરાથી સો હડી કાહડી તેના હાડકાં બાલી નાખ્યાં. એ પરમાંણે એક ખરી પહરેજગાર, પરોપકારી, કાબેલ, અને નીરદોષ સ્ત્રી પોતાના ભુડા દુશમનની અદેખાઈનો ભોગ થઈ. એ બનાવ આસરે ૬૦ સં ૪૨૭ માં બનેલો કેહવામાં આવેછે.

આર્ધીનેસ આં પુરોશીઆ.

એ તામીચી કાંબેલ સ્ત્રી યુનાની હકીમ લીઆનશીઆ સની દીકરી હતી. એ થી આયનસ શેહર મધે આસરે ૬૦ સં ૮૯૪ માં જનમી હતી. બાપે એને પોતાના વખતના એલમ હુનરમાં પુરવીણ કીધી. એ અબલાની કાબેલીઆત એવી હતી કે તેના બાપે મરતી વખતે તેને પોતાની પુંજમાંથી એકમો અશરફી શીવાએ કાંઈ વધારે આપ્યું નહી. તે મરદે પોતાની સંધી દાલત એ દીકરાઓ

ને વેંહુચી આપી અને કહ્યું કે “ મારી દીકરી પોતાની ખુબ સુરતી તથા કમાલીઆતને લીધે એવી સુખી થશે કે મારી તરફથી કસી દોલત મલવાની તેને જરૂર નથી.” બાપના મરણ પછી આધીનેસની હુશીઆરી માટે સરવ ઠેકાણે તેની એવી તારીફ થવા લાગી તથા સહ કોઈ તે ને એટલું બધું જાન આપવા લાગ્યાં કે તેથી તેના ભાઈ એએ અદેખાઈ કીધી. તેઓ તેને ઘણી બેજારી આપવા લાગ્યા. એ સખબધી તે બીચારી બાપીકું ચેહર હોડી શ્રી રુટમખોલ ગઈ. તાંહાં તેને ચેહનથાહની બેહન પલકે રીઆ સાથે સહીઆરું થયું. એ રાજ કનેઆ પોતાના ભાઈની વતી રાજ કારોબાર ચલાવતી હતી. તે આધીનેસના શુભોથી ઘણી મધન થઈ. એ બંધે નાણીની રાસ તો દન પર દન વધતી ગઈ. પલકેરીઆનો ભાઈ ને ચેહનથાહ હતો તેનું નામ થીએહોશીઆસ કરી હતું. તેની આસરે એકવીસ વરસેની ઉંમર થવા આવી હતી. તેની સાથે પોતાની નવી સાહેલીના લગન કરાવવાને પલકે રીઆએ વીચાર કીવો. એ મતલબથી તે રાજ કનેઆએ પોતાના ભાઈની આગળ આધીનેસના હાસન તથા હુશીઆરીની સઘ તારીફ કરવા કીધી, ચેહનની વાત વીચે તે ચેહનથાહે પોતાની ખાતરી કીધા પછી આધીનેસને બાએડી કરવાનું મન કીધું. તેઓના લગન સને ૪૨૩ માં થયાં. એ પરમાણે એક વીદીઆરથીની ત્રાખાપ અને સગાં વાહલાં વગરની દીકરીને પારકા મુઠુકમાં પોતાની સુધી તથા ગનાનના જોરથી મોહરો કરાવે તથા હેટ મત મેલવી.

આધીનેસ તથા થીએહોશીઆસના લગન સને ૪૨૩

તેઓ ખુશીમાં વખત કાઢવા લાગ્યાં. આધીનેસ પુખ્ત વયની થઈ હતી. જુદી જુદી બાબતોનો ફરક સમજવાને સારી પકે શક્તી ધરાવતી હતી. વખત જતે તેને પોતીકા બાપીકા ધરમ કરતાં ભરથારનો ખરીશદી ધરમ વધારે પસંદ આવ્યો, માટે એ ધરમ કળુલ કીધો. પોતાનું અસલ નામ ફેરવી યુદોશીઆ કરી નામ રાખ્યું.

શેહનશાહની બેહન પલકેરીઆએ સાહેલી તરીકે જે પું હેત બતાવીઈ હતું તેવી લાએકી નરંદ તરીકે કીધી નહી. એ રાજકનેઆ ઘણી લોભી હતી. તે યુદોશીઆને આગળ વધવા દેવાને અતલગ આહતીતી નહી. એ આગસદાને ખેતાબ ધરાવતી હતી. તે હવે યુદોશીઆને મલવો જોઈતો હતો. તે પલકેરીઆએ ઘણું સુધી તેને મલવા દીધો નહી. એ બાબત હરકત કરવામાં તે એટલું જ બાહનું કાઢતી હતી કે યુદોશીઆએ કેટલીક અદત સુધી છોકરાં જણીઆ નહી માટે રખેને તે વાંઝણી હોય. પણ પાછળથી એ રાણીને પેટે એક છોકરી થઈ એટલે પલકેરીઆનો વાંધો રદ થયો. યુદોશીઆને જે ખેતાબ ધટતો હતો તે તેને મલીઓ.

યુદોશીઆએ રાણી તરીકેનો અખતીઆર ઘણી વખાણવા જોગ રીતે ચલાવીઓ. તેણે પેહલાંતો ભરથારની મારફતે પોતાના નીરદયાલુ ભાઈઓને તેડાવી મંગાવીઆ. તે લોકને શેહનશાહનો પેગામ પોંહતો તારે મનથી બીધા કે તેઓએ આગળ બેહનપર ગુજરેલા જુલુમ માટે હવે ઘટતી સજા ખમવી પડશે. પણ શેહનશાહનાં બેહનમાં પોંહતેથી તેઓની ખાતરી થઈ કે સી જાતની મેહરબાની અંતે બેહનના યેઆરે તેઓને વાસતે જુદેજ લતીંગે ત

ઈઆર કીવો હતો. ઉદાર દીલની યુદોશીઆએ બેરડા ભા. ઈઓની આગળી જુલમાત બરેલી ચાલ માફ કીધી એટલુંજ નહીં પણ બેહુનોના મરતબાને માન મલે તેમ તેઓને સારા ઓહદા અપાવી દરજ્જે વધારવા અને સુખી કીધા !

યુદોશીઆ જે હુધીઆરે કરી જુનરગીએ પોંહતી હતી તે ઉપરથી તેણે પોતાનું ધેઆન કધી ખીસાડીડું ન હતી. મેહુલની મોજ મત્રા અને આરામને વખત વીદી આ એલમ હાંસેલ કરવાને મેહુનત કરવાથી તેણે કશું આલસ કીધી નહીં. તેણે આગળની માફકજ અલીઆસ ચાલુ રાખીઓ. ધરમ શાસતર, તથા રાજદોઆરો મામલા અને તવારીખ વીશે તેણે કેટલાંક માભારત પુખતકો લખીઆં. એ પુસ્તકોથી તેની તેના વખતમાંજ ન હતી પણ પાછળા જમાનામાંથી તારીફ થઈ. વળી એ બાઈ શેહનશાહની રાણી તથા વીદવાન ઓરત તરીકે આ હંદગીમાં જે દરજ્જે તથા માન ભોગવતી હતી તેથીજ રાજ થઈ નહીં. પણ બવીશ હંદગીનાં મુખનો ખજનો એક હો કરવાનેથી તેણે કોશેશ કીધી. તે પોતાના ધરમ શાસતરમાં ફરમાવયા મુજબ ઈસ્વરની ભક્તી તથા દારૂ ધરમ અને બીજાં પુનનાં કામો કરવાપર સુસત રહી. એ પરમાંજે એ રાણી પોતાના વખત તથા પદશાનો ધણો મોહરો ભાગ નેક કામોમાં વાપરી હંદગી મુજતરતી હતી. તેટલાં એક માહો બનાવ બનીઓ જેથી આપણને કાંઈક દીલગીરી ઉપજે કે એવી નેક ઓરતના પાછળા દાહડા જેવી ઘટે તેવી સારી હાલતમાં મુજરયા નહીં.

ઉપર જણાવીઆ મુજબ યુદોશીઆની નરંદ પત્ની

આ રાણીને ઘટતો દરજો ભોગવવા દેવામાં હરકત ના
ખતી હતી. પોતાના ભરથાર થીઓરોશીઅસના મનપર
એ નરંદને ઘણો અનઘટતો કાળુ ચલાવતી જોઈ યુરોશી
આને બાએડી તરીકે માહું લાગું. એ સખબથી એ બંધે
ઓરતો વચે કાંઈક હરીફાઈ ચાલી. ખરું છે કે યુરોશી
આ જીવી કાબેલ તથા નેક ખસલતવાળી હતી તેટલી મ
કર ભરેલી નોહતી. તે પોતાની લાભી નરંદના જોટલાં કે
લ રમી જાણતીતી નહી. માટે તે અંતે હારી. પલકેરી
આએ ફન ફરેખથી બાઈને પોતાની તરફ કરી લોધો. પ
છી રાજમાં જે અમલદારો રાણીની તરફ હતા તેઓને
જીવથી મરાવયા અથવા બેહોરમત કરાવયા. યુરોશી
આએ જોયું કે કાચી અકલથી ભરથારે તેનાપરથી બીલક
લ હેત ઉતારી મેલીઈ હતું. એવું થયા પછી તેણે મેહલ
માં રેહવાને ઘટતું ધારયું નહી. જરૂસલમની જતરા જ
ઈ તાંહાં દાન ધરમના કામોમાં વખત પુરો કરવાને તેણે
ભરથારથી રજા મેલવી. તે જરૂસલમ ગઈ તાંહાંપણ તે
ની વેરી નરંદના કપટથી તે છુટી નહી. જીહું નીર્મીત કા
હુડી બાઈને ભમાવી પલકેરીઆએ પોતાની ભોજાઈના બે
વીસવાસુ અને પહરેજગાર સેવકોને બીનતકસીર મારી
નખાવીઆ. એવાં દુષ્ટ કામથી એ રાણી ઘણી ગુસ્સે થ
ઈ, માટે પેલાં બીનતકસીર માણ્ણોને કતલ કરનારાઓને
તેણે ઘટતી સજા કીધી. યુરોશીઆનું એ કામ તેના ના
સ કરવાને પલકેરીઆના હાથમાં જોરાવર હથીઆર થઈ
પડ્યું. તે બાહુને તેણે બાઈને ઉસકેરી ઘણો કરોધે ચહ
ડાવીઓ અને રાણીની આખરૂ લેવારો. થીઓરોશીઅ
સે યુરોશીઆનો સંધો દરજો ઉતારી પાડીઓ અને તેને

મેહોરમત કીધી. એ સંધુ તે દાનાવ ઓરતે સજુરોધી ખમયું. આ દુનીઆનો મામલો એવોજ છે અને આદમીપર કબુ સુખ અને કબુ દુખ પડતુજ આવેછે એમ વીમારી પોતાની સોલ વરસ સુધીની ખાકીની છંદગી એ લમતા અભીઆસ તથા ઇસવરની ભક્તી અને પરોપકારી કામો કરવામાં તેણે કાહડી. એટલા વખતમાં તેનો ભરપાર મરણ પાંખીઓ તથા તેની એકની એક દીકરી જે રોમની રાણી થઈ હતી તે દુશમનોના હાથમાં કેદ પડાઈ. એ પરમાણે સંસારનાં તહરેવાર દુખ સુખ જોયા પછી નાખીખી યુદોસીઆ સડસઠ વરસની ઉમરની થઈ આ નાખાએદાર દુનીઆંથી ૬૦ સ૦ ૪૬૦) માં શુબરી ગઈ. જેમ સમલા ઇનસાફને આહુનારાં તથા નેક લોકોની ખાતર જમા હતી તેમ મરતી વખતે તે પોતાનાં અંતકરનથી એકરાર કરી ગઈ કે તેનાં વેરીઓએ તેને બદનામ કરવાને ગમે તે કીધું હોય, પણ તે પોતે નીરદોષ પણ તથા દોસતીની ફરજની હુદની ખાહર કબુ ગઈ નોહતી.

રોમેનસ આરજરસની ખાગ્ગેડી.

કાનસટનટાઈન નામનો એક ગરીબ રોહનશાહ મરવા પડ્યો તારે તેની પીઠનો કોઈ છોકરો હતો નહી. તેની તરણ દીકરીઓમાંથી માતર એકજ પરણવાને રાજ હતી. સરકારનો હુકમ થયો કે એ રાજકનેઆને વાસતે કોઈ એવો ભરપાર જોઈ કાહડવો કે આગળ રાજને માટે કદાવર અને સંધી પરજાને પસંદ પડતો વારસ પેદા થાય.

તે મુનબ રોમેનસ આરજરસ નામના એક સોહામના અને સેઆન સોગતમાં ખપનારા અમીરને મુંઠી કાહાડ વામાં આવ્યો. એ ધણીને રાજાનો જમાઈ કરવાની વાત ઠરી. પણ તે કબુલ રાખવાને એ મરદે આનાકાની દીધી. અંતે તે જમાનાની રીત મુનબ તેને જણાવયામાં આવીઠું કે સરકારની વાત સાંભળે નહીતો તેને આંધળો કરવા અથવા જીવથી મારવામાં આવે. એ ધણી રાજાનો જમાઈ થવાને ના પાડતો હતો તેનું કારણ એકે તેની બાએડી જીવતી હતી. તે બાએડી એનાપર એટલીબધી મેહુરબાંન તથા કીદા હતી કે તેના સદ્ગુણો યાદ કરતાં તેને એકાએક તલાક આપવાને એ ધણીએ નરસ લાગવા સરખું વીચાર્યું. પણ એની બાએડીતો મેહુરબાંનીથી ભરપુર હતી. હરેક પરકારે ભરથારપર ખુરબાન થવામાંજ તેને મઝા લાગતી હતી. તેણે ભરથારની સંકટની વાત સાંભળી તારે પોતાથી બનતી સંધી મદદ કરી તે સંકટ ટાળવાને ઠરાવ દીધો. સંકટની વેળાએ રૂડી સ્ત્રીની બુદ્ધી ઘટતો ઈલાજ સોધી કાહાડવામાં ઘણું કરીને વીલમ લગાડતી નથી તે વાત ઘણાં જણાને ખબર હશે. ભરથારનો જીવ ઉગાડવાનો ઈલાજ કરતાં રોમેનસની હેતવંતી બાએડીને ઝાંઝે વખત લાગે નહી. તે બાઈના વીચારવાળાં મગજે જે ઈલાજ બતાવીએ તેપર અમલ કરવા સંબંધી તેનાં સખી દીલે કસી આનાકાની કરાવી નહી. તે ઈલાજ મુનબ ચાલતાં પોતાનાં મુખનો ભંગ થવાની એ ભલી બાએડીએ બીલકુલ દરકાર દીધી નહી. તે ઈલાજ એ મ હતો કે એ સ્ત્રીએ ભરથારથી છુટી થવા સાડ સંસાર તરફ કરી વેરાગ લીધું. એ પરમાંણે એ પતીવરતા બાનુ

એ જે મરદની સાથે રહી તેને સદા મધન રાખીએ હો
તો તેને એટલાજ માટે છોડીએ કે તેના શરીર તથા જીવનો અંચાવ થાએ. એક ઘડીના વચમાં પોતાના સંધા એશ આરામનો નાસ એટલાજ માટે થવા દીધો કે તેથી ભરથારનાં સુખનો અંચાવ થાએ તથા તેનો દરજ્જો વધે.

રોમેનસ આરજરસ બીજી બાએડી પરણીએ. પછી તેની આગળી મેહુરબાંન દોસતે તેનાથી છુટી પડીઆ પછી પોતાના પેદા કરનાર શીવાએ બીજા કોઈપર દીલ દોડાવીડું નહી. તે સ્ત્રીએ પોતાની બાકીની જીંદગી દાન પરમ તથા દેવ ભક્તી કરવામાં ગુજરી. બાએડીનાં ઉત્તમ હેતનો એ આફરીન કરવા જોગ દાખલો આસરે ૪૦ સં ૧૦૨૮ માં બનીએ હતો.

અમલસોનથા.

શ્રી ઇંદલીના ગાથીક વંદિયના પરખીઆત રાજા ધીએ હોરીકની અમલસોનથા નામની એક દીકરી હતી. એ રાજા હંસવી સને પરર માં મરણ પામીએ. ગાથીક લોક ના કાનુન મુજબ સ્ત્રીથી રાજની ખાલેક થવાએ નહી, માટે તેની વીધવા દીકરીના દીકરો આથલરીક તેની ગાદીનો વારસ થયો. મમાવાના મરણને વખત એ કુવર ધણો નાધલો હતો. તે પુરતી વયનો થાય તોહાંસુધી રાજ કારોબારનું કામ તેની માને સોંપવામાં આવ્યું. એ વખત એ બાઈની અડાવીસ વરસની ઉમર હતી. એક કાબેલ તવારીખ લખનારના નણાવીઆ મુજબ એ બાનુનાં શરીર તથા

મનના ગુણો પુરા બાહરમાં આવેલા હતા. તેની ખુબસુરતી હરેક ચેહનશાહને વસ કરે એવી હતી. સારી સમજ તથા દાનાઈથી તેનું મગજ ભરેલું હતું. કેળવણી તથા અનુભવથી તેની જાતી બુધ્ધી વધારે ઝલકાટ પાંખી હતી. હીમ તથા ઠરાવ અને વીઢીઆને જોરે તે મોહટાં કામે કરવાને શક્તીવાન હતી. તેણે એલમનો અભીઆસ સારી પકે કીધેલો હતો. ગાથીક તથા ગરીક અને લાટીન ભાષા ધણી પ્રખત જાણતી હતી. એવી સંધી કમાલીઅત છતાં એ શાહજાદી કસું ગુમાન રાખતીતી નહી. રાજ દોઆરી કામકાજ સાડ બરાએલી સભામાં ડાહ્યાપણ ખરચી પોતે કસું બોલતી નોહતી. એના મરનાર બાપમાં જે ખુબી હતી તેની નકલ કરી એ રાજ કનેઆએ પરજાના લોક ને સુખી રાખેઆં. તે પીતાની ખામીઆથી દુર રહી તે મરનારનાં નાંમને બદનાંમીથી છોડવવાને ઘટતા ઈલાજ કીધા. થીઓડોરીકે બોઈથીઉસ નામના નામીઆ અને માહુબુધ્ધીવાન ઉમરાવ તથા તેના સસરાને ખીન તકસી ર મારી નખાવી તેની ખીરાસ છુટી લીધી હતી. તે સરવ એ બાનુએ તે મરનાર ઉમરાવના વારસોને પાછી સ પુરદ કરાવી. એવા સારા ઈલાજેથી અમલસોનધાએ પરજાનો ખેઆર મેલવીઆ. તે એવી દયાલુ હતી કે પોતાની રોખી પરજાને મારફાર અથવા દંડની સજા કરવા દેતીતી નહી. એ પરજાને શતરૂ અથવા ગુલામ સરખાં ગણી તેઓને હલાક કરાવવાને નંગલી ગાય લોકો જે બકારો કરતા હતા તેપર એ સમજી શાહજાદી કસું ઘેઆન આપતી નોહતી, વડા પરધાનના ઓહદા સાડ તેણે એવા પરમાણીક પુરખને પસંદ કીધેલો હતો કે તેથી તેના કા

રોખારને ટેકો મેલતો હતો. નેક ચાલથી એ બાઇએ ૨૪મ
બોલના શેહનશાહને તથા બીજા રાજવાળાઓને હેતુ મીતર
સરખા કરી નાખીઆ. એ દ્રબેલ તથા લાએકીવાળી બા
નુ પોતાની સંધી ફરજ અદા કરવાપર ખંતી હતી. તે
જાણતી હતી કે જે પરજાપર તે અમલ કરતી હતી તેઓનાં
કેલાણનો આધાર પાછળથી તેના દીકરા આયલરીકપર રે
હશે. માટે તે કુવરને સારી કેળવણી આપી વીદીઆ
ભણાવવા તથા રાજ ચલાવવાના હુનરથી વાકેફ કરવા સા
રૂ તરણ ગાથીક શીખશકોને હુવાલે સોંપીઆ. પણ એ
કુવર ઉછાછલો તથા બેરહો નીકળીઆ. તે પોતાની માનાં
ખરાં હેતની કદર સમજીઆ નહી. વીદીઆ ભણવી અ
ને કાએકામાં રહેવું તેને નાપસંદ થયું. એક દીને શ્રી ૨
વેનાના મેહલમાં ગાથીક લોકની સભા મેલેલી હતી. તે
ખત એ કુવર આયલરીકે કાંઈ ઘણી માડી ચાલ ચલાવી.
તેની માએ એક ઠોંસો ખારી તેને વારથો. તે ઉપરથી
તે હુલડ જીવાને રડતો રડતો ગાયલોકની આગળ નર્મ ખા
વીશે ફરીઆદ દીધી. એ રાજ કુવરની એવી ચાલથી કે
ટલાક લુચ્છાઓને પોતાની મતલબ હાંસેલ કરવાને ફાવ
તું થયું. તેઓએ મકરથી તે કુવરની હીમાત દીધી કે તે
કુવરને સ્ત્રીની બરદાશત તળે અને ઈતર શીખશકોના હા
થ હેઠળ કેળવવાની કસી જરૂર નોહતી. તેઓ બોલી
આ કે ગાય લોકની રીત મુજબ તે કુવર એ ટોલાના લોક
સાથે રહી જે કાંઈ શીખવાનું હશે તે લસકરી છાવણીમાં
શીખીઆ કરશે. બીજા મુરખાઓ જેઓ એલમની કસી કે
દર જીજ જાણતા નોહતા તેઓએ એવાં બોલવાને ટેકો
આપીઆ. તે સરવ જંગલીઓએ એક અવાજથી સોહ

૬ ઉઠાવીઓ, માટે તે કુવરને તેઓને હુવાલે કરવાને તે નીલલી માને કરવ થઈ. એ પછી પેલા હુમ્મણઓએ જુવાન શાહનુદ્ધને ખાવા પીવા તથા બીજી નીચ મોજામાં રમતો મેલી દીધો. અમલસોનથાની સેહનમાં ખાતરી થઈ કે કુવરને બીગાડી તેઓ પોતાની મતલબ હાંસેલ કરવા માંગતા હતા. તેઓ એ બાનુના એવા શતરૂ થઈ પડીઆ કે રાજ મુકી દેવાને એણે મન દીધું. રવેનાથી સ્ટમબોલ જઈ રેહવાને તાંહાંના રોહનશાહ સાથે તેણે બંદોબસત કીધો. પોતાનો સંબો ખાનગી ખજાનો શ્રી હીરાશીઅમ મોઢલી દઈ સ્ટમબોલ જવાને તઈઆરી કીધી. તેટલાં તેને એવું લાગું કે કુવરને બદલલાહ આપનારાઓની સગતથી છોડવવા સાડ હજુરખી કોથેશ કરવામાં હમુર રાખવી નહી. તદખીર કરી પેલા નાલાએક આદમીઓમાંથી મુખીઅ તરણુ જણાઓને જીવથી મરાવયા. એ બાઈના શતરૂઓ તેની વાનખી સતાનો ઈનકાર કરી, તેના નેક કામમાં હુરકત ॥ રી, પોતાની મતલબ સાડ તેના કુવરને બીગાડી પરજના લોહની પાએમાલી કરવા માંગતા હતા તે વીથેનો, તથા શતરૂઓથી તેને કેવું ખમવું પડીઈ તેનો આપણુ વીઆ ર કરીએછ તારે આપણને ધારવાને બની આવેછેકે એ તરણુ સરદારોને મરણુની સજા કરવાને એ બાનુએ પરજા હીતકારી હાકમ તથા ખરી કરવ અદા કરનારી મેહુરબાં ન મા તરીકે, કદાચ જરૂર બાંધી હશે.

અમલસોનથાનો કુવર આયલરીક બદપહુરેજ તથા બદફેલીનો ભોગ થઈસોલ પરસની વયમાં મરણ પાંખીઓ. એ બનાવથી અમલસોનથાને ઘણું દુખ થયું. તેણે વીમારીઈ કે રાજનો જે નામનો વારસ હતા તે ગુજરી ગી

એ એટલે એના ચતુર્યો, નંગલી ગાયલોકોને હુલકાવી,
 એના હાથમાંથી હુકમત છીનવી લઈ, યુલુકમાં બેઠાદી અ
 ને ખરાબી ચલાવશે. વાસતે એણે પોતાની કુઈના દીક
 રા થીઓડેટસને રાજા ઠરાવી તેની સાથે કારોબાર ચલા
 વવાને બંદોબસત કીયો. એ બંદોબસત તેના દાનાવ અ
 ને કાબેલ પરધાન ઠાસીઓડોરસે પસંદ કરી સરવને જાહે
 ર કીધો. થીઓડેટસે પેહલાંતો અમલસોનયાની એવી
 બખ્શીશ માટે આબારી હોવાનું ડોલ બતાવ્યું. પણ પા
 છળથી તે મરદે એ બાઈ સાથે વફાદારી કીધી નહી. છ
 ઠારા ગાય લોકો સાથે જલી પરજનાં તથા પડોસના યુલુ
 કનાં લોકોને તે ઘણી હુલાકી પોંહમાડવા લાગો. પોતા
 ની પરજનુ પરતીપાલન કરનારી તથા પારકાં લોક સાથે
 હુકવાજબી ચાલનારી અમલસોનયાને એ પ્રુપની એવી
 માઠી ચાલ તદ્દન નાપસંદ હતી. એ બાનુએ તેને ઘણી
 પરકારે સમજાવીને એવી ખરાબ ચાલથી પાછો હટવાને
 બલામણુ કીધો. પણ થીઓડેટસ યુદ્ધીનો હીન હતો.
 સારી શીખામણુ તેને કડવી લાગી. તેનાં જલાં માટે તે
 ને ઉપદેશ કરનારીનો તે કુશમન થઈ પડીઓ. તેની આ
 ગેવાનીથી અમલસોનયાને કુખી કરવાનુ કાવતરું થયું. તે
 નેક આરત એ ભુડા આદમીના તથા એના મલતીઆ
 એના ફાંદામાં ફસી ગઈ. તેઓએ દગાથી તેને ફેદ પ
 કડી લીધી. તેને શ્રી બોલસીના ટાપુ ખાતે મોકલી દેવા
 માં આવી. તાંહાં નીમખહરામ થીઓડેટસની પરવાન
 ગીથી એ બીચારીને ફાંસી દીધી. ગાથીક લોકની ઉજડ
 મંડલીને રોશની આપનારો એ જલકતા શીતારાનો એ પ
 રમાંણે ૬૦ સ૦ ૫૩૫) માં નાસ થયો.

પાટેમીએના.

શ્રી સીંકદરાબાદ મધે પાટેમીએના નામની એક સ્ત્રી હતી. નાથપણથી એને ઇસાઈ ધરમની કેળવણી મળી હતી. આગળ જતાં એ ધરમપર એનું આક્રીન સુસત બેઠું. એના વખતમા ઇસાઈ ધરમ પાલનારાંઓપર સરકારથી અનેક પરકારની જાસતી ગુજરતી હતી. રૂમી લોકો પોતાનો અસલ ધરમ ચાલુ રાખવાને ખંતી હતા. ખરીકદીઆનોને પોતાનો દીલપસંદ ધરમ જાળવવાને ધણી યુક્તી કરવી પડતી હતી. તે ધરમ પાલનારું જ કોઈ આદમી પકડાતું તેના જાન માલને હાની પોંદુઅતી. પાટેમીએના ભરજીવાનીમાં આવેલી હતી. તેના હાસન તથા નખરાં સંધાં આદમીના દીલપર અસર કરતાં હતાં. ખુદરતે જને એવી ઢંચી બખશીશ કીધી હતી તેની સંસારી હાલત હલકે દરજ્જેની હતી. તે બીઆરી ગુલામી અવસથામાં અવતરેલી હતી. તેના તન મનના ગુણોપર તેને સેક લલચાવો. તેણે એ સ્ત્રી સાથે નીચ પરકારની નીસબત રાખવા માંગી. પણ તે હાલત પકડવાને મોહમાં મનવાળી પાટેમીએનાએ સાફ નાપાડીઠં. ફાસલાવી ફરેબ આપવામાં નહી ફાવીએ તારે તે નાલાએક સેકે ફીતુર કરવા માંડીઠં. બીજા કપટી ચાડીઆઓની માફક તેણે તે જગોના રૂમી હાકમને ખબર કીવી કે પાટેમીએના ઇસાઈ ધરમ પાલતી હતી. એ ખબરપરથી તેને પકડી કેદ કરવામાં આવી. ઇસાઈ ધરમ પાલવાને લીધે તેને રાખેતા સુજબની સજા કરવાને હુકમ થયો. પેહલાં તો તે બીઆરીને ઘાતકી રીતે રીખાવીને દુખ દીધું. એ

વે સમે તેના કડર દીલના સેડે તેને ફરીને નાણાવીડં કે
 એ મરદની મરણ રાખેતો મોતની સજાથી તે હજુરની
 છુટે. એ પરમાણે કમકમાટ ભરેલું દુખ ખમી મરવા
 થી છુટવાને બેળ ઈલાજ હતા. તે એમ કે ઈઆતો પો
 તાને પસંદ પડેલો ધરમ છોડવો અથવાતો સેડની ના
 લાએક મરણ રાખવી. પાટેમીએના દરબજે હલકી
 તોળી વીચારની ઢંચ હતી. તેણે એ બેમાંથી એકબી ઈ
 લાજ પસંદ રાખીઓ નહી. તેવો ઈલાજ અખતીઆર
 કરી છવીઆ કરતાં મરવાને તેણે પસંદ કીધું. જે ધરમ
 તે પાલતી આવી હતી તેપર મકમ રેહવાનો તથા હરેક
 હાલતમાં પોતાની ઈજતનો બંચાવ કરવાનો પોતાનો પક્કો
 ઠરાવ તેણે બલતવારીથી નાણાવીઓ. અંતે તેને ઉકળતા
 ડામરની કહડામાં નાખી મારવાનો હુકમ થયો. એ અ
 તીથે દુખદાએક મોત પાટેમીએનાએ સજુરીથી ખમીડં.
 તેનું ખુન કરનારાઓને તેણે કહ્યું કે ઈજત ત'ા એકીન
 બીગાડવા કરતાં, એવી જાલમીનેબી તે કેવી ગનીમત સમ
 જતી હતી તે વીશે તેઓએ ખાતરી કરવી હોયતો, તેને ક
 હડામાં એકદમ નાખી મારવી નહી. પણ તેને આસ
 તે આસતે તેમાં ઉતારવી અને જોયું કે સંધુ ખમવાને ઈ
 સવર તેને કેવી હીમત તથા શક્તી આપતો હતો. પેલા
 નીરદયાલુ લોકોએ તે અખતરો કરી જોયો. પાટેમીએના
 એ મરતાં સધી મુલાગાથી રેહવાને ખબરદારી રાખી. તે
 હો જલાદો પાસેથી એટલીજ અખશીશ માંગી કે તેઓએ
 તેને ઝલા સમેતજ કહડામાં ઉતારવી. એ અરજ મુજ
 બ તેઓએ કીધું. તેઓએ જોયું કે પાટેમીએના હીમત
 અને ધીરજ રાખી તે કહડામાં બલી મુઘ. પોતાના શ

તરુઓને કસું છુર ધૂંછીઆ વગર અથવા એકબી કડવો સખુન બોલીઆ વગર એ નેક ઓરતે પોતાનો પરાણ હ કતાલાને હવાલે કીધો.

ઝીનોબીઆ.

ઈસવી સનેની શરૂઆતમાં અરબસ્થાન મધે પાલમી રા નામનું એક આબાદ શેહર હતું. એ શેહર ઇરોપ તથા એશીઆ ખંડ વચ્ચે ચાલતા વેપારનું મુખીઅ મથક થઈ પડ્યું. એ શેહરની ઈઆદગારી મુખીઅ કરી તેની રાણી ઝીનોબીઆથી કાએમ રહીછે. એ રાણી અમર નામના એક સરદારની દીકરી હતી. તે નાથપણથી કોઈ અરબ સાથે પરણી હતી. પણ તે ઉમરે પોંહતા આગમ અ તેના ભરથાર મરણ પામ્યો. ઝીનોબીઆ રંગે શાંભલી હતી તેાબી અરબસ્થાનમાં ઘણી ખુબસુરત ગણાતી હતી. તેના દેશની બીજી થોડીજ ઓરતો તેના સરખી સારી કા નતીવાળી હશે. તેનાં વાંકાં નેન, સરેક ઢાંત, ચોખીતાં શરીર, નરમ સ્વભાવ અને મીઠા શબ્દોને લીધે ઓડીનેટ સ નામના એક અરબ હાકમે તેને પરણવાને ખાએશ કીધી. એ બંધે જણાંનાં લગન થયાં. ઝીનોબીઆ બાલ પંજીથી એલમ પહોડી હતી. લાટીન, ગરીક, સીરીઆક, તથા મીસરી ભાષાઓ તે જાણતી હતી. કેટલાક નામી આ ફીલસુફોનાં ગરંથો તેણે સારી પઠે પાઠ કીધાં હતાં. તેણે પોતાના ઉપીઓગ સારૂ પુરવ પરાંતની તવારીખનો સા રાંઉંશ ધડી કાહાડીઓ હતા. શુધરાઈના હુનરો જેવા કે

ખાંધકામ, માએન, ચીતાર પાડવા ઈતીઆદીથી એ બાઈ કાંઈ નાવાકેઈ નોહતી. એવા ગુણવાળી બાએડી હરેક બરથારને કીમતી દોલત સરખી થઈ પડ્યા વીના રેહ નહી. પણ ઝીનોબીઆ એ કરતાંબી વધારે દમલાલીઆત વાળી હતી. તે જેમ સુંદર તેમજ હીમતવાન અને લડા એક હતી. લડાઈના હુનરમાં હરેક મરદની બરોબરી કરવાને જીરજત રાખતી હતી. હરેક ઘોડાપર સવારી કરવાને તથા લડાઈના હરેક હુથીઆર વાપરવાને પુર શક્તી વાન હતી. તેના બરથાર પેહલાં રોમની શેહનશાહની તાબેદારી કરતો હતો. તેની સાથે રહી એ બાનુ-ધરાણી આ તથા બીજા લોકની સામને લડાઈમાં જતી હતી. લડાઈનાં મેદાનમાં મરદાનગી કરી કીરતી મેલવતી હતી. લડાઈના કામથી જીરજત મલે તારે તેના બરથાર બંગલના ફાડી ખાનારાં જાણુવરોનો શેકાર કરવાનો ગ્રોખ રાખતો હતો. એ શેકારગાહને વખત સીંહ તથા ચીતા અને રીંછ સાથે ઝીનોબીઆ એવી રમત કરતી હતી કે શુરા મરદો તેમ કરી શકેતો મગજર થવાને તેઓને ઘટતું દારણુ મલે. ઝીનોબીઆ પાંઘ પેઆદી રહી લસકરની સાથે લાંબી મંબલ કરવાને કધી દંઠાલતીતી નહી. યાક તથા યંડી મરમીની હલાકી કેવી હોયછે તે જાણે એ સ્ત્રી સમજતીતીબી નહી. ઘોડાની પીડપર કલાકના કલાક સુધી સવારી કરવા નોતો એનો રાખેતોજ હતો.

ઝીનોબીઆ તથા ઝોડીનિટસ એક બીજાંનાં આશનાવ અને અરસ પરસ મદદ કરનારાં થઈ વખત કા હડતાં હતાં. તેઓની પરજ તેઓ ધકી ધણી મધન રેહતી હતી. રોમના શેહનશાહ તથા તેની સેનેટે તે

ઓને ધણું જ્ઞાન આપ્યું. તેઓએ ઝીતેલાં તથા જાળવેલાં પરગણાંઓ પર હુકુમત કરવાને ઓડીનેટસને પરવા નગાં મલી. બાએડીની સલાહ તથા હિમત અને બા હુડરીએ કરી ઓડીનેટસ એ તરફ વળ્યાયો. કેદબંધી દુરામનથી કસી ધાસતી રહી હાથ નહીં એવું તેને લાગ્યું. પણ જરે આદમી પોતાને પુર સલામતીમાં જાણે તારેબી તેની જીંદગીને જરોસો નથી રેહતો તે વીગેની મોતેબર સામેતી ઓડીનેટસના હેવાલપરથી મલેછે. તે સંધી તરફ થી પોતાને નીરભય થએલો વીચારતો હતો તારે ન ધારે લે કેહાંજીથી તેનો જીવ લેનાર શતરૂ જાહેર થયો. એ શતરૂ તેનો ભાણિજ હતો. એ મરદ એક શેકારગાહુંને વખતે બેઅદબ થયો. તેને જીજ સજા કરવાને ઓડીનેટસે ઘટતું વીચાર્યું. એ સખબથી તેણે કપટ રાખી દગાથી ઓડીનેટસનું ખુન કીધું. પછી પોતે હાકમ થવાને તેણે મરજી કીધી. પણ ઓડીનેટસ જીવતાં જ બાએડીને પરતાપે જીજરગીએ પોંહતો હતો તે બાએડી તેના મરણ પછી તેના ખુનનો બદલો લેવાને ચુકી નહીં. પેલા નીમખ હુરામ મરદને ઘટતી હાલતે પોહ્યાડયા પછી ઝીનોબી આ એકલી રાજ મલાવવા લાગી.

ઓડીનેટસને હુકુમત કરવાને રોમના શેહનશાહે જે પરવાનગી આપી હતી તે તેની વીધવાને આપવાને ગાલીએનસ શેહનશાહે નાપાડ્યું. ઝીનોબીઆ એ તે શેહનશાહ તથા તેની સેનેટની કસી દરકાર કીધી નહીં. પોતાની મરદાંતગીથી ઝીતેલાં તથા અદલથી જાળવેલાં રાજનો કારોબાર તેણે સારી પઠે ચલાવીઓ. તેના હરીફોએ બેઈ લીધું કે ઝીનોબીઆ

કાંઈ જેવી તેવી રાણી નોહતી. એ બાનુની સામને મો
 કલેલાં રોમી લસકરને એની મરદાનગીથી શીકસત ખાઈ
 શરર્મીદગી સાથે પાછુ જવું પડીકું. આસપાસના રા
 જવાળાઓ એ રાણીની કુશમની કરવાથી બીહવા લાગા,
 ભરથારના વખતથી મલેલા ચુકરેટોસ નદીથી તે છેક બી
 ધતીઆ સુધીના મુલુકની જાળવણી ઝીનોખીઆએ કીધી.
 તે ઉપરાંત પોતાના અમલદાર અબ્દસની સરદારી હુકમ
 નાં લસકરની મારફતે શ્રી 'મીસરનો મુનુશ્ચી હાથ દીધા,
 એ એરાતંલડાઈમાં જેવી નખદાર દેવીજ દીવાની કાફા નાદ
 મલાવવાની સુતરી રીતથી રૂઝેરૂઝ રહી. સંસ્કૃત કાવ્યકાવ્ય
 સરસ કાનુનોખી અજાનતો હતો. સ્વદેશી કાવ્યકાવ્ય અજાન

ઝીનોખીઆએ કેટલીક મુદત સુધી ઘણી જાહોજલાલી
 સાથે અમલ ચલાવીઓ. ગાલીએનસ પછી રોમમાં કલાડી
 અસ શેહનશાહ થયો. તે ગાય લોક સાથે લડાઈમાં શું
 ધાયાથી ઝીનોખીઆનુ નામ લઈ શકીઓ નહી. પણ થો
 હોવાર જતે તે મરણ પામયો. તેની જગેએ આરીલીઅ
 ન શેહનશાહ થયો. પાલમીરા આગળ રોમને તામે હુતું
 તે રૂમરૂ સ્વતંત્ર થયું તેથી તથા બીજાં પરગણાઓ ઝીનો
 ખીઆને હાથ ધઈ પડ્યા તેથી આરીલીઅન પુર નારાજ
 હતા. તેણે એ રાણીને પેગામ મોકલ્યો કે આગળ જ
 પરાતો રોમને તામે હતા તે એ રાણીએ છોડી દેવાં.
 ઝીનોખીઆએ એ દાવો ગેરવાજબી ધારી ધીકારી કાહડી
 યો. શેહનશાહ મોહટી ફોજ લઈ રાણી તરફ ચઢાઈ
 કરી આવયો. તેની સાથે લડાઈ કરવાને ઝીનોખીઆ
 એ લસકર તઈઆર દીધું. તે લસકરની સરદારી ઝીનો
 ખીઆએ પોતે કરી. પોતાની હુકમત જળવવાને ઠરાવ
 રાખી તે દુશ્મનોની સામને ગઈ. ઝીનોખીઆ પોતાના
 લસકરની ઘણી સારી બરદાશત રાખતી હતી. સરવની
 એવી કદર ખાતી હતી કે જાહાં એ દેખાવ દેતી તાંહા
 સંધા શીપાહીઓ હુરખના અવાજ કાહડી એને ખુબારક
 બાદી દેતા હતા. બે ખોરકુનાં લસકરને પેહલી લડાઈ
 શ્રી આનદીઆક આગળ થઈ. તેમાં ઝીનોખીઆના લ
 સકરની ચહડતી પેહલાં દેખાઈ. પણ નાહસતા દુશ્મનો
 નો દુખાવો ધરતા એ લસકરે ઘટતી કવાએદ રાખી નહી.
 એવું જોઈ આરીલીઅને તઈઆર રાખેલી બીજી ફોજ
 તેઓપર તુટી પડી સખત હુમલો દીધો. એ વખત રા
 હીના સવારો એકતો યાકેલા અને વળી વીખરાઈ ગયે

લા હતા. તેઓથી દુશ્મનનાં તાજાં લશ્કરનાં એકઠાં
આદમીઓનો મારો ઝીલી શકાયો નહીં. તોબી એ શી
કસતથી ઝીનોબીઆએ હીમત છોડી નહીં. તેણે શ્રી ઇ
મીસા જઈ ઘણી મેહનતથી પોતાના આગળ શીપાહીઓ
તથા નવાં આદમીઓની એક બીજી ફોન ઉભી કીધી.
પણ નસીમે તેને ઇઆરી આપી નહીં. એ નવાં લશ્કર
નેબી ઝીત થઈ નહીં. અંને એ બાહુદુર ચોરતે મેદાન
છોડી દેવાને ઘટતું ધાર્યું. પોતાનો છેલ્લો જમાવ શ્રી પા
લમીરાના કીલ્લામાં કરવાને તેણે ઠરાવ રાખ્યો. તાંહાં જ
ઈ દરવાજા બંધ કરાવી દુશ્મનોની સામને લડાઈ કરવા
નો સંધી ગોઠવણ કરવા લાગી. આરીલીઅને તે ચેહુરની
નાકાબંદી કીધી. પણ ઝીનોબીઆના હુતર તથા હીમત
થી તે ઘણો ડર રાખતો હતો. એ લડાઈમાં એ ચેહુન
શાહને આકેબત ઝીત ધાય કે નહીં તે વીચે તેને ઘણો
શક હતો. એ વખતે તેણે શ્રી રોમ ખાતે એક કાગલ લ
ખીઓ. તે કાગલમાં જણાવ્યું કે “ હું સી સાથે લડાઈ
કરું છું તે વીચે રોમી લોકો ધોધારથી બોલે છે. તે લોકો ઝી
નોબીઆની કમાલીઆત તથા કાબુથી અનજાણા છે. તેણે
ફતર, તીર તથા લડાઈમાં ફેંકવાના બીજા સામનની જે ત
ઈઆરી કીધી છે તેનું વરણન કરવું ખુશકેલ છે. તેણે કોટ
પર રસિ કેકાણે બંને તરણુ તરણુ જંજુરા ગોઠવેલા છે. લ
ડાઈના ઇંતરોમાંથી તે આગ વરસાવે છે. સળની ધાસ
તીથી તે જીવપર આવી હીમત કરે છે. મારાં કામમાં ફતેહ
મલવી ઇસવરના હાથમાં છે.” આરીલીઅનના એ પતર
પરથી તથા તેણે ઝીનોબીઆને જે મીના કેહેવાડી તે
ઉપરથી માલુમ પડે છે કે તે ચેહુનશાહ પોતાની હારેલી હ

રીફથીબી ઘણી ધાસતી રાખતો હતો. તેણે ઝીનોબીઆને કેહવાડ્યું કે તે જો તાણે થાયતો તેને લાચેકનું એક વત ન તેના ગુનરાણુ સાડ આપવામાં આવે તથા પાલમીરા શે હરખને તાંહાંના લોકને કસી હલાકી પોહ્યાડવામાં આ વે નહી. ઝીનોબીઆએ પોતાના સેવકો સાથ મનમુખે કરી વીચાર્યું કે ખોરાકી ઘટી પડયાથી આરીલીઅનતું લસકર નખળું થતું ચાલતું હતું તથા ઈરાણુનો શાહ શા પુર તેને સાડ મદદ મોકલનાર હતો, જે સબખેથી દુશમ નોને પાછુ ફરવાને ફરજ પડવાની. એવો વીચાર કરી શે હેનશાહની દરખાસને ઝીનોબીઆએ ધીકારી કાહડી. તે શેહનશાહને ચટકો લાગે એવો જવાબ પોતાના નામીઆ મુનશી લાનજાઈનસ પાસે લખાવયો. પણ કેટલાંક લોક બોલેછે તેમ ઝીનોબીઆનો “ કાહુડોજ બીરમસતે થતો ચાળયો. ” એ બાઈ સંબંધી સંધો મામલો ઉલટોજ બન વા લાગો. ઈરાણુનો શેહનશાહ શાપુર મરણ પામયો. એ બનાવથી તે દેશમાં ચાલેલી ગરબરીને લીધે ઈરાણીઓની કસી મદદ આવી નહી. આરીલીઅને છુટે હાથે નાંણાં વેચયાથી તેનાં લસકર સાડ ખોરાકી આવી લાગી. તે સા થે વળી તેણે મીસર ફતેહ કરવા મોકલેલું લસકર તે કા મ કરી તેની મદદ પાલમીરા આગળ આવી લાગું. ઝીનો બીઆએ જારે જોયું કે દુશમનોનુ જોર અતીધણું વધી ગયું, તારે પોતાની સલામતી સાડ બાહર જતી રેહવાને દરશત ધાર્યું. એક શીતાબ ચાલની સાણસીપર સવાર થઈ એ રાણી શ્રી ઈરાણુ તરફ રવાને થઈ. પણ સાક માઈલની મં જલ કીધા પછી તેને ફુંબાલે લાગેલા રોમી સવારોના હાથમાં તે કેદ પકડાઈ, એ બનાવ ઈ૦ સન ૨૭૩ માં બનયો.

ઝીનાબીઆને જારે આરીલીઆન શેહનશાહની ન
લદીક આણી તારે તે મરદે ડમરથી એ આરતને ઘણા
તાનાજણી કરીને પુછ્યું કે એ પરમાંજે તેની સામને ધ
વાને એજે, તાકાત કેમ રાખી. ઝીનાબીઆએ સમો પી
છાણી ધીરજ રાખી દેકાવધીજ વાળ દીધો કે “ આરીઓ
લસ તથા ગાનીએનસ સરખા શેહનશાહને હું ધીકારતી
હતી. મગર હું તને મારો શેહનશાહ અને ક્રતેહ કરના
ર ગણું છું.” એ પછી ઝીનાબીઆ શ્રી રોમ ગઈ. તાંહાં
નાધલાં મનવાળા આરીલીઆને પોતાની ક્રતેહની ધુમધામ
બતાવવાને એ સીને કેદી તરીકે તે શેહરમાં ફેરવયા પછી
તેને એક મકાન આપ્યું. ઝીનાબીઆએ સબર અખતી
આર કરી એ મકાનપર બાકોના દાહડા પુરા કીધા. ગએ
લી જહોજલાલી વીશે મનમાં લાવી કુખી થવાને બદલે
જેમબને તેમ પોતાનો વખત ઉપયોગીપણામાં ગુજાર્યો.
આગળ જે બુધ્ધી અને ગતાન રાજપાઠ અલાવવામાં વાપ
રતી હતી તે હવે પોતાનાં બચાંએને સારી તરબીઆત આ
પવામાં વાપરયાં. વખતસર જે નીપજઈ તેની શુકર ગુજ
રી કરી અંતે પોતાનો પરાણ કુનીઆના સરવથી મોહટા
પાદશાહને સોંપીઓ.

આપ્યાનની યાએડી.

અરબ લોકોએ ૬૦ સ૦ ૬૩૪ માં શ્રી ડાસકસ શે
હરપર મટાઈ કરી તે શેહરની નાકાબંદી કીધી. એ વે
ળા ટામસ નામના ખરીશદી પેહલવાંને તે શેહર બંધા

વ કરવામાં ઘણી બાહુકુરી બતાવી. તે તીરંદાજીમાં એકો હતો. તેના એ હુનરના ભોગ ઘણાક શુરા અરબ સરદારો થયા. એ પરમાંણે તેના હાથથી મરણ પામનારાઓમાં આબાન નામનો એક અરબ સરદાર હતો. એ મરદની બાએડી એનાપર અતીઘણું હેત રાખતી હતી. તે ભરથારની બરદાશત કરવા સાથે તેની સાથે લડાઈની જગાએ આવેલી હતી. આબાનને મરતોલ જખમી થયાની બીના સાંભળીને એ ઓરને કસો ધબરાટ કીરો નહી. ધીરજ અને હીમત રાખી તે બાઈ લડાઈનાં મેદાનમાં ગઈ. આબાનને સોધી કાઢી તેના છેલ્લો દમ જતો હતો તેટલાં ગલે લગાડી બોલી કે “મારા વાહલા ભરથાર તું ખરેખર સુખીઓ છે. ખરે સુખીઓ ! કેમકે જે ઈસવરે આપણને જોડીઆં તેની હજુરમાં તું ફીરતી સાથે જાય છે. હું તારાં મોતનું વેર લઈશ અને મારાંથી બનતી કોશેશ કરી બીજા જાંહાંનમાં તારી શરીર થવાને લાએક બનીશ, કેમકે હું તને ઘણો આહુહું. હવે પછી હું કોઈ સાથે લગત કરીશ નહી અને ઈસવરની સેવા કરવામાં વખત કાઢીશ.” એવું બોલી રડવા કુંટવા અથવા કુખ જણાવવાને બેશુમાર પોકાર કીધા વગર તે બાઈએ ઘટતી ફીરીઆ કરી આબાનને ભુમીદા દીધા. તે સમજતી હતી કે મરનારની પછવાડે બેહુદ માહતમ કરવી બેજા છે. વાસ્તે મરનાર તરફ પેઆર બતાવવાને કોઈ બીજો ફેનકારક ઈલાજ કરવાને તેણે બેહુતર ધાર્યું. ગુરત લડાઈનાં હથી આર બાંધી એ સ્ત્રી રણનાં મેદાનમાં ગઈ. પેહલાંતો તેણે ટામસના ઝુંડાવાળાનો હાથ તીરે લીધો. બીજો તીરે એવો તાકીયો. કે તો, પોતાની

૧. આંખમાં જખમ થયો. તેટલાં બીજાં માણસો તેની મદદે આવી લાગયાથી આબાનની શુરી બાએડી તેને વધારે તુ કસાન કરી શકી નહી. પણ એ સ્ત્રીએ પોતાનાં કામથી બતાવયું કે મુવાં આદમી તરફ પેઆર હેત બતાવવાને ન કામો પોકાર શોર અને બેહુદ રડવું પીટવું કરવાને દેકાંણે બીજા વધારે સરસ અને વીચારમંદ લોકને પસંદ પડના ઇલાખે થઈ શકેછે.

કાલા તથા ઓરેરા.

ઈ૦ સ૦ ૧૩૩ માં અરબ તથા રૂમી લોકો વચે ધ્રી ઉમાસકસની નજીક એક મોહુદી લડાઈ થઈ. એ લડાઈમાં અરબ લોકોને શીકસત મલી. તેઓની કેટલીક ઓરતો તેઓના હરીફોના હાથમાં કેદ પકડાઈ. તે જના નાના રાખેતા મુજબ ગરીક લોકે તે ઓરતોને બાંદીઓ તરીકે વેંહ્યી લીવી. તેઓના સરદારને બાએ કાલા નામની એક સુંદર સ્ત્રી આવી. તે અરબોના સરદાર દીરાની બેહુન થતી હતી. એ વેહુમણી દીધા પછી ગરીક લોક પોત પોતાના તંગુઓમાં આસાએશ કરવાને ગયા. તેટલાં પેલી સરવ ઓરતો એકડી મલી. તે વેળા કાલા બીજા ઓને કેહવા લાગી કે “બેહુનો આપણ સું આ જંગલી લોકને આપણી ઇજત લેવા દઈશું અને બુદ પરશત લોકની બાંદીઓ થઈ રહીશું ? તમારી હીમત કાંહાં ગઈછે ? મારી વતીતો હું કહું છું કે એ ગુલામોમાંના કોઈનેબી મારી ખર હાથ નાખવા દેવા કરતાં હું મોતને વધારે પસંદ કરી

શ." એ વાત સાંભળી એફેરા નામની એક બીજી સ્ત્રી
એ જવાબ દીધો કે "હુમોએ ધીરજ પકડી છે તે કાંઈ રાજ
ખુશીયી નહીં પણ લાચારીને લીધે કરવું પડે છે. આપણ
પાસે પોતાનો બંચાવ કરવાને તીર, કમાન, બાલા, તલવાર
કે બીજાં કાંઈ હથિયાર નથી." કાલા બોલી કે "તંજુના
સાદકા લઈ આપણુ પોતાના બંચાવ સાડ સાંમાં થઈ શક
શું નહીં સું ? ઈસવર કરશે તો એમ કીધાથી આપણને કૃતે
હુ મલી આપણો ઉગારો થશે. તેમ કરતાં આપણુ માર
વાં જઈશું તો નીરાંત થશે અને આપણુ લોકની ઈજત જ
જવાશે." એ વીચાર સાંભળી એફેરા મોહુટે સાથે બોલી
કે "કાલા ઠીક કેહે છે." પછી તે સંધી જણીએએ એકકી
કાઠી હાથમાં લીધી અને કાલાને પોતાની સરદાર ઠરાવી.
બંચાવને માટે કાલાએ તેઓને ક્રમભાવપૂર્વક "એક ચકરડું
કરી ઉભા રહેવો. ખબરદાર તમો એક બીજાં વચ્ચે એવો
ગાળો ન રાખતાં કે કોઈ વચ્ચે આવી આપણને નુકસાન
કરે. તમારી કાઠી તેઓની તલવારપર મારજો અને તે
ઓના બાલા તથા ભેજાંના ટુકડા કરજો." એ પરમાણે બો
લી કાલાએ છલંગ મારી એકજ કટકાથી એક ચોકીદારનું
માથું ચીરી નાખ્યું. એ ઓરતોના કામનો સંધે કંઈએ
ચોંધાટ થયો. ગરીબો તંજુમાથી બાહર નીકળ્યા. પીટર
આગળ આવી કાલાને પુછવા લાગો કે "પેચ્ચારી આ સું
કરે છે ?" કાલાએ જવાબ દીધો કે "મરને પીટીઆ તું અને
તારાં જ હોય તે ! પણ એનો અરથ એટલો જ છે કે હુ
મો પોતાની ઈજત જાળવવા તથા તમારાં ભેજાં કાહડવા
માંગીએ છીએ. ચાલ આવને હવે તારી પેચ્ચારી પાસે
આવતો કેમ નથી ? વેહો યા. તું નજીક આવીશ તો તે

પેઆરીના હાથથી તને કાંઈ લાભ ન થયો.” એ બાનુતુ એ
 પું મોલપું પીટરે હસી કાઢાડ્યું. તેણે પોતાના સવારોને
 હુકુમ કીધો કે તે સ્ત્રીઓને પેરી લઈ સલામત કેદ પકડ
 વી તથા કોઈને કસો જોખમ પોંદ્યાડવો નહી. તેમાં
 ખોતે લેવા ધારેલી બાંદી (કાલા) ની ખુબ ખબરદારી રાખ
 વાને તાકીદ કીધી. સવારોએ તેનો હુકુમ બજાવવાને વે
 રથ કોશેશ કીધી. કેમકે તેઓ નજીક જતા તેવામાં પેલી
 ઠરાવવાળી ઓરતો જોરથી તેઓના ઘોડાના પગમાં લા
 કડાં મારતી તેથી ઘોડા તુટી પડતા. ઘોડા નીચે પડે એ
 ઠલે સવારોનો અંત આણવાને કાંઈ મુશ્કેલ જેવું રેહતું
 તુ નહી. પીટરે જારે ઓરતોને એવું કામ કરતાં જોઈ
 તારે ઘણો ખીનવાયો. તે પોતાના ઘોડાપરથી હેડો ઉતર
 યો. સંઘલા માણસોનેથી તેમ કરવાને તથા હાથમાં તલ
 વાર પકડી તે સ્ત્રીઓપર હુમલો કરવાને કહ્યું. તે સ્ત્રી
 ઓ પણ પાસે પાસે ઉભી રહી, અરસા પરસા મોલીકે “આ
 જો હીનપસતીમાં જીવ્યા કરતાં આબરૂથી મરીએ.” પીટ
 રે જરા વખત મુગો મુગો ઉભો રહી કાલા તરફ જોયું. તે
 બાહકુર સ્ત્રીનો સુંદર ચેહરો તથા નાજુક અને સોહામનુ
 શરીર જોઈ ઘણો દીલગીર થવા લાગો કે એવી સારી સ્ત્રી
 તેના હાથમાં આવતી નોહતી. તેણે ફરીને નરમ શબ્દ
 દાધી કાલાને સમજાવી કે તે ઘણો તવંજર હતો અને ધ
 ણા બગ બગીચાનો માલિક હતો. તે સંધાપર કાલાને મુ
 ખતીઆરી આપવાને તઈઆર હતો વાસતે એ બાનુએ
 પોતાના જીવને નકામો બરબાદ કરવો નહી. કાલાએ તે
 ને પકડા ઠરાવથી જવાબ દીધો કે “રજાલા કુકર તું મારી
 નજીક આવ કે તારું જીવું કાહડી નાખું.” અંતે પીટરની

ખાતરી થઈ કે તેણે જ, વરતાંન કીધું હતું તે કરતાં કા
લા તથા તેની સાહેલીઓ ઘણી વધારે ઈજ્જત તથા મરદ
નગી વાળી હતી. સ્ત્રીઓથી ખાંડયા નહિ આપ્યા મુલુક
માં રૂસવા થવા સરખું બનવા દેવાને તેને ઠીક લાગું ન
હી. તેણે લડાઈ કરવાને ઠરાવ કીધો. પેલી ઓરતો ખુ
બ છાતી રાખી તેઓની સાત્રને થઈ. ગરીબોની સંખ્યા
આ બેહુક વધારે હોવાથી એ બીચારીઓ છેક સંકટમાં
આવી ગઈતી તેટલાં તેઓની હીમત અને લાએકીને બ
દ્ધો તેઓને મલી ગયો. તેઓને નામીઓ દેશી સરદાર
ર ખાલદ, પીટરના ભાઈને હરાવી તે તંરક આવી લાગો.
તેની સાથે કાલાનો ભાઈ ડીરાર પણ હતો. તેઓને આ
વતાં જોઈ કાલા બોલીકે “જો બેહુનો ઈસવરે આપણ
સાડ મદદ મોકલીછે.” અરખોનાં મોહટાં લસકરને આવ
તાં જોઈ પીટર બીધો. તેણે નાહસી જવાને વેતરણ કીધી.
ખાલી ડમરથી તે કાલાને કેહવા લાગો કે “જા હવેતો હું
તને તારા ભાઈને હવાલે કરું છું.” કાલાએ ઠઠા કરી જવા
બ કીધો કે “તું એમ સું કરેછે ? ઘડીકમાં મારાંપર બહુ
હેત તથા કાલજ ખતાવેછે અને ઘડીકમાં મને મુઠ્ઠી ઈ
મારા ભાઈ પાસે મોકલવાની વાતો કરેછે. એતો તારા
માં કાંઈ સારા ઢંગ દીસતા નહી !” પીટર બોલીઓ કે
“હવે તને મારાં પાસે રાખવાને હું પરંદ કરતો નથી.”
કાલાએ ઉતર વાળ્યો કે “હશે, પણ હુંતો તને વીહલો મે
લનાર નથી.” એટલું કહી તે પીટર પછવાડે દોરી. દી
રાર તથા ખાલદ તેની મદદે રહ્યા. કાલાએ પોતાની લા
કડીથી પીટરના ઘોડાના પગ ભાંજ્યા. તે હેઠો પડ્યો તે
ટલાં દીરારે તેને બાલા વટે બોધી નાખ્યો. તેનું માથું

કાપી એક બાલાપર ઉંચું કીધું. તેટલાં ગરીબ લોકોનું લ
સકર લડાઈને વાસતે તઈઆર થયું. એ લડાઈનાં અ
રબ લોકને ઝીત થઈ.

ઝોબેદા.

નગત પરસીધ ખલીફ હાફનઅલ રશીદની ઝોબેદા
નામની એક બેગમ હતી. કેરુછેજે હાફન ખીજ બેગમે
કરતાં ઝોબેદાને ઘણો વધારે આહતો હતો. બહુકે બરબ
કંતરીકે તેનું સંધુ દીલ એ સ્ત્રીપરજ રીઠા હતું. ખરું છ
કે એ સ્ત્રી ચરીરે ઘણી રૂખામણી હતી. પણ તેટલાજ ના
દે કાંઈ તે હાફનની માનીતી થઈ નહોતી. એ ખલીફ
ખુખીઅ કરી ઝોબેદાના સદ્ગુણને લીધે તેને આહતો હ
તો. એ બેગમ તમામ ધીરા સવબાવ અને ચીદીન છુ
બાન સાથે નેક નજર અને રેહમ દીવવાની બાતુ હતી.
તેના હેત અને રૂડી આદશી તેના બરધાર ખુશીધી બર
પુર રેહતો. ઘનાઈ તથા નરખાદશી તેનું હાફનનાં મનપ
ર મોહરો કાણુ મેલવોએ હતો. એ પરખાંણે જે નાતુ
પોતાના જમાનાના સરફી એવઝ હાફનની ખાસ બે-
મ તે આહતે તે કદી થકે એમને દીક્તનુંછે. હવે અંમ
નારી બાઈએ જે મરુસા મરિ કે એવી કાણુવાની નહ
એ સું આહતું તથા સું કીધું ને તે વંચિ અલચબદેઈ ર
રહુન થઈ થકો. તે એમ કે રૂડી ઝોબેદાએ પેટને એ
ધો કાણુ રૂડાં કાણે સારૂ વાપરશે. હાફને અને કો
વોના જમાનાનાં એવઝ જેન બેખનસકી અજમે

વખત ગુમાવેછે તેમ એ બાનુ કરતીતી નહી. માહોમા હેના તંદા બખેડાથી ધરની સુલેહનો બીગાડ કરવાની એ બધીએ દુર હતી. ઉગમન પરાંતના ઘણાખરા દરબજવા બા તથા દરવવાન ખુર્યોની માનીતીઓ કેફ કરવા, અથવા કાહુનીની વાતો સાંભળવા અથવા રામશગરોના ખેલ જોવામાં જાંદગીનો ઘણાખરો ભાગ ગુમાવેછે તેમ ઝોબેદા કરતી નોહતી. એ બાનુનો પોતાનો વખત પરઉપકાર કરવામાં ગુજારવાથીજ ખુશી રેહતી. લોકનુ કલાણુ કરવા માં પોતાનો કાબુ વાપર્યાથી તેને ઘણી મઝા લાગતી હતી. દાંન ધરમ કરવા, ગરીબોને સુખી કરવા, નબલાઓને આશરો આપવા, નીરપરાધીઓનો બંબાવ કરવાના કામોપર સદા તેનુ લખશ લાગેલું રેહતું. એવા સદ્ગુણી એ કરી એ બેગમે જીવતાં લોકોનો પેઆર અને મુબેથી અમર નામ મેલવયું. એના સદ્ગુણોપરથી ઘણીક રસી લી વાતો જોડાએલી કેહુછે.

મીન.

શ્રી મીનનાં યુ અથવા હીયા વંડવનો શેહનશાહ દીસી આંગ રાંકે તથા મીલનસાર સવભાવવાજો આદમી હતો. તેનો ખેવફા પરધાન ચે કાવતરું કરી પોતે મુખતીઆ ર સરખો થયો. સાત વરસ મુધી અમલ ચલાવયા પછી હાંતસાંઉ નામના એક અમલદારે તેને મારી નાખ્યો. એ ઘણી એ ખુન કરવાનો અપરાધ મુનકેર ગયો એટલુંજ નહી પણ મરનારના પુતર કયાઓ સાથે મલી

જઈ આગળા ચોહનચાહ દીસીઆંગની સામને થયો. તી
 સીઆંગ પોતાના વફાદાર સેવકોનુ લસકર એકદુન કરી લ
 ડવાને તઈઆર થયો. તે બીચારો લડાઈમાં હારયો અ
 ને બે વીસવાસુ દોસતો સાથે મારયો ગયો. કતેહ કરના
 રાખો રાજધાણી તરફ ધસારો કરી ગયા. તેઓએ મેહ
 લમાં દાખલ થઈ સરવને કતલ કીધાં. તે એવી મતલ
 બધી કે યુ અથવા હીયા વડપનું કોઈબી આદમી રા
 જપર કરીને દાવો કરવાને જવતું રહે નહી. પણ એક
 હીમતવાન સ્ત્રીનાં દનાઈ ભરેલાં કામથી તેઓ એ મત
 લમાં નીસફલ થયા. મરનાર ચોહનચાહ દીસીઆંગની
 મીન નામની એક રાણી હતી. તે ધણી ધીરજવંત અ
 ને હીમતવાન તથા દુરઅંદેશાવાળી ઓરત હતી. તે
 ના ભરથારના કુટુંબને કતલ કરનારા જલાદો જારે મેહલ
 માં દાખલ થયા તારે એ રાણી ચીત ઢેકાંછો રાખી તદ
 બીર કરી તેઓના હાથમાંથી ત્રાહસી ગઈ. દીસીઆંગ
 ના કબીલામાંથી જવતી રેહનાર એકઝી એજ હતી. એ
 વખત તે હમેલદાર હતી. રંજ અને સખતી બેંચી
 તે એક દુરના ચોહરમાં ગઈ. તેણે જાંહાં સંતાવાને ધરતું
 ખાંચરું પસંદ કીયું તાંહાં તેને ઘેરે એક પુત્રે જનમ લી
 ધો. મીન જેવી હીમતવાન તેવીજ ડાહી હતી. ધરતો
 વખત આવે તાંહાંમુઝી નેના કુચરને કોઈ આગમે નહી
 તો સાઈ એમ તેણે વીચાર્યું. એ કુચરનુ કુચ છુપાવવા
 ને તેને પાસેના કુંચરોપર ચરતાં મેહુદાંઓની નરેખાંની
 કરવાની ચાકરી રાખ્યે. ચીનમાં હરેક બીના લાસે વ
 ખત છુપી રહી ચકતી નથી તે વખત ઘણું જહાંને જ
 પર હોય. કેટલીક દુહા કુચરને ચીનના કુચરને

પાતી વીશેનો શંસારો હાંતસાંઘિના કાનપર ગયો. તે
 કુવરને જીવતો પકડીને અથવા મારી નાખીને તેના પા
 સે લાવવાને હુકુમ થયો. એ વીશેની ખબર મીનને પ
 ડતાં વેતજ તે દુરઅંદેશાવાળી બાઈએ તેને દુર કરવાને
 ઠરાવ કીધો. ભરવાડને તાંહાંની ચાકરીથી ધાહડી પાસેના
 પરગણાના હાકમને તાંહાં ખબરચીની ચાકરીમાં તેને રાખ
 થો. એ હાકમને પોતાના કુવરનો સેક ઠરાવતી વખત મીને
 લાંબો વીચાર કીધો હતો. તેણે પોતાની અથવા કુવરની ક
 સી એાલખ તે હાકમને આપી નહી. પણ તે ધણી મર
 નાર દીસીઆંગનો વીસવાસુ મીતર હતો એમ એ બાઈ
 એ પોતાની ખાતર જમા કરી લીધી હતી. સખખ કોઈ
 પરકારથી તે કુવર વીશેની ખરી બીના તે મરદને જાહેર
 થાયતો તે વેળા તેનાથી ધાસતી રાખવાને કારણ રહે ન
 હી. મીનનો કુવર ખબરચીના એાહવાપરતો રહ્યો. પ
 લુ તેનાં ઉતમ લોહી અને માની રૂડી શીખામણ મુજબની
 ચાલે કરી તે ખબરચીના લેખાસમા જાણે વાર છુપો રહી
 શકીએ નહી. સેકે જલદીથી પીછાણી લીધું કે તેના ન
 વા ચાકરનો દબદબો, હુશીઆરી, તથા સહુક કોઈ ઉંચી
 પુનીઆદનાં આદમી સરખાં હતાં. એ પરમાંણે તે સેક
 ને શક ઉપજ્યો. વાસતે તે કુવરને સંમજવી પટાવીને
 તેનો ખરો હેવાલ જાણી લીધો. મીને આગળ ખાતર જ
 મા કરી લીધી હતી તેમ એ ધણી મરનાર દીસીઆંગનો
 ખરો મીતર હતો માટે એ બીનાં કોઈને જાહેર કીધી ન
 હી. પણ તેની વીરુધ તે કુવરને તેના વડવાએાની ગાદી
 પાછી અપાવવાની તક સોધવા તથા તદબીર કરવા લાગો.
 એ કુવરનુ નામ ચાઉકાંગ કરી હતું. તેને એક નાધલાં પ

રંગણાનો કારોબાર સોંપવામાં આવ્યો. પોતાની જાતી બુધ્ધીનાં કવત તથા ડાહી માની શીખામણના પરતાપે કરી આઉકાંગે એ કારોબાર અચ્છી રીતે ચલાવીએ. તેની ઉંમર આસરે ત્રીસ વરસની થઈ તાંહાંમુધી તે માની બર દાશત તજે રહી સંધી પરકારે હુસીઆર થયો. તેટલાં તે ના ખીતરે કેટલાક બીજા સરદારોને સમજાવી તે કુવરની તરફ ખેંચીઆ. તે સંધા એક મોટી ફોજ એકઠી કરી હા સદાંડની સામને ગયા. બંને તરફનાં લસંકર વચ્ચે મોહટી લડાઈ થઈ. તે લડાઈમાં ખીનના કુવર આઉકાંગ તથા તે ના પુતરે ધણી મરદાનગી બતાવી. એ જુવાન અને લડાઈએક પુતરે બાપના શતરૂએપર જખ્મરદસત હુમલો કરી હાંડસાંડને કેદ પકડયો. તે કેદ પકડાયા પછી તેનું લસંકર રાખેતા મુજબ આરે તરફ નાહસી-ગંધું, કેટલીક બીજી પરસુરણ લડાઈ થયા પછી આઉકાંગ પોતાની લાએકી વાળી અને મેહુરબાંન મા ખીનની સાથે. પોતાના વડવા એના મેહુલમાં દાખલ થયો. એ પરખાંણે એક સ્ત્રીની મેહુનત, સજુરી, સાઉચેતી અને દાનાધથી ખીનના, એક રાતવડેંપની જાહેજલાલી કાએમ રહી.

હેલીના કોરનારો.

હેલીના કોરનારો શ્રી વેનીસ મધે ઈસ ૧૬૪૬ મ જનમી હતી. એનો બાપ ઉંચે દરજ્જેનો આહુદેદાર હતા એ સ્ત્રી એલમ તથા ખુબીની એક ખાણ કેહવાઈછે. પોતાની દેશી બાપા સાથે સ્પાનીશ, ફ્રેંચ, લાટીન, ગરીક

પુરાણી અને એના વખતની હીમરૂ, અરબી તથા બીજી ભાષાઓ પુખ્ત પહોંડી હતી. ક્રીલસુફી, ગણિત શાસતર, ધરમ શાસતર, ખગોલ વીદ્યા ઇત્યાદીનું તાલીફ લાએક ગનાન ધરાવતી હતી. ગાવા અને વર્તતરે વગાડવાના હુનરમાં પુરવીણ હતી. એટલીબધી કાબેલીઅત સાથે કરી પાંતીએ ઇતર નોહતી. નમરતા રાખી સદા એવું માંગતી કે ઇસવર કરેને તે કપી કમુંબી અલીમાન કરવાનાં પાપમાં પડે નહી. ઇસવરની સેવા કરવાને તેણે નાથપણથી માનતા લીધી હતી. તે મુજબ આખી જીંદગી સુધી અમલ દીધો. તેની કાબેલીઅત માટે સરવ કોઈ વખાણ કરવા લાગા. શ્રી પાડુઆની મદરેસાવાળાઓએ તેને એ મદરેસાની ડાક્ટર (પંડીત) નો ખેતાબ આપ્યો. એ એતાબ આપવા આગમમ તેની વીદ્યા એલમ વીશે પરીખશા થઈ. તે વખત લોકોની મોહટી ભીર મલી હતી. તમારાગીરોએ તેની કાબેલીઅત પર આફરીન દીધી. એવું કેહવામાં આવેછે કે પાડુઆનો વડો પાદરી કારડીનલ બારબારીજો ખાલી અદેખાઈથી વાંધો લેતે નહીતો એ સ્ત્રીને ઉપલા ખેતાબ ઉપરાંત ડાક્ટર આવ દીવીનીટી (ધરમ શાસતરી) નો ખેતાબની મલતે. વીદ્યા ભણવા તથા એલમ હાંસેલ કરવા પછવાડે સ્ત્રીનું મગન કેટલું કરી સકે તે વીશેનો આ એક જાણવાનેગ દાખલો છે. હેલીના કોરનારોની કમાલીઅતનું અંદાજ કરનારાંઓએ શ્રી પાડુઆના વડા પાદરીની અદેખાઈ અને અતપટતા વાંધાની વાત ઇઆદ રાખવી. જારે મોહટા કાબેલમાં ખપનારા અને ધરમ ગુરુઓની સફમાં પેહલી પદવી ધરાવનાર પુરૂષો સ્ત્રીઓની એવી અદેખા

ઈ કરતા હતા તારે ઘણાએક મરદ એલમાઓ કરતાં ચા
ર ચાસની સરસ નીકળયા વગર હેલીના કોરનારોને પા
ડુઆની નામીથી મદરેશાની ડાકટરનો ખેતાબ મલી રા
કીઓ હોય નહી, એમ આપણને ધારવાને બની આવેછે.
એ કાબેલ શ્રી ઈ૦ સ૦ ૧૬૮૪ માં મરણ પામી.

મરાયા આગનેશી.

આ પરમાણીક શ્રી શ્રી મીલાન મધે ઈ૦ સ૦ ૧૭૧૮
નાં વરસમાં ઉંચી તોખમના તવંગર કબીલામાં જનમી હ
તી. વીદીઆ અબીઆસપર તેણે જલદીથી દીલ લગાડ્યું.
કેહુછેજ નવ વરસની ઉંમરમાં તેણે શ્રી પંચની તરફેનમાં
એક નીબંધ બનાવયો. તે ઘણા સારો હોવાથી છપાયો.
પંદર વરસની ઉંમરે પોંહચતાં સુધીમાં હીમરૂ, ગરીક, લા
દીન, ધૂંટાલીઅત, ફરેંચ, જરમત તથા બીજા બાપાઓની
તારીફ લાએક માહીતકારી મેલવી. એ અંચલ અબલા
એ તેર વરસની વયથી એ બાપાઓમાં તરજુમા કરવા
તથા ગરંથો લખવાને શરૂ કરીયું. ગણીત શાસતર સીખ
વામાં મરાયા પછાત રહી નહી. ચઉદ વરસની યદ એ
ટલાં જુનીતો તથા ખુદરતી વીદીઆનું સાદું ગનાન
મેલવયું. વીસ વરસની ઉંમરે પોંહતી એટલાં એ શાસ
તરની જુદી જુદી બાબતે વીચે દીકા કરી પુસ્તકો રચ
યાં. એવીસને વરસે ગણીત શાસતર સંબંધી એક એક
બનાવયો. તે ગરંથપર દીકા કરનાર. ફરેંચ તથા જરમત
જ વીદીઆરથીએએ તે પુસ્તક યહું માબાત રચ્યાં ન

ખંધે લોકની બાધાઓમાં તે ગરંથના તરબુત્રા થયા. તે પુસતકની મદદથી એના દેશીઓને બીજગણીતનો અભી આસ સારી પઠે કરવાની ઉલટ છુટી. એની કામેલીઅ ત માટે મરાયા થરીસા રાણીએ એને દીમતી જડાવની એક દાખડી તથા વીટી ભેટ આપી. એના દેશીઓ એ ને ઘટતું માન દેવાને પછાત રહ્યા નહી. એને શ્રી બો લોગનાની ઈનસ્ટીટ્યુની એક બીજલશી ઠરાવી. પોપ મ ઉદમા બેનીડીકટે એજ શેહરની મદરેશામાં ગણીત શા સતરની શીખશાગુરૂની જગે તથા એક બીજે માન લ રેલો આહુદા એને આપયો. શ્રી મીલાન મધે એના બા પના ઘરમાં એને મલવા આવનાર કામેલ તથા દરલજ વાળાં લોકની ઠક મલવા લાગી. એના હોસન, ઉમદા બુધ્ધી મોહુટાં ગનાન તથા રૂડી રીતભાતથી સરવ કોઈ એનીપર ખુરબાંન રેહતાં.

મરાયા આગનેસીએ જમ એલમનો અભીઆસ કીધો તેમ એલમથી સુજ પડતી ફરજે બજાવવાનો કસક રાખ્યો. એ બાઈએ એક વખત બેઆલ કીધો કે એવી ફરજે બરોબર અદા કરવાને સંસાર છોડી એકાંત બેસુંબું નોઈએ. તે સુજબ વેરાગ લઈ ઈસવરની લકતી કરવા તથા ગરીબ લોકનાં સુખ એનમાં વધારો કરવાની કોરોશ કરવામાંજ બાકીની જીંદગી ગુજારવાને એ બાઈએ મરજી નંણાવી. પણ એના બાપે તેમ કરવા દીધું નહી. સારી પઠે એલમ પહુલેલી સીમા દીકરી, બાએડી તથા મા તરી કેની સંધી ફરજે બજાવવાને સારી પઠે લાયક થાયછે. મ રાયાએ એવી ફરજે બજાવવાને કસુર રાખી નહી. તેણે બાપના સખુનને ગુરત માથે મહુડાવયો અને પોતાની મ

રજીને પડતી મેલી. એની માંના મરણ પછી બાપના ધરના સંધા ખટલાનો કારોબાર એને માથે પડ્યો. તે સરવ કારોબાર મરાયાએ દીલબરીથી અને પીતાને પુરતો રાજ રાખવા નેગ રીતે મલાવ્યો. એ પીતા જીવતો હતો તાંહાંસુધી મરાયાને ઉપર બજાવેલી પોતાની ખાસ ઈચ્છા પરમાંજે કરવાને બનયું નહીં. પણ તેના મરણ પછી એ બાપએ ધરમ શાસતરનો પુખ્ત અભીઆસ કરી ધો. એ શાસતરમાં તે ખુબ પુરવીણ થઈ. એ બાબદ એની માહીતગારી વીશે સરવ લોક સારૂં મત આપવા લાગ્યાં. તેની એક મીશાલ અતરે ટાંકીછે. શ્રી મીલાન મધે એક પુસતક પરગટ થયું. ધરમની કાંઈક બાબદ સંખ્યાંધી એ પુસતક કેટલાએક પાદરીઓને વાંધા ભરેલું દીસ્યું. એ વીશેનો ચુકારો કરવાનું કામ વડા પાદરીએ મરાયા આગનેસીને સોંપ્યું. એ બારીક બાબદનો ચુકારો કરતાં કાબેલ મરાયાએ એલમ સાથે દાનાઈ વાપરી. દુરઅંદેશાથી એ ચુકારો એવી સારી રીતે કરીયો કે પાદરીઓ નાખુશ થયા નહીં તથા તે પુસતકનો બનાવનાર બંબલ માં પડવાથી બંધી ગયો. એ પરમાંજે ધરમ શાસતર પહોંચ્યા પછી મરાયા ધરમાતુ કામો કરવા લાગી. એણે પોતાનાં પરગણામાંની તથા શ્રી મીલાનની મોહટી હાસપી ટાલમાંનાં માદાં લોકની બખરદારી કરવા માંડી. પોતાનુ ધર નાવારસ તથા દુખીઆરાં લોકનુ મકાન બનાવયું. કેટલીક હામાર તથા દુરબલ સીઓને લઈ લઈ તે મકાન માં પોતાના આશરાં હેડળ રાખી. ગરીબ આંદમીઓને પાલવા તથા તેઓને સુખ આરામ આપવા સારૂં એ બાઈ પોતાની સંધી આવક વાપરવા લાગી. જરે તે આવું

ક એવાં કામ સાડ પુરી પડી નહી તારે સખી વજુદ મ
રાયાએ પોતાનુ સંધું વીત વેચવા માંડ્યું. તેમાં મરાયા ધ
રીસા રાણી પાસથી આખરૂ તરીકે ભેટ મલેલી જડાવની
દાખડી તથા વીટીબી વેચી ! એને આશરે પડનારાં લા
ચાર દુખી લોકની સંખ્યાઆ વધી ગઈ. તેઓ એના ધર
માં સમાઈ શકીઆં નહી. તારે એ બાનુએ ભાડાંની જગો
લીધી. તાંહા પોતાને હાથે જાતે તેઓની ખીદમત કર
તી રહી. કોઈબી દરદની ધાસતી અથવા નજીસાતને લી
ધે દરદી આગળથી તે પાછી હટતીતી નહી.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૧ ના વરસમાં પરીનસ ટરીવલગ્રીએ
મીલાન મધે ધરડાં દુબલાં લોકને વાસતે એક હાસપીટા
લ કાઢડી. એ હાસપોટાલમાં આશરો લેનારી એરતો
નાં ખાતાંનો કારોબાર મરાયા આગનેસીને મોંપવામાં
આવયો. તે રૂડી સ્ત્રીએ એ કામ જગરથી બજાવ્યું. પો
તાનો ખુશ ઘટાડી ફાનલ પડતી આવક એ ખાતાંની
લાચાર સ્ત્રીઓના કાએદા સાડ વાપરવા માંડી. એવું દયા
લુ કામ એ બાઈએ પંદર વરસ સુધી કીધું એ ખરી ધરખાતુ
જી તા૦ ૯ મી જાનેવારી સને ૧૭૯૯ માં મરણ પામી.

સમય સુચકતા વાળી મા.

. સતરમી સદીની આખરીમાં શ્રી દિટાલી દેશ મધે ક
લારેનસના ડયુકને તાંહાં રાખેલો એક સીંહ પાંજરામાં
થી છુટો પડી રસતામાં દોડીઓ. એ સીંહને છુટો જો
ઈ ગામમા ઘભરાટ થઈ ગયો. વારે જતાં લોકો પોત પો

તાના જીવ બંચાવવા સારું નાહસેવા લાગ્યાં. તેઓમાં એક સ્ત્રી પોતાનાં બચાંને લઈ નાહસતી હતી. ધબરાટ માં તેની બગલમાંથી બચું સરી પડ્યું. સીંહ પછવાડેન હતો. તેણે ઝડકથી તે બચાંને પોતાની ચુંગાલમાં ડાંચ કરી લીધું. એ સમયે તે સ્ત્રી ધાસતી ખાઈને નાહડી નહી. મોહટી આક્રમે ગોચા તેને હીમત તથા અકલ આપી. તે ને વીચાર આવ્યો કે સંધાં જાનવરોને માને પેચાર અ ને માનુ કુખ ખખર હોયછે. માટે પોતાનુ કુખ બાણાવી તે સીંહનાં દીલમાં દયા ઉપજાવવાને એ ઓરતે તદબીર કીધી. તે શુકણ મંદીએ બેસી ગઈ. કુખ બરેલો એહરે બતાવી, ગમનો અવાજ કાહડી, હાથથી મીનત બરેલી નીશાન કરી તેણે પોતાનાં બચાંના જાનની સલામતી આ હી. એવો સંધો વીચાર અને કામ તે સ્ત્રીએ એક પલ કારામાં કીધું. પણ તેનો ફેલ જોવો ધારયો તેવોજ નીકળ યો. પેલો સીંહ તેને જોઈ બરા ઉભો રહ્યો, થોડોવાર તે ઓરતની તરફ ધોરયા કીધું. અંતે તે ડાંચા ખવાસના જા નવરના દીલમાં રેહમ આવી. તેણે પેલાં બચાંને કાંઈથી કુખ દીધા વગર પાછું જમીનપર મેલ્યું. તેની મા તેને ઝડકથી ઉપાડી લઈ ખુશી થતી ધર ગઈ. બપને વખત ધ બરાટ કરવા કરતાં ચીત કેકાંણે રાખી બપ ટાળવાને વી ચાર કીધો. હોયતો છુટકારો થવાનો ઈલાજ ઘણી વેળા સુ ત પડેછે. તે વીચેનો ઈઆદ રાખવા જોગ રાખલો આ સમય સુમકતા વાળી સ્ત્રીનાં કામથી મળેછે.

હેનઉર્ધન.

શ્રી પોલંડ દેશનો રાજા હુર્ધ ઈ૦ સ૦ ૧૩૮૨ માં મ રણ પામ્યો. તેના તખ્તના વારસા બાબદ તે દેશમાં ગ રખર ચાલી. કેટલીક મુદત મુધી માહોમાહેની, લડાઈ ચા લયા બાદ સંધી ટોલીવાળાઓએ મરનાર રાજાની દીકરી હે નઉર્ધનને હુકુમત આપવાને ઠરાવ દીધો. એ ઠરાવ સા થે એવી શરત કરવામાં આવી હતી કે પરજાને પસંદ પ રતા એક ઉમરાવ અથવા હાકમ સાથે લગન કરી એ રા ન કનેઆએ તે બરથાર સાથે રાજ ચલાવવું. એ વેળા હેનઉર્ધન માતર ચઉદ વરસની હતી. તેની માની એવી મરણ હતી કે તેની વડી દીકરી મરાયા તથા તેના બર થાર સીંચસમંડને રાજ મલે. વાસતે હેનઉર્ધન વીચેના ઠરાવ એ વીધવા રાણીને જણાવવામાં આવ્યો તારે તે પ સંદ રાખવાનું હોલ બતાવી યુકતીથી મોલી કે “એ કને આ નાધલી છે માટે એની વતી સીંચસમંડને કારોબાર ચલાવવા દેવો.” એવી દરખાસત કરવાની મતલબ એ હતી કે સીંચસમંડના હાથમાં એક વાર કારોબાર આવયા પ છી તે લોક સાથે પરોઢાઈ જાય એટલે તેના તથા વડી દીક રીના હાથમાં રાજ આવે. પણ પોલ લોકો એ મતલબ ઉતાવળે સમજી ગયા. તેઓએ સીંચસમંડને દેશમાં દાખ લખી થવા દીધો નહી. વીધવા રાણીને જણાવવામાં આ વયું કે બે માસની અંદર હેનઉર્ધનને તે લોકને હુવાલે કર વામાં આવે નહીતો રાજ માટે બીજાં આદમીને પસંદ કરવાની ફરજ થવાની. એ ધાસતી વેરથ ગઈ નહી. હેન ઉર્ધન જલદીથી પોલંડમાં આવી. તેને તાજ પેહરાવવા

ની કીરીઆ શ્રી કરાકો મધે યઈ. તારબાદ આંગળી ગો
 ઠવણ મુજબ તેને વાસતે લાએક બરધાર સુંટી કાહડવાની
 તાકીદ યઈ. હેનઉર્ધન ઘણી રૂપાળી, રાંક સવભાવની
 ચપલ મનવાળી નેક ચોરત હતી. તે સાથે તેનો દરજ્જો
 ઘણો ઉંચો હાવાથી ઘણા કાણુવાળા ઉમરાવો તથા સરદારો
 તેને પરણવાને હરીકાઈ કરવા લાગ્યા. તેઓમાં શ્રી લુધી
 એનાનો ડીઉકે નગેલોખી હતો. એ ડીઉકે નણાવીયુંકે એ
 નાં લગન હેનઉર્ધન સાથે કરવામાં આવેતો એ પોતીકો
 બાપીકો ધરમ છોડી ખરીસટી ધરમ પકડે તથા એ ધરમ
 પોતાના અસલ મુલુકમાં ચલાવે તથા એ મુલુક (એટલે
 શ્રી લુધીએના, સીમોચસીઆ અને રૂશીઆતુ એક પ
 રગણું) પોલંડ સાથે મેલવી નાએ તથા સીલીસીઆ અ
 ને પોમરેનીઆનાં પરગણાં જે આગળ પોલંડને તાબે
 હતાં તે પાછાં ઝીતી આપે. એટલીગધી કળુલાત પોલ
 લોકને ઘણી કાએદેમંદ લાગી. તેઓએ એ ડીઉકેને હે
 નઉર્ધન સાથે પરણાવાનો ઠરાવ કીધો. બીજા હાથપર
 હેનઉર્ધનતે શ્રી આસટરીઆના ડીઉકે ઉર્ધલીઅમને પ
 સંદ કરતી હતી. એ અમીર સાથે તેને બચપણથીજ એ
 બખાણ તથા પરીતી હતી. તેઓ એક બીજાં સાથે પ
 રણે એવી સમજળી લોકમાં ચાલેલી હતી. એ બીતાની
 પોલ લોકને સારી પકે ખબર હતી. વાસતે જરે હેનઉ
 ધને ઉર્ધલીઅમને તેડવા મોકલ્યો તારે તે લોકે રાત દીન
 એ રાણીપર મોકી રાખી. એ રાણી તથા ઉર્ધલીઅમ વચ્ચે
 કાગલ પતરનો સંધેસો ચાલવાનો અટકાવ કીધો. તેઓએ
 હેનઉર્ધનને નજર કેદ કરી લીધી. ઉર્ધલીઅમ આવી પોં
 હતો તારે તેને હેનઉર્ધન આગળ જવા દીધો નહી. એ

બાનુએ એકવાર તેની મુલાકાત કરી છેલલી સલામ કરવા ને ઇચ્છા બતાવી તેથી પોલ લોકે કૂરપણે નામનજુર રાખી. એ લોકની એવી ચાલથી હેનઉઈન એટલીતો રી સે ભરાઈ કે એક વેળા પોતાના હાથમાં કોવાડી લઈ લોહ ઠાંનાં બારણાં ભાંજી ડીઉક ઉઠ્ઠીઅમને અંદર તેડવાની હઠ લીધી. એ કામથી પાછી હટવાને તેને ફરજ પાડતાં ઘણી મેહનત પડી હતી. ભવનુ સુખ ઉઠ્ઠીઅમ સરખા ભરથાર વીના મલે નહીં એમ વીચારી હેનઉઈન એ પ રમાંણે હઠ કરતી હતી. પણ જાતે એ રાનકનેઆ ઉંડી સમજવાળી હતી. જારે એને ખોલાસાથી જણાવવામાં આવ્યું કે ઉઠ્ઠીઅમ સાથે પરણવાથી એને પોતાને સુખ મલતે ખરૂં પણ જગેલો સાથે પરણવાથી એની પરજાને અ તીધણો લાભ થતો હતો, તારે એ રૂડી અબલાએ પોતાની ત્રરજાને રહ કીધી. પરજાનાં ભલાં સાડ પોતાનાં સઉથી અગતનાં સુખનો ભોગ આપવાને એ દેશહીતકારી બાનુ એ ઠરાવ કીધો. જગેલો સાથે એના લગન થયાં.

હેનઉઈને ગોયા એક જાતની બાહુકુરી કરી પોતાનુ દીલ ઘણી બારીક બાબદમાં મારી જોને આભારી કીધો તે કાંઈક નબલાં મગજવાળો પુરૂષ હતો. જે હાલતમાં એ બાઈએ જગેલોને કબુલ કીધો હતો તે વીશેનો વીચાર ક રી પોતાની ચાલથી એ બાઈને સંધાં સુખ આપવાનાંતો એક કોરે રહ્યાં. પણ સામે એ બાઈની દેઆનતદારી પર તે અવાર નવાર શક લઈ ગયો. એ મુરખાની પા સે રેહનારા લુચ્છાઓ વાહલા થઈ પોતાનો સવારથ સાં પવા સાડ એને ખોટો વેહમ આપતા રહ્યા—તે એમકે ડીઉક ઉઠ્ઠીઅમ સાથે એની રાણીને છુપી નીસબત હ

તી. હેનઉર્ધન જે બીજી સંધી પરકારે લાએકી વાળી હતી તે પોતાની દામનનેથી ચોખી રાખતી હતી. પોતાની ઈજતપર સખુન પડતો જાણી તે ઘણીજ નાખુશ થઈ. પોતાનું નીરદોષપણું સાચેત કરી આપવાને તેણે તુરંત ઈલાજ કીધો. તેણે બજાદ થઈને માંગ્યું કે તેની ઈજતપર સખુન લઈ જનારાઓનાં બોલવા વીગે તલાસ કરવામાં આવે. એ પરમાંણે એ વાતની તલાસ થઈ. એ કામ કરનારાઓએ છુટથી સંધી પરકારની પુછપરછ કીધી અને સાખરી શુવાઈ લીધી. હેનઉર્ધનના મુદ્દાઓની સંધી વાત સાંભળી લીધી. એવટે સમાઈ ફતેહ પાંખી. હેનઉર્ધન નીરદોષ કરી. તેનીપર ખોટું તોહમત મેલના રાએને-પોતાના શુનાહની ઘટતી તોજસ કરવી પડી. તે દેશની તે જમાનાની રીત પરમાંણે તે ગીલલાખોરોને ટેબલ તજે ભરાઈ કુતરાંનાં સરખો આવજા કાહડી કમુલ કરવું પડ્યું કે તેઓ “કુતરાંની આફક જુદું બોલીઆ હતા.” જગેલો રાણી સાથે પાછો સલાહ સંપજથી ચાલવા લાગો.

હેનઉર્ધન ઈં ૨૦ ૧૩૫૯ ના વરસમાં ખરણ પાંખી. તે શુવા પછી જગેલો તેની સંધી પરકારની ખુબી ઈઆદ કરી ઘણો વીલાપ કરવા લાગો. સંધી પરજા મરનારની લાએકીની ઈઆદ કરવા લાગાં. એ નામદાર રાણી અતીથણી દયાલુ હતી. કોઈનેથી કશું કુખ થયલું તે નીધી જોઈ શકાતું નોહતું. કોઈનીપર કસી બેદાદી શુજ રેલી સાંભળવાથી તે અતીચે ગમગીન થતી. એક વેળા શાહજાદા યુડીસલાસના હુકમથી કેટલાંક ટોર ગેરવાજની રીતે જપત કરવામાં આવ્યાં. એ બીના સાંભળી કે જઉર્ધન ધણી નાખુશ થઈ. અંતે તે ટોરો ધણીઆને

છાં આપવામાં આવીઆં. હેનહીનને ખુશી કરવાને એક સેવક તે વીથેની ખબર પોંદ્યાડવાને એ રાણી આ ગળ આવયો. તેની વાત સાંભળી લઈ એ ખરી દયાલુ સ્ત્રી બોલી કે “દોરનો પાછા વળ્યાં. પણ તેઓનાં ગરીબ બાલકોને દુખનાં આંશુ ગયાં તે કોણ પાછાં વાળી આપ શે વાડ !” એ રૂડી રાણીની સંધી પરકારની ખુબીનું અંદાજ કરીને એક અપખશપાત તવારીખ લખનારે મત આપ્યું છે કે “જાણા જાણાઓને પોલંડ દેશમાં પીરનો દરજ્જો મલપોછે તેઓ કરતાં હેનહીન એ દરજ્જાને ધણી વધારે લાએક હતી.”

કાંઉટેસ પોટોકા.

કલાડાઈન ઝીઓલીનસકા શ્રી પોલંડ દેશ મધે ૬૦ સો ૧૮૦૮ નાં વરસમાં જનમી હતી. કાંઉટ ઝીઓલીનસકા નામનો નોમીઓ ઉમરાવ એનો બાપ થતો હતો. સોલ વરસની ઉંમરે એ ઉમરાવની કાંઉટ પોટોકા સાથે પરણી. એ જોડાંએ ૭ વરસ સુધી અરસ પરસના પે આરમાં પરઉપકારીપણે જીંદગી ગુજારી. તારબાદ સને ૧૮૩૦ ના વરસની આખરીમાં એઓના દેશી પોલ લોકે સવતંતર થવા સાડ રૂશીઆન સરકારની સામને બલવો કીધો. એ વેળા એ નેક જોડું ગરાંડ ડચી આવ પોસન મધેનાં પોતાના વતનમાં વસતું હતું. તાંહાં બલવાની ખબર આવતાંજ કાંઉટ પોટોકા પોતાના દેશી પોલ

લોકને મદદ કરવાને શ્રી ઉચ્ચારસા નગર રવાને થયો. પ
ણી સ્વદેશના હીતનાં કામ સાડ રવાને થયા બાદ કાંઉટે
સ પોટોકાને ઘરમાં નીરાંતથી બેસવાને ડીક લાગું નહી.
એ સ્ત્રીએ પોતાની બરજીવાનીના વખત દેશીઆના બ
લાં સાડ વાપર્યો. કાંઉટ પોટોકા બરે દેશના કામ્પેદા
સાડ લડાઈ કરતો હતો તારે તેની સાથે લડનારાઓની
માવજત કરવાનાં કામમાં તેની સદગુણી બાએડી રોકાઈ.
જખમ અને કોલેરાથી કુખી થતાં લોકને સાબં કરવા ત
થા સુખ આપવા સાડ સાત સાત મહીના પછી ખર
થી ખરે પગે નેહનત કીધી. ઉચ્ચારસા થોડેર રૂચીઆ
નાએ લીધું તારે ખોલ લસકર સાથે એ બાઈ શ્રી મોડલી
ન ગઈ. એ કાંઉટેસે રાહમાં સાધરણ ચીપાહીની સખ
તી અને વેદનાં ખમી. એને સુવાને બીછાંણાં સાડ એ
ક ધાસની સાદરી માતર એની પાસે બાકી રહી હતી. તે
વટીક એક જખમી યથેલા અમલદારને આપી અને
એ નામની ખોતે બાએપર સુતી ! અને રૂચીઆને સંરે
હેકાંણે કાવયા. પોલ લોકને કસી ઉમેદ રહી નહી. કાં
ઉટેસ પોટોકા સ્ત્રી હતી અટે જાંહાં ગમે તાંહું જવાને
તેને પરવાને મલ્યો. એ બાઈએ જ્યું કે એની આસ
પાસ કેટલાક એવા પુરુષો હતા કે જ્યો ધણું જરૂરી
શીઆન સરકારની સામને થયા હતા. તેઓને જ
બંચાવવાને નાહસી જવાને આરગ રહ્યોતો નહી.
એને બંચાવવાની કોચેશ કરનાર ખોતે નાહસી
આવી પડે એવું હતું. પણ પરોપકારી કાલે
ધાસતીની તંબ કીરી નહી. તેણે પેચ કે
તરીકે સાથે લીધા. પોતાને મલેલી પર

તેઓને કોઈ સલામતીની જગ્યાએ પોંદ્યાડવાને હીમત
 કીધી. એક વેળા, પુરૂષીઆની સરકારે તેઓ વીશે બુરું
 ગુમાન લાવી તેઓને બંદીવાન કરવાને ધાસતી આપી.
 તે સને તેઓની સારી ચાલની જામીનગીરી આપવાને
 એ દેશહીતકારી હીમતવાન કલાડાઈન આગળ પડી. તે
 ઓની ખાતર પોતાના જન તથા ભીલકતને એ બાઈએ
 તે સરકારના અખતીઆરમાં સોંપીઆં ! તાર પછી એ
 બાનુ શ્રી ડરેસડન જઈ રહી. તાંહાં આગળાં ભલાં કા
 મો આલુ રાખ્યાં. દેશના લાલ સાડ લડનારા પોલ લોકો
 પોતાના દેશમાં હતા તારે કાંઉટેસ પોટોકાના પદશા તથા
 મેહનતથી તેઓને જમ આશરો મલતો હતો તેમજ તે
 ઓ દેશનીકાજ થયા પછી મલતો રહ્યો. એ કાંઉટેસ પા
 સે જે કાંઈ ભીલકત બાકી રહી તે એ માડાં ભાએગના લો
 કના કાએદા સાડ વાપરતી આવેલી કેહવાયછે. કેટ
 લીક વખત પોતાના ઘરેણાં વેચીનેખી તેઓને મદદ કી
 ધીટે, એટલુંજ નહી, પણ એનુ દસખત થણું સાડું હોવા
 થી નકલ કરનારીનું કામ કરી તેની પેદાસ એ કુખીઆરા
 દેશીઓને સુખ આપવાને ખરચવાને એ ચુકી નથી. કે
 વી રૂડી સી !

એક રૂશીઆન શાહજાદી.

ગઈ સદીમાં માઈકેલ સુપાક નામનો એક સુધંસ વ
 ધધ શ્રી પારીસમાં આવી રહ્યો. એ શેહરના પરખીઆ
 ત વડોધી જે દરદો સારાં નહી થયલાં તેવાં કેટલાંકનો

ઇલાજ એણે કીધો. એવા હુનરથી એ બેગાનો વધધ શ્રી પા
 રોસમાં ઘણો વખણાયો. તેનાં ઘરમાં મોહુટાં આદમીઓ
 ની ભીર થયા લાગી. એક દીને કેટલાંક ઉંચે વાથેનાં લો
 ક તેના ઘરમાં એકઠાં મલયાં હતાં. તે સંમે એક ફરેંચ
 મારકેસ તે સુઈસ વધધનાં ઓપઠ તથા હુનરપર ટોળ ક
 રવાનુ કામ લઈ બેઠો હતો. પણ તેની ટોળના ઉતરમાં
 સુઈસ વધધ એવુ બોલતો હતો કે મીનલસમાં વધારે હસી
 ફરેંચ મારકેસની થતી હતી. એટલાંમાં એક બીચારા
 ગરીબ ઘરડા આદમીએ અકબ્રાતો ધભરાતો આવી પોતા
 ની બાએડીને વાસતે દવા માંગી. તેની ગરબ ઘણી જા
 હીને સુઈસ વધધ તે બીચારાનુ કામ કરી આપવામાં રો
 કાયો. પેલો ફરેંચ મારકેસ વધધને છોડી તેના એ ઘરડા
 ઘરાકને લઈ બેઠો. તેણે એ ઘરડાના ચારા પાડવા માંડ
 યા. તેની લાંબી દાહુડી તથા બીજા દેખાવ વીથે મરાખ
 રી કરીનેજ એ ફરેંચ ધરાયો નહી. હોસાનુ વધારે પાક
 વવા સાઝ મારકેસે મીનલસને કહ્યુંકે તે જગોએ હાલર
 રેહનાર કોઈબી સ્ત્રી એ હોસાના ગાલપર બોસો દીએતો
 એ મારકેસ બાર લુઈડાર (મુનાના સીધા) હારે. એવા
 ધીકાર ભરેલા શબ્દોથી હોસો ઘણો કચવાયો. બીચારો
 ગરીબ પડયો તેથી કાંઈ બોલી શકીઓ નહી. મારકેસની
 ચાલનો કોઈ બીજા પુરૂષેબી અટકાવ છીવો નહી. પણ
 તે મીનલસમાંની એક સ્ત્રીને તે મરદની નીચ વીદીઆ ગ
 મી નહી. તે બાઈ જીવાન, ઘણી ખુબસુરત અને ઉંચી
 તોખમની અબલા હતી. તે પોતાના બાપની સાથે એ
 વધધનો હુનર એવાને આવેલી હતી. એ અબલા જ ૩
 રૂઝીઆન શાહજહાંનો દરબજો ધરાવતી હતી તે દરબજા

મુળબનાં સલુકબી રાખતી હતી. મારકેસની આડી આ
લ માટે તેને કાંઈ ચકુનમ લગાડવાને એ શાહજાદી
એ ઠરાવ કીધો. મારકેસની બાર લુછડોરની શરતની વા
ત સાંભળી એ રાજકનેઆ પોતાની જગાએથી ઉઠી. પો
તાની ખીદમતગારને ઈશારત કરી એક રકેબી મંગાવી.
પોતાના ખીસામાંથી બાર લુછડોર કાહડી તેમાં મેલ
યા. પછી એ રકેબી તે શાહજાદીએ પેલા મારકેસ આ
ગળ ધરી. તેણેબી તેટલી રકમ તેમાં મેલી. તોખી તે
મરદે ધારયું કે એવી રૂપાળી તથા દરબજા અને. દબદબા
વાળી જીવાન અબલા પેલા ધરડા અને બદસુરત આદ
મીને બોસો દેવાને કશું મન કરવાની નહી. પણ એવાં
ગુમાનમાં તે ઠગાતો હતો. કેમકે તે સદગુણી શાહજાદી
પાધરી પેલા ધરડાની પાસે ગઈ. તેણે તે હોસાને કહ્યું
કે "માવા મારાં દેશની રીત પરમાંણે તમોને સલામ કર
વાને મને રજા આપો." એમ બોલી તે મોહાટાં દીલવાળી
રાજકનેઆએ માનથી-તેને કોટી કરી બોસો દીધો." એ
વી રીતે હોસાને મારકેસના ઠગાની ચુંગાલથી છોડવયો
એટલુંજ નહી. પણ એમ કરતાં જ રકમ પોતે ઝીતી હ
તી તે તથા પોતાના ખીસામાંથી કાહડી હતી તેખી તે
ગરીબ આદમીને આપી. એ પરમાંણે ચોવીસ લુછડોર
ની મોહટી બખ્ષીશ કરતાં એ લાએકીવાળી બાઈ બોલી
કે "મારી તરફની ઈઆદગારીની તથા રૂશીઆન અબલા
એ ધરડાંઓને માન આપવાને પોતાની ફરજ બાજે છે તે
ની નીશાની તરીકે આ (નાણું) તમે લેવો." એ દાના
વ જીવાન સ્ત્રીનું એવું કામ જોઈને મીનલસનાં સંધાં
આદમીઓનાં મોહડાંપર ધંભીરાઈ સાથેની આફરીન ઝ

મક્તી નજર આવી. પેલો ચીખાવલો મારકેસ એવો લ
જવાપો કે તુરત અરે પકડીને મુજો બેઠો.

પરાસકોવી લોપોલોખ.

પરાસકોવી લોપોલોખનો બાપ હુંગરી દેશનો એક ઉ
મરાવ હતો. તે શ્રી આસટરીઆની સરકારનાં લસકર
ખાતાંમાં આકરી કરતો હતો. તે જારે એક રૂશીઆન ઉ
મરાજાદી સાથે પરણ્યો તારે તે દેશમાં જઈ વસીઓ. હી
યાં તેની સદાચરણી દીકરી પરાસકોવી જનમી હતી. રૂ
શીઆન સરકારની આકરીમાં કેટલાંક મરદાનગી બરેલાં
કામે કરી લોપોલોખે ઘણી શાખાશી મેલવી. એક વખત
તેને કસી ખખર નહીં તેવા સખખ ઉપરથી તેને ફેદ કરી
ગુપચુપ તજવીજ કરી, તેને સાઈબીરીઆનાં જાંહાંનમ સ
રખાં પરાંતમાં મોકલી દીધો. એ નપરાંત એશીઆ ખંડ
ની એતરમાં આવેલુંછે. એ ઉનડ અને રોગીલા મુલુક
માં દેશનીકાળ કીધેલાં આદમીઓના વધારે ઓછા અપ
રાધ મુજબ તેઓને વધારે ઓછી ખરાબ જગોએ રાખવા
માં આવેછે. તેમજ તેઓને વધારે ઓછી સખત મજુ
રી કરવી પડેછે. કેટલાંક લોકનેતો કસી મજુરી કરવી પ
ડતી નથી તથા પોતાના કબીલા સાથ રેહવાને છુટ મલે
છે. લોપોલોખપર ગમે એવો અપરાધ મેલવામાં આવ્યો
હોય પણ શ્રી સાઈબીરીઆનાં સરવથી થોડી પીડાકારક પરાં
ત ઈસમીમમાં તેને કુટુંબ સાથે રાખ્યો હતો. તેનાં શુભ
રાણુ માટે દરરોજ આપણા દેશનુ સવા આના નિટલો લ

વાનમો મલતો હતો. એવી આકૃતને સમે લોપોલોકને
 બાએડી તથા દીકરીથી ઘણી મદદ તથા દેવાસો મલતો હ
 તો. પરાસકોવી ઘણી નાધલી તથા નાજુક હતી. તો
 બી માંબાપને આશરો આપવા સાડ જેતરમાં કામ કર
 વા, ઘોળીને તાંહાં કપડાં ધોવા, તથા તેવી બીજી મજુરી
 કરવાને જતી હતી. એવી મજુરીના બદલામાં તે રોકડા
 પઈસા, બેદાં, તરકારી વીગરે લાવતી.

લોપોલોક આગળી સારી હાલત વીશે ઈઆદ કરી
 ઘણી વેળા વીલાપ કરતો હતો. કેટલાંક વરસ જતે તે
 ને એકં ઓળખીતો અમલદાર તેના તરફ કાંઈ કામ સા
 ડ આવયો. લોપોલોકે તેને શેહનશાહુ જોગની એક અર
 હ કરી આપી. તે અરજીને ટેકો આપવા પોતાને વ
 ગ મલાવવાને એ અમલદારે કચુલ દીધું. પણ પાછળથી
 વરસોનાં વરસ ગુજરી ગયાં તોબી કસો જવાબ મલયો
 નહી. પરાસકોવી એક દીને મજુરીપરથી ઘર આવી. તે
 જો માને રડતી તથા બાપને ઉદાસ બેઠેલો જોયો. એવું
 જોઈ એ છોકરીનેબી રડવું આવી ગયું. બાપનાં પાસાં
 માં ભરાઈ દાલાવાલા કરી તેઓની ગમગીનીનું કારણ પુ
 છયું. તેના મીઠા શબ્દો સાંભળી તથા પેઆરનાં આંશું
 ભરેલી આંખો જોઈ બાપનું દીલ પીગળી ગયું. એ વખ
 ત સુધી તેણે દીકરીને જ હવાલથી અનજાણી રાખી હ
 તી તે સંવો કહી દીધો. તે બોલયો કે “આજ દીનેબી એ
 ક હલકારો આવયો પણ મારી અરજીનો કસો જવાબ
 મલયો નથી. હું નહી કહી શકતો કે આ કુખથી આપ
 જો છુટકારો કારે થશે.” માબાપના નશીબામાં થયેલા કે
 રકાર વીશે પરાસકોવી જારે વાકેફ થઈ તારે તેઓને થતાં

દુખનો ભાર એ છોકરીનાં મનપરબી પડ્યો. એ વેળા તે છોકરીની ઉંમર માત્ર પંદર વરસની હતી. દુનીઆં તે સું અને દેશના કાએદા તે સું તે વીશે તેને કસી સ મળ હતી નહી. પણ બાપનો છુટકારો કરવાનો અંદેશો તેણે કીધો. એ કારણ સાડ સેંટ પીટરસબરો જવાને અ ગત જાણી. એવી લાંબી અને મોહટી રંજ ભરેલી મુ સાફરી કરવાને તેની પાસે પધસાતો હતો નહી. કોઈ ની મદદ મલવાની આશાબી નોહતી. પગે ચાલવા અ ને વખતસર જે મલે તે ખાવાપર તેનો સંબો આધાર હ તો. એ વાત જાહે માબાપને કહી તારે તેઓ અમકી આં, અને તે વીશેનો ખેઆલ મનમાંથી કાઢાડી નાખ વાને તેને ફરમાવયું. પણ પરાસકોવી પાછી હતી નહી. ઉપજાં કારણસર કાલાવાલા કરી માબાપની રજા માંગતી રહી. હર વખત ઇસવરની જનાબમાં બકતી કરી એવી અરજ ગુજારતી હતી કે તે સાહેબ એનાં માબાપને એવી તોફીઆત આપે કે તેઓ એને સેંટ પીટરસબરો જવાને રજા આપે. તેઓએ જાહે જોયું કે સમજાવયાથી દીકરી પાછી હતી નહી તારે ઠકા મસખરી અને તે પછી ધમ કી વાપરી. તે બીચારીએ મુસાફરી કરવાને ટોખોલસક ના હાકમ પાસેથી મેલવેલો પરવાનો આપે અટકાવી રા ખ્યો. માબાપની એવી મનાઈથી તે ઘણી ગમગીન થ ઇ અને ઇસવર પાસે ઉપર જણાવયા મુજબની અરજ ક રતી રહી. સદા ગમગીન અને અંદેશામંદ રહ્યાથી તે ની તનદરોસતીમાં બીગાડ થયો. છેક મરતતોજ ઘઈ તારે આપે તેને સમજાવીકે સેંટ પીટરસબરો જવાનો ર સતો તે જાણતી નોહતી. કોઈ બોનીએ લેવાની શક્તી

તેને હતી નહી. બીઆબ્યાન જંગલો, ડરામણા પાહડો, મોહટી નદીઓ વટાવવી અતીશે મુશકેલ હતું. એમ કરતાં દઈવ જોગે સેંટ પીટરસબરો પોહ્યે તોખી શેહનશાહને મલાઈ શકે નહી. મેહલપર ચોકી કરનાર દર એક પેહરાગીર તેને અટકાવે. ચીથરેહાલ તથા દરીદર જોઈ કોઈ તેને મદદ કરે નહી. તેમ કરતાં રાહમાં કેથી અટકાઈ જાય તો માબાપનાં કુખમાં વધારો થાય. એ પર માંજો બોલી તેજો એ છોકરીને પોતાની પાસેજ રેહવા કહ્યું. એવી સંધી તકરારના જવાબમાં પરાસકોવી આંખોમાં આંશુ લાવીને બોલી કે “બાપા મને જવાને રજા આપો.” એના એવો પકકો કરાવ જોઈ લોપોલોફે વીચાર્યું કે એ છેક ઘાંડા જેવી થઈ ગઈતી. એને જવાને રજા આપવી ઈઆતો બલાપાથી મરવા દેવી, એવા બેજઈલાજ માતર રહ્યા હતા. વાસતે તેજો લાઆરે હા કહ્યું. બાપની રજા મલેલી જાણી પરાસકોવી ઘણી ખુશી થઈ. તે બોલી કે “બાપા તમે સત કરી જાણુજો કે મારી એ અરજ કબુલ રાખ્યાથી તમોને કબુ પસતાવો થશે નહી. હું સેંટ પીટરસબરો જઈ આપણા શેહનશાહની ખીદમતમાં અરજ ગુજરીશ. જે પરવરદીગારે એ કામ કરવાનો મને વીચાર બખ્શીઓ, જોજો એ બાબદમા મને રજા આપવાની તમોને તોફીઅત બખ્શી, તે સારૂંજ આપણા શેહનશાહના દીલમાં રેહમ ઉતાર્યા વીનાં રેહશે નહી.”

પરાસકોવીએ સેંટ પીટરસબરો જવાનો દીવસ ઠરાવ્યો. બે પડોસીઓ શીવાએ કોઈ બીજાંએ તેને અથવા તેનાં માબાપને હીમત આપી નહી. એ પડોસીઓએ

કહ્યું કે પણાં મોહટાં કામો નજીવા ઈલાજીથીજ બની આ
વેછે, માટે પરાસકોવીને જવા દેવી. લોપોલોચ પાસે મા
તર (આ દેશના સાડા સાત આનાની કીમતનો) એક
રૂપાનો રબલ હતો. તે તેણે પરાસકોવીને આપ્યો. પે
લાં ખે જણાં પાસ કાંઈ પછસા હતા તે પણ પરાસકોવી
ને આપવા માંગ્યા. તે લેવાને એ છોકરીએ નાપાડ્યું.
તે બાએજે બાર આના નેટલી રકમ હતી. મગર તે બી
ચારાંઆનાં ઘણા દીવસ સુધીનાં શુભરાણુનો આધાર તેપ
ર હતો. તે બંધે જણાંએ ઘણી બોહસ કીધી. પણ પરા
સકોવીએ એટલોજ જવાબ આપ્યો કે “તમારું હેત છે એ
ટલે હું તમારો ઘણો આબાર જાણું છું. જો ઇસવર મારાં
માબાપને બંદીખાનેથી છોડવશેતા તેઓનાં સુખમાં તમે
ભાગીઆં થશો.”

ઠરાવેલે દીવસે પરાસકોવી સેંટ પીટરસબરો જવાને
નીકળી. પેલાં પદોસીઓ એક મંજલ સુધી તેને મેલવા
ને ગયાં. તેઓ પાછાં ફર્યાં તારે માસેનાં ગામની થોડી
એક સ્ત્રીએ તેને મલી. તેઓની સાથે તે આગળ ચાલી.
રાતને વખત એક જણીનાં ઘરમાં રહી. પરાસકોવીને
દેહેરાત લાગી કે એ એક આશરા વગરની જુવાન સ્ત્રી
હતી. પણ મા બાપની હાલત યાદ કરી તેણે પાછી હી
મત પકડી. થોડા કલાક રાહ કાપ્યા પછી સેંટ પીટરસ
બરો જવાનો રસતો કીઓ તે વીશે કેટલાક રાહદારીઓને
પુછ્યું. તેઓ એવો સવાલ સાંભળી અસખરીમાં બોલ્યા
કે “ગમે તે રસતે જાવો કુનીઆં સંધી તરફ બોલલી છે.”
પરાસકોવી બીચારી શરમાઈને પોતાની સમજ સુનખ ચા
લી. પણ પરવરદીગારે તેને ખરોજ મારગ બતાવ્યો. જે

રસતો તેણે લીધો તે સેંટ પીટરસબરો જવાનોજ હતો. તે શ્રી કેમોઈએક પોંહ્યે તે આગમ્ય એકાએક તોફાન થઈ આવ્યું. એ દીને લાંબી મંજલ કીધાથી પરાસકોવી ઘણી થાકી ગઈ હતી. તોખી તોફાનથી બનમવાને ગામ માં જવાને તે ઉતાવળી ચાલી. પણ તેનું કસું વળ્યું ન હતી. તોફાન ઘણું વધી ગયું. એક મોટાં ઝાડ હેઠળ ખેડી રહેવાને તેને ફરજ થઈ. તાંહાં આખી રાત પવન તથા વરસાતમાં હેરાનગતીથી રહી. સહવાર પડતાં એક ગામડીએ પોતાનું ગાકું હાંકી એક ગામમાં જતો હતો. તેણે દયાએ કરી પરાસકોવીને ગામ સુધી ગાડાંમાં બેસાડી લીધી. તોફાનમાં બાહર રહેવાથી તેનાં કપડાં સંધાં ખરડાઈ ગયાં હતાં. થાક શરદી અને લુખથી તેના એ હરો સંધે સોહડાઈ ગયો હતો. તેના સંધે દેખાવ અનગમતો હોવાથી ગામનાં સરવ લોકે તેને કોઈ લુચ્છી સમજી બારણાં આગળથી હાંકી કાઢી. તે બીચારી નીરાશ થઈ એક દેવલ આગળ ગઈ. તેખી બંધ હતું માટે ધુનતી કાંપતી એક સીંદરીપર બેઠી. તાંહાં કેટલાંક ઉછાછલાં છોકરાંએ તેના ચારા પાડી હલાક કીધી. પરાસકોવી બે હલાક સુધી અતીઘણી કુખી થયા પછી એક દયાલુ સ્ત્રી તેની આગળ આવી. તેણે ગામના ફોજદારને બોલાવ્યો. તેને પરાસકોવીએ સંધે હેવાલ કહી મુસાફરી કરવાનો પરવાનો બતાવ્યો. તે પછી પેલી ઓરત એ બીચારીને પોતાને ઘર લઈ જવાને તઈઆર થઈ. પણ એ જાંહાં બેઠી હતી તાંહાંથી ઉઠી શકી નહી. આગળી રાતનાં તોફાનમાં તેના બેડા નીકળી ગયા હતા. પગ સંધા સુજ આવીયા હતા. એક ડગલું ઉંચકવાની તાકાત તે

નાંમાં રહી નોહતી. મારે એક ગાડું મંગાવી તેમાં બેસાડી પેલી એરત એને પોતાને ઘર લઈ ગઈ. તેણે એને થોડા દીવસ રાખી નવા જોડા અપાવી રવાના કરીધી. પરાસકોવી આગળ જતાં એક સાંજને વખત એક ગામમાં પોહતી. તાંહાં એક હોસાહોસીનાં ઘરમાં ઉતારો કરીધો. તેઓ ચોર લોક હતાં. તેઓએ દરવાજો બંધ કરી પરાસકોવીનું ગળવું ખાલી કરવા માંગ્યું. પરાસકોવીએ જાણાવ્યું કે થોડાં કુદીઆં શીવાએ તેની પાસે કાંઈ હતું નહીં. એ વાત તેઓએ માંની નહીં. મુતા પછી તેઓએ તેના ગાડા લીધા. પણ તેનાં ગળવાંમાંથી અથવા જોડામાંથી કશું નાણું મળ્યું નહીં. અંતે તેઓ પાછાં ફર્યાં. એ વખત પરાસકોવીની સારી માલે તેઓનાં મનપર એવી અસર કરીધી કે તેઓએ સહવારના એને સાંઝે ખાતુ ખવાડી, વીસ કોપેકને આસરે પછસા આપી પોતાની આગળી રાતની માલ વીથે માફ માંગી આ આબરૂથી રવાના કરીધી.

શેઆલાની મોસમ શરૂ થઈ. મોહરમાં તોફાન તથા રસતામાં પડતાં બરફને લીધે ઘણા દીવસ સુધી પરાસકોવીને વાટમાં રોકાન થઈ. તે ઇકાથેરીનેમખરગ પોહતી. તાંહાં પેહલાં દેવલમાં જઈ ઇસવરની બંદગી કરીધી. એ જગાએ મુઠમ મીલીન નામની એક પરોપકારી સ્ત્રી સાથે તેને પીછાંણું થઈ. તેણે પરાસકોવીને ઉતારો આપી ઘણી માવજત કરીધી. એ બાઈ પાછળથી પરાસકોવીની મુરબી થઈ રહી. એની મદદથી પરાસકોવીને મુસાફરી કરવાનું કામ કેટલેક દરજ્જે સહેલ થઈ પડ્યું. તેણે સંધેસર સામન અપાવી નીજની સુધી જોટનું નોર આપી

પોતાના એક વેપારી મીતર સાથે પરાસકોવીને રવાને કરી
ધી. ખાડી વટારયાપછી તે વેપારી માદો પડ્યો. પરાસ
કોવી એકલી આગળ વધી. નદીમાં બોટ ઉંધી વળ્યા
થી એ બીચારી પાણીમાં પડી. પણ ખલાસીઓની મેહ
નતથી એને પાછી દાહડવામાં આવી. નીજની પેંહતે
થી એણે એક દેવલમાં જઈ બંદગી કરી પછી એક વે
રાગણને તાંહાં વાસો કરીધો. ઘણા દીવસની થાક, બંગલ
તથા તોફાનની સખતી તથા અનેક પરકારની ઝુરાકેલી
અત તથા ચીંતાના બોજાએ તેનાં તન મનપર ઘણી અસ
ર કરીધાથી તેને જોરમાં તાવ આવ્યો. જોરેથી તાવ ક
ર થતો તારે પરાસકોવી તે મંઠની વેરાગણ સાથે દેવ
ભક્તી કરવાનાં કામમાં રોકાતી. તે ખાતાંના સંધા કાએ
દા પરમાંણે તે ચાલતી. એ જગાએ પહોંચેજગારી તથા
ભક્તીનેા દેખાવ તેને એવો પસંદ આવ્યો કે માં બાપનેા
છુટકારો થયા પછી પોને વેરાગણ થવાને તેણે ઠરાવ કરીધો.

પરાસકોવી તદન સાજી થઈને આગળ વધી. તેને
પેલી રૂડી વેરાગણે શ્રી માસકો મધેની એક ઉમરાજદી
સાહેલીપર ભલામણનેા કાગલ આપ્યો. માસકો પોંહતે
થી એ બાઈએ પરાસકોવીને થોડા દીવસ પોતાની સાથે
રાખી. પછી એક ઓગખીતા ઘરસથ સાથે શ્રી સેંટપી
ટરસખરો ખાતે મોકલી. એ પરમાંણે ડરામણાં બંગલો,
ઉનડ પાહડો, તોફાની નદીઓ તથા ખાડીઓ ઓરંગી,
મસખરા તથા ચોર લોકોનાં ફેલનેા ભોગ થઈ, થાક અને
માદગીથી આઠ આઠ મહીના સુધી બેજાર થયા પછી બા
હુર પરાસકોવી સેંટ પીટરસખરો પોંહતી. હીઆં સલા
હ મલયા મુજબ પરાસકોવીએ બાપની તપાસ કરીને ક

રાવવા સારૂ એક અરજી કોઈ લાએર પાસે તઈઆર રાવી. તે અરજી પોંહ્યાડવાને પોતેજ ગઈ. એ કારણ સર ઘણું અડવાદીઆં સુધી ધકા ખાધા પણ કોઈએ તે અરજી હાથ ધરી નહી. એ બીચારીની કસી દાદ લાગી નહી, તેથી ઘણી ઉદાસ રહી. તેટલાં નદીપરથી બરફ પી ગળી ગયો. એક ઓળખીતીપર આપેલો મડમ બીલીન ના પતર લઈ પરાસકોવી તેને ઘર પેલેપાર ગઈ; તેટલાં મડમ બીલીને ડાકની મારફતે સરવ બીનાં એ ઓળખી તીને લખી વાળી હતી.

તેણે પરાસકોવીને જોતાં વેતન ઘણું હેતથી ખબર અંતર પુછીને પોતાને તાંહાં રાખવાનો નીસમય જણાવયો. તેણે એક બીજી સ્ત્રીની મારફતે પરાસકોવીનું કામ કરી આપવાનો વીચાર કીધો. તેટલાં પેલી માસકોવાની ઉમરાજદી જેણે પરાસકોવીને ઉતારો આપ્યો હતો તેણે શેહનશાહના કબીલાની એક શાહજદીને સંધી બીનાં લખી વાળી. તે ઉપરથી તે શાહજદીએ પરાસકોવીને બોલાવી મંગાવી. પરાસકોવીની સાદાઈ તથા શેઆણુ સોફત જોઈ તે બહુ ખુશી થઈ. તે શાહજદીએ પોતાનો વગ લગાડી પરાસકોવીના આપનો છુટકારો કરાવવાને ઠરાવ કીધો. પેહલો પાલ જે ૪૦ સ૦ ૧૮૦૧ નાં વરસમાં મરણ પામ્યો તે શેહનશાહ એ વખત રાજ કરતો હતો. તેની માને એ શાહજદીએ સંધી ખબર કીધી. તેના તેડાવયાથી સાંહાંજના છ કલાકને અમલે પરાસકોવી રાણીની હજુરમાં ગઈ. આવતાં વેતન રાણીએ તેને દેલાસો આપી ઘણાક સવાલો પુછ્યા. પરાસકોવીએ મનપતીન થાય એવો બોલાસો કીધો. શેવટે એ સદાચરણી દીકરી બોલીકે “મારા

બાપને વાસતે હું કાંઈ માફી માંગતી નથી. હુંતો એટલું જ માંગું છું કે જેની અપરાધ તેના પર મેલવામાં આવે એ હોય તે વીશે ફરીને ચોકસાઈથી તબવીબ કરવામાં આવે કેમકે મારો બાપ નીરદોષ છે.” પરાસકોવીએ બાપ સાડે એ એલી રંજ તથા તેના છુટકારા સાડે બતાવેલી હીમંત અને ધીરજ પર રાણીએ આફરીત કીધી. તેણે પરાસકોવીને તુરત રૂપાંનાં તરણસો રબલ ખરચ સાડે અપાવ્યા. સંધી હેવાલ શેહનશાહને જાહેર કરવાની કબુલાત આપી તેને મક્કાને પાછી મોકલી. થોડા દીવસ ગયા પછી એ જ રાણીએ પરાસકોવીને જનમ મુધીનો, બેઠો મુસારો બાંધી અપાવ્યો તથા શેહનશાહની મુલાકાત કરાવી. શેહનશાહે સંધી બીના સાંભળી લીધી. પરાસકોવીના બાપનો મુકદ્દમો ફરીને તપાસવાને એક પરધાનને હુકમ કીધો. એ પરધાન ભલો માણસ હતો. તેણે એ કામ બે તેમ ઉતાવળે કીધું. એ કામ ચાલતું હતું તેટલાં જ રખારનાં સંધાં લોકે પરાસકોવીને પોતાની મેહમાન ગણી સારી પહે તેની બરદાશત કીધી. સંધી જોવા લાએક ઈ મારતો તથા કારખાંનાંઓ તેને બતાવ્યાં. અંતે એક દીને શેહનશાહે પરાસકોવીને જણાવ્યું કે એના બાપનો છુટકારો કરવાને હુકમ મોકલી તેની મુસાફરીનો ખરચ આપવાને બંદોબસત કરાવ્યો હતો. એ ખબર લાવનાર આદમીએ કહ્યું કે પરાસકોવી પોતાને સાડે કાંઈ માંગવાને ઈચ્છતી હોય તો તે અખરાવાને શેહનશાહ તઈઆર હતો. એ અબલા પોતાના સારા વખતમાં પેલાં બે દુખીઆરાં પણ લાએકીવાળાં પહેસીઓને ભુલી ગઈ નહી. શેહનશાહ પાસે પોતાને સાડે કાંઈ માંગવાને બદલે

તે પડોસીઓને છુટકારો કરાવવાને અરજ કીધી. પરાસકોવીની એવી ઉદારતાથી ચેહનચાહુ તેનીપર વધારે મધન થયો. તેણે ઘણી ઘણી આફરીન કરી એ અરજ ખુશીથી કબુલ રાખી.

પેલી તરફથી પરાસકોવીનાં માબાપેનો ધાર્યું હતું કે લાંબો વખત ગુજરી ગયો અને દીકરીની કસી ખબર મલી નહીં માટે તે કેથી અટવાઈ ગઈ હશે. વાસતે એક દીને એકાએક સરકારી હલકારો તેઓના છુટકારાનું હુકમ નામુ લઈ તેઓની આગળ ગયો તારે તેઓ ઘણાં અચરત અને મધન થયાં. પાછળથી પેલાં પડોસીઓને માફી મલયાનો પતરખી તેઓની મારફતે પોહતો તારે સંધાની ખુશી ખુશાલીમાં વધારો થયો. પરાસકોવીના લખ્યા અન્ય લોપોલોજ તથા તેની બાએડી એ સદગુણી દીકરીને શ્રી નીજનીમાં મલયાં. તાંહાં થોડા દીવસ સાચે રહ્યા પછી પરાસકોવીએ આગળ ઠરાવ કીધા અન્ય સંસાર તજ્યો. વેરાગ લઈ ઇસવરની ભક્તી કરવાને એ બાહુદુર અબલા એ જગોનાં મકમાં રહી. લોપોલોજ તથા બાએડી શ્રી લાડમર બઈ રહ્યાં.

રૂડી પરાસકોવી તા. ૮ મી દીજેમ્બર ૧૮૦૬ ને દીને મરણ પામી. તેનાં મોહટાં અને પુનવંતાં પરાકરમ ઉપરથી કેટલાક રસીલા કીસ્સા લખાયાછે જે વાંચવાને સરવ કોઈ સોખ રાખેછે.

મડમ ગરોશીઅસ.

ઈ૦ સ૦ સતરમી સદીની શરૂઆતમાં શ્રી નધરલાં નડસનાં લોકમાં ધરમ સંબંધી વાંધો ચાલ્યો. એ વાંધો ચલાવનારાઓમાંથી એક ટોલી કાલવીનીસટને નામે તથા બીજી આરમીનીઅનને નામે ઓળખાતી હતી. કાલવીનીસટ ટોળીવાળા ઘણા વધારે તથા જીરતવાળા હોવાથી હરીફોપર ફાવ્યા. ધરમની જનુનથી નીપજતો અને ક પરકારનો જીલુમ આરમીનીઅનોપર ગુજરવા લાગો. તેઓના આગેવાનો નામે બારનીવેલડટ, ગરોશીઅસ તથા હુગરબીટસને પકડી કેદ કર્યા. પેહલાને જલદીથી ફાંસી દીધો. બીજા તથા ત્રીજાને જનમ સુધી બંદીવાન રાખવા તથા તેઓનો માલ મીલકત જપ્ત કરવાનો ડરાવ થયો.

ઉપલા તરણ પછીઓમાં હુયુગો ગરોશીઅસ તે જ માતાનો નામીઓ વીદીઆરથી હતો. એ માહાબુધ્ધીવાન પુરૂષ ઈ૦ સ૦ ૧૬૦૮ નાં વરસમાં મેરી રીગેરસબરગ નામની એક કુલવાન સ્ત્રી સાથે પરણ્યો હતો. એ પતીવરતા બાએડીની હીમત, કલા, તથા કોચેશથી ગરોશીઅસ બંદીખાનાની પીડાથી છુટો થયો. તેને હાલંડનાં દખલ પરાંતમાં શ્રી જોરકમની પડોસમાં લોવરટેનના કીલ્લામાં કેદ રાખ્યો હતો. એ જગોએ તેની સાથે કેદખાનુ ભોગવવાને તેની બાએડીએ રજા મેલવી. એ બંદીખાનામાં ગરોશીઅસને સાડ કીતાઓ લાવવા લઈ જવાની છુટ હતી. તે કીતાઓનો ઉપયોગ થઈ રહેલો એટલે પેટી ભરીને પાછી શ્રી જોરકમ મોકલી દેવામાં આવતી હતી. એ

પરમાંણે બે વરસ સુધી એવમના અલીઆસ તથા બા
એડીની બરદાશતથી ગરોશીઅસનાં કેદખાનાંનું દુખ ન
રમ પડયું. જે પતીવરતા સ્ત્રીએ બરધારની સંકટનો બા
ગ લેવાને ઠરાવ રાખ્યો હતો તે બાઈ તેને તે સંકટથી
છોડવવાને તદ્દનીર કરવાનાં પ્રયાત રહી નહી.

ગરોશીઅસને વાસતે જે કાંઈ ચોપડી તથા બીજી
સર સામાન આવતો જતો તેની ચોડીદારો પેટુલાં ખુબ
તપાસ રાખતા હતા. પાછળથી એ સાહુચેતી તેઓએ
કમતર કીધી. અંતે તેઓ સુતલગ તપાસ કરવા વગર સં
ધી વસતુ બંદીખાનામાં આવવા જવા દેવા લાગ્યા. એ
વો મામલો જોઈ ગરોશીઅસની બાએડીએ તેનો છુટકા
રો કરવાનો ઇલાજ સાંધ્યો. એ બાઈએ કીલ્લેદારની
બાએડીને કહ્યું કે એનો બરધાર બંદીખાનામાં લાંચળ
લખવાપર થાણુ ધેઆન આપતો હતો ત્યાં તેની નંદરોસ
તી બીગડતી હતી, તે વીંચેનો અટકાવ કરવા સાફ તે ન
જાણે તેમ તેની પાસની સમઘી કીનાએ એક મોહુટી પે
ટીમાં ભરી એકદમ બારૂર એકલી દેવાનો એના વીચાર
હતો. એ વાત કીલ્લેદારની બાએડીનાં ધેઆનમાં વેંટી.
એક દીને તે અમલદાર બારૂર ગળેના હુનો તેટલાં મદમ
ગરોશીઅસે બરધારને ખુબ સન્નગ્યો એક પેટીનાં સંન
ડ્યો. તે પેટીનાં હુવા ફરી વગર સાફ કેટલાંક હુરો
કરેલાં હતાં. તે પેટી ચોપડીથી બંદી કીલી કીલ્લેદારની
હેર કહડાવી. જે ચોપડી તે દેવાની બારૂર હજ એક
મસખરી ફરી એકલું કે ને અનીચલી બહી હાલતે
તી મારે તેનાં કાંઈ અમલદારનીઓનું હુકું ! એકે
ની બાએડીને બીજા દેવનું રાખાં ધીરજથી કહ્યું કે

આરમીનીઅન આદમીતો નહીં પણ આરમીનીઅન પુ
સતકો હતાં ખરાં. એવા ખોલાસાથી રાજ ન થતે રી
પાહીએ તે ભારી પેટી વીસે કીલ્લેદારની બાએડીને ખબ
ર કીધી. તે સ્ત્રીએ વીચાર્યું કે આગળ મડમ ગરોશી
અસ ખોલી હતી તેમ હવડાં એનો ભરથાર ન જાણે તે
મ સંધી કીતાળો તેના પાસથી મોકલી દેવાને એણે તદ
બીર કીધાથી તે પેટી ભારી થઈ હશે. એવો એઆલ ક
રી તે લઈ જવા દેવાને હુકમ કીધો. કીલ્લા બાહરથી તે
પેટી ગરોશીઅસની એક વફાદાર ચાકરડીએ પોતાના સ
વાધીનમાં લીધી. તે પેટી તે આરત શ્રી ગોરકમ લઈ ગઈ.
ગરોશીઅસનાં ઘરમાં તે પેટી ખોલી તેમાંના કીમતી મા
લ બાહર કાઢડ્યો. એ વફાદાર ચાકરડીને પાછળથી પો
તાનો ખંભાવ કરતાં ઘણી મેહનત પડી. ગરોશીઅસ ઘ
ણીક તદબીરથી પોતાના દેશની હદ બાહર ગયો. તેણે
કૂરાંસમાં જઈ વાસો કીધો.

ઉપર જણાવ્યા પરમાણે મેરી ગરોશીઅસે વાહલા ભ
રથારને કેદખાનેથી બાહર કાઢડ્યો. તેની પેઆર ભરે
લી તદબીર પાર પડવામાં કસી હરકત નહીં થવા દેવાની
મતલબથી એ બાઈ પેલી પેટી ગયા પછી ઘણો વાર સુધી
ભરથારનાં કેદખાનાની કોઠરીમાં ખોટી રહી. તાંહોં કોઈ
ને આવવા જવા દીધું નહીં. સહને જણાવ્યું કે તેનો ભ
રથાર ખીમાર થયાથી તેને આરામની જરૂર હતી માટે કો
ઈથી અંદર આવાએ નહીં. જારે એ બાનુને ખબર મ
લી કે ગરોશીઅસ ભયથી વેગળો થયો તારે એણે પોતા
નું કામ કીલ્લેદારને જાહેર કીધું. બાએડીના પેઆરે જે
ઉત્તમ કામ કીધું હતું તેથી ગરોશીઅસના શતરૂએ પેહ

લાં ઘણા ખીજવાયા. તેઓએ તેને દેકાણે તેની નેકખાહ બાએડીને જનમ સુધી કેદ રાખવાને ઠરાવ કીધો. પણ તેઓએ ગુસ્સાને વખત ને વીચાર કીધો તે વીશે પાછળથી જોર કરતાં તેઓને શરમ લાગી. મેરી ગરોશીઅસને કસીખી સજા કરવાને તેઓને ઠીક લાગું નહી. કુની આના કીટકારનો ભય રાખી તેઓએ તેને છોડી દીધી. છુટી થયા પછી મેરી ઉતાવળે પોતાના ભરથારને બધું મલવાને તક આપી કરવા લાગી. એ ધણી ધણી આણી શ્રી પારીસમાં મલયાં. ફરેનચ રાજ તેરમાં લુઈએ ગરોશીઅસને તરણ હુજાર લીવરનું સાલીઉં આપતું કીધું.

ઉપર જણાવયા પરમાણે ને સ્ત્રીએ સંધાં સુખ છોડી ભરથારનાં બંદીખાનાનાં કુખને ભાગ અખતીઆર કીધો, પોતાનાં શરીર તથા જીવને ધાસતીમાં નાખો તેને છુટો કરવાની ગોઠવણ કીધી, જનમદેશ તથા સગાં વાહલાં મેલી ખુશીથી દેશનીકાજ થઈ તે માઠાં ભાએગના ભરથારની બરદાશત કરવા તેની સાથે રેહવાને ગણીમત ધાર્યું, તે લાએકીવાળી સ્ત્રી અને પતીવરતા બાએડીની સારી સમજ, મોહટી હીમત, કાએદેમંદ સલાહ અને ખંતી ભરેલી કોશેશથી ગરોશીઅસ સરખા માહા બુધીવાન મરદને ખી અંત સુધી કીમતી મદદ મલી. એ કામેલ સખસ કપટી શતરૂઓની ચુંગાલથી છુટયા પછી ઘણું સુધી જીવે. તે પાછો દરજ્જો અને દોલતે પોહતો. તે આદમી જાતને કાએદો કરનારાં કામોપર કલમ કસતો રહ્યો.

ને પુરૂષની સારી વીદોઆ સાથે સારી બાએડી હોય તે આકૃતથી છુટવા અને કુખને દુર કરવાને કેવો શક્તીવાન થઈ શકેછે, તે વીશે આ વાતથી સમજ પડે

મહમ બારનીવેલડટ.

ઉપલી વાતમાં જણાવેલા બુજરગ મરદ બારનીવેલડટ ને તેના ધાતકી શત્રુઓએ જારે ગરદન મારવાનું કાવ તરૂં પુરૂં કીધું તારે તેના મુખીઅ વેરી પરીનસ મારીસે જણાવયું કે તેને વાસતે જો માફી માંગવામાં આવેતો તે ના જવનો ઉગારો થાય. પણ તે બુજરગ નીરપરાધી મર દે અથવા તેના કોઈબી અતલગન્ય ખેશીઓએ તેમ કર વાને નાપાડયું. તે બોંતેર વરસના બુજરગ મરદનો જાન તા. ૧૬ મી મેએ ૧૬૧૯ ને દીને તેના દુશમનોના ભાગ થ યો. તારપછી તેના બે દીકરાઓએ તેના ખુનનો બદલો લેવા સાક પરીનસ મારીસને મારવાને સપ કીધો. પણ તે કો શેશમાં તેઓ કાવયા નહી. વડા ભાઈને દેશ બાહર ના હુસી જવું પડયું. નાહનોબી તેમ કરવાની વેતરણમાં હતો તેટલાં કેદ પકડાઈ ગયો. તેની તપાસ કરી તેને ગ રદન મારવાને હુકમ થયો. એ વખત તેનો જીવ બંધા વવાને તેની માએ મારીસ પાસે માફી માંગી. એવું જો ઈ તે હાકમ અમરત થયો. તેણે મહમ બારનીવેલડટને પુછ્યુંકે ધણીનો જીવ બંધાવવાને માફી માંગવા તેણે ના પાડયું હતું તે છતાં દીકરાને વાસતે તેમ કરવાને સું સ બબધી મન કીધું. મહમ બારનીવેલડટે સાક જવાબ દી ધો કે તેનો ભરથાર બીનતકસીર હતો. એવું છતાં તેને વાસતે માફી માંગી હતેતો તેને તકસીરવાર ગણાવયા જ પું થતે માટે તેને વાસતે માફી માંગવાની વાતનો ઇનકાર કરવામાં આવયો હતો. પણ એ બાનુનો દીકરો કાંઈક અપરાધી થયો હતો. માટે તેને વાસતે માફી માંગવામાં

એ બાઈને કસું અનધટતું દીસતું નોહતું. પરીતસ મા
રીસે મડમ બારનીવેલડટની અરજ કબુલ રાખી નહી. મ
ગર તે બુબરગ એરતે પોતાની ચાલથી બતાવયું કે ઘટતુ
અનધટતું મુંછે તે પીછાણવાની શક્તી અને નોહટી આ
કૃત ખમીનેબી ઘટતી રીતે ચાલવાની હીમત તથા ડરાવ
શીઓમાં હોયછે.

ઈસાબેલા.

શ્રી સ્પેન દેશના કાસટીલ પરાંતના રાજા બીજા જા
નની દીકરી ઈસાબેલા ઈં સં ૧૪૫૧ માં જનમી હ
તી. તે પોતાના પસંદ કરેલા શ્રી આરેગોનવાળા રાજકુવ
ર ફરડીનાંનડ સાથે ઈં સં ૧૪૬૯ માં પરણી. એ ધ
ણી ધણીઆણી પોત પોતાના બાપીકાં રાજેનાં માલેક થ
યાં તારે શ્રી કાસટીલ તથા આરેગોન પરાંતે એક અમ
લ તજે જોડાયાં. ઈસાબેલા નાથપણથી ચબરાંક, ડાહી ત
થા દયાલુ હતી. શ્રી કાસટીલ પરાંતની મુખતીઆર એ રાણી
રેહુ એમ એ પરાતના રાજકારોબારીઓએ કરેલી ગાઠવણથી
નારાજ થઈ એક વેળા ફરડીનાંનડ રૂસાઈ જવાની તઈ
આરીમાં હતો. તે વેળા ઈસાબેલાએ એવી દાનાઈથી
કામ કીધું કે ભરથાર સાથ સલાહ રહી તથા પરજાનાં લો
કની મરજ નજવાઈ. એ રાણીએ વરને ખેઆરથી કહ્યું
કે એનાં લોકની ગાઠવણથી તેણે નાખુશ થવું નહી બા
એડીના ઈલાકો કાંઈ ભરથારથી બુદો હોય નહી એમ એ
જાણતી હતી. ભરથારની જે નેક મરજ તે પરમાણે આ

લવાને એ તઈઆર હતી. એકવાર યુખતીઆરી એના નામની હોય તોળી અમલ સંધો ફરડીનાંનડના હાથમાં રે હવાનો. એવી સમજાવતથી ફરડીનાનડ રાજ થયો. એ રાજ રાણીનો સપ દાએમ રહ્યો. એઓ યુવાં તાંહાંસુધી તે સપમાં કસી ખલલ થઈ નહીં.

ઈસાબેલાના મરનાર બાઈ હેનરીની એક દીકરી ના ને જોઆના ને મોહરદાર રાણીને પેટની નહીં હોવાનો હેનરીએ પોતે એકરાર કીધો હતો તેણે રાજપર દાવો કીધો. કાસદીલમાં લડાઈ ઉઠી. એ લડાઈને સમે ઈસાબેલાએ ઘણી શાબાશી મલવા જોગ રીતે કામ ચલાવયું. તેણે જુદાં જુદાં નગરોમાં ફરીવળી લોકોને પોતાની તરફ મકમ કીધાં. લડાઈના સરનજમને લગતી ખબરદારી જાતે કીધી. બનેતો દાહડાને વખત નહીંતો સારી રાત એ સીને કાગળે તથા હુકમો લખ્યા. ભરથારની સાથે રણમાં સામેલ રહી મરદાનગી ભરેલાં કામો કીધાં. એ પર ખાણે થયાથી લોકો ઈસાબેલાપર કુરબાન રેહવા લાગ્યાં. તેની હરીફને શીકસત ખાઈ દાવો છોડવો પડ્યો.

ઈસાબેલા તથા ફરડીનાંનડે જોઆનાના દાવાથી મોકળાં થઈ યુસલમાન લોક સાથે લડાઈ કરવાને કમર બાંધી. સ્પેન દેશ મધે એ વેળા શ્રી ગરેનેડા પરાંત મધેજ યુસલમાનોની હકુમત રહેલી હતી. તે છીનવી લેતાં ઘણાંક વરસ સુધી બારે ખુનરેજ ભરેલી લડાઈઓ થઈ. એ સંધો વખત ઈસાબેલાએ પોતાની ટેવ યુજબ ઘણી ખબરદારી તથા બાહુફરીથી કામ કીધું હતું. યુસલમાનો સંધે ઠેકાણે આજેજ થયા. તેઓના રાજાની છેલલી ઉમેદ ઈં ૧૦ ૧૪૯૦ ના વરસમાં બરબાદ થઈ. એ વરસ-

ના ફેબરવારી મહીનામાં પોતાની રાજધાનીના દરવાજાની કુંચી ફરડીનાનડ તથા ઇસાબેલાને હવાલે કરી તે મુસલમાન હાકમ અબદલા શ્રી મોરાકો દેશ તરફ જતા રહ્યો. એ ફતેહુચી ફરડીનાનડ તથા ઇસાબેલાની તારીફ શ્રી સ્પેન દેશમાં નહી પણ આખાં ઇરોપમાં થઈ. સંધાં ખરી શટીઆંને એ ધણી ધણીઆંનીને આશીરવાદ દેવા લાગ્યાં.

ઇસાબેલા રાણી લડાઈના કામમાં હુશીઆરી તથા બાહુડરી માટે નામદાર થઈ એટલુંજ નહી. દીવાની કારોબારના શુધારા તથા દેવ ધરમ અને પરોપકારી કામો કરવા માટે એ બાનુ એર વધારે વખણાઈ. -લડાઈના કામ સાથે રોકાએલાં લસકરની છાવણીમાં હાસપીટાલો રાખવાની શરૂઆત કરવાનું માન એ રાણીને આપવામાં આવ્યુંછે. લડાઈની જગ્યાએનાં જખમી તથા કાઢેલી આદમીઓને સાથે તાણાં તથા કપડાં વીગરે એ રાણી પોંહુચતાં કરાવતી. મુસારેદાર વધધોની સલાહ તથા આરામ કરનારી દવા રાણીને ખરચે તેઓને મલતી. તેઓની માવજત કેવી થતી હતી તે વીધે પોતે ફરીને સંધાં જાણીની ખબર લેતી હતી.

ઇસાબેલાની એક મુખીઅ રીત એ હતી કે દેશમાં હેલા દસતવાળા લોકોના જીલ્લમથી નખલા તથા ગરીબ લોકોના બંધાવ કરવો. જે કોઈ આદમીને એ રાણી વાળખીની રાહ પોતાની પહુનામાં લેતી હતી તેના વેરી તે આદમીને કાંઈખી ઇજ્ત પોંહુચાડે તો તે માટે તેવા ધણીને ધરતી સજા કરવાને એ સુદતી નોહતી. સંધી પરજાને અદલ ઇનસાફ અપાવવાને તે સદા ઇતેજર હતી. દર સુકરવારે અદાલતમાં તે બીરાજતી અને અમલના તથા

ને ખંદ પહુરેલથી દુર રેહવા, સાદાઈ તથા સલુકથી ચાલવા, પહુરેનગાર તથા પેરોપકારી રેહવા અને તેવીજ બીજી બાબદો વીશે શીખવવાને ખંતી હતી. કેળવણી પુરી થયો બાદ જારે તેઓનાં લગન થાય તારે તેઓને સારી બખશીશ આપવાને એ રાણી હાથ લંબાવતી હતી.

સ્પેન દેશમાં વીદીઆ હુનરના ફેલાવાને ઇસાએલાથી આશરો મળતો હતો. છાપખાનાંનો હુનર જ થોકું પર જાહેર થયો હતો તે એ બાનુની મદદથી વેગમ્નો નો હતો. એણે છાપખાનાંઓને ટેકો આપ્યો. પુસ્તકો આશકારાં કરાવયાં. વીદવાન લોકોને વસ્તાવી તેઓના મરતમે વધાર્યો.

ઉપર જણાવયા સરખા સદગુણવાળી રાણી હરેક લોકમાં નામીથી થયા વીના રેહ નહી. પણ ઇસાએલાની નામદારી કાંઈ એવા ગુણોપરજ મંચેલી નથી. એ બાનુએતો કાંઈ એર તહરાનાં કામથી સંધી ફનીઆને આભારી કીધીછે. ઉદીઓગ તથા હુનરને કાએદેમંદ કરવા સાથે પુરૂ થવીના એક મોહટો ભાગ ફનીઆના ગુધરેલા લોકોને ઇસાએલાની મદદથી મળ્યોછે. વાંચનારાંઓને ખબર હશે કે અમેરીકાનો મોહટો અને ફલવંત ખંડ તથા તેની આસપાસના બેહુદ ઉમદા જંજીરા પંદરમી સદીની આખરીમાં કોલંબસ નામનો કાબેલ નાખોદાએ સોધી કાહડીઆ હતા. એ વીદવાન સખસને ઘણા સખબોથી ગુમાન મળ્યું કે ફનીઆનાં પરખીઆત લોકને માલુમ હતા તે ઉપરાંત બીજો મોહટો ખંડ આ પુરૂથવીપર જોઈએ. એ ખંડ ધરોપની પસમમ તરફ હોવાની સારી નીશાનો દીસી, તેની સોધ કરવાને કોલંબસે કરાવ કીધો. એ કરાવ અમલમાં લાવવા

ને કોઈ કાબુવાળા રાજા અથવા સરકારની મદદની જરૂર હતી. તે મદદ મેલવવાને કોલંબસે પોતાના મુલુક છોડ્યા અને તથા ઈંગલંડ અને પોર્ટુગલ દેશાની સરકારોને અરજીઓ દીધી. સ્પેનના બે તરણ મોહટા કાબુવાળા તવંગર ઉમરાવોનેબી એ કારણસર એલતેમાસ થઈ હતી. તેઓમાંથી જે કોઈએ સોધનાં કામને મદદ આપે તેને નવો ખંડ જાહેર થયાથી બેહુદ કાએદા થવાના હતા. તે કાએદાઓનું વરણન કરી કોલંબસે અનેક પરકારની દલીલોથી બતાવ્યું કે તેણે કલપણાં કીધા મુજબનો દેશ ખમી ત જાહેર થવો જોઈએ. અદાર અદાર વરસ મુધી એ પરમાણુ જુદે જુદે મુલુક રાજાઓ અને અમીરોની પછવાડે એ કાબેલ નાખોદા કર્યો. પણ ઘણાખરા લોકોએ એ ધણીને ચરેલો, વેહી, અનસમન વીગરે કહી હસી કાહડ્યો. કોઈબી કાબુવાળા પુરુષે એની વાતને ઉંચકી લીધી નહી. એની ગણતરી કોઈબી ઉંચે દરજ્જાને મરદ સમજી શકીઓ નહી. એને મદદ આપવાને કોઈ તઈ આર થયો નહી. મગર જે વાત કોઈ શકતીવાળા પુરુષ ના મગનમાં ઉતરી નહી તે એક સીના મગનમાં ઉતરી. તે સી ઈસાબેલા રાણી હતી. એના ભરથાર વટીકે જે કામ કરવાને છાતી ચલાવી નહી તે પોતે કરવાને એણે બીકું ઝડક્યું. કોલંબસને પુરતો ખરચ આપી આબરૂથી પોતાની હજુરમાં બોલાવ્યો. તેની તકરાર સોધી સાંભળી લીધી. તેનું મત એને સારા આધારનું લાગું. તે મુજબ સોધ કરાવવાને દરસત વીચાર્યું. તે સોધ કરવાને ખરચ આપવાને એ તઈઆર થઈ. ઉલટમાં આવી એ દલીલો રાણી બોલી કે “ એ કામ હું મોરો” દાસદીલનાં રા

જને વાસતે કરીશ અને અગતનો ખરચ મારાં ઘરણાં ગાઠાં મેલીનેખી આપીશ ! ” ઈસાબેલાના એ ઉત્તમ સંજુનો સંધી બાનુઓના દીલમાં કોતરી રાખવા લાગ્યેક છે. તેણે કોલંબસને પોતાની સોધ કરવા સાડ રવાને થવાને ઉતાવળે શક્તીવાન કીધો. એ સોધનુ પરીણામ કેવું ની કળયું તે ફનીઆનાં લોકને ખબર છે.

અમેરીકાની સોધને લગતી એક બીજી બીનાધીખી ઈસાબેલાને ઘણું માન મળેછે. તે એમકે એ ખંડમાંથી કેટલાંક વાંહુનો બરી તાંહાંનાં રેહવાસીઓને ગુલામો તરીકે રૂપેન દેશ મોકલવામાં આવયા. પણ તેઓને એ વી હાલતમાં નાખવાને દયાલુ ઈસાબેલાએ તદ્દન નાપ સંદ કીધું. તેઓને પોતાની પરજા સરખાં ગણી એ માતા રૂપી રાણીએ તેઓને સ્વતંતર કર્યાં. તે બીઆરાંઓને પાછાં પોતાને ગુલુક મોકલવાને હુકમ થયો.

ઈસાબેલા રાણી સંધી પરકારે વાખવાખી બરેલી હંદગી ગુજરી ૬૦ સ૦ ૧૫૦૪ માં મરણ પામી. એ નાં મરણથી સરવને અતીશે સંતાપ થયો. એની પરજાનીતો જાણે મોહટી રખણુ કરતા માતાજી ગુજરી ગઈ. એના સદગુણો સઉના હૃદયમાં રહી ગયા. એની કીરતી સંધે કેકાણે ફેલાયેલીછે. ધરોપ ખંડમાં એના સરખી પરતાપી રાણીઓ બીજી થોડીજ થઈ હશે. એ સારા બાંધાની, વચલાં કદની, દબ્બળા બરેલી કાનતી તથા મીઠી જીબાંનવાળી સાલેસ સ્ત્રી, હતી. હીમત અને ઠરાવમાં કસી પાંતીએ ઓછી નોહતી. બરચાર કરતાં ઘણી વધારે ખુબસુરત, ટેકવાળી, જીલ્લીવાન, સખી, અને પરજાની માનીતી હતી; તેણી બરચારનો તરીકો રાખવા તથા

તેનાં સુખમાં વધારો કરવાને કસી ખામી એ બતાવતી નો
હતી. એ રાણી તે ભરથારનાં અનઘટતાં કામોની સામ
: ને થતી ખરી. પણ તેમ સામને થતી વખત એકબી ક
ઠણ શબ્દ કબુ બોલતી નોહતી. કરડી નવર કબુ બ
તાવતી નોહતી. શાંતીથી સમજાવત કરી પોતાના મા
યાલુ ગુણો તેનામાં ઉતારતી હતી. ઈસાબેલા જીવતાં ભ
રથાર સાથ એવી લાએકીથી રહી. મરતાં અરજ કરી
ગઈ કે તેણે ઠરાવેલી એક કબરમાં તેની લાસને મેલવી ત
થા વખત જતે તેના ભરથારની લાસને તેની જોડેન મેલ
વી. એમ કરતાં ભરથારની મરણ પોતાની કબર ખીન્
ઠેકાણે કરાવવાની હામતો એનાં હાડકાં અસલ કબરમાંથી
ઢાહડી લઈ જઈ તેની જોડે મેલવાં કે જેમ જીવતાં તેઓ
એકજ હતાં તેમ મુવા પછીની સાથે પડે. એવી પતીવર
તા બાએકીની એ મરણ મુજબ ફરડીનાનડ રાજાને તે
ની જોડે ડાટ્યો હતો.

આગસટાઈના.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૯ નાં વરસમાં શ્રી રૂપેન દેશ મધે
સારાગોસા નગરપર ફરેંચ લોકે કરેલી નાકાંબંદીને વખ
ત તે દેશની આગસટાઈના નામની એક સ્ત્રી નામીચી થ
ઈ. એ સ્ત્રી ગરીબ પણ ઘણી ખુબસુરત તથા હુશીઆર હ
તી. લડાઈમાં ગુંથેલાં સ્પાનીશ લસકરને વાસતે એક દીને
નાસતો લઈને તે જતી હતી. પોરટીલ્લીનો નામની જગોની
બટેરી આગળ તે આવી પોંહતી તારે તેણે જોયું કે ફરેંચ

લોકોના મારથી તે બટેરીપરના સંધા તોપચીઓ સાફ થઈ ગયા હતા. એવા સખત મારથી સંધા જણાના દીલ માં ભારી ધાસતી ઉપજી હતી. તે બટેરીપરની તોપો આ ગળ કામ કરવા જવાને કોઈની હીમત રહી નહી. લ શકરના શીપાહીઓ તથા ચેહરમાના બીજા લોકો મનથી બીહુને દુર ઉભા રહ્યા. એ સને આગસ્ટાઈનાએ તારીફ લાએક મરદાનગી બતાવી. ઘણાં લડાએક મરદો જે કામમાં પગલું ભરવાને બીહુતા હતા તેપર એ સી હીમ તથી દોડી ગઈ. એક મરજી પામેલા તોપચીના હાથમાં થી એ સ્ત્રીએ દીવાસળી ખેંચી લીધી. પોતાનેજ હાથે સંધી તાંઈઆરી કરી છવીસ પાંડોના ગોલાવાળી એક તોપ દુશમનોપર આબાદ ઝાડી. પછી કુતકો મારી તે તોપપર સવાર થઈ એ બાઈ શપત લઈને બોલી કે તે જ વતી રહે તાંહાંસુધી એ નાકાંબંદીને વખત તે તોપને ડોડી જનાર નહી. એ પરમાંજે એ હીમતવાન ચોરતે ખુબ કામ કીધું. તેનાં કામ તથા ઉસકેરણીથી પેલા શી પાહીઓને પાછી હીમત આવી. તેઓ નવેસરથી ઉલટ પકડી લડાઈ કરવા લાગા. તેઓએ તે બટેરીપરથી ફરેં ચોપર પાછો મારો ચાલુ કીધો. એ વખત આગસ્ટાઈનાએ બતાવેલી બાહુદુરી માટે તેને “સારા ગોસાની અ બલા” એવો ખાન બરેલો ખેતાબ મલયો. સરકારે તેને આ રટીલરીના શીપાહી જેટલો મુસારો તથા બીજાં બેદો લગા જમો બાંધી આપયો. તેનાં શરીરને શીનગાર આપનારા મેડ્યો તથા મરદાનગી દેખાડનારી બીજી નીચાને તેને મલી. એ સ્ત્રીએ પોતાના દેશીઓને બારીક વખતે ફરેં લી મદદ માટે મેલવેલી નામદારી તેણે ઘણુંસુધી ભોગવી.

એક દેખાનતદાર વીધવા.

પોરદુગલ દેશમાં લીસબન શેહર મધે ૬૦ સં ૧૭૫૫ ના વરસમાં મોહુદો ધરતીકોપ થયાથી ઘણી ઇમારતો તુટી પડી. તે ઇમારતોમાંનો માલ અરધો બાહર રહ્યો અને અરધો જમીનમાં ડટાઈ ગયો. એ બનાવને આસરે એકવીસ વરસ ગુજરાત પછી એક ગરીબ હોસી એ ખરાબીની જગાએ ફરતી હતી. તાંહાં કચરો ખોળતાં છી મતી ઝવેરાંતનો એક દાબડો તેને હાથ લાગ્યો. “પાયો માલ પાઠશાહનો” ફરી એ હોસીએ તે દાબડો ઉંચો ઠીથો નહી. તે ઘણી ગરીબ હાલતમાં હતી. તેને પેટેં છ છો કરાં હતાં. તેઓ સંધાંનાં ગુજરાતનો આધાર એ આરતની મેહનત મજુરીપર હતો. ચાહતતો વગર હરકતે તે કીમતી દાબડો એ સ્ત્રી હજમ કરી શકત. પણ પારકે ધને તવંગર થવાને એ ગરીબ પણ દેખાનતદાર વીધવાએ નાચુનાસેબ ધાર્યું. તે ‘લાગલી’ રાજના મંદીર તરફ ગઈ. પણ બીમારીને ચીથરેહાલ જોઈ તેને કોઈએ રાજ પાસે જવા દીધી નહી. બીજા હાથપર તેણેખી પોતાની ખરી વાત કોઈ અમલદારને કહી નહી. તે નહી કે હવાના સબબ એમકે જોને તે વીશે ખબર કરે તે રખેને ઉપરનો ઉપર તે માલ જમી જવાની તદખીર કરે. એ પરમાંણે વેરથ ધકા ખાતાં ઘણા દીવશ ગુજરી ગયા. અંતે એક દાહડે તક જોઈ તે રાજ પાસે દોડી ગઈ. તાંહાં પેણો દાબડો હાજર કરી સંધી બીના કહી સંભળાવી. તે બોલીકે “એ માલ જોના હાથ તેને હવાલે કરાવો. મને માતર મારી મેહનત જોટલી બખશીશ અપાવો.” રાજ

એ તે દાખરો ઉંગડાવી જાયો. તેમાં ઉંચાં પાણીનું ઘણું કીમતી અવેરાંત હતું. તેમથી કસાંને એ રોસીએ આંગળી લગાડેલી નહી. એવું જોઈ એ ગરીબ સ્ત્રીની દેખા નતદારી વીચે રાજા ધણો મધન થયો. તેણે તુરત એ બાઈને નાણાંની સારી બખશીશ અપાવી, અને હુકમ કરી ઘેરે એ માલનો કોઈ હુકદાર માલેક મલી આવેતો તે જ, નહીતો તે વેચી જ ઉપજે તે એ બધી રોસીને તેના પોતાના તથા છોકરાંઓના ખર્ચ સાડ આપવું.

રાણી એલીએનાર.

આસટરીઆનો થોહનશાહ પેહલો લીઓપોલડ ઈં ૧૮૦૧ ૧૬૭૭ માં નેપોરગના ડીક્ટની દીકરી એલીએનાર સાથે પરણ્યો. એ ઉમરાજદી તાં ૬ ઠી જાનેવારી ૧૬૫૫ ને દીને જનમી હતી. એ કાંઈ ધણી ખુબ શુરત નોહતી. પણ એના બાંધો એવો મજબુત હતો કે જો બોલે ઉંચકવાને ધણા મરદોની તાકાત નહી તે એ ઉપાડી શકતી. માલવામાં એવી ચીતાબ હતી કે સરવ સાથને પછાત મેલી જતી હતી. તેમજ મનની અપલ, તથા હૃદયની ઉદાર હતી. એ રાણી લીઓપોલડની બેહુદ મેહુરમાં બાંધેડી હતી. એ રાજા, રાણીનાં કરતાં અરધે હીરસેખી હુશીઆર તથા હીમતવાંન નોહતો. એની બાંધેડીએ પોતાની સરસ કમાલીઅત ભરધારનાં કલાણમાં હુમેરો કરવાને વાપરી. તેની મરજી મુજબ માલવા ને સદા આરજુમંદ રહેતી. ઘરનો કારોબાર સારી પહે ક

રવા ઉપરાંત એ રૂઢી રાણી રાજમામલાપર ઘેઘ્યાન આપ
તી. એ કામ એવી રીતે કરતી કે તેથી કોઈ પરધાનને
કસો કરોધ આવતો નોહતો તથા રાજાને કસું માહું લા
ગતુ નોહતું. દેશાવરો ખાતેના પરધાનોએ ભેદમાં લખી
મોઢલેલા પેગામોની નીશાંનીના અરથો ઘણી વેળા આખી
રાત બેસીને એ રાણી ઉઠાવતી હતી. જારે વીએના
શેહરપર ટરક લોકની જપતી થઈ તારે લીઓપોલડ સંધા
કબીલા સાથે નાહુદો. એ સમે એલીએનેાર વીઆવાની
તઈઆરીમાં હતી. એણે રસતામાં જણીઉં. એને મે
લી આગળ ચાલવાને રાજાને ફરજ થઈ. એવે સમે રા
ણીને કેટલી કપટી ખમંવી પડી હશે વારૂ ? પણ એલી
એનેાર એલમ પહોંડેલી હતી. એ બાનુ કુખ સુખનો એ
આલ જાહજે મનમાં લાવતી નોહતી. એણે સખુરીથી
સંધું ખમધું. અંતે પોલ લોકની મદદથી એના રાજાને દુશ
મનોની યુગાલથી જંચાવ થયો. એનું કુટુંબ આખરૂ સા
થે પાણું વીએનામાં આવી વસયું. તાંહાં એલીએનેારે
આગળની માફક ભરથારની સેવા કરવા માંડી. ભરથાર
પર એનું હેત દનપર દન એટલું વધતું ગયું કે લીઓપો
લડ વારેવાર બોલતો હતો કે “ મારા રાજાના માડા વખ
તમાં મને દેલાસો મલવા સાડ ઈસવરે આ રૂઢી બાએ
ડી મને બખશીછે.” એ રાજા ઈ૦ સ૦ ૧૭૦૫ માં મર
વા પડ્યો. તેના મરણની છેલ્લી ઘડી સુધી એલીએનેાર
તેની પાસે રહી. બાએડી, દાઈ, તથા ખીદમતગારનાં સં
ધાં કામો એણેજ દીધાં. એ પરમાંણે રાત દાહુડો ખરે
પગે વેડ દીધાથી એને બે તરણુ પરકારના પીડાકારી મર
જો થયા. પણ ભરથારની ખીદમત કરવામાં એને બરી મ

જાંહ લાંગતી હતી. માટે પોતાને ગમે તે થયું તોખી એ કામ કોઈ ખીજાને કરવા દીધું નહીં. ભરથારની એ છેલ્લી માદગીને વખત દાહડાના ચોવીસ કલાકમાંથી માત્ર ૨ બે કલાક ઉંઘવા શીવાએ બીજા કસો વીસાનો એણે લીધો નહીં. ભરથારનો પરાણ જતી વખત તેનું માથું એણે છાતી સાથે ધર્યું. જારે કમ આખર થયો તારે આ સતથી ઉડી તેના સીતલ હાથપર પેચ્ચારથી બોસા દીધા. જે બાઈ ભરથારને જીવતાં એટલો બધો આહતી હતી તેણે તેનાં મરણ પછી ઝાઝું રડાપીટ કરવું મુનાસેબ ધાર્યું નહીં. દીલમાં અલબત્તાં તેને અતીથણો સંતાપ તથા ગમગીની ઉપજ. તેવા સંતાપ તથા ગમથી ભરાઈ આવેલી છાતીને એકાંતમાં પેચ્ચારના આંશુથી ખાલી કીધી. આ ફુનીઆથી સરવ કોઈને એકવાર જવુંજે એમ ઇઆદકરી ખુદાના કાએદાથી બનતી ખીનાપર સજુરીથી રાજ રેહવા ને એલીએનોરે દરસત જાણ્યું. તેણે ઘણાવાર માહુતમ અથવા રડાપીટ કીધું નહીં. તેવું કરવાને બદલે દરરોજ બે કલાક ઇસવરની જનાબમાં બંદગી કરી એવી ફુવા માં ગતી રહી કે કુદરતનો સાહેબ મરનારને સારી હાલતે પોંહુમાડે. એ પરમાંજે એલીએનોર જાહેરમાં રડાપીટ અને પોકાર કરતી નોહતી. પણ ભરથારની જુદાઈનાં ફુ એ તેની તનદરોસતીપર ઘણી માઠી અસર કીધી. અંતે તેનો બંચાવ કરવા સાથે તેના મનમાંથી ભરથારને વીસ રાવવાને વઈધોએ જરૂર જાણી. તેઓ ઘણી મુશકેલીઅ તથા એ મતલબમાં થોડા ઘંણા ફાવયા.

એલીએનોર ભરથારની હયાતીમાંજ ભકતીવાન તથા ધરમાતુ હતી. પણ મુખીઅ કરી તે ભરથારનાં મરણ પ

હી એવા સદ્ગુણો માટે પરખીઆત થઈ. દરરોજ ઈસ વરની બંદગી કરવામાં કેટલાક કલાક સુધી એ દાનાવ રાણી મશગુલ રહેતી. બાકીનો વખત ગરીબ નાચાર લોકની હાલત શુધારવામાં રોકતી. એ બાનુ સંધાં આદમીઓને ભાઈ બેહુન સરખાં ગણતી. તેણે પોતાના એવા ખવાસ વીશે મોહુડેયીજ મીઠી વાતો કીધી નહી. મેહુનત તથા પઈસાના ખરચથી બતાવી આપયું કે તે ગરીબ આદમીઓની માતા હતી. નાણું, કપડાં, તથા બીજી વસ્તુ કમરે લટકાવી તથા હાથમાં ઝાલી એ રાણી મેહુલમાંથી બાહર નીકળતી. ઘટ્ટી બખશીરાથી હાળતમંદ લોકને ખુશી કરતી. એ પરમાણે સંધા દેશ અને સંધી જાતનાં લોકને આશરો આપવાનાં કામમાં એલીએનોરની આવકનો ધણો ખરો ભાગ વપરાતો હતો. નાચાર હાલતમાં આવી પડેલાં આબરૂદાર લોકો જ્યે જાહેરમાં માંગવાને શરમાએ તેવાં ધણાં લોકને એ રાણી છુપી મદદ કરતી. દુરસતનો વખત ગરીબ આદમીઓને ઉપીઓગી થાય એવી વસ્તુ બનાવવામાં ગુજરતી. એ બાઈ વખતને એવી અમુલ્ય વસ્તુ સમજતી હતી કે એક ઘડીબી સાડું કામ કરવા વગર ગુમાવવી નામુનાસેબ વીચારતી. જ્યે એના આશરો લેવાને શરમાએ તેઓને વાસતે એવી રીતે મદદ મોકલતી કે લેનાર જાણેબી નહી કે તે કાંહાંથી આવતી હતી. એ પરમાણે કેટલાંકને બખશી રા આપીને, બીજાંઓને ચાકરી ધંધે લગાડીને તથા તેવી બીજી અનેક પરકારની મદદ કરીને સેંકડો આબરૂદાર કબીલાઓને એ નામદાર બાનુએ દરીદરીપણાંની ચુંગાલ થી છોડવમાં, પણ એનાં મરણ સુધી તે લોકોએ જાણ્યું

નોહતું કે તેઓનું અકસમાત બહું કરનારતો એલીએ
 નાર રાણી હતી. ગરીબ નાવારેસ છોકરીઓને કેળવણી
 તથા પહેલાં આપી તેઓને આખરૂદાર મારજે રાખવાનું
 પુન લેવાને એ બાઈ એકબી જોગવાઈ નવા દેતી નોહ
 તી. એજ પરમાંજે દવાખાનામાં પડેલાં દરદીઓને આ
 રામ આપવા તથા બંદીખાને પડેલાં કેદીઓને છુટકારો
 કરાવવાને એ નેક સ્ત્રી જર તથા મેહનતને ખરચ કર
 તી. એટલાં બધાં ધરમનાં કામોમાં પઈસા વપરાયાથી એ
 લીએનારને પોતાના જીવ સાથે ઘણીજ કર કંસર કરવી
 પડતી. ઘણી વેળા ફાટેલાં લુગડાં પોતાને હાથે સીવી ત
 થા ડીંગરાં મારીને તે પેહરતી. જરડાં લુગડાં અને સાફ
 ખાનું નેઆમત ગણતી. કોઈ નાધલી કીમતની વસ્તુઓ
 નકામી ખરીદતી નોહતી. એવી દીન દયાલ બાઈના દ
 રવાજાપર જે કોઈ આવતું તેનો હેવાલ સાંભળવાને અ
 ને દાદ પોહઆડવાને એ કસુર કરતીતી નહી. તેવા લો
 કના હેવાલપુર રાત દાહડો ઘેઆન આપતી. તેઓને વા
 સતે પોતાથી જે બનતું તેજતે કરતી. નહી તે દીકરા તથા
 તેના કારોબારીઓ પાસે કરાવતી. જે સ્ત્રી કુનીઆનાં લોક
 પર એટલી મેહરબાંન હતી તે પોતાના સેવકોપર દાંઈ એ
 છી રેહમ નજર રાખતીતી નહી. સંધ્યાં આકર લોક એ
 લીએનારપર ખુરબાંન હતાં. પોતાની ખીદનતગારોને તે
 દીકરીઓના સરખી ગણતી. બીજાં ઉતરતે દરજ્જાનાં
 આકરોની ખરી મુરબી હાય તેમ ચાલતી. સરવને મા
 યા તથા સખાવતને જોરે મઘન રાખતી. જે આકર અ
 યવા આકરડીનો કબીલો મોહટો હાય તેનું રાખેતા મુજબ
 ના મુસારાથી પુરૂં થાય નહી. તેવાં આદમીને છુપી રીતે

નવાછને નર્મીત રાખતી હતી. જારે તેઓ માદાં પડે તારે પોતે તેઓની આગળ જઈ દેલાસા ભરેલી વાતો કરતી. તેઓને સુખ આપવાને પોતાને હાથે તેઓની માવજત કરતી. માદાં તથા રોગી લોકોની આકરી કરવીએ બાનુની મોહટી હાંસ હતી. તે હાંસ પુરી પાડવાને પોતાની દીકરીઓ તથા ખીલમતગારોને લઈને એ રાણી વીએનાની હાસપીઠાલમાં જતી. તાંહાં દરદીઓની ક્વા દા ૩ કેમ થતાં હતાં તે વીશે પુછપરછ કરતી. જાંહાં ઘટે તાંહાં હાથે મેહનત કરી તથા ગાંડેથી પછસા આપી તેઓ નુ ભણુ કરતી. એજ પરમાણુ આસટરીઆના બીજા શેહરોની હાસપીઠાલમાં પડેલાં લોકોનીબી કદર ખાતી. એ બાનુ વારેવાર ગરીબ લોકોની ઝુંપડીઓમાં જઈ તે લોકોની ખબર અંતર લેતી. કોઈનેબી જે જરૂરીઆત બીજા જેઈએ તે અપાવતી. સંતોષ રાખવા તથા ઉદ્યોગ કરી ઇમાનથી ચાલવાને તેઓને એ મીઠી જુબાન તથા નેક અકલવાળી રાણીથી ઉપદેશ મલતો. એવી સદગુણી સ્ત્રી ઇં ૧૭૨૦ નાં વરસમાં મરણ પામી. -

બવેરીઆની ડચેસ.

જરમનીના શેહનશાહ તીજ કોનરડના વખતમાં શ્રી બવેરીઆના ડીકક ગેલફે દંતો કીધો. શેહનશાહ એક ફોજ લઈ તે ડીકકની સામને ગયો. એ વેળા ગેલફે ઉએ નસ પરમણાનાં એક ફીલ્લામાં પોતાનો ખંચાવ કરી બેઠો હતો. તે ફીલ્લાપર શેહનશાહનાં લસકરે ઘેરો નાખ્યો.

ડીઢક ગેસક બનતાં સુધી લડયો અને પોતાનો ખંચાવ છી
ધો. પણ શેહનશાહનું લશકર વધી પડ્યાથી તેની બાહક
રી તથા હુનર કસો ફાગ્ગેદો કરી શક્યાં નહી. અંતે લ
ડાઈ ખંધ કરવાને શેહનશાહ સાથ કોલકરાર કરવાને તે
જો એક વકીલ મોકલયો. તેને આદરમાન આપી શેહ
નશાહ શરત કીધી કે ડીઢક જો કીલ્લો છોડી જાયતો તે
ને તથા તેનાં લશકરને શેહનશાહના લશકરમાંથી ધઈ સ
લામત નવા દેવામાં આવે. એવી શરતથી ડીઢક કાંઈ
ક ખુશી થયો. પણ તેની દુર અંદેશાવાળી બાનુને શેહ
નશાહની વાતપર ભરોસો આવયો નહી. એ ડચેસે ધા
રયું કે શેહનશાહ દગો કરશે. માટે તેજો એક ધરસયને
તે શેહનશાહ પાસે મોકલયો. તે ધરસયે જઈ જણાવયું
કે કીલ્લો લેવો હોયતો કોનરડે ડચેસની એક અરજ કબુ
લ રાખવી. તે એમકે એ બાનુ પોતે તથા એની સાહે
લીએને પોતાને તથા તેઓ પોતાની સાથે જ કાંઈ કીમ
તી વસતુ લઈ જવા માગે તે શેહનશાહના લશકરમાંથી કોઈ
સલામતીની જગોએ જવા દેવાને શેહનશાહ પોતાનાં ખ
રાં ઈમાનથી પરવાનગી આપવી. એ અરજ કોનરડે તુર
ત કબુલ રાખી. તેજો ધારયું કે તે સ્ત્રીએ પોતાની સાથે
જર જરીઆન તથા બીજી તેવી કીમતી વસતુ લઈ જશે.
મગર ડચેસેતો કાંઈ વધારે સરસ્ ખાલ સાડ તે રજા મં
ગાવી હતી. જારે શેહનશાહના ખરા વચન સાથની પ
રવાનગી આવી તારે, શેહનશાહની સામને બલતવારીથી
લડાઈ દરનારા સરદારોની બાગેડીએને એ સ્ત્રીએ પોતા
ની આગળ બોલાવી. તેઓને કહ્યું કે “આપણે પોત
પોતાના ભરથારોને ખાંધપર લઈ કીલ્લામાંથી બાહર ની

કળી ચાલતાં થવું ! ” એ પરભાણે કોનરડ શેહનશાહ નોંધને ધણે અચરત થયો કે પેહલાં ડએસ આવ બવેરી આ, પછી કાંઉટેસો, પછી બારનેસો તથા બીજી નાજુક બા નુઓ મોહટી મેહનતથી પોત પોતાના ભરથારોને ખાંધ ઉપર ઉપાડીને એક પછી એક નવા લાગી. જ્યોને સ ખત સજા કરવાને શેહનશાહ વીચાર રાખતો હતો તે ઓતો એ પરભાણે છટકી જતા હતા. પણ કોનરડ પો તાના કોલથી મનબુત બંધાએલો હતો તેટલાજ માટે ન હી, પણ એ સ્ત્રીઓની આવી રૂડી રીત જોઈને, તેઓના ભરથારોને કુખ આપવાથી અચકયો. તેણે દીલથી આ ફરીન કરી એવી બાએડીઓના હેત અને હીમતની ખા તર તેઓના ભરથારોને માફી બખશી. તેઓની સરદાર ડએસ આવ બવેરીઆની દાનાઈ તથા તદબીરની ઘણી તારીફ ધીધી. તે બાનુને તથા તેની સાહેલીઓને માન દેવાને શેહનશાહે એક મોહટી જ્ઞાપૂત આપી. તારપ છી ડીઉક ગેલફ સાથે સુલેહ કરવાના કોલ કરાર ચલાવ યા. એ પરભાણે એ ડીઉકનો તથા ઉએનસ પરગણાના કીલ્લા અને નગરનો ઉગારો થયો.

મહમ કલાપરટાક.

જરમનીના નામીયા કવી કલાપરટાકની મીટા નામ ની બાએડી હતી. મીટા સુલર ૬૦ શ૦ ૧૭૨૮ મા હાં મખર મધે જનમી હતી. એ સીને નાધપણથી વીદીઆ એલમપર પેઆર હતો. તે ઇંગરેજ, ફ્રેન્ચ તથા ઇટા

લીઝન ભાષા શીખી હતી. ગરીક તથા લાટીન એલમ થી વાકેફ હતી. પોતે વીદવાન હોવા સાથે બીજા વીદવાન લોકને ઘણી ચાહતી હતી. મીટા પરણી તેની આગમ્ય કલાપરચાકનું બનાવેલું “મીસાયા” નામનું કવેત તેના હાથમાં આવ્યું. તે વાંચી તેના બનાવનારની ખુબી પર એ મોહીત પડી. જેમ ચક્રમક અને લોહકું મલે અને આતશ ઝમકે તેમ એક બુધ્ધીવાન આદમીના મનની ઉમદા બનાવટ બીજાં બુધ્ધીવાન આદમીના મન સાથે મલયાથી મોહબતની ચીનગારી ઝમકી. મીટા મુલરે કલાપરચાકને મલવાને આગ્રેશ કીધી. સારાં ભાગ્યે જ કલાકપરચાકે કોપનહેગન નગર જતાં હાંમબરનેા રસ તો લીધો. તાંહાં એક ધરસથની મારફતે એ કાબેલ પુરૂષ તથા સ્ત્રીની મુલાકાત થઈ. એ મુલાકાતને વખતથી બંધે જણાની દોસતી ચાલી. એ બંધી દોસતીએ આગળ જતાં વધારે બારીક રૂપ લીધું. ચેઆણી મીટાએ જોઈ લીધું કે કલાપરચાક જેવો બુધ્ધીવાન તેવોજ સોહામનેા તથા સંધી પરકારે પરમાણીક જીવાન પુરૂષ હતો. તેના મનમાં આવ્યું કે લગન કરવાંતો એવાજ લાએકીવાળા મરદ સાથે કરવાં કે સંસારના ઉત્તમ સુખ સારી પડે તો ગવવાને બની આવે. એઓની પેહલી ઓળખાણ ૪૦ સં ૧૭૫૨ માં થઈ. તારપછી તરણ વરસે એઓનાં લગન થયાં. તેટલાં બંધે જણાં એક બીજાના સદગુણો ૨ દનપરદન વધારે ફીદા થતાં ગયાં. મીટાની આગ્રેશ મેગાના મરદ સાથે પરણાવવાને અટચણ લીધી. કરતાં તેનો ભરથાર મરણ પામયો. એ બનાવથી મીટાને કેટલોક વારસો મલયો. માપર તેનો આગ્રેશ ૨

હુયો નહી. પણ માની મરજની વીરૂધ્ધ ચાલી લગન કરવાને એ રૂઠી અબલાને ગમયું નહી. માટે કાલાવાલા કરી મીઠાએ માને કુસલાવા માંડી. અંતે મીઠાની ટક રારતુ વાળખીપણું સમજી લઈ તેને કલાપરદાક સાથે પરણવાની પરવાનગી તે માએ આપી. પરવાનગી આપી એટલુંજ નહી પણ તે ઈસવરનો ઉપકાર માનવા લાગી કે તે સાહેબની મેહુરબાંનીથી તેની હુબત ઘણે વાર ટકી નહી બાકી કલાપરદાક સરખો કીમતી જમાઈ ખોલો પડત.

ઉપર જણાવયા પરમાણે મીઠા તથા કલાપરદાકનાં લગન થયાં. સદાચરણી મીઠાએ ખુબ વીચાર કરી જે ભરથાર લીધો તેનાથી તેતુ દીલ કલુ આજીવન થયું નહી. તેને સદા એવું વીચારવાને સખખ મલતા કે તેના સરખી સુખી બાએડી દુનીઆમાં બીજી કોઈ હોય નહી. એવી બાએડીથી ભરથારને પણ બહુ સુખ મલતું. એ ઘણી ઘણીઆણી એક બીજનાં સુખનાં ભાગીઆં તેમજ કામકાજમાં અરસ પરસ મદદગાર થઈ પડયાં. તેઓ એક બીજને કેવાં અગતનાં હતાં તે તેઓના હાથનાં લખેલાં પત્રોથી સારી પઠે સમજાએ. એટલા માટે તેઓના લખેલાં પત્રોમાંથી જે ફકરા અતરે ટાંકયા. એઓનાં લગન થયા પછી ચાર વરસે એટલે ઈ. સ. ૧૭૫૮ નાં મેએ મહીનામાં મીઠાએ એક મીતરને લખેલાં કાગલમાં જણાવયું કે “મારા ભરથારના કવેતો સંબંધી તમોને વાકેફ કરવાનું કામ મને આનંદકારક છે. એ કામ કોઈ બીજું આદમી મારા કરતાં વધારે સારી પઠે કરી શકે નહી કેમકે તે કવેતોનો જે ભાગ છપાયો નથી તે વીચેની

હું બાણીતીહું. તે કવેતોના બુદ્ધ બુદ્ધ બાગો જોડતી વખત હું સદા હાજર રહું છું. હમો ધણી ધણીઆંણી એ ક બીજાંને ધણાં ચાહીએ છઈએ તારે તમો વીચારી શકશે કે હમોને બે ઓરડાની જરૂર નથી. હમો સદા એકજ ઓરડામાં રહીએ છઈએ. હું મારું કામ હાથમાં ઝાલી બરધારનો ખીંદો એહરો જોયા કરું છું. તે કેવો સા રો લાગે છે ! મારો ધણી પોતાનાં કવેતો મારી આગળ વાંચે છે. તે કવેતોપર હું જે ટીકા કરું છું તે સરવ તે ધેઆ નમાં રહે છે.” એ ટીકા કેવા મોતેજર તથા તેનાં કવેતરનાં શુધારો કરાવનારા હતા તે કલાપરચકના પોતાના શબ્દો થી સમજી શકાયે. તેણે બાએડી વીચી લખ્યું છે કે “તે નો સવાદ કેવો સંપુરણ ! તેની સમજ કેવી મારી ! તે સંધી બીનાં તપાસતી, હરેક વીચારની દરમ્યેક વચ્ચેપર ધેઆ ન આપતી. હું મારે તેના એહસ તરફ જોતો એટલે મને માલુમ પડતું કે કોએ હરેક વચીક તેને ગમતો આ ધવા અતગમતો હતો. તેણે લીલેક્ષ વાંધાનો હું સમજ કરું તારે તે ખોલતો કરતી. તે ખોલતો એવી મોતેજ ર દલીલોથી અને શુભરી રીતે કરતી કે તેના વીચારનાં વાળબીપણ વીચે મારી મનઃક્રીંજ થતી. મારેબી હમે એક બીજાનો ખોલતો કરવા દેસતું તારે અતે કમે વ ધો રહેતો નોહતો. એતો હમેતો તપ હતો.” એવી રૂડી બાએડીનાં ક વચને મરદમી તેના બરધારને અત અતીવણું હમ કરું છું. નીચા બીચારી મરદમી વાવડને વખત જરૂર થતી. એ મારે મનઃક્રીંજ

૧૭૫૮ ના મરદમી મરદમી મરદમી

કારોલાઈન હરશેલ.

એ કાબેલ સ્ત્રી નામીયા ખગોલ શાસ્ત્રી સર ઉઈલી આમ હરશેલની બેહુન થતી હતી. એ સ્ત્રી ભાઈપર અતીથણો પેઆર રાખતી હતી. જારે તે પોતાની મોહટી ફરખીન બનાવવામાં રોકાતો હતો તારે ઘણીવાર જમવા નેખી વીસરી જતો હતો. તેવે સમે કારોલાઈન તેની નજીક ખાનુ લાવી જેમ બચાંને ખવાડે તેમ ખવાડતી હતી. એ પરમાણે હાથમાંનું કામ ચાલુ રેહતાં તેનું પેટ ભરવાનું કામખી થતું હતું. એ પરમાણે જે ભાઈને પેઆરથી જમાડતી તેને સુખ આપવાને બીજી અનેક પરકારની મેહનત પણ કારોલાઈન કરતી. વીદીઆ સંબંધી જે ઉતમ સોધ કરવાના કામમાં એ કાબેલ પુરૂષ શુતેલો હતો તેમાં એ બેહુન શાંમેલ થઈ. સર ઉઈલીઅમે ખગોલ શાસ્ત્રમાં કરેલા વધારાનાં કામમાં તેની બેહુન કારોલાઈન તેની મુખીઅ મદદગાર હતી. એ બેહુન કાંઈ ફરમાવેલું કામ કરીનેજ રાજ થતીતી નહી. પણ ભાઈ જે મતલબથી મેહનત કરતો હતો તે મતલબ સારી પઠે પાર પાડવાને તદબીર રાખતી હતી. નવી સોધાને માટે તે જે કાંઈ કરતો હતો તેમાં મદદ કીધાબાદ પોતાની જાતે બી તેવી સોધ કરવાપર ચીત લગાડતી હતી. તારા વરતવાનાં કામ સંબંધી એ નામદાર ખાનુની આખી દોરને વખત એ નામીચી સ્ત્રી શીતારાઓની ચાલ તપાસવા અને તેઓની ગણતરી કરવામાં મસગુલ રેહતી. એણે પોતે ચાર ધુમકેતુ સોધી કાઢેલા કેહવાએછે. તેઓમાંના એક તા૦ ૧ લી આગસ્ટ ૧૭૮૬ ને દીને. બીજો તા૦

૨૧ મી ડીસેમ્બર ૧૭૮૮ ને દીને. તીજી તા૦ ૭ મી જાનેવારી ૧૭૯૦ ને દીને. ચોથો તા૦ ૮ મી અક્ટોબર ૧૭૯૩ ને દીને. કારોલાઈનના ભાઈનાં મરણ પછી એ બાનુ ઇંગલંડ છોડી પોતાને જનમ દેશ શ્રી હાનોવર ગઈ. એની સાથે મલી સર હર્લીઅમ હરથલે સોધી કા હુલેલા હજારો નેખ્યલી (તારાના ઝૂંમખા) નો કોસ એણે હાનોવર શેહરમાં બનાવયો. તે સને ૧૮૨૮ નાં વરસ માં છપાઈ પરગટ થયો. એ કામ માટે ઇંગલંડની આ સ્ટરોનામીકલ સોસાએટીએ એને સુનાનો મેડલ ભેટ આપયો. એની કાબેલીઅત માટે પુરૂશીઆના રાજાએ એને એજ મીશાલે માન આપયું. બીજી વીદવાન મંડ લીએ પણ એને આખરૂ આપવાને સુકી નહી. સરકાર અને પરજાએ એને એક સરખી શાખાશી આપી.

વીદીઆ બણેલી સદગુણી સ્ત્રી મનુષ્ય જાતને ઉપયોગની વીદીઆમાં વધારો કરનારી, પોતાના કબીલાનાં આ દમીએને અગતનાં કામમાં મદદ કરનારી, કુલનુ નામ વધારનારી તથા પોતાને સાડ મોહટી આખરૂ મેલવનારી થઈ શકેછે તેનો કારોલાઈન હરથેલ જાણવા જોગ દાખલો છે.

એક દેશહીતકારી અખલા.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૩ નાં વરસમાં ફ્રેંચ લોકે કરેલા હુમલાની સામને થવાને પોતાના રાજાને શક્તીવાન કરવા સાડ પુરૂશીઆ દેશનાં લોકે પોત પોતાથી બની આવતી મદદ કરવા માંડી. એ વેળા સીલીશીઆ પરાંતમાં એ

ક અબલા હતી. તેના પડોસીઓ તથા પડશાવાળાં જે શીઓએ લડાઈના ખરચ સાડ પોત પોતાની ગુજસ માફ ક મદદ આપી. તેજ પરમાંલે પોતાની ગાંડથી કાંઈ આ પવાને એ અબલાનું દીલ થયું. પણ એ બીચારી પાસે કાંઈની નાણું અથવા કીમતી વસ્તુ હતી નહીં. એ ખ રેખર સ્વદેશ હીતકારી હતી. પોતાના રાજને મદદ કર વાના કામમાં કાંઈની ભાગ લેવાને ઘણીજ આરજીમંદ હતી. એવી ભલી ઈચ્છા ગુજબ કામ કરવાને તેણે પો તાને તદ્દન અશક્ત જોઈ તારે અતીઘણી દીલગીર થવા લાગી. બલાપા સાથે વીચાર કરતી રહી કે કાંઈની ભ લો ઈલાજ સુજ પડેતો તેપર અમલ કરી દેશના લાભનાં કામમાં મદદ કરે. તેટલાં તેના મનમાં આવ્યું કે “મારી પાસ બીજું કાંઈ નથી તો ચોંટા નહીં. મારાં માથાંપર ના બાલ ઘણા સુંદર છે. તે વેચી જે આવે તે લડાઈના ખરચ માટેનાં ફંડમાં ભરી આઉં.” એવો વીચાર કરી તે એક બાલવાળાને તાંહાં ગઈ. તેનાં જલજા જે તેના ચંદર સરખા એહરાનું મુખીઅ અલુપણ હતું તે ઉતાવળે કપાવી વેચી કાઢાડીઆં. તેની કીમતના એ ડાલર મલ યા તે તુરત સરકારમાં લઈ જઈ લડાઈના ખરચ સાડ આપયા. પણ એ સ્ત્રીના શરીરની મુલ શોભા કાહડી ન આવવાનું કારણ તે બાલ વાલાએ પુછી લીધું. ખરી બીના સાંભળી તે ઘણો અચરત રહ્યો. તેણે તે બાલની ખેંહ બીઓ તથા તેવાં બીજાં અલુપણ બનાવયાં. સંધે હે વાલ જારે ગામમાં ફેલાયો તારે પેલી દેશનુ હીત ઈચ્છના રી અબલાની સંધે ઠેકાણે મોહોટી વખાણ થઈ. તેના બાલનાં ઘરેણાંથી પોતાના શરીરને શીનગારવાને કુલવંતી

નાનનીઓ આતુરના ભરેલી થઈ. થોડાવારમાં પેલી સંધી પોંદીઓ ધતીઆદી ખપી ગઈ. એ વેચાણથી બાલ વાળાને એકસો કરતાં વધારે ડાલર ઉપજ્યા. તે સંધા તેણે લડાઈના ખરચ સાડ સરકારમાં જ ભર્યા.

હામેન.

રાહીત નદીને કાંઠે બોન નગરની પડોસમાં ઉડોરક ગામમાં એક પવનચકીવાળો રહેતો હતો. તેને તાંહાં હામેન નામની એક જીવાન સ્ત્રી માફરી કરતી હતી. એ સ્ત્રીને હેનરીક બાટલર નામના એક પુરુષ સાથે ઓળખાણ થઈ. આગળ તેઓનાં લગન થાય એવું હતું. એ મરદ હામેનને મલવાને તેના સેડના ઘરમાં આવતો જ તો હતો. એક રવીવારે તેના સેડનાં કુટુંબનાં સંધાં આ દમીઓ પાસેના ગામનાં દેવલમાં બંદગી કરવાને ગયાં. તે સેડનો આસરે પાંચ વરસનો એક છોકરો તથા હામેન માતર ઘરમાં રહેલાં હતાં. તે વખત સાંધી હેનરીક હામેનને મલવાને આવ્યો. હામેને તેને થોડોક નાસ તો ખાવાને આપ્યો. ખાતાં ખાતાં તેણે એક છરી નીચે નાખી અને તે ઉંચકી આપવાને હામેનને ચરજ દીધી. તે ખુજખ તે સ્ત્રી તે ઉંચકી આપવા લાગી. તેટલાં હેનરીકે પોતાના દગલામાંથી ખંજર કાઢ્યું. હામેનને જુઓ પાડવાથી અટકાવવા સાડ તેને હોકીમાંથી જ લજીત પકડી. પછી તેના સેડના મઈસા રાખવાની જ ગો વીસે પુછ્યું. તે બતાવી આપવાને હામેન જો આ

નાકાંતી કરેતો તેને મારી નાખવાની ધાસતી એ નાલા એક ખરદે આપી. તે ધાસતી અમલમાં લાવવાને તેણે સોગંદ વટીક ખાધા. એવો મામલો જોઈ હાખેન તાજુ બ થઈ બીધી. હેનરીકને સમજીતીથી ઠેકાણે લાવવાને તેણે વેતરણ કીધી તે વેરથ ગઈ. તે ચંડાલને નરમ પાડવા તથા તેના કુપટ ઇરાદાથી વારવાની કસી ઉમેદ રહી નહી. પોતાનો જાન ખોવો, અથવાતો સેડ સાથે વીસવાસ થા ત કરવો, એવા બે ઈલાજ શીવાએ હાખેનને બીજું કાંઈ સુખયું નહી. એવે બારીક સન્ને એ જીવાન સ્ત્રીએ જીવ કરતાં ફરજને પેચ્ચારી ગણી. સેડ સાથે વફાદારી કરવાને તેણે ઠરાવ કીધો. પણ જનતાં સુધી પેલા દગલબાજ ખરદની ચુંગાલથી પોતાનો જીવ બંચાવવાનેબી એ સ્ત્રીએ ઘટતું ધારયું. તેને સમજીતીથી વારવાની તકરાર વેરથ ગઈ તારે જાંણે તેને રાજી કરવાને તઈઆર હોય તે વુ હોલ એ ડાહી સ્ત્રીએ બતાવયું. નરમ સાધે તે બોલી કે “જો બનવાનુછે તે કાંઈ મટતું નથી. પણ જો તું મારા સેડના પઈસા લઈ જવાનોજ હોયતો તે પઈસા સાથે મનેબી લઈજા. કારણકે મોરી થયા પછી સેડનો ભરાંત મારીપર રેહશે. તે સખખને લીધે સેડ મને તોના મારયા કરશે તે મારીથી સહન થશે નહી. વાસતે તું મને પોતાની ચુંગાલથી છોડ, કેમકે જાંહાંસુધી મારો ટોટો પકડા એણે તાંહાંસુધી મારીથી ગ્રાજી બોલી તથા સેડની નાંણાં રાખવાની જગો બતાવવાને જઈ શકાતું નહી. તું શીતા બી કર નહીતો મારો સેડ દેવલમાંથી પાછો આવી જશે તો સંધું રહી જશે.” એવી વાત સાંભળી હેનરીક સમજ્યો કે હાખેને તેની મરજી ક્યુલ રાખી. તેણે તેના ટો

ટો છોડ્યો. બંધે જણાં નાંછું રાખવાની જગોએ ગયાં. હામેને વેહલી વેહલી તીજેરી દેખાડી. તે બાંજવા સા રૂ એક કોવાડી વગર માંગવે કાહડી આપી. પછી હેન રીકને કહ્યું કે “આ કોવાડીથી તે હંગાડ તેટલાં હું માળાપર નઈ મારા એકઠા કીધેલા પગાર તથા બીજી કી મતી વસતુ લઈ આવુંછું.” એ પરમાણે સંધી પાંતીએ તેની મરજ પરમાણે ચાલવા હામેનને તઈઆર જોઈ હેન રીક પુરો છેતરાયો. તેણે તેને ઉતાવળે નઈ આવવાને કહ્યું. હામેન ઓરડાની બાહર નીકળી. પણ માળાપર નવા ને બદલે તે વાંકી ટીકી ચાલમાં ફરી વળીને પાછી પેલા ઓરડા આગળ આવી. હેનરીક ચોરીનું નાંછું પેતાની પાસે સંતાડવામાં ખુબ મસગુલ હતો. તેટલાં હામેને આ સતે રહી શીતાબીથી તે ઓરડાનું બારણું બંધ કીધું. બા હેરથી કલ દઈ તે ચોરને ઓરડામાં કેદ કીધો. એ પર માંણે દરવાજો બંધ કરી કલ દેવાનું કામ એક પલકારા માં કીધું. તારપછી ઘરનાં આંગણાં તરફ આવી. તાંહાં સેડને નાહાનેા છોકરો તેની નજરે પડયો. તેને તાકીદ કીધી કે બાપને નઈને કેહવું કે ઘરમાં તુરત આવવું ન હીતો એક દરતાં વધારે ખુન થવાનાં. તે છોકરો દોડી ગયો. એમ કીધા પછી એ સીએ જાણ્યું કે હવે કાંઈ ચીંતા નહી. તે છોકરાથી તેનો હેવાલ જાહેર થવાનો અને મદદ આવી લાગવાની. હામેન યાક અને ચીંતા થી બેહોશ સરખી થઈ ગઈ હતી. તે બાહરના દરવાજા આગળ બેસી વીસાઓ ખાવા લાગી. તેટલાં ઉપરથી સી પટીનો અવાજ આવતો તેણે સાંભળયો. તે અવાજ હે તરીકેનો હતો. તે બંધવાએ ઉપરથી બારી હંગાડી બાહર

૨ ઉભેલા કોઈ સગતીને ઇશારત કરી હુશીઆર કીધો બુ
 નો પાડી એ ચડાલ બોલ્યો કે પેલા છોકરાને પકડવો અ
 ને ધરમા આવી હાખેનને જીવથી મારવી એવું સાબ
 બી હાખેને ધાર્યું કે તે ખાલી બપોરો કરતો હતો તો
 બી હુશીઆરી રાખા આસપાસ જોવા લાગી તેટલા ખે
 તરમા છુપી રહેલો એક પુરૂષ બાહર નીકળ્યો તેણે પે
 લા દોડતા છોકરાને પકડી લીધો તેને બગલમા ઝાલી
 તે મરદ હાખેન તરફ આવવા લાગો તે જોઈ હાખેને
 તુરત ધરમા દાખલ થઈ બારણું બંધ કીધું સેઠ આવે તા
 હાસુધી તેના ધરનો બચાવ કરવાનો ઠરાવ એ નીમખ હ
 લાલ સ્ત્રીએ રાખ્યો જીવ જાએ તોખી એ ઠરાવ નહી
 ફેરવવાનો તેનો નીસચ્ચ હતો પેનો બાહેરનો ચોર સી
 ાડી ઉપર ચઢી લાકડાના કટેરાની બારી વાટે મોહટી
 છરી બતાવી ધાસતી આપવા લાગો બારણું નહી ઉ
 ગાડેતો તે બાજીને અંદર દાખલ થવાની વાત કીધી તે
 ટલા હેનરીક ઉપરથી બુનો પાડવા લાગો કે હાખેન
 બારણું ઉગાડે નહીતો એ હેઠળવાળા ચડાલે એ સ્ત્રીની
 નજર આગળ પેલા છોકરાને છરી ભોકી મારવો એવા
 ધાસતી ભરેલા સખુનોથી હાખેનને અતીથણો કમકમાટ
 છુટ્યો પણ તેણે ચીત ફેંકાણે રાખી વીચાર્યું કે બારણું
 ઉગાડવું દરસત નોહવું છોકરાને મારી નાખવાની ખા
 લી ધમકી હતી કેમકે તે ખુન કીધાથી તે ચોરોને ક
 સો કાગ્ગેદો થાય એવું હતું નહી પણ બારણું ઉગાડતે
 તો તેનો જીવતો ખચીત જતે અને સેડના નાણાખી હુ
 ઠાતે વાસતે સરવથી સરસ મારગ એજ હતો કે બાર
 ણું બંધ રાખી ઇસવરપર ભરોસો મેલી ખોટી રહેવું એ

મારગ હાખેને અખતીઆર કીધો. પેલા બાહેરના ચંડા
 લે જોયું કે ઉપલી ધમકીથી કસું વળયું નહી તારે તે ઘર
 ને આગ લગાડી મેલવાની તેણે ધાસતી આપી. પણ
 હાખેને ખુદાપર ભરોસો રાખી કસી દરકાર કીધી નહી.
 પેસો ચોર બગલમાંના છોકરાને નીચે મેલી આગ લગાડ
 વાના સામન સારૂ આસપાસ જોવા લાગે. તેટલાં દેવા
 લમાંનું એક મોહટું બાંકું તેની નજરે પડ્યું. જે જગેએ
 ચક્રી ગોઠવેલી હતી તાંહાં એ બાંકું હતું. તેમાંથી થઈ ધ
 રમાં દાખલ થવાએ તેણું હતું. એણું જોઈ તે ભુડા આ
 ક્રમીએ પાછો આવી પેલા છોકરાના હાથપગ બાંધી તેને
 નીચે નાખ્યો કે ફરીને તે કેથો જાય નહી. બીજી તર
 ફથી હાખેન એણું ધારતી હતી કે જાંહાંસુધી બારણાં બં
 ધ હતાં તાંહાંસુધી સંધુ સલામત હતું. પેલાં બાકાં વીસે
 તેને કસી ઈઆક નોહતી. તે ચોર તેમાંથી અંદર આ
 વવાની વેતરણમાં હતો. તેટલાં હાખેને તે પવનચક્રી મ
 લાવવાનો વીચાર કીધો. એણે કાંઈ તે ચોરને અંદર
 આવતો જોઈને તેમ કીધું નહી. પણ તેમ કરવાથી એ
 વી મતલબ રાખી કે આદીતવારને દાહાડે પવન ચક્રી
 ચાલતી જોઈ સહિ દોઈનું ઘેઆન તેપર લાગશે અને તે
 નો સેક અમરત થઈ ઘર આવશે. એ ચક્રી ચલાવવા
 નું કામ તે દર રોજ કરતી હતી. વાસતે આ વેળા તે
 કામ કરતાં તેને ગાંજો વાર લાગે નહી. 'સર જલદીથી પ
 વન ઉપર ઉડવા લાગા. જુદાં જુદાં ચક્રો ફરતાં થયાં.
 સંધો સાંધો ખુબ જોરથી ચાલ્યો. બાહેરનો ચોર બાંકા
 માંથી ભરાઈ સાંચાપરથી અંદર આવતાં સાંચાંમાં કસી
 પડ્યો ! છટકામાં ઉંદર પકડાએ તેમ તે મરદ મોહટાં ડ

રત હુઈલમાં સપડાઈ ગયો. તે (ચક્ર) ની સાથે તેની આસપાસ ચક્રી ખાવા લાગ્યો. તેણે ઘબરાતમાં પડી જી મો પાડી. હાખેને ચોંકીને તાંહાં જોયુંતો સેકાર સજર પ કડાએલો. એ બીચારીએ હવડાંજ જાણ્યું કે તે મરદ તે તરફથી ઘરમાં આવવાનાં ફાફાં મારતો હતો. વાસતે હવે તેને છુટો કરવો ઠીક લાગું નહીં. કેમકે તેનો જીવ કસી ધાસતીમાં હતો નહીં. આસપાસ ચક્રી ખાવા શી વાએ બીજી કસી વેદના તેને થાય નહીં એવી જગોમાં તે આવી ગયો હતો. એવી હાલતમાં કસી જવાથી પે હલાંતો તેણે ચીરડાઈને ગાયો દીધી. પછી ધાસતી આ પી. અંતે કાલાવાલાપર આવયો કે ચક્રી ફરતી થોભાવવી, પણ હાખેને તેનાં બોલવાને ગણકાર્યું નહીં. તે મરદે પોતે ચક્રી થોભાવવાને ઘણાં ફાફાં માર્યાં પણ કાંઈ વળ્યું નહીં. અંતે બેહોશ થઈ ચક્રમાં પડ્યો. પડીનેબી આસપાસ ગગરતો રહ્યો. એવો તેનો હાલ જોઈ હાખે નને દયા આવી ખરી. પણ તેના સરખા દુપટ આદે ખીપર એ સ્ત્રીને ભરોસો આવયો નહીં. માટે તેને બાહર કાહડવા જટલો વખતબી ચક્રી થોભાવવાને મન કીધું નહીં. હવે જરે રવીવારે ચક્રી ફરતાં લોકોએ જોઈ તારે સહ કોઈ વખાસનમાં પડ્યાં. હાખેનનો સેડ મોહટી ફી કરમાં પડ્યો. તે દેવલમાંથી વેહ્યો વેહ્યો ઉડી કેટલાક પડોસીઓ સાથે ઘર તરફ દોડી આવયો. પેલા હાથ પ ગ ખાંધેલા છોકરાને રસતામાં પડેલો જોઈ સરવ કોઈ વધારે ઘબરાયાં. તે છોકરો એટલો બીધ્યો હતો કે કોઈના સવાલનો કસો જવાબ આપી શક્યો નહીં. સરવ લોકે ઘર પાસે આવી બારણું થોક્યું. હાખેને તેઓને અંદર લ

ઈ સંધે દેવાલ જાહેર કીધો. એ વફાદાર અને સમય સુચકતા વાળી સ્ત્રીએ જાએને વખતતો ધણી છાતી રાખી હતી. પણ હવે તે બેહોશ થઈ ગઈ. તે ધણી મેહનતે પાછી હોશમાં આવી. પેલી ચક્રી ઉભી રાખી પેલા ચોર ને બાહર કાઢડ્યો. હેનરીકનેથી પેલાં નાંછાં સાથે પકડ્યો. તેઓને જોન નગર કેદ મોકલયા જાંહાં. તેઓને લાંબેકતુ શાસન તેઓને મલયું.

જે લાએકીવાળી જીવાન સ્ત્રીએ ઉપર જાણાવેલું પરાકરમ કીધું તેને વીરો બીજું એટલુંજ જાણાવવામાં આવ્યું છે કે તેણે પોતાના સદ્ગુણોથી સેકના કુંદંબનાં લોકનો દનપરદન વધારે પેઆર મેલવયો. દેઆનતદારી, ઉદીઓગ, ડાહપણ અને બલમાણસાઈ માટે સેકના વડા હોકરા એ તેને બાએડી તરીકે પસંદ કીધી. તેઓના લગન જ લઈથી થયાં. હાએનનો જાંહાં જીવ જવાની એકવાર ધાસતી હતી તાંહાં ધર ધણીઆણી તરીકે આખરથી તે જીંદગી શુભરવા લાગી.

સીખીલા.

ઈંગલંડ દેશમાં નારમન રાજાઓની હકુમત ચાલુ કરનાર પેહલા ઉર્જલીઅમનો રાખરટ નામનો એક દીકરો હતો. એ રાજકુવર જીસલમ ક્તેહ કરવાને તે તરફ લડાઈમાં ગયો તારે એની બાએડી સીખીલા એની સાથે ગઈ. રાખરટે બાહુડીએ કરી મોહકું નામ મેલવયું. દુશમ નોધી તેને કસી હાંની પોંદચી ચક્રી નહી. પણ એક દ

ને એક જુદી સરપે તેને ડંખ્યો. વધધોએ જાણવયું કે તેને ડંખેલી જગોમાંથી કોઈ આદમી વીખ ચુસી લીએ તો તે રાજકુવરનો બંચાવ થાય નહીં તો કે તે ખમીત મરણ પામે. જો આદમી તે વીખ ચુસી લીએ તે કુવર ને બદલે મરણ પામે એવી ધાસતી સુરવને લાગી. એ વું જોખમ ભરેલું કામ કરવાને કોઈ રાજ થયું નહીં. પણ તેની ઉદાર દીલની ધણીઆણી સીબીલા તેને જીવ બંચાવવા સાડ પોતાના જીવનો ભોગ આપવાને તઈઆર થઈ. રાખરટે પોતે જીવતો રેહવા સાડ ગીજાં કોઈ આદમીને અને મુખીઅ કરી બાએડીને મરવા દેવાની વાત ધીકારી કાઢાડી. પણ ભલી સીબીલાના ઠરાવની આગળ રાખરડનો વીચાર રદ ગયો. તે બેમાર પડેલો હતો તેટલાં એ સદ્ગુણી સ્ત્રીએ તેના જખમમાંથી સંધુ જુદર ચુસી લીધું. એ પરમાંજે ભરથારને સલામત રાખવાને એ પતીવરતા બાએડી મરણ પામી.

જોઆન આવ આરક.

આસરે ૬૦ સ૦ ૧૪૨૯ ની શરૂઆતમાં ઇંગરેજોએ ફ્રાંસ દેશના ઘણા ખરા ભાગની મુલુકગીરી કરી લીધી હતી. આરલીઅનસ શેહર શીવાએ બીજી કોઈ અગતની જગો ફ્રેંચ રાજા આરલસના હાથમાં રહી નહીં. એ શેહરપરબી ઇંગરેજોએ મનજીત નાકાબંધી કરી લીધી. તે જો ઇંગરેજોને હાથ આવતતો પછી આરલસ રાજાને નાહસી જઈ પારકા દેશમાં ભટકતો ફરવા શીવાએ છુટકો રે

હત નહી. એ પરમાંછે ફરાંનસ દેશ બરીટીય સલતનતનો
 ભાગ થઈ પડવાની બારે ધારતી ચાલી. તે સમે શ્રી હો
 મરમીના એક ગામડીઆની દીકરી જોઆન આવ આ
 રકે મોહુટી મરદાનગીથી એ દેશનો ઉગાર દીધો. એના
 આપતુ નામ જમસ તથા માતુ નામ ઇસાબેલ કરી હ
 તાં. એઓ પોતાની હાલત કરતાં ચહુડતે દરજજેની કો
 ઇ કેળવણી બચાંઓને આપી શકીઆંતાં નહી. પણ
 ગામડાંની બીજી ઓરતો કરતાં ઇસાબેલ પોતાનાં છોક
 રાંઓને નીતીના સબકો આપવાને વધારે ખબરદારી રાખ
 તી હતી. જોઆન ઇં ૧૦ ૧૪૦૨ નાં વરસમાં જન
 મી હતી. ધરમ તથા નીતી સંબંધી સબકોપર સારી પ
 કે ધેઆન આપી ઇસવર તરફની ફરજે સમજવાને એ
 નાહનપણથીજ ખાએશ રાખતી હતી. જે આદમી ઇ
 સવર તરફની ફરજે સમજવાને શક્તીવાન થાયછે'તે આ
 કુનીઆમાં પોતાનાં દેશીઓ તથા બીજાં લોક તરફની ખુ
 ખીઆ ફરજેથી અનજાણું અથવા તે ફરજ અદા કરવા
 માં પછાત રેહતું નથી. જોઆને જોયું કે બેગાના લોકો
 ગેરવાબબી રીતે તેના દેશની મુશુકગીરી કરી તે દેશ પ્રા
 એઆમાલ કરી નાખતા હતા તથા તાંહાંના હુકદાર રા
 જતને પણ કુખ આપતા હતા. એવો હાલ જોઆનથી
 ખમી શકાયો નહી. સ્વદેશનું હીન કરવાનો આતશ તે
 ની છાતીમાં ચમકવા મંડયો. તેને મુકરર એવોજ વીઆ
 ર ઉપજયો કે પોતાનાં દેશને એ બેગાનાઓથી છોડવી
 રાજનો હક ખંચાવવાનું કામ કરવાને કોશેશ કરવી. રા
 ત હીન એવા બેઆલમાં પડ્યાથી થોડા દીવસ જતે તે
 ને એવું લાગું કે જાંછે જેથી અવાજ તેને કેહતો હોય

કે તેણે એ કામ બજાવવાને કમર બાંધવી. એ બીના તેને નોહડેથી સાંભળી બાપે તેને હસી કાહડી અને તે પરમાંણે તેને નહી ચાલવા દેવાને ખબરદારી રાખી. પણ જોઆને પોતાની અગતની ફરજ જાણી જે ઠરાવ થી થો હોતો તે બાપની હરકતને લીધે તેણે છોડી દીધો નહી. તેના મામા ડુરાંડ લાકસટરની મારફતે તેણે એક બે સરકારી અમલદારોની મુલાકાત લીધી. તેઓબી તેને હસી કાહડી બોલયા કે “એવી કમતરીન ઓરતથી મું થઈ શકો” એવા જવાબથી જોઆન નાહીમત થઈ નહી. વધારે કોશિશ કરી ઘણી મેહનતથી અને જુદા જુદા પુર પોતા કડા ખમયા પછી એ હીમતવાન ઓરતને સીના નમાં રાજની મુલાકાત થઈ. તાંહાં કુનસ બજાવી બોલી કે ઇંગરેજોએ આરલીઅનસ શેહરપર કરેલી નાકાંબંધી છોડવી રાજને રીમસ નગર લઈ જઈ તેને તાજ પેહરાવવા નું કામ ઈસવર એની મારફતે કરવાનો. એ જીવાન સ્ત્રીની એવી વાત સાંભળી રાજ તથા તેના સેવકોએ એને કેટલાક સવાલો પુછ્યા. તે સવાલોના જવાબ જોઆને એવી દાનાઈ તથા હીમતથી આપયા કે તેનાં બોલવાપર ઘે આન આપવાને ઘટનું ધારવામાં આવ્યું. જોઆનની મદદ લેવી કે નહી તે બાબે પરધાનો તથા ધરમના મુખી અ ઉપાધીઆઓએ વીચાર કરવા માંડ્યો તેટલાં ઇંગરેજો છેક આરલીઅનસ હાથ કરી લેવાપર આવયા. એવી અંતની સંકટને સમે હરેક ઇલાજ અજમાવવાને એ રાજની સલાએ દરસત ધાર્યું. જોઆનના માગયા મુજબ તેને ઘોડો, હથીઆર, બખતર અને કેટલુંક લશ્કર આપ્યું. એ સ્ત્રીએ પોતાની રીતથી આસપાસનાં સરવ

લોકનાં દીલમાં હીમત ઉપજાવી. આરલીઅનસ શેહર
માંહેલાં લશકર તથા રેહેવાસીઓએ લડાઈ કરવાને ન
વેસરથી ઉલટ પડી. તેઓપર ખુબ નખતી ભરેલી ના
કાબંદી હોવા છતાં જોઆને તદ્દખીરથી તેઓને વાસતે ગે
હરમાં ખોરાકી દાખલ કરાવી. તેઓને ભુખમરાથી આ
જેન કરીને પણ તાબે થવાની ફરજ પાડવાની ઇંગરેજો
ની નેમ હતી, માટે તેઓને ખોરાકી પોંહતેલી નાહી તે
ઓ ઉદાસ થયા. તેટલાં ફરીને હુમલો કરી ઇંગરેજોની
સફ કાપી મોહુટી ફોજ સાથ એ સ્ત્રી સરદાર તે શેહરમાં
નાં લશકરની કુમકને સાડ તા ૦ ૨૯ મી એપ્રીલ ૧૫૨૯
ને દીને તેમાં દાખલ થઈ. જોઆનનું એવું કામ જોઈ
ફરે'એને જેમ જેમ વધારે શુર છુટતું ગયું તેમ ઇંગરેજો
ધાસતી પકડતા ગયા. એ લોક એ વખતે સંધી પરદારે
ધણા વેહુર્મી હતા. એઓ જોઆનને કોઈ જાફુગરની
સમજાયા. એ સ્ત્રીની ઉસકેરનીથી દોલલામાનું લશકર
બાહર આવી એઓ સાથ ખુબ લડાઈ કરવા લાગું. અં
તે એઓ ધણા આજેન થયા. એકજ બરૂન એઓના
હાથમાં બાકી રહ્યો. તે છીનવી લેવાને જોઆને લશકર
સાથે હુમલો કીયો. રાખેતા ખુબ એ નામદાર એ વખત
ખી હરોલમાં હતી. કોટની દેવાલ ઉપર ચઢી ધસારો
કરતાં તેને ગરદનમાં તીરથી સખત નખમ થયો. તેની
તરફવાળાઓ તેને ઉંચકી લઈ ગયા. ઇંગરેજોએ ધારણું
કે મરતતોલ નખમી થયાથી એ સ્ત્રી કુચ પાછી લડાઈમાં
આવનાર નહી, પણ જોઆનતો નખમ બંધાવી પાછી
મેદાનમાં આવી મરદાનગી કરવા લાગી. એને ઘરત
પાછી આવેલી જોઈ ફુચમનેનો હાથ કોતા થયો.

આનનાં લશકરના મારાથી અકલાઈ તેઓ નાહસવા લાગ્યા. એ સને તેઓના કેટલાક બાહુર સરદારો તથા શી પાલીઓ નદીમાં પડી કુબી ચુવા. તાઠ ઓ મી મેએ ૧૪૨૯ ને દીને આરલીઅનસનો છુટકારો થયો. એ ક તેહથી જોઆનની કીરતી સંધે ઢેકાંણે ફેલાઈ. તેની ઉલટ, હીમત, હુશીઆરી અને હુનરની ઇઆદગારીમાં તેને આરલીઅનસની અબલાનો ખેતાબ મલયો.

આરલીઅનસનો છુટકારો થયા પછી જોઆન રાજાને રીઝસ લઈ જઈ તાજ પેહરાવાની બાબત વીચાર કરવા લાગી. પણ તે શેહર તરફ જવાને જ રસતો એણે બતાવયો. તેથી જુદોજ રસતો રાજાના અમલદારોને પસંદ આવ્યો. એ રસતો સંધે દુરામનોના હાથમાં હતો. તે પસંદ કરવામાં એ અમલદારોની મતલબ એવી હતી કે આરલીઅનસનો છુટકારો કરવાની સંધી કીરતી જોઆનનેજ મલતી હતી માટે હવે થોડી લડાઈ કરી તેઓની નામદારી મેલવી શકે. એમાં જોઆને ડાહ્યાણ ખચી કસો વાંધો લીધો નહીં અને તે લોકને રાજી રાખ્યા. મારગમાં તેઓની સાથ રહી તેઓનાં લશકરને ઉલટ આપી ફતેહ કરાવતી રહી. આરલીઅનસ આગલથી નાહડેલાં ઇંગરેજોના લશકરે જરગોના કીલ્લામાં વાસો કીધો હતો. તે કીલ્લાપર હુમલો કરી કોટની દેવાલપર ચહુડવાને કોશેશ કરતાં એક મોહુટો ફતર જોઆનની કોહોલામાં લાગ્યાથી તે નીચે ગગરી પડી. પણ એ શુરી શરદારે તુરત ઉડી ઉભી થઈ પોતાનાં લશકરને ઉસકેરી વધારે જોરથી પસારો કરી તે કીલ્લો હાથ કીધો. એ બનાવથી ઇંગરેજોની નાઉમેદીમાં વધારો થયો. સંધે ઢેકાંણે

થી તેઓ પાછા હટતા ગયા. ફરેઓ ફુંબાલે લાગી તેઓ
 ને નસાડતા રહ્યા. એ પરમાણે જોઆનની મદદ તથા
 કુમકથી ચારલસ રાજા તા. ૧૬ મી જુલાઈ ૧૪૨૯ ને
 દીને શ્રી રીમસમા દાખલ થયો. બીજા દીને તેને તાજ
 પેહરાવવાની કીરીઆ થઈ. તે વેળા ઘણાં લોકે તેની ફર
 માબરદારી નવેસરથી કબુલ કીધી. તેનાં લશકરમાં હુધીઆ
 રબંધ શીપાહીઓનો હુંમેરો થયો. રેવાજ મુજબ તાજ પે
 હરાવવાની કીરીઆ પુરી થયા પછી જોઆન આવ આ
 રકે બતાવયું કે રાજાના સંધા નામીઆ સરદારો એકઠા
 મલયા છતાં જ કામ નહીં બની શક્યું તે એ સ્ત્રીએ કી
 ધું હતું, પણ એવાં પરાંકરમ માટે તે મનમાં કસી મગડ
 રી રાખતી નોહતી. એ સ્ત્રીએ ગુફાણું મંટીએ બેસી કુન
 સ બજાવી પોતેબી રાજાની ફરમાબરદાર પરજા હોવાનો
 એકરાર કીધો. ઘણી પરકારના ઉદાર વીચારોએ કરી
 આવતાં આંશુથી ભરેલી આંખો પાદશાહ તરફ કરી દુ
 વા દઈ બોલી કે “ઓ દરબજાવાળા પાદશાહ ! જે પરવરદી
 ગારે એવું ફરમાવયું હતું કે હું આરલીઅનસની નાકાંબં
 ધી છોડવી, તુને તાજ પેહરાવવા સાડા હુધીઆં લાવીને
 તારા હકતી પાસબાની કરવાની તે સાહેબની મરજી વી
 શે સાબેતી આપું, તે વીશેનું તેનું ફરમાન મેં બજાવયુંછે.”

ચારલસ પાદશાહને તાજ પેહરાવયા પછી જોઆન
 આવ આરકે વીચારયું કે તેનું કામ પુરૂ થયું. તે પછી
 તે પોતાને ગામ જઈ આગળની માફક એકાંતમાં જઈગી
 ગુજરવાને ખાએશ કરવા લાગી. પણ તે હાજર હોવા
 થી લશકરના સંધા શીપાહીઓપર ઘણી સારી અસર થ
 તી હતી. એ બીનાં ઇઆદ રાખીને રાજાએ જોઆનને

જવા દીધી નહી. એ સ્ત્રી કાંઈક નાખુશ થઈને ખોટી રહી. પણ રાજનુ બહું થતું હોય તે કરવામાં કસી કસુ ર કીધી નહી. તેણે ઇંગરેજોની તરફવાળા સરદાર ડીઉક આવ બરગંડીને એક કાગલ લખ્યો. તે કાગલમાં સારી પદે જણાવ્યું કે તે સરદારે ફરાંસના રાજાની સામને લ ડાઈ કરવી છોડી દેવી કેમકે તેથી કસો ફાંચેદો થનાર હો તો નહી. એમ કરતાં એ સરદાર લડાઈ કરવાનીજ ખા એશ રાખતો હોયતો બેહતર કે ખરીશટીઆનોના હુશ મન મુસલમાન લોકોની સામને જઈ લડ્યું.

ચારલસ રાજ થોડા દાહડા રીમસ નગરમાં રહ્યા પછી થોડા ગાઉપર એક જગ્યાએ જાતરા જવા નીકળ્યો. તેના મારગમાં જોઆનને પરતાપે સુરવ કીલ્લેદારે તથા નગરોના રેહવાસીઓ તેને તાબે થયા. તીરથ કરવાની જગ્યાએ ચારલસ રાજાએ જોઆનને મોહટી બખશીશ આપવા માંગી. પણ એ બેગરજ દેશહીતકારી સ્ત્રીએ સંધું નાપાડ્યું. માતર પોતાનાં જનમ ગાંમ શ્રી ડોમરમીને સંધાં કરથી જાવેદાન સુધી માફી બખંશાવી.

ઉપર જણાવયા પરમાંણે કૃતેહ કરતાં કરતાં રાજનુ લ શકર શ્રી પારીસ સુધી આવી લાગું. તેમાના કીલ્લેદાર ઇંગરેજોએ શેહરના બંઆવ સાડુ ઘણી ખબરદારીથી જોઠવણુ કરી રાખી હતી. ફરેંગીઓએ તે ઉપર હુમલો કીધો. જોઆને હરોલમાં રહી કોટની પેહલો દેવાલ પાર કીધી. બીજી દેવાલ આગળની ચર પાણીથી ભરેલી હતી. એ વીશે એની તરફવાળાં કોઈ આદમીએ આગળથી એને ચેતાવીતી નહી માટે એ ઘણી અંદેશામંદ રહી. પણ એણે હીમત છોડી નહી. સાથેનાં આદમીઓને ઉલટ આ

પી બાલા વટે તે ચરનાં પાણી માપવા લાગી કે કઈ તર
કુધી તે પાર કરી શકાએ. એ વખત ફરેંચ લોકો પેહ
લાંના જેવી છાતી સખતા દીસયા નહી. પાદશાહનો
હાલખી તેવોજ દેખાયો. તેનાં લથકરે દુશ્મનથી પીક ફેર
વવા માંડી. જોગિયાનને ફરીને ગુમાન આવ્યું કે ઇસવ
રે તેને નેટલું ધામ સોંપ્યું હતું તેટલું પુરું થયું મારે હવે
તેણે પોતાને ધર જવું દરસત હતું. હથીઆર છોડી બ
ખતર એક દેવલમાં મેલી પોતાને ગામ જવાને તે બચ
દ થઈ. પણ તેની હાજરી કેટલી બધી અગતની હતી
તે ઇઆદ રાખી પાદશાહ તથા સુખીઅ પરધાનોએ તે
ને તેમ કરવા દીધું નહી. શીઆલો પુરો થતાં સુધી આ
શાએશો લેવાને તેઓ પાછા દખલ તરફ ગયા. એ વખ
ત આરલસ પાદશાહે જોગિયાનને તથા તેના બાઈએને અ
મીરી દરજ્જે મહુડાવ્યાં. જોગિયાથી તેવા દરજ્જાને
દબદબો રાખવાને બની આવવા સાડ ઘટતો બંદોબસત
કીધો. એ નામદાર બાનુના કબીલાને એવું માન આપ
તાં પાદશાહે એકરાર કીધો કે એની મારફતે પરવરદીગારે
જ ફતેહ રાજને બખશી હતી તેના ઉપકાર માનવાને
તેણે એમ કીધું. એવું છતાં જોગિયાનાની સાદાઈ તથા સા
લેસાઈમાં કસો ફેરફાર થયો નહી.

બસંતની મોસમ થઈ થતાં ફરેંચ લથકર પાણું આ
તર તરફ ગયું. કોપેની કસબાની નાકાબંદી ઇંગરેજોએ
કીધેલી હતી તાંહાંની ફરેંચ ફોજની મદદે જોગિયાન જઈ
લાગી. તેને જોઈ તે ફોજને હીનત આવી. તેણે ફે
હલામાં દખલ થઈ બીજે દીને દુશ્મનોપર હુમલો કર્યો
જેરથી આગળ વધી પેહલાંતો તેઓને હથકર

છળથી તેઓની કુંમકે મોહટી ફોજ આવી લાગી. તેઓ
એ જોઆનને ચોતરફથી ઘેરી લીધી. એ સ્ત્રીની કીરતી-
ચોતરફ પંચરાયાથી ફરે'ચ અમલદારો છાંએકે પડી ગયા
હતા. તેઓએ અદેખાઈના મારયા અથવા સામાવાળા
ઓ સાથે સમજુતી રાખી આ વેળા એ બાનુંના બંચાવ
સાર કસું કીધું નહી. એની તરફનું સંધુ લસકર જાહસી
ગયું. એ પરમાંજો જોઆન ફુશમનોની બેહદ સંખીઆ
ને વચે એકલી રહી ગઈ. પણ તે કોઈ વાતે બીધી નહી.
જેમ એક વાઘાંણ હીમતથી પારધીઓનો સામને થાય
તેમ એ મરદાને બાનુએ પોતાનો બંચાવ કીધો. તેજો
એવી હીમત તથા હુનર બતાવયા કે તેથી સરસ કોઈ લ
ડાએક પેહલવાંન બતાવી શકે નહી. પણ બેહદ ફુશમ
નોની સામને એકલી સું કરી શકે ? ઇંગરેજોએ તેને કેદ
પકડી લીધી.

જોઆન આવ આરક કેદ પકડાયા મછી તેના દેશી
લોકે તથા બેગાના ફુશમનોએ તેની તરફ એવી જુલમા
ત બરેલી ચાલ ચલાવી કે તે લખતાં તથા વાંચતાં ઘણો
કંટાલો આવયા વીના રેહ નહી. એટલુંજ જણાવવું બસ
છે કે એ નેક હેઠાઅતની દેશહીતકારી સ્ત્રીપર જાડુ કર
વા તથા મરદનો પોશાક પેહરવા માટેનો ગુનાહ કરવા
નો વાંક મેલવામાં આવ્યો. જીવી મુરખાઈ તથા કપટ
થી એ અપરાધ મેલાયો હતો તેવીજ મુરખાઈ તથા ગેર
વાજબીપણે એનાપર તે લાગુ પાડ્યો. પણ ઘાતકી શતરૂ
ઓ તથા તાબેદાર, લુચ્છા અને લાલચુ ઈનસાફ
રનારાઓબી એ પરમાંજો સેહલી રીતે તેનો જીવ લેવાને
પેહલાંતો શરમાયા, તેઓએ તેને કેદ રાખી એવી તેહકી

ક કીધી કે ફરીને મરદનો પોશાક લેવો નહી. જે ના લાએક પુર્યોએ પરમાણીક સીનું ખુન કરવાપરજ ખંતી હતા તેઓએ એનાપર બદીખાનામાં અતીશે દુખ ગુજાર્યું. અંતે એક દીને એ સુતેલી હતી તેટલાં એની આગળથી એનાં સંધાં કપડાં ફર કરાવી મરદનો એક ઝભો તાંહાં મેલયો. જેઆને ખોઆબથી જાગયા પછી ઘણો વાર પોતાનાં કપડાંની વાત જોઈ અંતે ઈજતથી ફરી તે ઝભો પેહરયો. તેણે એમ કીધું એટલે પેલા ખુનીઓએ જણાવ્યું કે એ આરને ફરીને મરદનો પોશાક પેહરવાનું પાપ કીધું માટે એને જીવથી મારવી. લખવાને કમક માટ છુટેછે કે એ માહાતમાં સીને જીવતી બાલી ના ખી તેઓ રાજ થયા !

જેઆનુ આવ આરક પોતાનાં દેશ તથા રાજને માટે મોહુકુ પરાકરમ કીધા પછી ઈ૦ સ૦ ૧૪૩૧ માં મરણ પામી. જીવતાં જ્યો પરોપકારી હતી તેવીજ મરતી વખત ક્યાલુ તથા દીલની ખાલેસ રહી. પોતે નીરપરાધી અને નીરદોષ હોવા વીરો સાફ જણાવયા પછી ઈસવરની જનાબમાં બંદગી કરી માગ્યું કે તેના શતરૂઓ વઢીકને ખી તે સાહેબ માફી બખશી તેઓનું રખશણ કરે. એ સીની મરદાનગી તથા કલાથી ફરેઓનુ કામ એટલું શુધ ર્યું હતું કે એનાં મરણ પછી તે લોક પોતાનુ સંધુ દેશ પાછું પોતાને હાથ કરી શકયા. ઈંગરેજો પાસ કાલેસ બંદ ર સીવાએ ખીજું કાંઈ રહ્યું નહી. જેઆનને જે સખખ થી મારી નાખી હતી તે વીશે સ૦ ૧૪૫૬ નાં વરસમાં ફરીને તપાસ કરવામાં આવી. એ તપાસ કરવાને સરકારથી ઠરેલી ધરમના ઉપાધીઆઓની પંચે તેને નીરપરા

ધી ઠરાવી. પણ-એવા ઠરાવથી જોઆનના કંબીલાને કાં
ઈ કાએદો થયેલો જાણવામાં આવ્યું નથી. બાકી એ સ્વ
દેશ હિતકારી સીની આંખ વગરની મોહટી કીરતી જાહાં
સુધી આદમી જાતને ઈઆદ રેહશે તાંહાંસુધી ચારલસ પા
દશાહુ તથા તેના સેવકોની બેવકાઈ તથા એ સીનો જી
વ લેનારાઓનું જંગલી ધાતકીપણું કબુ વીસરાવાનું નથી.

કાનરટાનશીઆ ડી સીએલી.

ક્રાંતસ દેશમાં લાંગેડાક પરંત મધે લોકેટનો કી
લ્લો લેવાને ઈ૦ સ૦ ૧૫૯૦ માં સ્પાનીઅરડ લોકેએ ત
દબીર કીધી. એ-કામ સાડુ તેઓએ લડાઈને બંદલે, કા
વતરું વાપરવાને વધારે શુભરૂં ધાર્યું. તેઓએ તાંહાંના
ગવરનર મા૦ ડી બારી સેફ આનરને મોલાકાતને મસે
બોલાવયો. એ ધણી કસો શર્ક લાવયા વગર સ્પાનીઅર
ડોના સરદારને મલવાને ગયો. તાંહાં તે કેદ થઈ પડ
યો. સ્પાનીઅરડ લોકે વીચાર્યું કે એ ધણી કેદ થયો એ
ટલે લોકેટ હાથ ધરવાને જાણ મેહનત રહી નહી. પણ
તેવા વીચારમાં તેઓ ઠગાયા હતા. મા૦ ડી બારોએ પો
તાંની હાલત વીશે પોતાની લાએકીવાળી બાએડી કાનસ
ટાનશીઆ ડી સીએલીને ખબર કરાવી અને તે કીલ્લાની
પાસખાની કરવાને ફરમાસ કીધી. બરથારની મરજી પ
રમાણે કરવાને તે સીએ કમર બાંધી, કીલ્લામાંનાં સંધા
લગાકરને ભેજું કરી પોતાનો ઠરાવ એવી રીતે કહી સંભ
ળાવયો કે હીમકારા આદમીઓની હીમતવાન થઈ પડ

યા. એ સ્ત્રીની બાહુડરી જોઈ સ્પાનીઅરો તાજુબ થવા લાગા. - કીલ્લો લેવાને તેઓએ કરેલી સંધી કાશેશ વેરથ ગઈ તારે મનસે ધણા શરમાયા તથા રીગે ભરાયા. તેઓએ પોતાની હુરીફને કેહવાડયું કે કીલ્લો જો તેઓને હુવાલે કરવામાં આવે નહીતો તેઓ એના ભરથારને કલ લ કરવાના. એ બીના સાંભળી કાનરુદાનશીઆએ તે ભરથારને છોડવવાને નાંછાની મોહટી રકમ આપવા માંગી: કુશમનેએ-તે નાકશુલ રાખી અને ફરીને આગળીજ ધાસતી આપી. તે સાંભળી એ બાનુ બોલી કે "અફસોસ છે. કે સ્પાનીઅરડ લોક સમજતા નથી. મારી પાસ જે મોહટો ખર્ચનો છે તે સંધો તથા મારાં ઘરે છાં વટીક આપીને હું મારા ભરથારને છુટો કરાવવા માંગું છું. તે નાંખાડી એ લોક એવો અનધટો દાવો કરે છે કે તે મારીથી કંઈ કશુલ રાખી. શકાએ નહી. તે દાવો કશુલ રાખ્યાથી હું મારા ભરથારનો છવ બંધાઉં ખરો. પણ તેવી અંદગી તેને શરમ તથા કુખ ભરેલી થઈ પડે જ્યો તે મને સદા ઠપકો આપે તથા હું મારા કબીલાને સરવ દેકાંજી નીચું જોવું પડે. વાસતે એ કીલ્લો સ્પાનીઅરોને સ્વાધીન કરી મારા રાજના લાભનો તથા મારા ભરથારની આખરનો નાસ હું કશુ કરનાર નથી."

કાનરુદાનશીઆ ડી સીઝેલીનો કીલ્લો નહી છોડવાનો પકકો કરાવ જાણી સ્પાનીઅરોએ તે ઝીતી લેવાને એક સખત હુમલો કીધો: પણ તેથી તેઓનું કસું વળ્યું નહી. એ શીકસતથી તેઓ વધારે ખીજવાયા. જે બાહુડર સ્ત્રીની મરદાંનગોથી તેઓને ખજલત પોહ્યી હતી તેને કાંઈની રીતે કુખ દેવાને તેઓએ કરાવ કીધો. એ

મતલબ બર લાવવા સાડ તેઓએ પોતાની ઉપજી વાતપર અમલ કીધો. તેઓએ જંગલીપણે બીચારા માઠ ડી બી રીને જમે કીધો અને તે કીલ્લા આગળથી જતા રહ્યું.

કાનરદાનશીઆ ડી સીઝિલીએ જ ધીરજ, હીમત અને ઠરાવથી લોકેટનો અંચાવ કીધો હતો તે માટે તેનાં દેશી લોકોમાં તેની વખાણ થવા લાગી. તેણે બજાવેલી આકરી તથા તે બજાવતાં ખમેલાં મોહુટાં નુકસાનનો બદલો આપવાને ફરાંનસના રાજા એથા હેનરીએ ઠરાવ કીધો. એ રાજાએ એ સ્ત્રીને એક કાગલ લખીઓ. તેમાં તેના પરાકરમની ઘણી વખાણ કીધી તથા તેને શ્રી લોકેટની હાકમ ઠરાવી અને તેના ખરણ પછી એ ઓહુ દા તેના દીકરાને મલે એવો હુકમ કીધો.

બલાનચી રેમોનડ.

આ ગરીબ ઓરત શ્રી પારીસ મધે સેન નદીને કાંઠે કપડાં ધોવાનો ધંધો કરતી હતી. તેની માખરણ પામ્યા પછી ઘરડા નાતવાન બાપને પાલવા તથા તેની સઘલી બરદાશત કરવાનું કામ એ તેવીસ વરસની અબલાને માથે પડ્યું. એ કામ એણે એવી મેહનત, ડાહપણ તથા ઉદારતાથી બજાવ્યું કે તેનો દાખલો નકલ કરવા જોગ દીસેછે.

બલાનચી મોહુટે પરોટીએ ઉઠી પોતાનું ઘર સાફ સુક કરતી. બાપને વાસતે નાસતો તઈઆર કરી તેને ખવાડી સાત વાગામાં પોતાનાં કામપર જતી. બાર વાગતે પાછી

આવી આંધળા હોસાને જમાડી ફરી કામપર જતી તે છે
ક સાંહાંજના ઘર આવતી. ઘરનું અગતનુ કામકાજ ક
રી બાપનો હાથ ઝાલી તેને નદી કીનારે શેલ કરવા લઈ
જતી. એવી શેલને વખત તે હોસાનુ મન વેરાવા સાડ
બલ્લાનચી તહરેવાર વાતો કરતી. તેના બદલામાં ઘરડા
ને મોહુદેથી બલ્લાનચીને એવો ઉપદેશ મલતો હતો કે તે
ઈઆદ રાખ્યાથી તે ફુનીઆંખા ડગાએ નહી. રાતનાં બા
પને જમાડી સારી ખબરદારીથી બીઠાંણાંપર સુવાડી એ
સકરમી દીકરી પોતે આરામ કરતી. એ પરમાંણે તરણ
વરસ ગુજરી ગયાં. એક સમે એક જુવાન દરજી નામે
વીકટર સાથે તેને ઝોળખાણુ ધઈ. એ જુવાન પુરૂષ
સારી ચાલ ચલમત વાળો હતો. ગરીબ લોકની અરસ
પરસ સાહેતા કરવાની રીત ગુજબ બલ્લાનચીના કાંમમાં
તેને મદદ આપવાને વીકટર મરજી રાખતો હતો. સાં
હાંજને વખત એ સ્ત્રી ધોએલાં કપડાંને ગાંસડો ઉપાડી
નદી કાંઠેથી ઘાટપર ચહુડતી, તારે એ મરદ પછવાડેથી
આવી આબરૂથી તેનો કેટલોક બોજો પોતે ઉપાડતો. એ
વી એવી રીતે તેણે બલ્લાનચીના મનમાં પોતા વીશે સારો
વીચાર બેસાડ્યો. આગળ જતે એ જુવાન મરદની રી
તથી માલુમ પડ્યું કે એ બલ્લાનચી સાથ સગાઈ કરવાને
આહતો હતો. પણ તેની મેહુરબાંનીનો ઉપકાર માની બ
લ્લાનચીએ તેની બાએડી થવાને નાખાડ્યું. તે એટલાજ
સખખ ઉપરથી કે લગન કીધાથી એના ઘરડા બાપની બર
દાશત કરવાનાં કામમાં ખલલ થાય. વીકટરે એને સમ
જાવી કે તેનો બાપ મરણ પામેલો હતો વાસતે તે પણ
એની સાથ રહી એના હોસાની આકરી કરવા લાગવાને

જ્યોતી તે ઘરડાની ઝોર સરસ બરદાશત થાય, પણ બ
 લાનચી આદમી જાતનો સ્વભાવ તથા ફરજો સમજતી
 હતી. તેણે વીકટરની દરખાસત નાપાડીને જણાવ્યું કે
 તેઓ ધણી ધણીઆણી થયા પછી તેનું ધણું ખર્ચ હેત વ
 ર ઉપર દોડવા વીના રેહ નહી તથા તેની ચાકરી કર
 વા વગર ચાલે નહી. એમ કરતાં જો તેઓને છોકરાં થા
 પતો તેઓની ખાવજત કરવાનું કામ વધે. એ પરમાંણે
 હોસાને સુખીઓ તથા આસુદો રાખવાનાં કામમાં તહરે
 વાર હરકતો થાય. વાસતે જાંહાંસુધી તે જીવતો હોય
 તાંહાંસુધી તેની ખીદમત કરવાનાં નેક કાંમમા અડચણ
 થાય તેમ લગન કરવાં ઠીક નહી. બલાનચીની એવી વા
 તથી વીકટર ખુતલગ નાખુશ થયો નહી. તે ઝોર મધન
 થયો. તે પોતે લાએકોવાજો હતો માટે દોસતની લાએ
 કીધી તેને ખુશી ઉપજી તેમાં નવાઈ નહી. તે આગળ
 ની માફકમ, બલકે તેથીજી વધારે મદદ બલાનચીને કર
 તો રહ્યો.

બલાનચી રેમોનડને માટે વીકટર ધણી પરકારે વેડ
 કરતો હતો તથા નેક દેખાનતથી જે હેત રાખતો હતો
 તે વીણે બીજા ધોળાણોને સમજ પડવાને જાણે વીલમ લા
 ગો નહી. બલાનચીએ તેની મરજી નાકબુલ રાખેલી જા
 હી તેઓને ધણી દીલગીરી ઉપજી. સંધી જણીઓ એ અ
 બલાને સમજાવા લાગી કે એ બંધે જણાં એક બીજાંને
 લાએકનાં હતાં માટે લગન કરવામાં બંધેને ફાએદો હતો.
 જારે તેઓએ તેને ધણી કાએર કીધી તારે બલાનચી બો
 લી કે એ પોતે માલેક તરીકે એક કારખાનું કાહુડી બી
 જાં માંણ્યોથી કામ લઈ શકે તાંહાંસુધી લગન કરવાં દર

સત નહી. પોતાનુ કારખાનું હોય અને પોતે ઉપરીપણું
 ન ચલાવેતો અલબતાં તેને વધારે કુરચત મલેથી દીકરી,
 બાએડી, મા તરીકે સંધી ફરજે બજાવવાને તેને બની
 આવે. એ કારખાનું કાહડવાનેતો પાંચ હજારથી છ હ
 જાર ફરાંક જોઈએ તે કાંઈ બલાનચી પાસ હતા નહી.
 વીકટર દર રોજ પાંચ ફરાંક કમાતો હતો. તેની દસ વ
 રસની સારી માફરી માટે તેનો સેક. તેનાપર હેત રાખતો
 હતો. વાસતે તેનાપાસથી કાંઈ ઉછીનું મલવાની આશા
 હતી. પેલી સંધી ઘોબણો દર વરસે પોતાની કમાઈમાંથી
 નવ હજાર ફરાંકની એકંદર રકમ બંચાવતી હતી. તેમાં
 થી બાકીનાં નાણાં ધીરી એએને પરણાવવા તથા કારખા
 નું કાહડી અપાવવાને જ રકમ જોઈએ તે કરી આપવા
 ને તેએએ મરજી કીધી. પણ કરજ કરી કસું કામ કરવા
 ને બલાનચીએ ઠીક વીચાર્યું નહી. તે બોલી કે જાંહાં
 સુધી તેની તથા વીકટરની પોતાની પુંછ હોય નહી તાંહાં
 સુધી લગન કરવાં દરસત નહી. કરજ નહી કરવાને બ
 લાનચીએ કરેલી તકરારની મતલબ વીકટરની સમજી ગ
 યો. અંધે બણાં વધારે કોથેશ કરી કમાઈ વધારવાને વી
 ચાર કરવા લાગ્યાં. પણ નેક ઉમેદમાં ઘણીવાર હરકત થ
 વા જેવું બનેછે તેમ થતું આ વેળા એએને દીસ્યું. બ
 લાનચીના આપના સાંધા અડી ગયાથી તે ઘણો દુખી થ
 વા લાગે. તેને લાગું કે રોસો કાહેલી પડયાથી ધંધો
 રી કમાઈ કરવામાં હરકત થવાની ખરી. પણ એ સ્ત્રીને
 આ દુનીઆમાં આપ સરખું પેઆરું ખીજું કાંઈ હતું નહી
 તથા તે આપની બરદાશત કરવા જવો કસો હરખખી હ
 તો નહી. માટે સજુરી ધરી પોતાપર વધારે સખતી ખે

ચવાને તેણે ઠરાવ કીધો. જાંહાં સુધી અગત પડે તાંહાં સુધી તે હોસા આગળ રહી તેને લાએકનુ ખાણું પકાવતી. કપડાં બદલાવી તેને ઉંચકી ખુરસીપર બેસાડતી તથા બીજી સંધી પરકારે તેની આકરી કરતી હતી. તેને દેલાસો આપવા તથા તેનું ખન રીનવવા વાતો કરતી તથા ચોપડીઓ વાંચતી, એમ કરતાં તેને ઉંઘ આવે અથવા કાંઈ નીરાંત થાય તારે મોડે વેહુલે વધારે વખત નદી કીનારે રહી મજુરીનું કામ કરતી. એ સમે એ સ્ત્રીની એવી ખંતી લાએકી માટે સઉ કોઈ એનીપર આકરીન તથા આગળ કરતાં વધારે હેત કરવા લાગાં. તે બાપની આકરીમાં શુતેલી હાથ તેટલાં તે નજાણે તેમ તેને ભાગનાં કેટલાંક લુગડાં બીજી ઘોળા ઘોઈ મેલતી હતી. પોતાનું કામ એ પરમાણે આપી આપ કેમ થતું હતું તે જાણવા સાડ બે તરણ દીવસ બલા નચીએ છુપી રહી દુરથી જોયુંતો માલુમ પડયું કે તે મજુર આરતોને બપોરને વખત એક કલાક દુરસતનો મલતો હતો તે વખત તેઓ વારાકરતી બલાનચીનું કામ કરતી હતી. બીજી તરફથી વીકટર પોતાના સેકની રજાથી પોતાનો જમવાનો વખત ફેરવી જમ અને તેમ બલાનચીના બાપની આગળ જતો હતો અને તે સ્ત્રી પોતાના ધંધામાં શેકાએલી હાથ તેટલાં તેને કપડાં પેહરાવતો તથા બીજી આકરી કરતો હતો. એજ ઘણીએ તે હોસાને વધધની મદદ મલતી કીધી. એના એવાં કામથી બલાનચીના દીલ પર મોહટા આભારની અસર થઈ. પણ તેણે પોતાના બાપની આકરી કરવા સાડ રાખેલો ઠરાવ ફેરવ્યો નહીં. બલકે તેને લાણું કે હોસો જમ જમ વધારે નાતવાન થતો

૧૫ તેમ તેમ તેનાપર વધારે ઘેઘ્યાન આપવાની જરૂર થવા
 ૧. વાસતે વીકટર તથા તે ડોસાની પોતાની ચતી ઘણી મર
 ૧ છતાં લગન કરવા સંબંધી પોતાનો આગળો વીચાર બલા
 ચીએ ફરવો નહી. દવા દારૂનો ખરચખી એણેજ આપ્યો
 વીકટર સંબંધી જાણું મોજાવું પડે નહી. ઇસવરની
 રૂપાથી ડોસો સાળે થયો. તે જરે દીકરી સાથે પાછો
 દી કાંઠે ફરવા લાગો તારે તેની સઘલી સાહેલીઓએ
 ને મુખારકબાદી દીધી. તે ન જાણે-તેમ તેનું કામ કરી
 નીપર એ સ્ત્રીઓએ કરેલા ઉપકારની વાત બલ્લાનચી
 ૧ બાપને કહી સંધી જણીઓનો આભાર માન્યો. એ
 જાણો વચે માહોમાએ પડતા વાંધા મુકવવા તથા તે
 ૧૧ના ઉજાણીના દીવસોપર અધીપતીનું કામ કરવા દર
 રસે તેઓમાંથી એક જાણીને તેઓ ઠરાવતી હતી. તે
 ૧૨ ત મુજબ એ વરસે તેઓએ એ માન ભરેલો. એહુદો
 લાનચીને આપ્યો. એ વીશેની કીરીઆ ઘણી ધુમધા
 થી થઈ. તે સમે બલ્લાનચીને કુલનુ તાજ પેહરાવવાનું
 રખ ઉપજવનારું કામ વીકટરને સોંપયું. વીકટરે તેની
 ૧૩થે પરણવાની આરજી ફરીનેખી જણાવી. પણ બલા
 ચીએ આગળોજ જવાબ દીધો. જે સેડાણીને તાંહાં
 લાનચી મજૂરીનું કામ કરતી હતી તેણે જણાવયું કે જ
 ખી બલ્લાનચી ૫૦૦૦) ફ્રાંક આપવાને શક્તીવાન થાય
 ૧૪રે એટલી રકમ લઈ તે કારખાનુ તેને હવાલે કરવાને
 ૧૫રે મ્યારત તઈઆર હતી. પીટર બોલ્યો કે “એમાનો
 ૧૬થો ભાગ મારી પાસે છે અને બાકીનો મારો સેડ ઉછી
 ૧૭ આપવાને રાજ છે.” બલી બલ્લાનચીએ ધીરજથી જવા
 ૧૮ દીધો કે “એ વાતતો કધી બનેજ નહી. એટલી મોહ

દી રકમનું કરજ કરવું આપણને ઘટે નહી, સખબં કે આપણ કદી તે પાછું અદા કરી શક્યું નહી.” તે એમ બોલી તેટલાં પછવાડેથી એક યુનરગ મરદ જે એકાએક તે તમાશાની જગાએ આવી મલયો હતો, તે બોલ્યો કે “એ હન કાંઈ ફીકર નહી. કારખાનુ વેચાતું લેવાની કીમત હવે તમે આપી શકશો. શ્રી પારીસના કોટવાલે તમારી લાએકીની તારીફ ફરેન્ચ અંકાડેથી ખાતાંવાળાએને જાહેર કીધી. તેઓએ તમોને ૫૦૦૦) ફરાંકનું ઇનામ આપયુંછે જે નાણાં મરનાર માં માનદીએને ગરીબ અવસ્થામાં નેકી કરનાર આદમીને આપવા સાચુ તેઓને હવાલે કીધેલાંછે.” એ ખબર સાંભળી સરવ કોઈનાં મોહડાંમાંથી ખુશીના પોકાર નીકળ્યા. બલ્લાનચી પોતે તાજુબ થવા લાગી. આસપાસનાંઓની ખાતરી થઈ કે માં આપની સેવા કરવી ઇસવરની જનાબમાં પસંદ પડવાજો ગછે અને તેનો ફેન એકલો પેલી જાંહાંનમાંજ નહી પણ આ જાંહાંનમાંથી મલેછે.

પરીનસેસ આવ કોનટ.

એ સાહુજદી ગરીબોનુ કલાણ કરવા સાચુ પોતાની રાલતનો ખરચ કરવા માટે વખાણાયલીછે. ૬૦ સં ૧૬૬૧—૬૨ નાં વરસોમાં ફરાંસ દેશ મધે બેરાકીની ઘણી મોઘવારી ચાલી. એ સમયે સાહુજદીએ પોતાની સદાની રીત મુજબ ગરીબ આદમીઓને મદદ કરવા તથા ધરમશાલાઓને આશરો આપવાને લાખોનો ખરચ

કીધો. એ ખરચ એટલાં સુધી કીધો કે એની સંધી આ વક તથા રોકડ ખુંલ પુરી થઈ તારે પોતાનાં સંધાં જર ઝ વેર ચાલીસ હુંજર કરાઉન ખાટે વેચ્યાં. એવાં વેચાંણુ નો વકરો શ્રી બેરી, ચામખેન તથા પીકારડીનાં ભુખેમરતાં લોકોને વેંહચી આપ્યો. એ મીશાલ ઘન દરતી વેળા એ નામદાર શાહજાદી ભાંખેગે વીસ વરસની વયની હતી. એવી મોહટા દરજજાવાળી અને જુવાન સ્ત્રી પોતાની સંધી દોલત અને આવકુજ નહી પણ શીનગાર કરવાની વસતુ વઢીક કસો આચકો ખાવા વગર આપીને ગરીબ આદમીઓનું ભણુ કરે તેની તારીફ જોટલી કરીએ તેટલી થોડી છે. અતરે વરણન કરવા કરતાં વાંચનારાં આએ વીચાર કરવાથી એવાં કામ કરનારી બાઈનું પરો પકારીપણું તથા સખાવત કરવાની હીમત વધારે સારી પ ઠે સમજી શકાયે. ઇસવર કરેને ગરીબોની દયા ખાવાની બાબદમાં સરવ કોઈ સંપત્તીવાળી સ્ત્રીએને પરીનસે સ આવ કોનટની ચાલથી બોધ મલે.

મહમ ડી મીરામીઅન.

આ સ્ત્રી તા. ૨ જી નવેમ્બર ૧૬૨૪ ને દીને ફરાં સ મધે જનમી હતી. એનું નામ મરાયા બોનો ડી રૂખે લી કરી હતું. એ નવ વરસની થઈ એટલાં એની મા મ રણુ પાંમી. એને કેળવવાનું કામ એના બાપે એક પહુ રેન્ગાર એરતને સોંપ્યું. એ એરત પાસથી મલતી કે જવણીથી મરાયાની જાતી બુધ્ધી સારો પરકાશ પાંમી. જ

કતી કરી ઈસવર તરફ ચીત રાખવા તથા લામાર અંને દરદી લોકનું કલાણુ કરી તે સાહેબની સેવા કરવાથી એને ખુબ મજાહ લાગતી હતી. નાથપણથીજ એનું દીલ કેવું સાતું હતું તે એક બીનાપરથી વાંચનારી બાઈઓ વીચારી લેશે. એની કુઈ ખાનાં પીનાં તથા રમત ગમતની ધણી શોખીલી હતી. તેમ ભતરીજીનેબી તેવી કરવા માંગતી હતી. પણ મરાયાનાં રૂડાં મનપર અપારી કુઈના ક રતાં પહુરેજગાર શીખશકની ચાલ ચલણુ વધારે અસર કરતી હતી. એક વેળા તે કુઈએ મોહટી મેનબાંની કીધી. તે દીને તે સ્ત્રીએ પોતાની ભતરીજી પાસે નાચ શરૂ કરાવવા ને મરજી કીધી. પણ તે ભતરીજી એવી ઠાલી ધુમધામની કસી દરકાર ન કરતે કાંઈ વધારે સંસારાં કામમાં જુતેલી હતી. તેને સોધનારાં માણસોએ જ્યેયું કે તે ધરના એકાંત એારડામાં એક મરતતોલ ચાકરનાં બીછાંણા પાસે રહી એ અબલા તે બીચારાની બરદાશત કરતી હતી ! બાર વરસની જીવાન અંને ખુબસુરત અબલા પોતાના પરમાં થયલા ધુમધામ ભરેલા બાલમાં મોભાવાળાં રંગીલાં લોક સાથે મોજ મજાહ કરવાથી પહુરેજ કરી મરવા પડેલા ગરીબ ચાકરની બરદાશત કરવાનું કઠણ કામ વધારે પસંદ કરે એ બીના સ્ત્રી પંચનાં માયાણુ દીલ અંને સખી મન નો ધણો તારીફ લાએક દેખાવ છે.

મરાયાનું ઉપલું કામ તેની પાછળી હાંદગીનાં સદાચ રણોનો એક નમુનો માત્ર હતો એમ આગળ જતાં આ પછુને દીસશે. એ ચઉદ વરસની હતી તારે એનો બાપ મરણ પામ્યો. તે સમે ઉમરે નાંધલી પણ જુધીએ જીવરગ હોવાની શાએતી એણે આપી. નાથલા ભાઈઓ

ની કેળવણીનું કામ એણે કીધું. ડાહ્યાણ તથા હુશીઆ
રીથી મરનારના કબીલાની વડી યહ. સૌજ વરસની ઉ
મરે એ માનશીઅર ડી મીરામીઅન સાથે પરણી. એ
ની પહુરેજગારી તથા ગંબીરાઈથી ભરથાર પેહલાંતો અક
ળાયો. પણ પેઆર અને સમજાવતથી મડમે તેને પોતા
ની રાહ પર આણ્યો. એઓનાં લગન થયાને છ માસ પુ
રા થતાં માનશીઅર ડી મીરામીઅન મરણ પામ્યો. એ
વખત મડમ ડી મીરામીઅનને 'હમેલ હતા. થોડા મ
હીનામા તેને પેટે એક પુતરનો જન્મ થયો. ભરથારના
મરણથી મડમ મીરામીઅનને બહુ દુખ થયું. તે ભરથા
ર પર એ એટલી ખુશમાન હતી કે ફરીને કોઈ સાથે લગ
ન નહીં કરવાને એણે ઠરાવ રાખ્યો. પણ એ જુવાન
ખુબસુરત અને માતખર હોવાથી કેટલાક ઉંચા કુલના પુ
રુષો એને ખાએડી કરવાને ખાએશમંદ હતા. જુસી ડી
રાબુદીન નામનો એક મરદ જોણે ઉડાઉપણે પોતીકી બા
પીકી દોલત શુભાવી દીધી હતી તેણે એનું માથું મોકળ
યું. સમજાવતથી જ કામ કરવાને એ મડમે નાપાડ્યું.
તે બરજરીથી એની પાસે કજીલ કરાવવાને તે મરદ ઠરા
વ કીધો. એક દીને મડમ દેવલમાં બેઠતી કરવાને જ
તી હતી. તે વેળા જુસી ડી રાબુદીનના મલતીઆઓએ
એને પકડી લીધી. રસતે જતાં મડમ મીરામીઅને ગાડી
માંથી કુદી પડી નાહુસી જવા માડ્યું. પણ વાર કાંટા ત
થા ગાડીથી ભરેલી હોવાથી દુશ્મનોએ જલદીથી તેને પા
છો પકડી. તેઓ તેને રાબુદીનના કીલ્લામાં લઈ ગયા.
એ મરદ ધારતો હતો કે ધમકી તથા કુસલાવાથી તેને વ
ર કરવાને એસી રાજ થશે. પણ તેને જલદીથી માહુમ પ

ડ્યું કે તેણે ધાર્યું તેમ એ મડમ કાંઈ બકરાં સરખી નહી
પણ એક સીંદન સરખી હતી. તે કીલ્લાના દરવાજા
આગળ પોંદ્યતાં મડમે ગાડીમાંથી ઉતરવાને નાપાડ્યું.
જવ જાયતો ફીકર નહી મગર અંત સુધી પોતાની ઈજત
નો સંભાળ કરવાનો ઠરાવ એણે જણાવ્યો. એની દુશી
આરી અને લાએકી જોઈ સરવ કોઈ તાજુબ રહ્યા. રા
જુદીન કરતાં તેના સંગતીઓ સ્ત્રીની લાએકીની કીમત વધા
રે સમજતા હતા. તેઓએ એ પરમાણીક સ્ત્રી પર બરજોરી
નહી ગુજરવા દેવાની કબુલાત આપી. એવી કબુલાત પ
ર ભરોસો રાખી મડમ ખીરામીઅન કીલ્લામાં દાખલ થ
ઈ. તાંહાં જુસી ડી રાજુદીને તેને બાએડી થવાને સમ
જાવી. મડમ તે વાતને તુછકારી કાહડી બોલી કે “મા
રા અને તારા પેદા કરનાર ઈસવરની હજુરમાં હું સાફ
કહું છું કે તારી બાએડી થવાને હું કબુ રાજ થઈશ નહી.”
એ પરમાંણે જોસાથી બોલી કાંઈખી ખાવા પીવાને સાફ
નાપાડ્યું. કરોધ, ધાક, લુખ અને તરસથી તે બેહોશ થઈ
ગઈ. તે મરણ પાંમે એવી ધાસતી ચાલી. તેટલાં રાજુદીને
સાંભળ્યું કે તે મડમના જુદકારા સાફ છસો શીપાહીઓની
એક ફોજ તે કીલ્લા તરફ કુચ કરી આવતી હતી. એ સમ
યેને લીધે તેણે એ બાઈને કસીખી ઈજા પોંદ્યાડ્યા વગર
પાછી મોકલી દીધી. મડમ ખીરામીઅન એવી સખી
અને રેહમદીલવાળી હતી કે તેના પર એવી જાસતી ગુ
જારનારપરખી કસું વેર લીધું નહી પણ સાચું તેના પર હે
શાન કીધું. રાજુદીનનો દીવાની અદાલતમાં એક મુકદ
મા ચાલતો હતો. તે બાબે તેના માગ્યાથી એ બાઈએ
તેને પોતાના ઘરમાં આવવા દીધો. તેની અરજ સાંભ

ળી લઈ પોતાથી બનતી મેહનત કરી તેનું કામ કરી આપ્યું. એ પરમાંજે જેની ચાલથી એકવાર એ બાઈને ઇજા તથા જીવ બોવાની ધાસતીમાં પડવું થયું હતું તેનો અપરાધ માફ કીધો એટલુંજ નહીં પણ અગતને વખત સાંમે તેનો નીભાવ કીધો ! એવી સ્ત્રી કેવી ખુબી વાળી !

મડમ મીરામીઅને દીકરીને કેળવવા તથા ગરીબ લોકોને સાહેતા કરવામાં વખત ગુજારવા માંડ્યો. તે વારે વાર દયાને રૂપે બોલતી કે “હું કેવી સુખી અને ખીચારાં ગરીબ લોક કેવાં કંગાલ છે.” એવાં કંગાલ લોકને સુખી કરવાની એની સુખીઅ નેમ હતી. નાવારસ બાલકોનાં કલાંજી માટે એ મડમ ઘણી કાલજી રાખતી હતી. ના લાંઝેક મા બાપોથી એવી અવસથામાં આવેલાં બચાંએ ને રાખવા સાડ તેણે એક ઘર બાંહે લીધું. તાંહાં એવી વીસ છોકરીઓને રાખી. તેઓને ખાવા પીવાનું પોંહ્યું તું કીધું. તેઓની કેળવણી માટે એક મુસારેદાર શીખશક રાખી. એ મડમ ઘણી વખત પોતે તે ધરમશાલામાં જતી. તાંહાં તે છોકરીઓને સબક આપતી. તેઓની મા હોય તેમ તેઓની જોડે બેસી ખાનુ ખાતી તથા વાતો કરતી. તે ઉપરાંત દર રોજ સહવારને પોહર ગરીબ આદમીઓનાં ઘરમાં તેઓની મુલાકાતને જતી. પોતાંથી જની આવતો આચરો સહ કોઈને આપતી. પાછળા પોહરે હાસપીટાલોમાં જઈ દરદી લોકની બરદાશત કરતી. એ મડમ જતે ઘણી સુગડ તથા સારા સવાદવાળી હતી. કેટલાક જુરા અને નજસ મરજેનો દેખાવ એને અસલથી અનગમતો હતો. પણ જાંહાં પોતે કાંઈ ફાએદો કે

રી શકે તાંહાં એવા મરજોવાળાં આદમીઓની આગળ જવાને બલકે તે મરજોનો ઇલાજ પોતાને હાથે કરવાને તે કધી પછાત રહેતી નોહતી. એક વેળા એક ગરીબ છોકરીને પીતનો એવો ભુરો મરજ થયો, કે તે ઉડવાની ધાસતીથી કોઈ તેની આગળ જાય નહીં. તેના ખરાબ મરજ તથા કમકમાટ ભરેલા દેખાવની કસી દરકાર નકર તે મડમ મીરામીઅને તેની આગળ જવાનો ઠરાવ કીધો. તેની દવા દાઝ તથા બીજી ચાકરી એ મડમે કીધી. મમ્મા ભરેલી બરદાશતથી તેને સાજી કરવાનું પુનઃ એણે મેલવયું.

મડમ મીરામીઅન જીદાં જીદાં ગામડાંઓમાં ફરતી. તાંહાં ગામડી ઓરતોને અનેક પરકારનું ઉપયોગી ગનેઆ ન આપતી. તેઓની છોકરીઓને વાસતે એણે નીશાણો રચાધી. ગરીબ આદમીઓની દવા કરવા તથા સંધરા મેલવા તે શીખી હતી. એ હુનર ડાહ્યપણથી કામમાં લાવતી. એનાં પરગણાંનાં લાચાર લોકને આશરો આપવા ને સરકારથી મલતા લવાજમાની ખજાનચી એને ઠરાવી હતી. એ ઓહરો બજાવતાં એને ગાંઠથી મોહટી રકમ ખરચવી પડી. પણ એના એવા ખરચ તથા મેહનતે કશી બે હજાર ગરીબ આદમીઓને દર રોજ સેરવો પીવા ને મલતો હતો. એની મખાવતપર આધાર રાખનારાં ગરીબ લોકોની સંખ્યા ઘણી વધી ગયાથી એની આવક તે કામ સાઝ બસ પડી નહીં તારે એણે પોતાની મોતીની માળા એવીસ હજાર ફરાંક માટે વેચી. તારબાદ બીજાં ઘરેણાં, સંધું રૂપા કામ તથા બીજાં કેટલોએક સામન બી વેચ્યો. તે સંધાંની ઉપજ ગરીબ લોકોને આશરો આપવાનાં કામમાં વાપરી. રેસમી અને નરીના કપડાંને બ

દહે સાદો ઉત્તનો પોશાક ગનીમત કીધો. એવાં નેક કા
 મો કરતાં એ સ્ત્રી એકવાર માદી પડી. એ સમે તેણે દી
 કરીને એક પતર લખ્યો. તેમાં જણાવ્યું કે “ હું ઈસ
 વરની જનાખમાં અરજ કરુંછું કે તે સાહેબ પોતાના પાક
 સામેયનાં તળે તને રાખે. મારી છેલ્લી શીખાતણ તને
 એ છે કે તું તારાં સંધાં જીમરથી ઈસવરને આહુજ અને વ
 કાદારીથી તેની સેવા કરજે. ગરીબ લોકપર હેત રાખજે.
 તે લોકને મદદ કરજે. આ કુનીઆની કાલી ધુમધામને
 તરક કરજે. ઈસવરપર જરોસો રાખજે. તે સાહેબ તુ
 ને પતાહમાં રાખશે. તે કીરતારને નાખુશ કરવા કરતાં
 મોતને વધારે પસંદ કરજે” ઇતીઆદી. મડમ ડી મીરા
 મીઅન એ વખત મોતની ચુંગાલથી બંચી. તેણે જ ૩
 ડી સમજથી ઉપલો કાગલ લખ્યો હતો તેવીજ સમજથી
 દીકરીને ઉધારી તથા કેળવી. પોતાની નેક આલચલણ તે
 ને શીખવી. જાંહાં જાય તાંહાં દીકરીને સાથે લઈ જતી. દા
 ન પુત્ર કરવા, ગરીબોનાં બચાંએને પહુડાવવા તથા હાસપી
 ઠાણોમાં પડેલાં માદાં લોકની બરદાશત કરવાની, તેને ટેવ
 પાડી. કુરાચરણોથી કુર રેહવાનેજ નહી પણ સદાચરણ
 થી જંદગી ગુજારવાને તેને ઉપદેશ કરતી રહી. એ પર
 માંણેની કેળવણી દીકરીને અનગમતી થતી નોહતી. સખ
 બ કે મડમ મીરામીઅન દીકરીને કેળવવામાં ધનકી ત
 થા મારનો ઉપયોગ કરતી નોહતી. દીકરી બાર વરસની
 થઈ તારથી માએ તેને પોતાની બેહુન સરખી માણી તે લ
 તીજે રાખી. ઘટતાં કારણ વગર કચુ કચો ડપકાનો ચન
 દ વાપર્યો નહી. તે ઉપરાંત વાજબીની રાહુ દીકરી જે
 બી વાત તેનાં કામની વીરુદ્ધ કેહે તે ખુબ બેઆનધી કે

સાંભળતી. તે દીકરીને કેહતી હતી કે “જરે માફે બોલવું વાળખી હોય તેવાર તારે સાંભળવું અને જરે તારી વાત વાળખી હશે તેવાર હું સાંભળીશ.” એ પરમાણે સનેહથી મલતી કેળવણી દીકરી માનથી સાંભળે તથા તે મુજબ ચાલી પેચ્ચારથી માની નકલ કરે તેમાં નવાઈ સી ? મડમ ડી મીરામીએ અને એ દીકરીને એક આખરૂદાર માણસરે ૮ નામે ડી નીમોંડ સાથે પરણાવી. તેના સાથે એવી શરત હતી કે એ દીકરી પોતાની બાપીડી મીરાસ જેમ ગમે તેમ ખાય ખરચે તેપર બરથારનો કસો ઇલાકો નહી. મડમે દીકરીને હુવાલે દોલત કરતી વખત હસાખ રાખવાને એક ચોપડી તેને આપી. તે ચોપડીમાં એ દીકરીએ પેહલો રકમ જે ઉધારી તે દાનપુત કરવાના ખર્ચ બાબેની હતી.

મડમ મીરામીએને દુરાચરણી સ્ત્રીઓને સદાચરણી કરવાને કોશેશ કીધી. તે કોશેશમાં તે ઘણે દરજ્જે ફાવી. તેવી શુધરતી સ્ત્રીઓનું પેહલાંતો પોતેજ પાલન કીધું. પછી પછસાવાળાં લોકને ખરચે એક ધરમશાલા સ્થાપવાને ગોઠવણ કીધી. એ બાબે બે તરણ માતબર સ્ત્રીઓને તેણે વાત કહી. તેઓએ એ ગોઠવણ પસંદ કીધી. પણ તે અમલમાં આવવી મુશકેલ હતી તે વીશે ના ખરચથી છુટી નવા માંગ્યું. એવું જોઈ મડમ મીરામીએને તેઓને કેટલાક અસર થવા જોગ શબ્દો કહ્યા અને ઉધરાણાની દીપમાં પેહલાં પોતે દસ હજાર ફરાંક ભર્યા. તે ઉપરાંત પોતાનો વખત તથા મેહનત તે કામ પછવાડે વાપરવાને કબુલાત કીધી. એ મડમને એમ કરતાં જોઈ પેલી બીજી બાઈઓને શરમાવું પડ્યું. બી

જી તરણ સ્ત્રીઓએ દરએક જણીના તરણ હજાર કરાં
 ૩ પરમાંણે ત્રીસ હજાર કરાંક ભરયા. એ ધરમશાલા મ
 લાવવાના કાએદા મડમ મીરામીઅને લખી કાહડયા.
 તેના કારોબારનુ મેહનત ભરેલું કામ પોતે કીધું. એ ધ
 રમશાલા આગળ જતાં મોહટી થઈ પડી.

સ્ત્રીઓએ સ્થાપેલી પારીસની જનરલ હાસપીટલ
 ૪૦ સ૦ ૧૬૬૨ ના ફકાળને વખત ઘણી માઠી અવ
 સ્થામાં આવી પડી. મડમ મીરામીઅને તે વીશેના હુ
 વાલ નામદાર પરીનસેસ આવ કોંટને જણાવ્યો. એ
 હેવાલ એવી દયા ઉપજવા ભગ રીતે કહી જણાવ્યો કે
 તે સખી દીલની જીવાન શાહજાદીએ એક લાખ કરાંક
 મદદ તરીકે આપયા ! એ ઉપરાંત ગરીબોનાં બચાએને
 કેળવણી આપવા તથા કાહેલી અને જખમી આદમી
 ઓની મદારત કરવાનું કામ જાયક ચાલુ રાખવાને સ્ત્રી
 ઓની એક મંડલી ઉભી કરવાને મડમ મીરામીઅનની
 ખાએશ હતી. તે સુખ ૪૦ સ૦ ૧૬૬૧ માં તેણે પાં
 મ છ પહુરેજગાર સ્ત્રીઓની એક મંડલી સ્થાપી. એ મં
 ડલીનાં કામને મડમ મીરામીઅને નવ વરસ સુધી પોતા
 ને ખરચે નીભાવયું. એ મંડલીમાં પાછળથી વધારો ૩
 થો. તેના ઉપયોગ લોકો જલદીથી સમજયા. તે મંડલી
 સ્થાપનારને માન દેવા સારૂ એવી સ્ત્રીઓને લોકો 'મી
 રામીઅન' કરી કેહવા લાગ્યાં. ૪૦ સ૦ ૧૬૭૩ માં શ્રી
 મીલન નગરમાં મરકી ચાલી. રોજ ઘણો ઉતાવળે ફેર
 પાથી દર રોજ આસરે એકસો ત્રણપોત્રો એ નાંધણાં નવ
 માં ખરણ પામવા લાગ્યાં. બીજાં નગરો તથા અંકે
 વાળાઓએ હીઆનાં રેહવાસીઓ સાથે વેડવટ

ધો. જો કોઈપર એ રોગ હુમલો કરે તેને મરવા આગમ
 ચ તેનાં ધરના લોક બાહર રસતામાં ફેંકી દેવા લાગાં કે બી
 જાંને તે રોગ વગર નહીં. પાદરીઓએ નાહસવા માંડ્યું.
 વેરાગણે પોતાનાં મથમાંથી જતી રહી. માજસટરેટો ત
 થા બીજા સરકારી અમલદારો તે નગરમાંથી જતા રહે
 વાની તઈઆરીમાં હતા. તે સમે મડમ મીરામીઅન
 પોતાની સાથ વઈધો તથા પેલી દયાનુ કામ કરનારી કેટ
 લીક સ્ત્રીઓને લઈને તાંહાં આવી. માજસટરેટોને પો
 તાની રીતથી શરમાવયા. તેઓની ધાસતી દુર કીધી. પ
 છી મડમે જલદીથી એક હાસપીટાલ સ્થાપી. તાંહાં વ
 ઈધોની મદદથી માદાં લોકની દવા દારૂ મડમ મીરામી
 અન તથા તેની મેહુનીઓએ કીધી. એવું જોઈ પાદરી
 ઓ તથા વેરાગણેને ખુબલત લાગી. તેઓ પોતાની
 ફરજ અદા કરવાપર પાછું ધેઆન આપવા લાગાં. મડ
 મ મીરામીઅને બે માસ સુધી એવું ધરમનું કામ કીધા
 પછી રોગ નરમ પડયો. મડમ મીરામીઅન પારીસ ગ
 ઈ. તાંહાં સાંભળ્યું કે સેનલીસ નગરમાં ઉપર સરખો
 જ રોગ ફેલાયો હતો. તાંહાંનાં લોકની મદદે તુરત જવા
 ને એણે ઠરાવ કીધો. પણ આગળી મેહુનતથી એની
 તનદરોસતી એટલી બીગડી હતી કે એના જીવની ધાસ
 તી કરી એના વડા ધરમગુરૂએ એને જવાથી અટકાવી.
 અલબત્તાં મડમ મીરામીઅનને વડા ધરમગુરૂનો હોકમ
 કયુલ રાખવો પડયો. આલસુ તથા હુલડ જુવાન છોક
 રીઓને કેળવણી આપવા તથા ધંધે લગાડવાનું એક આ
 ગુ એ સ્ત્રીએ ધણી મેહુનત લઈને ઉભુ કરાવ્યું. ૬૦ સ૦
 ૧૬૯૪ નાં વરસમાં અનાજની મોઘવારી ચાલી. મડમ

મીરામીઅને મેહનત લઈ પોતાનો વગ ચલાવી સરકારની મારફતે અનાજનો મોહટો જઠો પારીસ શેહરમાં મંગાવ્યો. તે ગરીબોને સસતે ભાવે તથા મુક્ત આપતો કરાવ્યો. એ મડમે પોતાને ખરચે હજારો જણોને સેરવો પાતો કીધો. જનરલ હાસપીટલને એ વખત મદદ કરવાને હજારો ફ્રાંકનું ઉધરાણું એણે એકઠું કીધું, જ્યાં ઘણીએક એરતો કંગાલી અને બદ હાલતમાં પડવાથી ખંચી. મડમ મીરામીઅન એજ પરમાણે સંધી પરકારનાં ધરમનાં કામોને મદદ કરતી તથા કરાવતી રહી. એ પરોપકારી માહા દયાલુ સ્ત્રી તા. ૨૪ મી માર્ચ ૧૮૯૬ ને દીને મરણ પામી. એ બતાવથી લાખો લોકો આંસુ વરસાવી દીલગીર થવા લાગ્યાં.

હૈનરીએટ ગારડન.

મા. ૦ ગારડન નામના એક ફ્રેંચની હૈનરીએટ નામની એક દીકરી હતી. તે મરદની બાએડી મરણ પામી તારે તેણે હૈનરીએટને પોતાના દેશી એક આખરદાર ફ્રેંચના કબીલામાં ઉછેરવાને આપી. એ કબીલાનાં આદમીઓ મુરખ હતાં. તેઓએ હૈનરીએટને થોડું ઘણું સીવવા શીખવવા શીવાએ બીજી કસી કેળવણી આપી નહી. ચઉદ વરસની થઈ એટલાં એનો બાપ જે કાંઈક દોલતવાળો આદમી હતો તેણે એ દીકરીને પોતાને ઘર લઈ જઈ ઘરના કારોબારનું કામ સોંપયું. એની સાથે પરણવાને કેટલાક આખરદાર પુરોઓએ મરજી બતાવી. તે ક

બુલ રાખ્યાથી એને ફાએદો થાત. પણ હેનરીએટનો ખુદરતી સવભાવ પીતા હીતકારી હતો. જાંહાંસુધી બને તાંહાંસુધી બાપની સાથેજ રહી તેને સુખ આપવાને એ છોકરીએ ઠરાવ કીધો. વાસતે સંધાં માંગાં તેણે નાકબુલ રાખ્યાં, તે દર રોજ સંધુ ઘર શુતરું સોહામનુ રાખી તથા બીજું કામકાજ સારી પઠે કરી બાપને ખુશી કરવાને તબવીજ કરતી હતી. એવું છતાં હેનરીએટ એક દીને સાંભળીને અચરત થઈ કે તેના બાપે બીજા બાએડી કરવાને ઠરાવ કીધો હતો. તોપણ બાપ જાંહાં તાંહાંથી ખુશી રહેતો સાંરું એવું ધારી એ દીકરીએ એ બાબદ કસો વાંધો લીધો નહીં.

માઠ ગારડનેની બીજા બાએડી ઘરનાં આવયા પછી તેની ઉસકેરણીથી એ મરદે પોતાની લાએકીવાળી દીકરીને કહ્યું કે તેણે પોતાનું સોધી લઈ એનાં ઘરમાંથી જવું ! બાપની એવી ચાલથી તે ઘણી દીલગીર થઈ અને લાચારીએ એક મકાન લઈ બુદી રહી. તાંહાં સીવી સાંધીને ગરીબ સંસારે પોતાનું ગુજરાણું કરવા લાગી. તોબી એનું બાપ માટેનું હેત કમતર થયું નહીં. એ તેને મલવાને જતી આવતી રહી. પણ બાએડીની ખાતર દરર સવભાવના માઠ ગારડને તેને ધીકારયા કીધી અને અંતે તે ઘરમાં આવવાની મનાઈ કીધી. હેનરીએટ જોયું કે બાપ અને દીકરી વચ્ચે એવો મામલો ઉપજવનાર સીકોઈ દાહડેબી તેના બાપને કુખી કરવાની; માટે ઘણા દીવસને અંતરેબી એકાદવાર તેને મલવાની ખાતર તથા ખખર અંતર લેવાને એ છોકરીએ પરવાનગી માંગી. તે અરજ માઠ ગારડને ઘણી મુશકેલીઅતથી કબુલ કી

ધી. તેથી એવી શરતથી કે પાછળી તરફ જાંહાંથી ચાક
ર લોકને આવવા નવાનો રસતો હતો. તાંહાંથી હેનરી
એટ આવે જાય તથા કોઈ બાહરનું આદમી હોય તારે
નજીક આવે નહી પણ અદમીથી દુર રહે. બાપની એ
વી સખત નજરને પણ એ પુનવંતી દીકરીએ દરગુજર
કીધી.

હેનરીએટ બાપની ખબર લેતી રહી. તે બાપ એક
વાર ઘણો કાહેલી થઈ પડ્યો. તેની ચાકરી કરવા સાથે
તેની આગળ રહેવાને એ દીકરીએ ઘણી ઓળખાઈથી
અરજ કીધી. તે એ મરદે મોહટી મેહનતે કબુલ રાખી;
તે એવી બોલીથી કે વધધ તથા બીજાં બાહરનાં આદમી
ઓ આવે તેઓને એ જીવાન સ્ત્રીએ નણાવવું નહી કે
તે માં ગારડનની દીકરી થતી હતી. પણ "બાડે રહે
લી ચાકરડીધું" કરી કેહવું! હેનરીએટે તેથી સહન
કીધું. રાત દાહાડો બાપનાં બીજાંણાં પાસે રહી તેની મા
વજત કીધી અને ઘણી નંજલ એંચી તેને સાંજે કીધો.
એવી ચાકરીના બદલામાં તે બાપે સારો થઈને તેને તા
કીદ કીધી કે હવે ઘરમાંથી નવું! હેનરીએટ. જ એ ગર
જપણે બાપનું હેત ખાતી હતી તે અલખતાં કસું બોલયા
વગર તાંહાંથી ગઈ. થોડા દીવસ પછી માં ગારડન દીક
રીને નણાવયા વગર બાએડી સાથ કોઈ દુર ગામ નઈ
રહ્યો. હેનરીએટ પોતાની મેહનતથી દર રોજ થોડા પ
ઈસા કમાઈ આબરૂથી ગુજરાણ કરતી રહી. એ પરમાં
ણે કેટલાંક વરસ ગુજરી ગયાં. એક દિને તેનો ઘરડો બા
પ હાલ હવાલ થયો અને હારેલો મારેલો તેનાં ઘરમાં
આવી લાગો. હેનરીએટને નલદીથી ખબર પડી કે તે

મરદના પર્થસા સંધા જતા રહેલા અને તેની બાએડી તે ને મેલી નાહસી ગઈ હતી તથા તે પોતાની ઘણી ધીકા રેલી દીકરીનાં ઘરમાં પોતાના બાકીના દાહડા પુરા કરવાને આવયો હતો ! એવું જાણી ભલી હેનરીએ એક બોલબી બોલી નહી. પણ જાણે પોતાનો મેહરબાંન અને માહ ઉપકારી બાપ આવયો હોય તેમ જાઠ ગારડનને ઘરમાં રાખયો અને તેની બરદાશત કીધી. એ વેળા હેનરી એટ કાહેલી હતી તોખી પોતાનું બીછાંછું તેને આપયું અને પોતે અગવડ ખમી. એ સ્ત્રીની ટુક આવકને લીધે એ પોતાનું ગુજરાણુ માન માન પુરું કરતી હતી. એમ છતાં ગરીબ ઘરમાં એક પુરૂષનો વધારો થયો તારે વધારે મેહ નત કીધાથીખી ખરચ જેટલું મલયું નહી. તે બીચારી ને ઓળખીતાંઓ પાસથી કરજે પર્થસા લેવા પડયા. જ રે નાલાએક જાઠ ગારડન મરણ પામયો તારે તેની પર માણીક દીકરી આસરે રૂ૨૦૦) જેટલી રકમની કરજદાર હતી. એ કરજ બાપને લીધે થયું હતું તે વીચારી તેણે ક સી ફરીઆદ કીધી નહી. અંતે તેની ખુબી લોકોમાં આ શકારાં થઈ. ફરેંચ અકાડેમી વાળાઓએ ૬૦ સ૦ ૧૮૨૭ માં તેને માન દેવાને એક મેડલ બેટ આપયો. લાએકી વાળી દીકરી તરીકે તે લોકમાં પરખીઆત થઈ. સારાં માણુશોથી તેને આબરૂ તથા આશરો મલવા લાગે.

દીકરીનો પેઆર એવો હોયછે ! એવા પેઆરની જેટ લી તારીફ કરીએ તેટલી થોડી છે !

જીનીવીવ.

થોડાં વરસપર ફ્રાંસ દેશ મધે આરટીને ગામડાંમાં આસલી નામનો એક કારીગર તેની બાએડી લીસેટી સાથ રહેતો હતો. તેઓનાં બે જોડીઆં છોકરાં હતાં. છોકરાનું નામ મારીસ તથા છોકરીનું નામ જીનીવીવ કરી ને હતું. એ બાઈ બેહનની ચાલથી આસલી તથા લીસેટી ઘણાં મધન રહેતાં હતાં. આસલી ગાડાંનાં ચાક બનાવવા તથા સમારવાનું કામ કરી કુટુંબનું પાલન કરતો હતો. એક દીને એક બોલે લાઘેલાં ગાડાંનું ચાક સમારતાં તે ગાડું અકસમાત ઉંધું વળપાથી આસલી કમડાઈ ને મરણ પામ્યો. એ કજથી લીસેટીને બહુ દુખ થયું. તેને જોરમાં તાવ આવ્યો, તીજ દીને તેજી મરણ પામી. એ માટી બઈએરના અરસપરસના મોહટા પેઆર તથા લોકો તરફનાં સારાં સલુક ઇઆદ કરી ગાંમડાંનાં લોક તેઓનાં મરણથી દીલગીર થયાં. તેઓનાં હીન ન સીબ છોકરાં વીશે સરવ બહાં અંદેશો કરવા લાગાં. એ બીચારાંઓનું પાલન કોઈએ કરવું જોઈએ એમ વીચાર થયો. મરનાર આસલી ને મુકાદમના હાથ હેઠલ કામ કરતો હતો તે એ છોકરાંઓનો વાલી થયો. તેના આચાર હેડળ એઓ પાંચ વરસ સુધી રહ્યાં. તે મુકાદમનાં મરણ પછી તેનો છોકરો મુખતીઆર થયો. તે જો પેલાં બાઈ બેહનોને એટલું બધું કામ સોંપવા માંડ્યું કે તેઓની કુમળી વયમાં તે અતીઘણું ભારી પડ્યું. ખવાડવા પીવાડવાના હાએ વેલા ચલાવયા. સંધી પાંતીએ એવી સખતી ગુજારવા તથા અપમાન આપવા લાગો કે

એ છોકરાઓ ઘણાં સખરવાળાં હોવા છતાં એઓને ધણો ઇંટાળો આવ્યો. લાચારે તેઓએ તેનું ઘર છોડવાને કસાવ કીધો. એ ભાઈ બેહુન એક બીજાંથી જુદાં પડી મજુરી કરવા માંગતો દરએક નાણુ પોત પોતાનું ગુજરાણુ સારી પઠે કરી શકત. પણ માનાં પેટમાં રહ્યાં તારથી તે મહા વરસની ઉમરેનાં થતાં સુધી સાથે રહ્યાથી એક બીજાંના પરોસ તથા પેચ્ચારમાં એટલાં બધાં લપેટાઈ ગયાં હતાં કે જુદાં પડવાને એઆલ વટીક તેઓને બારી આફત સરખો લાગતો હતો. નાથલા મારીસે વીચાર્યું કે તે દુરનાં ખેતરમાં કામ કરવા જાયતો ભર જીવાનીમાં આવતી તેની બેહુનની પાસબાની કોણુ કરે. જીનીવીવે વીચાર્યું કે જુદું કામ કરવાને તે જો દુર જાય તો ભાઈને વાસતે શુભરૂં ખાનું કોણુ પકાવે તથા સાંહાંજનાં તે થાકેલો આવે તેને આરામ મલે તેવું સોજી સાજું ઘર કોણુ રાખે. તેનાં કપડાં લતાં કોણુ જાળવે તથા કુખને વખત તેની જતન કોણુ કરે. એ હેતવંતી બેહુનને સમલી ફનીઆં કરતાં ભાઈ વધારે પેચ્ચારો હતો. ભાએગ જોગે એક બેહુતને તાંહાં તેઓને સાથે ચાકરી મલી. તાંહાં તેઓ એક બીજાંની પાસે રહી અરસ પરસના પેચ્ચાર તથા ઉસકેરણીથી પોત પોતાને લાએકનું કામ એવું સારી પઠે કરતાં હતાં કે તેથી સેક તથા બીજાં સરવ આદમીઓ રાજ રેહતાં હતાં, એક દીને અનાજનો દગ મારતાં વીજલી પડ્યાથી એવો ધકો લાગે કે મારીસ તથા બીજા મજુરો બેહોશ થઈ નીચે પડ્યા. થોડોવાર જતે મારીસ શીવાએ સહ કોઈ હોશમાં આવ્યા, તેતો મુરદો સરખો પડી રહ્યો. તેને હંમકીને ઘરમાં આણુ

યો. પણ તે મુતલગ હીલયો કે બોલયો નહી. વખત જ તે ધારવામાં આવ્યું કે તે મરણ પામ્યો હતો. એ ધારણાથી જીનીવીવને કેટલું દુઃખ થયું હશે તેનો વાંચનારી બાઈએએજ વાચાર કરવો. તે બીચારી ગમમાં ગીરફ તાર હતી. તેવામાં મારીસનો સહવાસ આસતે આસતે ચાલતો ખાલુંમ પડ્યો. તેણે આંખબી ઉઘાડી. જીનીવીવ જ તેને હાડાં સાથ ઘબી બેડી હતી તેને કાંઈ કે ઉમેદ આવી. તે ઇસવરનો ઉપકાર મानी બોલી કે, “એ ! ધીરતાર ! જમ હું બાઈ સાથ જનમી તેમજ તે ની સાથ મરું એવું મને ખખશજ.” મારીસે એ શબ્દો સાંભળ્યા ખરા. પણ તેને બોલવાને તાકાત હતી નહી. ઘણી મેહનતે હાથ ઉઘડી તેણે બતાવ્યું કે તેનાં માથાંમાં દરદ થતું હતું. તેના પગ તથા ગુરા શીવાએ સંધા ભાગ અરી ગયો હતો. એક કાબેલ વધે એકંસા ધી તપાસયા પછી જણાવ્યું કે તેને માથે તથા શરીરને હેડજે ભાગે લકવો થયો હતો. તેની બુધ્ધી તથા બોલવાની શક્તી પાછી ઠેકાંણે આવવાની આશા હતી. એ વાત સાંભળી જીનીવીવ ઉમેદ સાથે ફીકરમંદ રહી.

ઉપલો બનાવ બનયા પછી એક અડવાડીઉં જતે મારીસ પોતાની મેહુરબાંન બેહનનુ નામ લેવાને શક્તીવા ન થયો. એથી જીનીવીવને કેટલો બધો દુરખ ઉપજ્યો હશે વાઝ ? વસંત રૂતુ બેસતાં સુધી તે સાજો થાય એવી આશા એ રાખવા લાગી. રાત દીન તેનાં બીછાણાં આગળ તેની ખીદમત કરતી રહી. જારે દુખથી તે પોકારે તારે જીનીવીવને ઘણીજ દયા ઉપજતી. શેઆલાની રૂત માં તેને ઘણી પીડા થઈ અને તેની મેહનતે અતીચે ને

હુનત પડી. મજુરી કીધા બાદ બાકીના વખત તેની મા વલત કરવામાં ગુજરાયાથી થાક તથા બેકારીએ કરી એ જીવાન સી કુબલી થઈ ગઈ. તોપણ મારીસ જતરે ઈસવર પાસે મોત માંગે તારે-એ કુખી થઈને કેહે કે “મારીસ તું એવું નો બોલ. તારાં મરણ પછી એક દમબી મારીધી જીવાવાનું નથી. તારી ખરદાચત લેવામાં મને ઘણું સુખ છે અને તને જોવાથી મારા જીવને ઘણો આનંદ થાયછે. ઈસવરે મને શક્તી બખશીછે તાંહાંસુધી મજુરી કરી આ પાણું ગુજરાણુ થવા જઈજું હું મેલવીશ. કુખ કાંઈ સદા રકતું નથી. આપણી દેઆનત નેક અને ઈસવરપર ભરોસો રાખીશુંતો તે સાહેબથી આપણને મુખ મલશે. તા હું દરદ મટાડી તે સાહેબ તને સાજો કરશે. કેહેવાત છે કે ડરામણાં તોફાન પછી રલીઆમનો તડકો પડ્યા વીનાં રેહતો નથી. વાસતે માપાલુ પરવરદીગાર આપણી જંદગીનો પાછળો ભાગ સુખનાં તડકાંથી રલીઆમનો કરશે” એવા પેઆર તથા દેલાસાના સખુનો સાંભળી પેલા હરદીને કોઈ કોઈ વાર હીમત આવતી હતી.

ગલીમ તથા સુસતી નહી રેહવાને મારીસ બીઠાંણાં પરથી ઉડી બેહુનની મદદથી ખુરસીપર બેસી હાથે કરી તહરેવાર ચીંજેના નસુના બનાવવા લાગો. એકવાર તેણે ચાર પઈડાંની એક ગાડી બનાવી અને આખેશ દીધી કે તેમાં બેસાડી કોઈ તેને ફરવા લઈ જાયતો સાડું. જની વીવ જ હરેક પરકારે તેને ખુશી કરવાને ઇતેજાર હતી તેણે ભાઈની એ ઈચ્છા ખર લાવવાને ડરાવ કીધો. એક આદીતવારને દીવસે તે ગાડીમાં તેને બેસાડી દેવલમાં ઘસડી લઈ જવાનો વીચાર નણાવયો. જનીવીવે હેતથી

એ ડરાવ કીધો તારે ફીકર માતર એટલીજ. હતો કે વાંકા
 સુધા રસતામાં ગાડી ઘસડતાં આમકાપી મારીસને ઘણું
 કુખ થવાનું. પણ છનીવીવની આગળી તેનો સેક તથા બી
 જાં માણ્યો તેનીપર ઘણું દેત રાખતાં હતાં. તેઓએ એ
 રવીવારને પરોડીએ સંધે રસતે પેંડે પાચર્યો. મારીસને
 ગાડીમાં બેસાડેલો ખેંચી છનીવીવ બાહર નીકળી તેની
 આગમ્ય ગાંઠડાંનાં સંધાં લોક વાટની બંધે બાજુએ જો
 વાને ઉભા રહ્યાં. તેઓ એ સીની તરફ જોઈ આકરીન
 કરતાં હતાં. ઘણાં જણે તેની ખાતર તેના લાઈની ગાડી
 ઘસડવા માંગી. પણ તેઓને એવી તસદી આપવી ઠીક
 નહી તથા પોતાની આફક બીજું કોઈ આદમી સંભાળથી
 અને આસનેથી ગાડી ઘસડે નહી, માટે તેણે નમનતાઈ
 થી સરવ કોઈને નાપાડ્યું. દેવલમાં પોંહતેથી ધરમોપ
 દશકે તેની તરફ હાથ ખતાવી સડને કહ્યું કે તેનું કામ
 ઘણું પુનવાન તથા ઇસવરને પસંદ પડતું હતું. રામો આ
 વે તારે એવાંજ પુનનાં કામો કરવાને તેણે લોકોને બડા
 મણુ કીધી. લાઈ બેહનને આગ્રીસ દઈ તે બોલપોકે
 “મારી વાહલી દીકરી તું હીમત રાખજે કેમકે ઇસવર તા
 રું કામ પસંદ કરી તને આશરો આપેછે.”

છનીવીવ દર રોજ સાંહાંજને વખત મારીસને ગાડી
 માં બેસાડી બાહર હવા ખાવાને લઈ જતી. તાંહાં એક
 દને એક ધરડો સીપાહી તેઓને મળ્યો. મારીસનો સં
 ધો હવાલ સાંભળયા પછી તે બોલ્યો કે “ચીલાની લડા
 ઈમાં એક શેલ ફાટયાથી મનેબી લકવાનુ દરદ થયું હતું.
 તે દરદથી બે વરસ મુઠી મારા સાંધા નીરડપયોગી થઈ પ
 ય્યા હતા. મારાં માથાંમાં તારીજ આફક દરદ થતું હતું.

મારી બુધ્ધી સંધી નતી રહ્યા સરખું લાગતું હતું. મને ક
સી દવા કારગત લાગી નહી. સંધા ઇલાજ ઘટ્યા તારે
સમુદરમાં નાહવાનો ઇલાજ મને ફરમાવવામાં આવ્યો.
અમારો તાંહાંસુધી દરદી ભાગપર મેં હલુવે હલુવે મોજ
લાગવા દીધા. એ પરમાંણે ઉનાલાની આખી મોસમ કી
ધું એટલે હું સાન્ને થયો. વાસતે તુંગી જો તેમ કરીશતો સા
જો થઈશ.” એવી વાત કહી મારીસે પુછ્યાપરથી તેણે જ
ણાવ્યું કે એ પરમાંણે નાહવાની જગો એનાં ગામથી આ
સરે અડીસો માઈલની વેગલાઈપર શ્રી બોલોન મધે હતી.
મારીસ બોલ્યો “એટલાં સુધી મારાથી જવાય કેમ ? એ
જનતું મુશ્કેલ છે, માટે મારેતો જનમ સુધી કુખી રેહવું પ
ડે.” પણ તેની મેહરબાંન બેહન જ એ વાત સાંભળતી
હતી તેણે તે શીપાહીને એક કોરે તેડી સંધી વીગત પુછી
લીધી. ઘર આવી ભાઈને બોલોન લઈ જવાને ડરાવ કીચો.
થોડા દીવસમાં સંધી તઈઆરી કરી મારીસને તે વીશે જ
ણાવ્યું. મારીસ બોલ્યો કે “બેહન એ કામ તારીથી કષી
જની શકવાનું નથી. જવા આવવાના પઈસા તું કાંહાંથી
લાવીશ ?” જીનીવીવે જવાબ દીચો કે “કુનીઆમાં એવું
કાંઈજી નથી કે જે મારા ભાઈને વાસતે હું કરી શકું ન
હી. તારી ગાડીમાં બેસાડી હું તને મેંચો લઈ જઈશ.
મારાં પાસ કરકસરથી એકડી કરેલી પાંચ અશરફીઓ છે
તે જતી વેળા વાટ ખરચ સાડૂ જસ થશે. પાછાં આવતાં
તો તું મારી સાથ ચાલી શકીશ.” મારીસ ફરીને બોલ્યો કે
“વાટ ઘણી લાંબી છે. આપણને કોઈનો આશરો નથી. ન
દી તથા પાહરો આરંજવાને તારી તાકાત રેહશે નહી.”
જીનીવીવેનો જવાબ એટલોજ હતો કે “ઈસવર જો મેહર

ખાંત છે તો તે સાહેબ એવી સંધી મુશ્કેલીઅત આશાન કરી નાખશે અને આપણને તે સંધી પાતીના આશરો આપશે. તને સાંજે કરતાં મને ગમે એટલી થાક લાગે તો મુંઝવે છે ! દેહડીઓ અને નદીઓ ઓરંગતાં વળી એટલા દાહડા વધારે લાગશે. વાસતે તું હીમત પકડ અને આપણ કુચ કરી નહીંએ.” એ પરમાણે હેતથી ભાઈને સમજાવયા પછી જીનીવીવે ભાઈ તથા પોતાની વસગાંઠને એટલે તા ૩ જ જુનને દીને રવાને થવાને ગોડવણ કીધી. જીનીવીવે પોતાની સમજ મુજબ ઘણી સારી અગમએતી રાખી. તેણે પેલી ચાર પછડાંની નીચી ગાડીને છતર કીધું. તે ગાડી હાથે ધસડતાં થાક ચહુડે તારે તે કમર તથા ખભાંથી ધસડવા એક ચામડાંનો પટો મેલવયો. પગમાં હલકા જોડા તથા માંથે સાદરાંની ટોપી પેહરી. તેહવારને દહુડે પેહરવાનો ખારીસનો પોશાક તેને પેહરાવયો. પોતાનો તેવો પોશાક કોઈવાર કામનો જાણી તેની બીડરી કરી ખારીસને સાડ તકીઆની માફક ગાડીમાં મેલયો.

કરાવેલે દીવસે સહવારને પોહર બાહર નીકળયા પછી જીનીવીવ પેહલાંતો હરખ ભરેલી વેહલી વેહલી ચાલી. પણ પછી ભાઈની ચેતવણીથી તેણે આસતે આસ તે પગલાં ભર્યાં કે કુર રાહ કાપવી હતી મારે ઉતાવળે થાક ચહુડે નહી. એ સ્ત્રી હરેક કામ કરતી વખત ઈસ વરની ખુંદમી કરી તેની સાહેતા માંગવાને સદા નર જાણતી હતી. આ વેળાખી ભાઈને લઈ પેહલાં દેવલમાં ગઈ. તાંહાં ભકતી કરી આગળ ચાલી. ફરાંસ દેશના મધીઅ ભાગથી તે દેશની સરહદ સુધીની મુસાફરી એ ભા

ઈ બેહુને કેમ કીધી તેની વીગત જાણવા જોગ છે તો
 બી આ નાધળા ગરથમા તેની જોયો થઈ શકતી નહી
 નેદાન તથા સપાટ જોગ્યે છનીરીવે આસતે આસતે
 જાણુક રાહ કાપી એ લાઈ બેહુન બપોરને વખત કોઈ
 જાડને છાએડે વીસામો લેતા તથા રાતને વખત કોઈઆ
 બરદાર દેશાણે મકાન કરતા પોતાની ગુજસ પરમાણે જે
 મેલવી શકે તે ખાઈ શુકર કરતા ફરસબદી કરેલા રસતા
 તથા ભર વસતીનાળા ગામોમાથી મારીસને નહી લઈ જ
 વાને છનીરીવ દુર અદેશાથી તદબીર રાખતી હતી એ
 કજ વેળા લામારીથી હાથે એ અવાની લાડુતરી ગાડીમા
 બેમાડી તેને એક કસબામાથી લઈ જવો પડ્યો તેમ ન
 કીધું હોતતો એ નદીઓ આરગી જવી પડત જે છનીરીવ
 વથી બનતુ નોહતુ મનજીત ઘોડાઓબી રાખેતાની મ
 જલ કરતા જા હા થાકી જાય તેવી સીધી રેકડીઓ અને
 વાકા ડુમ રસતાઓપરથી છનીરીવને જલુ પડ્યું એવી
 મેહનતથી તે ઘણી થાકી ગઈ તેના પગ સોહરાઈ છાગ
 રા ઉકયા જોડા મેલી દઈ ચાલવાની ફરજ થઈ ગાડી
 એ અપાથી હાથ તથા કમર જોતારને કમકમાટ છુટે તેમ
 ઘસાઈ ગયા થાક અહડપાથી વારેવાર વીસામો લેવાની
 જરૂર પડી એ પરમાણે બાર દીવસ સુધી સખત મજ
 લ કીધા પછી પેટીટ મોટ રોટ નામના ગામડામા છનીરીવ
 વ પોહતી તાહા એક શીપાહીની વીધવાએ એ લાઈ
 બેહુનની સારી માવજત કીધી છનીરીવ લાઈને માટે
 કેટલું બધું કરતી તથા સોસતી હતી તે જાણી એ ગરીબ
 વીધવાની આખોમા આગુ આવયા તેણે બોહસ કરી છ
 નીરીવને કેટલાક દીવસ સુધી પોતાને તાહા રાખી મા

હાય તેમ તેની તથા તેના ભાઈની બરદાશત કીધી. તે
એ પાસથી કસો ખરચ લીધો નહી અને જતી વખત કે
ટલીક અગતની વસતુ અપાવી આશીસ દઈ રવાને કી
ધાં. થોડા દીવસ પછી એક બીજા દેકાણે એ ભાઈ બેહ
ન એક ધરમશાલા આગળ પોંહતાં. તાંહાં કેટલાક કમ
જાત મરદોએ એ બાઈની એવી મશખરી કરવા માંડી કે
એ શાલાની ખાતર તાંહાંથી બાહર ગઈ. એ બીચારાં
ભાઈ બેહનને હંઝાડાં યોગાનમાં આપી રાત રેહવું પડ
યું. આગળ ચાલતાં બીજી ખીડા વીજળી તથા ગગરાટ
નાં તોફાનથી થઈ. તે તોફાનથી મારીસનાં દરદે ઉભરી
તેને કુખ આપયું. એ વખતે જીનીવીવે પોતાની છાતી
હેડળ ભાઈનું માથું રાખી તેની આંખોપર હાથ દઈ જમ
બને તેમ વીજલી તથા વરસાદથી તેને બંચાવયો, અને
સંધે ઉપદ્રવ પોતેજ ખમયો. તેને ધાસંતી લાગી કે રખે
ને વીજળીથી લકવાનું દરદ ભાઈને ફરીને આગળની મા
ફકળ હલાક કરે. ઇસવરની મેહરબાંનીથી તેમતો થયું
નહી. પણ એ બીચારીને પોતાને ફીકર, થાક અને શર
દીની અસરથી તરણ દીવસ સુધી તાવ આવયો. એમ
કરતાં બાવીસ દાહાડા પુરા થતે તેઓ અરધી મંજલ કા
પી રહ્યાં. બોવેસ પોંહતતાં જીનીવીવની પાસની પાંચ
અસરફીઓમાંથી તરણ ખરચાઈ ચુકી. એ બાઈ બીખ
માંગવાને પુરો ધીકાર કરતી હતી. વાસતે વધારે કર ક
સર કરવાને જરૂર થઈ. હીયાંથી રાહ પણ વધારે ડીકટ
હતી. તેને ઘણા ડુંગરો વટાડવા પડ્યા. એ બાઈ ઘણી
રંજ ખેંચ્યા પછી બોલોન તરફની છેલ્લી ટેકડી ચહી,
એટલે તેને દુરથી સમુદર દીસયો. ઘણી ખુશીમાં આવી

ભાઈની ગાડીનું છતર ખીસાડી તે સમુદર તથા બેલોનની ઈમારતોની કેટલીક નીચાનો તેને બતાવી. મારીસે મધ ન થઈ બેહુનને થોડોવાર વીસામો લેવાને કહ્યું. છતી વીવ બોલી કે મદ્રાન નજીક આવ્યું એટલે તાંહાં પોહતા આગમચ થાક લેવી દરસત નહી. આગળ વધી પુછતાં પુછતાં એ ભાઈ બેહુન સમુદરને કાઠે થઈ હુમામખાનાં ની જગો આગળ ગયાં એક ડુંગર હેઠાં કેટલીક સ્ત્રીઓ નાહવાને સાડુ સમો જોતી ખોટી હતી. તેઓને એ ભાઈ બેહુન વીશે કસી ખબર નોહતી. તેઓએ છતીવીવ ને સેજ પુછ્યું કે તે પેલા મરદને પાસેનાં કીચાં ગામડાં માંથી લાવી હતી. છતીવીવે ભાઈનો હાથ પેચ્ચારથી ઝાલી હમીને સંધી ખીના કહી. તે સાંભળી સરવ જણાં છતીવીવને ફરેસતા સરખી ગણવા લાગાં. તેઓ આકરીત કરતાં એ અબલાને હુમામખાના વાળાની નજીક લઈ ગયાં. તે ધણીએ સંગે હેવાલ સાંભળી ધણાં હેતથી તેઓને પોતાને તાંહાં રાખ્યાં. તે ઈસવરનો ઉપકાર માનવા લાગે કે છતીવીવ સરખી પુતવાન અબલાના પ ગણાં તેને તાંહાં પડ્યાં. તેણે એ ભાઈ બેહુનને વાંસતે એક સાડું મદ્રાન તઈઆર કરાવ્યું. મારીસ જાણે કોઈ રાજનો કુવર હોય તેમ ખબરદારીથી હુમામખાનાંમાં તે ની આકરી કરવાને બે માણુગોને તે ધણીએ હુકમ કીધો. તે જગોએ નાહવા આવનારાં સંધાં આદમીઓ છતીવીવ પર મધન રહ્યાં. તેઓએ તહરેવાર વસતુ એને પોંદ્યતી કીધી. આઠ દસ વખત નાહ્યા પછી મારીસને પ ગમાં લોહી હાલતું લાગું. થોડા દીવસમાં તે બે લાકડી પ કહી આવવા લાગે. તેણે ઈસવરનો ઉપકાર માની મેહર

ખાંત બેહનને કુવા દીધી. મા પોતાનાં પેહલી વેતનાં બ
ચાંને ચાલતાં જોઈને ખુશી થાય તેમ બાઈને પાછો ચાલ
તો જોઈ છનીવીવ ખુશી થઈ. હરખનાં આંશુ વરસાવી
ઈસવરની જતાબમાં સર નમાવી તે સાહેબની મેહરબાંની
વીચે એ સીએ ફરજ અદા કીધી. વખત જતે મારીસ
પુરો સાજો થઈ દર રોજ કેટલાક ગાઉ સુધી ચાલી શક્યો.
તેને કવતબી સાડું આવયું. એ બાઈ બેહન પાછાં પોતા
ને ગામ જાય તે આગમ્ય બોલોનનાં કેટલાંક મોહટાં મા
ણુઓએ છનીવીવને મેળબાની આપી. કોઈ ઉંચી પદવી
નાં નામીયાં આદમીને મારે તે મેળબાંની હોય તેમ સં
ધી ગોડવણુ કરવામાં આવી હતી. તે લોકની નબરમાં
છનીવીવ બાઈપર પેઆર કરવા તથા તેને સાડ નહીં ન
નાય એવી સખતી બેંચવાને લીધે ખરેખર ઉંચા દરજ
જતની ગણાતી હતી. ઠરાવેલે દીવસે છ આબરૂદાર એર
તો બે ગાડીમાં આવી છનીવીવ તથા મારીસને મેળબા
નીની જગોએ તેડી ગઈ. મેળબાંની આપનારાંઓએ ઉ
ઘરાણું કરી સોનાંની પચાસ અશરફીઓ એકઠી કીધી હ
તી. તે તેઓએ બોહસ કરી છનીવીવને ભેટ આપી. તે
પછી એ દેખાનતદાર બાઈ જારે પેલા હમામખાનાવાળા
ની નજીક ગઈ તારે તેનો ખરચ ચુકવી આપવાને કહ્યું.
પણ તે દયાલુ પુરુષે એક પછસોબી લેવાને નાપાડ્યું.

મારીસ તથા છનીવીવ એક વઘધની સલાહ મુજબ
પાછાં પોતાને ગામ જવા નીકળ્યાં. પારીસ સેહરમાં થો
ડા દીવસ રહી તાંહાંથી આગળ ચાલી અંતે શ્રી આરટી
ને તરફ આવી લાગાં. એક રવીચારની સહવારે તે ગા
મમાંનાં લોકો દેવલમાં જતાં હતાં તારે પેલી ચાર પછડાં

ની ગાડીમાં મારીસ પોતાની માતાશ્રી બેહુનને બેસાડી હેતથી તે ગાડી ઘસડી ચાલતો દેખાયો. તેને એ પરમાણે સાંજે થયેલો જોઈ સહિ કોઈ મઘન થયાં. આ વાતમાં આગળ કહેલા ધરમોપદેશકે તથા બીજાં લોકે છત્રીવીવને ખુબ સાબાશી આપી. એવી સાબાશીથી તે બાઈ એ ર વધારે નમનનાઈ પકડી પરવરદીગારની બંદગી કરવામાં મસગુલ થઈ. તે સાહેબની બખશીશનો ઉપકાર માની એ ભાઈ બેહુન પોતાને મકાને જઈ આગળની માફક પે ચાર હેતથી રહેયાં.

લા બ્લાનડ.

પારીસ શેહર મધે માનશીઅર મીગીઆન નામના ઘરસથને તાંહાં લા બ્લાનડ નામની એક સ્ત્રી ચાકરી કરતી હતી. એ પુરુષ સેંટ હોનાર મોહલામાં બાલ વેચનારનું કુકાન માંડતો હતો. એને ધનધામાં તુકસાન ગયું. એની નાદારીના વખતમાં લા બ્લાનડે એના કુટુંબને છોડી દેવાને આહુયું તહી. એ એરતે દીલ મોહુરું રાખી વગર પગારે ચાકરી કર્યા કીધી. એ પરમાંણે કેટલાંક વરસ જતે માનશીઅર મીગીઆન મરણ પામયો. તેની વીધવા પોતાનું તથા બે નાધલાં બચાંઓનું ગુજરાણુ કરવાને અશક્ત હતી. તેઓનું પાલન કરવાનું કામ લા બ્લાનડે પોતાને માથે લીધું. ચાકરી કરીને એકડા કીધેલા પંદરસો ફરાંક તથા તેની નાધલી બાપીકી જમીનની ઉપજ ના દર વખતના બસો લીવર એ સ્ત્રીએ વીધવા મીગી.

આન તથા તેનાં છોકરાંઓ સાડ ખરચ્યા, એટલા વખતમાં એ લાએકીવાળી ઝોરતને સારી ચાકરીઓ આપવાને કેટલાક લોકે દરખાસતો કરી હતી. પણ પેલાં તરણ જણાંને એ પડતાં મેલેતો તેઓની ગરદાશત બીજું કોણ કરે તે વીગેનો અંદેશો કરી તે ચાકરીઓ લેવાને એણે સાફ નાપાડ્યું. અંતે મરનાર મીર્જાઆનની વીધવા માઢી પડી. એ સમે લા બ્લાનડ પાસે પછસાતો રહ્યા તા નહી. માટે તેણે પોતાનાં કપડાં લતાં તથા બીજે સર સામન વેચ્યો. જે કાંઈ ઉપજ્યું તે મરવા પડેલી મીર્જાઆનને આરામ આપવા સાડ ખરચ્યું. તે ઉપરાંત પોતે હાજર રહી તેની ચાકરી કીધી. એ વીધવા તા ૦ ૨૮ મી એપ્રિલ ૧૭૮૭ ને દીને મરણ પામી. તેને દફનાવ્યા પછી લા બ્લાનડના મીતરોએ તેને જલામણ કીધી કે પેલાં છોકરાંઓને ધરમશાલામાં મેલવાં. પણ એ સખી દીલની પરોપકારી સ્ત્રીએ એવી જલામનને ઈનકારી. તે મોંલી કે શ્રી રૂએલમાં તેની બાપીકી જમીન હતી, તેની દર વરસે જે ઉપજ થતી હતી તે તેનું તથા એ છોકરાંઓનું શુભનાંણુ કરવાને બસ પડવાની. એ ખરી ધરમાત્ર સ્ત્રીએ બેગરનપણે તે છોકરાંને ઉધારી મોહુદાં અને સુખી કીધાં એમ કેહવાની જરૂર નથી.

મડમ રોલાન.

મડમ રોલાન ૪૦ સં ૧૭૫૬ માં શ્રી પારીસ મધે ગરીબ પણ આબરૂદાર માળાપને પેટે જનમી હતી. એ નો બાપ માં ફીલીપેં નક્સી તથા મીનાકારીનું કામ કરતો હતો. એની મા નામે મારગેરાઈટ બીચેન સારી સ મનવાળી સી હતી. એ માબાપે એ દીકરીનું નામ મેના ન કરી રાખ્યું. તે બાલપણથીજ બુદ્ધીવાન તથા ઉદ્યોગી દેખાઈ. તે પોતાના પાઠ શીખવાપર ઘણું લખશ આપતી હતી. ચાર વરસની થઈ તેટલાં સારી પઠે વાંચવા ને શીખી. મેનાનને કીતાબો પહોંચવી રૂમીદતપરદન એટલી વધી ગઈ કે વાંચવાને શરૂ કીધા પછી કાંઈ ઘણાં અગતનાં કારણ વગર બીજી બીનાપર ધેઆન લઈ જતી નાહતી. એવે સમે તેનું ધેઆન ચુકાવવાનો માતર એક જ ઇલાજ હતો. તે એકે મેનાનને વાંચવાના જોડેલા જુલોનો ગોખ હતો. તેની નજીક કોઈ સારાં જુલો લાવતો વાંચવાનું મેલી તેપર દીલ લગાડતી. એવી હુશી આર દીકરીને લાએકની કેળવણી આપવાને તેના માબાપે પોતાથી જનતી કોશેશ કીધી. મેનાન લખવા, વાંચવા, ગાવા, ચીતાર પાડવા અને નાચવાને સારી પઠે શીખી એટલુંજ નહી પણ હિતીઆસ, ગણીત શાસ્ત્ર, ધરમ સાશસ્ત્ર, રસાનશાસ્ત્ર, માનસીક શાસ્ત્ર, ભુગોલ તથા ખગોલ વીદીઆ, ફીલસુફી ઇતીઆદીનું તારીફ લાએક ગંનાન ધરાવતી હતી. ઉમરે જમ મોહટી થતી ગઈ તેમ તેના માં આ મુખીઅ ગુજો દીસવા લાગા કે સરવથી પેહલાં ધરના કારોબારપર તથા વીદીઆ અભ્યાસપર ધેઆન

આપણું અને તે થયા પછી ગમત કરવી. મોહટા ઉદ્યોગ અને કાબેલીઅત સાથ, ઘણી ખુબસુરતી, પરોપકારી દીલ, શાંત સવભાવ, મીઠી જીભાનવાળી હોવાથી એ અબલા આસપાસનાંઓની માનીતી થઈ પડી. એની સાલેસાઈ તથા કાબેલીઅત માટે ઘણું ઠેકાણેથી એને ફાએ દા ભરેલાં ખાગાં થયાં હતાં. પણ એની મા કાહેલી ચાલવાથી તેને છોડી સાસરે જવાને મેનાનને ગમયું નહીં. માપર એનો ખેચાર કેટલો બધો હતો તે એક બીનાપરથી સમજ પડશે. તે એમ કે તે મા મરણ પામી તારે ગમગીનીથી મેનાનને એવાં જોરમાં તાવ આવયો કે ઘણા દીવસ સુધી તેનો પોતાને જીવ મોહટા બચમાં રહ્યો હતો.

મેનાનની માના મરણ પછી તેનો બાપ ઉડાઉ થઈ પડ્યો. તેણે પોતાની પુત્ર તથા દીકરીનો મા તરફનો વારસો સંપો ખરાબ કીધો. કુટુંબનું પાલન કરવાનાં કામ પર તેણે કસું ઘેઆન આપ્યું નહીં. એ અને બીજા સબબથી મેનાનને બાપનું ઘર છોડી વેરાગણના એક મકાનમાં જઈ એક વરસ સુધી રહેવું પડ્યું. તાંહાં એ રૂડી બુદ્ધીની અબલા એલમ પહોંચવા તથા ઈસવરની સેવા કરવા અને બાપનાં લુગડાં સીવવામાં વખત ગુજારતી હતી. બાપથી જુદી પડી તોખી દીકરી તરીકે હુરેક મદદ તેને કરવાને એ જીવાન સ્ત્રી પછાત રહી નહીં.

મેનાનની આસરે પચીસ વરસની ઉંમર થવા આવી તારે કોઈ લાએકીવાળા આબરુદાર ધણી સાથે પરણવાને તેણે વીચાર કીધો. માં રોલાન નામનો એક ઘરસથ જેની આસરે ઉડતાલીસ વરસની ઉંમર થવા આવી હતી તેને એણે ભરથાર માટે પસંદ કરી ઈં ૦ સં ૧૭૮૧

માં લગન કરીધાં. એ માં રોલાન કેટલાંક કારખાનાંઓ નો ઉપરી હતો. લગન થયા પછી એક વરસ સુધી તે પા રીસ મધે રહ્યો. તાંહાં વેપારને લગતાં કેટલાંક પુસ્તકો છપાવ્યાં. એ કામમાં મડમ રોલાને તેને ઘણી મદદ કરી. એ બાએડી આખી જીંદગી સુધી ભરથારનાં કામ માં એવોજ ભાગ લેતી રહી. પુસ્તક છપાવવાનું કામ પુરું થયા પછી એ ઘણી ધણીઆણીએ, ઇટાલી, સુઈટ્ઝરલંડ તથા ઇંગલંડ દેશોમાં યુસાફરી કરી. એ યુસાફરીથી તે ઓનાં મનાનમાં અલબતાં ઘણો વધારો થયો. રાખેતાના કામથી વીસામો લેવાને જરૂર થાય તારે મડમ રોલાન આ ડ પાન, ધાતુ વીગરેની બીનાંઓપર થતાં ભાષણ સાં ભળવાને જતી. તે ભરથાર સાથે આખીનસમાં રહેલી હતી તારે તેને પેટે એક દીકરીના જનમ થયો, લોકની રીત પરમાણે એ બચાંને દાઈને સોંપવા કરતાં તેને ધવાડ વા તથા ઉછેરવાનું કામ મડમ રોલાને પોતે કરીધું. એ બા નું એક કરતાં વધારે દાઈઓ રાખવાને પુર શક્તીવાન હતી. પણ બચું માના કુધ તથા બરદારાતથી જેવું સાચું ઉધરેછે તેવું પારકાં કુધ તથા ખબરદારીથી ઉધરતું નથી એ વું એ સમજી બાઈનું પકડું મત હતું મારે એ કામ એણે પોતે કરીધું. વીદીઆ અભીઆસ કરવા તથા રાજદોઆ રી મામલાપર ઘેઆન આપવા છતાં મડમ રોલાન પોતા ની આખી જીંદગી સુધી ઘર સંસારનાં અને તેવાં બીજાં સંધાં કામોપર ઘટતી મેહનત લેતી હતી. એ બીના ઘે આનમાં રાખી. એ બાનુની એવી ચાલની નકલ કર વાથી વાંચનારી બાઈઓ કાએદો મેલવયા વીનાં રેહ્યો નહી.

મડમ રોલાન ૪૦ સો ૧૭૮૯ નાં વરસ સુધી ભર

થાર સાથે લીઅનસ ચેહરમાં રહી. તાંહાં દર રોજ ધર નુ કામકાજ કીધા બાદ વીદીઆ અભ્યાસપર ધેઅ્યાન આપતી. લખવા વાંચવાનાં કામમાં ભર્યારને મોહટી મ દદ કરતી. દીકરીને રૂડી કેળવણી આપતી. પાર પડે સીઆને અનેક પરકારે સાહેતા કરતી. એ પરમાણે ઉ પયોગીપણે અને આનંદથી જીવંતી ગુજરતી હતી. તેટ લાં ફ્રાંસ દેશમાં રાજકારોબારનો શુધારો કરવાની ગરબ ર ચાલી. મડમ રોલાન તથા તેની ઉસકેરનીધી તેનો ભ રથાર એ શુધારાનાં કામમાં આજેવાન થયાં. તેઓ કલ મ તથા જીબાનથી એ કામને ટેકો આપી ખુશી થવા લા ગાં કે આગળ જતાં એ શુધારાથી આલમનું ભલું થઈ સારાં ફલ નીપજશે.

શ્રી લીઅનસના રેહવાસીઓએ માનસીઅર રોલાનને પોતાની તરફથી રાજદોઆરી સભામાં વકીલ તરીકે મોકલ વાને પસંદ કીધો. તે કામ સાફ એ ધણી બાએડી સાંચે ૬૦ સ૦ ૧૭૯૧ માં પારીસ ગયો. એ સભામાં જે કામકાજ તથા વાતચીત થતી તે મડમ રોલાન પોતાની નજરે જોતી તથા કાને સાંભળતી હતી. જે બીના તેના જાણવામાં આવી તેથી તેને ધાસતી પડવા લાગી કે રાજમામલા સં બંધી શુધરાઈ થવા તથા સારાં ફલ નીપજવા વીશે એ મ ડમે રાખેલી આશાનો રખેને ભંગ થાય અને કાંઈ મા હાં પરીનામ નીકળી પડે. સબજકે એ વખત શુધરાઈની તરફેન એંચનારાઓ એકસપ હતા નહી. રાજકારોબા રી સભામાં તેવા લોકની બે ટોચકી હતી. પેહલી ટોચ દીવાળા કાબેલ, સાફ દીલના, ઈમાનદાર લોક હતા. તે ઓ સ્વતંત્રપણા સાથે અંદાજ અને દાંને આહુનારા પુ

રૂપો હતા. તેઓને જીરાનડીન કરી નામ આપવામાં આવ્યું. બીજી ટોલકીવાળાઓ અતીઘણા હુલડ તથા શુધારાને બાહને પોતાનો સવારથ સાંધનારા હતા. તે ઓ એટલુતો અતેરૂં કરવાને ખંતી હતા કે જાહેરમાં ખોલણું ખોલતા હતા કે કોઈબી રૂપથી રાજના અમલમાં રેહવું ગુલામી સરખું જાણવું. તેઓ હરેક ભલા ભુંડા ઈ લાભથી પોતાના વીચારને અમલમાં લાવવાને તઈઆર હતા. તેઓ પેહલાં માનડેનરડ અને પાછળથી જાકો બીન કરી કેહવાતા હતા. એ ટોલકી વાળાઓ વર્ષે સભામાં જલદીથી વાંધો ચાલ્યો. માનગીઆર રોલાન પે હલી ટોલકીમાં હતો. તે ઘણી સારી દાનાઈ તથા હુશી આરીથી કામ કરતો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૨ માં એ ઘણીને એની બાએડીના વગથી દેશના માહેલા કારોબાર ખાતાનો પરધાન ડરાવવામાં આવ્યો. એના કરતાં એની બાએડીની કામેલીઅત તથા ખબરદારી ઘણી વધારે હોવાથી એનું કામ ચલાવવામાં તે બાઈ સુખીઅ ઈ લાકો રાખતી હતી.

મહમ રોલાનના કીમતી વીચાર અને મતની અસર એકલા ભરથારપરજ નહી પણ આખી જીરાનડીન ટોલી પર થતી. જુધી બલે કરી એ બાનુ ગોયા તે ટોળીની સરદાર થઈ પડી. ભરથારને પરધાન તરીકે રેહવાનાં સરકારી હાટેલ (મંદીર) માં એણે એક નાધલા આરડામાં બેઠક રાખી હતી. તાંહાં ચોપડીઓ, કાગજ, એક ઈસકો ઠરી તથા થોડી ખુરસીઓ શોવાએ બીજાં રાચ રચીલાં હતાં નહી. બીજા પરધાનો તથા રાજકારોબારીઓ કામ કાજ સાડુ એના ભરથારની મુલાકાતને આવતા, તેઓ

તેના ઓરડા કરતાં મડમ રોલાનના ઓરડામાં એ સ્ત્રીની હુશુર વાતચીત કરવાને વધારે યસંદ કરતા હતા. પાદશાહની રીતભાતથી તેના પરધાનોના મનમાં આવ્યું કે તેથી તેની તથા આલમની ખરાબી થવાની. તેને સારી સલાહ આપવાની જરૂર દીસી. તે સલાહ માનથીઅર રોલાનની મારફતે આપવાને સંધા પરધાનોએ ઠરાવ કીધો. તે વીશે મોતેખર દલીલાથી બરેલો એક કાગલ મડમ રોલાને ધડી કાહડ્યો. તે પરમાણે રાજા ચાલતતો ઘણીક ખરાબીના અટકાવ થાત એમ કાબેલ લખનારાઓનું મત છે. પણ તેમ કરવાને બદલે જે દાહડે તે કાગલ પોહતો તેજ દાહડે એ માડાં ભાએગના પાદશાહે માનથીઅર રોલાનને પરધાનના ઓહદાપરથી ખસતરફ કીરો. એ બનાવ તા૦ ૧૧ મી જુન ૧૭૯૨ ને દીને બનયો. યોડ દીવસ જતે લોકો રાજમામલાથી વધારે નારાજ થયા. તા૦ ૧૦ મી આગસ્ટને દીને મોહટ હુલડ થયું. જોકોએ રાજાને તથા તેનાં કુટુંબના આદમીઓને પકડી કેદ કીધાં. તેનો અમલ રદ કરી દેશમાં પરજાસતાકે રાજ સ્થાપવામાં આવ્યું. જરાનડીન પરધાનો પાછા ઓહદાપર આવયા. મા૦ રોલાને આગળું કામ પાહુંહાથમાં લીધું. પરજાના વકીરો જાણે એકસપથી કામ કરવાના હોય તેવું ડોલ દીસયું. પણ એવો દેખાવ જલદીથી ફેરવાઈ ગયો. જોકો બીન ટોલી વાળાઓએ ફરીને અતેરું કરવા માંડ્યું. મડમ રોલાને તા૦ ૫ મી તથા ૯ મી સપ્ટેમ્બરને દીને એક મીતરને લખેલાં કાગલોમાં જણાવ્યું કે (જોકોબીન ટોળીના આગેવાનો) “રામેસપીઅર તથા મારાની સુલી વએ આપણ સંધાં આવી ગયાં છઈએ. સ્વતંત્રપણા વી

શે મારી ઉલટ કેટલી બધી હતી તે તમે જાણો છો. પણ હવડાં મને તેથી શરમાવું પડે છે. ધાતકી લોકોએ તેને હલકું પાડી કાઢ્યું. તે હવે ડરામનુ લાગે છે.” એ લાએ કીવાળી કાબેલ ઝોરતનો જીવ જાકોબીનોની માતથી ઘણો કચવાયો. તે હવડ તથા ખુની લોકોએ સપટેમબર માસથી ઘણાં સારાં તથા મોભાવાળાં આદમીઓને બે કાએદે તથા ધાતકીપણે કતલ કરાવ્યાં. તેઓએ પાદશાહ તથા રાણીને એવીજ હાલતે પોંદ્યાડ્યાં. એવાં પાતકી કરમોથી તેઓને અટકાવવાને મડમ રોલાન તથા બીજાં આખરૂદાર જીરાનડીનાએ મેહુનત કીધી તે સંધી વેરથ ગઈ. પાદશાહને તા. ૨૧ મી જાનેવારી ૧૭૮૩ ને દીને ગરદન મરાવયો અને તેને ત્રીજી દીને રોલાને આહુદો છોડરો. એની ટોળી વાળાઓએ એવા ધાતકી લોક સાથે કારોબાર ચલાવવાને નાપાડ્યું. પણ એમ કીધાથી તેઓએ પોતાનાં જોતને તેડું કીધું. જાકોબીનો તેઓના કરડા શત્રુ થયા. તે ખુનીઓએ સંધા હરીફાને દગાથી મારવાને કાવતરું કીધું. એ કાવતરાંની જીરાનડીનોને ખબર થઈ માટે તેઓ ફાવયા નહીં. તારે જાકોબીનોએ જી અજા તથા અનસમજ લોકોને હુલકાવયા કે એ જીરાનડીનો ખાતીનમાં પરજનાં છુટાપણાના શત્રુઓ હતા. એ વી ઉસકેરણીથી મોહકું હુલડ થયું. જાકોબીનોએ કરેલી એક ટીપ મુજબ ખાવીસ મુખીએ જીરાનડીનોને પકડી કેદ કરવાને હુકમનામે કાહડવાની તે હુલડ કરનારાઓએ રાજદોઆરી સંભાને ફરજ પાડી. જે કોઈ જીરાનડીનો હાથ આવયા તેઓને કેદ કીધા અને તેઓની તપાસ કરવાનો ધોંગ ધતુરો કરી તેઓને કતલ કરાવયા.

ફીસાદથી મહમ રોલાન તથા તેનો ભરથાર ઘણું અં
 દેશા ભરપાં રેહતાં હતાં. તેઓ જાણતાં હતાં કે જોકો
 બીનાનાં અંતેરાંની સામને થયાથી તે લોક એ માટી બ
 ધએરનાં લોહીના તરસયા થયા હતા. વેઆરડનામના
 કોઈ મંડાલે એવું તોહમત મેલયું કે ફરેમ પરજ વીશે
 લંડનમાં થયલાં એક દાવતરાંમાં મહમ રોલાન સામેલ હ
 તી. એ બાબે તબવીજ કરવા સાડ અદાલતમાં હાજર
 થવાને એને હુકમ થયો. તાંહાં એ હીમતવાન અને ને
 ક દેઆનતવાળી સીએ પોતાનો વાનખી બંચાવ કરી
 પોતાને નીરદોષ તથા વેઆરડને નીચ ગીલ્લો કરનાર
 કરાવી આપયો. એ કામથી એની કાબેજીઅત તથા લા
 એકી વીશે વધારે તારીફ થવા લાગી. પણ એના શતરૂ
 એએ એને તથા એના ભરથારને આરામથી રેહવા દીધાં
 નહી. તા૦ ૩૧ મી મેએ ૧૭૯૩ ને દીને માનસીઅર
 રોલાનને વગર વાંકે કેદ પકડવાનો હુકમ થયો. તે હુક
 મનામુ બજાવવાને ૭ હુથીઆરબંધ આદમીઓ આવયા.
 માનસીઅર રોલાને તે હુકમ બેકાએદે તથા ગેરવાનખી દહી
 ને તેને માન આપવાને માપાડયું. પેલાં માણુશે પાછાં ક
 ર્યાં. મહમ રોલાન એ વખત ઘણી કાદેલી હતી,
 તોખી રાજકારોબારી સભામાં પોતે જઈ એવાં બેકાએદે
 કામ વીશે ધટતી ફરીઆદ કરી દાદ માંગવાને તેણે ઠરા
 વ કીધો. તે સભા ભરાવાનાં ધરની આસપાસ હુથી
 આરબંધ શીપાહીઓની ભીર થયલી હતી. ઘણીબી કોશે
 શ કીધા છતાં એ મહમ અંદર દાર્બલ થઈ શકી નહી.
 તેટલાં તેનો ભરથાર એક મીતરના ધરમાં જઈ સંતાપો.
 મોડું થતે મહમ રોલાન બીજવાર તે સભાની આગળ જ

વા લાગી તારે તે ઉડી ગયેલી હતી. એ બીચારી નાખુ
શ થઈ મધ રાતે ઘર આવી. સુવાની અગઉ એક ચીડી
લખવા બેઠી કે કોઈ વફાદાર આદમી જોડે સવારને પોહ
ર ભરથારપર તે મોકલવામાં આવે. તે ચીડી લખવાનું
કામ શરૂ થયું નહીં તેવામાં ઉપલી સભાની તરફથી કેટ
લાંક માણસોએ બારણું ઘોક્યું. તેઓએ માંનસીઅ
ર રોલાન વીગે પુછીડું. તેને બતાવાને મડમ રો
લાને ના પાડીઉં. તેઓ ખભરી ચટકીને પાછા ફર
યા. બારણા આગળ એક પેટરાગીર તથા નીચલી ત
રફ કેટલા બોફીદારોને રાખી ગયા. તેણે મડમે ચીડી પુ
રી કરી. તે વરને પોહ્યાડવા સાડ એક વીસવા
સુ આકરડીને હવાને કરી થોડું ખાનુ ખાઈ સુવાને ગઈ.
એક કલાક ઉંઘાઈ તેટલાં તેની આકરડીએ પાછી જગાડી
કહ્યું કે કેટલાક આદમીઓ તેને મલવા માંગતા હતા.
તેઓએ એને પકડવાનું હુકમ નામુ બતાવ્યું. એ બાઈ
ની તકસીર નું તે વીગે એ હુકમનામામાં કસું જણાવ્યું
તું નહીં. એવાં બેઠાંએદે તથા વગર આધારનાં હુકમ
નામાનેબી તે વખત માન આપવાને એ બાઈએ ઠીક ધા
ર્યું. બંદીખાને જવા આગમ્ય પોતાની દીકરીને એક
મીતરના હવાલામાં સોંપવા સાડ ચીડી લખવા બેઠી. તે
જોઈ પેવા તોછડાલોક તે મીતરનું નામ પુછવા લાગા. તે
કેહવાને મડમે સાફ ના પાડ્યું અને અધુરી ચીડી ફા
ડી નાખી. સહવારના સાત વાગતે તે કેટલાંક લુગડાં ત
થા ચોપડીઓ લઈ બંદીખાને ગઈ. એ વખત તેની દી
કરી તથા આકરડી રડવા લાગી તેઓને મડમે ધીરે પેટે
મણે દેલાસો આપ્યો. તેને આખી નામનાં બંદીખાના

માં લઈ ગયા. તાંહાં તેની કોઠરી તઈઆર થાય તેટલાં તેને દરબાનની બાએડી સાથ રાખવામાં આવી. એ મડમ પર ઘણી જપતી રાખવાનો હુકમ હતો. પણ એ બાનુની લાએડી તરફ નેધા રાખી એડીદાર તથા તેની બાએડીએ જમ બનયું તેમ તેની મદારત કીધી. પોતાપર ગુજરતા અનઘટતા જીલમ વીગે તેણે રાજદોઆરી સભા પર એક કાગલ લખ્યો. રાતના દમ વાગતે જુદી કોઠરી તઈઆર થએથી તાંહાં મકાન કીધું. એ જગો ઘણી જ નાધલી તથા સાંકળી અને અંધારી હતી. પણ મડમ રોલાને મેહનત લઈ તે ચુતરી સોજ રાખી. તેણે લખવા માંચવામાં વખત ગુજરી બંદીખાનાની સખતી તથા ભરથાર અને દીકરીની જીદાઈના ખેઆલને પોતાના મન પર અસર કરવા દીધાં નહી. તેને આસરે છ આના નેટલો લવાજમે મલતો થયો તેપર ગુજરાણુ દરવાને ડરાવ કીધો. સહવારના કાફી તથા ચાકોટેટને બદલે પાણીપર જ શબ્દ કીધો. આખો દીવસખી સાદામાં સાદા ખોરાકને ગણીમત કીધો. રાજદોઆરી સભાયે તેના ઉપર જણાવેલાં પતરનો કસો જવોખ વાળ્યો નહી. તેના છુટકા કારા માટે ક્રેટલાએક વફાદાર મીતરોએ કરેલી મેહનતખી વેરથ ગઈ. પણ ક્રેદ થયા પછી એવીસમે દીને તેને છોડી દેવાને એકાએક હુકમ થયો. તેમાં જણાવયું હતું કે તેનીપર કસી તકસીર લાગુ પડતીતી નહી. એ પરમાણે છુટી થઈ ગાડીમાં બેસી તે લાએજે પોતાને ઘર પોંહતી તેટલાં તેને પકડવાને બીજું હુકમ નાગુ લઈ બે માણુ શો આવયા. એ પરમાણે થવાનો સખબ એમ જ મડમ રોલાંનના કુશમનોએ તેને અનઘટતી રીતે ક્રેદ કીધી

હતી માટે વીચાર કરતાં નેને છોડી દેવાને તેઓને નર
 ર દીસી. પણ એન કીધાથી તુરતજ નારાજ થઈ તેઓ
 એ તેને પાછી કેદ કરાવી. એ વખતે તેને જીદીજ નગા
 એ કેદ રાખી. આગળી નગા કરતાં એ નગા વધારે
 સાંકળી, અંધારી તથા નજીસ હતી. તાંહાં ભાએએ ફરી
 વળાતું હતું. ગુજરાણુ માટે લવાજમોતો ઠાંઈ મલયો ન
 હી. ચોકીદારની બાએડી તેને આરામ આપવા જેવું
 ઠાંઈ કરતી જણાઈ તેથી તેને ધમકાવવામાં આવી. એ
 વી એવી સખતી તથા ચીંતાથી મડમ રોલાનની તનદરો
 સતી બીગડવા લાગી. તેણે સું સું ખમયું તે વીશેનું વર
 ણુન કરી વાંચનારાંઓને કંટાળો આપવાની નર નથી.
 એટલુંજ જણાવવું બસ છે કે અંતે એ બાઈની તપાસ કરવા
 નો દોગ થયો. તે વખતને સાડ એણે પોતાનો બંચાવ પોતેજ
 ધડી ઢાહાડ્યો. તે એવો ડાહુપણુ ભરેલો તથા મનજીત હ
 તે કે પારકાં દેશવાળા અપખશપાત લોકે તે માટે એ બા
 ઈની તારીફ કીધીછે. એ બંચાવમાં એ બાઈએ પોતાની
 સદાની નેક દેખાનત, અંતરકણનાં બતાવયા સુજબ વા
 જખીપણે ચાલવાના વીચાર, પોતાના દેશપર ખરો પેચ્ચા
 ર રાખી સંધી ફરજો બજાવવાની મરજી, તે ફરજ બજાવ
 તાં બીન તકસીર કેદ પકડાયા અંગાઉ તથા તે પછી બંદી
 ખાનેથી નાહસી જવાને મલેલી જોગવાઈ મલયા છતાં તે
 મ કરવાને ધીકારી ઈનસાફની અદાલતમાં હાજર થઈ
 પોતાનું નીરપરાધીપણું બતાવવાની ખાએશ, પોતે જોએને
 પરમાણીક ગણતી હતી તે ગીતરોની હીમાત તથા તરફે
 ન કરવાના ઠરાવ—અને એવાજ સખજોપરથી તેના શતરૂ
 ઓએ રાખેલા કપર ઈતીઆદી—વીશે સારી પડે ખાલાસો

કરી એવી દલીલો આપી કે તેની વીરૂધ્ધ હતી કરેલી એ
 ઠી શાખ્પશીનું કસું વજન રહ્યું નહી. “ જીરાનડીનો
 સાથે દોસતી રાખવા ” નો વાંક એ જાનુપર મેલયો હ
 .તો. પણ મતલબીઆ અને પરઆધીન નેઆએધીશો
 બી એ બાબદ તેને કસી સજા કરી શક્યા નહી, તારે તે
 નો વર ઢાંઢાં હતો તે વીશે તેને પુછવામાં આવ્યું. મ
 ડમ રોલાને જવાબ દીધો કે ભરથાર ઢાંઢાં હતો તે વીશે
 તેને ખખર હોય કે નહી તોબી એ સવાલનો જવાબ દેવા
 ને તે નારાજ હતી, મગર કોઈબી કાએદાની સતા નહી
 કે ખુદરતી હેતના એવા બારીક ગાંડને તોડવા માંગે,
 એ સવાલનો જવાબ મેલયો નહી એટલે પેલા ઇતસાફ
 ની ખુરસીને એમ લગાડનારા ઘાતકી લોકોએ તેને ગર
 દન મારવાનો હુકમ કરવાને ફાવતું જાણ્યું. પણ તેથી
 મડમ રોલાન દીલગીર થઈ નહી. તે એલુંજ બોલી કે
 “ જે લાએકીવાળાં મોહટાં આદમીઓનાં તમે ખુન કી
 ધાંછે તેઓની હાલતે મનેબી પોંહચાડવાને તમે ઘટતું ધા
 રો છેવોતો ઠીક છે; મરતી વેળા તેઓના જેવું મકમ દીલ
 રાખવાને હું કોશેશ કરીશ.”

મડમ રોલાન બંદીખાને પોછી નઈ મરવાની તઈઆ
 રી કરવા લાગી. એની પાસે અફીમ હાજર હતું. પણ
 તેથી પરાણ ઘાત કરવો એના વીચારમાં દરસત આવ્યું
 નહી. આગળ એ સ્ત્રીએ પોતાની ગુસાફરીનો હેવાલ ત
 થા કેટલાક નીળંધો લખ્યા હતા અને મરતાં સુધીબી તે
 મજ કીધું. મરણનો હુકમ થયા પછી તેણે પોતાની ચાલ
 તથા બીજા બાબદો વીશે લખેલા વીચારો ઘણા ઉત્તમ ત
 થા તરેહવાર સારી અસર કરનારા કેહવાએછે. દીકરી

જોગ લખેલાં કાગલમાં તેને સારો ઉપદેશ કીતો અને ફરમાવ્યું કે તેણે નેક ચાલ તથા આખરૂંથી મા બાપને લાએ કરી નીકળવાને સદા કોશેશ કરવી.

મહમ રોલાને મરવાની ઘડી સુધી હીમત, ધીરજ અને દયાને છોડી નહી. તે વીશેનો એક દાખલો એમ કે એ વખત જોકોબીનોના હુકમ મુજબ ઘણાં આદમીઓ તે સાથે ગરદન મારવામાં આવતાં હતાં. તેઓમાંથી જે કોઈને વાસતે વધારે સારો વીચાર હોય તેને પેહલાં મારવામાં આવતું કે બીજાંઓને લોહી છુદ્ધાન થતાં જોઈ તે દુખી થાય નહી. મહમ રોલાને સ્ત્રી તરીકે એ હુકમ લયો. પણ તેણે જોયું કે એક મરદ જે તેની સાથે મરવાનો હતો તે મોતથી ઘણો બીહતો હતો. તેનાં દુખમાં ઘટારો કરવા સાથે મહમે તેને પેહલાં મરવાનો હુકમ આપ્યો. જલાદે તે મુજબ ચાલવાને આનાકાની કીધી તારે મહમે તેને ધમકાવી પેલા બીચારાને પેહલાં દુખથી છોડવો. તારપછી પોતે તે હાલતને સરણ થઈ. મરતી વખત સ્વતંત્રપણાનું એક મોહક બાવલું પોતાની સામને જોઈ તે બોલી કે “ઓ સ્વતંત્રપણું ! તારે નામે કેટલા બધા શુનાહ કરવામાં આવેછે !” એ પરમાંણે તા૦ ૧૦ મી નવેમ્બર ૧૭૯૩ ને દીને એ લાએકીવાળી મોહકી બુધ્ધીની તથા બારે હીમતવાન રૂપાળી નાજની મરણ પામી. તેની એવી અવસથાથી તેનાં માકરો દુખી થયાં. એક માકરડી તથા એક માકરે રાજકારોબારી સભાની આગળ જઈ અરજ કીધી કે સેકાંણીની સાથે તેઓનેબી મરવાને હુકમ આપવો. તે માકરડીનેતો પેલી કહી કાહડી મુકી. પણ માકરની અરજ બાહલ રાખી તેને ગરદન મરાવ્યો.

માનશીઅર રોલાન જે રોએનમાં રાંતાએલો હતો તે બાએડીની હાલત વીરો સાંભળીને અતીથલો કુખી થયો. પેહલાંતો તેણે વીચાર્યું કે પારીસ નહિ રાજદારો બારી સભાપર બાએડીનાં ખુનનો વાંક મેલે અને પછી જો મોત આવેતો મરે. પણ દુર અંદેશો કરી જોતાં તેને લાગ્યું કે તે સભાના મીજલસીઓ જે જલાદોનો પેગો લઈ બેઠા હતા તેઓ તેને કાંઈબી બાહુને ગરદન મરાવશે તો ખરાબ. વાસતે એકવાર તેનાપર કાંઈબી અપરાધ બોલતીમી રીતે લાગુ પાડવામાં આવેતો તેની માલ મતા સરવ જપત થાય અને તેની એકની એક દીકરી નાવારસ સાથે કંગાલ રહી જાય. મારે તેણે આપણાત કરવાનો ઠરાવ કર્યો. તેણે જે મીતરનાં ઘરમાં આગરો લીધો હતો તેનાપર કાંઈ જંગલ આવે નહીં મારે તેની રજૂ લઈ દુર રાહપર જઈ એક ગાડ તળે બેસી પોતાનો જાન ઈ સવરને હવાલે કર્યો.

મડન બોનાપારટ.

નેપોલીઅન બોનાપારટની મા લીટીશીઆ રેમોલાઈ ના શ્રી એજકશીઓ નગરમાં તા. ૨૪ મી આગસ્ટ ૧૭૫૦ ને દીને જનમી હતી. તે પંદર વરસની થઈ તારે ચારલસ બોનાપારટ સાથે પરણી. કારસીકાના આખા ટાપુમાં એ સ્ત્રી ઘણી ખુબસુરત ગણાતી હતી. એ જેવી શરીરે રૂપાળી તેવીજ મગજે બેરાવર, સમજે રૂડી તથા વીચારે ઉંડી હતી. એ બાનુ બરથારના હકમાં કરીમતો સં

ગતી અને બચાંઓના હુકમાં અમુલ્ય બખરીયા હતી. આ રલસ બોનાપારટ ૧૭૮૫ નાં વરસમાં મરણ પામ્યો. એ વખત તેની વીધવા લીટીશીઆ પાંતરીસ વરસની હતી. પાંચ દીકરા અને તરણ દીકરીની જાળવણી કરવાનો સંધો આધાર એ સ્ત્રીપર રહ્યો. પણ પોતાના અપાશી ભરથારની હુયાતીમાંજ એ છોકરાંઓને સારી રીતે ઉધારવાને એણે ખબરદારી રાખી હતી. ચારલસ બોનાપારટ છોકરાંઓને શીખામણ દેવાની આડે આવે અથવા કેળવવાની વચે બોલે તારે લીટીશીઆ તેને સાફ કહેતી હતી કે “પેઆરા તમે બચાંઓની બાબદમાં વચે પડશે નહીં. તેઓપર ખબરદારી રાખવાનું કામ કાંઈ તમારું નહીં પણ માઈં છે.” એ ખબરદારી એ બાઈએ ભરથાર જીવતાં તથા મુવા પછી ઘણી સારી પડે રાખી. તે નો જગત પરસીધ દીકરો નેપોલીઅન્ કહેતો હતો કે “તે હેત સાથે કરડો રોળો રાખતી. સદાચરણો માટે બખરીશ આપતી. દુરાચરણો માટે સજા કરતી. કાંઈથી સાઈં માઈં કામ તેનીથી છુપુ રહી શકતું નહીં. તેણે હુમારાંપર એવી ચોકસાઈથી ખબરદારી રાખી કે તેવી કોઈ બીજા માએ રાખી હોય નહીં. હરેક નીચ ધારણા, હરેક આપસ્વારથી વીચારને તે નાપસંદ રાખી દુર કરાવતી. હુમારાં કુમળાં મગજપર ઉમદા વીચારો અને ઉત્તમ કાનુનો શીવાએ બીજાં કસાંની અસર થવા દેતીતી નહીં. તે જીડાંનો તીરસકાર કરતી. નાકરમાનીથી ખીલવાતી. હુમારા કસાબી વાંકના અખારા કરતીતી નહીં.” એવી માનો દીકરો સદા હેતથી તારીફ કરી ઈઆદ કરતો કે “અરે ! કેવી સ્ત્રી ! તેના સરખી બીજા કાંહાં મલે !”

નેપોલીઅન માની એવી વખાણ કરતો હતો તેમાં નવાઈ સી ? તે જોતો હતો કે “નુકસાન, સખતી તથા થાકથી તેના મગજ પર કરી અસર થતીતી નહી. તે સંધું સેંદ્રતી અને ઉડાવતી.” લીટીશીઆનો જેઠ જીવ તો હતો તાંહાંસુધી તેને કાંઈથી નીરાંત હતી. પણ તે મરણ પામ્યો તારથી કુટુંબના સંધા કારોબારનો બોલો એને માથે પડ્યો. એ વેળા લીટીશીઆને કોઈનો આશરો અથવા કોઈ દાનાવ આદમીની સલાહની મદદ હતી નહી.” પણ નેપોલીઅનના કેહવા પરમાણે એ કાંઈ કાંઈ તે બાઈની “શક્તી ઉપરવાર નોહતું. તેણે સંધા કારોબાર ચલાવ્યો. સંધા બાબતોનો બંદોબસત કીધો. તેણે એવાં ડાહ્યાણ તથા અગમચેતીથી કામ કીધુંકે તેની ઉમર તથા શરીરની શક્તી પરમાણે તેટલી બધી વધી રખાય નહી.” માના એવા ગુણોની અસર છોકરાંપર થયા વીનાં રેહી નહી. નેપોલીઅન જીવનગીએ પોંહતો અને એક તોપચી માંથી વધી ફુનીઆમાં સરવથી સરસ પેહલવાન, સરવથી મોહરો મોહનગ્રાહ અને ઘણો વખાણાયો રાજકારોબારી થયો તે એની જાતી કમાલીઅત સાથે એની મા પાસથી મલેલી કેળવણીથી બન્યું. એ નામદાર મરદના બીજા ગુણો સાથે મુખીઅ ગુણ એ નજર આવતા કે, વડાએ સાથ નમીને ચાલવું, ડરાવેલી સત્તાની સામને થવું નહી, ઠરીકામ પર પેચાર રાખવો, પોતાના અથવા બીજાં કોઈ ના હાથમાં મુખતીઆરી રેહેવાની જરૂર જાણવી, હરેક કામમાં અગમચેતી રાખવી, સંધા બીનાથી વાકેફ રેહવું, મેહનત સંખતી અને થાકથી કંટાળવું નહી, સહ કોઈ ના કામ મુજબ તેઓને બખરીશ અથવા સજા કરવી.

એ ગુણો કેટલે બધે દરજ્જે એને મા પાસથી લીધા હશે તે એણે તેની રીત વીશે કરેલાં ઉપર નજાવેલાં વરણન થી સમજ પડશે.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ માં કારસીકા મધે માહોત્રાહેની લ ડાઈ ઉઠી. કેટલાક લોકો તે ટાપુ ફરેંએને સ્વાધીન રાખવાને માહોત્રા હતા. બીજાઓ તે ઇંગરેજને હવાલે કરવા માંગતા હતા. બોનાપાર્ટના કબીલાએ ફરેંએ ટો લીવાળાઓની તરફેન કીધી. એ કબીલાનુ પરીનામ એ બીલાની એવું વીરૂધ ઉતરયું કે સામને વાળાઓએ તેઓ નુ ધરખાર લુટી લીધું. તેઓના બાગ બગીચા ખરાબ કીધા. તેઓનાં બકરાં તથા ઢોર ચોરી લઈ ગયા. તેઓને પોતાને દેશનીકાજ થવું પડ્યું. હારેલાં મારેલાં તેઓ શ્રી મારસેલસ પોંહતાં. તાંહાં મડમ બોનાપાર્ટે પોતાનુ મ કાન કીધું. ઘણી તંગી તથા દેંગાલી છતાં સખર તથા હીમત રાખી આબરૂથી વખત લીધો. આગળ એના નામદાર દીકરો જમ દરજ્જે તથા દોલતે વધતો ગયો તે મ મડમ લીટીશીઆની હાલતબી શુધરતી ગઈ એમ કેહવાની જરૂર નથી. ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૯ ના વરસમાં બોના પાર્ટ શ્રી ફ્રાંસનો વડો કાનસલ કર્યો તારે મડમ લીટી શીઆ પોતાનાં બીજાં છોકરાં સાથે પારીસમાં આવી એ કાંત રહી. ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪ માં બોનાપાર્ટ શેહનશાહ કર્યો તારે તેની માને મડમ મીચરનો ખેતાબ તથા દર વરસે લાખ ફ્રાંકનો માસુલ બાંધી આપવામાં આવ્યો. તેના દરજ્જે આલમના લોકમાં વધવા સાંરૂ તેને શ્રી ફ્રાંસનાં સંધાં ધરખખાતાંની મુરબી ઠરાવવામાં આવી. એ બાનુ એ પરમાણે દરજ્જે તથા દોલતે વધી. પણ એણે પોતા

ના આગળા સદ્યુલો છોડ્યા નહી. નેપોલીઅનતા અ
તીથણા લોબની સામને તે સદા થતી. પોતાના સાવકા
બાઈની આગળ તે વાત કરતી કે “તમારો બાણેન પો
તાની આલથી પોતાને તથા આપુને સંધાને ખરાબ કર
શે. તેણે નેટલું મેલવયુંછે તેટલુંજ જાળવેતો બસ છે. અ
તીથણું લેવા નવાથી તે સંધુ બોઈ દશે. મને સંધાં કુટુંબ
ની ધાસતી લાગેછે. આટે માડો વખત આવે તે સાડ કાં
ઈ એકહું કરી રાખવાને હું ઘટતું ધારું.” એ બાઈ એ
બાબદ ને શીખામણ દેતી હતી તે નેપોલીઅને સાંભળી
હોતો. તેને કેવું સાડ યાત ! તેની મા ને ધાસતી રાખ
તી હતી તે આકેબત ખરી કરી. અતીથણું લેવા ગયેથી
તેણે સંધુ બોઈ દીધું. પણ તેવા વખતને સાડ મડમ લી
ટીશીઆ બોનાપાર્ટે અગમએતી રાખી કરકસરથી કાંઈ
એકહું કીધું હતું. એની કરકસરને લોકો કંજુસાઈ
હી હસી કરતાં હતાં. તેઓ બોલતાં કે જોના એક દીક
રો રોહનશાહ તથા બીજા તરણ મોહટા રાજા થયલા તે
બાનુએ એવી બખીલાત કરવી ઘટે નહી. પણ લીટીશી
આપર સંની લીલી સુકી વીતેલી હતી. અનુભવથી તે ડા
હી ઘઈ હતી. તે એવી મશખરીના એટલોજ નવાબ આ
પતી કે “એ સંધા રાજાઓને કોઈ કદામ મારેજ ખવાડ
વું પડશે તે કોણ જાણી બેઠુંછે વાડ ?” માડાં બાએગે તે
મજ બનયું. તેવે વખત માની દોલત દીકરાઓને કામ
આવી ખરી. મડમ લીટીશીઆ પોતાના છવ સાથે ધ
ણી કરકસર કરતી હતી તે બચાંઓનું બહું ચીતીને કર
તી હતી, તેના એક દાખલો એકે નેપોલીઅનપર બંદીઆ
ને કુખ પડવાની ખબર તેણે સાંભલી તારે પોતાની સં

ધી દોલત આપીને તેનો છુટકારો થઈ શકેતો તે કરાવા ને ઇંતેજરી બતાવી. અંતની ઘડી સુધી એ દીકરાનાં સુખ મારે એ બાનુએ કોઈબી ખરચ કરવાની કસુર રાખી નહી. પોતાના દીકરાના ચહડતા વખતમાં લોકોનાં ભલાં મારેનાં કામો કરવાને મડમ લીટીશીઆએ કબુ આ નાકાની કીધી નોહતી. કોઈની દાદ લેવાને, કોઈપર મે હરબાંની કરવાને એ બાનુ વારેવાર પોતાના દીકરાઓને કેહતી હતી. જારે કોઈ આદમી કસી કસુરથી આપદા માં આવી પડતું તારે કાલાવાલા કરીનેબી તેનો છુટકારો કરાવવાને એ તણઆર રેહતી. એ નામદાર સ્ત્રી ૧૮૨૯ નાં વરસમાં મરણ પામી. એ વેળા તેની ઉંમર નજીક હેંસી વંસની હતી. એવી લાંબી ઉંમરે પણ તેના હાસન તથા બાહોશી ઘણીખરી કાએમ હતી.

કાંડોદેશ લાવાલેટ.

નેપોલીઅન બોનાપાર્ટની પેહલી બાએડી જોસફ ઇનની એમીલી નામની એક બતરીજ હતી. તે મારકુ ઇસ ડી બોહારનેસની દીકરી થતી હતી. બોનાપાર્ટની એક વેળા મરણ થઈ કે તેના એક માનીતા અને બાહુ દુર સરદાર લાવાલેટની સારી ચાકરીને બદલે વાળવા તથા તેને પોતાની સાથે વળગેલા રાખવા તેનાં લગન ઉંચાં કદની, સોહામને ચેહેરેની, નાજુક બદનની તથા મીઠા સવંભાવની એમીલી સાથે કરી આપવાં. એ વીચાર સંધાં જણાંને પસંદ આવવાથી લાવાલેટ તથા એમીલીનાં લ

ગત ઈં ૦ સં ૧૭૬૮ માં થયાં. તેઓ એક હકતો સાથે
 રહ્યાં પછી કાંઠિ લાવાણે બોનાપારટની સાથે ખીસરની
 લડાઈપર ગયો. દોહડ વરસે પાછો આવી બાએડીને મ
 લ્યો. તે સાકસની ખાતેના એલચી ઠરયાથી બાએડી
 સાથે તે મુંબુક ગયો. તાંહાં નગ બાવતો પોશાક પેહરવા
 અને સુલાઝા ભરેલી ચાલ ચલન રાખયાથી પોતાની દે
 શી બેહતીઓનાં માનમાં એ બાઈએ વધારો કીરો. તાંહાં
 થી ભરથાર સાથ જરલીન ગઈ. તાંહાં પુરુશીઆના રા
 જા રાણીએ તેને ઘણું માન આપ્યું. ફરાંસ પાછી આ
 વયા પછી એમીલીને તેની કુઈ રાણી નોસફાઈનની “ખી
 સટરેસ આવ ધી રોબસ” નો ઓહદો મલ્યો. નોસફા
 ઈનને તલાક મલ્યું તાંહાં તુલીક કાંઠિસ લાવાણે તે ઓ
 હદાપર રહી. તારબાક કુઈની ખાતર તેણે કસો ઓહદો
 લીધો નહી અને ખાનગી રીતે છંદગી ગુજરવા લાગી.
 પણ તેનો ભરથાર અંત સુધી બોનાપારટની માફરીમાં ર
 હ્યો. તે નાનદારી તથા દરબજે વધતો ગયો. વાટરજુની
 લડાઈમાં બોનાપારટનો છેલ્લો પરાજય થયા પછી ફરાંસ
 માં ઠરેલા રાજાના હુકમથી લાવાણેપર ફીતુર કરવાનો વાં
 ક મેલી તેને કેદ કરવામાં આવ્યો. એ વખત ફરાંસ
 માં અમીરી દરબજવાળા બંદીવાનોપર જે ઓહદી સખ
 તી ગુજરી તે ખમયા પછી કાંઠિ લાવાણેની તપાસ થ
 ઈ. તપાસને વખત માલુમ પડ્યું કે એ બાહુર સરદાર
 રે બોનાપારટ તરફ વફાદારી ચીવાએ બીન્તું કાંઈ કીન્તું
 નહી. નવા રાજા જુઈની સામને કસો દેજો અધવા ને
 પુર કરવાનો વાંક તેનાપર કાએદા સુનમ લાલુ રી
 ક્યો નહી. પણ તે વખતના અર્ધઆંખ રચ

તપાસ કરનારા બાર નેપાઅધીશોમાંથી આઠ જણાતાં મ
ત તેને અપરાધી ઠરાવવાની તરફ પડ્યાં. તેને સુલી દે
વાનો હુકમ થયો. એ વખત તેની ડાહી બાએડી પોતા
પર મોહટી રંજ એંચી તેનો છુટકો કરવાને ઇલાજ સો
ધત નહીતો બોનાપારટના બીજા ઘણા નામીયા સરદારો
ની મારફતે તેની હીનપસતી ભરેલી રીતે મારયો જાત.

કાંઉટ લાવાલેટને કેદ કીધો તારે તેની બાએડીને પુરા ઘ
હડા હતા અને તે વીઆવાની તઈઆરીમાં હતી. જારે
તેને કતલ કરવાને હુકમ થયો તારે તેણે જાણેલો એકનો
એક દીકરો તુરતનો મરણ પામેલો હતો. એવા નાજુક
સમેમાં વાહુલા ભરથારની બાબદમાં એ બાઈને કેટલું બ
ધું દુખ તથા અંદેશો થયો હશે તે વીશે અતરે લખવા ક
રતાં શેઆણી વાંચનારીઓ વધારે સારી પઠે વીચારી શ
કશે.

કાંઉટેસ લાવાલેટને ભરથારની હાલત વીશે ખબર
આપવા જનારી એક શાહજાદીએ સલાહ આપયા મુજ
બ એ બાનુએ પાદશાહની મુલાકાત લેવાને પરવાનગી
માંગી. તે મલેથી તેણે જઈ લુઈ રાજા આગળ ગુંડણ મં
દીએ બેસી ઘણા કાલા વાલા કરી ભરથારને વાસતે માંફી
માગી. પણ તે સખત દીલના પુરૂપ પાસથી કાંઈ વળયું
નહી. બીજી દીને એમીલી ભરથારના બંદીખાનામાં મલ
વા ગઈ. એ વેળા તેઓ ત્રાર મહીને મલયાં. બલાપા
તથા ફીકરથી એમીલીના ગુલાબ સરખા રૂપસારા પીલા,
તથા હોસન સંગે ભરદ થઈ જઈ તેનાં શરીરમાં હાડકાં
તથા આમડાં શીવાએ બીજું કાંઈ રહ્યુંતું નહી. એવું જો
ઈ કાંઉટ લાવાલેટને ઘણું દરદ થયું. એમીલી કસું બોલ

યા વગર ભરથારનાં પાસાંમાં ઉભી રહી. જરે પાછું બે
લી શકાયું તારે પાદશાહ સાથે થયલી સુલાકાત વીથે તે
એએ વાતચીત કીધી. તારપછી એ બાનુએ ફરીને એક
વાર પાદશાહ પાસે જઈ ભરથારને વાસતે રેહમ તથા મા
ફી માંગી. તે સંધું ફેકટ ગયું. તે બીચારી નીરાશ થઈ
એક કલાક સુધી એકમાં બેસી રહી. તેની જાહેનલાલી
ના વખતમાં જેઓ તેના ફરમાબરદાર થવાને ઇતેજાર હ
તા તેઓએ આ વખત જાણે તેને એજખીખી હામ ન
હી તેમ તેની કસી ખબર લીધી નહી. અંતે થાક તથા બે
ફરારીથી લાચાર થઈ પાછી ભરથારને મલવાને બંદીખાને
ગઈ અને સંધો હેવાલ કહ્યો. જે ભરેસપતવારને દીને
કાંઠેર લાવાલેટને સુલી રવાના હતો તેની આગમ્યના
મંગલવારની રાતે એમીલી રાબેતા મુજબ તેની સાથે જમ
વાને ગઈ. નવરૂં જોઈ એ સ્ત્રીએ તેને કહ્યું કે “એકજ
ઇલાજ કરવા શીવાએ આપણને કસી આશા રહી નથી.
તે ઇલાજ હું તમોને કહું છું. તે એમકે આજ રાતે આ
ઠ કલાકે તમોએ મારાં કપડાં પેહરી મારી પીતરાઈ સાથે
આ બંદીખાનાની બાહરે જઈ પાલખીમાં બેસી રસતામાં
જવું. તાંહાં માઠ બાડસ તમારે વાસતે ગાડી તઈઆર
રાખશે તેમાં તમોને બેસાડી સલામતી ભરેલે ઢેકાંજી લઈ
જવામાં આવશે.” કાંઠેર લાવાલેટને લાગું કે એ ગોઠવ
ણ કબુ પાર પડવાની નહી, માટે તે બાએડીનાં મોહ ત
રફ જોવા લાગો. તેને અચકતો જોઈ એમીલી ફરીને મ
જબુત અવાજે બોલી કે “તમે મારી વાત નાકબુલ રાખ
વી નહી. તમારી પછી મારાંથી એક ઘડીની જીવી શકા
વાનુ નથી. તમે મારું કહ્યું સાંભળો. ઇસવર મને આ

કામ માટે શક્તી આપી નીલાવેછે અને મને ભરોસો છે કે તે સાહેબની મેહરબાનીથી આપણ એ કોશેશમાં ફાવીશું.” લાવાલેટે બાએડીને ઘણુંબી સમજાવયું કે એ બાઈને દર રોજ બાહેર જવાને વખત ને બેહદ મોટીદારો તેની આ સપાસ ફરી વળતા હતા તેઓથી તથા બંદીખાનાની કું મી રાખનાર અમલદાર ને ધણી તેના હાથ ગ્રાલી પાલ ખીમાં બેસાડના હતા તેથી છટકવું, જણાઈ આવે ન હી તેમ સારી પહે સોના વેશ લેવો તથા એ બાનુને ધાત દી આદમીઓના હવાલામાં એકલી બંદીખાને મેલી તેણે બાહેર જવાને છાતી ચલાવવી મુશકેલ હતું. પણ એમી લીએ કમું સાંભળયું નહી. ભરથારને હક કરતાં જોઈ તે બાનુ તાઉમેદીથી ધુજવા લાગી. અંતે કાંઈક લાવાલેટ મા થાણુ બાએડી તથા વાહલી દીકરીની ખાતર તે રીત અ જમાવવાને કમુલ થયો. પણ તે બોલયો કે તેને વાસતે ને ગાડી રસતામાં દુર રાખેલી હતી તે બંદીખાનાની પા સ હાથતો બેહતર; કેમકે બાહેર નીકળયા પછી પાલખી માં બેસી ગાડી આગળ જતાં એકાદો કલાક નીકળી જાય તેટલાં જો ગરબર થાયનો સંધી ગોઠવણ બરબાદ થાય. એ વીચાર એમીલીને પસંદ પડયો. તેણે એ દીને કરવા ધારેલું કામ બીજા દીવસપર મુલતવી રાખ્યું. પણ તે મુ જબ કરવાને તેણે ભરથારનો વચણ લીધો. બીજે દીને રાખેતાને વખત એમીલી બંદીખાનામાં ગઈ. ધણી ધણી આણી ખાનું ખાવા બેઠાં. તેઓનો સંધો આધાર તે વખતની ગોઠવણ પાર પડવાપર હતો. તે જો નીસફલ જાયતો બીજે દીને સહવારનાંતો લાવાલેટને મુલી દેવાનો ઠ રાવ હતો. એ બાએડી તહરેવાર અંદેશાને લીધે એકદો

હુંક એક ફતરાની માફક તેઓનાં ગળાંમાં ખુંચયો. આડ
વાગાનો વખત થવા આવયો તારે એમીલીએ પરદાની
આડે બઈ, બરથારને સારૂ તદ્દખીરથી આણેલો સીનો
પોશાક તેને પેહરાવયો. પછી તેને કહ્યું કે બાહર જતી
વખત હાથનાં મોજાં. ઉંચાં ચહાવવાં; રૂમાલ મોહાડાં
આગળ ધરવો, (તેઓની દીકરી) જોસફાઈનને અથેલીને
ધીમું ધીમું ચાલવું, નીચાં બારણાં આગળથી વાંકું વળવું
કે તેમાં ટોપીનાં પીછાં બરાઈ ટોપી નીકળી જવાથી કશું
બાહર પડી જાય નહી, ખડકીમાંના ચોકીદારોથી હુશી
આરી રાખવી, કુંચી રાખનાર અમલદાર હાથ પકડી પા
લખીમાં બેસાડવા આવે તેને સમજથી હાથ આપવો,
અને તારપછી બાડસ કેહે તેમ કરવું. બાપની સાથે જ
તાં જોસફાઈને પણ સું કરવું તે વીથેબી એમીલીએ કેટલી
ક સલાહ આપી. જરે લાવાલેટ બાહર જવા લાગે તા
રે બાએડી ફવા કરીને બોલી કે “ મારા વાહુલા બર
થાર ! ઈસવર તમારી નવેબાની તથા તમારો બંચાવ કર
રે ! પણ ખબરદાર તમે મારી ભલામણ મુજબ કામ કર
જો.” પછી તે બંધે જણાંઓએ હાથ મેલવયાતો લાવાલેટને
માલુંમ પડ્યું કે નેક હેઠાએતવાળી એમીલીના આંગમાં
ધધરતો તાવ આવતો હતો. પણ તે વીથેચરચા કરવા
ને એ સમે વખત હતો નહી. બારણું ઉગડાવવાને તે
ઓએ ઘાંટ વગાડ્યો. ચોકીદારને આવતાં પગલાં સાંભ
ળી એમીલી પેલા પરદા પાછળ જઈને ઉભી. બારણું ઉ
ગડ્યું એટલે લાવાલેટ બાહર નીકળ્યો અને બાએડીની
સલાહ મુજબ આગળ ચાલ્યો. તેટલાં ઘનરાટમાં છોકરી
થી એક ભુલ થઈ. તે એમકે તે બાપની દાવી બોરફને

લીધે જમનીએ રેહ્યાથી ચોકીદારે તેનો હાથ પકડ્યો. પણ સારાં ભાએગે તેને કસો ભરાંત ઉપજ્યો નહી, આગળ વધતાં પેલા કુંચી રાખનારે બારણું ઉઠાડતાં તેઓની તરફ ખુબ ધારીને જોયું. બાહેરના દરવાજા આગળ જતાં વાટખા ચોકી કરવા ઉભા રહેલા બાર શીપાહીઓ તથા એક અમલદારની છેક પાસે થઈ તેઓ ગયાં. લાવા લેટ પાલખીમાં બેઠો. પણ બે મીનીટ સુધી કોઈ ઉંચક નારા દીસ્યા નહી, અંતે બાડસ છ માણુશોને લઈ ત્યાં હાં આવ્યો, તે બોલ્યો કે “એઓખાનો એક જાણુ જતો રહ્યાથી બીજાને યોલી કાહાડતાં વીલમ લાગે. પણ મડમ તમારે આજ રાતે પરેસીડેંટને મલવા જવુંછે તે તમે વીસરી ગયાં કે સું ? ચાલો પેલી ગાડીમાં બેસો અને નિસકાઈનને પાલખીમાં જવા દેવો.” લાવાલેટ સમજી ગયો તેથી તુરત ગાડીમાં બેઠો. હાંકતી વેળા કોચમને ચાણુક સોધ્યો, તે હાથ લાગે નહી માટે લગામથીજ કામ લેવું પડ્યું. એ ગાડી હાંકનાર કાંઈ જવો તેવો આદમી હતો નહી. તે કાંઉટ ડી કાસીનાન હતો. કાંઉટ લાવાલેટે કણુ ધારયુંતું નહી કે એવો પુરૂષ પોતાને સર એટલું બધું ખેંચી લેવાને તઈઆર થાય, એ અમીરે એવાં બારીક કામમાં કોચમનનો વીસવાસ કરવાને દરસત ધાર્યું નહી માટે પોતે તે કીધું એટલુંજ નહી, પણ લાવાલેટના બંધાવ માટે ચાર ભરેલી પીસટોલખી ગાડીમાં તઈઆર રાખી હતી. તેઓ ઠરાવેલી જગાએ પોંહતા. તેટલાં લાવાલેટે બહરીના પોશાક કાહડી પોડાવાળાનો વેપ લીધો. થોડા વારમાં બાડસ તે તરફ આવી લાગે, એ વખત લાવાલેટને પકડવા છુટેલા પેદલો તથા સવારોનાં ટોળાંને

ટોળાં હુંધ તંધ દોડતાં હતાં. તેઓ એ મરદની પાસથી ગયા પણ કોઈએ પીછાણ્યું નહીં કે એ ઘોડાવાળો તેઓ નો છટકી ગયેલો શેકાર હતો. કાંઠે કાસીનાનની રજા લઈ લાવાલેટ બાડસની પછવાડે ગયો. એમીલીનો વીચાર હતો કે તેના ભરથારને એવે ઠેકાણે સંતાડવો કે તેવે ઠેકાં છે તે હોવાનો કોઈને એઆલખી આવે નહીં. તે પરમા છે બાડસે કીધું. તેણે દશાવરખાતાના પરધાનના મંદીર માં કાંઠે લાવાલેટને છુપાવ્યો. એમ કરવું કાંઈ જીવી તેવી વાત નાહતી. પણ એ પરધાનના એક સેવકની બા એડી લાવાલેટ સરખા કુખીઆરા આદમીને આશરો આપવાને ધણી ઇંતજાર હોવાથી તેના ભરથારની સાથ મલી એ વીશે બંદોબસત કરવામાં આવ્યો હતો. તેઓ એ તે મંદીરમાં બીજા મારે પોતાના ઓરડામાં તેને રાખ્યો. લાવાલેટની સોય કરનારાં આદમીઓ સંધાં ખુ ને ખુતાં ફરી વળ્યા. તેઓના સપનામાંથી એવો વીચાર નહીં કે તે પુરુષ એવે ઠેકાણે સલામત હતો. પેલી સ્ત્રીએ ધણી મેહનત તથા તદબીરથી કેટલાક દીવસ સુધી લાવાલેટને રાખ્યો. તેને બાહર ગામ મોકલી દેવા ને ધણી ગોડવણ કરવામાં આવી તે સરવ વેરથ ગઈ. અં તે કેટલાક ઇંગરેજ અમલદારોની મદદથી તેને શ્રી બેલ જીઅમ મોકલી દીધો. એ અમલદારોએ એ કાંઠેને ધણી વખાણવા જોગ મદદ કીધી.

કાંઠે લાવાલેટની છોકરી જોસફાઈન બાપથી છુટી પડ્યા પછી તે બાપના છુટકારા માટે ઈસ્વરની જનાબમાં હાથ જોડી આભાર માન્યા પછી પાલખીમાં બેસી રવા ને થઈ. તેટલાં લાવાલેટનો ચોકીદાર તેના ઓરડા તરફ

નેધા કરી જોવા લાગેતો પરદાની પછવાડે જે આદમી હતું તે બાહર નીકળ્યું નહીં. અંતે વેહમ પડ્યાથી તે અંદર ગયો. જોયુંતો તેનો બંધવો મલે નહીં અને તેને બદલે કાંઉટેસ લાવાલેટ તાંહાં હતી. તે ચોકીદારે ઘાબરો પડી પોકાર માર્યો. તેને મુગો રાખવા તથા બાહર ન વાધી અટકાવવાને કાંઉટેસ લાવાલેટે તેને દગલો પકડ્યો. તે ફારીને તે બાહર દોડ્યો અને સંધાં બંદીખાનામાં ઘભરાટ કરી મેલ્યો કે પેલો કેદી નાહસી ગયો હતો. પેલી પાલખી પછવાડે આદમીઓ દોડ્યાં. તેમાંતો જોસ ફાઈન વીગરે કોઈ હતું નહીં. પોલીસ ખાતાંના વડાના હુકમથી સવારો સંધે ઠેકાણે ફરી વળ્યા. શેહરમાંથી બાહર જવાનાં નાંકાં બંધ કરાવ્યાં. સંધી કાફી તથા પોહમ ખાતાં જોઈ વાળ્યાં. પણ લાવાલેટ કેથે હાથ લાગે નહીં. તેને પકડી આપવાને છપાવેલાં બહરનામાં કશું લ કીધેલાં ઇનામ લેવાને કોઈ તઈઆર થયું નહીં. એ વીનાઈમેદીના ખાર સરકાર તરફ વાળાઓએ પેલી પતીવરતા નાજુક સ્ત્રીપર કાહુડ્યો. તેઓએ જંગલીપણે કાંઉટેસ લાવાલેટને ઘણા ખરાબ સમુનો વાપર્યા. તેને છોડી મેલવાને બદલે છ અડવાડીઆં સુધી સખતી સાથે કેદ રાખી. તે બાનુને કોઈ સાથ કાગજ પ્રતરથી સંધેસો રાખવા દીધો નહીં. એ બાનુ જે આગળથીજ કાહેલી તથા શરીરે ઘણી દુબલી થઈ ગઈતી તેનાં દુખમાં એવી ત હરેવાર સખતીથી વધારો થયો. ભરથારનું સું થયું હશે તે વીશે તેને ઘણી ચીંતા રહી. એ સખતોથી તેનાં મગજ પર માડી અસર થઈ. તે અસરથી એ બાનુ ઘણી મુદત સુધી દયા ઉપજવા જોગ હાલતમાં રહી.

કાંઉટ લાવાલેટ ૭ વરસ સુધી રેથનીકાળ રહ્યો. એ સને ખાએડી તથા દીકરીની જીદાઈથી તેને ઘણું લાગતું હતું. પણ તે પહોંચે તથા વીચારમંદ પુરૂષ હતો મારે પી રજથી સંધું સોસયું. અતે જે અપરાધ મારે તેને સુલી રેવાને હુકમ થયો હતો તે અપરાધથી તેને મોઢજો કરવામાં આવ્યો. તે સ્વતંત્ર થઈ ઈં ૨૦ ૧૮૨૧ માં પાછો પોતાને જનમદેશ ગયો. તાંહાં વધ્યોએ તેને ખાએડી સાથ રેહવાને રજા આપી. એ ખાએડીનું મગજ આગળની માફક પુરું ઠેકાણે આવ્યું નહીં તોખી વાહાલા બરધારનો છુટકારો તથા તેની સાથે પાછો મેલાપ થયાથી તેનાં દરદમાં ઘણો ઘટારો થયો. ઘણી ઘણીઆણી આસરે નવ વરસ સુધી સુખથી એકાંત રેહ્યા પછી કાંઉટ લાવાલેટ ઈં ૨૦ ૧૮૩૦ માં મરણ પામ્યો. એ વખત ખાએડીની મોહબત, મામા તથા મીડી વાતોથી તેને ઘણો આનંદ થતો હતો. બરધારનાં મરણ પછી એ નેક નામદાર ખાનુ છવી તાંહાંસુધી એની દીકરી જોસફાઈને એની સારી પડે ખીદમત કીધી.

મડમ રટેલ.

હાલ જમાનાની સરવથી પરખીઆત તથા કામેલ ગરંથ કરતા મડમ રટેલ તાં ૨૨ મી એપરીલ ૧૭૬૬ ને દીને જનમી હતી. ફ્રાંસનો આએપત ખાતાંનો નામીયો પરધાન માં જોમસ નેકર એનો ખાપ થતો હતો. એની મા પણ પહોંચી જીધીવાન સી હતી. એ માખાપે

પોતાની દીકરી જરમેન નેકરને સંધી પાંતીએ હુશીઆર કરવાને ખબરદારી રાખી. જરમેન આસરે વીસ વરસની થઈ તારે તેનાં લગન શ્રી સુઈડનવાળા પારીસ ખાતેના એલચી બારન હોલસ્ટેન સ્ટેલ સાથે થયાં.

મડમ સ્ટેલ નાથપણથીજ સઉની નજરમાં બોબી રહી હતી. તે જેમ જેમ ઉમરે વધી તેમ તેમ પરખીઆત થતી ગઈ. તેના સખખ એમ નહીકિ દેખાવમાં તે નવાઈ સરખી રૂપાળી અથવા સોહામની હતી. પણ તેની અકળ તથા મન શક્તિથી સઉ કોઈ હેરાંન હતાં. તેના મોતેબર વીચાર સરવ આદમીના મનપર અસર કરતા. તેનાં રસીલાં બાપણોપર સઉ કોઈ ધેઆન આપતાં. તેની કલમના જોરથી સઉ કોઈ આજેજ થતાં. રાજદોઆરી, સંસારી તથા નીતી સંબંધી બીનાઓ તેની સમજથી વેગળી નોહતી. એ મોહુટી સમજને અદના તથા આંલા લોક માન આપતાં. એ સ્ત્રી પંદર વરસની થઈ એટલે બાપની સાથે કેટલીક અગતની તથા ડીકટ બાબદોપર તકરાર કરવા લાગી. એવી ટકરારથી ફારગ થઈ રમુજ તથા વાંચવા લાએક બીનાઓ લખવામાં તે શુભતી હતી. બાજે વખત નાટકશાલાને લાએકનાં તથા બીજા પરકારનાં કવેતો જોડતી. એવી સંધી પરકારે કાએલ બાનુતા મકાનપર વીદવાન અને દરબજાવાળાં લોકની મંડલી દર રોજ મલતી. એવાં મોહુટાં લોકની મંડલીની વચે મડમ સ્ટેલ સુરજની માફક પરકાશતી હતી. તેના મોહુટામાંથી નીકળતા શબદોપર સંધાં જણાં હેંસથી ધેઆન આપતાં. એ મડમની સંગતમાં થોડોબી વખત ગુજરનારને મોહુટો ફાએદો થતો. એની મીજલશમાં આવનારું

આદમી કાંઈ પરકારે મધન અથવા માહીતકાર થયા વીના પાછું જતું નહી. તેમજ આંતરે આંતરે પરગટ થતા એના ગરંથોથી આલમનાં લોકને લાભ થતો હતો. એવો બુધ્ધીવા ન એરતના પરતાપે એના બાપનેથી કાંઈ થોડો લાભ થયો નહી. એક બીચાલતો એકે રાજા રાણીની સમજની ખા ખીને લીધે એ કાબેલ પુરૂષ પરધાનના ઓહદાપરથી બુરત રફ થમણો હતો. તે દીકરીના વગથી સં ૧૭૮૮ માં ફરીને આએપત ખાતાંનો પરધાન થયો. એ વખત ફરાં સના રાજમામલામાં ફેરફાર કરવાની ગરબર વધવા લાગી. થોડાવારમાં સંધે અર્ધઆમ એવો ઘઈ પડ્યો કે પોતાની તથા કબીલાની સલામતી સારૂ ફરાંસ છોડી પોતાના જનમદેશ શ્રી સુઈટઝરલંડ જઈ રહેવાને માં નેકરે ઘટતું વીચાર્યું. મડમ રટેલ બાપની સાથે શ્રી કોપેટ ગઈ. એ મડમ ફરાંસ દેશનાં લોકનાં છુટાપણા તથા લાભની મોહટી હીમાત કરનારી હતી. પણ જોકોબીન ટોલી વાળાઓનાં ધાતકીપણાની વાત સાંભળી તેનો જીવ ઉકળી આવ્યો. ઈં ૨૦ સં ૧૭૯૨ માં તે પાછી પારીસ ગઈ. તાંહાં જોકોબીન લોકની જલમીથી રાણીને તથા કેટલાંક સારાં માણસોને હોડવવાને તેણે કોથેશ કીધી. તેમ કરતાં પોતાના જીવને ધાસતીમાં આવ્યો. તેના ભરધારને સુઈડનના એલમી તરીકે કેટલાક હક હોત નહી તે તથા કેટલાક વીસવાસુ મીતરો અગતની મદદ કરત નહીતો મડમ રટેલ તુરત ગરદન મરાઈ જાત. એ સ્ત્રી પારીસથી સુઈટઝરલંડ અને તાંહાંથી ઈંમલંડ ગઈ. ફરાંસનો રાજા સોલમો જુઈ માર્યો ગયા પછી એ ફરી સુઈટઝરલંડ જઈ બાપને મળી. તાંહાં રહી રાજદોઆરી ત

યા બીજી બાબદો વીશે કેટલાંક મોતેજર પુસ્તકો લખ્યાં. ૪૦ સં ૧૯૯૫ ની આખરીમાં એ મડમ પારીસ ગઈ. બુધ્ધીને જોરે એણે એ શેહરમાં આગળ મેલવેલો કાળ કાંઈ સંધો નતો રહ્યો નહતો. તે કાળુ ચલાવી પોતાના કેટલાક મીતરોને રાજના મોહટા ઓહટા અપાવયા. ઠા લીસાંડ નામનો પરખીઆત પુરૂષ એ બાનુના વગથી દે શાવર ખાતાંનો પરધાન ઠર્યો. એ પરમાણે મડમ સ્ટેલ પારીસમાં રહી. વખત જતે એને નેપોલીઅન બોનાપાર્ટ સાથે અનબનાવ થવા માંડ્યો. એ સરદારની સંધો અખતીઆર પોતાને સવાધીન લેવાની ચાલ મડમ સ્ટેલને પસંદ આવી નહી. એણે તે ધણીની સામને થવા માંડ્યું. બોનાપાર્ટે એની મનશક્તી વીચારી લઈ એને દુશમન કરવાને બદલે પોતાનાં હીમાતીઓની સફ્રમાં દાખલ કરવાની વેતરણ કીધી. તેણે જણાવ્યું કે એ બાઈ તેની સામને થવાનું છોડી દેતો એના બાપના આસરે બે કરોડ રૂપીઆ જોટલાં નાણાં સરકારમાં કુબટ પડેલાં હતાં તે એને અપાવવામાં આવે. મડમ સ્ટેલ પોતાના મનનું છુટાપણું તથા લોકોના હકને હરેક બીજી વસતુ રતાં વધારે આહતી હતી, તેણે બોનાપાર્ટની એ વાત તુચ્છકારી કાહડી. રાજમામલા વીશે હીમતથી પોતાના ખરા વીચાર જાહેર કરતી રહી. પણ બોનાપાર્ટની બેરકુ ધણી જોરાવર જોઈ એ મડમે પારીસ છોડી કોપેટ જવું દરસત વીચાર્યું. કોપેટમાં એક વરસ થોખી પાછી પારીસ ગઈ. એણે લખેલું “ડેલફાઈન” નામનું પુસ્તક ૪૦ સં ૧૮૦૩ માં છપાયું. એના બાપે લખેલું એક બીજું પુસ્તકબી તેજ વખતે પરગટ થયું. એ પુસ્તકોમાં રાજ

મામલા સંબંધી કેટલીક બીનાઓ એવી રીતે લખેલી હતી કે તે બોનાપાર્ટની મતલબ તથા રીતની વીરૂધ્ધ હીસી. તે વાંચી એ સરદાર ધણો ગુસ્સે થયો. તેણે પોતાને તાબેના મુલુકમાંથી બાહરે જવાને એને હુકમ દીધો. એને પોતાના બાપથી બી ફર થવાની ફરજ પડી. તે પછી એ બાનુએ બાપને કપી દીધો નહીં. તે ઈ. સ. ૧૮૦૪ માં મરણ પામ્યો. ઇટલીમાં ફરયા પછી પાછી કોપેટમાં આવી રે હવાને મડમ રટેલને ઈ. સ. ૧૮૦૫ માં છુટ મલી. તાંહાંથી તે ફ્રાંસમાં આવતી થઈ. ઈ. સ. ૧૮૦૭ માં એણે “કોરીની” નામનો પોતે લખેલો એક કીસ્સો છ પાવ્યો. તે મથેની બીના તથા વીચારો વાંચી બોનાપાર્ટ શેહનશાહ અતી ધણો ગુસ્સે થયો. તેણે મડમ રટેલ ને પાછી દેશનીકાગ કીધી. એવી સત્તા મલાવવાની અ નધદંતી રીતની સામને તેણે તકરાર કીધી. પણ બોનાપાર્ટ, આખી દુનીઆના શેહનશાહો તથા પેહલવાનો અને શીખાહીઓનાં એકઠાં મલેલાં જોર કરતાં એ એક સ્ત્રીની કલમના ગોઠાથી વધારે ડરતો હતો ! તેણે દેખઈતી અન ધદતી તથા જીલ્લાત ભરેલી રીતેથી મડમ રટેલને પોતા ના અમલની જગાએથી ફર કરવાનો વીચાર ફેરવ્યો નહીં. એ પછી એ મડમ સાત વરસ સુધી પારકાં દેશો માં ફરતી રહી. ઈ. સ. ૧૮૧૧ માં તે મા. રા. ના મના લશકરી અમલદાર સાથે પરણી. પણ તેનું નામ એણે કપી લીધું નહીં અને મડમ રટેલને નામેજ દુની આમાં જણાતી રહી. એ મરદ પોતાની બાએડીને કોઈ માતા સરખી ગુરૂ ગણી મધન રેહતો હતો.

મડમ રટેલે શ્રી જરમની, રૂશીઆ, સુઈડન તથા

ઈંગલંડમાં મુસાફરી કરીથી. જાંહાં ગઈ તાંહાં બોનાપાર્ટ ની વીરૂધ્ધ બોલતી તથા લખતી રહી. એ શેહનશાહના હુરીદોએ પારીસ લીધું તારે મડમ સ્ટેલ લંડનમાં હતી. તાંહાંથી તે પારીસ ગઈ. બોનાપાર્ટ એલબાથી પાછો પારીસ આવ્યો તારે એ કોપેટ જતી રહી, એની કલમ તથા જખાનનો કાબુ ઈઆદ કરી બોનાપાર્ટે એને અરજ કરી કે એણે તેની તરફ થવું અને તેની સાથે રાજનો બંદોબસત કરવા લાગવું. પણ તેની સાથે કસીબી નીસબત રાખવાને એ બાનુએ સાફ ના પાડ્યું. ઉઆટરલુની લડાઈ પછી મડમ સ્ટેલ પોતાની દીકરી સાથે શ્રી પારીસમાં આવી રહી. એ દીકરીને ડીઉક ડી બોરોલીઓ સાથે પરણાવી. નવો રાજ અટારમો લુઈ એની માલ તથા બુદ્ધીપર ધણો પુરબાન હતો. એના બાપનો આસરે એ કરોડ રૂપીઆની રકમનો અવેજ સરકારી તીજરીપર લેહણો હતો તે એને આ વેળા પાછો મલ્યો.

મડમ સ્ટેલ ઈં ૨૦ ૧૮૧૬ માં ઈટલી ગઈ. તાંહાંથી પાછી આવ્યા પછી એ કાબેલ સ્ત્રી કાહેલી થઈ અને તાં ૧૪ મી જુલઈ ૧૮૧૭ ને દીને મરણ પામી. લાએકી, હીમત, હુશીઆરી, આપખખતીઆરી, કાબેલી અત અને બુદ્ધી બલ માટે મડમ સ્ટેલ ફ્રાંસ દેશમાં એકી સ્ત્રી થઈ ગઈ છે. ડુનીઆમાં તેના સરખી બીજી થોડીજ સ્ત્રીઓ મલી આવશે. એ સ્ત્રીની ઈઆદ સંધાં લોક માનથી કરે છે. ફ્રેન્ચ લોક તેનાં નામપર પુરબાન રેહે છે. ખરેખર એવી સ્ત્રીઓના દેશીઓને મગરૂર રેહવાને ઘટવું કારણ મલે છે.

મડન ગીઝા.

આપણા જમાનાનો દાબેલ ફીલસુફ તથા તવારીખ લખનાર અને નાત્રીચો રાજદારબારી માનશીઅર ગીઝો છ વરસની વયનો હતો તારે તેનો બાપ ૬૦ સં ૧૭૯૪ માં માર્યો ગયો. એ વખત ફ્રાંસમાં જાકોબીન લોકે મલાવેલી પાતકી ખુનરેજનો એ પછી ભોગ થયો હતો. તે શ્રી નીમી સની અદાલતમાં બારીસ્ટરનું કામ કરતો હતો. મરતી વખત તેના બચ્ચરવાળ સાથનો બોળે તેની બાએડીપર પડ્યો. તે બોળે તે બાએડીએ ઘણી હીમતથી ઉઠાવ્યો. બરધારનાં મરણ પછી મડન ગીઝો ફ્રાંસથી નીકળી સુઈટ ઝરલંડમાં જીનીવા નગર મધે જઈ વસી. એ બાઈ જોરા વર મગજવાળી હતી. ધરમ તથા નીતી સંબંધી ઘણાં એ તમ વીચારો ધરાવતી હતી. તેણે બચ્ચાંએ તરફ સંધી ફરજ સારી પઠે અદા કીધી. સુખીઅ ફરી તેઓને સારી કેળવણી આપવામાં એણે ખુબ તકેદારી રાખી. જુદી જુદી બાબદોના સબકો તે બચ્ચાંએ પોતાની જાતે આપવાને એ સ્ત્રીએ કંઈ આલસ કીધી નહી. માહા પુરૂષોના દાખલા આપી તેઓના કામનાં સારાં માફાં પરીનામ સમજાવી તેઓની જીજ્ઞસીએ પેંહુચવાની ઉલટ એ બાઈ તે છોકરાંએ સદા આપતી હતી. એક વેળા એક મીતર એ બાનુને મલવાને ગયો. તેણે જોયું કે મડન ગીઝો પોતાના પાછળથી નાત્રીચા યનાર દીકરાની સાથે ડાહ્ય મંડીએ બેસી ધરમ સંબંધી ગુધરાઈ કરનારા માઈ યા પુરૂષોના હવાલને લગતી કેટલીક બીના વાંચતી હતી તે એ મીતરને જોઈ બોલી કે “ ઠરાવ તથા ”

કેટલું બની શકે છે તે મારા ફરાંકને સમજાવવા સાડ એ દાખલા આપું છું.” વાંચનારી બાઈઓને કેહવાની જરૂર નથી કે એવું સમજાવવું કાંઈ વેરથ ગયું નહીં. મડમ ગીઝોએ આપેલા માહા પુર્યોના દાખલાથી તેના દીકરાના મનપર સારી અસર થઈ. હાલમાં તે પોતે એક માહા પુરૂપ બન્યો છે. શુધરેલી દુનીઆમાં કાબેલીઅત માટે થોડાજ જાણુ તેનાં કરતાં સરસ હશે. આસમાનની ગરદીથી માનશીઅર ગીઝોપર સંધી ચહુડતી પડતી વીતી છે. પણ તે જાંહાંબી જાય છે તાંહાં તેની સાથ વાત કરવાની મોહુટાઈ મેલવવાને હરેક લોક ઉમેદવાર રહે છે. તેની ઓલખાણુ ધરાવનારાં મગર થવાને કારણુ જાણે છે. તેની સાથે દોસતીનો હક રાખનારાં પોતાને બાએગશાલી ગણે છે. લાએકીવાલી માતાની રૂડી ચાલ અને ઉપયોગી શીખામણુ બમાંનાં નસીબાપર એટલી બધી અસર કરે છે.

સમય સુચકતા વાળી સ્ત્રી.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૨ ના વરસમાં સ્પાનીઅરડ તથા ફરે' અ લોકોએ શ્રી જીજરાલટરપર ઘેરો નાખ્યો. તે સમયે કાં ઉટ ડી આરટોઈ તથા ડીઉક ડી કેરીનાં સેંટરાક આગળ ફરીને તે જગાનાં બાંધકામ તપાસતા હતા. તેવામાં ઇંગરેજોએ ફેંકેલો એક ગરેપપાટનો ગોલો તેઓએ જોયો. એ સમયે બને એટલો જંચાવ કરવા સાડ એ બંને સરદારો. પોતાના રીસાલા સાથ થોડાપરથી ઉતરી જમીનપર ચ. ટાપાટ સુધ ગયા. તે ગોલો બરાખોની એક બોરડુએ પ.

ડયો. તાંહાં એક સ્ત્રી દારૂનુ કુકાન રાખતી હતી. તે ગોલાથી કોણુ કોણુને ભોખમ પોંદ્યરો તે વીરો સરવ જણા અંદેશામાં હતાં. તે ગોલો પડતાં ઉપલી ટોલકી સાથે એ સ્ત્રીએ પણ ભેયો. તે વખત તેના બંધે હાથમાં બે છોકરાં હતાં. પણ તે કોઈ વાતે બીધી નહી. મુગી મુગી તે ગોલાની નજીક ગઈ. વાંકી વળી એક છોકરાંને કેરેથી નીચે મેલી તે ગોલામાંની દીવાસળી હંડે પેટે કાહડી નાખી ! દીવાસળી કાહડી એટલે તે ગોલો કાટવાની ધાસતી રહી નહી. આસપાસનાં સંધાં આઢમીએ ફીકર થી મોકળાં થયાં. એ સ્ત્રીની સમય સુચકતા તથા હીમત ભેઈ સરવ જણાં તાળુબ થયાં. કાંઉટ ડી આરટોઈએ એની ઘણી વખાણુ કીધી. તેણે એ સ્ત્રીને દર રોજ તરણુ ફરાંક પરમાણે બેઠો મુસારો આપવાને હુકમ કીધો તથા તેના ભરથારને દરજને વધારવાને કબુલાત આપી. ડી ઉક ડી કેરીલોં પણ તેને દર રોજ પાંચ ફરાંક પરમાણે લંવાનમો આપવાને કબુલ થયો. ખરેખર એ સ્ત્રીએ એક પલકારાના વચમાં અતી મોહું કામ કીધું હતું. તેની ધીરજ, હીમત અને વખતસર ઈલાન કરવાની શક્તીની જોટલી તારીફ કરીએ તેટલી થટતી કેરેવાય.

એક દેવ્યાનતદાર સ્ત્રી.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૨ ના વરસમાં એક તવંગર પુરુષે ફરાંસથી નાહસી જતી વેળા એક ગરીબ સ્ત્રીને નાંણાંની મોહટી રકમ જાળવવાને આપી. એ ચોરત બચરવાળ

હતી. પેલા ધણીએ એની સાથ એવી શરત દીધી કે તે
 એ છોકરાં વગરનો મરણ પામેતા એ સંધાં નાણાં એ સ્ત્રી
 એ પોતાનાં બચાંઓના ઉપયોગમાં લેવાં. તે આગમચબી
 એ તેને ગરબ પડેતા તેમાંથી થોડી રકમ ઉપાડી પોતાના
 ખર્ચમાં વાપરવી. એ બનાવ પછી થોડી મુદતે તે સ્ત્રી
 કાઢેલી પડી. પછીસાની તંગીથી તેને ઘણું દુખ થવા લા
 ગું. પણ તેટલાજ સમય ઉપરથી પેલાં નાણાંમાંથી કાંઈ
 ઉપાડી ખર્ચવાને તેણે ઘટારત ધારીયું નહીં. આગળ જ
 તાં તેને ખબર પડી કે તે નાણાંનો ખાલેક મરણ પામ્યો
 હતા. એવું છતાં પણ તે સ્ત્રીએ તે નાણાં પોતાનાં કામ
 માં લેવાને દીલ દીધું નહીં. તેણે પોતાનાં મન સાથે વ
 માસન કીધી કે તે મરણ પામ્યો ખરો પણ કદાચ તેનાં
 છોકરાં હશે. છોકરાં નહીતો કોઈ વારસ હશે. વારસ
 નહીતો કોઈ લેણદારોજી હશે. વાસતે એવું કોઈ હકદાર
 ધણી હોય તાંહાં સુધી તે નાણાં પોતે લેવાં એ સ્ત્રીએ હ
 રામ ગણ્યું. એમ કરતાં ચાર વરસ ગુજરી ગયાં. તંગી
 તથા દુરબલતાથી એ સ્ત્રીના આવરદા ઘટતા ચાલ્યા. તે
 દનપર દન વધારે દુખી થતી ગઈ. પણ સંધો વખત તે
 ને મોહટી ફીકર એ હતી કે રખને તે મરણ પામે અને
 પેલા ધણીનું કોઈ વારસ અથવા ખરૂં લેણદાર હોય તેને
 તે મળે નહીં. એવા અંદેશામાં તે સ્ત્રી રાત દન બેચેન
 હતી. તેવામાં તેને ખબર મળી કે તે નાણાંવાળો પુરૂષ
 પુરૂષીઆ દેશમાં પરણ્યો હતો. તેણે પોતાની હયાતીમાં
 તે નાણાં એ સ્ત્રી પાસ માંગ્યાં નહીં તેના સમય એમ
 કે ગરબરને વખત તે નાણાં કોણને રાખવા આપ્યાં હતાં
 તે વીથે તે મરનારને પાછળથી ઈઆદ રહી નહીં. માટે

એ સ્ત્રીપર દાવો કરવાને બનયું નહીં. એ બીચારાની બી
છબી કેટલીક મોલકત એજ પરમાંજે લોકો પાંસ રહી ગ
ઈ. પણ એ સ્ત્રીએતો તુરત તેની વીધવાને સંધી બીના
જાણવી અને સંધાં નાણાં પુરેપુરાં મોકલી દીધાં. વફાદ
રીની રાહ પેલી વીધવાએ થોડી બખરીયા આપવા માંગી
તેબી એ દેખાનતદાર સ્ત્રીએ નાકબુલ રાખી. પોતાનો
કોલ પાલપાથીજ તે રાજ થઈ. એ પરમાંજે એ બાઈએ
ધણા ફાફાને વખત પોતાની પાસે ધણું નાણું હોવા છતાં
તેનો ફાએદો લીધો નહીં કેમકે તે નાણું પારકું હતું. વી
સવાસધાત ફરી કોઈની દોલત વાપરી સુખથી રેહવા કર
તાં દેખાનતદારી જાળવી સંકટમાં રેહવું તેજે સરસ ગ
ણ્યુ. ખરું દેખાનતદાર તે એવું આદમી !

ખરી દાઈ.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૦ નાં વરસમાં સેંટ ડુર્મીગોના ટાપુ
માં મોહરો ધરતી કોપ થયો. તે વખત પોરટા પરીનસ ના
મની જગોએ એક ધરવાળાં સંધાં જાણાં બાહેર ગયલાં હ
તાં. તે ધરધણીનું એક નાધણું છોકરું, તેને ધવાડનારી હ
બસન દાઈ અને બીજાં માકર માત્ર ધરમાં હતાં.
ધરતીકોપના આચક્રાથી આખું ધર ધુનવા લાગું. સં
ધાં આદમીઓ ધાસતી બાઈ એકદમ બાહેર નાહસવા લા
ગાં. પણ પેલાં છોકરાંને લઈ નાહસવા નેટલો વખત તે
ની હબસન દાઈને મલયો નહીં. એકલું જવુંબી તેજે પ
સંદ કીધું નહીં. છોકરું જાંહાં સુતેલું હતું તે આરડામાં તે

દાદી ગઈ. તેને ઉઠાવે તેટલાં તે દેવાલ પડવાને કરાકો થયો. તે સમે ચીત દેકાણે રાખી એ હુબસને તે બચાં તરફ પોતાની ફરજ અદા કરવાને ઠરાવ કીધો. તે બચાં ની સલામતી માટે જ ઈલાજ સુજ પડ્યો તે તુરત કીધો. તેણે બેહુલી વેહુલી વાંકી વળી નઈ પોતાનાં શરીરને મેહુ રાપદાર ધાલની આફક તે બચાંની ઉપર રાખ્યું. પેલી દેવાલ તેનાં બદનપર પડી. એ સીના એવા ઈલાજથી તે બચું સલામત રહ્યું ખરું; પણ તેની મેહુરબાન દાઈને જ ખમ લાગપાથી તે યોડા વારમાં મરણ પામી. એ કુલી નીમખ હુલાલ આકરડી ! કુલી રૂડી સ્ત્રી !

મારકેસા આસોલી.

આરગરેટ કુલર આસોલી અમેરીકામાં કેમબરીજ પો રટં મધે તા. ૨૩ મી મેએ સને ૧૮૧૦ ને દીને જનમી હતી. એની સારી ઈઆદ શક્તી તથા અપજ મન જોઈ બાપે એને વીદ્યા ભણાવવાને ઘણી ચોંપ રાખી. એ ચોંપ એટલી બધી હતી કે તેને જીજુમનુ નામ આપ્યું ઘટારત ધારવામાં આવ્યું. મી. ૦ કુલરે અતી ઘણી નાધલી વય માંથીજ દીકરીને કેળવવા માંડ્યું. ધંધાને લીધે દીસનાં પોતાને કુરસત નહીં મલયાથી રાતને સમે તે બીચારી નાધલી આરગરેટને તસદી આપવા લાગો. બીજાં લોક જારે પોહર પોહર ઉંઘ કાહાડી રહે તારે એ બચું ચોપડી પાડ કરતું નજર આવતું. તે કામમાં ઇંઈબી ખામી નજર આવીતો તે કઠણ દીલનો બાપ ધમકી આપવા અથવા સ

જા. કરવાને ચુકતો નેહતો. એ પરમાણે થપાધી મારગરે
 ઠ લખવા વાંચવા શીખી તથા લાટીન ભાષાણું કેટલું ગ
 નાન તેણે નેલવયું. પણ તેની તનદરોસતીમાં ઘણા બી
 ગાડ થયો. મગજ ખીસવાની ધાસતી પેદા થઈ. તેને રા
 તના બુરા સપના આવવા લાગ્યા. ઉંઘમાંથી ચોંટી ઉઠ
 વા લાગી. ભયહંકાર બેમારીએ તેનીપર ગલબો કીધો. એ
 સંધી બીનાની કસી દરકાર ન કરતે બાપે તેનાપરથી સખ
 તી ઘટાડી નહી. અંતે તેની મા જો વચે પડત નહીતો
 થોડાવારમાં તેના દાહડા પુરા થયા હોત. એ પરમાણે મા
 રગરેટના બાપનો જીજુમ ઘટયો. પણ એ છોકરી વીદ્યા
 હાંસેલ કરવાની બાબદમાં પછાત પડી નહી. આઠ વર
 સની થઈ તેટલાં બરીટીશ કવી શેકસપીઅરનો ગરંથ વાં
 ચવા લાગી. થોડાવારમાં નાખીઆ રૂપાનીશ લખનાર સ
 રવાનટીસ તથા મોલીઅર નામના કવીનાં પુસ્તકોપર
 ઘેઆન લગાડ્યું. મારગરેટ વીદ્યા ભણવામાં ઉતાવળી આ
 ગળ આલી તેનો સખબ એમ કે તે શીખશકની મદદ કર
 તાં જતી કોશેશપર વધારે આધાર રાખતી હતી. નીતી
 શાસતરપર તેનું ઘેઆન બચપણથીજ લાગેલું હતું. સંધા
 અલીઆસને આતમાનુ અનવાળું કરવાનું હુધીઆર ક
 રવાની તેની નેમ હતી.

કેટલાંક વરસ સુધી ઘરનાં અલીઆસ કીધા પછી
 મારગરેટ નીશાલે બેઠી. રાતદન નેહનત કરી વીદ્યાનો
 તારીફ લાએક બંદોલ એકઠો કીધો. જમ ઉતરે વધતી
 ગઈ તેમ મનનો ખોલાસો અને આતમાનુ અનવાળું ધા
 પ તે બાબદોપર વધારે લક્ષ આપતી ગઈ. સુધડ રેહવા
 તથા શોભીતી કરવાને તેનો શોખ હતો. પણ વખતને ધ

છી દીમતી વસતુ સમજ ખાલી ઠકારા અને ધુનધામમા વખત ગુનાવનારી સ્ત્રીઓની ચાલ નાપસદ કરતી હતી આસરે બાવીસ વરસની થઈ તારે તેણે ફરે ચ લાપાનો અભયાસ ગરૂ કરીને એ લાપામા લખાએલા માભારત પુસ્તકો ઘણી હોસથી વાચવા લાગી કેહેછે જ એ વખત એ સ્ત્રીએ જોટલુ ગનાન નેલવયુ હતુ તેટલું એના દેશ ના થોડાજ પુરપોએ મેલવેલુ હોય પણ એ બાઈ વીચારતીકે એલમ સદા વધારે વધારે હોસે ન દીધાથીજ આ દમીનુ જીવતર પરમાણુ છે મુઆફરીથીજી ગનાનનો વધારો થાયછે તે વીચારી ઇરોપ જવાને એણે ખાએગ દીધી તે ખાએશ પરમાણે કામ કરવાને ખરચ કરવાની એની અથવા એના બાપની શક્તી નોહતી માટે એણે પોતાના ભાઈ બેહુનોને શીખવવાનુ કામ પોતાને માથે લીધુ તેઓને નીશાલે નોકલવાનો જ ખરચ થાત તે પોતાને સાડ એકઠો કરાવયો કે પુરતો ભડોળ થએથી મુસાફરી કરવાને બની આવે એની મા તથા મમાઈ કાહેલી થઈ પડ્યા " માટે ભાઈ બેહુનને શીખવવા સાથે એ બે જ છાની ખરદાશત કરવાનુ કામબી મારગરેટને કરવુ પડયુ એવી સધી પરકારની મેહનતથી તેને એક વેળા જોરમા તાવ આવયો એ મરજથી તે મરતી મરતી બચી ગઈ

મારગરેટ કુલરે ઈચ્છેલી મુસાફરી નીકળવાનો વખત નજીક આવયો તારે તેનો બાપ એકાએક તા. ૨ જ અક્ટોબર ૧૮૩૫ ને દીને મરણ પામયો એ બનાવથી મારગરેટ ગોયા બેહોશ થઈ ગઈ મી. ૦ કુલરે વસીઅત નામુ કીધુતુ નહી તેની દોલત વડી રાખયા કરતા ઘણી ઓછી નીકળી તેનો વહીવટ નહી થયો તારે દીસયુ

કે તેની વીધવાનું ગુજરાણ થાય તથા નાથલાં છોકરાંઓને કેળવણી મળી શકે તેટલીજ પુણ બાકી હતી. એવું જોઈ મારગરેટા પોતાની મેહનતથીજ પોતાનું ગુજરાણ કરવા ને વીચાર કીધો. ઈરોપની મુસાફરી કરવાની જ મોહ ટી હોંસ તેથી મેલી લીધી. એ કામ સાડ લાંબી મુદત સુધી મોહટી મેહનત કરી ભાઈ બેહુનેને શીખવીને જ પઈસા કમાઈ હતી તેથી લેવાને નાપાડ્યું. સાંઝી ભાઈ બેહુનને કાંઈ બીજી મદદ કરવાને ઠરાવ રાખ્યો. તે ઓને કેળવણી આપવાનું કામથી જરૂર રાખ્યું.

મારગરેટા કુલરને ઈં ૧૦ ૧૮૩૬ માં એલતેમાસ થઈ કે લવાજમો લઈ એક ચોપાનીઆં સાડ તેણે કાંઈ બીનાઓ લખવી. એ એલતેમાસ ક્યુલ રાખવા આગ મચ એ સ્ત્રીએ ચરત કરવા માંગી કે લખનારી તરીકે એ કોઈની તાબેદાર રહેવાની નહીં માટે એ જ કાંઈ લખે તેમાં કોઈને કસો ફેરફાર કરવા દેવાની નહીં. મારગરેટા આખી જીંદગી સુધી એજ પરમાણે આપખપતીઆર રહેવા માંગતી હતી. અંતકરણના કહવા પરમાણેજ ચાલવું તેનો મુખીઅ કાનુન હતો.

ખોસટન નગરની એક નીચાલમાં ત્રીસ કુલરને શીખવવાનું કામ મલ્યું. એ કામ એવી રીતે બજતવ્યું કે તેથી સરવની ખાતરી થઈ કે એ સી કાંઈ જોવી તેવી શીખવવા નહતી. એની પાસે શીખનારીઓએ તાજુબ સરખો અભીઆસ કીધો. શીખનારી તરીકે જ નેમ હતી તેજ નેમ શીખવનારી તરીકે રાખવાને મારગરેટા કુલર થઈ નહીં. નીતીની બાબતોને મનમાંથી કચુ ખીસાડી લી. ખોસાં, નીચ વીધીઆ તથા લોબને ઇનખાસ

યા સચ્ચાઈ, પહુરેનગારી અને ઉત્તમ કામોને પસંદ કરવા નો ઉપદેશ દર એક સબક સાથે એ કરતી રહી. એ પર માણે એ શીખશકની વખાણ ચોતરફ ફેલાઈ. શ્રી પરાવી દેનસની મોહટી નીચાલની વડી શીખશા ગુરુનો આહોદો એને આપવામાં આવ્યો. એ કામ માટે એને એક હ જ્વર ડાલરનું વરસાણું મલતું થયું. એ આવકનો કેટલો ક ભાગ એ સખી અબલા પોતાની મા તથા ભાઈ બેહનો ને મદદ કરવામાં ખર્ચતી. મારગરેટ જલદીથી પોતાની નીચાલીઅણોની તથા બીજાંએની માનીતી થઈ. સઉ કો ઈ તેની પાસથી શીખામણ અને સલાહ લેવા લાગ્યાં.

ઈ ૨૦ સ ૧૮૩૬ માં મીસ કુલર તથા તેની મા અને તેના કુટુંબનાં બીજાં આદમીએ બોસટનની પાંચ મા ઈલની વેગલાઈપર એક ઠેકાણે જઈ રહ્યાં. ત્યાંહાં એ લોક પાંચ વરસ સુધી રહ્યાં. તેટલાં મારગરેટ વીદીઆ અભીઆસ માણુ રાખ્યો હતો. તે સાથે લવાજમો લઈ પોતાનાં ઘરમાં બીજાંએને પહુડાવવાનું કામ કરતી રહી. જરમન ભાપામાં લખાયલાં કેટલાંક પુસ્તકોના તરજુમા છપાવ્યા. પોતાના દેશમાંના કેટલાક સરોવરોના હેવાલ ના ગરથો બનાવી પરગટ કીધા. સને ૧૮૪૦—૪૨ સુ ધી “ હાએલ ” નામનાં એક ચોપાનીઆની બનાવનારનું કામ કીધું. એકામકત શોખથીજ કીધું. બાકી તેમાં કમાઈ તો કસી હતીજ નહી. એ મધે સી પંથની હાલત સુધારવા વીશે ફેટલીક મોતેબર બીનાંએ લખી. તેમજ આતમા દનપર દન સરસ હાલતે પોંહ્યતો જાય એવી બાબદો પર મનુષ્ય જાતે ધેઆન આપવાની અગત વીશે પોતાના ૩૬ વીચારો જાહેર કરી તે મુજબ ચાલવાને વાંચનારાંએને /

બલામણ કીધી, એવી એવી તેણે લખેલી બીનાઓમાં સારી મનશક્તી વાપરેલી કેહવામાં આવેછે.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૯ નાં વરસમાં કેટલાક મીતરો સાથે મનસુખે કરીને ખીસ મારગરેટ કુલરે કુમારી તથા પરણેલી સ્ત્રીઓના કાચ્છેદને વાસતે એક મંડલી ઉભી કીધી. એ મંડલી દર અઠવાડીએ મળતી. એ ઉભી કરવાની મ તલબ એવી હતી કે સ્ત્રીઓ તારી મારી બીન કાચ્છેદ વા તો તથા નીરઉપયોગી કામોમાં વખત ગુમાવે તે કરતાં એ વી મંડલીમાં ભેગી થઈ ગનાન તથા હોથ વધારનારી વા તો કરેતો સાચું કે તેથી તેઓની બુદ્ધી ખોલે, તેઓ સારી પ કે વીચાર કરવા શીખે તથા કુનીચ્યામાં બનતી બીનાઓ તેઓને સમજ પડ્યાથી સંસારમાં કાચ્છેદા ભરેલી રીતે ચાલવાને બની આવે. એ મંડલીની પેહુલી સભા સને ૧૮૩૯ ના નવેમ્બર મહીનામાં મળી. તાંહાં પચીસ આખરુદાર સ્ત્રીઓ એકઠી મળી. તેઓમાંની કેટલીક બહુઓ ખોસ ટન નગરની કાબેલ તથા મોબાવાળી બાનુઓ હતી. એ મંડલીમાં વાતચીત કરવાનું કામ મારગરેટે શરૂ કીધું. તે વાતમાં ભાગ લેવાને પેહુલાંતો કેટલીક સ્ત્રીઓ શરમાઈ. પણ કલાકઉપલધી મારગરેટે તેઓની શરમ દુર કીધી. એ રૂડાં કામ માટે કરેલી મેહનંતનો બદલો ખીસ મારગરેટ ને ઉતાવળે મળ્યો. તે જોઈ ખુશી થઈ ને થોડા દીવ સમાં સંધી સ્ત્રીઓ એક બીજી સાથે હાંસથી વાત વગત અને તકરાર કરવા લાગી. તેઓનાં ગનાનમાં દેખઈતો હુમેરો થતો ગયો. તેઓની વીચાર કરવાની શક્તી વધી. ચાલુ બાબદોપર ગોર કરવા અને મત આપવાને તેઓ શીખીઓ. ઘર સંસારનાં કામો કરવા સંબંધી તેઓને વધા

રે હુશીઆરી આવી. ઝોળખીતીઓની મીઠલસોમાં તે ઝો વધારે પગંદ પડતી થઈ. તેઓનાં માનમાં વધારો થયો. સ્ત્રીઓની એવી મંડલીના કાએદાની વાતો આખાં ગામમાં થવા લાગી. તે કાએદા સમજી લોકોએ ઉતાવળે પીછાણી લીધા. એવા કાએદા વધારે સારી પકે પરાપત થવા સારૂ કેટલાક લોકે ફરમાસ દીધી સી તથા પુરૂષોની એક મીશ્ર મંડલી ચાલુ થઈ. એ મંડલી વીશેખી મીસ કુલરેજ ગોડવણ દીધી. એવી સભાથી સરવ કોઈને લાભ થયો. પણ એ પરમાણેની અનેક પરકારની મેહનત થી મીસ કુલરની તનદરોસતીમાં બીગાડ થયો. તેને જી રી જાતના તાવનો મરજ થયો. રેહવાનું મકાન બદલવા તથા જીદી પરકારનું કામ છાજ કરવાને જરૂર થઈ. ૬૦ સ૦ ૧૮૪૪ ના વરસમાં એ બાનુ નીહ્યારક ગઈ. તાંહું “ નીહ્યારક ટરીખુન ” નામના વરતમાન પતર વાળાની બાએડીની ફરમાસથી તે ઘણીએ મીસ કુલરને તે પતરમાં કાંઈ બીનાઓ લખવાનું કામ સોંપ્યું. તેના બદલામાં એ બાઈને તે ઘરસથના ઘરમાં રહેવા તથા ખાવાનું માતર મલયું. બાકી જે પગાર મલતો હતો તેતો નામ નોજ હતો. પણ તંદરોસતી શુધરે તેટલાં એવે થોડી હું સેલનો ધંધોબી દબુલ દીધો. ‘વરતમાન પતર લખવાનું કામ તેણે ઘણી અછી રીતે અલાવ્યું. તે સાથ જાંહું સુધી તના મલેકનાં ઘરમાં રહી તાંહું સુધી પોતાનાં ગનાનથી તે ઘણીને તથા તેની બાએડી અને કુટુંબનાં બીજાં આદમીઓને કાએદા દીધો.

‘આરગરેટ કુલર નીહ્યારકમાં હતી તારે તાંહુંનાં પસંદગીનાં ઘરની બંદીવાન સ્ત્રીઓની માડી હાલત વીશે તેના

જાણાવામાં આવ્યું હતું અને તે હાલતમાં શુધારો કરાવવા ને ઠરાવ રાખ્યો હતો. તે મુજબ પાછળથી એ બાનુ ધણી વાર તે બંદીખાનામાં ગઈ. તાંહાંની સીએનાં કુખમાં ધટારો થાય એવા ઇલાજે કીયા. તેઓને નીતીની વાતો સંભળાવી નેક રાહુપર ચાલવાને ઉત્સકેરી. એ કામમાં મારગરેટને સારી ફતેહ મળી. એ બંદીખાનામાં ફાએદા ભરેલી મેહુતત કરતાં તેને જોઈ બીજાંબી એક બંદીખાનાં નાં મુલતવીઓએ તાંહાંની બંદીવાનાને ઉપદેશ કરવાને મીસ કુલરને અરજ કીયો. એ કામ તેણે ખુશીથી અને સારી અસર થવા જોગ રીતે કીધું.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૬ ના વરસમાં મીસ મારગરેટની એ ક સાહેલીએ પોતાને ખરચે એ બાનુને પોતાની સાથે ઇરોપ લઈ જવાને મરજી બતાવી. તેની સાથે મારગરેટ તા૦ ૧ લી આગસ્ટને દીને ઇરોપ ખાતે રવાને થઈ. એ ઘોડો વખત ગરેટ બરીટનમાં રહી. તાંહાં નામીયા તથા વીદવાન લોકોથી એને આબરૂ મળી. જેઓ ધણી બાબદસર એનાં મતથી જુડુજ મત ધરાવતા હતા તેઓએબી એની કાબેલીઅતને માન આપ્યું. ગરેટ બરીટનથી ફરાંસ થઈ મારગરેટ ઇટલી દેશ ગઈ. તાંહાંની સ્થિતિમ હવા, બાગ બગીચા, લોકોના સંધા જમાનાના એકમ હોનરના નમુનાનાં સંધરસ્થાનો ઇતીઆદીથી એ વીદવાન સ્ત્રીને એરમ જાહ લાગી. પણ લોકોની અવસ્થાથી અતીવણી દીલગીર થઈ. તેઓ એવી હાલતમાંથી નીકળી, સવતંત્ર થાયતો સારું એમ જાગરથી કેહવા લાગી. લોકોના શુધારા તથા સ્વતંત્રપણાની તરફેન કરનાર એક કુલવાન જીવન પુર પ નાને મારકુઈસ આસોલી સાથે એ બાનુએ લંગન કી

ધાં. એ પાણીની પીડથી તેને પેટે એક ધુતર અવતરયો. અતરે જણાવવાને જરૂર નથી કે આ વાત વાળી દાનાવ સ્ત્રીએ સંધી સદ્ગુણી કાબેલ સ્ત્રીઓની માફક બાએડી તથા માની ફરજે તારીફ લાએક રીતે અદા કીધી.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૯ ના વરસમાં રોમ મહે લોકોએ છુટાપછું મેલવાને કરેલી લડાઈને વખત મારકુઈસ આસોલીએ છુટાપછાને આહુનારી રોલકીની તરફેન કીધી. મારગરેટનો ભરથાર એવાં કામમાં રોકાયો તે વેળા તે બાઈ કાંઈ રીકામી રહી નહી. પોતાના રાબેતા મુજબ પરઉપકારી કામમાં તે રોકાઈ. તેણે હાસપીટાલમાં જઈ જખમી લોકોની બરદાશત કીધી. એ હાસપીટાલના ઉપરીનું કામ એનેજ સર પડ્યું. તે કાંમ ખુબ રીતે બજાવ્યું. જખમી લોકને દાવ આપતાં તથા તેઓના મલમ પટા કરતાં, થોડાં સાજાં થયલાંને કવત આપનારૂ ખાનુ પોહ્યાડતાં, ફરતાં હરતાં થયલાંને ગમત કરાવતાં અને સરવની હાજત મુજબ કામ કરતાં એ બાનુને અતીથે સખતી જે અવી પડી. ઘણી વેળા આખી આખી રાત જાગી એ કામો કરતી હતી. એવી માયાયો તેણે સંધા દરદીઓના દીલ હેસાંન ભર્યાં કીધાં. જારે તે રોમથી જવા નીકળી તારે તેઓ આંખમાં પાણી લાવી બોલયા કે " એવી મે હરબાન દોસત તેઓને કાંહાં મલશે ! " એ લડાઈમાં મારકુઈસ આસોલીના હરીફો કાવયા. તેને રોમમાં અથવા તે શેહરની નજીક રેહવું મુશકેલ થઈ પડ્યું. તે તથા બાએડી તાંહાંથી નીકળી ફ્લારેનસ ગયાં. તેઓ તા૦ ૧૭ મી મે એ ૧૮૫૭ ને દીને " ઈલીઝેબેથ " નામનાં વાહનમાં ખેસી શ્રી લેપારન બંદરથી અમેરીકા જવાને નીકળ્યાં. તા૦ ૧૫

મી જુલાઈને દીને વાહુનનો નાખોદ આશા રાખતો હો
તો કે બીજી દીને તે સંધ્યાં ઉતાર્યોને નીઉપારક બંદરમાં
ઉતારી શકવાનો. એ વાતથી સહ મધન થયાં. પણ તે
ઓની ઉમેદ એકાએક બરબાદ ગઈ. રાતના તોફાન થઈ
આવ્યું. વાહુન ખરાબાપર અથડી ભાગી ગયું, મારકેસા
આસોલી તથા ભરથાર અને દીકરો સરવ દુખી મુવાં !
મારકેસા આસોલીએ પોતાની મુસાફરીના હેવાલનું જો પુ
સ્તક બનાવ્યું હતું તેથી તે બનાવનારી સાથે પાણીમાં
ગયું. એ પુસ્તક મારકેસા આસોલીએ કસાએલી બુધ્ધી
અને દાનાઈને વખત લખ્યું હતું તથા તેમાં લખાયેલી
બીના તે બાનુએ પોતાની નજરે જોયેલી તથા કાને સાંભ
ળેલી હતી માટે તે બનયું હોતતો વાંચનારી આલમને
ધણુ ખસંદ પહોંચાત એમ ધણા જણાનો વીચાર છે. માર
કેસા કુલર આસોલી ઉદયોગી, ગનાની, આપઅખતી
આર, પરોકારી, નીતીને ચાહુનારી અને એમરત જાતની
હાલત શુધારવાને મેહનત કરનારી સ્ત્રી, આધીન અને
માપાલુ દીકરી, હેતવંતી બેહન, પતીવરતા બાએડી, રૂડી
મા અને મેહરબાંન દોસત હતી. એવી સદગુણી સ્ત્રી
નાં કવખતનાં અને અકસમાત મરણથી દીલગીરી ઉપજ
્યા વીનાં રેહતી નહી.

મીસ્ટરીસ ઓર્ગેનાઈઝેશન.

આ બધી સી શ્રી અમેરીકાના યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સનું સ્વતંત્રપણું મેલવનાર, તે મુલકના લોકોનો હક જાળવનાર તથા લાભ વધારનાર માહા પુરૂષની મા થતી હતી. એનું અસલ નામ મેરી બાલ આઈલેટ હરીને હતું. એ સ્ત્રી મીઠા આગસ્તાઈન ઉચ્ચાર્શીગટનની બીજી બાએડી હતી. તે પુરૂષ મરણ પામ્યો તારે મેરીને પોતાને પેટનાં બે છોકરા તથા એક છોકરી અને તેની મરનાર સોકને પેટના બે છોકરા મહી પાંચ જણાંને ઉધારવા તથા તેઓના વારસાને લગતી મોહટી મીલકત જાળવવાનું કામ કરવું પડ્યું. એ બંધે કામો મીસ્ટરીસ ઉચ્ચાર્શીગટને સારી પડે કીધાં. એ કામ કાંઈ થોડી મેહનત તથા ખર્ચરદારીમાંજ પતયાં નહી. એ છોકરાંઓને લગતી મીલકત જુદે જુદે કેકાંણે સકડો માઈલોની વેગલાઈપર હતી. તેઓ ઉમરનાં થાપ તાંહાં સુધીએ મીલકત સારી હાલતમાં રાખવા, તેની પેદાસ વધારવા તથા તેની ઉપજનો હસાખ રાખવાની બાબતમાં મીસ્ટરીસ ઉચ્ચાર્શીગટને ખુબ ચોકસાઈ તથા દુરચ્ચંદશે વાપર્યો. શેઓણો ધર ધણીઓની તરીકે જે ગુણો જોઈએ તે એ બાઈમાં હતા. ધીરો મીજાન, મીડી જુમાન, માયાળુ દીલ, પાક દેખાનત, હક વાજખી ચાલ એનામાં સદા નજર આવતાં. એ બાઈ સંધાં કામપર જાતે ખર્ચરદારી રાખતી. સરવપાંતીએ ચોતરફ નજર રાખતી. ચાકરોપર હેત રાખવા સાથે તેઓ પાસથી ઘટવું કામ લેવાને સુકતીતી નહી. ફનીઓની ધુમધામમાં પડવા કરતાં એ કાંતમાં પોતાનું ધર જાળવી બેસી નીરાંતથી વખત ગુજાર

વાનું સુખ પસંદ કરતી. એ બાઈએ છોકરાંઓની મીલકતનો સંભાળ કીધો તેમજ તેઓનો બીજો લાભ જાળવ્યો. તેઓને લાએકની સારી કેળવણી આપવાને એણે એંપ રાખી: તેઓને સદગુણી અને સત્કર્મી કરવાને એ બાઈ ભુલી નહી. એ સંધાં છોકરાંને દર રોજ ભેગાં કરી પોતાની પાસે બેસાડતી. તેવે વખત ધરમ અને નીતીની બાબતો તેઓને સમજાવતી, અથવા કોઈ મોહકા ગરંધકારોએ એવી બાબતોપર લખેલાં પુસ્તકોમાંથી સારી સારી બીનાંઓ કાઢીને વાંચી સંભળાવતી. સંસારમાં સહ કોઈ સાથે વાળબીપણે ચાલવા અને હરદમ પોતાનાં દીલમાં પરવરદીમારનું સમરણ રાખી તે સાહેબની વખાણ કરવાની નરૂર તે છોકરાંઓના મનમાં ઉતારવાને મીસરરીઝ હિમ્માર્શીગટને નેમ રાખી હતી, તે ઘણે દરજ્જે પાર પડી. એનો ભરથાર ગુનરયો તારે એનો વરો દીકરો જાનજ હિમ્માર્શીગટન બાએએ અગીઆર વરસની ઉમરનો હતો. તે પાછળથી પોતાના દેશમાં પેહલે દરજ્જે નો આદમી થયો. ઘણાં લોકનો વીચાર છે કે એના સરખા ખરા નેક મરદો આ પુરૂથવીપર થોડાજ થયા હશે. મોહકો અખતીઆર શાંતીથી વાપરવામાં, ગુમવાણ ભરેલાં કાંમે ધીરજ અને સમજથી સાધવામાં, ખાનગી લાભ કરતાં પોતાના દેશીઓના કલાંણની વાત પસંદ કરવામાં, છુટાપણું ધરતા અંદાજથી વાપરવામાં, જરે કામ પડે તારે દેશની આકરીમાં હોનર રેહવા પણ કામ પુરું થાય તારે હકુમત અને અમલ છોડી પોતાને મકાને બેસી નીરાંતથી ખાનગી કામમાં વખત કાઢવાની રૂઢી સમજ રાખવામાં, રાંધે પરકારના લોભથી બીલકુલ દુર રેહવામાં,

જારજ ઉચ્ચાર્શીગટન એકો થઈ ગયોછે. થોડાજ મોહો
ટા પુરુષોને કરવું પડ્યું હશે એટલું બધું સરકારી કામ કર
વા છતાં એ પોતાનાં ખાનગી કામપર ઘેઘ્યાન રાખતો.
પોતાની મીલકત શુધારવાના ઈલાજો કરવાને કબુતુ ભુલતો
નોહતો. લેવર દેવરમાં પુર, ચોખો હતો. ઓળખીતાં
તથા દોસતો સાથે મીલનસાર તથા માયાલુ હતો. સેવ
કોપર કુરપાલુ હતો. એ મરદ એટલો બધો ખબરદાર
તથા રૂડો થયો તે ધણે દરજે એની ખબરદાર અને રૂડી
માની કેળવણી તથા ચાલ ચલણને પરતાપે થયો એમ મા
નવાને આ દુક હેવાલ વાંચનારને ઘટતું લાગશે.

મીસટરીઝ ઊએર.

મેરી લોઉએલ ઉએર તા. ૨ જી ઓક્ટોબર ૧૭૯૮ ને
દીને બોસટન નગરમાં જનમી હતી. એના બાપ મી. પી
કારડ ઈંગલંડથી અમેરીકા જઈ વસયો હતો. એની મા
ડાહી, વીદવાન, અને સખી દીલવાળી સ્ત્રી હતી. એ
મા બાપે એક મતથી દીકરીને કેળવી હતી. મી. પી. કાર
ડને ધંધા સાથે ઈ. સ. ૧૮૦૨ માં ઈંગલંડ જવું પડ્યું.
તે દીકરી તથા બાએડી સાથે એક વરસ સુધી તે દેશમાં
રહ્યો. નાધલી મેરી એટલીતો હુશીઆર હતી કે એક
વીસ વરસ પછી પાછી ઈંગલંડ ગઈ તારે નાધપણમાં ને
યલી ઈમારતો તથા વસતુઓ તેની નજરમાંથી ખીસી
નોહતી. સારી ચાલથી એ છોકરીએ સહના પેઆર હાં
સેલ કીધો. તેની મા સદા કેહતી કે એ દીકરીથી તેને ધ

જો આનંદ તથા સુખ મલતું હતું. નાથલી મેરી જીવી
આધીન હતી તેવીજ તેની મા સમજી તથા માયાલુ હ
તી. એ મા પોતાની ચાલ તથા શીખામણથી દીકરીને પ
હરેજગાર, ઉદ્યોગી, મીઠા સવલાવની તથા સખી દીલની
થવાને શીખવતી. પણ એવી થવાને તેના તન મનને
આસુદગી અને નીરાંત ઘણી જોઈએ એમ એ સમજી
માનુ મત હતું. માટે તનદરોસતી શુધરે એવી કસર
ત, મન રીજે એવી ગમત, દીલ ખુશ થાય એવી મ
જાહ, જીવ વેરાએ એવી ઘણું છેકરાંઓની સંગતમાં થ
તી રમત એ બાઈ તેને કરાવતી હતી. એ પરમાણે તે
૨ વરસની થઈ તાંહુંસુધી મેરી એની માના હાથ તળેજ
કેળવાઈ. પછી તેને હીધામ મધે એક મદરેસામાં નોક
લી. તાંહું એ છોકરીનો આ મુખીઅ ગુણ દીસતો કે
કોઈનુંખી જાણુ કરવાને કોરેશ કરવી. નીચાણે પાંચ મ
હીના રહી તેટલાં તેની મા કાહેલી પડયાથી તેને પાછી
બોલાવી લેવામાં આવી. જે અખલાનો ખવાસ પરોપ
કારી તેણે પોતાની માની માદગીને સમે દીકરી તથા ખીદ
મતગારની સંધી કરજો ખુબ મેહનતથી બજતવી તે હીયાં
જણાવવાની જરૂર નથી. મેરીની સંધી મેહનત છતાં તે
મા સને ૧૮૧૨ માં મરણ પાત્રી. ત્રીં ખીકારડનાં ઘર
ના ખટલાનો બોજો મેરીને માથે પડ્યો. એ પુરૂષ ઘરણે
તથા નાતવાન થઈ ગયો હતો એટલુંજ નહી. તેને ધંધામા
નુકસાન પયાથી તંગ અવસથામાંખી આવી પડ્યો હતો.
તેને દેલાસો આપતાં, તેની ખીદમત કરતાં, તેના ખર
અમાં ઘટારો થાય તેવી કરકસર જોતાં એ અખલાને કાંઈ
થોડી તસદી પડી નહી. મા ગુજરયા પછી મેરી પાછી

શ્રી હીધાંમવાળી નીચાલે ગઈ. તે તાંહું હતી તારે એ
 ટલે ઈં ૨૦ ૧૮૧૫ માં તેના બાપનો કારોબાર અતી
 શે બીગડયો. મેરીને મા તરફથી મલેલો જીવ વારસોબી
 એ બાપને તાંહાંજ રાખેલો હતો. તેના બીજા લેણદારો
 ની માફક એ દીકરીની પુછબી કેટલીક કુબટ ગઈ. બા
 પે દીલગીર થઈને તેને તે વીશે જણાવયું. તે વાંચી મે
 રીનુ દીલ ભરાઈ આવયું. તેના જવાબમાં મેરીએ બાપ
 ને લખયું કે “તમોને દીલમાં કેવું લાગતું હશે તે હું થો
 ડું ઘણું વીચારી શકું છું. મારીપર જીબી ગુજરે તે ખમવા
 ને હું તઈઆર છું. માઠા વખતમાં તમારી સેવા કરવાને
 મારી જીવી મોહટી ખાએશ છે તેવી મારી શક્તી હોયતો
 હું કોઈબી વાતે બીહુવાની નથી. તમો મારે વાસતે એ
 ટલી બધી ફીકર કરો છો તેથી હું દીલગીર છું. પણ હું
 તમારે માથે બોજે થઈશ નહી. હું હરેક ભલો ઉદ્દમ કરો
 પોતાનુ ગુનરાણુ સોધીશ. જે મોજ મજાહુ અને એણુ
 આરામ જતાં રહ્યાંછે તે માટે હું કશુ ગમગીન થવાની
 નથી. હું જીબી અવસ્થામાં આવીશ તેમાં સંતોષી ર
 હીશ. ભલા ઉદીઅથી ગુનરાણુ કરવાને હું મુતલબ હીનુ
 સમજતી નથી.” એ પરમાણે બાપને હીમત તથા ધીર
 જ આપવાને બીજી ઘણી બીના લખી મોકલી. તે પછી
 રૂડી મેરી બાપની આફરી અને ખરદાશત કરવાને પાછી
 ઘર ગઈ. એલમ હાંસેલ કરવાને તેને ઘણો શોખ હતો.
 પણ બનાવજ ઉલટો બનયો તારે તે કસી પરકારે નારા
 જ થઈ નહી. પોતાની શીખશકને લખેલાં કાગલમાં જ
 લખાવયું કે “વીદવાન થવાને મારી ઉમેદતો ઘણી હતી પ
 લ હવે સંધું થઈ ચુકું. મેં જ જીવ એલમ હાંસેલ કી

થઈ. પણ એ લાએદીવાળી દીકરીએ તેના અનધટતા ઠ પકાનેળી જનમાં આણ્યો નહી. તુરત ખેલાસો લખી વાળમો. તેમાં જણાવ્યું કે બાપનું કામ જનમાનત્રી રી તે બજવયા પછી એ બાપુ શેલ કરવાને ગઈ હતી. પણ જેર સમજુતીથીબી બાપ નાખુશ થયો હતો તે માટે એ ઘણી દીલગીર રહી અને ખોલીકે તે શેલ કરવા નહી જ ગઈ હોતતો સાચું! કેવી બલી દીકરી!

મીં પીકારડ પોતાની માયાલુ દીકરીની ચાલથી ઘણી પરકારનું સુખ ભોગવી સને ૧૮૨૩ માં મરણ પામ્યો. એ મરણથી મેરી ગમગીનીએ કરી બેહોશ થઈ ગઈ અને તેના હાથ બાપની લાસના હાથમાં દબાઈ રહ્યો. તે બીજાંઓએ છુટો કીધો અને મેરી ઘણે વારે હુશીઆર થઈ. બાપનાં મરણ પછી મેરી અમેરીકા મધે નીરાંતથી છંદગી ગુજરી શકત. પણ તેની એક કુછ ઇં ગલંડમાં હતી. તેને મરનાર મીં પીકારડ કાંઈ આશરો આપતો હતો. તેના મરણ પછી તે હોસીની બરદાશત રાખવાને મેરીએ ઘટારત વીચાર્યું. બાપની માફક તે હોસીને મદદ મોકલીનેજ એ જીવાન સ્ત્રી રાજ થઈ નહી. એણે પોતે ઇંગલંડ જઈ તે હોસીની હાલતથી વાકેફ થઈ તેને અગતની મદદ કરવાને ઠરાવ કીધો. ઇંગલંડ પોહતેથી પીછાણવાળાં લોકે મેરીને સુખ એનમાં રાખી. પણ મેરી જાણે વખત મોજ મજાહમાં લપેટાઈ રહી નહી. જે કામ સાચું આવી હતી તે કરવા પછવાડે લાગી. તે કુછને ગામ ગઈ. તેને ઘર જઈ જોયું કે તે એક ઘણી નાતવાન ઘરડી સ્ત્રી હતી. તેની બે પરણેલી દીકરીઓ, તેજ ગામડાંમાં વસતી હતી. તેઓમાંથી એક

દીકરી તથા તેનો ભરથાર તાવના મરજથી મરતોલ થ
વા આવેલાં હતાં. તેઓનાં તરણ છોકરાંમાંથી બે ખાં
સીધી ઘણું હલાક હતાં. તે સંધા કબીલાનાં ગુજરાણુને
આધાર પેલાં બે જણાંના ઉદ્દેશ્યમપર હતો. માટે માદ
ગીને વખત સંધાં જણું તદન નાચાર હતાં. ગામનાં લો
ક સંધાં અનધડ હતાં. તાંહાંનો પાદરી પોતાના આહુદા
ને તદન નાલાએક હતો. તે પુરો મુરખ અને આલસુ
હતો. સારો દીવસ છાકટપણાંમાં ગુજરતો હતો. એવી
જગોથી પાછી આવવાને મેરીનાં હેતુઓએ વારેવાર તેને
લખ્યું. જાંહાં ખાંસી, તાવ અને શીતલાનો મરજ ધુમ
ચાલતો હતો, જાંહાંના લોકો અનસમજ તથા જાહેલ,
જાંહાંનો ધરમોપદેરાક મુરખ અને છાકટો, તાંહાંથી એ મા
પાણુ દીલવાળી બેગાની સ્ત્રીએ દુર રેહવું અને સગાંઓને
મદદ કરવાની મરજ હોયતો પદસા મોકલીને તેમ કર
વું, એમ મેરીનાં ઓળખીતાંએ ઘણી વેળા લખ્યું. પ
ણ મેરીએતો તાંહાં રેહવાને પોતાની ફરજ વીચારી, કો
ઈમી દરદ ઉડવાની અથવા બીજી ધાસતીને લીધે તે ફર
જ અદા કરવાથી પાછી હટવાને નામુનાસેજ ધાર્યું. તે
ણે તે ગામમાં રહી કુઈની તથા તેની દીકરીઓનાં કુટુંબ
ના સંધા આદમીઓની માવજત કીધી. એ કામ કરતાં
એ બાઈએ ઉંઘ તથા ભુખને વીસારી મેલી. તેઓને દ
વા દારૂ અપાવવા તથા ખવાડવા મેહરાવવાનો ખરચબી
એણે કીધો. તેઓને સાજાં કરવા સારૂ ઘણા દીવસ
મુધી મોહટી રંજ એંચી. પણ ભુરા મરજ કરી કુઈ,
તેનો ભરથાર અને બે છોકરાં મરણ પામ્યાં. તરણમાં
તુ એક છોકરું જીવતું રહ્યું તેને પાલવાનુ કામ મે

રીએ પોતાને સર રાખ્યું. એમ કરતાં તાવનો મરજ આખાં ગામમાં ફેલાયો. કોઈ કોઈની જોડે ઉભું રહે ન હતી. તેવે સમયે મેરી તેઓની મદદે ગઈ. તે એકલીજ તાવ ઉડવાથી બીધી નહી. થોડાવારમાં તે ગામડીઆં પોતાની ભણું કરતાની કદર સમજ્યાં. સહ કોઈ તે “રૂડી અમેરીકાન બાઈ” ને ખાતા સરખી કેહવા લાગ્યાં. પણ એ પરોપકારી બાઈની અતીશે મેહનતથી તેની પોતાની તનદરોસતીમાં ઘણો બીગાડ થયો. ડાક્ટરની સલાહ મુજબ હવા ફેરબદલ કરવાને તે ગામમાંથી ગઈ. જતી વેળા પોતાની કુઈ તથા તેના નાથલા દોતરાને વાસ તે ખોરાકી, કપડાં તથા સુખ આરામ આપનારી વસતુ ભરાવી. કુઈની બીજી દીકરીનું જ કામ હતું તેથી તેને ફાએદો થાય તેમ કરી આપ્યું. એવી ઉપકારી બાનુને જ તી વખત તેનાં હેશાંનમંદ ખેરીઓએ પેઆરના આશું વરસાવયાં તેમાં નવાઈ નહી.

મેરી શ્રી પેનરીય ગઈ. તે એટલીતા નાતવાન થઈ ગઈતીકે એક કાગલ લખવાને બેસવા જટલીબી શક્તી રહીતી નહી. એવું છતાં એક માસ વીસામે લીધો નહી તેટલાં તેની કુઈ કાહેલી પડવાની ખબર આવી. તે સાંભળી પોતાની તનદરોસતીની દરકાર ન કરતે તે હોસીની માકરી કરવાને મેરી દોડી ગઈ. તાંહાં પોહતેથી તે હોસીની આવજત કરવામાં ગુંતી. તે કુઈના દોતરાઓને તાવનો મરજ ઉડે નહી એટલા માટે તેઓને બાહર સુવાડતી અને પોતે તેની આગળ સુતી. એ કુઈની ખીદમત કરતાં મેરીને કેટલી મેહનત પડી હશે તે એક બીનાંપરથી વાંચનારને સમજ પડશે. તે એમકે મેરી બીચારી

એક વેળા થાક અને નાતવાનીથી બેહોશ થઈને પડી ગઈ. તે પાછી જરે થોડા હોશમાં આવી તારે કાંસવા લાગી જ્યો આસપાસનાંઓએ તેનો હવાલ જાણ્યો. એ પછી થોડા દીવસ સુધી તે એવી કાઢેલી રહી કે ડાકટરે બે બે વાર હાજરી આપવાની અગત થઈ.

મેરીને આસતે આસતે શક્તી આવી, તે જટકો વાર કુઈનાં ગામમાં રહી તેટલોવાર સગાંઓને તથા ગામનાં બીજાં લોકને સુખ આરામ આપવાનું કામ કરતી રહી. તે લોકની માદગીને વખત તેઓનાં બીછાણાં પાસે રહી તેઓની ખરદાશત કીધી. તેઓનાં મનનો શુધારો કરવા તથા તેઓનું દીલ ખોલવાને કોશેશ કીધી. વેલુમથી તેઓને મોકલા કરી ઇસવરનો આરગ સમજવાની રીત બતાવી. એવાં અનેક પરકારના નેક કામો કીધા પછી એ લાએકીવાલી જુવાન સ્ત્રી તા૦ ૩૦ મી જાણેવારી ૧૮૨૬ ને દીને તે ગામથી રવાને થઈ. જતી વખત કુઈ તથા તેની ખરનાર દીકરીના દીકરાની બાબદ ઘટતો બંદો બસત કરતી ગઈ. શ્રી પેનરીયમાં બે તરણ ખાસ રહ્યા પછી તે પાછી અમેરીકા ગઈ. એનાં દેશી લોકે એના સદગુણો વીશે સાંભળ્યું હતું. તેઓ એને સલામત આ વેલી જોઈ ખુશી થઈ મુબારકબાદી દેવા લાગ્યાં. ડાકટર દાર્નીંગ તથા બીજાં સારાં માણસો તેની ઘણી વખાણ કરતાં હતાં. એ વખાણ કાંઈ જવાં તેવાં કારણ સારૂ થતી નોહતી. મેરીનાં રૂડાં કાંમો જે ઉપર કહ્યાં તેતો ને પારાં. તે ઉપરાંત જરે તેને અવકાસ મલતો તારે ગરીબ લોકોને ધર જતી. તાંહાં તેઓની હાલત તથા રીતભાત તપાસતી. તેઓની હાજતથી વાકેફ થતી. તેઓને જે

મદદ આપવી ઘટે તે તુરત આપતી. પછી તેઓ પોત પોતાને અને એક બીજાંને મદદ કેમ કરી શકે તે તેઓ ને શીખવતી. તેઓની હાલત શુધારવાને મારગ તેઓ ને બતાવતી. રવીવારને દીવસે જુદી જુદી નીશાણોમાં નર્મ ગરીબ આદમીઓનાં છોકરાંઓને ધરમનીતી તથા બીજી બાબદોષર સખકો આપતી. એટલાં બધાં કામે છતાં તે દોસત આશનાંઓને મલવા ભેટવા અને તેઓ ની ખબર અંતર લેવાને ચુકતીતી નહીં.

મેરી પીઠારડે ઉપર નણાવયા પરમાણે સને ૧૮૨૭ સુધી છંદગી ગુજરી. એ વરસનાં જુન મહીનામા તેણે હેનરી ઉચ્ચેર નામના એક પરમાણીક ધરસથ સાથે લગન કીધાં. એ ધણી એક કાબેલ અને પરખીઆત થતા પાદરી હતો. પરણ્યા પછી મેરીએ પોતાના ઉત્તમ ખવાસની નવી સાબેતી આપી. એ બાતુ 'મી૦ ઉચ્ચેરની બીજી બાએડી થતી હતી. તેની આગળી બાએડીને પેટનાં છોકરાં હતાં. એવી હાલતમાં તેણે મેરી સાથે પરણતાં કેવો વીચાર રાખ્યો હતો તે તેનાં લખેલાં કાગલથી સમજ પડશે. તેણે પોતાની બેહુનને લખ્યું કે “પરવરદીગારનાં કરવાથી મારી ગુલાકાત એક એવી સ્ત્રી સાથ થઈ છે કે તેનામાં સંધા ઉત્તમ અને સરસ ગુણો છે. તમે જાણો છો કે તે કેવી વખાણવા જેગ સ્ત્રી છે અને મારી બાતુ એ ખાલી પડેલી જગા પુરવાને કેવી લાએક છે. આ દુનીઆંથી ગુજરી ગયેલાંઓ હીયાંના કારબારની ખબર રાખી શકતાં હોયતો એ સખબને માટે મારાં હરેક મીતરની માફક મારી (પેહલી બાએડી) ધલીઝેબેથ મને સુખાર કબાદી આપશે એમ હું ધારુંધું. મારાં છોકરાંઓને માટે

હું સારામાં સારી મા સોધતો હતો અને તેઓને વાસ તે સારામાં સારી મા મલી આવી છે. મારાં પંથકના લોકોને સારો દાખલો અને ઘણું સુખ આપે એવી ઓરત હું ઇચ્છતો હતો અને તેવી ઓરત મને મલી છે. મારાં પર પડતો બેઝે ઉડાવવા લાગે અને પોતાનાં રૂડાં અને કસાએલાં પાકીનેપણાથી મારા કાનુનને ટેકો આપીને મકમ તથા મન્યુત કરે એવું કોઈ આદમી હું બોલતો હતો તે મને મલ્યું છે.” જે બાઈને વાસતે મીંઠ ઉઘેર એવો વીચાર રાખતો હતો તેને વાસતે ગામનાં લોકો કાંઈ જીવું મત પરાવતાંતાં નહીં. એવી બાએડી મલયાથી સહ કોઈએ તે પુરૂષને લાએગથાલી ગણ્યો. મેરી ભરથારની ઉમેદ આક્રમનીજ નીકળી. તે ભરથારની આ વડ નાધલી હતી. પણ મેરી કસરવાળી હતી. ભરથારના દરબજા પરમાણે તેને તાંહાં લોકની આવ જા ધણી હતી. તેઓને વાસતે થોડા ખરચમાં સારો અને પુરતો નાસતો કરાવવાને મેરી ધણી અચ્છી કલા વાપરતી.

મરનાર સોખને પેટનાં છોકરાંને મેરી ઉઘેરે છાતી સાથે ધરયાં. એને પોતાને પેટનાં બચાં થયાં તે છતાં તે છોકરાંઓપર એટલો બધો પેઆર રાખ્યો કે તેથી વધારે તેઓને જણનારી મા કરી શકત નહીં. જરે એ બાનુ મરણ પામી તારે એનો સાવડો વડો છોકરો અતીશે ગમગી ન થઈ રહવા લાગે કે “કોઈબી છોકરાંની એવી માપાલુ મા અને કોઈબી પુરૂષની એવી મેહરબાન દાસત બીજી રીતે ને ખુદાએ દીધી હોય નહીં!” મેરી ઉઘેર સાવકાં ડાં રાંપર જેમ પુર મેહરબાની રાખતી હતી તેમ જ ની મરનાર માને સાત્ર માન ધરાવતી હતી.

તે કે લોકો તાજુબ થઈ એની એવી ચાલના ખોલાસો માંગતાં હતાં. તેવાં લોકને એ બાઈ જવાબ દેતી કે “તે ખરનાર મારા ભરથારને સરવ કરતાં પેહુલી અને પેચ્ચારી હતી, તારે પેચ્ચારં અને માનથી તેની ઇચ્છાદગારી રાખવા વગર મારાથી કેમ રેહવાય ?” મેરી બીજી સંધી પરકારે લાએકીવાળી બાએકી તથા લોકને સુખ આપનારી ગોરાણી થઈ તે અતરે જણાવવાને જરૂર નથી. એ વરસ જતે તેનો ભરથાર ઘણો કાઢેલી થયો. કેટલાક દોસતોની ભલામણથી તથા તેઓની મદદ લઈ પાણી ફેર બદલ કરવાને તે ઇરોપ ગયો. મેરી તેની ખીદમત કરવાને સાથે ગઈ. મીં ઉએર સતર માસ સુધી જુદે જુદે ક્રેકાણે કર્યો. એ વખત તેની દોસત મદદગાર અને ખીદમતગાર સરવ તેની રૂડી બાએકીન હતી. તેઓ જાં હાંબી જતાં તાંહાં તેને સુખ આરામ આપવાને મેરી સંધી તદબીર કરતી. જરે કુરસત હોય તારે એ તેની આગળ બેસી વાંચતી અથવા સીવવા અને ભરવાનું કામ કરતી અથવા મીડી વાતો કરી તેનો જીવ રીનવતી. એ મુસાફરીને વખત મીં ઉએરે નીતીની બાબદોપર એક ખુસતક લખ્યું. તેમાં મુખીઅ સલાહ તથા વીચાર બાએકીનો લીધો. ઇરોપની મુસાફરીથી મીં ઉએરને કસો ફાએદો થયો નહીં. પાણુ થાક, ચીંતા, અને રંજથી તેની બાએકીને નઠાવું દરદ થયું. તોબી ભરથારને કસો અંદેશો નહીં ઉપજવા દેવાની મરજીથી તે દરદ વીશે પોતાના વધધી શીવાએ કોઈ બીજાંને ખબર કીધી નહીં. એ પરમાણે એ ધણી ધણીઆણીની વારાફરતી માદગીમાં તથા કેદલાંક છોકરાંના જનમ અને બીજાંઓનાં પાછાં

મોત થતે બાર વરસ નીકળી ગયાં. એ સમે મીસ્ટરી સ ડૅમર પોતાનાં કુટુંબ તથા પાર મડોસીઓનું બહુ આ ગળની માફકજ કરતી રહી. એ સ્ત્રી ઇસવરની ભક્તી કરવા સંબંધી કોઈ સમે ચુકતીતી નહી. એના ભરથાર મીંઠ ડૅમર તાં ૨૩ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૪૩ ને દીને મ રણ પામ્યો, તેનાં મરણથી તેની ખુરબાન બાએડીને ધ છું કુખ થયું. પણ ઇસવરની મરણ આગળ કોઈનો આ રો નથી એમ સમજી જમ બને તેમ સજુરીથી તે તોટો ખમ્યો. તેને ડકનાવાની ગોઠવણથી એણે પોતાને હાથે જ કીધી. જેને તે સંધ્યાં જીગરથી ચાહતી હતી તેને મા દેનું એ છેલ્લું કામ કોઈને કરવા દીધું નહી.

ભરથારનાં મરણ પછી મેરી લોહએલ ડૅમર પોતાનાં બચાંઓને સારી પકે ઉછેરવાપરજ ઘેઆન આપવા લા ગી. મીંઠ મીલકંન નામના એક આબરુદાર ઘરસથે તે ની લાએકી ખીલાણી લઈ તેને પોતાનાં છોકરાંઓની શી ખશક ધવાને બોલાવી. મેરીએ પોતાનાં બચાંઓને સુ ખી રાખવા તથા પોતે કરજદાર નહી ધવાની મતલબ થી એ ઘરસથની એલતેઆસ કબુલ રાખી. તેના છોકરાં ઓની શીખશકનો આહુદો એણે મરણના વખત સુધી જાન મલવા જોગ રીતે ચલાવ્યો. શીખશક તરીકે એની કેટલીક રીત નકલ કરવા જોગ હતી. છોકરાંઓને જરા જરા વાંકને લીધે મોહટા મોહટા અપરાધને લાએકનો ઠપકો કેટલાંક શીખશકો આપેછે તેમ એ કરતીતી નહી. પણ જોવો અપરાધ તે પરમાણેની શીખામણ દેતી હતી. નીચાલીઓને ધમકી અને દાખ દબાવથી નહી પણ હુલી મલીને તથા હસી રમીને બણાવતી હતી. તે વળી

તથા લાએકીથી સ્ત્રી પંથનો તરીકો વધ્યોછે. એ પરમાણે આદમી જાતપર મોહટું હેશાંન કરનાર તથા પોતાની પંથનીઓની કીરતીનું તેજ વધારનાર બાઈનો મુખતેસર જાણવાનુંગ હેવાલ અતરે નોધવાને ઘટતું ધાર્યુંછે.

મુવેલા બાપ અને નાચાર માની દીકરી તથા જ નાધલાં ગરીબ છોકરાંઓની મીસકીન બેહુન તરીકે ઇલીઝિથેથ પેહલાં આપણી ઓળખાણ કરેછે. એનો બાપ પેહલાં ઇંગલંડ દેશમાં બરીસટલ નગર મધે વેપારી હતો. ધંધામાં ખોટ આવયાથી તે શ્રી અમેરીકા ગયો. તાંહાં તે થોડા વખતમાં મરણ પામ્યો. એ પરમાંણે પોતાનું ગુજરાણ પોતાની મેહનતથી કરવાની કીકર રાખવાને ઇલીઝિથેથને નાધપણથી ફરજ થઈ. તેણે નીચાલ ભણાવી ભલી મેહનતથી પેટ ભરવાને દરાવ કીધો. નાધલાં બાઈ બેહુનોને શીખવવા તથા તેઓનાં અને માતાં ગુજરાણ સાચુ તેઓને મદદ કરવાને પણ વીચાર રાખ્યો. એ મતલબો પાર પાડતાં એ જીવાન સ્ત્રીને કેટલી બધી તસદી ખેંચવી પડી હશે તેનું વસ્તાંન સેહલમી થઈ શકશે. ચાલતા વખતમાં પોતાનું ગુજરાણ કરવા તથા મોહટાં કુટુંબને ધણી તહરે આશરો આપવા સાથે એણે એલમનો અભીઆસ વધારવાનો વીચારબી કીધો. એ વીચાર બર લાવવાને સાચુ ઇંઈ પુંજ એકડી કરવાને અગત દીસી. એના સરખી હાલતવાળી રીને બેગાના દેશમાં એ પરમાંણે થોડીબી પુંજ એકડી કરતાં કેટલી મેહનત પડી હશે વાચ ? લખવાને ખુશાલી લાગેછે કે એ બાઈએ સંધી રંજ તથા સખતીને ઉડાવી. ઉદીઓગ તથા કરકસરથી થોડા પઈમા એકડા કીધા. આમચુ તથા આપઅખતીઆરી વધારના

એવા મુલાઝાથી કે તે નીચાલીઆં એની સાથે કબુ કરી
 બેઘદબી કરતાંતાં નહી. એ બાનુ જંદગીના છેડા સુધી
 પરોપકારી રહી. પોતે પઈસાવાળી નહી હાવાથી મરજ
 મુજબ દાનપુનનાં કામો કરી શકી નહી. પણ પોતાના વ
 ખત તથા મેહનતનો ખર્ચ કરી લોકોનું બહું કરવાને
 ચુકતીતી નહી. તે કરતાં જાંહું પઈસા ખર્ચવાની જરૂ
 રજ હોય તાંહું કાંઈ અપારા કરતીતી નહી. બનતાં
 સુધી પોતે આપતી. નહી તારે મેહનત લઈ બીજાંએ પા
 સે અપાવતી. એ ખરી સદગુણી સી સને ૧૮૪૯ ના
 એપ્રિલ મહીનામાં મરણ પામી.

ડાક્ટર ઈલીઝબેથ બ્લાકઝેલ.

ઉત્તમ પરાકરમો માટે દુનીઆનાં લોકને જાથુક આ
 ભારી કરનારાં આદમીઓમાંની એક ડાક્ટર ઈલીઝબેથ
 બ્લાકઝેલ છે. એ બાનુ સી પંથની કેટલીક ઘણી વ
 ખાણવા લાએક ખુબીઓ ધરાવેછે. પ્રયોનો નાજુક બાં
 ધા અને કોમલ શરીરની રૂપાળી ભાગીઓનો કેવી ઉ
 દીઓગી, ધીરજવંત, ઠરાવ તથા હીમતવાન થઈ શકેછે,
 તે ડાક્ટર ઈલીઝબેથે હાલ જમાનાના લોકને સારી પઠે
 બતાવી આપયુંછે. વીદીઆ શાસતર સારી પઠે પહુડ
 વા માટે સ્ત્રીની મનશક્તી કેવી મોહટી હોયછે તે એ ડા
 ક્ટરની કાબેલીઅતથી સમજાયછે. ડીક્ટ દુનરનાં કામો
 કરવાને સી કેવી જુરરત રાખી શકેછે તે એની માહીત
 કારી તથા ચાલાકીથી દેખાઈ આવેછે. એની હુશીઆરી

તથા લાએકીથી સ્ત્રી પંથનો તરીકો વધ્યો છે. એ પરમાણે આદમી જાતપર મોહકું હેશાંન કરનાર તથા પોતાની પંથનીઓની દીરતીનું તેજ વધારનાર બાઈનો મુખતેસર જાણવાનું હોવાલ અતરે નોધવાને ઘટતું ધાર્યું છે.

મુવેલા બાપ અને નાચાર માની દીકરી તથા છ ના ધલાં ગરીબ છોકરાંઓની મીસકીન મેહન તરીકે ઇલીઝેથ પેહલાં આપણી ઓળખાણ કરે છે. એનો બાપ પેહલાં ઇંગલંડ દેશમાં બરીસટલ નગર મધે વેપારી હતો. ધંધામાં ખોટ આવયાથી તે શ્રી અમેરીકા ગયો. તાંહાં તે થોડા વખતમાં મરણ પામ્યો. એ પરમાણે પોતાનું ગુજરાણ પોતાની મેહનતથી કરવાની ફીકર રાખવાને ઇલીઝેથને નાધપણથી ફરજ થઈ. તેણે નીચાલ ભણાવી ભણી મેહનતથી પેટ ભરવાને ઠરાવ કીધો. નાધલાં ભાઈ મેહનને શરૂ કરવા તથા તેઓનાં અને માતાં ગુજરાણ સાડ તેઓને મદદ કરવાને પણ વીચાર રાખ્યો. એ મતલબો પાર પાડતાં એ જીવાન સીને કેટલી બધી તસલી ખેંચવી પડી હશે તેનું વરતાંન સેહલથી થઈ શકશે. ચાલતા વખતમાં પોતાનું ગુજરાણ કરવા તથા મોહકાં કુટુંબને ધણી તહરે આશરો આપવા સાથે એણે એલમનો અલીઆસ વધારવાનો વીચારબી કીધો. એ વીચાર બર લાવવાને સાડ કાંઈ પુછ એકડી કરવાને અગત દીસી. એના સરખી હાલતવાળી લીને બેગાના દેશમાં એ પરમાણે થોડીબી પુછ એકડી કરતાં કેટલી મેહનત પડી હશે વાડ ? લખવાને ખુશાલી લાગે છે કે એ બાઈએ સંધી રંજ તથા સખતીને ઉડાવી. ઉદીઓગ તથા કરકસરથી થોડા પછમા એકડા દીધા. આજરૂ તથા આપઅખતીઆરી વધારના

રો વર્ધનો ધરો શીખવાને શરૂ કીધું એ કામ સારૂ પે
હુલા ખાનગી રીતે કેટલુક ગનાન નેલવયુ તરણ વરસ
સુધી ખુબ અભીઆસ કીધા પછી કાએદા મુબબ કેળવ
ણી લેવાને વર્ધુ શીખવાની કોઈ મદરેસામા દાખલ થવા
ને અ બાઈએ જરૂર જાણી એમ કરવાની એકતો મત
લખ એકે વર્ધક ગાસતરની માહીતકારી ઉતાવળે આવે
બીજુ એકે તેવી માહીતકારી વીશે પરીખશા આપી સન
દ મેલવેતો આગળ એના કામપર લોકને ભરોસો આવે
વાસતે સને ૧૮૪૭ ના વરસમા તે શ્રી ફીલાડેલફીઆ
ગર્ તાહાની વર્ધક શાલાઓમાની એકુમા દાખલ થવા
ને અરજીઓ કીધી તે વેરથ ઝઈ સી સુ વર્ધુ શીખે ।
અને સી સુ તે ધરો ચલાવી શકે । એમ સધા લોક મ
શખરી કરવા લાગા પણ એવી અનધટતી મશખરી
અને ઉરકતથી ઈલીઝેબેથ હારી નહીં એણે ડક્ટર
આલન તથા ડક્ટર ઉઆરીગટન પાસથી જુદી જુદી
બાબદોની કેળવણી લીધી તે વીશે તથા મદરેસામા દા
ખલ થવાને અગત જટલી માહીતકારી ડક્ટર ડીકસન
પાસથી મેલવયા વીશેની સરટીફીકેટો લાથ કીની પછી
અમેરીકાના યુનાઈટેડ સ્ટેટસની સધી મદરેસાઓની એ
ક ટીપ કીધી દર એકપર પતર લખી અરજ ગુજરી કે
કાએદા મુબબ અભીઆસી તરીકે તેને મદરેસામા દાખ
લ કરવી બાર બાર મદરેસાવાળાઓએ તેને હસી કાહ
ડી કોઈએ તેને સમજ વગરની કહી કોઈએ હુલડ
કહી વગી કોઈ વધારે અતુરોએતો તેને ખેમુલાજા ભરે
લી કહી કુડામા જણાવીએતો સીમાને હરેક વાનખી
અને ધટતી છુટ અથવા હુક આપતા ને નજવા અને

અનધટતા વાંધા નીકળે છે તે સંધા એ મદરેસાવાળાઓએ વારા ફરતી કાઢડયા. તેણે ફરેલી ચૂરજ સ્ત્રીને લાએક ની નહીં ગણી તેઓએ તે ઉરાડી નાખી. પણ નીચારક પરાંતમાં છતીવાની યુનીવરસીટીવાળાઓએ બીજી સંધી મદરેસાવાળાઓ કરતાં વધારે સારી સમજ તથા ઉદારતા બતાવી. કાએદા મુજબની પરીખશા આપવાને શક્તીવાન હોયતો એક સ્ત્રીનેબી તે મદરેસામાં દાખલ કરવાને તાંહાં ના શેઆના ઉપરીએ કસી હરકત જોઈ નહીં. તાંહાંના અબીઆસીઓએબી પોતાની સફ્રમાં તે સ્ત્રીને દાખલ થવા દેવાને ખુશી જણાવી. તેને સારીપડે તરબીઅત આપવાને શીખશકોએ તઈઆરી બતાવી. એ પરમાણે ઇલીઝબેથ છતીવા જઈ તાંહાંની મદરેસામાં દાખલ થઈ. જેવી હી મત અને ડરાવથી તેમાં દાખલ થવાને કોશેશ કીધી હી તેવા ઉદ્યોગ અને ધીરજથી તેણે અબીઆસ કરવા માંડયો. ધંભીરાઈ અને સજુરી રાખી સંધી પરકારની મા હીતકારી મેલવી. એ સ્ત્રી જરે મદરેસામાં દાખલ થઈ તારે એણે જાણે કેવોક અપરાધ કરયો હોય તેમ સધાં “બે રડીંગ હાઉસ ” વાળાંઓએ એને રાખવા તથા ખવાડવાને નાપાડયું કેમકે અદેખા લોકોએ ધાસતી આપી કે જે ઘરમાં એને રાખવામાં આવે તાંહાંથી બીજાં સંધાં નીકળી જાય ! અંતે જરે કેટલાક આબરુદાર શીખશા શુરુઓની બાએડીઓ ઇલીઝબેથને મલવા જવા લાગી તારે પેલા લોકોએ પોતાનો વાંધો પડતો મેલયો.

ઇલીઝબેથ જટલોવાર મદરેસાના વરગમાં બેસતી તે ટલોવાર પોતાની ચોપડી તરફ તથા શીખશા શુરુના મો હી તરફ માન જોતી. સંધી પાંતીએ એવી ઇજતથી રેહતી

કે કોઈ કસી બેઝમદબી કરી થકે નહીં કોઈ જરાબી આડી ચાલ ચલાવતુતો તે વીશે એવો તીરસકાર બતાવતી કે સ રવ બાઈબધ અભીઆસીઓ એ બાઈની વખાણુ કરી આડી ચાલ ચલાવનારપર ફીતકાર નાખતા હતા એના ન વાઈ સરખા કામથી ગામના રીકામા અને અદેખા લોકેબી એ બીચારીને હુલાક કરવા માડી હતી પણ એ એવી રીતે આ નીકે તેઓના ડકાના સખુનો જાણે એના કાનપર પડતા હોયજ નહીં તથા તેઓની ચીખાવલી ચાલ એના જોવામા આવતી હોયજ નહીં એ પરમાણુ એણે ટેક રાખ્યો એટલે પેનાજ લોકો ભોખીને ઠેકાણુ બેઠા જેમ અભ્યાસમા ઘણી મેહનત અને નકારા લોકની આડી ચાલ તરફ મોહકુ દીલ રાખકુ તેમ ખરચમા ઘણી કસર કીધી વખત છે, કોઈ દાહરો કેવો આવગો, એમ વીચારી ઈલીઝબેથ કાઈ નહીંને કાઈ બચાવતી હતી પણ એ પરમાણે બચાવેલા નાણામાથી કોઈને અગતની મદદ કરવા ને ક્ષી ના પાડતીતી નહીં પોતે પઈસાવાળી નહીં, પોતાનુ ડીકટ કામ પાર પાડવાનો સધો આધાર પોતાની પાસની અતી ઘણી નાધલી પુછપર રહેલો, તે છતાં તે પુછ માથી બીજાઓને મદદ કરવાને જે બાઈ તઈઆર તેને કેટની શાખાશી ઘટેછે વારુ ?

ઈલીઝબેથના અભીઆસની સુદત પુરી થઈ જોઓ ગીબીને વઈકુ કરવાને લાએક થયલા હોય તેઓને સતદ આપવાની પરીખશા કરવાનો વખત આવ્યો પરીખશા થઈ રહ્યા પછી તરાસ કરનારાઓ જોઈને મથન થયા કે કકરતી સખત પરીખશામા ઈલીઝબેથ તારીફ લાએક રીતે પાર પડી એ પરીખશામા પસાર થયલાઓને

વધકુ કરવાની સનદ આપવાને સને ૧૮૪૯ ના જાણે
વારી મહીનામા મોહટી મીજલસ બરાઈ. તાંહાં લોકે
નવાઈ સરખો દેખાવ જોયો કે વધધનો ધંધો કરવાને એ
ક સ્ત્રીને સનદ મલી. સારાં દીલવાળાં સહ કોઈ આદમી
એ સાંભળીને ખુસી થયાં કે તે મીજલસના સરનશીને
ઇતિહાસના ઉદ્દેશ્યોગ તથા માહિતકારીની ઘણી તારીફ
કીધી. એ તારીફ કરતાં બીજી બીનાંએ સાથે તે બોળ
યો કે “ઇતિહાસ હાજર હાવાથી બીજા શીખનારાઓ
ના દીલપર સંધી પરકારે સારી અસર થઈ હતી. જો
હી મુદત મુધી એ સ્ત્રી તેઓની સાથ શીખતી હતી તે
હી મુદતમાં સંધા જણાની ચાલ ચલણ આગળા હરેક વ
ખત કરતાં વધારે ઉત્તમ તથા અભીઆસ સરસ હતો.”

ઇતિહાસ બલાકાશ્વેલ છત્રીવાની મદરેસામાં પોતે
કેજવણી લઈને તથા પોતાની રીતથી બીજાઓની ચાલ
ચલણપર સારી અસર કરીનેજ રાજ થઈ નહીં. તેણે
લંડન તથા પારીસ જઈ તાંહાં અભીઆસ ચાલુ રા
ખીને ગનાનમાં વધારો કીધો. વધઈ શાસનમાં પોતાની
માહિતકારી વીગે એ બંધે શેહરોમાં આબરૂ મેલવી. તા
રખી પાછી નીઉવારક જઈ વધધનો ધંધો કીધો. એ વ
ખત એવા ધંધાથી કમાઈ કરીનેજ એ બાનુ ધરાઈ નહીં.
ઉંચી વીદીઆ અને હુનરનાંજ ફલ પોતે હાંસેલ કીધાં
તેનો સવાદ બીજાઓને અપાડવાને એ પરોપકારી બાઈ
મેહનત કરવા લાગી. બીજી સ્ત્રીઓની પોતાના જીવી
થાય તે માટેની ગોડવણ કરવામાં એ શુંતી. કાકર થ
તાં પોતાને જ અડચણો નહીં હતી તે બીજાઓને નહીં
નડવા દેવાને બંદોબસત કરાવવા લાગી. એ બલી કો

શેરામાં એ રૂડી બાનુને સારી કુતેહ મલીછે. અમેરીકા
મધે સ્ત્રીઓને વધક શીખવવાની મદરેશા નીકળીછે. સેં
કરો સ્ત્રીઓ વધવના ધંધો કરેછે. તેઓમાં ઇલીઝિબેથની
એક બેટન પણ છે. ધણીક કાબેલ સ્ત્રીઓ વધક શાસ્ત્ર
ની જુદી જુદી બાબતોપર લાખણો કરેછે. તેવાં લાખણો
નો લાભ હજારો મરદો વટીક લેછે.

ડાક્ટર ઇલીઝિબેથ પોતાના વડવાઓના દેશ ઇંગલંડ
માં છે. જેમ અમેરીકામાં સ્ત્રી વધવો સાધારણ થઈ પ
ડીછે તેમ ઇંગલંડમાં થપલું જોવાની એ કાબેલ બાનુની
મરજ છે. બલકે વધક શાસ્ત્રનું કેટલુંક અગતનુ ગના
ન મેલવવાને સરવ સ્ત્રીઓને અગત છે એમ એ બાઈનો
પકકો વીચાર છે. તે કેહતી આવીછે કે વધવનુ કામ કર
વાને સ્ત્રી વીશેષ લાએક છે એટલુંજ નહીં પણ સરવ જ
ણીઓને પોતાની તનદરોસતી જાગવયા તથા બાએડી, મા,
ધર ધણીઆણીની તથા વીદીઆશાલા અને ધરમખાતાંઓ
ની કારોબારીઓની ફરજ અદા કરવાને શક્તીવાન થવા
સાડ વધક શાસ્ત્રની કેટલીક માહીતકારી મેલવવાની મુ
કરર જરૂર છે. એ અગતની બાબત સ્ત્રીઓને તથા પુરૂ
ષોને સમજાવવા સાડ લંડન શેહર તથા બીજે ઠેકાંણે દ
બદબા ભરેલો સભાઓની આગળ એણે કીમતી લાખણો
કીધાંછે. એ લાખણોને વખત એ બાનુની મોહટી માહી
તકારી, ઉંડા વીચાર, નોતેજર દલીલો અને શુભાખીત
શબ્દોથી સહ કોઈના મનપર ધણી અસર થઈછે. એ લા
ખણોની મતલબપર વરતમાન પતરોના કાબેલ લખનારા
ઓનુ ધેઆન લાગેલુંછે. તેઓ એના વીચારને ટેકો આ
પતા ચાલયાછે. એ પરમાણે ડાક્ટર ઇલીઝિબેથ આપખ

ખતીઆરીથી અને પરોપકારીપણે સારી અવસથામાં છં
દગી ગુજારેછે.

મીસ્ટરીઝ પાટન.

મેરી પાટન બોસટન શેહરમાં ૬૦ સં ૧૮૩૭ નાં
વરસમાં જન્મી હતી. એના માબાપ વચ્ચે વાઘેનાં હ
તાં. તેઓએ સારી ખજરદારીથી મેરીને ઉધારી હતી.
નાધપણથી મોજ મજાહ સાથે રૂડી કેજવણીના સવાદ એ
ને મલખો હતો. એ સ્ત્રી સત્તર વરસની વખતે થઈ તા
રે નીઉપારકવાળા કપતાન પાટન સાથે પરણી. એ પુરૂષ
ની ઉંમર આસરે પચીસ વરસની હતી. લગન થયા પ
છી જલદીથી કપતાન પાટનને એક આકરી આપવાની વાત
થઈ. "નેપચુનસકાર" નામનું વાહન ફુનીઆની આસપા
સ સફર કરવાને તઈઆર હતું. તેના માલિકોએ પાટનને
કપતાનનો ઓહોદો આપવા માંગ્યો. લગન થયા પછી એ
રહો ઉતાવળે અને વળી દોહડ વરસનો લાંબો વખત સુ
ધી બાએડીથી છુટો પડવાને કપતાન પાટને નાપાડ્યું.
વાહનના ધણીઓએ એને જણાવ્યું કે એની ખુસી હો
યતો બાએડીને સાથે લઈ જવા દેવાને તેઓને કસી હર
કત હતી નહી. મેરી ભરથાર સાથે જવાને રાજ થઈ.
એ સફર સત્તર માસની થઈ. તેટલાં મેરીએ આખી પુ
રૂથવી ફરી વળી ઘણું દેશો જોયાં એટલું જ નહી. તેણે
વાહન ચલાવવાના હુનરનુંબી થોડું ઘણું ગનાન મેલવ્યું.
સેતારાઓની ચાલ જોવા અને ગણતરી રાખવાને ભરથા

૨ પાસથી તે શીખી ચારદો જોવાનો સારી પઠે અલ
 યાસ રાખ્યો સફર પુરી કરી કપતાન પાટન તથા બા
 ઝેડી પોતાને દેશ સર્ધ સલામત પોહતા ફરીને ૬૦ સ૦
 ૧૮૫૬ ના આગસ્ટ મહીનામાં ઉપલાજ વાહન મને ક
 પતાન પાટન બાઝેડી સાથ બીજી સફર જવા નીકળ્યો
 એ વેળા તે વાહન માલ ભરીને શ્રી કાલીદેવનીઆ હકા
 રતુ હતુ તેની સાથે હુ કારનારા બીજા બે વાહનવાળા
 ઓ સાથે કપતાન પાટને શરત મારી તે બોલ્યોકે એ
 કપતાનોની આગળ તે કાલીઆદેવનીઆ પોહ્યવાને
 એ શરત પરમાણે કામ કરવાને કપતાન પાટને નેહનત
 લેવા માડી પણ આગળ જતા તેને માલુમ પડ્યુ કે તે
 ના પેહલો માલમ નાલાએક અમલદાર હતો તે આલ
 સ તથા ગફલત કરતો હતો એટલુંજ નહી પણ પુરી ની
 ઠા રાખતો હતો પાટનનુ વાહન સાન ફરાસીસકો બ
 હરે જવાનુ હતુ પણ એ માલમ પોતાની મતલબ સા
 રુ કોઈ તદબીરથી તેને શ્રી વાલપરેજો લઈ જવા માગતો
 હતો તેની એવી આલથી કપતાન પાટનને ધણી ફીકર
 પેદા થઈ કેય હારન પોહતેથી તે માલમને તેના ઓહદા
 પરથી બરતરફ કરવાને ફરજ થઈ તેનુ સધુ કામ કપતા
 નને કરવુ પડ્યુ રાત દાહડો અતીથે મેહનત કીધાથી ત
 થા ફીકર આતાથી તે બીચારાને તાવ આવ્યો તે તાવને જો
 રે તેની સુધ ગુમ થવા લાગી પુરો બેહોશ થવા આગમ
 મ તેને બાઝેડીને તથા બીજા વીસવાસુ માણુશોને તેહે
 કીક કીધી કે વાલપરેજો કયુ જવુ નહી તાહા જાયતો
 સધુ લશકર વાહનપરથી નાહસી જાય માલ સવો છુટા
 ઈ જાય અને વાહનવાળા તથા માલ ધણીઓ રડી રેહે

એ વીરો બોલતાં તે ઘણી ધાસતી રાખતો હતો કે તેની ક
રબલતા તથા લાચાર અવસથાને વખત રખેને તેની મર
જીવી ઉલટું કામ થાય અને તેની આબરૂને ઘોકો લાગે.
પણ તેની બાએડી કાંઈ જીવી તેવી સ્ત્રી હતી નહી. તે
જો ભરથારની મરજી બર લાવવાને ઠરાવ રાખ્યો. કપ
તાંન બીલકુલ અશક્ત થયા પછી પેહલા માલમે ત્રીસટ
રીસ પાઠનને એક દાગલ લખ્યો. તેમાં તેજો મુખતીઆ
રી લેવા માંગી. ત્રીસટરીસ પાઠન જો મનાઈ કરેતો જા
ન માલની જે ખરાબી થાય તે એ બાઈનેસર મેલવાની
ધાસતી આપી. પણ એવી ધુમધામથી મેરી પાઠન બીધી
નહી. એ બાઈએ જવાબ વાળ્યો કે એનો ભરથાર સા
જો હતો તારે એ માલમનો વીસવાસ કરતો નોહતો વા
સતે તે દાહલી હતો તે વખતતો એ ઘણીનો વીસવાસ
કરાયજ નહી. પછી મેરીએ સંધાં લશકરને પોતાની ન
જીક બોલાવ્યું. તેઓને સંધો હેવાલ બોલવી રીતે જાહેર
કીધો. ઘટતી રીતે તેઓને ઉસકેર્યા કે તેઓએ પેહલા
માલમને પડતો મેલવો અને બીજો માલમ જેમ કેહે તે
મ કામ કરવું તથા સંધાં જણાંએ એ બાઈના હુકમમાં રે
હવું ત્રીસટરીસ પાઠનની હીમત, દાનાઈ અને સાલેસા
ઈથી સંધાં જણાં ખુસી થયાં. તેઓએ તેનું કહવું સાંભ
ળ્યું. તેના ફરમાવવા મુજબ ચાલવાને કબુલાત આપી.
મેરી ભરથારની જગાએ બેસી સંધો ગણતરી કરતી તથા
નોંધ લખતી. બપોરના તથા મધરાતનાં તુલકપર જઈ સે
તારાઓની ચાલ તપાસતી. વખતે વખત ચારટો જોતી.
એ તાજીક અને જુવાન સીને એ પરમાંજો બારે સખ
તી ખેંચતી જોઈ સડને દર આવતી. કપતાંનનું કા

મ એ બાઈએ મન માનતી રીતે બજાવયું. કસી ભુલ
ચુક કીધી નહી. તે સાથે વાહનમાં વર્ધદક શાસની જે કી
તાઓ હતી તે વાંચી જોઈ. ભરથારનાં દરદનો સું ઈલાજ
કરવો તે વીથેનો અભયાસ કરી તે પરમાંલે કામ કીધું. રાત
દાહડો તેની પાસે રહી તેના આરામ માટે તદખીર રાખી.
એમ કરતાં તા. ૧૩ મી નવેમ્બર ૧૮૫૬ ને દીને વા
હનને સાન ફ્રાંસીસકો ખંદે લઈ ગઈ. કપતાંન પાટન ફ
રીમેસન હતો. તેની તથા તેની બાએડીની હાલત વીથે ખ
બર થતાંજ તાંહાંના ફરીમેસનોએ તેઓને મદદ કરવાને
કરાવ કીધો. પેહલી જોગવાઈએ તેઓને પાછાં નીઉપાર
ક મોકલી આપવામાં આવયાં. એ શેહરમાં પોહતાં તા
રે તેઓ ઘણાં તંગ હાલતમાં હતાં. કપતાંન પાટન અર્પ
ગ સરખો અને બેહરો, દેવાનો, મરતતોલ થયેલો. મી
સટરી પાટન નાતવાન, જરદ બેહેરેની, ગમગીન, અને
અંદેશામંદ, પણ છાતીવાળી. તે બીચારી કીનારે ઉત
રી ભરથારને ઉંચકાવી એક હાટેલમાં લઈ ગઈ. એ વ
ખત તેને હમેલ હતા અને જણવાની તઈઆરી હતી.
પણ તેવા વખતની આગમમ બોસટન શેહરમાં પો
તાનાં કુટુંબીઓને જઈ મલવાને ઈંતેજાર હતી. ક
પતાંન પાટન અતી ઘણો કાહેલી હોવાથી તેમ કર
વાને બની શક્યું નહી. તે વધારે ચીંતાતુર રેહવા લાગી.
તેટલાં તેનું પરાકરમ સંધે ઠેકાંલે આશકારા થયું. સઉ
લોક તેની વખાણ કરી કદર ખાવા લાગાં. પેલાં વાહન
માં મહડેલા માલનો વીમો ઉતારનારાઓએ એ બાઈને
એક માનપત્ર મોકલયું. તેઓને કસું નુકસાન નહી થ
વા દેવાને એ સ્ત્રીએ કરેલી ઉતમ કોથેશ મા. તેઓએ

ઉપકાર માન્યો. તે સાથે એક હુન્નર હાલર નજર તરીકે મોકલયા. એ માનપતરનો ઘટતો જવાબ મીસ્ટરીસ પાટને આપ્યો અને વીમાવાલાઓનો ઉપકાર માન્યો. પોતાથી બને તેમ હરેક હાલતમાં ભરથારની ખીદમત સદા કરવાને પેચ્ચાર ભરેલા શબ્દોમાં પોતાનો પક્કો વીચાર જણાવ્યો. વાહનના ધણીઓનેથી મીસ્ટરીસ પાટને મોહટો કાચ્છેલો કીચો હતો, તેનો થોડોખી બદલો આપવાને તે લોકોથી કોરોશ કીધી. એ પરમાણુ એક કુમલી વયની જુવાન સ્ત્રીની હુશીઆરી, હીમત અને મેહનતથી એવું મોહટું કામ થયું એવી સ્ત્રીઓ સદા માન પામવાની.

મા બાપને અચરત સરખી મદદ કરનારી દીકરી.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૩ નાં વરસમાં અમેરીકા મધે શીઆ જાની રૂત ધણી કુખદાયક થઈ પડી. એ સમયે નીહિયારક માં એક ઘરડા આદમી તથા તેની બાએડીને તાહુડંથી અતી ધણી પીડા થઈ. તેઓની એકની એક દીકરી મજ્જુ રી કરીને તેઓનું પાલન કરતી હતી. એ દીકરી એ ડોસા ડોસીને વાસતે પોતાંપર હરેક સખતી ખેંચવાને આના કાની કરતીતી નહી. પણ આ વેળા તે બીચારીનોખી ઇલાજ ઘટ્યો. ઘરમાં લાકડાંનું એક સોટીઈ વટીક બાકી રહ્યું નહી. પોતાની પાસ એવી કસી ચીજખી નોહતી કે તેને બદલે લાકડાં લાવી શકે. હેવી હાલતમાં કોઈખી આ બરદાર ઇલાજથી ઘરડાંઓને આરામ આપી શકાયતો

તે કરવાને એ જીવાન સ્ત્રી તઈઆર હતી. તે મોહર
અદેશામાં હતી તેટલાં તેણે સાંભળ્યું કે એક દાંતનો વ
ધ આદમીના આગળ મળજીત દાંત વેચાતા માંગતો
તો તે એવી શરતથી કે તે વધધ પોતાને હાથે તે
ત ખેચી કાઢેતોજ તેવા દર એક દાંતના ત્રીસ રૂપીઆ
જેટલી કીમત આપે. એ વાત સાંભળી તે નેક સ્ત્રીન
મનમાં આવ્યું કે “ હું જઈને મારા સંધા આગળ દાંત
કાઢાવી વેચી આઉં અને મા આપને તાહુડની પીડાઈ
છોડવવા તથા સુખ આપવાને ગોકવણ કહું ! ” એમ
ચોરી એ સખી અમલા તુરત તે વધધને તાંહાં ગઈ. પોત
ના આગળ સંધા સુંદર અને મળજીત દાંત વેચવ
ને મરજી જણાવી. તે વધધે સેજ તેને પુછ્યું કે એ પરમ
ણે સંધા દાંત ખોવાનો સખખ સું. તે સીએ ખરો સખ
ખ જાહેર કીધો. તે સાંભળી કોણ આદમીનુ દીલ ધર
વનારના મનમાં આકરીતનો જોસો ઉપજ નહી ? પેલ
વધધની આંખોમાતો આંશુ આવી ગયાં. તેણે એ
લી અમલાનો એકબી દાંત લેવાને તા પાડ્યું. જે ગરબ
નીર્મૂલેથી તે બાઈ એવડો મોહરો ભોગ આપવાને ત
આર થઈતી તે ગરબની દબાણથી તેને થોડીબી છોડવવ
ને તે વધધે વીચાર કીયો. તેણે તે સીને મોહસ કર
આસરે એકસો રૂપીઆ જેટલી જખરીશ આપી. તે
ઈ એ સદગુણી સ્ત્રી મા આપને મદદ કરવાને દોડી ગઈ.